

ספר בראשית

Genesis

Formatting by Nathan Kasimer

With the Targum, 1917 JPS Translation, and Rashi

©Nathan Kasimer, 2021 (5782). This text may be re-used under the terms of the Creative Commons Sharealike 2.0 license (CC-BY-SA), the terms of which are available here: <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/2.0/>. This book includes the following texts:

- Miqra According to the Masora
 - License: CC-BY-SA
 - Source: https://he.wikisource.org/wiki/מקרא_על_פי_מסורה
- Targum Onkelos, vocalized according to the Yemenite Taj
 - License: CC-BY-SA
 - Source: https://he.wikisource.org/wiki/תרגום_אונקלוס
- Rashi Chumash, Metsudah Publications, 2009
 - License: CC-BY

All these texts were retrieved from Sefaria. It was typeset and formatted using L^AT_EX, using the Shlomo font by Shlomo Orbach from <https://sites.google.com/site/orlaeinayim/download> and the EB Garamond font by Georg Duffner from <http://www.georgduffner.at/ebgaramond/index.html>. Both of these were used under the terms of the SIL Open Font License.

תוכן העניינים

v	Introduction
vi	Usage Guide
1	פרשת בראשית
24	פרשת נח
44	פרשת לך לך
64	פרשת וירא
88	פרשת חיי שרה
103	פרשת תולדות
118	פרשת ויצא
140	פרשת וישלח
161	פרשת וישב
178	פרשת מקץ
199	פרשת ויגש
214	פרשת ויחי
231	פרשת שמות למנוחה בשבת ויחי
231	פרשת שמות
233	הפטרות
233	הפטרת בראשית
235	הפטרת נח

237	הפטרת לך לך
239	הפטרת וירא
243	הפטרת חיי שרה
245	הפטרת תולדות
248	הפטרת ויצא
250	הפטרת וישלח
252	הפטרת וישב
253	הפטרת מקץ
255	הפטרת ויגש
257	הפטרת ויחי
259	מפטיר לשבת ראש חודש
259	הפטרת שבת ראש חודש
262	הפטרת שבת מחר חודש
264	הפטרת פרשת שקלים
266	מפטיר לשבת חנכה

Introduction

This ḥumash is intended primarily for learning *Shnayim Mikra veEchad Targum*, but to be versatile enough to be usable in a synagogue. To that end, it includes multiple texts used as the "Targum"—Targum Onkelos itself, the commentary of Rashi, and a translation into English. For Haftarot, special Maftir portions, and Shabbat Minḥa readings, only Hebrew and English are printed, since these sections are included for ease of use in synagogues rather than for study use.

The text of the Torah itself is from the *Mikra al pi Masorah* project. The text was selected for its open licensing, extensive source documentation, and accuracy in presenting the masoretic text. The text of Targum is the Wikisource Targum, which is based on Yemenite texts (particularly the 1901 edition of the Taj). It was selected for its accurate vocalization. The English translation is the 1917 JPS translation, and text of Rashi is from the Metsudah edition. All these texts were retrieved from Sefaria. Data for aliya divisions, haftarot, and lengths of parshiyot was pulled from Hebcal. Information on which special *Maftir* and *Haftarot* can occur on which Sabbaths is from the Koren Shabbat Chumash. Sedarim data was pulled from *Mikra al pi Masorah*.

I hope this text will be helpful to those who use it.

Usage Guide

This text has minimal notations about various textual differences in the Masoretic text of the Torah. For information where this text varies from others, see the notes of the *Mikra al pi Masorah* project, or notes in *Minḥat Shai*. The *Mikra al pi Masorah* project also has information in its notes about variations in customs about where to divide aliyot. Only differences that affect the consonantal text as it appears in a Seder Torah are noted. Kamatz Katan is indicated with a special symbol for the text of the Torah, but not in the text of the Targum.

To reduce confusion, different numbering systems used for running verse references are numbered differently. Roman numerals are used for chapters, Hindu-Arabic numerals for verses, and Hebrew letters for Sedarim. In verse references in notes, however, chapters are listed in Hindu-Arabic numerals. Where there are attested seder divisions that are not included in the traditional 154-seder count, the number is printed with an asterisk, indicating that it is a seder break but the seder number has not increased. Instances where there are variations in tradition for the start of a seder are in brackets or parentheses.

Names of parshiyot, aliyot, and the number of verses in each parsha are noted in Rashi script. The weekday aliyot can be assumed to end where the second aliya begins. The ending is noted if that is not the case. לוי and ישראל indicate the weekday aliyot. Aliyot for doubled parshiyot are in parentheses.

Parsha breaks are indicated with a פ or ט in parentheses. A petuḥa is a paragraph break that ends a line, a setuma is a break where a blank space is left mid-line. Keri ukhetiv instances are noted with brackets and letters indicating which text is the kerī and which is the ketiv.

Large/small letters are printed in the text. Note that in an actual Seder Torah the large/small letters have the top of the letter aligned with the rest of the text. They are printed aligned with the bottom line here due to typesetting considerations. Other special letters are indicated with parenthetical notes.

1	In the beginning God created the heaven and the earth.	בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ:	בראשית א
2	Now the earth was unformed and void, and darkness was upon the face of the deep; and the spirit of God hovered over the face of the waters.	וְהָאָרֶץ הִיְתָה תֵהוֹ וְחָשֶׁךְ עַל־פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל־פְּנֵי הַמַּיִם:	2
3	And God said: 'Let there be light.' And there was light.	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהי אוֹר וַיְהי־אֹר:	3
4	And God saw the light, that it was good; and God divided the light from the darkness.	וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת־הָאוֹר כִּי טוֹב וַיַּבְדֵּל אֱלֹהִים בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ:	4
5	And God called the light Day, and the darkness He called Night. And there was evening and there was morning, one day.	וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לְאוֹר יוֹם וּלְחֹשֶׁךְ לַיְלָה וַיְהי־עֶרֶב וַיְהי־בֹקֶר יוֹם אֶחָד: (פ)	5

(1) בראשית. אמר רבי יצחק, לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחֲדָשׁ הָיָה לָכֵס, שהיא מִזוֹה ראשונה שנִטְווּ ישראל ומה טעם פתח בצראשית (תנחומא כ"י יא), משום פֶּחַ מַעֲשֵׂיו הִגִּיד לַעֲמוֹ לָתֵת לָהֶם נִחְלָת גּוֹיִם (תהלים קיא, ו), שאם יאמרו אומות העולם לישראל, ליסטים אתם, שפצשתם ארצות שבעה גוים, הם אומרים להם, כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, בצרונו נתנה להם, וצרונו נטלה מהם ונתנה לנו (ב"ר): בראשית ברא. אין המקרא הזה אומר אלא דרשני, כמו שאמרו חז"ל (בראשית רבה א, ו) בשביל התורה שנקראת ראשית דְּרָפּוּ (משלי ח, כב), ובשביל ישראל (תנחומא כ"י ג) שנקראו ראשית פְּצוּתָהּ (ירמיה ג, ג). ואם זאת לפרשו כפשוטו כך פרשהו, בראשית צריאת שמים וארץ, והארץ היתה תוהו ובוהו וחושך וגו', ויאמר אלהים יהי אור. ולא בא המקרא להורות סדר הצריאה לומר שאלו קדמו, שאם בא להורות, כך היה לו לכתוב, בראשונה ברא את השמים וגו', שאין לך ראשית במקרא שאינו דבוק לתיבה שלאחריו, כמו בראשית ממלכות יהויקים (ירמיה כו, א), ראשית ממלכתו (בראשית י, י), ראשית דְּגָנָךְ (דברים יח, ד), אף כאן אתה אומר בראשית ברא אלהים וגו' כמו בראשית ברא, ודומה לו פְּחָלֶת דְּרָפּוּ ה' בהושע (הושע א, ז), כלומר תחלת דבורו של הקב"ה בְּהוֹשֶׁעַ ויאמר ה' אל הושע וגו'. ואם תאמר להורות בא, שֶׁאֵלּוֹ תחלה נבראו, ופירושו בראשית הכל ברא אלו, ויש לך מקראות שמקצרים לשונם וממעטים תיבה אחת, כמו פ' לא קָבַר דְּלָתִי בְּטָנִי (איוב ג, ט), ולא פירש מי הסוגר, וכמו יִשָּׂא אֶת חֵיל דְּמָשָׁק (ישעיה ח, ד), ולא פירש מי ישאנו, וכמו אִם יִחְרֹשׁ בְּצִקָּרִים (עמוס ו, יב), ולא פירש אִם יחרוש אדם בצקרים, וכמו מִגִּיד מִרְאשִׁית אֲחֵרִית (ישעיה מו, י), ולא פירש מגיד מראשית דבר אחרית דבר. אם כן תמה על עֲלָמָךְ, שהרי המים קדמו, שהרי כתיב ורוח אלהים מרחפת על פני המים, ועדיין לא גלה המקרא בסידור הקודמים והמאוחרים כלום בריית המים מתי היתה, הא למדת, שקדמו המים לארץ, ועוד שהשמים מאש ומים נבראו (בראשית רבה ד, ז), על כרחך לא לימד המקרא בסדר המוקדמים והמאוחרים כלום: ברא אלהים. ולא אמר ברא ה', שבתחלה עלה במחשבה לברואותו במדת הדין, וראה שאין העולם מתקיים, והקדים מדת רחמים ושחפה למדת הדין (בראשית רבה יב, טו), והיינו דכתיב (ד, ז) בְּיוֹם עֲשׂוֹת ה' הָאֱלֹהִים אֶרֶץ וַשָּׁמַיִם:

(2) תהו ובהו. מהו לשון פְּחָה וּשְׁמֻמּוֹן, שאדם תוהו וּשְׁמֻמּוֹן על צה שצבה: תהו. אשטורדי"שין בלע"ז: בהו. לשון ריקות וְאֵדוּ (אונקלוס) (סא"א): על פני תהום. על פני המים שעל הארץ: ורוח אלהים מרחפת. כסא כבוד עומד באויר, ומרחף על פני המים ברוח פיו של הקב"ה וצמאמרו, כיונה המרחפת על הקן (חגיגה טו, ב"ר), אקובטי"ר בלע"ז:

(4) וירא אלהים את האור כי טוב ויבדל. אף צוה אנו לרביכין לדברי אגדה (חגיגה יב). קָאָהוּ שאינו כדאי להשתמש בו רשעים, והבדילו ללדיקים לעמיד לצא. ולפי פשוטו כך פרשהו, ראהו כי טוב, ואין נאה לו ולחשך שיהיו משתמשין בערבוזיא, וקבע לזה תחומו ביום ולזה תחומו בלילה (ב"ר):

(5) יום אחד. לפי סדר לשון הפרשה היה לו לכתוב יום ראשון, כמו שכתוב בשאר הימים, שני, ושלישי, רביעי, למה כתב

6	And God said: 'Let there be a firmament in the midst of the waters, and let it divide the waters from the waters.'	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי רָקִיעַ בְּתוֹךְ הַמַּיִם וַיְהִי מִבְדִּיל בֵּין מַיִם לַמַּיִם:	וַיֹּאמֶר יי יהי רקיע במציעות מַיָּא וַיְהִי מִפְרִישׁ בֵּין מַיָּא לַמַּיָּא:
7	And God made the firmament, and divided the waters which were under the firmament from the waters which were above the firmament; and it was so.	וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־הָרָקִיעַ וַיַּבְדֵּל בֵּין הַמַּיִם אֲשֶׁר מִתַּחַת לָרָקִיעַ וּבֵין הַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל לָרָקִיעַ וַיְהִי־כֵן:	וַעֲבַד יי ית רָקִיעָא וַאֲפְרִישׁ בֵּין מַיָּא דְּמַלְרַע לָרָקִיעָא וּבֵין מַיָּא דְּמַעַל לָרָקִיעָא וַהֲוָה כֵּן:
8	And God called the firmament Heaven. And there was evening and there was morning, a second day.	וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לָרָקִיעַ שָׁמַיִם וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם שֵׁנִי: (פ)	וַקְרָא יי לָרָקִיעָא שְ�מַיָּא וַהֲוָה רִמְשׁ וַהֲוָה צֶפֶר יוֹם חֲנִינָן:
9	And God said: 'Let the waters under the heaven be gathered together unto one place, and let the dry land appear.' And it was so.	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִקְוּ הַמַּיִם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם אֶל־מָקוֹם אֶחָד וְתֵרָאֶה הַיַּבֶּשֶׁת וַיְהִי־כֵן:	וַיֹּאמֶר יי יתְכַנְשׁוּן מַיָּא מִתַּחַת שְׁמַיָּא לְאַתֵּר חֵד וְתִתְחַזֵּי יַבֶּשֶׁתָא וַהֲוָה כֵּן:
10	And God called the dry land Earth, and the gathering together of the waters called He Seas; and God saw that it was good.	וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לַיַּבֶּשֶׁת אֶרֶץ וּלְמִקְוֵה הַמַּיִם קָרָא יַמִּים וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב:	וַקְרָא יי לַיַּבֶּשֶׁתָא אֶרְעָא וּלְבֵית כְּנִישַׁת מַיָּא קָרָא יַמְיָי וַחֲזָא יי אֲרִי טֹב:
11	And God said: 'Let the earth put forth grass, herb yielding seed, and fruit-tree bearing fruit after its kind, wherein is the seed thereof, upon the earth.' And it was so.	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תִּדְשָׂא הָאֲרֶץ דָּשָׁא עֹשֶׂב מִזְרִיעַ זֶרַע עֵץ פֹּרִי עֹשֶׂה פֹרִי לְמִינוֹ אֲשֶׁר זֶרְעוֹ־בּוֹ עַל־הָאֲרֶץ וַיְהִי־כֵן:	וַיֹּאמֶר יי תִּדְאִית אֶרְעָא דְּתִתְחַזֵּי עֵסְבָא דְּבֵר זֶרְעִיהּ מִזְדְּרַע אִילָן פִּירִין עֲבִיד פִּירִין לְזִנְיָה דְּבֵר זֶרְעִיהּ בֵּיתָא עַל אֶרְעָא וַהֲוָה כֵּן:

אחד, לפי שהיה הקצ"ה יחיד בעולמו, שלא נצראו המלאכים עד יום שני, כך מפורש בצראשית רצה (ג, ח"ט):

(6) יהי רקיע. יתחזק הרקיע (צ"ר), שאף על פי שנצראו שמים ציוס הראשון, עדיין לחים היו, וקָשׁוּ צִשְׁנִי מגערת הקצ"ה באומרו יהי רקיע, וזהו שנאמר עמודי שמים ירוּפּוּ (איוצ כו, יא), כל יום ראשון, וצִשְׁנִי יקָמְהוּ מַגְעָרָתוֹ, כאדם שמשתומם ועומד מגערת המאיים עליו: בתוך המים. באמצע המים (אונקלוס), שיש הפרש בין מים העליונים לרקיע כמו בין הרקיע למים שעל הארץ (צ"ר), הא למדת, שהם תלויים במאמרו של מלך (חגיגה טו.):

(7) ויעש אלהים את הרקיע. תקנו על עמדו, והוא עשייתו, כמו וַעֲשֶׂה אֶת הַקָּקִיָּה (דברים כא יב): מעל לרקיע. על הרקיע לא נאמר, אלא מעל לרקיע, לפי שהן תלויים באויר. ומפני מה לא נאמר כי טוב ציוס שני, לפי שלא היה נגמר מלאכת המים עד יום השלישי, והרי התחיל זה צִשְׁנִי, ודבר שלא נגמר אינו צמלואו וטובו, וצִשְׁנִי שנגמרה מלאכת המים והתחיל וגמר מלאכה אחרת, כִּפְלָצוּ כי טוב צִשְׁנִי פעמים, אחת לגמר מלאכת השני, ואחת לגמר מלאכת היום (צ"ר):

(8) ויקרא אלהים לרקיע שמים. קָרָא מים (צ"ר), קָם מים, אש ומים, שערצון זה צוה ועשה מהם שמים (חגיגה יב). (ס"א שמים. שם מים ד"א אש ומים):

(9) יקוו המים. שְׁטוּקִין היו על פני כל הארץ (פדר"ה), והקוים באוקינוס הוא הים הגדול שצכל הַיָּמִים:

(10) קרא ימים. והלא יס אחד הוא, אלא אינו דומה טעם דג העולה מן הים צעכו לדג העולה מן הים באספמיה (צ"ר):

(11) תדשא הארץ דשא עשב. לא דשא לשון עשב ולא עשב לשון דשא, ולא היה לשון המקרא לומר תעשיב הארץ, קָמְיָי דשאים מחולקין, כל אחד לעצמו נקרא עשב פלוני, ואין לשון למְדַבֵּר לומר דשא פלוני, שלשון דשא הוא לבישת הארץ כשהיא מתמלאת צדשאים: תדשא הארץ. תתמלא ותתכסה לצוש עשבים (ר"ה יא), כלשון לע"ז נקרא דשא ארצרייץ,

12 And the earth brought forth grass, herb yielding seed after its kind, and tree bearing fruit, wherein is the seed thereof, after its kind; and God saw that it was good.	ואפיקת ארעא דתאה עסבא דבר זרעיה מזדכר לזנהי ואילן עבד פירין דבר זרעיה ביה לזנהי נחזא יי ארי טב:	ותוצא הארץ דשא עשב מזרע זרע למינהו ועץ עשה-פרי אשר זרעו-בו למינהו וירא אלהים כי-טוב:	12
13 And there was evening and there was morning, a third day.	והנה רמש ונהה צפר יום תליתי:	ויהי-ערב ויהי-בקר יום שלישי: (פ)	ע"כ בחול
14 And God said: 'Let there be lights in the firmament of the heaven to divide the day from the night; and let them be for signs, and for seasons, and for days and years;	ונאמר יי יהון נהורין ברקיעא דשמיא לאפרשא בין יממא ובין ליליא ויהון לאתין ולזמני ולזמני בהון יומין ושני:	ונאמר אלהים יהי מארת ברקיע השמים להבדיל בין היום ובין הלילה והיו לאתת ולמועדים ולמים ושנים:	14
15 and let them be for lights in the firmament of the heaven to give light upon the earth.' And it was so.	ויהון לנהורין ברקיעא דשמיא לאנהרא על ארעא ונהה כן:	והיו למאורת ברקיע השמים להאיר על-הארץ ויהי-כן:	15
16 And God made the two great lights: the greater light to rule the day, and the lesser light to rule the night; and the stars.	ועבד יי ית תרין נהוריא רבבבא ית נהורא רבא למשלט ביממא וית נהורא זעירא למשלט בליליא וית בוכבא:	ויעש אלהים את-שני המארת הגדלים את-המאור הגדל לממשלת היום ואת-המאור הקטן לממשלת הלילה ואת הכוכבים:	16

כולן צערבוציא, וכל שורש לעצמו נקרא עש: מזרע זרע. שיגדל צו זרע לזרוע ממנו צמקום אחר: עץ פרי. שיהא טעם העץ כטעם הפרי. והיא לא עשמה כן, אלא ותוצא הארץ וגו' ועץ עושה פרי, ולא העץ פרי, לפיכך כשנתקלל אדם על עונו נפקדה גם היא על עוניה (ונתקללה ס"א אינו ודו"ק): אשר זרעו בו. הן גרעיני כל פרי, שמהן האילן צומח כשנוטעין אותן:

(12) ותוצא הארץ וגו'. אף על פי שלא נאמר למינהו דזשאין ציווייהן, שמעו שנצטוו האילנות על כך, ונשארו קל וחומר בעצמן, כדמפורש באגדה בשחיטת חולין (חולין ס.):

(14) יהי מארת וגו'. מיום ראשון נבראו, וברביעי צוה עליהם להתלות ברקיע (חגיגה יז.), וכן כל תולדות שמים וארץ נבראו ביום ראשון, וכל אחד ואחד נקבע ביום שנגזר עליו, הוא שכחצו את השמים, לרבות תולדותיהם, ואת הארץ, לרבות תולדותיה: יהי מארת. חסר וי"ו כתיב, על שהוא יום מארה ליפול אסכרה צמינוקות (מדרש אגדה), הוא ששנינו (תענית כז:), ברביעי היו מתענים על אסכרה שלא תפול צמינוקות: להבדיל בין היום ובין הלילה. משנגזר האור הראשון, אצל צשצעת (נ"א צג') ימי בראשית, שמשו האור והחשך הראשונים יחד, בין ביום בין בלילה: והיו לאתת. כשהמאורות לוקין סימן רע הוא לעולם (סוכה כט.), שנאמר מאורות השמים אל תתקפו וגו' (ירמיה י, ז), צשעוכם רצון הקב"ה, אין אחס צריכין לדאוג מן הפורענות: ולמועדים. על שם העתיד, שעמידים ישראל להצטוות על המועדות, והם נמנים למוולד הלצנה: ולימים. שמוש החמה חצי יום ושמוש הלצנה חצי יום שלם: ושנים. לסוף שס"ה ימים (ס"א ורביע יום), יגמרו מהלכתם צ"ב מזלות המשרתים אותם, והיא שנה, (ס"א והוא שס"ה יום ורביע יום) וחזורים ומתחילים פעם שניה לטצב בגלגל כמהלכן הראשון (פס"ז):

(15) והיו למאורת. עוד זאת ישמשו שיאירו לעולם:

(16) המארת הגדולים. שוים נבראו, ונתמעטה הלצנה, על שקטרגה ואמרה אי אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד (חולין ס.): הכוכבים. על ידי שמיטת את הלצנה, הקצה לצאיה להפיע דעמה (ז"ר):

17	And God set them in the firmament of the heaven to give light upon the earth,	וַיִּתֵּן אֱלֹהִים בְּרָקִיעַ וַיִּתֵּב יְתִהוֹן יְיָ בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהָאִיר עַל-הָאָרֶץ:
18	and to rule over the day and over the night, and to divide the light from the darkness; and God saw that it was good.	וּלְמַשֵּׁל בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה וּלְהַבְדִּיל בֵּין הָאֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ וַיֵּרָא אֱלֹהִים כִּי-טוֹב:
19	And there was evening and there was morning, a fourth day.	וַיְהיֶ-עֶרֶב וַיְהיֶ-בֹקֶר יוֹם רְבִיעִי: (פ)
20	And God said: 'Let the waters swarm with swarms of living creatures, and let fowl fly above the earth in the open firmament of heaven.'	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׂרְצוּ הַמַּיִם וְיָרֶץ גִּפְשׁ חַיָּה וְעוֹף יְעוֹפֵף עַל-הָאָרֶץ עַל-פְּנֵי רָקִיעַ הַשָּׁמַיִם:
21	And God created the great sea-monsters, and every living creature that creepeth, wherewith the waters swarmed, after its kind, and every winged fowl after its kind; and God saw that it was good.	וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת-הַתַּנִּינִים וְאֶת כָּל-גִּפְשׁ הַחַיָּה וְהַמְּשִׁשׁ אֲשֶׁר יִשְׂרְצוּ הַמַּיִם לְמִינֵהֶם וְאֶת כָּל-עוֹף כָּנָף לְמִינֵהוּ וַיֵּרָא אֱלֹהִים כִּי-טוֹב:
22	And God blessed them, saying: 'Be fruitful, and multiply, and fill the waters in the seas, and let fowl multiply in the earth.'	וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים לְאֹמֶר פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלְאוּ אֶת-הַמַּיִם בַּיּוֹם וְהָעוֹף יִרְבַּ בָּאָרֶץ:
23	And there was evening and there was morning, a fifth day.	וַיְהיֶ-עֶרֶב וַיְהיֶ-בֹקֶר יוֹם חַמִּישִׁי: (פ)
24	And God said: 'Let the earth bring forth the living creature after its kind, cattle, and creeping thing, and beast of the earth after its kind.' And it was so.	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תּוֹצֵא הָאָרֶץ גִּפְשׁ חַיָּה לְמִינֵהָ בְּהֶמָה וְרֶמֶשׂ וְחַי-הָאָרֶץ לְמִינֵהָ וַיְהיֶ-כֵן:

(20) נפש חיה. שיהא זה חיות: שרץ. כל דבר חי שאינו גזוה מן הארץ קרוי שרץ. בעוף כגון זבובים, בשקצים כגון נמלים וחיפזאים ותולעים, וצבניות כגון חולד ועכבר וחומט וכיוצא בזה וכן הדגים: (21) התנינים. דגים גדולים שצצים. וצדצרי אגדה (פרק הספיה צדא צתרא עד:) הוא לויתן וכן זוג, שצראס זכר ונקבה, והרג את הנקבה ומלחה לצדיקים לעתיד לזא, שאס יפרו וירצו, לא יתקיים העולם בפניהם. התנינים כחיצ (צ"ר): נפש החיה. נפש שיש זה חיות: (22) ויברך אותם. לפי שמחסרים אותם וצדין מהם ואוכלין אותם, הוצרכו לצרכה, ואף החיות הוצרכו לצרכה, אלא מפני הנחש שעמיד לקללה לכן לא צרכן, שלא יהא הוא צכלל (מדרש אגדה): פרו. לשון פרי, כלומר עשו פירות: ורבו. אס לא אמר אלא פרו, היה אחד מוליד אחד ולא יותר, וצא ורצו שאחד מוליד הרבה: (24) תוצא הארץ. הוא שפירשתי (פסוק יד) שהכל נצרא מיום ראשון ולא הוצרכו אלא להוציא: נפש חיה. שיש זה חיות (עיינ לעיל פסוק כ'): ורמש. הם שרצים, שהם נמוכים ורומשים על הארץ ונראים כאלו נגזרים, שאין הליצן ניכר.

25 And God made the beast of the earth after its kind, and the cattle after their kind, and every thing that creepeth upon the ground after its kind; and God saw that it was good.

26 And God said: 'Let us make man in our image, after our likeness; and let them have dominion over the fish of the sea, and over the fowl of the air, and over the cattle, and over all the earth, and over every creeping thing that creepeth upon the earth.'

27 And God created man in His own image, in the image of God created He him; male and female created He them.

28 And God blessed them; and God said unto them: 'Be fruitful, and multiply, and replenish the earth, and subdue it; and have dominion over the fish of the sea, and over the fowl of the air, and over every living thing that creepeth upon the earth.'

25 וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת-חַיַּת הָאָרֶץ וְאֶת-הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ וְאֶת כָּל-רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה לְמִינֵהוּ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי-טוֹב:

26 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כְּדֹמוֹתֵנוּ וְיִרְדּוּ בִדְגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל-הָאָרֶץ וּבְכָל-רֶמֶשׂ הָרֶמֶשׂ עַל-הָאָרֶץ:

27 וַיְבָרֵא אֱלֹהִים אֶת-הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם:

28 וַיְבָרֵךְ אֹתָם אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת-הָאָרֶץ וּכְבֹּשׁוּהָ וּרְדּוּ בִדְגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְכָל-חַיַּת הָרֶמֶשׂ עַל-הָאָרֶץ:

כל לשון רמש ושרץ כלשוננו קונמוצי"ש (רענען):

(25) ויעש. תקנס בציונס צתקונן וצקומתן:

(26) נעשה אדם. עקנפנותו של הקב"ה למדנו מכאן, לפי שהאדם הוא צדמות המלאכים ויתקנאו בו, לפיכך נמלך בהן, וכשהוא דן את המלכים הוא נמלך בפמליא שלו, שכן מצינו באחאב, שאמר לו מיכה קאיתי אֶת ה' יושב על פסאון וכל קצא השמים עומדים עליו מימינו ומשמאלו (מלכים א כב, יט), וכי יש ימין ושמאל לפניו, אלא אלו מימיניו לזכות ואלו משמאליו לחובה, וכן בגזירת עידן פתגמא ומאמר קדישין שאלקא (דניאל ד, יד), אף כאן בפמליא שלו נטל רשות, אמר להם יש צעליונים צדמותי, אם אין צדמותי צחחוניים הרי יש קנאה צמעשה צראשית: נעשה אדם. אף על פי שלא סייעוהו ציזירתו, ויש מקום למינים לרדות, לא נמנע הכחוצ מללמד דרך ארץ ומדת ענוה, שיהא הגדול נמלך ונוטל רשות מן הקטן (סנהדרין לז: צ"ר), ואם כחצ אעשה אדם, לא למדנו שהיה מדצר עם בית דינו, אלא עם עצמו, ומשובחו כחוצה צצדו, ויצרא את האדם, ולא כתיב ויצראו (צ"ר): בצלמנו. צדפוס שלנו: כדמותנו. להצין ולהשכיל (מדרש אגדה): וירדו בדגת הים. יש צלשון הזה לשון רידוי ולשון ירידה, וזה רודה צחיות ובהמות, לא זכה, נעשה ירוד לפנייה והחיה מושלת בו (צ"ר):

(27) ויברא אלהים את האדם בצלמו. צדפוס העשוי לו, שהכל נצרא צמאמר והוא נצרא צידים, שנאמר ופשת עלי פפקה (תהלים קלט, ה), נעשה צחומס, כמטבע העשויה על ידי רושם שקורין קוני"ץ (ובצ"י קוי"ן והוא צלשון אשכנו טטעמעפל), וכן הוא אומר פתהפך פחומר חוקס (איוב לז, יד): בצלם אלהים ברא אותו. פירש לך, שאותו צלם הממוקן לו, צלם דיוקן יוצרו הוא: זכר ונקבה ברא אותם. ולהלן הוא אומר ויקח אשת מלעוסי וגו' (בראשית ב, כא), מדרש אגדה (ברכות סא. צ"ר) שנצראו שני פרופים צריאה ראשונה ואחר כך חלקן, ופשוטו של מקרא, כאן הודיעך שנצראו שניהם צשסי, ולא פירש לך כיצד צרייתן, ופירש לך צמקום אחר:

(28) וכבשה. חסר וי"ו, ללמדך שהזכר כובש את הנקבה, שלא תהא ינאנית (צ"ר), ועוד ללמדך, שהאיש שדרכו לכבוש, מנווה על פריה ורביה, ולא האשה (יצמות סה: צ"ר):

<p>29 And God said: 'Behold, I have given you every herb yielding seed, which is upon the face of all the earth, and every tree, in which is the fruit of a tree yielding seed—to you it shall be for food;</p>	<p>וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הִנֵּה נֹתַתִּי לָכֶם אֶת־כָּל־עֵשְׂבוֹ זֶרַע זָרַע אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ וְאֶת־כָּל־הָעֵץ אֲשֶׁר־בּוֹ פְרִי־עֵץ זֶרַע זָרַע לָכֶם יְהִי לְאֹכְלָהּ:</p> <p>וַיֹּאמֶר יי הָאֵל יְהִי לָכֶם יֵת כָּל־יֵרֹק עֵשְׂבוֹ זֶרַע זָרַע מִזֶּדֶרֶע דְּעַל אֲפִי כָל־אֲרָעָא וְיֵת כָּל־אֵילָנָא דְּבִיָּה פְרִי אֵילָנָא דְּבִר זֶרַע זָרַע מִזֶּדֶרֶע לָכֶם וְיֵהי לְמִיכָל:</p>	<p>29 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הִנֵּה נֹתַתִּי לָכֶם אֶת־כָּל־עֵשְׂבוֹ זֶרַע זָרַע אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ וְאֶת־כָּל־הָעֵץ אֲשֶׁר־בּוֹ פְרִי־עֵץ זֶרַע זָרַע לָכֶם יְהִי לְאֹכְלָהּ:</p>
<p>30 and to every beast of the earth, and to every fowl of the air, and to every thing that creepeth upon the earth, wherein there is a living soul, [I have given] every green herb for food.' And it was so.</p>	<p>וּלְכָל־חַיַּת הָאָרֶץ וּלְכָל־עוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְכָל־רֹמֵשׁ עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־בּוֹ נֶפֶשׁ חַיָּה אֶת־כָּל־יֵרֹק עֵשְׂב לְאֹכְלָהּ וַיְהִי־כֵן:</p> <p>וּלְכָל חַיַּת הָאָרֶץ וּלְכָל עוֹפֵי הַשָּׁמַיִם וּלְכָל רֹמֵשׁ עַל־הָאָרֶץ וּלְכָל דְּרָחִישׁ עַל־אֲרָעָא דְּבִיָּה נֶפֶשׂא חַיָּה יֵת כָּל יֵרֹק עֵשְׂבָא לְמִיכָל וַיְהִי־כֵן:</p>	<p>30 וּלְכָל־חַיַּת הָאָרֶץ וּלְכָל־עוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְכָל־רֹמֵשׁ עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־בּוֹ נֶפֶשׁ חַיָּה אֶת־כָּל־יֵרֹק עֵשְׂב לְאֹכְלָהּ וַיְהִי־כֵן:</p>
<p>31 And God saw every thing that He had made, and, behold, it was very good. And there was evening and there was morning, the sixth day.</p>	<p>וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת־כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה טוֹב מְאֹד וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם הַשְּׁשִׁי: (פ)</p> <p>וַיַּרְא יי יֵת כָּל דְּעֵבֵד וְהָאֵל תִּקְוִין לַחֲדָא וַיְהִי רִמַּשׁ וַיְהִי צֶפֶר יוֹם שְׁתִּיתִי:</p>	<p>31 וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת־כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה טוֹב מְאֹד וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם הַשְּׁשִׁי: (פ)</p>
<p>II And the heaven and the earth were finished, and all the host of them.</p>	<p>וַיִּכְלֹ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל־צָבָאָם:</p> <p>וַאֲשַׁתְּכָלְלוּ שָׁמַיָא וְאֲרָעָא וְכָל חַיְלֵיהוֹן:</p>	<p>II וַיִּכְלֹ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל־צָבָאָם:</p>
<p>2 And on the seventh day God finished His work which He had made; and He rested on the seventh day from all His work which He had made.</p>	<p>וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת־יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדְּשׁ אֹתוֹ כִּי בּוֹ שָׁבַת מְקַל־מְלָאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה:</p> <p>וַיְבָרֶךְ יי בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה עֲבִידְתִּיה דְּעֵבֵד וְנַח בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה מְקַל עֲבִידְתִּיה דְּעֵבֵד:</p>	<p>2 וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלָאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיְשַׁבֵּת בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי מְקַל־מְלָאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה:</p>
<p>3 And God blessed the seventh day, and hallowed it; because that in it He rested from all His work which God in creating had made.</p>	<p>וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת־יוֹמָא שְׁבִיעָאָה וַיְקַדְּשׁ יוֹמָא שְׁבִיעָאָה וַיְבָרֶךְ יי יוֹמָא שְׁבִיעָאָה וַיְקַדְּשׁ יוֹמָא שְׁבִיעָאָה וַיְבָרֶךְ יי לְמַעַבְד:</p> <p>וַיְבָרֶךְ יי יוֹמָא שְׁבִיעָאָה וַיְקַדְּשׁ יוֹמָא שְׁבִיעָאָה וַיְבָרֶךְ יי יוֹמָא שְׁבִיעָאָה וַיְקַדְּשׁ יוֹמָא שְׁבִיעָאָה וַיְבָרֶךְ יי לְמַעַבְד:</p>	<p>3 וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת־יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדְּשׁ אֹתוֹ כִּי בּוֹ שָׁבַת מְקַל־מְלָאכְתּוֹ אֲשֶׁר־בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת: (פ)</p>

(29) לָכֶם יְהִי לְאֹכְלָהּ. וְכָל־חַיַּת הָאָרֶץ. הַשָּׁמַיִם לֹא הָיוּ עוֹשִׂים מְלָאכָה, וְכָל־הָרִשָׁה לָאִדָּם וְלֹא־שָׁמַיִם לְהַמִּית צְרִיָּה וְלֹא־כָל־צֶדֶק, אֲךָ כָּל־יִרְקָה עֵשָׂב יִכְלֹו יַחַד כָּל־כֶּסֶם, וְכַשְׂבָּא צְנִי נַח הַמִּיר לֹאֵם צֶדֶק (סְנֵה־דְרִין נט:), שְׁנֵה־מֵרָא כָּל־רִמַּשׁ אֲשֶׁר הוּא חַי וְגו' (ט, ג), כִּירָק עֵשָׂב שֶׁהִמְרִיתִי לָאִדָּם הָרָשָׁיוֹן, נִמְתִּי לָכֶם אֵת כָּל־כֶּסֶם (31) יוֹם הַשְּׁשִׁי. הוֹסִיף ה' בְּשִׁשִּׁי, בְּגִמְרָא מַעֲשֵׂה צְרָאִשִׁית, לֹא־מֵרָא שֶׁהִתְנַה עִמָּהּ עַל מִנֵּת שִׁיקְצָלוֹ עֲלֵיהֶם יִשְׂרָאֵל חֲמֵשֶׁה חוֹמְשִׁי מוֹרָה (תַּנְחוּמָא צְרָאִשִׁית א). דְּצֵר אַחֵר, יוֹם הַשְּׁשִׁי, שְׁכָלִים תְּלוּיִם וְעוֹמְדִים עַד יוֹם הַשְּׁשִׁי, הוּא שְׁשִׁי צִסְיוֹן (ס"א שְׁצִיִּים ו' צִסְיוֹן) שֶׁקֶצְלוֹ יִשְׂרָאֵל הַמּוֹרָה נִתְחַזְקוֹן כָּל יְצִירַת צְרָאִשִׁית, וְנִשְׁכַּח כֹּאִילוֹ נִצְרָא הָעוֹלָם עִמָּהּ, וְהוּא יוֹם הַשְּׁשִׁי צְה"א, שְׁאוּמָא יוֹם ו' צִסְיוֹן) הַמּוֹכֵן לְמִתָּן מוֹרָה (שְׁצַת פח:):

(2) וְכָל־אֱלֹהִים בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי. ר' שְׁמַעוֹן אֹמֵר, צֶדֶק וְדָם שֶׁאִינוֹ יוֹדְעֵי עֲמִיּוֹ וְרַגְעִי, צְרִיךְ לְהוֹסִיף מִחוּל עַל הַקּוֹדֵשׁ, אֲבָל הַקֶּזֶה שִׁדּוּעַ עֲמִיּוֹ וְרַגְעִי, נִכְנָס צוֹ כְּחוֹט הַשְּׁעָרָה וְנִרְאָה כֹּאִילוֹ כִּלָּה צוֹ צִיּוֹם (צ"ר). דְּצֵר אַחֵר, מֵהָ הִיָּה הָעוֹלָם חֲסֵר, מִנוּחָה, צֶדֶק שְׁצַת צֶדֶק מִנוּחָה, כִּלָּה וְנִגְמָרָה הַמְּלָאכָה (צ"ר):

<p>4 These are the generations of the heaven and of the earth when they were created, in the day that the LORD God made earth and heaven.</p>	<p>אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא עָשָׂה יְיָ אֱלֹהִים אֶרֶץ וּשְׁמַיָּא: אֵלֶּיךָ תּוֹלְדוֹת שְׁמַיָּא וְאֶרֶץ כִּד אֲתַבְּרִיאֵי בְיוֹמָא דְעֵבֶד יְיָ אֱלֹהִים אֶרֶץ וּשְׁמַיָּא:</p>	<p>שני ב אלה תולדות השמים והארץ בהבראם ביום עשות יהוה אלהים ארץ ושמים:</p>
<p>5 No shrub of the field was yet in the earth, and no herb of the field had yet sprung up; for the LORD God had not caused it to rain upon the earth, and there was not a man to till the ground;</p>	<p>וְכָל אֵילָנִי חֲקֵלָא עַד לָא הָוָו בְּאֶרֶץ וְכָל עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה טָרָם עַד לָא צִמַּח אֲרִי לָא אָחִית יְיָ אֱלֹהִים מִטָּרָא עַל אֶרֶץ וְאָנֹשׁ לִית לְמַפְלַח יַת אֲדָמָתָא: וְכָל שִׂיחַ הַשָּׂדֶה טָרָם יְהִי בְּאֶרֶץ וְכָל עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה טָרָם יִצְמַח כִּי לֹא הִמְטִיר יְהוָה אֱלֹהִים עַל-הָאָרֶץ וְאָדָם אִין לְעֵבֶד אֶת-הָאָדָמָה:</p>	<p>5 וכלו שית השדה טרם יהיה בארץ וכל עשב השדה טרם יצמח כי לא המטיר יהוה אלהים על-הארץ ואדם אין לעבד את-האדמה:</p>
<p>6 but there went up a mist from the earth, and watered the whole face of the ground.</p>	<p>וַעֲנָנָא הָוָה סָלִיק מִן אֶרֶץ וּמִשְׁקֵי יַת כָּל אֲפִי אֲדָמָתָא: וְאֵד יַעֲלֶה מִן-הָאָרֶץ וְהִשְׁקָה אֶת-כָּל-פְּנֵי הָאָדָמָה:</p>	<p>6 ואד יעלה מן-הארץ והשקה את-כל-פני האדמה:</p>
<p>7 Then the LORD God formed man of the dust of the ground, and breathed into his nostrils the breath of life; and man became a living soul.</p>	<p>וַיִּצְרֵ יְהוָה אֱלֹהִים אֶת-הָאָדָם עֹפָר מִן-הָאֲדָמָה וַיִּפַּח בְּאַפּוֹ נְשָׁמָתָא דְחַיִּי וַהֲיָה בְּאָדָם לְרוּחַ מְמַלְלָא: וַיִּצֵּר יְהוָה אֱלֹהִים אֶת-הָאָדָם עֹפָר מִן-הָאֲדָמָה וַיִּפַּח בְּאַפּוֹ נְשָׁמַת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה:</p>	<p>7 ויצר יהוה אלהים את-האדם עפר מן-האדמה ויפח באפו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה:</p>

(3) ויברך ויקדש. זכרו זמן, שכל ימות השבוע ירד להם עומר לגלגולת, ובששי לחם משנה. וקדשו זמן, שלא ירד כלל בשבת, והמקרא כחזו על שם העמיד: אשר ברא אלהים לעשות. המלאכה שהיתה ראויה לעשות בשבת, כפל ועשאה בששי, כמו שמפורש בבראשית רבה (יא, ט):

(4) אלה. האמורים למעלה: תולדות השמים והארץ בהבראם ביום עשות ה'. ללמדך שכלם נבראו בראשון. דבר אחר בזהבראם, זה בראם (מנחות כט:), שנאמר בְּיַד ה' צִוַּר עוֹלָמִים, (ישעיה כו, ד) 'בצ' אותיות הללו של השם, יצר שני עולמים, ולמדך כאן שהעולם הזה נברא בזה"א, (ס"א רמז כמו שה"א פתוחה למטה, כך העולם פתוח לשמים בתשובה, ועולם הבא נברא ביו"ד, לומר שצדיקים שצאיתו וזמן מועטים (מנחות שס), כמו י' שהיא קטנה באותיות). רמז שירדו הרשעים למטה לראות שחת, כה"א זאת שסתומה מכל צדדיה, ופתוחה למטה לדרך שם:

(5) טרם יהיה בארץ. כל טרם שבמקרא לשון עד לא הוא, ואינו לשון קודם, ואינו נפעל לומר הטרים כאשר יאמר הקדים, וזה מוכיח, ועוד אחר פי טָרָם פִּיכָאוֹן (שמות ט, ל), עדיין לא תיראון. ואף זה תפרש עדיין לא היה בארץ, כשנגמרה בריאת העולם בששי קודם שנברא אדם, וכל עשב השדה עדיין לא צמח, ובג' שכתוב וחואל, לא ילאו, אלא על פתח הקרקע עמדו עד יום ששי (חולין ס:), ולמה, כי לא המטיר, ומה טעם לא המטיר, לפי שאדם אין לעבוד את האדמה, ואין מכיר בטובתן של גשמים, וכשנא אדם וידע שהם צורך לעולם, התפלל עליהם וירדו, וזמחו האילנות והדשאים (שם): ה' אלהים. ה' הוא שמו, אלהים, שהוא שליט ושופט על כל העולם, וכן פירוש זה בכל מקום לפי פשוטו, ה' שהוא אלהים:

(6) ואד יעלה. לענין ברייתו של אדם העלה התהום, והשקה עננים לשרות העפר, ונברא אדם, כגָּזַל זה שנותן מים ואחר כך לשאת העיסה, אף כאן והשקה, ואחר כך וייצר (ב"ר):

(7) וייצר. שתי יצירות, יצירה לעולם הזה ויצירה לתחיית המתים (ב"ר), אבל בזהמה שאינה עומדת לדין, לא נכתב ביצירתה שני יודיין: עפר מן האדמה. צבר עפרו מכל האדמה, מארבע רוחות (סנהדרין לח), שכל מקום שימות שם, תהא קולטתו לקבורה (תנחומא פקודי ג). דבר אחר, נטל עפרו ממקום שנאמר צו מִצַּח אֲדָמָה פְּעֻשָּׁה לִי (שמות כ, כ), הלאי תהא לו אדמה כפרה ויוכל לעמוד (ב"ר): ויפח באפו. עשאו מן התחתונים וזמן העליונים, גוף מן התחתונים ונשמה מן העליונים, לפי שציוס ראשון נבראו שמים וארץ, בשני ברא רקיע לעליונים, בשלישי תראה היצירה לתחתונים, ברביעי ברא מאורות לעליונים, בחמישי ישראו המים לתחתונים, הווקק בששי לצרואות צו מעליונים ומתחתונים, ואם לאו יש קנאה במעשה בראשית, שהיו אלו רבים על אלו צברית יום אחד (ב"ר): לנפש חיה. אף בזהמה וחיה נקראו נפש חיה, אף זו של אדם חיה שכולן, שנמוקף צו דעה ודבור (אונקלוס):

8 And the LORD God planted a garden eastward, in Eden; and there He put the man whom He had formed.	וַיִּטֵּעַ יְהוָה אֱלֹהִים גֶּן-בְּעֵדֶן מִקֶּדֶם וַיִּשֶׂם שֵׁם אֶת-הָאָדָם אֲשֶׁר יָצָר:	8 וַיִּטֵּעַ יְהוָה אֱלֹהִים גֶּן-בְּעֵדֶן מִקֶּדֶם וַיִּשֶׂם שֵׁם אֶת-הָאָדָם אֲשֶׁר יָצָר:
9 And out of the ground made the LORD God to grow every tree that is pleasant to the sight, and good for food; the tree of life also in the midst of the garden, and the tree of the knowledge of good and evil.	וַיִּצְמַח יְהוָה אֱלֹהִים מִן-אֲרֶעָא כָּל-אֵילָן דְּמִרְגָּה לְמַחְזֵי וְטָב לְמִיכָל וְאֵילָן חַיָּא בְּמַצִּיעוֹת גִּנְתָּא וְאֵילָן דְּאֲכָלִי פִירוּהֵי חֻכְמִין בֵּין טָב לְבִישׁ:	9 וַיִּצְמַח יְהוָה אֱלֹהִים מִן-הָאֲדָמָה כָּל-עֵץ נֹחֵמַד לְמַרְאֶה וְטָוֵב לְמֵאכֹל וְעֵץ הַחַיִּים בְּתוֹךְ הָעֵץ וְעֵץ הַדַּעַת טוֹב וָרָע:
10 And a river went out of Eden to water the garden; and from thence it was parted, and became four heads.	וַנְהָרָא הָיָה נָפִיק מֵעֵדֶן לְאַשְׁקָאָה יָת גִּנְתָּא וּמִתְמָן מִתְפָּרֵשׁ וְהָיוּ לְאַרְבַּעַה רִישֵׁי נְהָרִין:	10 וַנְהָר' יֵצֵא מֵעֵדֶן לְהַשְׁקוֹת אֶת-הָעֵץ וּמִשָּׁם יִפְרָד וְהָיָה לְאַרְבַּעַה רָאשִׁים:
11 The name of the first is Pishon; that is it which compasseth the whole land of Havilah, where there is gold;	שׁוּם חֹד פִּישׁוֹן הוּא מְסִיף יָת כָּל אֲרֶע חֵוִילָה דְּתַמָּן דְּהָבָא:	11 שֵׁם הָאֶחָד פִּישׁוֹן הוּא הַסָּבִב אֶת כָּל-אֶרֶץ הַחֵוִילָה אֲשֶׁר-שָׁם הַזָּהָב:
12 and the gold of that land is good; there is bdellium and the onyx stone.	וְדִהָבָא דְּאֲרֶעָה הֵיכִי טָב תַּמָּן בְּדוּלְחָא וְאַבְנֵי בּוּרְלָא:	12 וְזֶהְיָ הָאֶרֶץ הַהִוא טוֹב שָׁם הַבְּדֹלָח וְאַבְנֵי הַשֹּׁהַם:
13 And the name of the second river is Gihon; the same is it that compasseth the whole land of Cush.	וְשׁוּם נְהָרָא תַנְינָא גִיחוֹן הוּא מְסִיף יָת כָּל אֲרֶע כּוּשׁ:	13 וְשֵׁם-הַנְּהָר הַשֵּׁנִי גִיחוֹן הוּא הַסּוֹבֵב אֶת כָּל-אֶרֶץ כּוּשׁ:
14 And the name of the third river is Tigris; that is it which goeth toward the east of Asshur. And the fourth river is the Euphrates.	וְשׁוּם נְהָרָא תְּלִיתָאָה דְּגֻלְתָּ הוּא מִתְּלֵיָה לְמִדְנַחָא דְּאַתּוּר וְנְהָרָא רְבִיעָאָה הוּא פָּרָת:	14 וְשֵׁם הַנְּהָר הַשְּׁלִישִׁי תִּדְגֻל הוּא הַתְּלִיָּה קְדָמַת אַשּׁוּר וְהַנְּהָר הַרְבִּיעִי הוּא פָּרָת:

(8) מקדם. במזרחו של עדן נטע את הגן, ואם חאמר הרי כבר נאמר ויצרא וגו' את האדם וגו', ראיתי בצרייתא של ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי מל"ב מדות שהתורה נדרשת וזו אחת מהן, כלל שלאחריו מעשה הוא פרטו של ראשון, ויצרא את האדם וגו', זה כלל, סתם צרייתו מהיכן וסתם מעשיו, חזר ופירש ויצר ה' אלהים וגו', ויצמח לו גן עדן, ויניחהו בגן עדן, ויפֹל עליו תרדמה, השומע סבור שהוא מעשה אחר, ואינו אלא פרטו של ראשון. וכן אצל הבהמה חזר וכתב ויצר ה' וגו' מן האדמה כל חית השדה (יט), כדי לפרש ויצא אל האדם לקרות שם, וללמד על העופות שנבראו מן הרקק:

(9) ויצמח. לענין הגן הכחוז מדבר: בתוך הגן. באמצע הגן (אונקלוס):
(11) פישון. הוא נילוס נהר מצרים (זוהר א, קכה), ועל שם שמימי מתצרכין ועולין ומשקין את הארץ נקרא פישון, כמו וקשו פִּקְשָׁיו (חזקוני א, ח). דבר אחר פישון, שהוא מגדל פשתן (צ"ר), שנאמר אלל מצרים וצושו עוֹצְדֵי פִּשְׁתִּים (ישעיה יט, ט):

(13) גיחוֹן. שהיה הולך והומה והמייטו גדולה מאד, כמו וְכִי יָצָח (שמות כא, כח), שמנגח והולך והומה:
(14) תִּדְגֻל. שמימי חדין וקלין (צרכות נט: צ"ר): פרת. מימי פרין ורצין (שם שם), ומצרכין את האדם: כוש ואשור. עדיין לא היו, וכתב המקרא על שם העמיד (צ"ר): קדמת אשור. למזרחא של אשור: הוא פרת. החשוב על כולם, הנזכר על שם ארץ ישראל (צ"ר):

15	And the LORD God took the man, and put him into the garden of Eden to dress it and to keep it.	וַיִּקַּח יְהוָה אֱלֹהִים אֶת-הָאָדָם וַיִּנְתְּנוּהוּ בְּגֶן-עֵדֶן לְעִבְדָּהּ וּלְשִׁמְרָהּ:	וַיִּקַּח יְהוָה אֱלֹהִים אֶת-הָאָדָם וַיִּנְתְּנוּהוּ בְּגֶן-עֵדֶן לְעִבְדָּהּ וּלְשִׁמְרָהּ:
16	And the LORD God commanded the man, saying: 'Of every tree of the garden thou mayest freely eat;	וַיִּצַּל יְהוָה אֱלֹהִים עַל-הָאָדָם לֵאמֹר מִכָּל עֵץ-הַגֶּן אָכַל תֹּאכַל:	וַיִּצַּל יְהוָה אֱלֹהִים עַל-הָאָדָם לֵאמֹר מִכָּל עֵץ-הַגֶּן אָכַל תֹּאכַל:
17	but of the tree of the knowledge of good and evil, thou shalt not eat of it; for in the day that thou eatest thereof thou shalt surely die.'	וּמֵעֵץ הַדַּעַת טוֹב וָרָע לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ כִּי בְיוֹם אֲכָלְהָ מָוֶת מוֹת תָּמוּת:	וּמֵעֵץ הַדַּעַת טוֹב וָרָע לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ כִּי בְיוֹם אֲכָלְהָ מָוֶת מוֹת תָּמוּת:
18	And the LORD God said: 'It is not good that the man should be alone; I will make him a help meet for him.'	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים לֹא-טוֹב הָיִיתָ הָאָדָם לְבֶדּוֹ אֶעֱשֶׂה-לּוֹ עֶזֶר כְּנֶגְדּוֹ:	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים לֹא-טוֹב הָיִיתָ הָאָדָם לְבֶדּוֹ אֶעֱשֶׂה-לּוֹ עֶזֶר כְּנֶגְדּוֹ:
19	And out of the ground the LORD God formed every beast of the field, and every fowl of the air; and brought them unto the man to see what he would call them; and whatsoever the man would call every living creature, that was to be the name thereof.	וַיִּצְרֶה יְהוָה אֱלֹהִים מִן-הָאֲדָמָה כָּל-חַיַּת הַשָּׂדֶה וְאֵת כָּל-עוֹף הַשָּׁמַיִם וַיָּבֵא אֶל-הָאָדָם לִרְאוֹת מֶה-יִקְרָא-לּוֹ וְכָל אֲשֶׁר יִקְרָא-לּוֹ הָאָדָם נֶפֶשׁ חַיָּה הוּא שְׁמוֹ:	וַיִּצְרֶה יְהוָה אֱלֹהִים מִן-הָאֲדָמָה כָּל-חַיַּת הַשָּׂדֶה וְאֵת כָּל-עוֹף הַשָּׁמַיִם וַיָּבֵא אֶל-הָאָדָם לִרְאוֹת מֶה-יִקְרָא-לּוֹ וְכָל אֲשֶׁר יִקְרָא-לּוֹ הָאָדָם נֶפֶשׁ חַיָּה הוּא שְׁמוֹ:
20	And the man gave names to all cattle, and to the fowl of the air, and to every beast of the field; but for Adam there was not found a help meet for him.	וַיִּקְרָא הָאָדָם שְׁמוֹת לְכָל-בְּהֵמָה וּלְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְכָל חַיַּת הַשָּׂדֶה וּלְאָדָם לֹא-מָצָא עֶזֶר כְּנֶגְדּוֹ:	וַיִּקְרָא הָאָדָם שְׁמוֹת לְכָל-בְּהֵמָה וּלְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְכָל חַיַּת הַשָּׂדֶה וּלְאָדָם לֹא-מָצָא עֶזֶר כְּנֶגְדּוֹ:

- (15) ויקח. לקחו צדצרים נאים, ופתחו ליכנס (צ"ר טז, ה):
- (18) לא טוב היות וגו'. שלא יאמרו שתי רשויות הן, הקצ"ה בעליונים יחיד ואין לו זוג, וזה צחצחונים ואין לו זוג (פדר"א זצ): עזר כנגדו. זכה עזר, לא זכה כנגדו (יצמות סג. צ"ר) להלכס:
- (19) ויצר וגו' מן האדמה. היא יצירה היא עשייה האמורה למעלה ויעש אלהים את חית הארץ וגו', אלא צא ופירש שהעופות נצראו מן הרקק, לפי שאמר למעלה מן המים נצראו, וכאן אמר מן האדמה נצראו. ועוד למדך כאן, שבשעת יצירתן, מיד בו ציוס, הביאם אל האדם לקרות להם שם (חולין כז:). וצדצרי אגדה (צ"ר יז, ד) יצירה זו לשון רידוי וכזוש, כמו פי קצור קל עיר (דצרים כ, יט), שצצן תחת ידו של אדם: וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה וגו'. קרסהו ופרשהו, כל נפש חיה אשר יקרא לו האדם שם, הוא שמו לעולם:
- (20) ולאדם לא מצא עזר. ויפל ה' אלהים תרדמה. כשהציאן, הציאן לפניו כל מין ומין, זכר ונקבה, אמר, לכלם יש בן זוג ולי אין בן זוג (צ"ר שס), מיד ויפל.

21 And the LORD God caused a deep sleep to fall upon the man, and he slept; and He took one of his ribs, and closed up the place with flesh instead thereof.	וַיִּפֹּל יְהוָה אֱלֹהִים תַּרְדֵּמָה עַל-הָאָדָם וַיִּישָׁן וַיִּקַּח אֶחַת מִצְלָעָתָיו וַיִּסְגֶּר בָּשָׂר תַּחְתָּנָה: תַּחֲתָנָה:	21 וַיִּפֹּל יְהוָה אֱלֹהִים תַּרְדֵּמָה עַל-הָאָדָם וַיִּישָׁן וַיִּקַּח אֶחַת מִצְלָעָתָיו וַיִּסְגֶּר בָּשָׂר תַּחְתָּנָה: תַּחֲתָנָה:
22 And the rib, which the LORD God had taken from the man, made He a woman, and brought her unto the man.	וַיִּבֶן יְהוָה אֱלֹהִים אֶת-הַצֶּלַע וַאֲשֶׁר-לָקַח מִן-הָאָדָם לְאִשָּׁה וַיִּבְאֶהָ אֶל-הָאָדָם:	22 וַיִּבֶן יְהוָה אֱלֹהִים אֶת-הַצֶּלַע וַאֲשֶׁר-לָקַח מִן-הָאָדָם לְאִשָּׁה וַיִּבְאֶהָ אֶל-הָאָדָם:
23 And the man said: 'This is now bone of my bones, and flesh of my flesh; she shall be called Woman, because she was taken out of Man.'	וַיֹּאמֶר הָאָדָם זֶאת הִפַּעַם עֵצָם מֵעֲצָמִי וּבָשָׂר מִבָּשָׂרִי לְזֹאת יִקְרָא אִשָּׁה כִּי מֵאִישׁ לִקְחָהּ זֹאת:	23 וַיֹּאמֶר הָאָדָם זֶאת הִפַּעַם עֵצָם מֵעֲצָמִי וּבָשָׂר מִבָּשָׂרִי לְזֹאת יִקְרָא אִשָּׁה כִּי מֵאִישׁ לִקְחָהּ זֹאת:
24 Therefore shall a man leave his father and his mother, and shall cleave unto his wife, and they shall be one flesh.	עַל-כֵּן יַעֲזֹב-אִישׁ אֶת-אָבִיו וְאֶת-אִמּוֹ וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ וְהָיוּ לְבָשָׂר אֶחָד:	24 עַל-כֵּן יַעֲזֹב-אִישׁ אֶת-אָבִיו וְאֶת-אִמּוֹ וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ וְהָיוּ לְבָשָׂר אֶחָד:
25 And they were both naked, the man and his wife, and were not ashamed.	וַיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶם עֲרוּמִים הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ וְלֹא יִתְבַּשְּׁשׁוּ:	25 וַיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶם עֲרוּמִים הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ וְלֹא יִתְבַּשְּׁשׁוּ:
III Now the serpent was more subtle than any beast of the field which the LORD God had made. And he said unto the woman: 'Yea, hath God said: Ye shall not eat of any tree of the garden?'	וַהֲנִיחַ הַנָּחַשׁ עָרוֹם מִכָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר אֶל-הָאִשָּׁה אַף כִּי-אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִכָּל עֵץ הַגָּן:	III וַהֲנִיחַ הַנָּחַשׁ עָרוֹם מִכָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר אֶל-הָאִשָּׁה אַף כִּי-אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִכָּל עֵץ הַגָּן:

(21) מצלעותיו. מסטריו (צ"ר), כמו ולצלע המשקן (שמות כו, כ), זהו שאמרו שני פרזופין נצראו (צרכות סא): ויסגור. מקום החתך (שס): ויישן ויקח. שלא יראה חתיכת הבשר שממנו נצראת, ותחבזה עליו (סנהדרין לט).
(22) ויבן. כבנין, רחצה מלמטה וקצרה מלמעלה, לקבל הולד (צרכות סא: צ"ר), כאוצר של חטים שהוא רחב מלמטה וקצר מלמעלה, שלא יקציד משאו על קירותיו: ויבן את הצלע לאשה. להיות אשה, כמו ויעש אותה גִּדְעוֹן לְאִפּוֹד (שופטים ח, כז), להיות אפוד:
(23) זאת הפעם. מלמד שצא אדם על כל צהמה וחסיה, ולא נחקררה דעתו עד שצא על חוה (יצמות סג). לזאת יקרא אשה כי מאיש וגו'. לשון נופל על לשון, מכאן שנצרא העולם כלשון הקדש (צ"ר יח, ד)
(24) על כן יעזב איש. רוח הקדש אומרת כן, לאסור על בני נח העריות (סנהדרין נז): לבשר אחד. הולד נוצר על ידי שניהם, ושם נעשה צרם אחד (שם נח).
(25) ולא יתבוששו. שלא היו יודעים דרך כניעות להבחין בין טוב לרע, ואף על פי שנתנה בו דעה לקרות לו שמות, לא נתן בו יצר הרע, עד אכלו מן העץ ונכנס בו יצר הרע, וידע מה בין טוב לרע (פס"ז):
(1) והנחש היה ערום. מה ענין זה לכאן, היה לו לסמוך ויעש לְאִדָּם וְלֹאֲשָׁמוּ פְתוּנוֹת עוֹר וְיִלְצִיטָם, אלא ללמדך מאיזו סבה קפץ הנחש עליהם, ראה אותם ערומים ועסוקים בחשימת לעין כל, ונחאזה לה (צ"ר יח, ו): ערום מכל. לפי ערמתו וגדולתו הייתה מפלתו, ערום מכל ארור מכל (שם יט, א): אף כי אמר וגו'. שמא אמר לכם לא תאכלו מכל וגו', ואף על פי שראה אותם אוכלים משאר פירות, הרצה עליה דברים, כדי שחשיבנו ויבא לְדַגֵּר בְּאוֹתוֹ הַעֵץ:

<p>2 And the woman said unto the serpent: 'Of the fruit of the trees of the garden we may eat;</p>	<p>וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֶל-הַנָּחָשׁ מִפִּירֵי עֵץ-הַגֶּן נֹאכָל:</p>	<p>2 וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֶל-הַנָּחָשׁ מִפִּירֵי עֵץ-הַגֶּן נֹאכָל:</p>
<p>3 but of the fruit of the tree which is in the midst of the garden, God hath said: Ye shall not eat of it, neither shall ye touch it, lest ye die.'</p>	<p>וּמִפִּירֵי הָעֵץ אֲשֶׁר בְּתוֹךְ-הַגֶּן אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ וְלֹא תִגְעוּ בוֹ פֶן-תָּמוּתוּן:</p>	<p>3 וּמִפִּירֵי הָעֵץ אֲשֶׁר בְּתוֹךְ-הַגֶּן אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ וְלֹא תִגְעוּ בוֹ פֶן-תָּמוּתוּן:</p>
<p>4 And the serpent said unto the woman: 'Ye shall not surely die;</p>	<p>וַיֹּאמֶר הַנָּחָשׁ אֶל-הָאִשָּׁה לֹא-מוֹת תָּמוּתוּן:</p>	<p>4 וַיֹּאמֶר הַנָּחָשׁ אֶל-הָאִשָּׁה לֹא-מוֹת תָּמוּתוּן:</p>
<p>5 for God doth know that in the day ye eat thereof, then your eyes shall be opened, and ye shall be as God, knowing good and evil.'</p>	<p>כִּי יֵדַע אֱלֹהִים כִּי בְיוֹם אֲכַלְכֶּם מִמֶּנּוּ וּנְפַקְחוּ עֵינֵיכֶם וְהִייתֶם כְּאֱלֹהִים יֹדְעֵי טוֹב וָרָע:</p>	<p>5 כִּי יֵדַע אֱלֹהִים כִּי בְיוֹם אֲכַלְכֶּם מִמֶּנּוּ וּנְפַקְחוּ עֵינֵיכֶם וְהִייתֶם כְּאֱלֹהִים יֹדְעֵי טוֹב וָרָע:</p>
<p>6 And when the woman saw that the tree was good for food, and that it was a delight to the eyes, and that the tree was to be desired to make one wise, she took of the fruit thereof, and did eat; and she gave also unto her husband with her, and he did eat.</p>	<p>וַתֵּרָא הָאִשָּׁה כִּי טוֹב הָעֵץ לְמֹאכָל וְכִי תִאוּהָ-הִוא לְעֵינֶיהָ וְנִחְמַד הָעֵץ לְהַשְׁכִּיל וְתָקַח מִפִּירָיו וַתֹּאכַל וַתֵּתֶן גַּם-לְאִישָׁהּ עִמָּהּ וַיֹּאכַל:</p>	<p>6 וַתֵּרָא הָאִשָּׁה כִּי טוֹב הָעֵץ לְמֹאכָל וְכִי תִאוּהָ-הִוא לְעֵינֶיהָ וְנִחְמַד הָעֵץ לְהַשְׁכִּיל וְתָקַח מִפִּירָיו וַתֹּאכַל וַתֵּתֶן גַּם-לְאִישָׁהּ עִמָּהּ וַיֹּאכַל:</p>
<p>7 And the eyes of them both were opened, and they knew that they were naked; and they sewed fig-leaves together, and made themselves girdles.</p>	<p>וַתִּפְקַחְנָה עֵינֵי שְׁנֵיהֶם וַיֵּדְעוּ כִּי עֲרֻמָּם הֵם וַיִּתְּפְרוּ עָלֶיהָ תְּאֵנָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם חֲגָרֹת:</p>	<p>7 וַתִּפְקַחְנָה עֵינֵי שְׁנֵיהֶם וַיֵּדְעוּ כִּי עֲרֻמָּם הֵם וַיִּתְּפְרוּ עָלֶיהָ תְּאֵנָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם חֲגָרֹת:</p>

(3) ולא תגעו בו. הוסיפה על הנווי, לפיכך צאה לידי גרעון (סנהדרין כט.), הוא שנאמר אל תוסק על דצקרו (משלי ל, ו):

(4) לא מות תמותון. דחפה עד שנגעה בו, אמר לה כשם שאין מיתה צנועה כך אין מיתה באכילה (צ"ר יט, ג):

(5) כי יודע. כל אומן שונא את בני אומנותו, מן העץ אכל וצרא את העולם (שם, ד): והייתם כאלהים. יוצרי עולמות (צ"ר):

(6) ותרא האשה. ראתה דצרו של נחש והנאו לה והאמינתו (צ"ר): כי טוב העץ. להיות כאלהים: וכי תאוה הוא לעינים. כמו שאמר לה ונפקחו עיניכם: ונחמד להשכיל. מו שאמר לה יודעי טו ורע: ותתן גם לאישה. שלא תמות היא ויחיה הוא וישא אחרת (פדר"א יג): גם. לרצות צהמה וסיה (צ"ר):

(7) ותפקחנה וגו'. לענין הסכמה דצור הכחוז, ולא לענין רציה ממש (צ"ר), וסוף המקרא מוכיח: וידעו כי עירומים הם. אף הסומא יודע כשהוא ערום, אלא מהו וידעו כי עירומים הם, מזה אחת היטה זידס ונתערטלו הימנה (צ"ר יט, ו): עלה תאנה. הוא העץ שאכלו ממנו, בדצור שנתקלקלו בו נחקנו (סנהדרין ע:), אצל שאר העצים מנעוס מליטול עליהם (צ"ר). ומפני מה לא נחפרסס העץ, שאין הקצ"ה חפץ להונות צריה, שלא יכלימוהו ויאמרו זה שלקה העולם על ידו. (מדרש רבי תנחומא וירא פי"ד):

<p>8 And they heard the voice of the LORD God walking in the garden toward the cool of the day; and the man and his wife hid themselves from the presence of the LORD God amongst the trees of the garden.</p>	<p>וַיִּשְׁמְעוּ אֶת-קוֹל יְהוָה אֱלֹהִים מִתְהַלֵּךְ בְּגֵן לְרוּת הַיּוֹם וַיִּתְחַבֵּא הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ מִפְּנֵי יְהוָה אֱלֹהִים בְּתוֹךְ עֵץ הַגֵּן:</p>	<p>8 וַיִּשְׁמְעוּ אֶת-קוֹל יְהוָה אֱלֹהִים מִתְהַלֵּךְ בְּגֵן לְרוּת הַיּוֹם וַיִּתְחַבֵּא הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ מִפְּנֵי יְהוָה אֱלֹהִים בְּתוֹךְ עֵץ הַגֵּן:</p>
<p>9 And the LORD God called unto the man, and said unto him: "Where art thou?"</p>	<p>וַיִּקְרָא יְהוָה אֱלֹהִים אֶל-הָאָדָם וַיֹּאמֶר לוֹ אֵיכָּה:</p>	<p>9 וַיִּקְרָא יְהוָה אֱלֹהִים אֶל-הָאָדָם וַיֹּאמֶר לוֹ אֵיכָּה:</p>

<p>15 And I will put enmity between thee and the woman, and between thy seed and her seed; they shall bruise thy head, and thou shalt bruise their heel.'</p>	<p>וְדָבְבוּ אִשּׁוּי בֵּינְךָ וּבֵין אִתְּתָא וּבֵין בְּנֶךָ וּבֵין בְּנֵהָא הוּא יְהִי דְכִיר מֵא דַעֲבָדְתָּ לִיה מִלְקָדְמִין וְאַתָּה תְּהִי נָטַר לִיה לְסוּפָא:</p>	<p>15 וְאִיבָהּ אִשִּׁית בֵּינְךָ וּבֵין הָאִשָּׁה וּבֵין זָרְעֶךָ וּבֵין זָרְעָהּ הוּא יִשׁוּפֶנּוּ רֹאשׁ וְאַתָּה תִּשׁוּפֶנּוּ עָקֵב: (ס)</p>
<p>16 Unto the woman He said: 'I will greatly multiply thy pain and thy travail; in pain thou shalt bring forth children; and thy desire shall be to thy husband, and he shall rule over thee.'</p>	<p>לְאִתְתָּא אָמַר אֲסַגְּחָא אֲסַגִּי צַעֲרִי וְעִדּוּיִיכִי בַצֵּעַר תְּלִידִין בְּנִין וְלֹת בַּעֲלִידָא תְּהִי תִיאוּבְתִידָא וְהוּא יִשְׁלוֹט בִּידָא:</p>	<p>16 אֶל-הָאִשָּׁה אָמַר הִרְבֵּה אֲרַבֶּה עֲצָבוֹנְךָ וְהִרְבֵּה בְּעֶצֶב תֵּלְדִי בָנִים וְאֶל-אִישׁ־הָאִשָּׁה תִּשְׁוָקֶתְךָ וְהוּא יִמְשָׁל-בְּךָ: (ס)</p>
<p>17 And unto Adam He said: 'Because thou hast hearkened unto the voice of thy wife, and hast eaten of the tree, of which I commanded thee, saying: Thou shalt not eat of it; cursed is the ground for thy sake; in toil shalt thou eat of it all the days of thy life.</p>	<p>וּלְאָדָם אָמַר אֲרִי קִבִּילְתָּא לְמִימַר אִתְתָּךְ וְאָכַלְתָּ מִן אֵילָנָא דְפִקִּידְתָּךְ לְמִימַר לֹא תִיכּוֹל מִנֶּיהָ לִישָׂא אֲרַעָא בְּדִילָךְ בַּעֲמַל תִּיכְלֶנָה כָּל יוֹמֵי חַיֶּיךָ:</p>	<p>17 וּלְאָדָם אָמַר כִּי-שָׁמַעְתָּ לְקוֹל אִשְׁתְּךָ וְנֹאכַלְתָּ מִן-הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לֵאמֹר לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ אֲרוּרָה הָאֲדָמָה בְּעִבּוּרְךָ בְּעֶצְבוֹן תֹּאכְלֶנָה כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ:</p>
<p>18 Thorns also and thistles shall it bring forth to thee; and thou shalt eat the herb of the field.</p>	<p>וְכוֹבִין וְאַטְדִין תַּצְמַח לָךְ וְתִיכּוֹל יֵת עֶסְבָּא דְחַקְלָא:</p>	<p>18 וְקוֹץ וְדַרְדַּר תַּצְמִיחַ לָךְ וְאָכַלְתָּ אֶת-עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה:</p>
<p>19 In the sweat of thy face shalt thou eat bread, till thou return unto the ground; for out of it wast thou taken; for dust thou art, and unto dust shalt thou return.'</p>	<p>בְּזִיעֶתָא דְאַפֶּךָ תִּיכּוֹל לַחֲמָא עַד דְתִתְתַּב לְאַרְעָא דְמִנֶּיהָ אִתְבְּרִיתָא אֲרִי עֶפְרָא אִתָּא וּלְעֶפְרָא תִתּוּב:</p>	<p>19 בְּזֵעַת אַפֶּיךָ תֹּאכַל לֶחֶם עַד שׁוּבְךָ אֶל-הָאֲדָמָה כִּי מִמֶּנֶּה לָקַחְתָּ כִּי-עֶפְרָא אַתָּה וְאֶל-עֶפְרָא תָשׁוּב:</p>

התלמיד דברי מי שומעין (סנהדרין כט). מכל הבהמה ומכל חית השדה. אם מצהמה נתקלל, מחיה לא כל שכן, העמידו דבריו מדרש זה במסכת זכורות (ח), ללמד שמי עיצורו של נחש שזע שנים: על גהונך תלך. רגלים היו לו ונקללו (סוטה ט: ז"ר):

(15) ואיבה אשית. אתה לא נתכוונת אלא שימות אדם כשיאכל הוא תחלה ותשא את חוה (ז"ר), ולא זאת לדבר אל חוה תחלה אלא לפי שהנשים דעתן קלות להתפתות, ויודעות לפתות את בעליהן, לפיכך ואיבה אשית (סוטה ט:): ישובך. יכתתך, כמו וְאִפְּוֹת אִתּוֹ (דברים ט, כא), ותרגומו ושפית יתיה: ואתה תשופנו עקב. לא יחל לך קומה, ותשכנו עקבך, ואף משם תמיתנו. ולשון תשופנו, כמו נָשַׁף זָקָה (ישעיה מ, כד), כשהנחש צא לנשוך הוא נושף כמין שריקה, ולפי שהלשון נופל על הלשון, כחז לשון נשיפה בשניהם:

(16) עצבונך. זה לער גדול בניס (עירוצין ק): והרנך. זה לער העצור (שם): בעצב תלדי בנים. זה לער הלידה (שם): ואל אישך תשוקתך. לתשמיש, ואף על פי כן אין לך מנח לתוצעו צפה, אלא הוא ימשול בך, הכל ממנו ולא ממך (שם): תשוקתך. תאותך, כמו וְנִפְשׁוּ שׁוֹקֵקָה (ישעיה כט, ח):

(17) ארורה האדמה בעבורך. תעלה לך דברים ארוכים, כגון זכרים ופרעושים וגמלים (ז"ר), משל ליוצא לתרבות רעה, והצרות מקללות שדים שניק מהם (ירושלמי כלאים א, ז):

(18) וקוץ ודרדר תצמיח לך. הארץ, כשתורענה מיני זרעים, תצמיח קוץ ודרדר קונדם ועכביות (ז"ר), והן נאכלים על ידי תיקון (זינה לד). ואכלת את עשב השדה. ומה קללה היא זו, והלא בצרכה נאמר לו (א, כט) הִגֵּה נִפְסִי לָקֶס אֶת כָּל עֵשֶׂב זֹרַע וְזֶרַע גּוֹי, אלא מה אמור כאן בראש הענין, ארורה האדמה בעבורך בעצבון תאכלנה, ואחר העצבון וקוץ ודרדר תצמיח לך, כשתורענה קטניות או ירקות גנה, היא תצמיח לך קוצים ודרדרים ושאר עשבי שדה, ועל כרחך תאכלם:

20 And the man called his wife's name Eve; because she was the mother of all living.	וַיִּקְרָא אָדָם שֵׁם אִשְׁתּוֹ חַוָּה כִּי אֲרִי הִיא הָיְתָה אִמָּא דְכָל בְּנֵי אָנָשָׁא:	20 וַיִּקְרָא הָאָדָם שֵׁם אִשְׁתּוֹ חַוָּה כִּי הוּא הָיְתָה אִם כָּל-חַי:
21 And the LORD God made for Adam and for his wife garments of skins, and clothed them.	וַיַּעַשׂ יְהוָה אֱלֹהִים לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כְּתָנֹת עוֹר וַיַּלְבִּשֵׁם: (פ)	21 וַיַּעַשׂ יְהוָה אֱלֹהִים לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כְּתָנֹת עוֹר וַיַּלְבִּשֵׁם: (פ)
22 And the LORD God said: 'Behold, the man is become as one of us, to know good and evil; and now, lest he put forth his hand, and take also of the tree of life, and eat, and live for ever.'	וַיֹּאמֶר יְיָ אֱלֹהִים הֵא אָדָם הָיָה כְּאֶחָד מִמֶּנּוּ לְדַעַת טוֹב וָרָע וְעַתָּה פֶּן-יִשְׁלַח יָדוֹ וְלָקַח גַּם מִעֵץ הַחַיִּים וְאָכַל וְחַי לְעֹלָם:	22 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים הֵן הָאָדָם הָיָה כְּאֶחָד מִמֶּנּוּ לְדַעַת טוֹב וָרָע וְעַתָּה פֶּן-יִשְׁלַח יָדוֹ וְלָקַח גַּם מִעֵץ הַחַיִּים וְאָכַל וְחַי לְעֹלָם:
23 Therefore the LORD God sent him forth from the garden of Eden, to till the ground from whence he was taken.	וַיִּשְׁלַחֵהוּ יְיָ אֱלֹהִים מִגֶּן-עֵדֶן לַעֲבֹד אֶת-הָאֲדָמָה אֲשֶׁר לָקַח מִשָּׁם:	23 וַיִּשְׁלַחֵהוּ יְהוָה אֱלֹהִים מִגֶּן-עֵדֶן לַעֲבֹד אֶת-הָאֲדָמָה אֲשֶׁר לָקַח מִשָּׁם:
24 So He drove out the man; and He placed at the east of the garden of Eden the cherubim, and the flaming sword which turned every way, to keep the way to the tree of life.	וַיִּגְרֹשׁ אֶת-הָאָדָם וַיִּשְׁכֵּן מִקֶּדֶם לְגֶן-עֵדֶן אֶת-הַכְּרֻבִּים וְאֵת הַחֶרֶב הַחַרֹּב הַמִּתְהַפֶּכֶת לִשְׁמֹר אֶת-דֶּרֶךְ עֵץ הַחַיִּים: (ס)	24 וַיִּגְרֹשׁ אֶת-הָאָדָם וַיִּשְׁכֵּן מִקֶּדֶם לְגֶן-עֵדֶן אֶת-הַכְּרֻבִּים וְאֵת הַחֶרֶב הַחַרֹּב הַמִּתְהַפֶּכֶת לִשְׁמֹר אֶת-דֶּרֶךְ עֵץ הַחַיִּים: (ס)
IV And the man knew Eve his wife; and she conceived and bore Cain, and said: 'I have agotten a man with the help of the LORD.'	וַהֲאָדָם יָדַע אֶת-חַוָּה אִשְׁתּוֹ וַתַּהַר וַתֵּלֶד אֶת-קַיִן וַתֹּאמֶר קָנִיתִי אִישׁ אֶת-יְהוָה:	IV וַהֲאָדָם יָדַע אֶת-חַוָּה אִשְׁתּוֹ וַתַּהַר וַתֵּלֶד אֶת-קַיִן וַתֹּאמֶר קָנִיתִי אִישׁ אֶת-יְהוָה:

(19) בזעת אפריך. לאחר שתטרח צו הרצה:

(20) ויקרא האדם. חזר הכתוב לענינו הראשון ויקרא האדם שמות, ולא הפסיק, אלא ללמדך שעל ידי קריאת שמות נזדווגה לו חוה, כמו שכתוב ולאדם לא מלא עזר כנגדו, לפיכך ויפל תרדמה, ועל ידי שכתב ויהיו שניהם ערומים, סמך לו פרשת הנחש, להודיעך, שמתוך שראה אותם ערומים וראה אותם עסוקים צתשמים, נתאוה לה וצא עליהם צמחשצה וצמרמה: חוה. נופל על לשון חיה, שמחיה את ולדותיה, כאשר תאמר מה הוה לָאָדָם (קהלת ז, כב) כלשון היה (פס"ו):

(21) כתנות עור. יש דברי אגדה (צ"ר) אומרים חלקים כלפורין היו מדווקים על עורן. ויש אומרים דבר הבא מן העור, כגון זמר הארנצת שהוא רך וחם, ועשה להם כתנות ממנו (סוטה יד. צ"ר):

(22) היה באחד ממנו. הרי הוא יחיד צתחתונים כמו שאני יחיד צעליונים (צ"ר), ומה היא יחידתו, לדעת טוב ורע, מה שאין כן צצהמה ומה: ועתה פן ישלח ידו וגר. ומשיחיה לעולם, הרי הוא קרוב להטעות הצריות אחריו, ולומר אף הוא אלוה. ויש מדרשי אגדה, אצל אין מיושצין על פשוטו:

(24) מקדם לגן עדן. צמזרחו של גן עדן, חוץ לגן: את הכרובים. מלאכי חבלה (צ"ר): החרב המתהפכת. ולה להט לאיים עליו מלכנוס עוד לגן. תרגום להט שָׁנָן, כמו שלף שננא (סנהדרין פב). וכלשון לע"ז למ"א. ומדרש אגדה יש (צ"ר), ואני איני צא אלא לפשוטו:

(1) והאדם ידע. כבר קודם הענין של מעלה, קודם שחטא ונטרד מגן עדן, וכן ההריון והלידה (סנהדרין לח); שאם כתב וידע אדם, נשמע שלאחר שנטרד היו לו צנים: קין. על שם קניתי: את ה'. כמו עס ה', כשצרא אותי ואת אישי, לצדו

<p>And again she bore his brother 2 Abel. And Abel was a keeper of sheep, but Cain was a tiller of the ground.</p>	<p>וַתֵּסֶף לִלְדֹת אֶת־אָחִיו אֵת־ הָבֶל וַיְהִי־הֶבֶל רֹעֵה צֹאן וְקַיִן הָיָה עֹבֵד אֲדָמָה:</p>	<p>2 וַתֵּסֶף לִלְדֹת אֶת־אָחִיו אֵת־ הָבֶל וַיְהִי־הֶבֶל רֹעֵה צֹאן וְקַיִן הָיָה עֹבֵד אֲדָמָה:</p>
<p>And in process of time it came to 3 pass, that Cain brought of the fruit of the ground an offering unto the LORD.</p>	<p>וַיְהִי מִקֵּץ יָמִים וַיָּבֵא קַיִן מִפְּרִי הָאֲדָמָה מִנְחָה לַיהוָה:</p>	<p>3 וַיְהִי מִקֵּץ יָמִים וַיָּבֵא קַיִן מִפְּרִי הָאֲדָמָה מִנְחָה לַיהוָה:</p>
<p>And Abel, he also brought of the 4 firstlings of his flock and of the fat thereof. And the LORD had respect unto Abel and to his offering;</p>	<p>וְהָבֶל הֵבִיא גַם־הוּא מִבְּכֹרוֹת צֹאנוֹ וּמִחֲלִבְהֶן וַיִּשַׁע יְהוָה אֶל־ הָבֶל וְאֶל־מִנְחָתוֹ:</p>	<p>4 וְהָבֶל הֵבִיא גַם־הוּא מִבְּכֹרוֹת צֹאנוֹ וּמִחֲלִבְהֶן וַיִּשַׁע יְהוָה אֶל־ הָבֶל וְאֶל־מִנְחָתוֹ:</p>
<p>but unto Cain and to his offering 5 He had not respect. And Cain was very wroth, and his countenance fell.</p>	<p>וְאֶל־קַיִן וְאֶל־מִנְחָתוֹ לֹא שָׁעָה וַיִּחַר לְקַיִן מְאֹד וַיִּפְּלוּ פָנָיו:</p>	<p>5 וְאֶל־קַיִן וְאֶל־מִנְחָתוֹ לֹא שָׁעָה וַיִּחַר לְקַיִן מְאֹד וַיִּפְּלוּ פָנָיו:</p>
<p>And the LORD said unto Cain: 6 'Why art thou wroth? and why is thy countenance fallen?</p>	<p>וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־קַיִן לָמָּה חָרָה לְךָ וְלָמָּה נָפְלוּ פָנֶיךָ:</p>	<p>6 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־קַיִן לָמָּה חָרָה לְךָ וְלָמָּה נָפְלוּ פָנֶיךָ:</p>
<p>If thou doest well, shall it not be 7 lifted up? and if thou doest not well, sin coucheth at the door; and unto thee is its desire, but thou mayest rule over it.'</p>	<p>הֲלֹא אִם־תֵּיטִיב שְׂאֵת וְאִם־ לֹא תֵיטִיב לַפֶּתַח חַטָּאת רֹבֵץ וְאֵלֶיךָ תִּשְׁוָקָתוֹ וְאַתָּה תִּמְשָׁל־ בּוֹ:</p>	<p>7 הֲלֹא אִם־תֵּיטִיב שְׂאֵת וְאִם־ לֹא תֵיטִיב לַפֶּתַח חַטָּאת רֹבֵץ וְאֵלֶיךָ תִּשְׁוָקָתוֹ וְאַתָּה תִּמְשָׁל־ בּוֹ:</p>
<p>And Cain spoke unto Abel his 8 brother. And it came to pass, when they were in the field, that Cain rose up against Abel his brother, and slew him.</p>	<p>וַיֹּאמֶר קַיִן אֶל־הָבֶל אָחִיו וַיְהִי בְהִיוֹתָם בַּשָּׂדֶה וַיִּקָּם קַיִן אֶל־ הָבֶל אָחִיו וַיַּהַרְגֵהוּ:</p>	<p>8 וַיֹּאמֶר קַיִן אֶל־הָבֶל אָחִיו וַיְהִי בְהִיוֹתָם בַּשָּׂדֶה וַיִּקָּם קַיִן אֶל־ הָבֶל אָחִיו וַיַּהַרְגֵהוּ:</p>

- בראשית, אבל זה שותפים לנו עמו (נדה לא): את קין את אחיו את הבל. ג' אחים ריבויים הם, מלמד שתאומה נולדה עם קין, ועם הבל נולדו שנים, לכך נאמר ותוסף (צ"ר כז, ג):
- (2) רועה צאן. לפי שנתקללה האדמה, פירש לו מעבודתה (מדרש אגדה):
- (3) מפרי האדמה. מן הגרוע (צ"ר). ויש אגדה (תנחומא) שאומרת זרע פשתן היה. (דבר אחר מפרי, מאיזה שצא לידו לא טוב ולא מוצח):
- (4) וישע. ויפן. וכן ואל מנחתו לא שעה, לא פנה. וכן ואל ישעו (שמות ח, ט), אל יפנו. וכן שעה מעליו (איוב יד, ו), פנה מעליו: וישע. ירדה אש ולסקה מנחתו (פס"ו):
- (7) הלא אם תיטיב. כמרגמו פירושו: לפתח חטאת רובץ. לפתח קצרן חטאתך שמור (מדרש אגדה): ואלריך תשוקתו. של חטאת, הוא יצר הרע, תמיד שוקק ומתאוה להכשילך (שם): ואתה תמשל בו. אם תרצה תתגבר עליו (שם):
- (8) ויאמר קין. נכנס עמו בדברי ריב ומנה, להפעול עליו להרגו. ויש בזה מדרשי אגדה, אך זה ישובו של מקרא:

9 And the LORD said unto Cain: 'Where is Abel thy brother?' And he said: 'I know not; am I my brother's keeper?'	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-לֶכֶן אֵן הִכֵּל אָחִיךָ אָחִיךָ וַיֹּאמֶר לֹא יָדַעְתִּי הַשֹּׁמֵר אָחִי אָנֹכִי:	9 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-לֶכֶן אֵן הִכֵּל אָחִיךָ וַיֹּאמֶר לֹא יָדַעְתִּי הַשֹּׁמֵר אָחִי אָנֹכִי:
10 And He said: 'What hast thou done? the voice of thy brother's blood crieth unto Me from the ground.'	וַיֹּאמֶר מֶה עָשִׂיתָ קוֹל דְּמֵי זָרְעֶךָ דֹּעֲתִידִין לְמַפֵּק מִן אָחִיךָ קָבָל קַדְמִי מִן אֶרֶעָא:	10 וַיֹּאמֶר מֶה עָשִׂיתָ קוֹל דְּמֵי אָחִיךָ צַעֲקִים אֵלַי מִן-הָאֲדָמָה:
11 And now cursed art thou from the ground, which hath opened her mouth to receive thy brother's blood from thy hand.	וְעַתָּה אָרֹר אֶתְּה מִן-הָאֲדָמָה אֲשֶׁר פָּצְתָה אֶת-פִּיהָ לִקְחַת אֶת-דְּמֵי אָחִיךָ מִיָּדְךָ:	11 וְעַתָּה אָרֹר אֶתְּה מִן-הָאֲדָמָה אֲשֶׁר פָּצְתָה אֶת-פִּיהָ לִקְחַת אֶת-דְּמֵי אָחִיךָ מִיָּדְךָ:
12 When thou tillest the ground, it shall not henceforth yield unto thee her strength; a fugitive and a wanderer shalt thou be in the earth.'	כִּי תַעֲבֹד אֶת-הָאֲדָמָה לֹא- תִסְפֶּה תִתֶּן-כֹּחָהּ לָךְ גַּע וְנָד תִּהְיֶה בָאָרֶץ:	12 כִּי תַעֲבֹד אֶת-הָאֲדָמָה לֹא- תִסְפֶּה תִתֶּן-כֹּחָהּ לָךְ גַּע וְנָד תִּהְיֶה בָאָרֶץ:
13 And Cain said unto the LORD: 'My punishment is greater than I can bear.'	וַיֹּאמֶר קֵין אֶל-יְהוָה גָּדוֹל עֲוֹנִי מִנְּשֹׂאָה: (בספרי ספרד ואשכנז מנשוא)	13 וַיֹּאמֶר קֵין אֶל-יְהוָה גָּדוֹל עֲוֹנִי מִנְּשֹׂאָה: (בספרי ספרד ואשכנז מנשוא)
14 Behold, Thou hast driven me out this day from the face of the land; and from Thy face shall I be hid; and I shall be a fugitive and a wanderer in the earth; and it will come to pass, that whosoever findeth me will slay me.'	הָא תִרְיָקָתָא יִתִּי יוֹמָא דִּין מַעַל אִפִּי אֶרֶעָא וּמִן קִדְמָךְ לִית אֲפֻשֶׁר לְאַשְׁמְרָא וְאִיהִי מַטְלִטל וְגַלִּי בָאֶרֶעָא וְיִהִי כָל דִּישְׁכַּחֲנִי יִקְטֹלֵנִי:	14 הֵן גִּרְשִׁיתָ אֹתִי הַיּוֹם מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה וּמִפְּנֵיךָ אֶסְתֵּר וְהִיִּיתִי גַּע וְנָד בָּאָרֶץ וְהָיָה כָל-מֹצְאִי יִהְרָגֵנִי:
15 And the LORD said unto him: 'Therefore whosoever slayeth Cain, vengeance shall be taken on him sevenfold.' And the LORD set a sign for Cain, lest any finding him should smite him.	וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוָה לֶכֶן כָּל-הַרְגֵּה קֵין שִׁבְעָתַיִם יִקָּם וַיִּשֶׂם יְהוָה לִקֵּין אוֹת לְבִלְתִּי הַכּוֹת-אֹתוֹ כָּל-מֹצְאֹו:	15 וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוָה לֶכֶן כָּל-הַרְגֵּה קֵין שִׁבְעָתַיִם יִקָּם וַיִּשֶׂם יְהוָה לִקֵּין אוֹת לְבִלְתִּי הַכּוֹת-אֹתוֹ כָּל-מֹצְאֹו:

(9) אי הבל אחיך. להכנס עמו בדברי נחת, אולי ישוּב ויאמר אני הרגתי וחסרתי לך: לא ידעתי. נעשה כגונז דעת העליונה: השומר אחי. לשון תימה הוא, וכן כל ה"א הנקודה בחטף פת"ח:
(10) דמי אחיך. דמו ודס זרעיו. דבר אחר, שעשה זו פלעים הרבה, שלא היה יודע מהיכן נפשו יוצאה (סנהדרין לו:).
(11) מן האדמה. יותר ממה שנתקללה היא כבר בעונה, וגם זו הוסיפה לחטוא: אשר פצתה את פיה לקחת את דמי אחיך וגו'. והגני מוסיף לה קללה אצלך, לא תוסף תכחה (ס"א הכל דבור אחד ממין האדמה עד כאן):
(12) גע ונד. אין לך רשות לדור במקום אחד:

(13) גדול עוני מנשוא. חתמיה, אהה טוען עליונים ותחמונים, ועוני אי אפשר לטעון (ז"ר כז, יא):
(15) לכן כל הורג קין. זה אחד מן המקראות שקצרו דבריהם ורמזו ולא פירשו, לכן כל הורג קין, לשון גערה, כה יעשה לו, כך וכך עונשו, ולא פירש עונשו: שבעתים יוקם. איני רוצה להנכס מקין עכשיו, לסוף שבעה דורות אני נוקם נקמתי ממנו, שיעמוד למך מזני בני ויהרגו. וסוף המקרא שאמר שבעתים יוקם, והיא נקמת הבל מקין, למדנו שחלל מקרא לשון גערה היא, שלא תהא צריה מזיקתו. וכיוצא בו ויאמר דוד קל מפה יצאסי ויגע בצנור (שמואל ב' ח), ולא פירש מה יעשה לו,

<p>16 And Cain went out from the presence of the LORD, and dwelt in the land of Nod, on the east of Eden.</p>	<p>וַיֵּצֵא קַיִן מִן קֶדֶם יְיָ ויִתֵּיב בְּאֶרֶץ גִּלְיָ וּמִשְׁלָטֵל דְּהֶתָּה עֲבִידָא עֲלוֹהֵי מִלְקָדְמִין כְּגִנְתָּא דְּעֵדֵן:</p>	<p>16 וַיֵּצֵא קַיִן מִלְפָּנֵי יְהוָה וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ־נוֹד קִדְמַת־עֵדֵן:</p>
<p>17 And Cain knew his wife; and she conceived, and bore Enoch; and he builded a city, and called the name of the city after the name of his son Enoch.</p>	<p>וַיֵּדַע קַיִן יֵת אֶתְּתִיהָ וַעֲדִיאָת וַיִּלְדֵת יֵת חֲנוֹךְ וַתְּהֵא בְנִי קַרְתָּא וַקְרָא שְׁמָהּ דְּקַרְתָּא כְּשֵׁם בְּרִיהָ חֲנוֹךְ:</p>	<p>17 וַיֵּדַע קַיִן אֶת־אִשְׁתּוֹ וַתַּהַר וַתֵּלֶד אֶת־חֲנוֹךְ וַיְהִי בְּנָה עֵיר וַיִּקְרָא שֵׁם הָעִיר כְּשֵׁם בְּנוֹ חֲנוֹךְ:</p>
<p>18 And unto Enoch was born Irad; and Irad begot Mehujael; and Mehujael begot Methushael; and Methushael begot Lamech.</p>	<p>וַיֵּלֶד לְחֲנוֹךְ יֵת עִירָד וְעִירָד אוֹלִיד יֵת מֶחֻיָּאֵל וּמֶחֻיָּאֵל אוֹלִיד יֵת מֶתוּשָׁאֵל וּמֶתוּשָׁאֵל אוֹלִיד יֵת לָמֶךְ:</p>	<p>18 וַיֵּלֶד לְחֲנוֹךְ אֶת־עִירָד וְעִירָד יָלַד אֶת־מֶחֻיָּאֵל וּמֶחֻיָּאֵל יָלַד אֶת־מֶתוּשָׁאֵל וּמֶתוּשָׁאֵל יָלַד אֶת־לָמֶךְ:</p>
<p>19 And Lamech took unto him two wives; the name of one was Adah, and the name of the other Zillah.</p>	<p>וַנְּסִיב לִיהָ לָמֶךְ תַּרְתִּין נָשִׁין שֵׁם חַדָּא עֵדָה וְשֵׁם תַּנְיִתָּא צִלָּה:</p>	<p>חמישי 19 וַיִּקַּח־לוֹ לָמֶךְ שְׁתֵּי נָשִׁים שֵׁם הָאֶחָת עֵדָה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית צִלָּה:</p>
<p>20 And Adah bore Jabal; he was the father of such as dwell in tents and have cattle.</p>	<p>וַיִּלְדֵת עֵדָה יֵת יָבֵל הוּא הָהָא רַבְהוֹן דִּיתְבִּי מִשְׁכְּנִין וּמְרִי בְעִיר:</p>	<p>20 וַתֵּלֶד עֵדָה אֶת־יָבֵל הוּא הָיָה אָבִי יֹשֵׁב אֹהֶל וּמִקְנֶה:</p>

אבל דבר הכתוב ברמז, כל מכה יבואי ויגע בצנור ויקרב אל השער ויכבשו, וְאֵת הַעֲוֹנִים וְגו', וגם אותם יכה על אשר אמרו העור והפסח לא יבא אל תוך הבית, המכה את אלו אני אעשו ראש ושר, כאן קצר דבריו, ובדברי הימים (א יא, ו) פירש יהיה לראש ולשר: וישם ד' לקין אות. חקק לו אות משמו במנחו. (ס"א) כל מוצאי יהרגני, הבהמות והחיות, אבל בני אדם עדיין לא היו שירא מהם, רק אציו ואמו, ומהם לא היה ירא שיהרגוהו, אלא אמר, עד עכשיו היה פחדתי על כל החיות, כמו שנאמר וּמִוֹרָאֵם כו', ועכשיו בשביל עון זה לא ייראו ממני החיות ויהרגוני, מיד וישם ה' לקין אות, החזיר מוראו על הכל: (16) ויבא קין. יבא בהכנעה כגונב דעת העליונה: בארץ נוד. בארץ שכל הגוילים נדים שם: קדמת עדן. שם גלה אציו כשגורש מגן עדן, שנאמר וַיִּשְׁכֵּן מִקְדָּם לִגְן עֵדֵן וְגו', לשמור את שמירת דרך מבוא הגן, שיש ללמוד שהיה אדם שם, ומצינו שרוע מזורחית קולטת בכל מקום את הרוצחים, שנאמר אִזְי יִצְדִּיל מִשָּׁה וְגו' מִזְרָקָה שְׁמֶשׁ (דברים ד, מא). דבר אחר בארץ נוד, כל מקום שהלך, היתה הארץ מזועזעת תחתיו, והצריח אומרים סורו מעליו, וזה שהרג את אחיו: (17) וידהי. קין בונה עיר, ויקרא שם העיר לזכר בנו חנוך:

(18) ועירד ילד. יש מקום שהוא אומר בזכר הוליד, ויש מקום שהוא אומר ילד, שהלידה משמשת שתי לשונות, לידת האשה נישטר"א בלע"ז, וזריעת תולדות האיש אינו ינד"ר בלע"ז, כשהוא אומר הוליד בלשון הפעיל, מדבר בלידת האשה, פלוני הוליד את אשתו בן או בת, וכשהוא אומר ילד, מדבר בזריעת האיש, והוא בלע"ז "אני דרי"ר: (19) ויקח לו למהר. לא היה לו לפרש כל זה, אלא ללמדנו מסוף הענין שקיים הקצ"ה הבטחתו, שאמר שבעתים יקם קין, ועמד למן לאחר שהוליד בנים ועשה דור שביעי, והרג את קין, וזה שאמר פִּי אִישׁ רֶקֶנִי לְפָנָי וְגו': שתי נשים. כך היה דרכן של דור המבול, אחת לפריה ורביה ואחת לתשמיש, וזו שהיא לתשמיש משקה כוס של עקרון (ס"א אינו) כדי שתעקר, ומקושטת ככלה ומאכילה מעדנים, וחברתה נזופה ואכלה כאלמנה, וזהו שפירש איוב (כד, כא) לָשָׂה עֲקָרָה לֹא תֵלֵד וְאִלְמָנָה לֹא יִיטֵב, (ב"ר כ"ג, ז) כמו שמפורש באגדת חלק: עדה. היא של פריה ורביה, ועל שם שמגונה עליו ומוסרת מאכלו (ס"א ממאכלו), עדה תרגום של סורה: צלה. היא של תשמיש, על שם שיושבת תמיד בצלו, דברי אגדה הם בצראשית רבה (שם): (20) אבי ישב אהל ומקנה. הוא היה הראשון לרועי בהמות במדברות, ויושב אהלים חדש כאן וחדש כאן בשביל מרעה לאנו, וכשכלה המרעה צמקו זה הולך ומוקע אהלו צמקו אחר. ומדרש אגדה (ב"ר) בונה בתים לעבודת אלילים, כמה דא

<p>21 And his brother's name was Jubal; he was the father of all such as handle the harp and pipe.</p>	<p>וַשׁוּם אֶחָיו יוֹבֵל הָיָה רִבְהוּן דָּקֵל דִּמְנֵן עַל פֹּה נִבְלָא יָדָעִי זִמְרָא כְנָרָא וְאֹבִיבָא:</p>	<p>21 וַשָּׁם אֶחָיו יוֹבֵל הָיָה אָבִי כָל-תִּפְשׁ כְּנֹר וְעוּגָב:</p>
<p>22 And Zillah, she also bore Tubal-cain, the forger of every cutting instrument of brass and iron; and the sister of Tubal-cain was Naamah.</p>	<p>וַצִּלָּה אִף הִיא יָלִידָת יֵת תּוֹבֵל קִין הוּא הָיָה רִבְהוּן דָּקֵל דִּידָעִי עֲבִידָת נַחֲשָׁא וּבְרָזְלָא וְאַחֲתֶיהָ דְּתוֹבֵל קִין נַעֲמָה:</p>	<p>22 וַצִּלָּה גַם-הִוא יָלְדָה אֶת-תּוֹבֵל לִין לִטֵּשׁ כָּל-חֶרֶשׁ נַחֲשֶׁת וּבְרָזָל וְאַחֲוֹת תּוֹבֵל-קִין נַעֲמָה:</p>
<p>23 And Lamech said unto his wives: Adah and Zillah, hear my voice; Ye wives of Lamech, hearken unto my speech; For I have slain a man for wounding me, And a young man for bruising me;</p>	<p>וַיֹּאמֶר לָמֶךְ לְנִשְׁוֵי עָדָה וַצִּלָּה שְׁמַעְא קוֹלִי נִשְׁוֵי לָמֶךְ אֲצִיתָא לְמִימְרֵי לֹא גּוֹבְרָא קְטִילִית דְּבִדִּילִיה אֲנָא סְבִיל חֹזְבִין לְמָמַת וְאַף לֹא עוֹלִימָא חֲבִילִית דְּבִדִּילִיה וְשִׁתִּיזִי זָרָעִי:</p>	<p>שִׁי וַיֹּאמֶר לָמֶךְ לְנִשְׁוֵי עָדָה וַצִּלָּה שְׁמַעְן קוֹלִי נִשְׁוֵי לָמֶךְ הֲאִזְנָה אֲמַרְתִּי כִי אִישׁ הִרְגֹתִי לְפָצְעִי וַיֵּלֶד לַחֲפָרְתִּי:</p>
<p>24 If Cain shall be avenged sevenfold, Truly Lamech seventy and sevenfold.</p>	<p>אַרְי שְׁבַעַה דָּרִין אֲתֵלִיאֵן לְקִין הֵלֵא לְלָמֶךְ בְּרִיהַ שְׁבַעִין וְשִׁבְעָה:</p>	<p>24 כִּי שְׁבַעֲתִים יָקָם-קִין וּלְמָךְ שְׁבַעִים וְשִׁבְעָה:</p>
<p>25 And Adam knew his wife again; and she bore a son, and called his name Seth: 'for God hath appointed me another seed instead of Abel; for Cain slew him.'</p>	<p>וַיֵּדַע אָדָם עוֹד יֵת אֲתֵתִיהָ וַיֵּלִידָת בֶּר וּקְרָת יֵת שְׁמִיהָ שֵׁת אַרְי אֲמַרְתִּי יִהְיֶה לִּי בֶר אַחֲרָן חֶלֶף הַבֵּל דְּקִטְלִיהָ קִין:</p>	<p>25 וַיֵּדַע אָדָם עוֹד אֶת-אִשְׁתּוֹ וַתֵּלֶד בֶּן וַתִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ שֵׁת כִּי שֵׁת-לִי אֱלֹהִים זָרַע אַחֵר תַּחַת הַבֵּל כִּי הִרְגֹּה קִין:</p>

אמר סמל הקנאה המקנה (יחזקאל ח, ג), וכן ואחיו תופש כנור ועוגב, לומר לעבודת אלילים: (22) תובל קין. תיצל אומנתו של קין. ותוצל לשון תצלן, תיצל והתקין אומנתו של קין לעשות כלי זיין לרנאים (צ"ר): לויטש כל חרש נחשת וברזל. מחדד אומנות נחשת וברזל, כמו ילְטוֹשׁ עֵינָיו לִי (איוב טו, ט), חורש אינו לשון פועל כסגור"ל אלא לשון פועל צעיר, שהרי נקוד קמן קטן, וטעמו למטה, כלומר מחדד ומנחל כל כלי אומנות נחשת וברזל: נעמה. היא אשתו של נח, צבראשית רבה (כג, ג):

(23) שמען קולי. שהיו נשיו פורשות ממנו מתשמיש, לפי שהרג את קין ואת תוצל קין בנו, שהיה למך סומא ותוצל קין מושכו, וראה את קין ונדמה לו כחיה, ואמר לאציו למשוך בקשת והרגו, וכיון שידע שהוא קין זקנו, הכה כף אל כף וספק את בנו ציניהם והרגו, והיו נשיו פורשות ממנו, והוא מפיסן: שמען קולי. להשמע לי לתשמיש, וכי איש אשר הרגתי לפצעי הוא נהרג, וכי אני פלעתי מויד שיהא הפלע קרוי על שמי, וילד אשר הרגתי לחבורתי נהרג, כלומר על ידי חבורתי בתמיה, והלא שוגג אני ולא מזיד, לא זהו פלעי ולא זהו חבורתי (תנחומא): פצעי. מכת חרב או חץ, מקאדור"ה בלע"ז:

(24) כי שבעתים יקם קין. קין שהרג מזיד נתלה לו עד שצעה דורות, אני שהרגתי שוגג לא כל שכן שיתלה לי שציעות הרצה (תנחומא): שבעים ושבעה. לשון רצוי שציעות אחז לו, כך דרש ר' תנחומא (בראשית יא). ומדרש בראשית רבה (כג, ד), לא הרג למך כלום, ונשיו פורשות ממנו משקייתו פריה ורביה, לפי שגזרה גזרה לכלות זרעו של קין לאחר שצעה דורות, אמרו, מה אנו יולדות לצהלה, למחר המבול בא ושוטף את הכל, והוא אומר להן וכי איש הרגתי לפצעי, וכי אני הרגתי את הכל, שהיה איש צקומה וילד צשנים, שיהא זרעי כלה צאטו עון, ומה קין שהרג נתלה לו שצעה דורות, אני שלא הרגתי לא כל שכן שיתלו לי שציעות הרצה, וזה קל וחומר של שטות, אם כן אין הקדוש ברוך הוא גוצה את חובו ומקיים את דברו:

26	And to Seth, to him also there was born a son; and he called his name Enosh; then began men to call upon the name of the LORD.	וּלְשֵׁת גַּם-הוּא יָלַד-בֶּן וַיִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ אֱנוֹשׁ אַזְ הוֹחֵל לִקְרֹא בְשֵׁם יְהוָה: (ס)	וּלְשֵׁת אִף הוּא אֶתְּלִיד בֶּר וַיִּקְרָא יָת שְׁמִיהָ אֱנוֹשׁ בְּכֵן בְּיוֹמוֹהִי חָלוּ בְנֵי אָנָּשָׁא מִלְּצִלָּהּ בְּשֵׁמָא דִּי:
V	This is the book of the generations of Adam. In the day that God created man, in the likeness of God made He him;	זֶה סֵפֶר (בספרי תימן סֵפֶר בסמ"ך גדולה) תּוֹלְדֹת אָדָם בְּיוֹם בָּרָא אֱלֹהִים אָדָם בְּדִמּוּת אֱלֹהִים עָשָׂה אֹתוֹ:	זֶיִן סֵפֶר תּוֹלְדֹת אָדָם בְּיוֹמָא דִּבְרָא יְיָ אָדָם בְּדִמּוּת אֱלֹהִים עֲבַד יְתִיה:
2	male and female created He them, and blessed them, and called their name Adam, in the day when they were created.	זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָאם וַיְבָרֶךְ אֹתָם וַיִּקְרָא אֶת-שְׁמֵם אָדָם בְּיוֹם הַבְּרָאָם:	זָכָר וְנִקְבָּא בָּרָאָם וַיְבָרֶךְ אֹתָם וַיְתִהוּ וַיִּקְרָא יָת שְׁמֵהוּן אָדָם בְּיוֹמָא דְּאֶתְבְּרִיאוּ:
3	And Adam lived a hundred and thirty years, and begot a son in his own likeness, after his image; and called his name Seth.	וַיְחִי אָדָם שְׁלֹשִׁים וּמֵאֵת שָׁנָה וַיּוֹלֵד בְּדִמּוּתוֹ כְּצַלְמוֹ וַיִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ שֵׁת:	וַיְחִי אָדָם מֵאָה וּתְלָתִין שָׁנִין וַאֲוִלִיד בְּדִמּוּתֵיהּ דְּדָמִי לִיהּ וַיִּקְרָא יָת שְׁמִיהָ שֵׁת:
4	And the days of Adam after he begot Seth were eight hundred years; and he begot sons and daughters.	וַיְחִי יְמֵי-אָדָם אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת-שֵׁת שְׁמֹנֶה מֵאֵת שָׁנָה וַיּוֹלֵד בָּנִים וּבָנוֹת:	וַהּוּ יוֹמֵי אָדָם בְּתֵר דְּאוֹלִיד יָת שֵׁת תְּמִנֵּי מֵאָה שָׁנִין וַאֲוִלִיד בָּנִין וּבָנִין:
5	And all the days that Adam lived were nine hundred and thirty years; and he died.	וַיְחִי יְמֵי אָדָם אֶשְׁר־חַי תִּשְׁעֵה מֵאוֹת שָׁנָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיָּמָת: (ס)	וַהּוּ כָּל יוֹמֵי אָדָם דְּחִיָּא תִּשְׁעֵה מֵאָה וּתְלָתִין שָׁנִין וַיָּמָת:
6	And Seth lived a hundred and five years, and begot Enosh.	וַיְחִי-שֵׁת חֲמִשׁ שָׁנִים וּמֵאֵת שָׁנָה וַיּוֹלֵד אֶת-אֱנוֹשׁ:	וַיְחִי שֵׁת מֵאָה וְחֲמִישׁ שָׁנִין וַאֲוִלִיד יָת אֱנוֹשׁ:
7	And Seth lived after he begot Enosh eight hundred and seven years, and begot sons and daughters.	וַיְחִי-שֵׁת אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת-אֱנוֹשׁ שִׁבְעַ שָׁנִים וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֵד בָּנִים וּבָנוֹת:	וַיְחִי שֵׁת בְּתֵר דְּאוֹלִיד יָת אֱנוֹשׁ תְּמִנֵּי מֵאָה וּשְׁבַע שָׁנִין וַאֲוִלִיד בָּנִין וּבָנִין:

(25) וידע אדם וגו'. צא לו למך אצל אדם הראשון וקבל על נשיו, אמר להם, וכי עליכם לדקדק על גזירתו של מקום, אחס עשו מצותכם והוא יעשה את שלו, אמרו לו קשוט עצמך תחלה, והלא פרשת מאשתך זה מאה ושלשים שנה משנקנסה מיתה על ידך, מיד וידע אדם וגו', ומהו עוד, ללמוד שנתוספה לו תאוה על תאוה. צבראשית רבה (כג, ה):

(26) אז הוחל. לשון חולין, לקרא את שמות האדם ואת שמות העצבים ששמו של הקצ"ה, לעשותן אלילים ולקרותן אלהות (ילקוט סוף צראשית):

(1) זה ספר תולדות אדם. זו היא ספירת תולדת אדם, ומדרשי אגדה יש רבים: ביום ברא וגו'. מגיד שציוס שנצרא הוליד (צ"ר):

(3) שלשים ומאת שנה. עד כאן פירש מן האשה (עירונין ית: צ"ר):

8	And all the days of Seth were nine hundred and twelve years; and he died.	וַיְהִי כָל־יְמֵי־שֵׁת שְׁתַּיִם עָשָׂרָה שָׁנָה וַתֵּשֶׁעַ מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת: (ס)	וְהָיוּ כָל יְוֹמֵי שֵׁת תֵּשַׁע מֵאָה וְתִרְמֵא עֶסְרִי שָׁנִין וּמִית:
9	And Enosh lived ninety years, and begot Kenan.	וַיְחִי אֵנוֹשׁ תִּשְׁעִים שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת־קֵיִן:	וַחֲזָא אֵנוֹשׁ תִּשְׁעִין שָׁנִין וַאֲלֹדִיד יֵת קֵיִן:
10	And Enosh lived after he begot Kenan eight hundred and fifteen years, and begot sons and daughters.	וַיְחִי אֵנוֹשׁ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־קֵיִן חֲמֵשׁ עָשָׂרָה שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:	וַחֲזָא אֵנוֹשׁ בְּתֵר דְּאֹלִידֵי יֵת קֵיִן תִּמְנֵי מֵאָה וְחֲמִישׁ עֶסְרִי שָׁנִין וַאֲלֹדִיד בָּנִין וּבָנִין:
11	And all the days of Enosh were nine hundred and five years; and he died.	וַיְהִי כָל־יְמֵי אֵנוֹשׁ חֲמֵשׁ שָׁנִים וַתֵּשֶׁעַ מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת: (ס)	וְהָיוּ כָל יְוֹמֵי אֵנוֹשׁ תֵּשַׁע מֵאָה וְחֲמִישׁ שָׁנִין וּמִית:
12	And Kenan lived seventy years, and begot Mahalalel.	וַיְחִי קֵיִן שִׁבְעִים שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת־מַחְלָלָאֵל:	וַחֲזָא קֵיִן שִׁבְעִין שָׁנִין וַאֲלֹדִיד יֵת מַחְלָלָאֵל:
13	And Kenan lived after he begot Mahalalel eight hundred and forty years, and begot sons and daughters.	וַיְחִי קֵיִן אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־מַחְלָלָאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:	וַחֲזָא קֵיִן בְּתֵר דְּאֹלִידֵי יֵת מַחְלָלָאֵל תִּמְנֵי מֵאָה וְאַרְבָּעִין שָׁנִין וַאֲלֹדִיד בָּנִין וּבָנִין:
14	And all the days of Kenan were nine hundred and ten years; and he died.	וַיְהִי כָל־יְמֵי קֵיִן עָשָׂר שָׁנִים וַתֵּשֶׁעַ מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת: (ס)	וְהָיוּ כָל יְוֹמֵי קֵיִן תֵּשַׁע מֵאָה וְעֶסְרִי שָׁנִין וּמִית:
15	And Mahalalel lived sixty and five years, and begot Jared.	וַיְחִי מַחְלָלָאֵל חֲמֵשׁ שָׁנִים וּשְׁשִׁים שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת־יָרֵד:	וַחֲזָא מַחְלָלָאֵל שְׁתֵּין וְחֲמִישׁ שָׁנִין וַאֲלֹדִיד יֵת יָרֵד:
16	And Mahalalel lived after he begot Jared eight hundred and thirty years, and begot sons and daughters.	וַיְחִי מַחְלָלָאֵל אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־יָרֵד שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:	וַחֲזָא מַחְלָלָאֵל בְּתֵר דְּאֹלִידֵי יֵת יָרֵד תִּמְנֵי מֵאָה וְתִלְתִּין שָׁנִין וַאֲלֹדִיד בָּנִין וּבָנִין:
17	And all the days of Mahalalel were eight hundred ninety and five years; and he died.	וַיְהִי כָל־יְמֵי מַחְלָלָאֵל חֲמֵשׁ וַתֵּשֶׁעַ שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת: (ס)	וְהָיוּ כָל יְוֹמֵי מַחְלָלָאֵל תִּמְנֵי מֵאָה וְתִשְׁעִין וְחֲמִישׁ שָׁנִין וּמִית:
18	And Jared lived a hundred sixty and two years, and begot Enoch.	וַיְחִי־יָרֵד שְׁתַּיִם וּשְׁשִׁים שָׁנָה וּמֵאֶצֶת שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת־חֲנוֹךְ:	וַחֲזָא יָרֵד מֵאָה וּשְׁתֵּין וְתִרְמִין שָׁנִין וַאֲלֹדִיד יֵת חֲנוֹךְ:
19	And Jared lived after he begot Enoch eight hundred years, and begot sons and daughters.	וַיְחִי־יָרֵד אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־חֲנוֹךְ שְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:	וַחֲזָא יָרֵד בְּתֵר דְּאֹלִידֵי יֵת חֲנוֹךְ תִּמְנֵי מֵאָה שָׁנִין וַאֲלֹדִיד בָּנִין וּבָנִין:

20	And all the days of Jared were nine hundred sixty and two years; and he died. .	וַיְהִי כָּל-יְמֵי-יָרֵד שְׁתַּיִם וְשָׁשִׁים שָׁנָה וַתֵּשֶׁעַ מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת: (ס)	20
21	And Enoch lived sixty and five years, and begot Methuselah.	וַיְחִי חֲנוּךְ חֲמֵשׁ וְשָׁשִׁים שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת-מֶתוֹשֶׁלַח: וַיְחִי חֲנוּךְ שְׁתַּיִם וַחֲמִישׁ שָׁנִין וַאֲלִיד יָת מֶתוֹשֶׁלַח:	21
22	And Enoch walked with God after he begot Methuselah three hundred years, and begot sons and daughters.	וַיִּתְהַלֵּךְ חֲנוּךְ אֶת-הָאֱלֹהִים אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת-מֶתוֹשֶׁלַח שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: וַיִּתְהַלֵּךְ חֲנוּךְ אֶת-הָאֱלֹהִים בְּדַחֲלָתָא דִּי בְּתֵר דְּאֹלִיד יָת מֶתוֹשֶׁלַח תֵּלַת מֵאָה שָׁנִין וַאֲלִיד בָּנִין וּבָנוֹ:	22
23	And all the days of Enoch were three hundred sixty and five years.	וַיְהִי כָּל-יְמֵי חֲנוּךְ חֲמֵשׁ וְשָׁשִׁים שָׁנָה וְשָׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה: וַיְחִי כָּל יְמֵי חֲנוּךְ תֵּלַת מֵאָה וְשָׁתַיִם וַחֲמִישׁ שָׁנִין:	23
24	And Enoch walked with God, and he was not; for God took him.	וַיִּתְהַלֵּךְ חֲנוּךְ אֶת-הָאֱלֹהִים וְאֵינְנוּ כִּי-לָקַח אֹתוֹ אֱלֹהִים: (ס) וַיִּתְהַלֵּךְ חֲנוּךְ בְּדַחֲלָתָא דִּי וְלִיתְהוּי אַרְי אָמִית וַתִּהְיֶיּוּ:	24
25	And Methuselah lived a hundred eighty and seven years, and begot Lamech.	וַיְחִי מֶתוֹשֶׁלַח שְׁבַע וּשְׁמֹנִים שָׁנָה וּמֵאָת שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת-לָמֶךְ: וַיְחִי מֶתוֹשֶׁלַח מֵאָה וַחֲמִנָן וּשְׁבַע שָׁנִין וַאֲלִיד יָת לָמֶךְ:	שניע
26	And Methuselah lived after he begot Lamech seven hundred eighty and two years, and begot sons and daughters.	וַיְחִי מֶתוֹשֶׁלַח אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת-לָמֶךְ שְׁתַּיִם וּשְׁמֹנִים שָׁנָה וּשְׁבַע מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: וַיְחִי מֶתוֹשֶׁלַח בְּתֵר דְּאֹלִיד יָת לָמֶךְ שְׁבַע מֵאָה וַחֲמִנָן וְשָׁתַיִם וַחֲמִישׁ שָׁנִין וַאֲלִיד בָּנִין וּבָנוֹ:	26
27	And all the days of Methuselah were nine hundred sixty and nine years; and he died.	וַיְהִי כָּל-יְמֵי מֶתוֹשֶׁלַח תֵּשַׁע וְשָׁשִׁים שָׁנָה וַתֵּשֶׁעַ מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת: (ס) וַיְהִי כָּל יְמֵי מֶתוֹשֶׁלַח תֵּשַׁע מֵאָה וְשָׁתַיִם וַחֲמִישׁ שָׁנִין וַחֲמִישׁ שָׁנִין וַיָּמָת:	27
28	And Lamech lived a hundred eighty and two years, and begot a son.	וַיְחִי-לָמֶךְ שְׁתַּיִם וּשְׁמֹנִים שָׁנָה וּמֵאָת שָׁנָה וַיֹּלֶד בֶּן: וַיְחִי לָמֶךְ מֵאָה וַחֲמִנָן וְשָׁתַיִם וַחֲמִישׁ שָׁנִין וַאֲלִיד בֶּר:	28

(24) וייתהלך חנוך. לדיק היה, וקל (ס"א וקצל) צדעתו לשוב להרשיע, לפיכך מיהר הקצ"ה וסילקו והמיתו קודם זמנו (שם כה, 6), וזהו שסינה הכתוב צמיתתו לכחוצ ואיננו בעולם למלאות שנותיו (צ"ר): כי לקח אותו. לפני זמנו, כמו הקני ליקח ממך את מקמד עיניך (יחזקאל כד, טז):
(28) ויולד בן. שממנו נבנה העולם (מדרש אגדה):

<p>29 And he called his name Noah, saying: 'This same shall comfort us in our work and in the toil of our hands, which cometh from the ground which the LORD hath cursed.'</p>	<p>וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ נֹחַ לֵאמֹר זֶה יִנְחַמֵּנוּ מִמְּעֹשֵׂנוּ וּמִעֲצָבוֹן יְדֵינוּ מִן־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אָרְרָהּ יְהוָה: וַיִּקְרָא יְת שְׁמִיהָ נֹחַ לְמִימְרֵי דִין יִנְחַמֵּנָא מִעֲבָדָנָא וּמִלֵּיאֹת יִדְנָא מִן אֲרֻעָא דְלִטָּה יי:</p>	<p>29 וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ נֹחַ לֵאמֹר זֶה יִנְחַמֵּנוּ מִמְּעֹשֵׂנוּ וּמִעֲצָבוֹן יְדֵינוּ מִן־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אָרְרָהּ יְהוָה: וַיִּקְרָא יְת שְׁמִיהָ נֹחַ לְמִימְרֵי דִין יִנְחַמֵּנָא מִעֲבָדָנָא וּמִלֵּיאֹת יִדְנָא מִן אֲרֻעָא דְלִטָּה יי:</p>
<p>30 And Lamech lived after he begot Noah five hundred ninety and five years, and begot sons and daughters.</p>	<p>וַיְחִי־לָמֶךְ אַחֲרָי הוֹלִידוֹ אֶת־נֹחַ חֲמֵשׁ וְתִשְׁעִים שָׁנָה וְחֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: וַיְחִי לָמֶךְ בְּתֵר דְּאוֹלִיד יְת נֹחַ חֲמִישׁ מֵאָה וְתִשְׁעִין וְחֲמִישׁ שָׁנִין וְאוֹלִיד בָּנִין וּבָנוֹת:</p>	<p>30 וַיְחִי־לָמֶךְ אַחֲרָי הוֹלִידוֹ אֶת־נֹחַ חֲמֵשׁ וְתִשְׁעִים שָׁנָה וְחֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:</p>
<p>31 And all the days of Lamech were seven hundred seventy and seven years; and he died.</p>	<p>וַיְהִי כָּל־יְמֵי־לָמֶךְ שִׁבְעֵי וְשִׁבְעִין וְשִׁבְעֵי שָׁנָה וְשִׁבְעִים שָׁנָה וַיָּמָת: וַיְהִי כָּל־יְמֵי־לָמֶךְ שִׁבְעֵי וְשִׁבְעִין וְשִׁבְעֵי שָׁנָה וְשִׁבְעִים שָׁנָה וַיָּמָת: (ס)</p>	<p>31 וַיְהִי כָּל־יְמֵי־לָמֶךְ שִׁבְעֵי וְשִׁבְעִין וְשִׁבְעֵי שָׁנָה וְשִׁבְעִים שָׁנָה וַיָּמָת: (ס)</p>
<p>32 And Noah was five hundred years old; and Noah begot Shem, Ham, and Japheth.</p>	<p>וַיְהִי־נֹחַ בֶּן־חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּלֶד נֹחַ אֶת־שֵׁם יְת חָם וְיֶתֶף: וַיְהִי נֹחַ בֶּן חֲמִישׁ מֵאָה שָׁנִין וְאוֹלִיד נֹחַ יְת שֵׁם יְת חָם וְיֶתֶף:</p>	<p>32 וַיְהִי־נֹחַ בֶּן־חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּלֶד נֹחַ אֶת־שֵׁם יְת חָם וְיֶתֶף:</p>
<p>VI And it came to pass, when men began to multiply on the face of the earth, and daughters were born unto them,</p>	<p>וַיְהִי כִּי־הִתְחַל הָאָדָם לָרֹב עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה וּבָנוֹת יָלְדוּ לָהֶם: וַיְהִי כִּד שְׂרִיאֹו בְנֵי אֲנָשָׁא לְמִסְגִּי עַל אִפִּי אֲרֻעָא וּבִנְתָא אֲתִילִידָא לָהוֹן:</p>	<p>VI וַיְהִי כִּי־הִתְחַל הָאָדָם לָרֹב עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה וּבָנוֹת יָלְדוּ לָהֶם:</p>
<p>2 that the sons of nobles saw the daughters of men that they were fair; and they took them wives, whomsoever they chose.</p>	<p>וַיִּרְאוּ בְנֵי־הָאֱלֹהִים אֶת־בָּנוֹת הָאָדָם כִּי טֹבֹת הֵנָּה וַיִּקְחוּ לָהֶם נָשִׁים מִכָּל אֲשֶׁר בָּחָרוּ: וַיְחִי בְנֵי רִבְרִבְיָא יְת בְּנֵת אֲנָשָׁא אֲרִי שְׁפִירָן אֲנִין וְנָסִיבֹו לָהוֹן נָשִׁין מִכָּל דְּאֲתָרְעִיאֹו:</p>	<p>2 וַיִּרְאוּ בְנֵי־הָאֱלֹהִים אֶת־בָּנוֹת הָאָדָם כִּי טֹבֹת הֵנָּה וַיִּקְחוּ לָהֶם נָשִׁים מִכָּל אֲשֶׁר בָּחָרוּ:</p>
<p>3 And the LORD said: 'My spirit shall not abide in man for ever, for that he also is flesh; therefore shall his days be a hundred and twenty years.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר יי לֹא יִתְקַיֵּם דְּרָא בִּישָׁא הָדִין קִדְמִי לְעֵלָם בְּדִיל דְּאֲנֹן בְּסָרָא וְעוֹבְדֵיהוֹן בִּישִׁין אֲרָקָא וְיִיב לָהוֹן מֵאָה וְעֶסְרִין שָׁנִין אִם יִתּוּבוֹן: וַיֹּאמֶר יְהוָה לֹא־יָדוֹן רוּחִי בָאָדָם לְעֵלָם בְּשָׁגֹם הוּא בָשָׂר וְהָיוּ יָמָיו מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה:</p>	<p>3 וַיֹּאמֶר יְהוָה לֹא־יָדוֹן רוּחִי בָאָדָם לְעֵלָם בְּשָׁגֹם הוּא בָשָׂר וְהָיוּ יָמָיו מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה:</p>

(29) זה ינחמנו. יניח ממנו את עצבון ידינו, עד שלא צא נח לא היה להם כלי מחרישה, והוא הכין להם, והיתה הארץ מוֹיָאָה קוֹיָים ודִרְדְּרִים כשזרעים חטים, מקללתו של אדם הראשון, וצימי נח נחה, וזהו ינחמנו (תנחומא). ואם לא תפרשהו כן, אין טעם הלשון נופל על השם, ואתה צריך לקרות שמו מנחם (צ"ר):

(32) בן חמש מאות שנה. אמר רבי יודן, מה טעם כל הדורות הולידו למאה שנה וזה לחמש מאות, אמר הקצ"ה, אם רשעים הם, יאצדו צמים ורע (ס"א לזרע של צדיק זה) לנדיק זה, ואם צדיקים הם, אטריח עליו לעשות תיבות הרצה, כצא את מעינו ולא הוליד עד חמש מאות שנה, כדי שלא יהא יפת הגדול שצבניו ראוי לעונשין לפני המבול (צ"ר כו, ז), דכתיב כי נָעַר צֶן מֵאָה שָׁנָה יָמוֹת (ישעיה סה, כ), ראוי לעונש לעתיד, וכן לפני מתן תורה: את שם את חם ואת יפת. והלא יפת הגדול הוא, אלא בתחלה אמה דורש את שהוא צדיק, ונולד כשהוא מהול, ושאברהם יצא ממנו וכו'. (צצראשית רבה כו, ג):

(2) בני האלהים. צני השרים והשופטים (צ"ר). דצר אחר צני האלהים, הם השרים ההולכים בשליחותו של מקום, אף הם היו מתעוררין צהם (פדר"א כג). כל אלהים שצמקרא לשון מרות, וזה יוכיח וְאֵסָה פְּהִיָּה לֹו לְאֱלֹהִים (שמות ד, טו), לָאָה נְסָפִידָּ לְאֱלֹהִים (שם ו, א). כי שבת הנה. אמר רבי יודן טבת כתיב, כשהיו מטיבין אותה מקושטת ליכנס לחופה, היה גדול כנסם וצועלה תחלה (צ"ר כו, ה): מכל אשר בחרו. אף צעולת צעל, אף הזכר והצמחה (צ"ר שם):

<p>The Nephilim were in the earth in those days, and also after that, 4 when the sons of nobles came in unto the daughters of men, and they bore children to them; the same were the mighty men that were of old, the men of renown.</p>	<p>הַנְּפִלִים הָיוּ בָאָרֶץ בַּיָּמִים הָהֵם וְגַם אַחֲרֵי־כֵן אֲשֶׁר יָבֹאוּ בְנֵי הָאֱלֹהִים אֶל־בָּנוֹת הָאָדָם וַיֵּלְדוּ לָהֶם הַמָּוֶה הַגִּבֹּרִים אֲשֶׁר מֵעוֹלָם אֲנָשֵׁי הַשָּׁם: (פ)</p>	<p>4 הַנְּפִלִים הָיוּ בָאָרֶץ בַּיָּמִים הָהֵם וְגַם אַחֲרֵי־כֵן אֲשֶׁר יָבֹאוּ בְנֵי הָאֱלֹהִים אֶל־בָּנוֹת הָאָדָם וַיֵּלְדוּ לָהֶם הַמָּוֶה הַגִּבֹּרִים אֲשֶׁר מֵעוֹלָם אֲנָשֵׁי הַשָּׁם: (פ)</p>
<p>And the LORD saw that the wickedness of man was great in the earth, and that every imagination of the thoughts of his heart was only evil continually.</p>	<p>וַיַּרְא יְהוָה כִּי רַבָּה רָעַת הָאָדָם בָּאָרֶץ וְכָל־יָצָר מַחְשַׁבַת לִבּוֹ רָע כָּל־הַיּוֹם:</p>	<p>מפסיר וַיַּרְא יְהוָה כִּי רַבָּה רָעַת הָאָדָם בָּאָרֶץ וְכָל־יָצָר מַחְשַׁבַת לִבּוֹ רָע כָּל־הַיּוֹם:</p>
<p>And it repented the LORD that He had made man on the earth, and it grieved Him at His heart.</p>	<p>וַיִּנָּחַם יְהוָה כִּי־עָשָׂה אֶת־הָאָדָם בָּאָרֶץ וַיִּתְּעַצֵּב אֶל־לִבּוֹ:</p>	<p>6 וַיִּנָּחַם יְהוָה כִּי־עָשָׂה אֶת־הָאָדָם בָּאָרֶץ וַיִּתְּעַצֵּב אֶל־לִבּוֹ:</p>
<p>And the LORD said: 'I will blot out man whom I have created from the face of the earth; both man, and beast, and creeping thing, and fowl of the air; for it repenteth Me that I have made them.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר יְהוָה אֲמַחֶה אֶת־הָאָדָם אֲשֶׁר־בָּרָאתִי מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה מֵאָדָם עַד־בְּהֵמָה עַד־רֶמֶשׂ וְעַד־עוֹף הַשָּׁמַיִם כִּי נִחַמְתִּי כִּי עָשִׂיתִם:</p>	<p>7 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֲמַחֶה אֶת־הָאָדָם אֲשֶׁר־בָּרָאתִי מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה מֵאָדָם עַד־בְּהֵמָה עַד־רֶמֶשׂ וְעַד־עוֹף הַשָּׁמַיִם כִּי נִחַמְתִּי כִּי עָשִׂיתִם:</p>

(3) לא ידון רוחי באדם. לא יתרעם ויריז רוחי עלי בשביל האדם: לעולם. לאורך ימים, הנה רוחי נידון בקרצי אס להשחית ואס לרחס, לא יהיה מדון זה צרוחי לעולם, כלומר לאורך ימים: בשגם הוא בשר. כמו בשגם צסגורל, כלומר בשביל שגם זאת צו שהוא צשר, ואף על פי כן אינו נכנע לפני, ומה אס יהיה אס אז דצר קשה. כיוצא צו עד שקמתי צצורה, (שופטים 1), כמו שקמתי, וכן ששסה מדצר עמי (שס ו 1), כמו ששסה, אף בשגם כמו בשגם: ודיו ימיו וגר. עד קץ שנה אחרין להס אפי, ואס לא יצצו, אציא עליהס מצול. ואס תאמר משנולד יפת עד המצול אינו אלא מאה שנה, אין מוקדם ומאוחר צבורה (פסחים 1), צבר היתה הגזרה גזורה עשרים שנה קודס שהוליד נח תולדות, וכן מציו צסדר עולם (פרק כח). יש מדרשי אגדה רבים צלא ידון, אצל זה הוא צחלוח פשוט:

(4) הנפילים. על שס שנפלו והפילו את העולם (צ"ר), וצלשון עצרית לשון ענקים הוא: בימים ההם. צימי דור אנוש וצני קין: וגם אחרי כן. אף על פי שראו צאצדן של דור אנוש, שעלה אוקיינוס והציף שליש העולם, לא נכנע דור המצול ללמוד מהס (צ"ר כו, 1): אשר יבאו. היו יולדות ענקים כמוס (צ"ר): הגבורים. למרוד צמוקס (צ"ר): אנשי השם. אותס שנקצו צשמות, עירד, מחויאל, מחושאל, שנקצו על שס אצדן, שנמוחו והותשו (צ"ר). דצר אחר, אנשי שממון, ששמו את העולם (צ"ר):

(6) וינחם ה' כי עשה. נחמה היתה לפניו שצראו צחחחונים, שאלו היה מן העליונים היה ממרידן. צצראשית צצה (כו, 1): ויתעצב. האדם אל לצו של מקוס, עלה צמחשצתו של מקוס להעציצו, וזהו תרגום אונקלוס. דצר אחר וינחם, נהפכה מחשצתו של מקוס ממדת רחמים למדת הדין, עלה צמחשצה לפניו מה לעשות צאדס שעשה צארץ. וכן כל לשון ניחוס צצמקרא לשון נמלך מה לעשות, וצן אדס ויתנקס (צמדצר כג, יט), ועל עצדיו יתנקס (דצרים לצ, לו), וינקס ה' על הקעה (שמות לצ, יד), נחמתי כי המלכתי (שמואל־א טו, יא), כולס לשון מחשצה אחרת הס: ויתעצב אל לבו. נתאצל על אצדן מעשה ידי, כמו (שמואל־צ יט, ג) נעצב הקלך על צנו (צ"ר), וזו כחצתי לחשוצת אפיקורוס אחד ששאל את רצי יהושע צן קרחה, אמר לו, אין אחס מודיס שהקצ"ה רואה את הנולד, אמר לו הן, אמר לו והא כחצי ויתעצב אל לצו, אמר לו נולד לך צן זכר מימין, אמר לו הן, אמר לו ומה עשית, אמר לו שמחתי ושימחתי את הכל, אמר לו ולא היית יודע שסופו למות, אמר לו צשעת חדותא חדותא צשעת אצלא אצלא. אמר לו כך מעשה הקצ"ה, אף על פי שגלוי לפניו שסופן לחטוא ולאצדן, לא נמנע מלצראן (צ"ר) (ועיין צרא"ס), צשביל הצדיקים העמידים לעמוד מהס:

8 But Noah found grace in the eyes of the LORD. וְנֹחַ מָצָא חֵן בְּעֵינֵי יְהוָה: (פ) וְנֹחַ אֲשַׁכַּח רַחֲמֵינִי קִדְּםִי: קמו פסוקים

The Haftarah is Isaiah 42:5 - 43:10 on page 233. Sepharadim read Isaiah 42:5 - 42:21.

9	These are the generations of Noah. Noah was in his generations a man righteous and wholehearted; Noah walked with God.	נח ה אלה תולדות נח נח איש צדיק תמים הנה בדרתיו את האלהים התהלך-נח: אֵלֶּיךָ תוֹלְדוֹת נֹחַ נֹחַ גִּבֵּר זָכָא שְׁלִים הָנָה בְּדִרוּהִי בְּדַחְלָתָא דִּי הִלִּיד נֹחַ:
10	And Noah begot three sons, Shem, Ham, and Japheth.	10 וַיֵּלֶד נֹחַ שְׁלֹשָׁה בָנִים אֶת־שֵׁם אֶת־חָם וְאֶת־יָפֶת: וַאֲלִיד נֹחַ תִּלְתָּא בְּנֵי יֵת שֵׁם יֵת חָם וְיֵת יָפֶת:
11	And the earth was corrupt before God, and the earth was filled with violence.	11 וַתִּשְׁחַת הָאָרֶץ לִפְנֵי הָאֱלֹהִים וַתִּמְלֵא הָאָרֶץ חָמָס: וַתַּחֲבֹל אֶת־הָאָרֶץ חָמָס וַתִּמְלֵא אֶת־הָאָרֶץ חָמָס וַתִּשְׁחַת הָאָרֶץ לִפְנֵי יְיָ:
12	And God saw the earth, and, behold, it was corrupt; for all flesh had corrupted their way upon the earth. .	12 וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת־הָאָרֶץ וְהִנֵּה נִשְׁחָתָה כִּי־הִשְׁחִית כָּל־בָּשָׂר אֶת־דֶּרֶכָּהּ עַל־הָאָרֶץ: (ס) וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת־הָאָרֶץ וְהִנֵּה נִשְׁחָתָה כִּי־הִשְׁחִית כָּל־בָּשָׂר אֶת־הָאָרֶץ לִפְנֵי יְיָ וְהִנֵּה אֶת־הָאָרֶץ חָמָס וַתִּשְׁחַת הָאָרֶץ לִפְנֵי יְיָ:
13	And God said unto Noah: 'The end of all flesh is come before Me; for the earth is filled with violence through them; and, behold, I will destroy them with the earth.	13 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְנֹחַ קֵץ כָּל־בָּשָׂר בָּא לִפְנֵי כִּי־מְלֵאָה הָאָרֶץ חָמָס מִפְּנֵיהֶם וְהִנֵּנִי מִשְׁחִיתָם אֶת־הָאָרֶץ: וַיֹּאמֶר יְיָ לְנֹחַ קֵץ כָּל־בָּשָׂר בָּא לִפְנֵי לִקְדָּמִי אֲרִי אֶת־מְלֵאָה אֶת־הָאָרֶץ חָמָס עֹבְדֵי־הוֹן בִּישׂא וְהָאָנָּה מִחֲבִילָהוֹן עִם אֶרֶץ:

(7) ויאמר ה' אמוחה את האדם. הוא עפר, ואציל עליי מים ואמחה אותו, לכך נאמר לשון מחוי. מאדם עד בהמה. אף הם השחיתו דרכם (סנהדרין קח). דבר אחר, הכל נברא בשביל האדם, וכיון שהוא כלה מה צורך באלו (ס): כי נחמתי כי עשיתם. חשנתי מה לעשות על אשר עשיתם: (9) אלה תולדות נח נח איש צדיק. הוא לוהזכירו ספר ששצחו, שנאמר (משלי יז) זכר צדיק לצרכה. דבר אחר, ללמדך שצדיק תולדותיהם של צדיקים מעשים טובים (ב"ר ל, ו): בדורותיו. יש מרצותינו דורשים אותו לשבח, כל שכן שאלו היה צדור צדיקים היה צדיק יותר. ויש שדורשים אותו לגנאי, לפי דורו היה צדיק, ואלו היה צדורו של אברהם לא היה נחשב לכלום (סנהדרין קט): את האלהים התהלך נח. ובאברהם הוא אומר (לקמן כד, מ), אשר התהלכתי לפניו. נח היה צריך סעד לתומכו, אבל אברהם היה מתחזק ומהלך בצדקו מאלי: התהלך. לשון עבר. והוא שמושו של ל' צלשון כבד, משמשת להבא ולשעבר צלשון אחד, (שם יג, יז) קום התהלך להבא, התהלך נח לשעבר. (ש"א יב) התפלל צעד עבדיך להבא, (מלכים: ",), (11) ותשחת. לשון ערוה ועבודה זרה (סנהדרין נז, א) (ס"א ערוה כי השחית כל בשר את דרכו, ועבודה זרה) כמו (דברים ז, טז) פן תשחיתו: ותמלא הארץ חמס. גזל (ס"א שנאמר (וינה ג) ומן החמס אשר בכפיהם): (12) כי השחית כל בשר. אפילו בהמה חיה ועוף נזקקין לשאינן מיין (סנהדרין קח, א): (13) קץ כל בשר. כל מקום שאתה מוצא זנות ועבודה זרה, אנדרולמוסיא צאה לעולם והורגת טובים ורעים: כי מלאה הארץ חמס. לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל (סנהדרין קח, א): את הארץ. כמו מן הארץ. ודומה לו, (שמות ט, כט) כלאמי את העיר, מן העיר. (מ"א טו, כג) חלה את רגליו, מן רגליו. דבר אחר, את הארץ, עס הארץ. שאף ג' טפחים של עומק המחרישה נמוחו ונטשטשו (ב"ר לא, ז):

<p>14 Make thee an ark of gopher wood; with rooms shalt thou make the ark, and shalt pitch it within and without with pitch.</p>	<p>עֲשֵׂה לְךָ תֵּבָה מֵעֵצֵי גֹפֶר קָנִים דְּקָדְרוֹס מְדוּרִין תַּעֲבִיד יֵת תֵּיבָתָא וְתַחֲפִי יֵתָּה מִגִּיּוֹ וּמִבְּרָא בְּכוֹפְרָא:</p>	<p>14 עֲשֵׂה לְךָ תֵּבָה מֵעֵצֵי גֹפֶר קָנִים תַּעֲשֵׂה אֶת־הַתֵּבָה וְכִפְרָתָּ אֹתָהּ מִבִּיֵּית וּמִחוּץ בַּכֹּפֶר:</p>
<p>15 And this is how thou shalt make it: the length of the ark three hundred cubits, the breadth of it fifty cubits, and the height of it thirty cubits.</p>	<p>וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֵׂה אֹתָהּ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אַמָּה אָרְךָ הַתֵּבָה חֲמִשִּׁים אַמָּה רָחְבָּהּ וּשְׁלֹשִׁים אַמָּה קוֹמָתָהּ:</p>	<p>15 וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֵׂה אֹתָהּ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אַמָּה אָרְךָ הַתֵּבָה חֲמִשִּׁים אַמָּה רָחְבָּהּ וּשְׁלֹשִׁים אַמָּה קוֹמָתָהּ:</p>
<p>16 A light shalt thou make to the ark, and to a cubit shalt thou finish it upward; and the door of the ark shalt thou set in the side thereof; with lower, second, and third stories shalt thou make it.</p>	<p>נִיהוֹר תַּעֲבִיד לְתֵיבָתָא וּלְאַמָּתָא תִּשְׁכַּלְלָנָה מִלְּעִילָא וְתַרְעָה דְתֵיבָתָא בְּסִטְרָה תִּשְׁוִי מְדוּרִין אֲרֻעָאין תַּנְגִּין וְתִלְיָתָאין תַּעֲבִידָנָה:</p>	<p>16 צִהַר תַּעֲשֵׂה לַתֵּבָה וְאֶל־אַמָּה תִּכְלָנָה מִלְּמַעְלָה וּפֶתַח הַתֵּבָה בְּצִדָּהּ תִּשֶׂים תַּחְתִּימָם שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים תַּעֲשֶׂה:</p>
<p>17 And I, behold, I do bring the flood of waters upon the earth, to destroy all flesh, wherein is the breath of life, from under heaven; every thing that is in the earth shall perish.</p>	<p>וְאֵנָּה הֶאֱנֵא מִיְּמֵי יֵת טוֹפְרָא מִיָּא עַל אַרְעָא לְחַבְלָא כָּל־ בְּסָרָא דְּבִיָּה רִוּחָא דְּחַיִּי מִתַּחַת כָּל שְׁמַיָּא כָּל דְּבֹאֲרָעָא יָמוּת:</p>	<p>17 וְאֲנִי הֲנִי מְבִיא אֶת־הַמָּבּוּל מַיִם עַל־הָאָרֶץ לְשַׁחַת כָּל־ בָּשָׂר אֲשֶׁר־בּוֹ רִיחַ חַיִּים מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם כָּל אֲשֶׁר־בָּאָרֶץ יָגוּעַ:</p>
<p>18 But I will establish My covenant with thee; and thou shalt come into the ark, thou, and thy sons, and thy wife, and thy sons' wives with thee.</p>	<p>וְאֶקִּים יֵת קִנְמֵי עֲמֻד וְתִיעוּל לְתֵיבָתָא אַתָּה וּבְנֶךָ וְאִתְתָּךְ וְנִשְׁי בְנֶיךָ עִמָּךְ:</p>	<p>18 וְהִקְמַתִּי אֶת־בְּרִיתִי אִתְּךָ וּבֵאתָ אֶל־הַתֵּבָה אַתָּה וּבְנֶיךָ וְאִשְׁתְּךָ וְנִשְׁי־בְנֶיךָ אִתְּךָ:</p>
<p>19 And of every living thing of all flesh, two of every sort shalt thou bring into the ark, to keep them alive with thee; they shall be male and female.</p>	<p>וּמִכָּל דְּחַי מִכָּל בְּסָרָא תָּרִין מִכּוּלָּא תַּעֲלִי לְתֵיבָתָא לְקַיָּמָא עִמָּךְ דְּכָר וְנִקְבָּא יְהוּן:</p>	<p>19 וּמִכָּל־הַחַי מִכָּל־בָּשָׂר שְׁנַיִם מִכָּל תָּבִיא אֶל־הַתֵּבָה לְהַחֲיָתָּ אִתְּךָ זָכָר וְנִקְבָּה יְהִיוּ:</p>

(14) עשה לך תבה. הרצה ריח והצלה לפניו. ולמה הטריחו צננין זה. כדי שיראוהו אנשי דור המבול עוסק בה ק"כ

שנה, ושואלין אותו, מה זאת לך. והוא אומר להם, עתיד הקצ"ה להציא מבול לעולם (תנחומא נח ה), אולי ישוּבו: עצי גפר. כך שמו. ולמה ממין זה. על שם גפרית שנגזר עליהם להמחות זו: קנים. מדורים מדורים לכל זהמה וסיה: בכפר. זפת כלשון ארמי. ומצינו בגמרא כופרא (שבת סז, א). צמיצתו של משה על ידי שהיו המים חשים, דיה בחומר מצפנים וזפת מצחון. ועוד, כדי שלא יריח אותו נדיק ריח רע של זפת. אבל כאן, מפני חזק המים וזפתה מצית ומצחון (צ"ר לא, י):

(16) צהר. יש אומרים חלון, ויש אומרים אבן טובה המאירה להם (צ"ר ס): ואל אמה תכלנה מלמעלה. כסויה משופע ועולה עד שהוא קצר מלמעלה ועומד על אמה, כדי שיזו המים למטה (מכאן ומכאן, ס"א אינו): בצדה תשים. שלא יפלו הגשמים צה: תחתים שנים ושלשים. ג' עליות 12 על 12. עליונים לאדם אמצעים למדור תחתים לזבל (סס): (יז)

(17) ואני הנני מביא. הנני מוכן להסכים עם אותם שזרזוני ואמרו לפני כזר (תהלים ח, ה) מה אנוש כי תזכרנו: מבוֹל. שזלה את הכל. שזלצל את הכל. שהוציל את הכל מן הגבוה לגמון. וזה לשון אונקלוס שתרסם טופנא, שהציף את הכל והציאם לזבל שהיא עמוקה. לכן נקראת שנער, שנערו שם כל מתי מבול (ס"א מימי, וכן הגיה מהרש"ל בחכמת שלמה במסכת שבת [קיג, ג]):

(18) והקמתי את בריתי. ברית היה צריך על הפירות שלא ירקצו ויעפשו, ושלא יהרגוהו רשעים שצדור (צ"ר לא, יז) אתה ובניך ואשתך. האנשים לצד והנשים לצד. מכאן שנאסרו בתשמיש המטה (סס):

<p>20 Of the fowl after their kind, and of the cattle after their kind, of every creeping thing of the ground after its kind, two of every sort shall come unto thee, to keep them alive.</p>	<p>מִהָעוֹף לְמִינֵהוּ וּמִן־הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ מִכָּל רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה לְמִינָהּ שְׁנַיִם מִכָּל יָבֹאוּ אֵלֶיךָ לְהַחְיֹת:</p>	<p>ישראל</p>
<p>21 And take thou unto thee of all food that is eaten, and gather it to thee; and it shall be for food for thee, and for them.'</p>	<p>וְאַתָּה קַח־לָךְ מִכָּל־מֵאֲכָל אֲשֶׁר יֵאָכֵל וְאַסַּפְתָּ אֵלֶיךָ וְהָיָה לָךְ וּלְהֶם לְאֹכְלָה:</p>	<p>21</p>
<p>22 Thus did Noah; according to all that God commanded him, so did he.</p>	<p>וַיַּעַשׂ נֹחַ כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹהִים כִּן עָשָׂה:</p>	<p>22</p>
<p>VII And the LORD said unto Noah: 'Come thou and all thy house into the ark; for thee have I seen righteous before Me in this generation.</p>	<p>וַיֹּאמֶר יְהוָה לְנֹחַ בֶּן־אֵתָה וְכָל־בֵּיתְךָ אֶל־הַתֶּבֶה כִּי־אֵתָה רְאִיתִי צַדִּיק לְפָנַי בְּדוֹר הַזֶּה:</p>	<p>שני</p>
<p>2 Of every clean beast thou shalt take to thee seven and seven, each with his mate; and of the beasts that are not clean two [and two], each with his mate;</p>	<p>מִכָּל הַבְּהֵמָה הַטְהוֹרָה תִּקַּח לָךְ שִׁבְעָה שְׁבָעָה אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ וּמִן־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר לֹא טְהוֹרָה הִוא שְׁנַיִם אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ:</p>	<p>2</p>
<p>3 of the fowl also of the air, seven and seven, male and female; to keep seed alive upon the face of all the earth.</p>	<p>גַּם מִהָעוֹף הַשָּׁמַיִם שִׁבְעָה שְׁבָעָה זָכָר וְנִקְבָּה לַחַיֹּת זָרַע עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ:</p>	<p>3</p>
<p>4 For yet seven days, and I will cause it to rain upon the earth forty days and forty nights; and every living substance that I have made will I blot out from off the face of the earth.'</p>	<p>כִּי לְיָמִים עוֹד שִׁבְעָה אָנֹכִי מִמָּטִיר עַל־הָאָרֶץ אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה וּמַחֲיִיתִי אֶת־כָּל־הַבְּחַיִּים אֲשֶׁר עָשִׂיתִי מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה:</p>	<p>4</p>
<p>5 And Noah did according unto all that the LORD commanded him.</p>	<p>וַיַּעַשׂ נֹחַ כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּהוּ יְהוָה:</p>	<p>5</p>

- (19) ומכל החי. אפילו שדים (חגיגה טו): שנים מכל. מן הפחות שבהם לא פחתו משנים, אחד זכר ואחד נקבה:
- (20) מהעוף למינהו. אותן שדכין צמיניהם ולא השמייתו דרכם, ומאליהם צאו. וכל שהמיצה קולטתו הכניס בה (צ"ר):
- (22) ויעש נח. זה בנין המיזה (סנהדרין קח, ג):
- (1) ראיתי צדיק. ולא נאמר צדיק חמים. מכאן שאומרים מקצת שצחו של אדם צפניו, וכולו שלא צפניו (צ"ר ל, ג):
- (2) הטהורה. העמידה להיות טהורה לישראל. למדנו שלמד נח תורה (עירובין יח): שבעה שבעה. כדי שיקריב מהם קרבן צלחתו (צ"ר ל, ט):
- (3) גם מעוף השמים וגו'. צטהורים הכתוב מדבר, ולמד סתום מן המפורש:
- (4) כי לימים עוד שבעה. אלו שבעה ימי אצלו של מתושלח הנדיק (סנהדרין קח) שחס הקצ"ה על כבודו ועכב את הפורענות. לא וחשוב שנותיו של מתושלח ותמנא שהם כלים בשנת ת"ר שנה לחיי נח: כי לימים עוד. מהו עוד, זמן אחר זמן. זה נוסף על ק"כ שנה: ארבעים יום. כנגד יצירת הולד שקלקלו להטריח ליוצרים לצור צורת ממזרים (צ"ר ז, ב):

6	And Noah was six hundred years old when the flood of waters was upon the earth.	וַנֹּחַ בֶּן־שֵׁשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וְהַמָּבּוּל הָיָה מַיִם עַל־הָאָרֶץ:	וַנֹּחַ בֶּן שֵׁשׁ מֵאוֹת שָׁנִים וְהַמָּבּוּל הָיָה מַיָּא עַל אֶרֶץ:
7	And Noah went in, and his sons, and his wife, and his sons' wives with him, into the ark, before the waters of the flood.	וַיָּבֹא נֹחַ וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ וּנְשֵׁי בָנָיו אִתּוֹ אֶל־הַתֵּבָה מִפְּנֵי מֵי הַמָּבּוּל:	וַעֲלֵ נֹחַ וּבְנוֹהֵי וְאִתְּחִיָּה וּנְשֵׁי בְנוֹהֵי עִמָּה לְתִיבְתָּא מִן קֳדָם מֵי טוּפָנָא:
8	Of clean beasts, and of beasts that are not clean, and of fowls, and of every thing that creepeth upon the ground,	מִן־הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה וּמִן־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אֵינָנָה טְהוֹרָה וּמִן־הָעוֹף וְכָל אֲשֶׁר־רֹמֵשׁ עַל־הָאָדָמָה:	מִן בְּעִירָא דְכִנָּא וּמִן בְּעִירָא דְלִיתְהָא דְכִנָּא וּמִן עוֹפָא וְכָל דְרָחִישׁ עַל אֶרֶץ:
9	there went in two and two unto Noah into the ark, male and female, as God commanded Noah.	שְׁנַיִם שְׁנַיִם בָּאוּ אֶל־נֹחַ אֶל־הַתֵּבָה זָכָר וּנְקֵבָה כָּאֲשֶׁר צִוָּה אֱלֹהִים אֶת־נֹחַ:	תָּרִין תָּרִין עָאֻו עִם נֹחַ לְתִיבְתָּא דְכָר וְנִקְבָּא כְּמֵא דְפִקִּיד יְיָ יְת נֹחַ:
10	And it came to pass after the seven days, that the waters of the flood were upon the earth.	וַיְהִי לְשִׁבְעַת הַיָּמִים וּמֵי הַמָּבּוּל הָיוּ עַל־הָאָרֶץ:	וַהֲוָה לְזִמְנָ שְׁבַעַ יוֹמִין וּמֵי טוּפָנָא הָווּ עַל אֶרֶץ:
11	In the six hundredth year of Noah's life, in the second month, on the seventeenth day of the month, on the same day were all the fountains of the great deep broken up, and the windows of heaven were opened.	בַּשָּׁנָה שֵׁשׁ־מֵאוֹת שָׁנָה לְחַיֵּי־נֹחַ בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בַשְּׁבַע־עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בַּיּוֹם הַזֶּה נִבְקְעוּ כָּל־מַעְיֵנוֹת (בַּסִּפְרִי סִפְרָד וַאֲשַׁכְנו מַעְיֵנוֹת) תְּהוֹם רַבָּה וְאֶרְבַּת הַשָּׁמַיִם נִפְתְּחוּ:	בַּשָּׁנָה שֵׁשִׁית מֵאוֹת שָׁנִין לְחַיֵּי נֹחַ בִּירְחָא תְּנִינָא בַשְּׁבַעַת עֶסְרָא יוֹמָא לִירְחָא בְּיוֹמָא הַדִּין אֲתַבְּזוּ כָּל מַבּוּעֵי תְהוֹם רַבָּא וְכֹנִי דְשְׁמַיָּא אֲתַפְּתָחָא:
12	And the rain was upon the earth forty days and forty nights.	וַיְהִי הַגֶּשֶׁם עַל־הָאָרֶץ אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה:	וַהֲוָה מִטְרָא נְחִית עַל אֶרֶץ אַרְבָּעִין יָמִין וְאַרְבָּעִין לַיְלָן:

(5) ויעש נח. זה ביאתו למציצה:

(7) נח ובניו. האנשים לצד והנשים לצד, לפי שנאסרו צחשמיש המטה, מפני שהעולם שרוי בצער (תנחומא נח יא): מפני מי המבול. אף נח מקטני אמנה היה. מאמין ואינו מאמין שיצא המבול, ולא נכנס למציצה עד שדחקוהו המים:

(9) באו אל נח. מאלהין (צ"ר לב, ח): שנים שנים. כלם הושוו במנין זה, מן הפחות היו שנים:

(11) בחדש השני. רצי אליעזר אומר זה מרחשון, רצי יהושע אומר זה אייר (סנהדרין קח): נבקעו. להוציא מימיהן:

תהום רבה. מדה כנגד מדה. הס חטאו צרצה רעת האדם (לעיל ו, ה), ולקו צההוס רצה (סנהדרין קח, א):

(12) ויהי הגשם על הארץ. ולהלן הוא אומר, ויהי המבול. אלא כשהורידן, הורידן צרחמים. אם יחזרו יהיו גשמי

צרכה, וכשלא חזרו היו למבול: ארבעים יום וגו'. אין יום ראשון מן המנין, לפי שאין לילו עמו. שהרי כתיב, ביום הזה

נבקעו כל מעינות. נמלאו ארבעים יום כלים צ"ח צכסליו לרצי אליעזר שהחדשים נמנין כסדרן, אחד מלא ואחד חסר, הרי

י"ב ממרחשון וכ"ח מכסליו:

<p>13 In the selfsame day entered Noah, and Shem, and Ham, and Japheth, the sons of Noah, and Noah's wife, and the three wives of his sons with them, into the ark;</p>	<p>בַּעֲצֵם הַיּוֹם הַזֶּה בָּא נֹחַ וְשֵׁם וְחָם וְיָפֶת בְּנֵי נֹחַ וְאִתָּהּ וּשְׁלֹשֶׁת נָשֵׁי בָנָיו אִתָּם אֵל-הַתֵּבָה:</p>	<p>13 בַּעֲצֵם הַיּוֹם הַזֶּה בָּא נֹחַ וְשֵׁם וְחָם וְיָפֶת בְּנֵי נֹחַ וְאִתָּהּ וּשְׁלֹשֶׁת נָשֵׁי בָנָיו אִתָּם אֵל-הַתֵּבָה:</p>
<p>14 they, and every beast after its kind, and all the cattle after their kind, and every creeping thing that creepeth upon the earth after its kind, and every fowl after its kind, every bird of every sort.</p>	<p>אֲנֹן וְכָל חַיַּת הָאָרֶץ לְזִנְהָ וְכָל בְּעִירָא לְזִנְהָ וְכָל דְּרָחִישׁ עַל אֲרֻעָא לְזִנְהָ וְכָל עוֹפֵא לְזִנְהָ כָּל צִפּוֹר כָּל-דְּפָרָח:</p>	<p>14 הָמָּה וְכָל-הַחַיָּה לְמִינָהּ וְכָל-הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ וְכָל-הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׁ עַל-הָאָרֶץ לְמִינֵהוּ וְכָל-הָעוֹף לְמִינֵהוּ כָּל צִפּוֹר כָּל-כְּנָף:</p>
<p>15 And they went in unto Noah into the ark, two and two of all flesh wherein is the breath of life.</p>	<p>וַעֲלֹו עִם נֹחַ לְתִיבְתָּא תְּרִין מִכָּל בְּסָרָא דְּבִיָּה רוּחָא דְּחַיָּי:</p>	<p>15 וַיָּבֹאוּ אֶל-נֹחַ אֶל-הַתֵּבָה שְׁנַיִם מִכָּל-הַבָּשָׂר אֲשֶׁר-בּוֹ רוּחַ חַיִּים:</p>
<p>16 And they that went in, went in male and female of all flesh, as God commanded him; and the LORD shut him in.</p>	<p>וַעֲלִיָּא דְּכָר וְנוֹקְבָא מִכָּל בְּסָרָא עָלֹו כְּמַא דְּפִקִּיד יְתִיָּה יי וְאִגִּין יי בְּמִמְרִיָּה עֲלוּהִי:</p>	<p>16 וְהַבָּאִים זָכָר וּנְקֵבָה מִכָּל-בָּשָׂר בָּאוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֱלֹהִים וַיִּסְגֵּר יְהוָה בַּעֲדוֹ:</p>
<p>17 And the flood was forty days upon the earth; and the waters increased, and bore up the ark, and it was lifted up above the earth.</p>	<p>וַהֲיָה טוֹפָנָא אַרְבַּעִין יוֹמִין עַל אֲרֻעָא וּסְגִיאוֹ מַיָּא וַנִּטְלוּ יֵת תֵּיבְתָא וַתִּתְרַמֵּת מֵעַל אֲרֻעָא:</p>	<p>17 וַיְהִי הַמָּבּוּל אַרְבָּעִים יוֹם עַל-הָאָרֶץ וַיִּרְבּוּ הַמַּיִם וַיִּשְׂאוּ אֶת-הַתֵּבָה וַתָּרָם מֵעַל הָאָרֶץ:</p>
<p>18 And the waters prevailed, and increased greatly upon the earth; and the ark went upon the face of the waters.</p>	<p>וַתְּקִיפוּ מַיָּא וּסְגִיאוֹ לַחֲדָא עַל אֲרֻעָא וּמִתְלַקָּא תֵּיבְתָא עַל אִפִּי מַיָּא:</p>	<p>18 וַיִּגְבְּרוּ הַמַּיִם וַיִּרְבּוּ מְאֹד עַל-הָאָרֶץ וַתֵּלֶךְ הַתֵּבָה עַל-פְּנֵי הַמַּיִם:</p>
<p>19 And the waters prevailed exceedingly upon the earth; and all the high mountains that were under the whole heaven were covered.</p>	<p>וּמַיָּא תְּקִיפוּ לַחֲדָא עַל אֲרֻעָא וַתִּתְחַפֵּיאוּ כָּל טוֹרֵיָא רְמִיָּא דְּתַחוּת כָּל שָׁמַיָּא:</p>	<p>19 וְהַמַּיִם גָּבְרוּ מְאֹד מְאֹד עַל-הָאָרֶץ וַיִּכָּסּוּ כָּל-הַהָרִים הַגְּבֹהִים אֲשֶׁר-תַּחַת כָּל-הַשָּׁמַיִם:</p>

- (13) בעצם היום הזה. למדך הכחוש שהיו בני דורו אומרים, אילו אנו רואים אותו נכנס לתיבה, אנו שוצרין אותה והורגין אותה. אמר הקד"ה, אני מכניסו לעיני כלם (ספרי האזינו שלו. ז"ר לז, ח) ונראה דבר מי יקום:
- (14) צפור כל כנף. דבוק הוא. צפור של כל מין כנף, לרבות חגבים (חולין קלט, ז) (כנף זה לשון נושא, כמו (ויקרא א, יז) ושעם אותו כנפיו, שאפילו נושאת עולה. אף כאן צפור, כל מין מראית נושא):
- (16) ויסגור ד'. בעדו. הגין עליו שלא שצרוה. הקיף המציה דובים ואריות והיו הורגים זהם (ז"ר לז, ח). ופשוטו של מקרא, סגר כנגדו מן המים. וכן כל בעד שצמקרא, לשון כנגד הוא, (בראשית כ, יח) בעד כל רחם, (מ"ז ד, ז) בעדך ובעד בניך, (איוב ז, ד) עור בעד עור, (תהלים ג, ד) מגן בעדי, (ש"א יב, יט) החפלה בעד עבדיך, כנגד עבדיך:
- (17) ותרם מעל הארץ. משוקעת היתה צמים י"א אמה כספינה טעונה המשוקעת מקצתה צמים (ז"ר לז, ט), ומקראות שלפניו יוכיחו:
- (18) ויגברו. מאליהו:

20	Fifteen cubits upward did the waters prevail; and the mountains were covered.	חֲמִשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה מִלְּמַעְלָה גָּבְרוּ הַמַּיִם וַיִּכָּסּוּ הָהָרִים: חֲמִישׁ עֶסְרֵי אַמִּין מִלְּעִילָא תְּקִיפוּ מֵיָא וְאַתְחַפִּיאוּ טוּרֵיָא:	20
21	And all flesh perished that moved upon the earth, both fowl, and cattle, and beast, and every swarming thing that swarmeth upon the earth, and every man;	וַיָּגָעוּ כָּל-בָּשָׂר הָרֹמֵשׁ עַל- הָאָרֶץ בָּעוֹף וּבַבְּהֵמָה וּבַחַיָּה וּבְכָל-הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל-הָאָרֶץ וְכָל הָאָדָם: וּמִית כָּל בְּסָרָא דְרָחִישׁ עַל אֲרֻעָא בְּעוֹפָא וּבְבַעֲרָא וּבַחַיָּתָא וּבְכָל רָחֶשָׂא דְרָחִישׁ עַל אֲרֻעָא וְכָל אֲנָשָׂא:	21
22	all in whose nostrils was the breath of the spirit of life, whatsoever was in the dry land, died.	כָּל אֲשֶׁר נִשְׁמַת-רוּחַ חַיִּים בְּאַפֵּיוּ מִכָּל אֲשֶׁר בַּחֲרֻבָּה מָתוּ: כָּל דְּנִשְׁמַת רוּחַ חַיִּין בְּאַפֵּיהִי מִכָּל דְּבִנְשָׁתָא מֵיתוּ:	22
23	And He blotted out every living substance which was upon the face of the ground, both man, and cattle, and creeping thing, and fowl of the heaven; and they were blotted out from the earth; and Noah only was left, and they that were with him in the ark.	וַיִּמַּח אֶת-כָּל-חַיִּקוּם אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי הָאֲדָמָה מֵאָדָם עַד- בְּהֵמָה עַד-רֶמֶשׂ וְעַד-עוֹף הַשָּׁמַיִם וַיִּמָּחוּ מִן-הָאָרֶץ וַיִּשָּׁאֲר אֲדֹנָת וְאֲשֶׁר אִתּוֹ בַּתְּכָה: וּמָחָא יָת כָּל יְקוּמָא דְעַל אַפִּי אֲרֻעָא מֵאֲנָשָׂא עַד בְּעִירָא עַד רָחֶשָׂא וְעַד עוֹפָא דְשָׁמַיָא וְאַתְמַחִיאוּ מִן אֲרֻעָא וְאִשְׁחָאֲר בָּרִם נַח וְדַעְמִיה בְּתִיבְתָּא:	23
24	And the waters prevailed upon the earth a hundred and fifty days.	וַיִּגְבְּרוּ הַמַּיִם עַל-הָאָרֶץ חֲמִשִּׁים וּמֵאת יוֹם: וַתְּקִיפוּ מֵיָא עַל אֲרֻעָא מָאָה וַחֲמִשִּׁין יוֹמִין:	24
VIII	And God remembered Noah, and every living thing, and all the cattle that were with him in the ark; and God made a wind to pass over the earth, and the waters assuaged;	וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת-נֹחַ וְאֶת כָּל- הַחַיָּה וְאֶת-כָּל-הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אִתּוֹ בַּתְּכָה וַיַּעֲבֵר אֱלֹהִים רוּחַ עַל-הָאָרֶץ וַיָּשָׁבוּ הַמַּיִם: וַדְּכִיר יְיָ יָת נַח וְיָת כָּל חַיָּתָא וְיָת כָּל בְּעִירָא דְעַמִּיה בְּתִיבְתָּא וַאֲעֵבֵר יְיָ רוּחָא עַל אֲרֻעָא וַנְּחֻוּ מֵיָא:	1
2	the fountains also of the deep and the windows of heaven were stopped, and the rain from heaven was restrained.	וַיִּסְכְּרוּ מַעֲיִנֹת תְּהוֹם וְאֲרָבֹת הַשָּׁמַיִם וַיִּפְּלָא הַגֶּשֶׁם מִן- הַשָּׁמַיִם: וְאִסְתְּכְרוּ מַבּוּעֵי תְּהוֹמָא וְכַוֵּי דְשָׁמַיָא וְאַתְפְּלִי מִטְרָא מִן שָׁמַיָא:	2

(20) חמש עשרה אמה מלמעלה. למעלה של כל גובה כל ההרים לאחר שהושוו המים לראשי ההרים (יומא ע"א);
 (22) נשמת רוח חיים. נשימה של רוח חיים: אשר בחרבה. ולא דגים שזים (סנהדרין קח);
 (23) וימח. לשון ויפגעל, ואינו לשון ויפגעל. והוא מגזרת ויפן ויפן. כל תיבה שסופה ה"א כגון צנה מכה קנה, כשהוא נותן וי"ו י"ד צראשנה, נקוד צחיקת חסד היוד: אך נח. לצד נח, זה פשוטו. ומדרש אגדה (צ"ר) גונג וכוהה דם מטורח הצהמות והחיות. ויש אומרים שאחר מזונות לארי והכישו. ועליו נאמר (משלי יב, א), הן לדיק צארץ ישולס:
 (1) ויזכור אלהים. זה השם מדת הדין הוא. ונהפכה למדת רחמים על ידי תפלת הצדיקים. ורשעתן של רשעים הופכת מדת רחמים למדת הדין (צ"ר לג, ג), שנאמר (צראשית ו, א), (,) וישכו. הארץ. על: רוח. אלהים ויעבר: (,) וגו'. נח את אלהים ויזכור: (,)
 (2) ויסכרו מעינות. כשנפתחו כתיב (לעיל ז, יא) כל מעינות, וכאן אין כתיב כל. לפי שנשתיירו מהם אותן שיש בהם לורך לעולם, כגון חמי טצריא וכיוצא בהם (סנהדרין קח, א): ויכלא. וימנע, כמו (תהלים מ, יב) לא תכלא רחמין, (צראשית כג, ו) לא יכלה ממך:

3	And the waters returned from off the earth continually; and after the end of a hundred and fifty days the waters decreased.	וַיָּשׁוּבוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ הַלְלוּךָ וַיָּשׁוּבוּ וַיִּחַסְרוּ הַמַּיִם מִקְצֵה חֲמֵשִׁים וּמֵאֵת יוֹם:	וַתָּבוּ מֵיָּא מֵעַל אֶרֶץ אֲזִלִּין וַתִּיבִין וַיִּחַסְרוּ מֵיָּא מִסּוּף מֵאָה וַחֲמִשִּׁין יוֹמִין:
4	And the ark rested in the seventh month, on the seventeenth day of the month, upon the mountains of Ararat.	וַתָּנַח הַתֵּבָה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בִּשְׁבַע־עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ עַל הָרֵי אָרָרָט:	וַנַּחַת תֵּיבְתָא בִּנְרְחָא שְׁבִיעָאָה בִּשְׁבַעַת עֶסְרָא יוֹמָא לִיְרְחָא עַל טוּרֵי קַרְדּוֹ:
5	And the waters decreased continually until the tenth month; in the tenth month, on the first day of the month, were the tops of the mountains seen.	וְהַמַּיִם הָיוּ הַלְלוּךָ וַחֲסוֹר עַד הַחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי בַּעֲשִׂירֵי בָּאֶתֶד לַחֹדֶשׁ נִרְאוּ רָאשֵׁי הַהָרִים:	וּמֵיָּא הָיוּ אֲזִלִּין וַחֲסָרִין עַד יְרְחָא עֶסְרִיָּאָה בַּעֲסִירָאָה בְּחַד לִיְרְחָא אֶתְחִיָּאוּ רִישֵׁי טוּרֵיָּא:
6	And it came to pass at the end of forty days, that Noah opened the window of the ark which he had made.	וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם וַיִּפְתַּח נֹחַ אֶת־חַלּוֹן הַתֵּבָה אֲשֶׁר עָשָׂה:	וַהֲנָה מִסּוּף אַרְבַּעִין יוֹמִין וַפְתַּח נֹחַ יֵת כְּנֹת תֵּיבְתָא דַּעֲבַד:
7	And he sent forth a raven, and it went forth to and fro, until the waters were dried up from off the earth.	וַיִּשְׁלַח אֶת־הָעֹרֵב וַיֵּצֵא יָצוֹא וְשׁוֹב עַד־יִבָּשֶׁת הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ:	וַשְׁלַח יֵת עוֹרְבָא וַנִּפַּק מִפֶּק מְפֹק וַתָּאִיב עַד דִּיבִישׁוּ מֵיָּא מֵעַל אֶרֶץָּא:
8	And he sent forth a dove from him, to see if the waters were abated from off the face of the ground.	וַיִּשְׁלַח אֶת־הַיּוֹנָה מֵאֵתוֹ לִרְאוֹת הַקִּלּוּ הַמַּיִם מֵעַל פְּנֵי הָאָדָמָה:	וַשְׁלַח יֵת יוֹנָה מִלּוּתִיָּה לְמַחֲזִי אִם קִלּוּ מֵיָּא מֵעַל אֶפִּי אֶרֶץָּא:

- (3) מקצה חמשים ומאת יום. התחילו לחסור, והוא אחד בסיון (סדר עולם פ"ד). כי"ד. כ"ז צכסליו פסקו הגשמים, הרי ג' מכסליו וכ"ט מטבת הרי ל"ז. ושצט ואדר וניסן ואייר קי"ח, הרי ק"נ:
- (4) בחדש השביעי. סיון, והוא שביעי לכסליו, שצו פסקו הגשמים: בשבעה עשר יום. מכאן אתה למד שהיתה התיבה משוקעת צמים י"א אמה. שהרי כתיב בעשירי באחד לחדש נראו ראשי ההרים, זה אב שהוא עשירי למרחשון לירידת גשמים. והם היו גבוהים על ההרים חמש עשרה אמה, וחסרו מיום אחד בסיון עד אחד באב חמש עשרה אמה לששים יום. הרי אמה לדי' ימים. נמצא שצט"ז בסיון לא חסרו אלא ד' אמות, ונחה התיבה ליום המחרת. למדת שהיתה משוקעת י"א אמה צמים שעל ראשי ההרים:
- (5) בעשירי וגו' נראו ראשי ההרים. זה אב, שהוא עשירי למרחשון שהתחיל הגשם. ואם תאמר הוא אלול, ועשירי לכסליו שפסק הגשם, כשם שאתה אומר בחדש השביעי סיון, והוא שביעי להפסקה. אי אפשר לומר כן. על כרחך, שביעי אי אתה מונה אלא להפסקה. שהרי לא כלו ארבעים יום של ירידת גשמים ומאה וחמשים של תגבורת המים עד אחד בסיון. ואם אתה אומר שביעי לירידה, אין זה סיון. והעשירי אי אפשר למנות אלא לירידה. שאם אתה אומר להפסקה, והוא אלול, אי אתה מוצא בראשון באחד לחדש חרבו המים מעל הארץ. שהרי מקץ ארבעים משנראו ראשי ההרים שלח את העורב. וכ"א יום הוחיל בשליחות היונה, הרי ששים יום משנראו ראשי ההרים עד שחרבו פני האדמה. ואם תאמר באלול נראו, נמצא שחרבו במרחשון, והוא קורא אותו ראשון, ואין זה אלא תשרי שהוא ראשון לבריאת עולם, ולרבי יהושע הוא ניסן:
- (6) מקץ ארבעים יום. משנראו ראשי ההרים: את חלון התיבה אשר עשה. לזהר (ב"ר לג, ה) ולא זה פתח התיבה העשוי לביאה וליאה:
- (7) יצוא ושוב. הולך ומקיף סביבות התיבה ולא הלך בשליחותו. שהיה חושדו על צת וגו', כמו ששינוי באגדת חלק (סנהדרין קח, ב): עד יבשת המים. פשוטו כמשמעו. אבל מדרש אגדה (ב"ר לג, ה), מוכן היה העורב לשליחות אחרת בעזירת גשמים צימי אליהו, שנאמר (מלכים :),
- (8) וישלח את היונה. לסוף ז' ימים. שהרי כתיב ויחל עוד ז' ימים אחרים, מכלל זה אתה למד שאף בראשונה הוחיל ז'

<p>But the dove found no rest for the sole of her foot, and she returned unto him to the ark, for the waters were on the face of the whole earth; and he put forth his hand, and took her, and brought her in unto him into the ark.</p>	<p>וְלֹא־מָצְאָהּ הַיּוֹנָה מְנוּחַ לְכַף־רַגְלָהּ וַתָּשֶׁב אֵלָיו אֶל־הַתֵּבָה כִּי־מַיִם עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ וַיִּשְׁלַח יָדוֹ וַיִּקְחֶהּ וַיָּבֵא אֹתָהּ אֵלָיו אֶל־הַתֵּבָה׃</p>	<p>9</p>
<p>And he stayed yet other seven days; and again he sent forth the dove out of the ark.</p>	<p>וַיֵּחַל עוֹד שִׁבְעַת יָמִים וַיִּסְּף אֶחָרָיו וַיִּסְּף שְׁלַח יָת יוֹנָה מִן הַתֵּבָה׃</p>	<p>10</p>
<p>And the dove came in to him at eventide; and lo in her mouth an olive-leaf freshly plucked; so Noah knew that the waters were abated from off the earth.</p>	<p>וַתָּבֵא אֵלָיו הַיּוֹנָה לַעֲתָ עֶרֶב וְהָיָה עַל־זוֹת טָרֶף בִּפִּיהָ וַיָּדַע נֹחַ כִּי־קָלוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ׃</p>	<p>11</p>
<p>And he stayed yet other seven days; and sent forth the dove; and she returned not again unto him any more.</p>	<p>וַיֵּחַל עוֹד שִׁבְעַת יָמִים וַיִּסְּף אֶחָרָיו וַיִּשְׁלַח יָת יוֹנָה וְלֹא אוֹסִיֶּפֶת לָמָּוֶת לָוִתָּהּ עוֹד׃</p>	<p>12</p>
<p>And it came to pass in the six hundred and first year, in the first month, the first day of the month, the waters were dried up from off the earth; and Noah removed the covering of the ark, and looked, and behold, the face of the ground was dried.</p>	<p>וַהֲיָי בְּשִׁית מָאָה וַחֲדָא שְׁנִין בְּקַדְמָאָה בְּחֹד לִירְחָא נְגֻבּוּ מִיָּא מֵעַל אֶרֶצָא וְאַעֲדֵי נֹחַ יָת חוֹפֶאָה דְּתִיבְתָּא וַחֲזָא וְהָא נְגֻבּוּ אֶפִּי אֶרֶצָא׃</p>	<p>13</p>
<p>And in the second month, on the seven and twentieth day of the month, was the earth dry.</p>	<p>וּבִרְחָא תַּנְיָנָא בְּעֶסְרִין וּשְׁבַע יוֹמָא לִירְחָא יְבִישַׁת אֶרֶצָא׃</p>	<p>14</p>

ימים: וישלח. אין זה לשון שליחות אלא לשון שלום. שלחה ללכת לדרכה, וצו יראה אם קלו המים, שאם תמצא מנוח לא תשוב אליו:

(10) ויחל. לשון המתנה. וכן (איוב כט, כא) לי שמעו ויחלו, והרצה יש צמקרא:

(11) טרף בפיה. אומר אני שזכר היה. לכן קוראו פעמים לשון זכר, ופעמים לשון נקבה, לפי שכל יונה שצמקרא לשון נקבה, כמו (שה"ש ה, יב) כיונים על אפיקי מים רוחות, (יחזקאל ז, טז) כיוני הגאיות כולם הומות, (הושע ז, יא) כיונה פותה: טרף. חטף. ומדרש אגדה, לשון מזון. ודרשו (עירובין יח, ג) צפיה, לשון מאמר. אמרה, יהיו מזונותי מרורין כזית צידו של הקצה ולא מתוקין כדבש צידי צמר ודם:

(12) ויחל. הוא לשון ויחל, אלא שזה לשון ויפגעל, וזה לשון ויפגעל. ויחל וימתין, ויחל ויתמתן:

(13) בראשון. לרצי אליעזר הוא תשרי ולרצי יהושע הוא ניסן (ר"ה יב): חרבו. נעשה כמין טיט שקרמו פניה של מעלה:

(14) בשבעה ועשרים. וירידתן צמדש השני צי"ו צמדש (סדר עולם פ"ד. ב"ר לג, ז), אלו י"א ימים שהחמה יתירה על הלכנה. שמשפט דור המבול שנה תמימה היה (עדיות ב, י. ב"ר כח, ט): יבשה. נעשה גריד כהלכתה:

15	And God spoke unto Noah, saying:	וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל-נֹחַ לֵאמֹר:	וּמִלִּיל יְיָ עִם נֹחַ לֵמִימָר:
16	'Go forth from the ark, thou, and thy wife, and thy sons, and thy sons' wives with thee.	צֵא מִן-הַתֵּבָה אַתָּה וְאִשְׁתְּךָ וּבְנֶיךָ וְנִשְׁי-בְנֶיךָ אִתְּךָ:	הוֹק מִן תִּיבְתָא אַתָּה וְאִתְתָּךְ וּבְנֶיךָ וְנִשְׁי בְנֶיךָ עִמָּךְ:
17	Bring forth with thee every living thing that is with thee of all flesh, both fowl, and cattle, and every creeping thing that creepeth upon the earth; that they may swarm in the earth, and be fruitful, and multiply upon the earth.'	כָּל-הַחַיָּה אֲשֶׁר-אִתְּךָ מִכָּל-בֶּשָׂר בָּעוֹף וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל-הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׂ עַל-הָאָרֶץ (כ')	כָּל חַיָּתָא דְעִמָּךְ מִכָּל בְּסָרָא בְּעוֹפָא וּבִבְעִירָא וּבְכָל רֶחֶשׂא דְרֶחִישׁ עַל אֶרְעָא אִפִּיק עִמָּךְ וַיְתִלְדוּן בְּאֶרְעָא וַיִּפְשְׁוּן וַיִּסְגּוּן עַל אֶרְעָא:
18	And Noah went forth, and his sons, and his wife, and his sons' wives with him;	וַיֵּצֵא-נֹחַ וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ וְנִשְׁי-בָנָיו אִתּוֹ:	וַיִּפֶק נֹחַ וּבְנוֹהֵי וְאִתְתִּיהֵי וְנִשְׁי בְּנוֹהֵי עִמִּיהֵי:
19	every beast, every creeping thing, and every fowl, whatsoever moveth upon the earth, after their families; went forth out of the ark.	כָּל-הַחַיָּה כָּל-הָרֶמֶשׂ וְכָל-הָעוֹף כָּל רוֹמֵשׂ עַל-הָאָרֶץ לְמִשְׁפַּחְתֵּיהֶם יֵצְאוּ מִן-הַתֵּבָה:	כָּל חַיָּתָא כָּל רֶחֶשׂא וְכָל עוֹפָא כָּל דְרֶחִישׁ עַל אֶרְעָא לְזַרְעֵיהֶוּן נִפְקוּ מִן תִּיבְתָא:
20	And Noah builded an altar unto the LORD; and took of every clean beast, and of every clean fowl, and offered burnt-offerings on the altar.	וַיִּבֶן נֹחַ מִזְבֵּחַ לַיהוָה וַיִּקַּח מִכָּל הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה וּמִכָּל הָעוֹף הַטְּהוֹר וַיַּעַל עֹלֹת בְּמִזְבֵּחַ:	וּבָנָא נֹחַ מִדְּבָחָא קָדָם יְיָ וַיִּסִּיב מִכָּל בְּעִירָא דְכִּיָּא וּמִכָּל עוֹפָא דְכִי וַאֲסִיק עֲלוֹוֹן עַל מִדְּבָחָא:
21	And the LORD smelled the sweet savour; and the LORD said in His heart: 'I will not again curse the ground any more for man's sake; for the imagination of man's heart is evil from his youth; neither will I again smite any more every thing living, as I have done.	וַיִּרַח יְהוָה אֶת-רֵיחַ הַנִּיחֹחַ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-לִבּוֹ לֹא-אֶסְףּ לְקַלֵּל עוֹד אֶת-הָאָדָמָה בַּעֲבוּר הָאָדָם כִּי יֵצֵר לֵב הָאָדָם רָע מִנְעֻרָיו וְלֹא-אֶסְףּ עוֹד לְהַכּוֹת אֶת-כָּל-חַי כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי:	וְקָבִיל יְיָ בְּרִעְוָא יֵת קוֹרְבָנִיהָ וַיֹּאמֶר יְיָ בְּמִימְרֵיהָ לֹא אוֹסִיף לְמַלֵּט עוֹד יֵת אֶרְעָא בְּדִיל חוֹבִי אֲנִישָׂא אֲרִי יֵצֵרָא לְבָא דְאֲנִישָׂא בִישׁ מִזְעוּרֵיהָ וְלֹא אוֹסִיף עוֹד לְמַמְחִי יֵת כָּל דְּחַי כַּמָּא דְעַבְדִּית:

- (16) אתה ואשתך וגו'. איש ואשתו. כאן החיר להם תשמיש המטה (צ"ר לד, 1).
- (17) הוצא. הוצא כחיצו הוצא קרי. הוצא, אמור להם שיצאו. הוצא, אם אינם רוצים ללכת הוציאם אמה: ושרצו בארץ.
- ולא כחיצה. מגיד שאף הצהמה והעוף נאסרו בתשמיש:
- (19) למשפחתיהם. קצלו עליהם על מנת לידבק במינן:
- (20) מכל הבהמה הטהורה. אמר, לא זוה לי הקציה להכניס מאלו ז' אלא כדי להקריב קרבן מהם (צ"ר פ' כ"ו ופ' לד, ט):
- (21) מנעוריו. מנענער לחטא ממעי אמו ניתן זו יצר הרע (שם לד, י. ירושלמי ברכות ג, ה): לא אסף. ולא אסף. כפל הדבר לשנועה. הוא שכתוב (ישע' נד, ט) אשר נשבעתי מעבור מי נח. ולא מנינו זה שנועה אלא זו שכלל דבריו, והיא שנועה. וכן דרשו חכמים במסכת שנועות (דף לו):

22 While the earth remaineth,
seedtime and harvest, and cold and
heat, and summer and winter, and
day and night shall not cease.'

עוֹד כָּל יוֹמִי אֲרַעָא זְרוּעָא
וּחֲצָדָא וְקוּרָא וְחוּמָא וְקִישָׁא
וְסִתְנָא וַיִּימָם וְלִילִי לָא
יִבְטְלוּ:

עַד כָּל־יְמֵי הָאָרֶץ זָרַע וְקָצִיר
וְקָר וְחָם וְקִיץ וְחֹרֶף וַיּוֹם
וּלְיֵלָה לֹא יִשְׁכַּתוּ:

IX And God blessed Noah and his sons,
and said unto them: ‘Be fruitful and
multiply, and replenish the earth.

וַיִּבְרֹךְ יְיָ יֵת נַח וְיֵת בְּנוֹתָי
וַאֲמַר לְחֹן פּוֹשׁוּ וּסְגּוּ וּמְלֹךְ יֵת
אַרְעָא:

וַיִּבְרַךְ אֱלֹהִים אֶת־נֹחַ וְאֶת־
בְּנָיו וַיֹּאמֶר לָהֶם פְּרוּ וּרְבוּ
וּמְלֵאוּ אֶת־הָאָרֶץ׃

And the fear of you and the dread
of you shall be upon every beast of
2 the earth, and upon every fowl of
the air, and upon all wherewith the
ground teemeth, and upon all the
fishes of the sea: into your hand are
they delivered.

וַיִּדְחַל תַּכּוֹן וְאַיִמְתּוֹן תְּהִי עַל
כָּל חֵית אֶרֶץ וְעַל כָּל
עוֹפֵף דְּשָׁמַיָא בְּכָל דְּתַרְחִישׁ
אֶרֶץ וּבְכָל נוֹנִי יִמָּא בִּידְכוֹן
מִסִּידִין:

וּמוֹרָאֲכֶם וַחֲתָכֶם יִהְיֶה עַל
כָּל־חַיַּת הָאָרֶץ וְעַל־כָּל־עוֹף
הַשָּׁמַיִם בְּכֹל־אֲשֶׁר תִּרְמָשׁ
הָאָדָמָה וּבְכָל־דְּגֵי הַיָּם בְּיַדְכֶם
נִתְּנוּ :

Every moving thing that liveth
3 shall be for food for you; as the
green herb have I given you all.

כָּל־רֶחֶשׁאֵלְהוּאֵחַיִּלְכוֹן־יְהִי
לְמִיכָל־בִּירוֹק־עֲסָבָאֵיהֵבִית
לְכוֹן־יֵת־כּוֹלָא:

כָּל־רֹמֵשׁ אֲשֶׁר הוּא־חִי לָכֶם
וַיְהִי לֹאכְלָה בְּיָרֵק עֹשֵׁב נָתַתִּי
לָכֶם אֶת־כָּל־

4 Only flesh with the life thereof,
which is the blood thereof, shall ye
not eat.

**בָּרַם בְּסָרָא בְּנִפְשִׁיהּ דְּמִיָּה לָא
תִּיכְלוּן:**

אֶת־בָּשָׂר בִּנְפֹשׁוֹ דָּמּוֹ לֹא
תֹאכְלוּ:

And surely your blood of your lives
5 will I require; at the hand of every
beast will I require it; and at the
hand of man, even at the hand of
every man's brother, will I require
the life of man.

וַיִּכְרַם יֵת דְּמִכּוּן לִנְפֹשְׁתְּכוֹן
אֲתַבַּע מִיַּד כָּל חֵיתָא
אֲתַבַּעְנִיה וּמִיַּד אֲנָשָׁא מִיַּד
גַּבְר דִּישׁוּד יֵת דְּמָא דְאַחֵיהִי
אֲתַבַּע יֵת נַפְשָׁא דְאַנְשָׁא:

וְאָדָם אֶת־דַּמְכֶם לְנַפְשֵׁיכֶם
אֲדָרְשׁ מִיָּד כָּל־חַיָּה אֲדָרְשְׁנִי
וּמִיָּד הָאָדָם מִיָּד אִישׁ אֶחָיו
אֲדָרְשׁ אֶת־נַפְשׁ הָאָדָם:

(22) עוד כל ימי הארץ וגו' לא ישתנו. ו' עתים הללו שני חדשים לכל אחד ואחד, כמו ששנינו חזי תשרי ומרחשון וחזי כסליו וזרע. חזי כסליו וזרע וחזי שצט קור (ס"א חורף) וכו', צבצב מזיעא (קג) (ס"א עוד כל ימי, כלומר חמדי, כמו עוד טומאתו זו): קור. קשה מחורף: חורף. עת זרע שעורים וקטניות החריפין להצבצל מהר. קור הוא חזי שצט ואדר וחזי ניסן: קציר. חזי ניסן ואייר וחזי סיון: קיץ. הוא זמן לקיטת תאנים וזמן שמייבשים אותן בשדות ושמו קיץ, כמו (שמואל' ישתנו. לא : (""'), ישתנו. לא ולילה ויום : (.) , חום. :).

(2) ודחבם. ואימתכם, כמו (איוב ו, כד) תראו חמת. ואגדה, לשון חיות. שכל זמן שהתניוק בן יומו חי, אין אתה צריך לשומרו מן העכברים. עוג מלך הבשן מת, צריך לשומרו מן העכברים, שנאמר ומוראכם ודחבכם יהיה. אימתי יהיה מוראכם על החיות, כל זמן שאתם חיים (סנהדרין נא, ב):

(3) לכם יהיה לאכלה. שלא הרשימי לאדם הראשון בשר אלא ירק עשב, ולכם, כירק עשב שהפקרתי לאדם הראשון, נמתי לכם את כל (סנהדרין קט):

(4) בשר בנפשו. אסר להם אבר מן החי, כלומר כל זמן שנפשו בו לא תאכלנו הצפר (שם נז,ה): בנפשו דמו. צעוד נפשו זו: בשר בנפשו לא תאכלו. הרי אבר מן החי. ואף צנפשו דמו לא תאכלו. הרי דם מן החי (שם נט,ה):

(5) ואך את דמכם. אף על פי שהתרחי לכם נטילת נשמה צדקה, את דמכם אדרוש מהשופך דם עלמו: לנפשותיכם. אף החונק עלמו, אף על פי שלא יצא ממנו דם: מיד כל חיה. לפי שחטאו דור המצול והופקרו למאכל חיות רעות לשלוט

6	Whoso sheddeth man's blood, by man shall his blood be shed; for in the image of God made He man.	וְיִשּׁוּד דְּמָא דְּאִנְשָׁא בְּסִתְדִין עַל מִימַר דִּינִינְיָא דְּמִיָּה וְתִאשְׁד אַרְי בְּצִלָּם אֱלֹהִים עֲבַד יְת אִנְשָׁא:	שִׁפְךָ דָּם הָאָדָם בָּאָדָם דְּמוֹ יִשְׁפֹךְ בִּי בְּצִלָּם אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת־הָאָדָם:	6
7	And you, be ye fruitful, and multiply; swarm in the earth, and multiply therein.' .	וְאַתּוֹן פּוֹשׁוּ וְסִגּוּ אֶתְיִלְדוּ בְּאַרְעָא וְסִגּוּ בִּיה:	וְאַתֶּם פְּרֹו ורְבוּ שְׂרָצוּ בָאָרֶץ וּרְבוּ־בָהּ: (ס)	7
8	And God spoke unto Noah, and to his sons with him, saying:	וַיֹּאמֶר יי לְנֹחַ וּלְבָנָוְהִי עִמָּה לְמִימַר:	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־נֹחַ וְאֶל־בָּנָיו אִתּוֹ לֵאמֹר:	חמישי
9	'As for Me, behold, I establish My covenant with you, and with your seed after you;	וְאַנָּא הָאֲנָא מְקִים יְת קִימִי עִמָּכֹון וְעִם בְּנִיכֹון בְּתִרְיֹון:	וְאַנִּי הֲנִי מְקִים אֶת־בְּרִיתִי אִתְּכֶם וְאֶת־זֶרְעֶכֶם אַחֲרֵיכֶם:	9
10	and with every living creature that is with you, the fowl, the cattle, and every beast of the earth with you; of all that go out of the ark, even every beast of the earth.	וְעִם כָּל נַפְשָׁא חַיָּתָא דְּעִמָּכֹון בְּעוֹפָא בְּבִיעִרָא וּבְכָל חַיַּת אֲרָעָא עִמָּכֹון מִכָּל נַפְשֵׁי חַיָּתָא לְכָל חַיַּת אֲרָעָא:	וְאֵת כָּל־נֶפֶשׁ הַחַיָּה אֲשֶׁר אִתְּכֶם בְּעוֹף בְּהֶמְתָּהּ וּבְכָל־ חַיַּת הָאָרֶץ אִתְּכֶם מִכָּל יִצְאֵי הַתֵּבָה לְכָל חַיַּת הָאָרֶץ:	10
11	And I will establish My covenant with you; neither shall all flesh be cut off any more by the waters of the flood; neither shall there any more be a flood to destroy the earth.'	וְאַקִּים יְת קִימִי עִמָּכֹון וְלֹא יִשְׁתַּיְצִי כָּל בְּסָרָא עוֹד מִמִּי טוֹפָנָא וְלֹא יִהְיֶה עוֹד טוֹפָנָא לְחַבְלָא אֲרָעָא:	וְהִקְמַתִּי אֶת־בְּרִיתִי אִתְּכֶם וְלֹא־יִכָּרֵת כָּל־בָּשָׂר עוֹד מִמִּי הַמַּבּוּל וְלֹא־יִהְיֶה עוֹד מַבּוּל לְשַׁחַת הָאָרֶץ:	11
12	And God said: 'This is the token of the covenant which I make between Me and you and every living creature that is with you, for perpetual generations:	וַיֹּאמֶר יי דָּא אֶת קִיָּם דְּאַנָּא יְהִיב בֵּין מִימַרִּי וּבֵינִיכֹון וּבֵין כָּל נַפְשָׁא חַיָּתָא דְּעִמָּכֹון לְדָרִי עָלְמָא:	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים זֹאת אוֹת־ הַבְּרִית אֲשֶׁר־אַנִּי נֹתֵן בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין כָּל־נֶפֶשׁ חַיָּה אֲשֶׁר אִתְּכֶם לְדֹרֹת עוֹלָם:	12

זהו, שנאמר (תהלים מט, יג) נמשל כזהמות נדמו, לפיכך הושרך להזהיר עליהן את החיות (שצת קנא, ז): ומיד האדם. מיד ההורג צמיד ואין עדים, אני אדרוש: מיד שהוא אוהב לו כחם והרגו שוגג אני אדרוש, אם לא יגלה ויבקש על עונו לימחל, שאף השוגג צריך כפרה. ואם אין עדים לחייצו גלות, והוא אינו נכנע, הקדוש צריך הוא דורש ממנו. כמו שדרשו רבותינו, והאלהים אנה לידו (שמות כא, יג) במסכת מכות (ז, יג), הקדוש צריך הוא מזמנן לפונדק אחד וכו':

(6) באדם דמו ישפך. אם יש עדים המיתוהו אתם. למה, כי צללם אלהים וגו': עשה את האדם. זה מקרא חסר. וצריך להיות עשה העושה את האדם, וכן הרצה במקרא:

(7) ואתם פרו ורבו. לפי פשוטו, הראשונה (לעיל א, כח) לצרכה (כמוצות ה, א), וכאן לזווי. ולפי מדרשו (ב"ר לז, י) להקיש מי שאינו עוסק צפריה ורציה לשופך דמים (יצמות סה):

(9) ואני הנני. מסכים אני עמך. שהיה נח דואג לעסוק צפריה ורציה עד שהצטיחו הקדוש צריך הוא שלא לשחת העולם עוד (תנחומא נח יא), וכן עשה. ובאחרונה אמר לו, הנני מסכים לעשות קיום וחזוק ברית להצטחתי, ואמן לך אות:

(10) חית הארץ אתכם. הם המתהלכים עם הצריות: מכל יוצאי התבה. להציא שקצים ורמשים: לכל חית הארץ. להציא המזיקין שאינם בכלל החיה אשר אתכם, שאין הילוכן עם הצריות:

(11) והקימותי. אעשה קיום לצריתי. ומהו קיומו, את אות הקשת, כמו שמסיים והולך:

13 I have set My bow in the cloud, and it shall be for a token of a covenant between Me and the earth.	יֵת קִשְׁתִּי יִהְיֶה בַעֲנָן וְהָיָה לָאֵת קִים בֵּין מִימְרֵי וּבֵין אֲרֶעָא	13 אֶת־קִשְׁתִּי נָתַתִּי בַעֲנָן וְהָיְתָה לְאֵת בְּרִית בֵּינִי וּבֵין הָאָרֶץ:
14 And it shall come to pass, when I bring clouds over the earth, and the bow is seen in the cloud,	וְהָיָה בַעֲנָנֹתַי עֲנָנָא עַל אֲרֶעָא וְתַתְּחִי קִשְׁתָּא בַעֲנָנָא:	14 וְהָיְתָה בַעֲנָנֵי עָנָן עַל־הָאָרֶץ וְנִרְאָתָה הַקִּשְׁתַּת בַּעֲנָן:
15 that I will remember My covenant, which is between Me and you and every living creature of all flesh; and the waters shall no more become a flood to destroy all flesh.	וְדָכִירָנָא יֵת קִמִּי דְּבֵין מִימְרֵי וּבֵינֵינוּ וּבֵין כָּל נַפְשָׁא חַיָּתָא בְּכָל בָּשָׂר וְלֹא יִהְיֶה עוֹד מַיָּא לְטוּפָנָא לְחַבְלָא כָּל בָּשָׂר:	15 וְזָכַרְתִּי אֶת־בְּרִיתִי אֲשֶׁר בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין כָּל־נֶפֶשׁ חַיָּה בְּכָל־בָּשָׂר וְלֹא־יִהְיֶה עוֹד הַמַּיִם לְמַבּוּל לְשַׁחַת כָּל־בָּשָׂר:
16 And the bow shall be in the cloud; and I will look upon it, that I may remember the everlasting covenant between God and every living creature of all flesh that is upon the earth.'	וְהָיָה קִשְׁתָּא בַעֲנָנָא וְאֲחֻזִּינָה לְדוּכְרָן קִים עֲלֵם בֵּין מִימְרָא דִּי וּבֵין כָּל נַפְשָׁא חַיָּתָא בְּכָל בָּשָׂר דְּעַל אֲרֶעָא:	16 וְהָיְתָה הַקִּשְׁתַּת בַּעֲנָן וּרְאִיתִיהָ לְזָכֹר בְּרִית עוֹלָם בֵּין אֱלֹהִים וּבֵין כָּל־נֶפֶשׁ חַיָּה בְּכָל־בָּשָׂר אֲשֶׁר עַל־הָאָרֶץ:
17 And God said unto Noah: 'This is the token of the covenant which I have established between Me and all flesh that is upon the earth.'	וַאֲמַר יי לְנֹחַ דָּא אֵת קִים דְּאֶקִּימַת בֵּין מִימְרֵי וּבֵין כָּל בָּשָׂר דְּעַל אֲרֶעָא:	17 וַאֲמַר אֱלֹהִים אֶל־נֹחַ זֹאת אֹת־הַבְּרִית אֲשֶׁר הִקְמַתִּי בֵּינִי וּבֵין כָּל־בָּשָׂר אֲשֶׁר עַל־הָאָרֶץ: (פ)
18 And the sons of Noah, that went forth from the ark, were Shem, and Ham, and Japheth; and Ham is the father of Canaan.	וְהָיוּ בְנֵי נֹחַ דְּנִפְקוּ מִן תִּיבָתָא שֵׁם וְחָם וְיָפֶת וְחָם הוּא אֲבִיהִי דְּכַנְעָן:	שטי ח וְהָיוּ בְנֵי־נֹחַ תִּיבָתָאִם מִן־הַתִּיבָּה שֵׁם וְחָם וְיָפֶת וְחָם הוּא אֲבִי כְנָעַן:
19 These three were the sons of Noah, and of these was the whole earth overspread.	תִּלְתָּא אֱלִין בְּנֵי נֹחַ וּמֵאֱלִין אֲתַבְּדֵרוּ בְּכָל אֲרֶעָא:	19 שְׁלֹשָׁה אֱלֹהִי בְנֵי־נֹחַ וּמֵאֱלֹהִי נִפְצָה כָּל־הָאָרֶץ:
20 And Noah, the man of the land, began and planted a vineyard.	וְשָׂרִי נֹחַ גִּבֵּר פֹּלַח בְּאֲרֶעָא וַנְצַב כִּרְמָא:	20 וַיַּחֲלֵל נֹחַ אִישׁ הָאָדָמָה וַיִּטֵּעַ כֶּרֶם:

- (12) לדרת עולם. נכתב חסר. שיש דורות שלא הוזכרו לאות לפי שזדיקים גמורים היו, כמו דורו של חזקיהו מלך יהודה, ודורו של רבי שמעון בן יוחאי (ז"ר לה, 3):
- (14) בענני ענן. כשתעלה צמחשנה לפני להציא חשך ואצדון לעולם:
- (16) בין אלהים ובין כל נפש חיה. צין מדת הדין של מעלה, וביניכם (שם ג). שהיה לו לכתוב ביני ובין כל נפש חיה. אלא זהו מדרשו, כשתצא מדת הדין לקטרג עליכם (לחייב אתכם), אני רואה את האות וזוכר:
- (17) זאת אות הברית. הראהו הקשת ואמר לו, הרי האות שאמרתי:
- (18) וחס הוא אבי כנען. למה הוזכר לומר כאן. לפי שהפרשה עסוקה וצאה בשכרמותו של נח, שקלקל זה חס, ועל ידו נחלקל כנען, ועדיין לא כתב תולדות חס ולא ידענו שכנען בנו. לפיכך הוזכר לומר כאן וחס הוא אבי כנען:
- (20) ויחל. עשה עצמו חולין (ז"ר לו, ג). שהיה לו לעסוק תחלה בנטיעה אחרת: איש האדמה. אדוני האדמה, כמו

21	And he drank of the wine, and was drunken; and he was uncovered within his tent.	וַיִּשְׁכַּר מִן־הַיַּיִן וַיִּשְׁכַּר וַיִּתְּגַל בְּתוֹךְ אֹהֱלָהּ: וַשְׁתִּי מִן חֲמָא וַרְי וַאֲתַגְלִי בְּגוֹ מִשְׁכְּנֶיהָ:	21
22	And Ham, the father of Canaan, saw the nakedness of his father, and told his two brethren without.	וַיֵּרָא חָם אָבִי כְנָעַן אֶת עֶרְוַת אָבִיו וַיַּגִּד לִשְׁנֵי־אֶחָיו בְּחוּץ: וַחַזָּא חָם אֲבוּהִי דְכְנַעַן יֵת עֲרִיתָא דְאֲבוּהִי וַחֲוִי לְחֶרִין אַחֲוֵהִי בְּשׂוּקָא:	22
23	And Shem and Japheth took a garment, and laid it upon both their shoulders, and went backward, and covered the nakedness of their father; and their faces were backward, and they saw not their father's nakedness.	וַיִּקַּח שֵׁם וַיָּפֶת אֶת־הַשֹּׁמְלָה וַיִּשְׁימוּ עַל־שִׁכְמָם שְׁנֵיהֶם וַיֵּלְכוּ אַחֲרָנִית וַיִּכְסּוּ אֶת עֶרְוַת אָבִיהֶם וּפְנֵיהֶם אַחֲרָנִית וְעֵרְוַת אָבִיהֶם לֹא רָאוּ: וַיְנַסִּיב שֵׁם וַיָּפֶת יֵת כְּסוּתָא וַשְׁוִיאוּ עַל כְּתָף תַּרְוִיחֹן וַאֲזָלוּ מִחוּזְרִין וַיִּכְסִּיאוּ יֵת עֲרִיתָא דְאֲבוּהֹן וַאֲפִיֹהֹן מִחוּזְרִין וְעֲרִיתָא דְאֲבוּהֹן לֹא חִזּוּ:	23
24	And Noah awoke from his wine, and knew what his youngest son had done unto him.	וַיִּיקֶץ נֹחַ מִיַּיְנו וַיָּדַע אֶת אֲשֶׁר־עָשָׂה־לּוֹ בְּנוֹ הַקָּטָן: וַאֲתַעַר נֹחַ מִחֲמָרִיהּ וַיָּדַע יֵת דְּעָבַד לִיהּ בְּרִיהּ זְעִירָא:	24
25	And he said: Cursed be Canaan; a servant of servants shall he be unto his brethren.	וַיֹּאמֶר אָרֹר כְּנָעַן עֶבֶד עֲבָדִים יִהְיֶה לְאֶחָיו: וַאֲמַר לִיט כְנָעַן עֶבֶד פֶּלַח יְהִי לְאֶחָוֵהִי:	25
26	And he said: Blessed be the LORD, the God of Shem; And let Canaan be their servant.	וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי שֵׁם וַיְהִי כְנָעַן עֶבֶד לָמוֹ: וַאֲמַר בְּרִיךְ יְיָ אֱלֹהֵיהּ דְּשֵׁם וַיְהִי כְנָעַן עֲבָדָא לְחוּץ:	26
27	God enlarge Japheth, and he shall dwell in the tents of Shem; And let Canaan be their servant.	וַיַּפֵּת אֱלֹהִים לִיָּפֶת וַיִּשְׁכֵּן בְּאֹהֶל־שֵׁם וַיְהִי כְנָעַן עֶבֶד לָמוֹ: וַיִּפְתִּי יְיָ לִיָּפֶת וַיִּשְׁרִי שְׁכִינְתִּיהּ בְּמִשְׁכְּנֵי שֵׁם וַיְהִי כְנָעַן עֲבָדָא לְחוּץ:	27

(רות א,ג) איש נעמי: וישע ברם. כשנכנס למיצה הכנים עמו זמורות ויחורי תאנים (צ"ר שס):
(21) ויתגל לשון ויתקעל: אהלו. אהלה כתיב, רמז ל' שצטים (תחומא ישן נח סס"כ) שנקראו על שם שומרון שנקראת אהלה, שגלו על עסקי היין, שנאמר (עמוס ו,1) השותים צמורקי יין (צ"ר לו,ד):
(22) וירא חם אבי כנען. יש מרבותיו אומרים כנען ראה והגיד לאביו, לכך הוזכר על הדבר ונתקלל (צ"ר): וירא את ערות אביו. יש אומרים סרסו (סנהדרין ע,א), ויש אומרים רצעו (צ"ר):
(23) ויקח שם ויפת. אין כתיב ויקחו, אלא ויקח. לימד על שם שנחאמן צמזוה יותר מיפת, לכך זכו בניו לטלית של זינית. ויפת זכה לקצורה לבניו, שנאמר (יחזקאל לט, יא) אתן לגוג מקום שם קצר. וחם שבזה את אביו, נאמר בזרעו (ישעיה כ,7) כן ינהג מלך אשור את שני מצרים ואת גלות כוש נערים וזקנים ערום ויחף וחשופי שם וגו' (סנהדרין ע. תחומא נח טו. צ"ר לו,1): ופניהם אחורנית. למה נאמר פעם שניה. מלמד, שכשקצבו אכלו והורכו להפוך עצמם לכסותם, הפכו פניהם אחורנית (צ"ר לו,1):
(24) בנו הקטן. הפסול והבזוי, כמו (ירמיה מט,טו) הנה קטן נתתיך בגוים, בזוי באדם:
(25) ארור כנען. אתה גרמת לי שלא אוליד בן רביעי אחר לשמשני. ארור בן רביעי להיות משמש את זרעם של אלו הגדולים, שהוטל עליהם טורח עבודתי מעתה (צ"ר לו,1). ומה ראה חם שסרסו. אמר להם לאחיו, אדם הראשון שני בניו היו לו, והרג זה את זה בשביל ירושת העולם (שם ה). ואביו יש לו ג' בנים ועודנו מצקש בן רביעי:
(26) ברוך ה' אלהי שם. שעמיד לשמור הצטחמו לזרעו לתת להם את ארץ כנען: ויהי. להם כנען למס עובד:
(27) יפת אלהים ליפת. מתורגם יפתי, ירחיב. וישכון באהלי שם. ישרה שכינתו בישראל. ומדרש חכמים (יומא יא,א) אף על פי שיפת אלהים ליפת, שצנה כורש שהיה מבני יפת בית שני, לא שרמה צו שכינה. והיכן שרמה, במקדש ראשון שצנה שלמה שהיה מבני שם: ויהי כנען עבד. אף משיגלו בני שם ימכרו להם עבדים מבני כנען:

28	And Noah lived after the flood three hundred and fifty years.	וַיְחִי־נֹחַ אַחֲרֵי הַמָּבּוּל שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וְחֲמִשִּׁים שָׁנָה: וַחַיָּא נֹחַ בֶּתֶר שׁוֹפָנָא תְּלָת מֵאָה וְחֲמִשִּׁין שָׁנִין:	28
29	And all the days of Noah were nine hundred and fifty years; and he died.	וַיְהִי־וְכָל־יְמֵי־נֹחַ תְּשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וְחֲמִשִּׁין שָׁנִין וּמִית: (בספרי ספרד ואשכנז ויהי) כָּל־יְמֵי־נֹחַ תְּשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וְחֲמִשִּׁים שָׁנָה וַיָּמָת: (פ)	29
X	Now these are the generations of the sons of Noah: Shem, Ham, and Japheth; and unto them were sons born after the flood.	וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת בְּנֵי־נֹחַ שֵׁם חָם וַיֻּלְּדוּ לָהֶם אַחֲרֵי הַמָּבּוּל: וְאֵלֶּיךָ תּוֹלְדֹת בְּנֵי נֹחַ שֵׁם חָם וַיֻּלְּדוּ לָהֶם אַחֲרֵי הַמָּבּוּל: וְאֵלֶּיךָ תּוֹלְדֹת בְּנֵי נֹחַ שֵׁם חָם וַיֻּלְּדוּ לָהֶם אַחֲרֵי הַמָּבּוּל:	X
2	The sons of Japheth: Gomer, and Magog, and Madai, and Javan, and Tubal, and Meshech, and Tiras.	בְּנֵי יָפֶת גֹּמֶר וּמָגוֹג וּמְדַי וַיֵּן וְתוֹבֵל וּמִשְׁכַּח וְתִירָס:	2
3	And the sons of Gomer: Ashkenaz, and Riphath, and Togarmah.	וּבְנֵי גֹמֶר אַשְׁכְּנַז וְרִפְתָּה וְתוֹגַרְמָה:	3
4	And the sons of Javan: Elishah, and Tarshish, Kittim, and Dodanim.	וּבְנֵי יָוָן אֵלִישָׁה וְתַרְשִׁישׁ כֶּתִים וְדֹדָנִים:	4
5	Of these were the isles of the nations divided in their lands, every one after his tongue, after their families, in their nations.	מֵאֵלֶּה נִפְרְדּוּ אִי הַגּוֹיִם בְּאַרְצֵתָם אִישׁ לְלִשְׁנֹה לְמִשְׁפַּחְתָּם בְּגוֹיֵיהֶם: מֵאֵלֶּיךָ נִפְרְדּוּ אִי הַגּוֹיִם בְּאַרְצֵתָם אִישׁ לְלִשְׁנֹה לְמִשְׁפַּחְתָּם בְּגוֹיֵיהֶם:	5
6	And the sons of Ham: Cush, and Mizraim, and Put, and Canaan.	וּבְנֵי חָם כּוּשׁ וּמִצְרַיִם וּפּוּט וְכַנְעַן:	6
7	And the sons of Cush: Seba, and Havilah, and Sabtah, and Raamah, and Sabteca; and the sons of Raamah: Sheba, and Dedan.	וּבְנֵי כּוּשׁ סֶבָא וְחוּיִלָּה וְסַבְתָּה וְרַעְמָה וְסַבְתְּכָא וּבְנֵי רַעְמָה שֶׁבָא וְדִדָן:	7
8	And Cush begot Nimrod; he began to be a mighty one in the earth.	וְכוּשׁ יָלַד אֶת־נִמְרֹד הוּא הָחָל לִהְיוֹת גִּבּוֹר בְּאֶרֶץ:	8
9	He was a mighty hunter before the LORD; wherefore it is said: 'Like Nimrod a mighty hunter before the LORD.'	הוּא־הָיָה גִבּוֹר־צִיד לִפְנֵי יְהוָה עַל־כֵּן יֵאמָר כְּנִמְרֹד גִּבּוֹר צִיד לִפְנֵי יְהוָה: הוּא הָיָה גִבּוֹר תַּקִּיף קִדְם יי עַל כֵּן יֵאמָר כְּנִמְרֹד גִּבּוֹר תַּקִּיף קִדְם יי:	9

(2) ותירס. 12 פרס (צראשית רצה לז,א. יומא שס):

(8) להיות גבור. להמריד כל העולם על הקצ"ה צעזע דור הפלגה:

(9) גבור ציד. 17 דעתן של צריות צפיו ומטען למרוד במקום (צ"ר לז,3): לפני ד. מתכוין להקניטו על פניו (תו"כ

10	And the beginning of his kingdom was Babel, and Erech, and Accad, and Calneh, in the land of Shinar.	וַתְּהִי רֵאשִׁית מַמְלַכְתּוֹ בָּבֶל וְעֶרֶךְ וְאַכַּד וְכַלְנֵה בְּאַרְעָא שִׁנְעָר:	10
11	Out of that land went forth Asshur, and builded Nineveh, and Rehoboth-ir, and Calah,	מִן־הָאָרֶץ הָיָא אֲשׁוּר וּבְנָא יָת נִינְוָה וְיָת רְחוֹבוֹת קַרְתָּא וְיָת כַּלַּח:	11
12	and Resen between Nineveh and Calah—the same is the great city.	וְאֶת־רֶסֶן בֵּין נִינְוָה וּבֵין כַּלַּח הוּא הָעִיר הַגְּדֹלָה:	12
13	And Mizraim begot Ludim, and Anamim, and Lehabim, and Naphtuhim,	וּמִצְרַיִם יָלַד אֶת־לוּדִים וְאֶת־עַנְמִים וְאֶת־לְהָבִים וְאֶת־נַפְתֻּחִים:	13
14	and Pathrusim, and Casluhim—whence went forth the Philistines—and Caphtorim.	וְאֶת־פְּתֻרְסִים וְאֶת־כַּסְלֻחִים אֲשֶׁר יָצְאוּ מִשָּׁם פְּלִשְׁתִּים וְאֶת־כַּפְתֻּרִים: (ס)	14
15	And Canaan begot Zidon his firstborn, and Heth;	וּכְנַעַן יָלַד אֶת־צִידֹן בְּכֹרוֹ וְכְנַעַן אוֹלִיד יֵת צִידֹן בְּיֹכְרִיהָ וְיֵת חֶת:	15
16	and the Jebusite, and the Amorite, and the Girgashite;	וְאֶת־יְבוּסִי וְאֶת־הָאֲמֹרִי וְאֶת־הַגִּרְגָּשִׁי:	16
17	and the Hivite, and the Arkite, and the Sinite;	וְאֶת־הַחִתִּי וְאֶת־הָעַרְקִי וְאֶת־הַסִּינִי:	17
18	and the Arvadite, and the Zemarite, and the Hamathite; and afterward were the families of the Canaanite spread abroad.	וְאֶת־הָאַרְוַדִּי וְאֶת־הַזְּמַרִּי וְאֶת־הַחֲמַתִּי וְאַחַר נִפְצוּ מִשְׁפְּחוֹת הַכְּנַעֲנִי:	18

בחוקותי פ"ב, (ז): על כן יאמר. על כל אדם מרשיע בעזות פנים יודע רצונו ומתכוין למרוד צו יאמר זה כנמרוד גבור ציד (ז"ר):

(11) מן הארץ. כיון שראה אשור את בניו שומעין לנמרוד ומורדין במקום לבנות המגדל, ילא מתוכם (ז"ר לו, ד):

(12) העיר הגדולה. היא נינוה, שנאמר (יונה ג, ג) ונינוה הייתה עיר גדולה לאלהים:

(13) להבים. שפניהם דומים ללהב:

(14) פתרוסים ואת כסלוחים אשר יצאו משם פלשתים. משניהם ילאו. שהיו פתרוסים וכסלוחים מחליפין משכב נשותיהם אלו לאלו, ויאלו מהם פלשתים (ז"ר לו, ה):

(18) ואחר נפצו. מאלה נפוצו, משפחות הרבה:

19	And the border of the Canaanite was from Zidon, as thou goest toward Gerar, unto Gaza; as thou goest toward Sodom and Gomorrah and Admah and Zeboiim, unto Lasha.	וַיְהִי גְבוּל הַכְּנַעֲנִי מִצִּידֹן בָּאֲבָה גְרָרָה עַד־עֲזָה בְּאֶלְכָה סֻדְמָה וְעִמְרָה וְאַדְמָה וְצִבּוֹיִם עַד־לָשָׁע:	וַהֲנָה תַּחֲנוּם כְּנַעֲנָה מִצִּידֹן מִטִּי לְגֵרָר עַד עֲזָה מִטִּי לְסֻדּוֹם וְעִמּוֹרָה וְאַדְמָה וְצִבּוֹיִם עַד לָשָׁע:
20	These are the sons of Ham, after their families, after their tongues, in their lands, in their nations.	אֵלֶּה בְנֵי־חָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְלִשְׁנָתָם בְּאַרְצֵיהֶם בְּגוֹיֵיהֶם: (ס)	אֵלֶּין בְּנֵי חָם לְזִרְעֵיהֶן בְּאַרְעֵיהֶן לְלִישָׁנָהֶן בְּעַמֻּמֵּיהֶן:
21	And unto Shem, the father of all the children of Eber, the elder brother of Japheth, to him also were children born.	וְלִשֵּׁם יֶלֶד גַּם־הוּא אָבִי כָל־בְּנֵי־עֵבֶר אָחִי יַפֶּת הַגָּדוֹל:	וְלִשֵּׁם אִתְּיָלִיד אָף הוּא אָבוֹהוּן דְּכָל בְּנֵי עֵבֶר אָחוּי דִּיפֶת רַבָּא:
22	The sons of Shem: Elam, and Asshur, and Arpachshad, and Lud, and Aram.	בְּנֵי שֵׁם עִילָם וְאַשּׁוּר וְאַרְפַּכְשָׁד וְלוּד וְאַרָם:	בְּנֵי שֵׁם עִילָם וְאַשּׁוּר וְאַרְפַּכְשָׁד וְלוּד וְאַרָם:
23	And the sons of Aram: Uz, and Hul, and Gether, and Mash.	וּבְנֵי אָרָם עוּז וְחוּל וְגֶתֶר וּמָשׁ:	וּבְנֵי אָרָם עוּז וְחוּל וְגֶתֶר וּמָשׁ:
24	And Arpachshad begot Shelah; and Shelah begot Eber.	וְאַרְפַּכְשָׁד יָלַד אֶת־שֶׁלַח וְשֶׁלַח יָלַד אֶת־עֵבֶר:	וְאַרְפַּכְשָׁד אִילִיד יֵת שֶׁלַח וְשֶׁלַח אִילִיד יֵת עֵבֶר:
25	And unto Eber were born two sons; the name of the one was Peleg; for in his days was the earth divided; and his brother's name was Joktan.	וְלַעֲבֵר יָלַד שְׁנֵי בָנִים שֵׁם הָאֶחָד פֶּלֶג כִּי בְיָמָיו נִפְלְגָה הָאָרֶץ וְשֵׁם אָחִיו יֶקְטָן:	וְלַעֲבֵר אִתְּיָלִידוּ תְרִין בְּנֵין שׁוּם חַד פֶּלַג אַרִי בְיוֹמוֹהִי אִתְּפַלְגַת אֶרְעָא וְשׁוּם אָחוּי יֶקְטָן:
26	And Joktan begot Almodad, and Sheleph, and Hazarmaveth, and Jerah;	וְיֶקְטָן יָלַד אֶת־אַלְמוֹדָד וְאֶת־שֶׁלֶף וְאֶת־חֲצַרְמוֹת וְאֶת־יֶרַח:	וְיֶקְטָן אִילִיד יֵת אֲלִמּוֹדָד וְיֵת שֶׁלֶף וְיֵת חֲצַרְמוֹת וְיֵת יֶרַח:

(19) גבול. סוף ארצו. כל גבול לשון סוף וקצה: באבה. שם דבר. ולי נראה כאדם האומר לחצרו, גבול זה מגיע עד אשר תבא לגבול פלוני:

(20) ללשונויותם בארצותם. אף על פי שנחלקו ללשונויות וארצות, כולם בני חם הם:

(21) אבי כל בני עבר. הנהר היה שם: אחי יפת הגדול. איני יודע אם יפת הגדול, אם שם. כשהוא אומר (להלן יא,י) שם בן מאת שנה וגו' שנתים אחר המבול, הוי אומר יפת הגדול. שהרי בן ת"ק שנה היה נח כשהתחיל להוליד (לעיל ו,א), והמבול היה בשנת שש מאות שנה (שם ז,ו). נמצא שהגדול בצניו היה בן מאת שנה. ושם לא הגיע למאה עד שנתים אחר המבול (ב"ר לז,י): אחי יפת. ולא אחי חם. שאלו שניהם כבדו את אביהם, וזה בזהו:

(25) נפלגה. נתצלצלו הלשונויות ונפוצו מן הצקעה, ונחפלו בכול העולם. למדנו שהיה עבר נביא, שקרא שם בנו על שם העמיד (שם), ושנינו בסדר עולם (פ"א) שבסוף ימיו נתפלגו. שאם תאמר בתחלת ימיו, הרי יקטן אחיו זעיר ממנו והוליד כמה משפחות קודם לכן, שנאמר ויקטן ילד וגו', ואחר כך (להלן יא,א) ויהי כל הארץ וגו'. ואם תאמר באמצע ימיו, לא בא הכתוב לסתום אלא לפרש. הא למדת שבשנת מות פלג נתפלגו: יקטן. שהיה עניו ומקטין עצמו (ב"ר לז,י) לכך זכה להעמיד כל המשפחות הללו:

(26) חצרמות. על שם מקומו. דברי אגדה (ב"ר לז,ח):

27	and Hadoram, and Uzal, and Diklah;	וְאֶת־הַדּוֹרָם וְאֶת־אוּזַל וְאֶת־דִּקְלָה׃	27
28	and Obal, and Abimael, and Sheba;	וְאֶת־עוֹבֵל וְאֶת־אַבִּימָאֵל וְאֶת־שָׁבָא׃	28
29	and Ophir, and Havilah, and Jobab; all these were the sons of Joktan.	וְאֶת־אוֹפִיר וְאֶת־חַוִּילָה וְאֶת־יֹבָב כָּל־אֵלֶּה בְּנֵי יֶקֶטָן׃	29
30	And their dwelling was from Mesha, as thou goest toward Sephar, unto the mountain of the east.	וַיְהִי מוֹשְׁבָם מִמֶּשָׁא בְּאַכָּה סְפָרָה הַר הַקֶּדֶם׃	30
31	These are the sons of Shem, after their families, after their tongues, in their lands, after their nations.	אֵלֶּה בְּנֵי־שֵׁם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְלִשְׁנֹתָם בְּאַרְצֹתָם לְגוֹיֵיהֶם׃	31
32	These are the families of the sons of Noah, after their generations, in their nations; and of these were the nations divided in the earth after the flood.	אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי־נֹחַ אֲלֵין זִרְעֵיית בְּנֵי נֹחַ לְתוֹלְדֹתָם בְּגוֹיֵיהֶם וּמֵאלֶּה נִפְרְדוּ חֲגוּזֵי בְּאֶרֶץ אַחֵר הַמִּבּוּל׃ (פ)	32
XI	And the whole earth was of one language and of one speech.	וַיְהִי כָל־הָאָרֶץ שָׁפָה אֶחָת וּדְבָרִים אֶחָדִים׃	שני עי ט
2	And it came to pass, as they journeyed east, that they found a plain in the land of Shinar; and they dwelt there.	וַיְהִי בְּנִסְעָם מִקֶּדֶם וַיִּמָּצְאוּ בְּקִעָה בְּאֶרֶץ שִׁנְעָר וַיֵּשְׁבוּ שָׁם׃	2
3	And they said one to another: 'Come, let us make brick, and burn them thoroughly.' And they had brick for stone, and slime had they for mortar.	וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ הִבָּה נִלְבְּנָה לִבְנִים וְנִשְׂרָפָה לְשִׂרְפָּה וַתְּהִי לָהֶם הַלְבֵנָה לָאֶבֶן וַתִּחְמָר הָיָה לָהֶם לַחְמֹר׃	3

(1) שפה אחת. לשון הקודש: ודברים אחדים. צאו צעזע אחת, ואמרו, לא כל הימנו שיצור לו את העליונים, נעלה לרקיע ונעשה עמו מלחמה. דבר אחר, על יחידו של עולם. דבר אחר, ודברים אחדים (ס"א דברים חדים). אמרו, אחת לאלף ותרניו שנים הרקיע מתמוטט כשם שעשה צימי המבול. צאו ונעשה לו סמוכות (צ"ר לו, 1):

(2) בנסעם מקדם. שהיו יושבים שם, כדכתיב למעלה והי מושבם וגו' הר הקדם, ונסעו משם לחור להם מקום להחזיק את כלם (צ"ר לח, 1), ולא מצאו אלא שנער:

(3) איש אל רעהו. אומה לאומה מזרים לכוש וכוש לפוט ופוט לכנען (שם ח): הבה. הזמינו עצמכם. כל הבה לשון הזמנה הוא. שמכינים עצמן ומתחזרים למלאכה או לעצה או למשא. הבה, הזמינו אפרקליי"ר בלע"ז: לבנים. שאין אצנים צבצב שהיא צקעה: ונשרפה לשרפה. כך עושין הלכנים שקורין טוול"ש, שורפים אותן כצבצן: לחמר. לטוח הקיר:

<p>And they said: 'Come, let us build 4 us a city, and a tower, with its top in heaven, and let us make us a name; lest we be scattered abroad upon the face of the whole earth.'</p>	<p>וַיֹּאמְרוּ תְּבָהוּ נִבְנֶה-לָּנוּ עִיר וּמִגְדָּל וְרָאשֵׁנוּ בַשָּׁמַיִם וְנַעֲשֶׂה- לָנוּ שֵׁם פֶּן-נִפְּזֹן עַל-פְּנֵי כָל- הָאָרֶץ:</p>	<p>וַיֹּאמְרוּ תְּבָהוּ נִבְנֶה-לָּנוּ עִיר וּמִגְדָּל וְרָאשֵׁנוּ בַשָּׁמַיִם וְנַעֲשֶׂה- לָנוּ שֵׁם פֶּן-נִפְּזֹן עַל-פְּנֵי כָל- הָאָרֶץ:</p>
<p>And the LORD came down to see 5 the city and the tower, which the children of men builded.</p>	<p>וַיֵּרֶד יְהוָה לִרְאוֹת אֶת-הָעִיר וְאֶת-הַמִּגְדָּל אֲשֶׁר בָּנוּ בְנֵי הָאָדָם:</p>	<p>וַיֵּרֶד יְהוָה לִרְאוֹת אֶת-הָעִיר וְאֶת-הַמִּגְדָּל אֲשֶׁר בָּנוּ בְנֵי הָאָדָם:</p>
<p>And the LORD said: 'Behold, they 6 are one people, and they have all one language; and this is what they begin to do; and now nothing will be withholden from them, which they purpose to do.</p>	<p>וַיֹּאמֶר יְיָ הֵא עַמָּא חֵד וְלִישָׁן חֵד לְכוּלְהוֹן וְדִין דְּשָׂרִיאוּ לְמַעַבְדּוֹ וְכַעַן לֹא יִתְּמַנַּע מִנְהוֹן כָּל דְּחַשְׁבִּיבוֹ לְמַעַבְדּוֹ:</p>	<p>וַיֹּאמֶר יְהוָה הֵן עַם אֶחָד וּשְׂפָה אַחַת לְכָלֶם וְזֶה תַחֲלֹם לַעֲשׂוֹת וְעַתָּה לֹא-יִבָּצֵר מֵהֶם כָּל אֲשֶׁר יִזְמוּ לַעֲשׂוֹת:</p>
<p>Come, let us go down, and there 7 confound their language, that they may not understand one another's speech.'</p>	<p>הָבֹה נִתְּגְלִי וְנִבְלְבַל תַּמָּן לִישְׁנָהוֹן דְּלֹא יִשְׁמְעוּן אִנְשׁ לִישָׁן חִבְרִיָּה:</p>	<p>הָבֹה נִרְדְּהָ וְנִבְלְהָ שֵׁם שְׂפָתָם אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמְעוּ אִישׁ שְׂפַת רֵעֵהוּ:</p>
<p>So the LORD scattered them abroad 8 from thence upon the face of all the earth; and they left off to build the city.</p>	<p>וַיִּפֶץ יְיָ יְהוָה מִתַּמָּן עַל אֶפְי כָּל אֶרֶץ וְאִתְּמַנְעוּ מִלְּבַנֵּי קִרְיָא:</p>	<p>וַיִּפֶץ יְהוָה אֹתָם מִשָּׁם עַל- פְּנֵי כָל-הָאָרֶץ וַיַּחֲדְלוּ לְבַנֵּת הָעִיר:</p>
<p>Therefore was the name of it called 9 Babel; because the LORD did there aconfound the language of all the earth; and from thence did the LORD scatter them abroad upon the face of all the earth.</p>	<p>עַל בֶּן קִרְיָא שְׂמָה בָּבֶל אֲרִי תַּמָּן בִּלְבִיל יְיָ לִישָׁן כָּל אֶרֶץ וּמִתַּמָּן בִּדְרָגוֹן יְיָ עַל אֶפְי כָּל אֶרֶץ:</p>	<p>עַל-בֶּן קִרְיָא שְׂמָה בָּבֶל כִּי- שָׁם בָּלַל יְהוָה שְׂפַת כָּל-הָאָרֶץ וּמִשָּׁם הִפִּיצָם יְהוָה עַל-פְּנֵי כָל-הָאָרֶץ: (פ)</p>

- (4) פן נפוזן. שלא יציא עלינו שום מכה להפיצנו מכאן:
- (5) וירד ה' לראות. לא הורכן לכן, אלא בא ללמד לדיינים, שלא ירשיעו הנדון עד שיראו ויצינו. צמדרש רבי תנחומא (נח יח): בני האדם. אלא בני מי. שמא בני חמורים וגמלים. אלא בני אדם הראשון שכפה את הטובה, ואמר (לעיל ג, יב) האשה אשר נתתה עמדי. אף אלו כפו בטובה למרוד צמי שהשפיעם טובה ומלטם מן המבול (צ"ר לח, ט):
- (6) הן עם אחד. כל טובה זו יש עמהן שעם אחד הם ושפה אחת לכולם, ודבר זה החלו לעשות: החלם. כמו אמרם, עשותם. להחליל הם לעשות: לא יבצר מהם וגו' לעשות. צתמיה. יצטר, לשון מניעה, כחרגומו. ודומה לו (תהלים עו, יג) יצאור רוח נגידים:
- (7) הבה נרדה. צבית דינו נמלך מעונותיו היתירה (תנחומא נח יח): הבה. מדה כנגד מדה. הם אמרו הבה נבנה, והוא כנגדם מדד ואמר הבה נרדה (תנחומא ישן נח כה): ונבלה. ונבלל. נ"ן משמש בלשון רבים וה"א אחרונה יתירה כה"א של נרדה: לא ישמעו. זה שואל לזנה, וזה מביא טיט, וזה עומד עליו ופוצע את מוחו (צ"ר לח, י):
- (8) ויפץ ה' אותם משם. צעולם הזה סנהדרין קו, צ) מה שאמרו פן נפוזן נתקיים עליהם. הוא שאמר שלמה (משלי י, כד) מגורת רשע היא תבאנו:

(9) ומשם הפיצם. למד שאין להם חלק לעולם הבא (סנהדרין סס). וכי איזו קשה, של דור המבול או של דור הפלגה. אלו לא פשטו יד בעיקר, ואלו פשטו יד בעיקר להלחם בו. ואלו נשטפו, ואלו לא נאצדו מן העולם. אלא שדור המבול היו גולגים והיתה מריצה ביניהם, לכן נאצדו. ואלו היו נוהגים אהבה וריעות ביניהם, שנאמר שפה אחת ודברים אחדים. למדת ששנאו

10	These are the generations of Shem. Shem was a hundred years old, and begot Arpachshad two years after the flood.	אלה תולדות שם בן מאת שנה ויולד את־ארפכשד שנתיים אחר המבול:	אליו תולדת שם שם בר מאה שנין ואוליד ית ארפכשד תרתין שנין בתר טופנא:	10
11	And Shem lived after he begot Arpachshad five hundred years, and begot sons and daughters.	ויחי־שם אחרי הולידו את ארפכשד חמש מאות שנה ויולד בנים ובנות: (ס)	והיא שם בתר דאוליד ית ארפכשד חמש מאה שנין ואוליד בנין ובנין:	11
12	And Arpachshad lived five and thirty years, and begot Shelah.	וארפכשד חי חמש ושלשים שנה ויולד את־שלח:	וארפכשד חיא תלתין וחמש שנין ואוליד ית שלח:	12
13	And Arpachshad lived after he begot Shelah four hundred and three years, and begot sons and daughters.	ויחי ארפכשד אחרי הולידו את־שלח שלש שנים וארבע מאות שנה ויולד בנים ובנות: (ס)	והיא ארפכשד בתר דאוליד ית שלח ארבע מאה ותלת שנין ואוליד בנין ובנין:	13
14	And Shelah lived thirty years, and begot Eber.	ושלח חי שלשים שנה ויולד את־עבר:	ושלח חיא תלתין שנין ואוליד ית עבר:	14
15	And Shelah lived after he begot Eber four hundred and three years, and begot sons and daughters.	ויחי־שלח אחרי הולידו את עבר שלש שנים וארבע מאות שנה ויולד בנים ובנות: (ס)	והיא שלח בתר דאוליד ית עבר ארבע מאה ותלת שנין ואוליד בנין ובנין:	15
16	And Eber lived four and thirty years, and begot Peleg.	ויחי־עבר ארבע ושלשים שנה ויולד את־פלג:	והיא עבר תלתין וארבע שנין ואוליד ית פלג:	16
17	And Eber lived after he begot Peleg four hundred and thirty years, and begot sons and daughters.	ויחי־עבר אחרי הולידו את פלג שלשים שנה וארבע מאות שנה ויולד בנים ובנות: (ס)	והיא עבר בתר דאוליד ית פלג ארבע מאה ותלתין שנין ואוליד בנין ובנין:	17
18	And Peleg lived thirty years, and begot Reu.	ויחי־פלג שלשים שנה ויולד את־רעו:	והיא פלג תלתין שנין ואוליד ית רעו:	18
19	And Peleg lived after he begot Reu two hundred and nine years, and begot sons and daughters.	ויחי־פלג אחרי הולידו את רעו תשע שנים ומאתים שנה ויולד בנים ובנות: (ס)	והיא פלג בתר דאוליד ית רעו מאתן ותשע שנין ואוליד בנין ובנין:	19
20	And Reu lived two and thirty years, and begot Serug.	ויחי רעו שתים ושלשים שנה ויולד את־שרוג:	והיא רעו תלתין ותרתין שנין ואוליד ית שרוג:	20

המחלוקת וגדול השלוש (צ"ר לח, 1):
(10) שם בן מאת שנה. כשהוליד את ארפכשד, שנתיים אחר המבול:

21	And Reu lived after he begot Serug two hundred and seven years, and begot sons and daughters.	וַיְחִי רְעוּ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־ שְׂרוּגַת שְׁבַע שָׁנִים וּמֵאֹתַיִם שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: (ס)	21
22	And Serug lived thirty years, and begot Nahor.	וַיְחִי שְׂרוּגַת שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת־נָחֹר:	22
23	And Serug lived after he begot Nahor two hundred years, and begot sons and daughters.	וַיְחִי שְׂרוּגַת אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־ נָחֹר מֵאֹתַיִם שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: (ס)	23
24	And Nahor lived nine and twenty years, and begot Terah.	וַיְחִי נָחֹר תְּשַׁע וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת־תֶּרַח:	24
25	And Nahor lived after he begot Terah a hundred and nineteen years, and begot sons and daughters.	וַיְחִי נָחֹר אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־ תֶּרַח תְּשַׁע־עֶשְׂרֵה שָׁנָה וּמֵאֹתַת שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: (ס)	25
26	And Terah lived seventy years, and begot Abram, Nahor, and Haran.	וַיְחִי־תֶרַח שִׁבְעִים שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת־אַבְרָם אֶת־נָחֹר וְאֶת־הָרָן:	26
27	Now these are the generations of Terah. Terah begot Abram, Nahor, and Haran; and Haran begot Lot.	וְאַלְהָה תּוֹלְדֹת תֶּרַח תֶּרַח הוֹלִיד אֶת־אַבְרָם אֶת־נָחֹר וְאֶת־הָרָן הָרָן הוֹלִיד אֶת־ לֹט:	27
28	And Haran died in the presence of his father Terah in the land of his nativity, in Ur of the Chaldees.	וַיָּמָת הָרָן עַל־פְּנֵי תֶרַח אָבִיו בְּאַרְץ מוֹלְדֹתוֹ בְּאוּר כַּשְׁדִּים:	28
29	And Abram and Nahor took them wives: the name of Abram's wife was Sarai; and the name of Nahor's wife, Milcah, the daughter of Haran, the father of Milcah, and the father of Iscah.	וַיִּקַּח אַבְרָם וְנָחֹר לָהֶם נָשִׁים שֵׁם אִשְׁת־אַבְרָם שָׂרַי וְשֵׁם אִשְׁת־נָחֹר מִלְכָּה בַת־הָרָן אִבִּי־מִלְכָּה וְאִבִּי יִסְכָּה:	מפטיר 29

(28) על פני תרח אביו. צחיי אציו (צ"ר). ומדרש אגדה, יש אומרים שעל ידי אציו מת. שְׁקָצַל תרח על אצרהם בנו לפני נמרוד על שכתח את צלמיו, והשליכו לכבשן האש. והרן יושב ואומר צלצו, אם אצרים נואח אני משלו, ואם נמרוד נואח אני משלו. וכשניצל אצרים אמרו לו להרן, משל מי אתה. אמר להם הרן, משל אצרהם אני. השליכוהו לכבשן האש וגשרף. וזהו אור כשדים. ומנחם פירש אור, צקעה. וכן (ישעיה כד, יד) צאורים כצדוה', וכן (שם יא, ח) מאורת צפעוני. כל חור וצקע עמוק קרוי אור: (29) יסכה. זו שרה, על שם שקוכה צדום הקודש, ושהכל סוכין ציפיה. (ס"א כמו שנאמר, ויראו אותה שרי פרעה). ועוד,

- 30 And Sarai was barren; she had no child. וַתְּהִי שָׂרִי עֲקָרָה אֵין לָהּ וָלֶדֶת: וַתֵּהֶוֶת שָׂרִי עֲקָרָה לִית לָהּ וָלֶדֶת:
- 31 And Terah took Abram his son, and Lot the son of Haran, his son's son, and Sarai his daughter-in-law, his son Abram's wife; and they went forth with them from Ur of the Chaldees, to go into the land of Canaan; and they came unto Haran, and dwelt there. וַיִּקַּח תֶּרַח אֶת־אַבְרָם בְּנוֹ וְאֶת־לוֹט בֶּן־הָרָן בֶּן־בְּנוֹ וְאֶת־שָׂרִי כְלִתּוֹ אֵשֶׁת אַבְרָם בְּנוֹ וַיֵּצְאוּ אֹתָם מֵאוּר כַּשְׁדִּים לָלֶכֶת אֶרֶצָה כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ עַד־חָרָן וַיֵּשְׁבוּ שָׁם:
- 32 And the days of Terah were two hundred and five years; and Terah died in Haran. וַיְהִי יְמֵי־תֶרַח חֲמֵשׁ שָׁנִים וּמֵאוֹתַיִם שָׁנָה וַיָּמָת תֶּרַח בְּחָרָן: (פ) וַיְהִי יְמֵי תֶרַח מֵאוֹתָן וַחֲמִישׁ שָׁנִין וַיָּמָת תֶּרַח בְּחָרָן:

The Haftarah is Isaiah 54:1 - 55:5 on page 235. Sepharadim read Isaiah 54:1 - 54:10. On Rosh Hodesh, read the Maftir and Haftarah on page 259.

- XII Now the LORD said unto Abram: 'Get thee out of thy country, and from thy kindred, and from thy father's house, unto the land that I will show thee. וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַבְרָם לֵךְ־נָא מֵאֶרֶץ כְּנָעַן וּמִמִּלְדוֹתֶיךָ וּמִבֵּית אָבִיךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֹרָאָה:
- 2 And I will make of thee a great nation, and I will bless thee, and make thy name great; and be thou a blessing. וְאֶעֱשֶׂה לְךָ גֹּדוֹל וַאֲבָרַכְךָ וְאֶעֱבְדְּךָ לְעַם סֻגִּי וַאֲבָרַכְךָ וְאֶגְדַּלְךָ שְׁמִי וְהָיָה בְּרָכָה:

יסכה לשון נסיכות (וכן הוא סנהדרין לט להדיא), כמו שרה לשון שרה:

(31) ויצאו אתם. ויצאו תרם ואזרם עם לוט ושרי:

(32) וימת תרח בחרן. לאחר שיצא אזרם מחרן וצא לחרן כנען, והיה שם יותר מששים שנה. שהרי כתיב (להלן יב, ד)

ואזרם בן חמש שנים וע' שנה בלאחו מחרן. וחרם בן שנים שנה היה כשנולד אזרם, הרי קמ"ה לתרח כשיצא אזרם מחרן. עדיין נשארו משנותיו הרבה. ולמה הקדים הכתוב מיתחו של תרח ליציאתו של אזרם. שלא יהא הדבר מפורסם לכל, ויאמרו, לא קיים אזרם את כבוד אביו, שהניחו זקן והלך לו. לפיכך קראו הכתוב מת (צ"ר לט, ז). (ס"א ועוד) שהרשעים אף בחייהם קרוים מתים, והלדיקים אף במיתתם קרוים חיים, שנאמר (שמואל: "בחרן. (:

(1) לך לך. להנאתך ולטובתך, ושם אעשך לגוי גדול וכאן אי אחת זוכה לבנים (ר"ה טז:), ועוד שאודיע טבעך בעולם (צ"ר):

(2) ואעשך לגוי גדול. לפי שהדרך גורמת לשלשה דברים, ממעטת פריה ורביה, וממעטת את הממון, וממעטת את השם, לכן הוזקק לשלשה ברכות הללו, שהבטיחו על הבנים ועל הממון ועל השם. ואברכך. בממון. צ"ר (לט, יא): והיה ברכה. הברכות נמוגות בידך, עד עכשיו היו צדי, ברכתי לאדם וגם, ומעכשיו אחת תצרך את אשר תחפוץ. צ"ר (סס). דבר אחר ואעשך לגוי גדול, זה שאומרים אלהי אזרם, ואברכך, זה שאומרים אלהי יצחק, ואגדלה שמך, זה שאומרים אלהי יעקב, יכול יהיו חותמין בכלן, תלמוד לומר והיה ברכה, כך חותמין ולא בזה (פסחים קיז:). מארצך. והלא כבר יצא משם עם אביו וצא עד לחרן, אלא כך אמר לו, התרחק עוד משם ולא מבית אביו: אשר אראך. לא גלה לו הארץ מיד, כדי להצבה בעיניו, ולתת לו שכר על כל דבור ודבור. כינא צו אֶת צֶנֶף אֶת יִצְחָק וְאֶת אֶהֱרָא אֶת יַעֲקֹב (בראשית כב, ז), כינא צו על אֶת הָהָרִים אֲשֶׁר אֲמַר אֱלֹהֶיךָ (סס), כינא צו (יונה ג, ז) וַיִּקְרָא אֱלֹהֶיךָ אֶת הָהָרִים אֲשֶׁר אֲמַר אֱלֹהֶיךָ דוֹבַר אֱלֹהֶיךָ (צ"ר):

<p>And I will bless them that bless thee, and him that curseth thee will I curse; and in thee shall all the families of the earth be blessed.'</p>	<p>וַאֲבִרְכָה מְבָרְכֶיךָ וּמְקַלְלֶיךָ וְנִבְרַכְוּ בְּךָ כָּל מְשֻׁפָּחֹת הָאֲדָמָה:</p> <p>וְאִלֻּף אֲבָרָם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֱלֹהֵי יְהוָה וַיֵּלֶךְ אִתּוֹ לוֹט וְאַבְרָם בֶּן-חֲמִשׁ שָׁנִים וְשִׁבְעִים שָׁנָה בְּצֵאתוֹ מִחָרָן:</p>
<p>So Abram went, as the LORD had spoken unto him; and Lot went with him; and Abram was seventy and five years old when he departed out of Haran.</p>	<p>וַיֵּלֶךְ אֲבָרָם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֱלֹהֵי יְהוָה וַיֵּלֶךְ אִתּוֹ לוֹט וְאַבְרָם בֶּן-חֲמִשׁ שָׁנִים וְשִׁבְעִים שָׁנָה בְּצֵאתוֹ מִחָרָן:</p>
<p>And Abram took Sarai his wife, and Lot his brother's son, and all their substance that they had gathered, and the souls that they had gotten in Haran; and they went forth to go into the land of Canaan; and into the land of Canaan they came.</p>	<p>וַיִּקַּח אֲבָרָם אֶת-סָרַי אִשְׁתּוֹ וְאֶת-לוֹט בֶּן-אָחִיו וְאֶת-כָּל-רְכוּשָׁם אֲשֶׁר רָכְשׁוּ וְאֶת-הַנַּפְשׁ אֲשֶׁר-עָשׂוּ בַּחָרָן וַיָּצְאוּ לָלֶכֶת אֶרֶצָה כְּנַעַן וַיָּבֹאוּ אֶרֶצָה כְּנַעַן:</p>
<p>And Abram passed through the land unto the place of Shechem, unto the terebinth of Moreh. And the Canaanite was then in the land.</p>	<p>וַיַּעֲבֹר אֲבָרָם בְּאֶרֶץ עַד מְקוֹם שָׁכֵם עַד אֱלֹן מוֹרְהָ וְהַכְּנַעֲנִי אָז בְּאֶרֶץ:</p>
<p>And the LORD appeared unto Abram, and said: 'Unto thy seed will I give this land'; and he builded there an altar unto the LORD, who appeared unto him.</p>	<p>וַיֵּרָא יְהוָה אֶל-אַבְרָם וַיֹּאמֶר לִזְרַעְךָ אֶתֵּן אֶת-הָאָרֶץ הַזֹּאת וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה הַנִּרְאָה אֵלָיו:</p>
<p>And he removed from thence unto the mountain on the east of Beth-el, and pitched his tent, having Beth-el on the west, and Ai on the east; and he builded there an altar unto the LORD, and called upon the name of the LORD.</p>	<p>וַיַּעֲתֵק מִשָּׁם הָהָרָה מִקֵּדָם לְבֵית-אֵל וַיֵּט אֹהֶלָה בֵּית אֵל מִיָּמִין וְהָעֵי מִקֵּדָם וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה וַיִּקְרָא בְּשֵׁם יְהוָה:</p>

- (3) ונברכו בך. יש אגדות רבות. והו פשוטו, אדם אומר לבנו תהא כאברהם, וכן כל ונברכו בך שבמקרא, וזה מוכיח, בך יצרך וישראל לאמר וימך וימך וימך וימך (בראשית מה, כ):
- (5) אשר עשו בחרן. שהניסן תחת כנפי השכינה, אברהם מגייר את האנשים ושרי מגיירת הנשים, ומעלה עליהם הכתוב כאילו עשאו, (לכך כתיב אשר עשו) (סנהדרין נט: ז"ר). ופשוטו של מקרא, עבדים ושפחות שקנו להם, כמו עשה את כל הקצוד הזה (שם לא, א), (לשון קניין), וישראל עושה קיל (במדבר כד, יח), לשון קונה וכוונס:
- (6) ויעבור אברהם בארץ. נכנס לתוכה: עד מקום שכם. להתפלל על בני יעקב כשיצאו להלחם בשכם (מדרש אגדה): אלון מורה. הוא שכם (סוטה לז), הראהו הר גריזים והר עיזל ששם קבלו ישראל שבעת התורה (מדרש אגדה): והכנעני אז בארץ. היה הולך וכובש את ארץ ישראל מורעו של שם, שחלקו של שם נפלה כשחלק נח את הארץ לבניו (מדרש אגדה), שנאמר וימליץ יצחק מלך שכם, (בראשית יד, יח). לפיכך ויאמר אל אברהם לזרעך אתן את הארץ הזאת, עתיד אני להחזירה לבניך שהם מורעו של שם:
- (7) ויבן שם מזבחה. על צורת הזרע ועל צורת ארץ ישראל (ז"ר):

9	And Abram journeyed, going on still toward the South.	וַיֵּסַע אַבְרָם הַלּוֹךְ וְנֹסֹעַ וַיָּגֵל אַבְרָם אֶזְיָל וְנָטִיל הַגְּגֻבָּה: (פ)	9
10	And there was a famine in the land; and Abram went down into Egypt to sojourn there; for the famine was sore in the land.	וַיְהִי רָעָב בָּאֶרֶץ וַיֵּרֶד אַבְרָם מִצְרַיִמָּה לְגֹר שָׁם כִּי-כָבֵד הָרָעָב בָּאֶרֶץ: וַהֲוָה כַּפְנָא בְּאֶרֶץ וַנְחָה אַבְרָם לְמִצְרַיִם לְאַתּוּתְבָא תַמָּן אַרִי תַקִּיף כַּפְנָא בְּאֶרֶץ:	ישראל
11	And it came to pass, when he was come near to enter into Egypt, that he said unto Sarai his wife: 'Behold now, I know that thou art a fair woman to look upon.	וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִקְרִיב לְבֹא מִצְרַיִמָּה וַיֹּאמֶר אֶל-שָׂרַי אִשְׁתּוֹ הִנֵּה-נָא יֹדְעֵתִי כִי אִשָּׁה יִפְתֹּ-מְרָאָה אָתָּה: וַהֲוָה כַּד קָרִיב לְמִיעַל לְמִצְרַיִם וַאֲמַר לְשָׂרַי אֶתְהִיהָ הָא כֶּעַן יִדְעָנָא אַרִי אֶתְהָא שְׂפִירָת חִיּוֹ אָתָּה:	11
12	And it will come to pass, when the Egyptians shall see thee, that they will say: This is his wife; and they will kill me, but thee they will keep alive.	וַהֲוָה כִּי-יִרְאוּ אֶתְךָ הַמִּצְרַיִם וַאֲמָרוּ אִשְׁתּוֹ זֹאת וַהֲרָגוּ אֹתִי וְאֶתְךָ יַחֲיֶי: וַיְהִי אַרִי יַחֲזֹן יִתִּיד מִצְרָאִי וַיִּמְרוּ אֶתְהִיהָ דָּא וַיִּקְטְלוּן יָתִי וְיִתִּיד יִקְיָמוּן:	12
13	Say, I pray thee, thou art my sister; that it may be well with me for thy sake, and that my soul may live because of thee.	אִמְרִי-נָא אֶחָתִי אָתָּה לְמַעַן יֵיטִב-לִי בַּעֲבוּרְךָ וְחַיְתָּה נַפְשִׁי בְּגִלְגָּל: אִמְרִי כֶּעַן דְּאַחַת אָתָּה בְּדִיל וַיִּיטֵב לִי בְּדִילִיד וְתַתְּקִינִם נַפְשִׁי בְּפִתְגָמְכִי:	13
14	And it came to pass, that, when Abram was come into Egypt, the Egyptians beheld the woman that she was very fair.	וַיְהִי כְּבֹא אַבְרָם מִצְרַיִמָּה וַיֵּרְאוּ הַמִּצְרַיִם אֶת-הָאִשָּׁה כִּי-יָפָה הִוא מְאֹד: וַהֲוָה כַּד עָל אַבְרָם לְמִצְרַיִם וַחֲזֹן מִצְרָאִי יָת אֶתְהָא אַרִי שְׂפִירָא הִיא לְחָדָא:	שני
15	And the princes of Pharaoh saw her, and praised her to Pharaoh; and the woman was taken into Pharaoh's house.	וַיֵּרְאוּ אֶתְהָ שָׂרַי פֶּרְעָה וַיְהַלְלוּ וַיִּשְׁבְּחוּ יָתָה לְפִרְעָה וַאֲדַבְּרַת אֶתְהָ אֶל-פֶּרְעָה וַתִּקַּח הָאִשָּׁה בֵּית פֶּרְעָה: וַחֲזֹן יָתָה רַבְרָבִי פֶּרְעָה וַשְׁבַּחוּ יָתָה לְפִרְעָה וַאֲדַבְּרַת אֶתְהָ לְבֵית פֶּרְעָה:	15

- (8) ויעתק משם. אהלו: מקדם לבית אל. צמורה של צית אל, נמצאת צית אל צמערצו הוא שנאמר צית אל מים: אהלה. אהלה כתיב, צמורה נטה את אהל אשתו, ואחר כך את שלו. צ"ר (לט, טו): ויבן שם מזבח. נמצא שעמידין צניו להכשל שם על עון עון, והתפלל שם עליהם (צ"ר):
- (9) הלך ונסוע. לפרקים יושב כאן חדש או יותר ונסוע משם, ונטה אהלו במקום אחר, וכל מסעיו הנגזר, ללכת לדרומה של ארץ ישראל, והיא לצד ירושלים (פי' ירושלים היה בצמורה העולם, וסוף ארץ ישראל. כ"פ בישיעה) שהיא בחלקו של יהודה, שנטלו צמורה של ארץ ישראל הר המוריה שהיא נחלתו (צ"ר לט, טו):
- (10) רעב בארץ. צמורה הארץ לצדה, לנסותו אם יתרחק אחר דצריו של הקצ"ה, שאמר לו ללכת אל ארץ כנען, ועכשיו משיאו ללכת ממנה (פדר"א כו):
- (11) הנה נא ידעתי. מדרש אגדה (צ"ל צו), עד עכשיו לא הכיר צה, מחוך זניעות שצניהם, ועכשיו הכיר צה על ידי מעשה (נחומא). דבר אחר, מנהג העולם שעל ידי טורח הדרך אדם מתצוה, וזאת עמדה ציפיה (צ"ר). ופשוטו של מקרא, הנה נא הגיע השעה שיש לדאג על יפיק, ידעתי זה ימים רבים כי יפת מראה את, ועכשיו אנו באים צין אנשים שחורים ומכוערים, אחיהם של כושים, ולא הורגלו באשה יפה (צ"ר). ודומה לו, הנה נא חלני סורו נא (בראשית יט, צ):
- (12) למען ייטב לי בעבורך. יתנו לי מתנות:
- (13) ויהי כבוא אברם מצרימה. היה לו לומר כבואם מצרימה, אלא למד שהטמין אותה צחיה, ועל ידי שצעו את המכס, פתחו וראו אותה (צ"ר):

16	And he dealt well with Abram for her sake; and he had sheep, and oxen, and he-asses, and men-servants, and maid-servants, and she-asses, and camels.	וּלְאַבְרָם הִיטִיב בַּעֲבוּרָהּ וַיְהִי-לּוֹ צֹאן-וּבָקָר וְחֲמֹרִים וְעַבְדִּים וְשִׁפְחֹת וְאֶתְנָת וְגַמְלִים וְאֶבְרָם וְתוֹרִין וְיִחְמְרִין וְאֶתְנָן וְגַמְלִין:	16
17	And the LORD plagued Pharaoh and his house with great plagues because of Sarai Abram's wife.	וַיִּנְגַע יְהוָה אֶת-פַּרְעֹה וְנָגְעִים גְּדֹלִים וְאֶת-בֵּיתוֹ עַל-דְּבַר שְׂרֵי אִשְׁתּוֹ אַבְרָם:	17
18	And Pharaoh called Abram, and said: 'What is this that thou hast done unto me? why didst thou not tell me that she was thy wife?'	וַיִּקְרָא פַרְעֹה לְאַבְרָם וַיֹּאמֶר מַה זֶּאת עָשִׂיתָ לִּי לָמָּה לֹא הִגַּדְתָּ לִּי כִּי אִשְׁתְּךָ הִוא:	18
19	Why saidst thou: She is my sister? so that I took her to be my wife; now therefore behold thy wife, take her, and go thy way.'	לָמָּה אָמַרְתָּ אֶחָתִי הִוא וְאָקַח אֹתָהּ לִי לְאִשָּׁה וְעַתָּה הִנֵּה אִשְׁתְּךָ קֵחַ וּלְךָ:	19
20	And Pharaoh gave men charge concerning him; and they brought him on the way, and his wife, and all that he had.	וַיִּצְוּ עָלָיו פַּרְעֹה אַנְשִׁים וַיִּשְׁלְחוּ אוֹתוֹ וְאֶת-אִשְׁתּוֹ וְאֶת-כָּל-אֲשֶׁר-לוֹ:	20
XIII	And Abram went up out of Egypt, he, and his wife, and all that he had, and Lot with him, into the South.	וַיַּעַל אַבְרָם מִמִּצְרַיִם הוּא וְאִשְׁתּוֹ וְכָל-אֲשֶׁר-לוֹ וְלוֹט עִמּוֹ הַיְּגֻבָּה:	XIII
2	And Abram was very rich in cattle, in silver, and in gold.	וְאַבְרָם כָּבֵד מְאֹד בַּמִּקְנֶה בַּכֶּסֶף וּבַזָּהָב:	2
3	And he went on his journeys from the South even to Beth-el, unto the place where his tent had been at the beginning, between Beth-el and Ai;	וַיֵּלֶךְ לְמִסְעָיו מִנֶּגֶב וְעַד-בֵּית אֵל עַד-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר-הָיָה שָׁם אֶתְחֵלָה בַּתְּחִלָּה בֵּין בֵּית-אֵל וּבֵין הָעֵי:	3

(15) ויהללו אתה אל פרעה. הללוך צינייהם, לומר הגונה זו למלך:

(16) ולאברם היטיב. פרעה צעורה:

(17) וינגע ה' וגו'. צמכת ראתן לקה, שהשמיש קשה לו (צ"ר מא, ב): ואת ברתו. כתרומו ועל אינש ציטיה (תנחומא) (ומדרשו לרבות כותליו עמודיו וכליו (שם צ"ר), צרש"י יסן): על דבר שרי. על פי דצוקה (צ"ר), אומרת למלאך הך, והוא מכה (תנחומא):

(19) קח ולך. לא כצמלך שאמר לו הנה ארצי לפניך (ל, טו), אלא אמר לו לך ואל תעמוד, שהמזרים שטופי ומה הם, שנאמר ונקמת סוסים ונקמתם (יחזקאל כג, כ):

(20) ויצו עליו. על אודותיו, לשלחו ולשמרו: וישלחו. כתרומו ואלויאו (סוטה מו):

(1) ויעל אברם וגו' הנגבה. לצא לדרומה של ארץ ישראל, כמו שאמר למעלה הלך ונסוע הנגבה, להר המוריה (צ"ר לט, טו), ומכל מקום כשהוא הולך ממזרים לארץ כנען, מדרום לצפון הוא מהלך, שארץ מזרים צדדיתא בין שמויכת צמסעות וצגצולי הארץ (מסעי):

(2) כבד מאד. טעון משאות:

4	unto the place of the altar, which he had made there at the first; and Abram called there on the name of the LORD.	לְאַתֵּר מִדְּבָרָא דְּעֵבֶד תַּמָּן שֵׁם בְּרֵאשִׁיטָה וַיִּקְרָא שֵׁם אַבְרָם בְּשֵׁם יְהוָה:	4
5	And Lot also, who went with Abram, had flocks, and herds, and tents.	וְגַם לִלּוּט הִחֲלִיף אֶת־אַבְרָם הִנֵּה צֹאן־וּבָקָר וְאֶהֱלִים:	שלישי
6	And the land was not able to bear them, that they might dwell together; for their substance was great, so that they could not dwell together.	וְלֹא־נִשְׂאָ אֹתָם הָאָרֶץ לְשֹׁכֶת יַחְדָּו כִּי־הִנֵּה רְכוּשָׁם רָב וְלֹא יִכְלוּ לְשֹׁכֶת יַחְדָּו:	6
7	And there was a strife between the herdmen of Abram's cattle and the herdmen of Lot's cattle. And the Canaanite and the Perizzite dwelt then in the land.	וַיְהִי־רִיב בֵּין רְעֵי מִקְנֵה־אַבְרָם וּבֵין רְעֵי מִקְנֵה־לֹוט וַהֲכִנְעֵנִי וְהַפְּרִזִּי אֲזִי יֹשֵׁב בָּאָרֶץ:	7
8	And Abram said unto Lot: 'Let there be no strife, I pray thee, between me and thee, and between my herdmen and thy herdmen; for we are brethren.	וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל־לֹוט אֶל־נָא תְּהִי מְרִיבָה בֵּינִי וּבֵינֶךָ וּבֵין רְעֵי וּבֵין רְעֵי־אֲנָשִׁים אֲחִים אֲנַחְנוּ:	8
9	Is not the whole land before thee? separate thyself, I pray thee, from me; if thou wilt take the left hand, then I will go to the right; or if thou take the right hand, then I will go to the left.'	הֲלֹא כָל־הָאָרֶץ לְפָנֶיךָ הֲפָרָד נָא מִשְׁלִי אֶם־הִשְׁמָאל וְאִמְנָה וְאֶם־הַיָּמִין וְאִשְׁמְאִילָה:	9

(3) וילך למסעיו. כשחזר ממזרים לארץ כנען, היה הולך ולן באכסניו שלן זהם זהליכמו למזרים (צ"ר), למדך דרך ארץ שלא ישנה אדם מאכסניא שלו (ערכין טז). דבר אחר, בחזרתו פרהקפותיו (צ"ר מא, ג): מנגב. ארץ מזרים צדומוה של ארץ כנען:

(4) אשר עשה שם בראשונה ויקרא שם. ואשר קרא שם אצרכם שם ה'. וגם יש לומר ויקרא שם עכשיו שם ה':

(5) החלך את אברם. מיגרם שהיה לו זאת, הליכמו עם אצרכם:

(6) ולא נשא אותם. לא היתה יכולה להספיק מרעה למקניהם, ולשון קצר הוא, וצריך להוסיף עליו, כמו ולא נשא אותם מרעה הארץ, לפיכך כתב ולא נשא כלשון זכר:

(7) ויהי ריב. לפי שהיו רועיו של לוט רשעים, ומרעים זהמתם בשדות אחרים, ורועי אצרכם מוכיחים אותם על הגזל, והם אומרים קנה הארץ לאצרכם ולו אין יורש, ולוט יורש, ואין זה גזל, והכתוב אומר והכנעני והפרזי אז יושב בארץ, ולא זכה זה אצרכם עדיין (צ"ר מא, ה):

(8) אנשים אחים. קרובים. ומדרש אגדה (צ"ר) דומין צקלסתר פנים:

(9) אם השמאל ואימנה. בכל אשר תשצ (אשצ) לא אחרחק ממך, ואעמוד לך למגן ולעזר, וסוף דבר הוצרך לו, שנאמר

(יד, יז) וישמע אצרכם פי נפצה אחיו וגו': אימנה. אימין את עצמי, כמו ואשמאילה אשמאיל את עצמי. ואם תאמר היה לו לנקוד ואימניה, כך מצינו במקום אחר (ש"צ יד, יט) אם אש להמין, ואין נקוד להמין:

<p>And Lot lifted up his eyes, and beheld all the plain of the Jordan, that it was well watered every where, before the LORD destroyed Sodom and Gomorrah, like the garden of the LORD, like the land of Egypt, as thou goest unto Zoar.</p>	<p>וַיִּשָּׂא-לֹוט אֶת-עֵינָיו וַיִּרְא אֶת-כָּל-כַּפֶּר הַיַּרְדֵּן כִּי כָלָה מִשְׁקָה לִפְנֵי שַׁחַת יְהוָה אֶת-סֹדֶם וְאֶת-עֲמֹרָה כְּגֶן-יְהוָה כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֹכֶה צֹעַר:</p>	<p>וַיִּשָּׂא-לֹוט אֶת-עֵינָיו וַיִּרְא אֶת-כָּל-כַּפֶּר הַיַּרְדֵּן כִּי כָלָה מִשְׁקָה לִפְנֵי שַׁחַת יְהוָה אֶת-סֹדֶם וְאֶת-עֲמֹרָה כְּגֶן-יְהוָה כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֹכֶה צֹעַר:</p>
<p>So Lot chose him all the plain of the Jordan; and Lot journeyed east; and they separated themselves the one from the other.</p>	<p>וַיִּבְחַר-לוֹ לֹוט אֶת כָּל-כַּפֶּר הַיַּרְדֵּן וַיֵּסַע לֹוט מִקְדָּם וַיִּפְרְדּוּ אִישׁ מֵעַל אָחִיו:</p>	<p>וַיִּבְחַר-לוֹ לֹוט אֶת כָּל-כַּפֶּר הַיַּרְדֵּן וַיֵּסַע לֹוט מִקְדָּם וַיִּפְרְדּוּ אִישׁ מֵעַל אָחִיו:</p>
<p>Abram dwelt in the land of Canaan, and Lot dwelt in the cities of the Plain, and moved his tent as far as Sodom.</p>	<p>אֲבֹרָם יָשָׁב בְּאֶרֶץ-כְּנָעַן וְלֹוט יָשָׁב בְּעָבְרֵי חֶכְפֹּר וַיֵּאָהֵל עַד-סֹדֶם:</p>	<p>אֲבֹרָם יָשָׁב בְּאֶרֶץ-כְּנָעַן וְלֹוט יָשָׁב בְּעָבְרֵי חֶכְפֹּר וַיֵּאָהֵל עַד-סֹדֶם:</p>
<p>Now the men of Sodom were wicked and sinners against the LORD exceedingly.</p>	<p>וְאֲנָשֵׁי סֹדֶם בִּישִׁין בְּמִמּוֹנֵהוּן וַחֲבִיבִין בְּגִוִּיתָהוּן קֹדֶם יְיָ לְחָדָא:</p>	<p>וְאֲנָשֵׁי סֹדֶם רָעִים וְחַטָּאִים לַיהוָה מְאֹד:</p>
<p>And the LORD said unto Abram, after that Lot was separated from him: 'Lift up now thine eyes, and look from the place where thou art, northward and southward and eastward and westward;</p>	<p>וַיֹּאמֶר אֲבֹרָם לֹוט אַחֲרָיו וַיִּשָּׂא עַתָּה עֵינֶיךָ וְרָאָה מִן-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר-אַתָּה שָׁם צָפֹנָה וְנִגְבָּה וְקִדְמָה וְיָמָה:</p>	<p>וַיֹּאמֶר אֲבֹרָם לֹוט אַחֲרָיו וַיִּשָּׂא עַתָּה עֵינֶיךָ וְרָאָה מִן-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר-אַתָּה שָׁם צָפֹנָה וְנִגְבָּה וְקִדְמָה וְיָמָה:</p>
<p>for all the land which thou seest, to thee will I give it, and to thy seed for ever.</p>	<p>כִּי אֶת-כָּל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-אַתָּה רֹאֶה לְךָ אֶתְנַנֶּה וְלִבְנֶיךָ עַד עֲלָמָא:</p>	<p>כִּי אֶת-כָּל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-אַתָּה רֹאֶה לְךָ אֶתְנַנֶּה וְלִבְנֶיךָ עַד עֲלָמָא:</p>
<p>And I will make thy seed as the dust of the earth; so that if a man can number the dust of the earth, then shall thy seed also be numbered.</p>	<p>וְאֲשֵׁנִי יִתְּ בְּנֵי סִיְאִין כְּעֶפְרָא דְאֶרֶץ אֲפָשָׁר לְגַבֵּר לְמִמֶּנִּי יִתְּ עֶפְרָא דְאֶרֶץ אֶרֶץ בְּנֵי לֹא יִתְּמִנּוּן:</p>	<p>וְאֲשֵׁנִי יִתְּ בְּנֵי סִיְאִין כְּעֶפְרָא דְאֶרֶץ אֲפָשָׁר לְגַבֵּר לְמִמֶּנִּי יִתְּ עֶפְרָא דְאֶרֶץ אֶרֶץ בְּנֵי לֹא יִתְּמִנּוּן:</p>

(10) כי כלה משקה. ארץ נחלי מים (אונקלוס): לפני שחת ה' את סדום ואת עמורה. היה אותו מישור: כגן ה'. לאילנות (ספרי עקב יא, י): כארץ מצרים. לזרעים (שם): באבה צער. עד זוער. ומדרש אגדה דורשו לגנאי, על שהיו שטופי ומה צחר לו לזוט בשכונתם. (זמסכת הוריות י"ז ב'ר):

(11) כבר. מישור כתר גומו: מקדם. נסע מאכל אצרים (למזרח), והלך לו למערבו של אצרים, נמצא נוסע ממזרח למערב. ומדרש אגדה (ב"ר) הסיע עזמו מקדמונו של עולם, אמר, אי אפשר לא באצרים ולא באלהיו:

(12) ויאהל. נטה אהלים לרועיו ולמקנהו עד סדום:

(13) ואנשי סדום רעים. ואף על פי כן לא נמנע לזוט מלשכון עמהם. ורבותינו (יומא לה): למדו מכאן שם רשעים ירקב (משלי י, ז): רעים. בגופם: וחטאים. בזמנום (סנהדרין קט. ב"ר): לה' מאד. יודעים רבונם ומתכוונים למרוד (מדרש אגדה):

(14) אחרי הפרד לזוט. כל זמן שהרשע עמו, היה הדבור פורש ממנו (תנחומא וילא י) (ולעיל שהיה לזוט אלזו וכתביזירא ה' אל אצרים, באותה שעה כשר היה, וק"ל):

17	Arise, walk through the land in the length of it and in the breadth of it; for unto thee will I give it.	קום הִתְחַלֵּךְ בָּאָרֶץ לְאֹרְכָהּ וּלְרֹחְבָהּ כִּי לְךָ אֶתְנֶנָּה: קום הִלֵּךְ בָּאָרֶץ לְאֹרְכָהּ וּלְרֹחְבָהּ אֲרִי לְךָ אֶתְנֶנָּה:	קום הִתְחַלֵּךְ בָּאָרֶץ לְאֹרְכָהּ וּלְרֹחְבָהּ כִּי לְךָ אֶתְנֶנָּה:	17
18	And Abram moved his tent, and came and dwelt by the terebinths of Mamre, which are in Hebron, and built there an altar unto the LORD.	וַיֵּאֱתֶלְ אַבְרָם וַיָּבֹא וַיֵּשֶׁב בְּאֵלְנֵי מַמְרֵא אֲשֶׁר בְּחֶבְרוֹן וַיִּבֶן־שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה: (פ)	וַיֵּאֱתֶלְ אַבְרָם וַיָּבֹא וַיֵּשֶׁב בְּאֵלְנֵי מַמְרֵא אֲשֶׁר בְּחֶבְרוֹן וַיִּבֶן־שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה: (פ)	18
XIV	And it came to pass in the days of Amraphel king of Shinar, Arioch king of Ellasar, Chedorlaomer king of Elam, and Tidal king of Goiim,	וַהֲוָה בַּיּוֹמִי אֲמֶרְפֶּל מֶלֶךְ אֶרֶץ שִׁנָּר אֲרִיֹחַ מֶלֶךְ אֶלְסָר כְּדֻרְלַעְמֹר מֶלֶךְ אֵילָם וְתִידַל מֶלֶךְ גֹּיִם:	וַהֲוָה בַּיּוֹמִי אֲמֶרְפֶּל מֶלֶךְ־שִׁנָּר אֲרִיֹחַ מֶלֶךְ־אֶלְסָר כְּדֻרְלַעְמֹר מֶלֶךְ־עֵילָם וְתִידַל מֶלֶךְ־גֹּיִם:	רנ"ז יא
2	that they made war with Bera king of Sodom, and with Birsha king of Gomorrah, Shinab king of Admah, and Shemeber king of Zeboiim, and the king of Bela—the same is Zoar.	עָשׂוּ מִלְחָמָה אֶת־בֶּרֶעַ מֶלֶךְ סֹדֹם וְאֶת־בִּרְשָׁע מֶלֶךְ עֲמֹרָה שְׁנָאֲבֹ מֶלֶךְ אַדְמָה וְשִׁמְאֲבָר מֶלֶךְ צִבְיִים וּמֶלֶךְ בִּלְעַ הַיֹּאֶצֶר:	עָשׂוּ מִלְחָמָה אֶת־בֶּרֶעַ מֶלֶךְ סֹדֹם וְאֶת־בִּרְשָׁע מֶלֶךְ עֲמֹרָה שְׁנָאֲבֹ מֶלֶךְ אַדְמָה וְשִׁמְאֲבָר מֶלֶךְ צִבְיִים וּמֶלֶךְ בִּלְעַ הַיֹּאֶצֶר:	2
3	All these came as allies unto the vale of Siddim—the same is the Salt Sea.	כָּל־אֵלֶּיָן אֶתְּכַנְּשׁוּ לַמִּישֹׁר חֲקָלִיָּא הוּא אֶתֶר יָמָא דְּמִלְחָא:	כָּל־אֵלֶּיָּה חָבְרוּ אֶל־עֶמֶק הַשָּׁדִים הוּא יָם הַמֶּלַח:	3
4	Twelve years they served Chedorlaomer, and in the thirteenth year they rebelled.	שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה שָׁנָה עָבְדוּ אֶת־כְּדֻרְלַעְמֹר וּשְׁלֹשׁ־עֶשְׂרֵה שָׁנָה מָרְדּוּ:	שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה שָׁנָה עָבְדוּ אֶת־כְּדֻרְלַעְמֹר וּשְׁלֹשׁ־עֶשְׂרֵה שָׁנָה מָרְדּוּ:	4
5	And in the fourteenth year came Chedorlaomer and the kings that were with him, and smote the Rephaim in Ashteroth-karnaim, and the Zuzim in Ham, and the Emim in Shaveh-kiriathaim,	וּבְאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנִין אָתָּא כְּדֻרְלַעְמֹר וּמִלְכֵיָּא דְּעַמֵּיהּ וּמַחוּ יָת גְּבַרְיָא דְּבַעֲשָׁתִּית קַרְנִים וְיָת תְּקִיפָיָא דְּבַהֲמָתָא וְיָת אִימָתָנִי דְּבִשְׁנָה קַרְיָתִים:	וּבְאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה בָּא כְּדֻרְלַעְמֹר וְהַמְּלָכִים אֲשֶׁר אִתּוֹ וַיַּכּוּ אֶת־רִפְאִים בְּעֶשְׂתִּית קַרְנִים וְאֶת־חֲזִזִּים בְּהָם וְאֶת־הָאִמִּים בְּשָׁנָה קַרְיָתִים:	5

(16) אשר אם יוכל איש. כשם שאי אפשר לעפר להמנות, כך זרעך לא ימנה (אונקלוס):

(18) ממרא. שם אדם (צ"ר מצח):

(1) אמרפל. הוא נמרוד, שאמר לאברהם פול לחוך כצפן האש (עירוצין נג): מלך גוים. מקום יש ששמו גוים. על שם שנתקצצו שמה מכמה אומות ומקומות, והמליכו איש עליהם, ושמו תדעל. (צ"ר שם):

(2) ברע. רע לשמים ורע לצריות (תנחומא): ברשע. שנתעלה צרשע (שם): שנאב. שונא אציו שצשמים (שם): שומאבר. שם אצד לעוף ולקפוח, ולמרוד צהקצ"ה (שם): בלע. שם העיר:

(3) עמק השדים. כך שמו (מדרש אגדה), על שם שהיו צו שדות הרצה (אונקלוס). ומדרש אגדה יש הרצה: הוא ים

המלח. לאחר זמן נמשך הים לחוכו ונעשה ים המלח (שם). ומדרש אגדה (צ"ר) אומר, שנתקצצו הנורים סביבותיו ונמשכו יאורים לחוכו:

(4) שתים עשרה שנה עבדו. חמשה מלכים הללו את כדורלעומר: (ה)

6 and the Horites in their mount Seir, unto El-paran, which is by the wilderness.	וְיַת חֹרָאִי דְבִטּוֹרָא דְשַׁעִיר עַד מִישַׁר פֶּאֶרָן דְסַמִּיד עַל מִדְבָּרָא:	6 וְיַת־חֹרָי בְּהֶרֶם שַׁעִיר עַד אֵיל פֶּאֶרָן אֲשֶׁר עַל־הַמִּדְבָּר:
7 And they turned back, and came to En-mishpat—the same is Kadesh—and smote all the country of the Amalekites, and also the Amorites, that dwelt in Hazazon-tamar.	וְתָבוּ וַאֲתוּ לְמִישַׁר פְּלוּג דִּינָא הִיא רָקַם וּמָחוּ יַת כָּל חֲקַל עַמְלָקָא וְאַף יַת אַמּוֹרָאָה דִּיתִיב בְּעִין גְּדִי:	7 וַיָּשֻׁבוּ וַיָּבֹאוּ אֶל־עֵין מִשְׁפָּט הוּא קֶדֶשׁ וַיַּכּוּ אֶת־כָּל־שָׂדֶה הָעַמְלָקִי וְגַם אֶת־הָאֲמֹרִי הַיֹּשֵׁב בְּחֶצְזֵן תְּמָר:
8 And there went out the king of Sodom, and the king of Gomorrah, and the king of Admah, and the king of Zeboiim, and the king of Bela—the same is Zoar; and they set the battle in array against them in the vale of Siddim;	וַיֵּצֵא מֶלֶךְ סֹדֹם וּמֶלֶךְ עֲמֹרָה וּמֶלֶךְ אַדְמָה וּמֶלֶךְ צִבְיִים וּמֶלֶךְ בֶּלַע הוּא־צֹר וַיַּעֲרְכוּ אֹתָם מִלְחָמָה בְּעֵמֶק הַשִּׁדִּים:	8 וַיֵּצֵא מֶלֶךְ־סֹדֹם וּמֶלֶךְ־עֲמֹרָה וּמֶלֶךְ־אַדְמָה וּמֶלֶךְ־צִבְיִים וּמֶלֶךְ־בֶּלַע הוּא־צֹר וַיַּעֲרְכוּ אֹתָם מִלְחָמָה בְּעֵמֶק הַשִּׁדִּים:
9 against Chedorlaomer king of Elam, and Tidal king of Goiim, and Amraphel king of Shinar, and Arioch king of Ellasar; four kings against the five.	עִם כְּדֻרְלַעְמֹר מֶלֶךְ דְּעִילָם וְתִדַּל מֶלֶךְ דְּעִימִי וְאַמְרַפֶּל מֶלֶךְ דְּבִבֵּל וְאַרְיוֹךְ מֶלֶךְ דְּאֵלְסַר אַרְבַּעָא מְלָכִין לְקַבִּיל חֲמִשָּׁא:	9 אֶת כְּדֻרְלַעְמֹר מֶלֶךְ עִילָם וְתִדַּל מֶלֶךְ גּוֹיִם וְאַמְרַפֶּל מֶלֶךְ שִׁנָּר וְאַרְיוֹךְ מֶלֶךְ אֵלְסַר אַרְבַּעָה מְלָכִים אֶת־חֲמִשָּׁה:
10 Now the vale of Siddim was full of slime pits; and the kings of Sodom and Gomorrah fled, and they fell there, and they that remained fled to the mountain.	וּמִישַׁר חֲקִלְיָא בִּירָן בִּירָן מִסָּקֵן חִימְרָא וַעֲרָקוּ מֶלֶךְ דְסֹדֹם וְעַמּוֹרָה וַיִּפְּלוּ תַמָּן וּדְאִשְׁתְּאָרוּ לְטוֹרָא עֲרָקוּ:	10 וְעֵמֶק הַשִּׁדִּים בָּאֶרֶת בָּאֶרֶת חָמָר וַיִּנָּסוּ מֶלֶךְ־סֹדֹם וְעַמּוֹרָה וַיִּפְּלוּ־שָׁמָּה וְהַנִּשְׁאָרִים הָרָה נָסוּ:

(5) ובארבע עשרה שנה. למרדן (שצח יא. ז"ר): בא כדרלעומר. לפי שהוא היה צעל המעשה, נכנס צעוזי הקורה

(ז"ר): והמלכים וגו'. אלו שלשה מלכים: הזוזים. הם זמזומים (דברים ז, כ):

(6) בהררם. זהר שלהם: איל פארן. כתרוממו מישר. ואומר אני, שאין איל לשון מישור, אלא מישור של פארן איל שמו, ושל ממרא אלוי שמו (יג, יח), ושל ירדן ככר שמו (יג, יח), ושל שטים אצל שמו, אצל השטים (צמדצר לג, מט), וכן צעל ג' (יהושע יא, יז) צעל שמו, וכולן מתורגמין מישר, וכל אחד שמו עליו: על המדבר. אצל המדבר, כמו ועליו מטה מנשה (צמדצר ז, כ):

(7) עין משפט הוא קדש. על שם העמיד, שעתידין משה ואהרן להשפט שם על עסקי אבות העין, והם מי מריבה (תנחומא). ואונקלוס תרגמו כפשוטו, מקום שהיו בני המדינה מתקצנים שם לכל משפט: שדה העמלקי. עדיין לא נולד עמלק, ונקרא על שם העמיד (שם ז"ר): בחצצן תמר. הוא עין גדי (אונקלוס), מקרא מלא (צדכרי הימים"ז כ, ז) ציהושפט:

(9) ארבעה מלכים וגו'. ואף על פי כן נצחו המועטים, להודיען שגבורים היו, ואף על פי כן לא נמנעו אברהם מלרדוף אחריהם:

(10) בארת בארת חמר. בארות הרצה היו שם, שנוטלים משם אדמה לטיט של צנין (ז"ר). ומדרש אגדה (שם), שהיה הטיט מוגבל (מגובל) זהם, ונעשה נס למלך סדום שיצא משם, לפי שהיו באומות מקצתן שלא היו מאמינים שניצולו אברהם מאור כשדים מכבשן האש, וכיון שיצא זה מן החמר האמינו צאצאיהם למפרע (ז"ר מז, ז): הרה נסו. להר נסו, הרה כמו להר, כל מיצה שנריכה למ"ד בתחלתה הטיל לה ה"א בסופה (יצמות יג). ויש חילוק בין הרה להרה שה"א צבוקף המיצה עומדת במקום למ"ד שצראשה, אצל (ס"א ז) אינה עומדת במקום למ"ד, ונקודה (ס"א) לנקוד (פתח תחתיה, והרי הרה כמו

- 11 And they took all the goods of Sodom and Gomorrah, and all their victuals, and went their way. וַיִּקְחוּ אֶת־כָּל־רְכֻשׁ סְדֹם וְעִמּוֹרָה וְאֶת־כָּל־אֲכָלָם וַיֵּלְכוּ:
- 12 And they took Lot, Abram's brother's son, who dwelt in Sodom, and his goods, and departed. וַיִּקְחוּ אֶת־לוֹט וְאֶת־רְכֻשׁוֹ בֶּן־אֲחִי אַבְרָם וַיֵּלְכוּ וְהוּא יֹשֵׁב בְּסֹדֶם:
- 13 And there came one that had escaped, and told Abram the Hebrew—now he dwelt by the terebinths of Mamre the Amorite, brother of Eshcol, and brother of Aner; and these were confederate with Abram. וַיָּבֹא הַפְּלִיט וַיַּגִּד לְאַבְרָם הָעִבְרִי וְהוּא שָׁכֵן בְּאֵלְנֵי מַמְרֵה הָאֲמֹרִי אֲחִי אֶשְׁכּוֹל וְאֲחִי עֲנָן וְהֵם בְּעָלֵי בְרִית־אַבְרָם:
- 14 And when Abram heard that his brother was taken captive, he led forth his trained men, born in his house, three hundred and eighteen, and pursued as far as Dan. וַיִּשְׁמַע אַבְרָם כִּי נִשְׁבָּה אָחִיו וַיֵּרָק אֶת־חַנְיָכָיו וַיְלִידֵי בֵיתוֹ שְׁמֹנֶה עָשָׂר וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת וַיִּרְדֹּף עַד־דָּן:
- 15 And he divided himself against them by night, he and his servants, and smote them, and pursued them unto Hobah, which is on the left hand of Damascus. וַיַּחֲלֶק עֲלֵיהֶם לַיְלָה הוּא וְעַבְדָּיו וַיִּכּוּ וַיִּרְדֹּפֶם עַד־חֹבֹבָה אֲשֶׁר מִשְׁמָאל לְדָמָשֶׁק:

להר, או כמו אל הר, ואינו מפרש לאיזה הר, אלא שכל אחד גם באשר מצא הר תחלה. וכשהוא נותן ה"א בראשה להכחזק ההרהר המדברה, פתרונו כמו אל הר או כמו לההר (להר), ומשמע לאותו הר הידוע ומפורש בפרשה: (12) והוא יושב בסדום. מי גרס לו זאת, ישיצמו בסדום (צ"ר):

(13) ויבא הפליט. לפי פשוטו זה עוג שפלט מן המלחמה, והוא שכחזר פי רק עוג נשאר מיתר הרפאים (דברים ג, יא), וזה נשאר, שלא הרגוהו אמרפל וחזיריו כשהכו הרפאים בעשתרות קרנים. תנחומא (חקת כה). ומדרש בראשית רבה (מב, ח), זה עוג שפלט מדור המבול (גדה סא. יוצ"ע), וזהו מיתר הרפאים, שנאמר (ו, ד) הנפילים ה'יו בלעז וגו', ומתכוין שיהרג אצרכם וישא את שרה (צ"ר): העברי. שצא מעצר הנהר. (צ"ר סס): בעלי ברית אברם. שכרתו עמו ברית (צ"ר) (ס"א, דבר אחר שהשיאו לו ענה על המילה (צ"ר) כמו שמפורש במקום אחר):

(14) וירק. כמרגומו וזריו, וכן וירקוטי ארביקס תרז (ויקרא כו, לג), אזדיין צמרזי עליכם, וכן ארביקס תרזי (שמות טו, ט), וכן וירק תניתי וקצר (תהלים לה, ג) (פס"ז): חניכיו. חנכו חניז (פס"ז) שחנכו למצות, והוא לשון התחלת כניסת האדם או כלי לאומנות שהוא עתיד לעמוד זה, וכן תנוד לנער (משלי כב, ו), תנפת המצח (צמדבר ז, יא), תנפת הצית (תהלים ל, א), וצלע"ז קורין לו אינניי"ר וצרש"י כ"י אישטרייני"ר: שמונה עשר וגו'. רבותינו אמרו (נדרים לב). אליעזר לצדו היה, והוא מנין גימטריא של שמו: עד דן. שם תשש כחור, שראה שעדיין צניו להעמיד שם עגל (סנהדרין לו):

(15) ויחלק עליהם. לפי פשוטו סרס המקרא, ויחלק הוא ועצדיו עליהם לילה, כדרך הרודפים שמתפלגים אחר הנרדפים כצורחים זה לכאן וזה לכאן: לילה. כלומר אחר שחשכה לא נמנע מלרדפם. ומדרש אגדה (צ"ר), שנחלק הלילה, וצחצח הראשון נעשה לו גם, חזיו השני נשמר וצא לו לחצות לילה של מצרים: עד חובה. אין מקום ששמו חובה, ודן קורא חובה, על שם עבודת אלילים שעמידה להיות שם (תנחומא):

<p>16 And he brought back all the goods, and also brought back his brother Lot, and his goods, and the women also, and the people.</p>	<p>וַיָּשָׁב אֶת כָּל-הָרֶכֶשׁ וְגַם אֶת-לוֹט אָחִיו וְרֶכֶשׁוֹ הַשִּׁיב וְגַם אֶת-הַנָּשִׁים וְאֶת-הָעָם:</p>	<p>16 וַיָּשָׁב אֶת כָּל-הָרֶכֶשׁ וְגַם אֶת-לוֹט אָחִיו וְרֶכֶשׁוֹ הַשִּׁיב וְגַם אֶת-הַנָּשִׁים וְאֶת-הָעָם:</p>
<p>17 And the king of Sodom went out to meet him, after his return from the slaughter of Chedorlaomer and the kings that were with him, at the vale of Shaveh—the same is the King's Vale.</p>	<p>וַיֵּצֵא מֶלֶךְ-סֹדֶם לִקְרֹאתוֹ אַחֲרֵי שׁוּבוֹ מִהַכּוֹת אֶת-כְּדֻרְלַעְמֹר וְאֶת-הַמְּלָכִים אֲשֶׁר-אִתּוֹ אֶל-עַמְקֵי שָׁוֵה הוּא עַמְקֵי הַמֶּלֶךְ:</p>	<p>17 וַיֵּצֵא מֶלֶךְ-סֹדֶם לִקְרֹאתוֹ אַחֲרֵי שׁוּבוֹ מִהַכּוֹת אֶת-כְּדֻרְלַעְמֹר וְאֶת-הַמְּלָכִים אֲשֶׁר-אִתּוֹ אֶל-עַמְקֵי שָׁוֵה הוּא עַמְקֵי הַמֶּלֶךְ:</p>
<p>18 And Melchizedek king of Salem brought forth bread and wine; and he was priest of God the Most High.</p>	<p>וּמֶלֶךְ-צִדְקָה מֶלֶךְ שָׁלֵם הוֹצִיא לֶחֶם וַיִּזֵּן וְהוּא כֹהֵן לֵאלֹהֵי עֵלְיוֹן:</p>	<p>18 וּמֶלֶךְ-צִדְקָה מֶלֶךְ שָׁלֵם הוֹצִיא לֶחֶם וַיִּזֵּן וְהוּא כֹהֵן לֵאלֹהֵי עֵלְיוֹן:</p>
<p>19 And he blessed him, and said: 'Blessed be Abram of God Most High, Maker of heaven and earth;</p>	<p>וַיְבָרֶכְהוּ וַיֹּאמֶר בְּרִיךְ אַבְרָם לֵאלֹהֵי עֵלְיוֹן קֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:</p>	<p>19 וַיְבָרֶכְהוּ וַיֹּאמֶר בְּרִיךְ אַבְרָם לֵאלֹהֵי עֵלְיוֹן קֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:</p>
<p>20 and blessed be God the Most High, who hath delivered thine enemies into thy hand.' And he gave him a tenth of all.</p>	<p>וַיְבָרֶכְהוּ אֵל עֵלְיוֹן אֲשֶׁר-מָגֵן צָרֶיךָ בְּיָדְךָ וַיִּתֵּן-לוֹ מֵעֵשֶׂר מִכָּל:</p>	<p>20 וַיְבָרֶכְהוּ אֵל עֵלְיוֹן אֲשֶׁר-מָגֵן צָרֶיךָ בְּיָדְךָ וַיִּתֵּן-לוֹ מֵעֵשֶׂר מִכָּל:</p>
<p>21 And the king of Sodom said unto Abram: 'Give me the persons, and take the goods to thyself.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ-סֹדֶם אֶל-אַבְרָם תֵּן-לִי הַנַּפֶּשׁ וְהָרֶכֶשׁ קַח-לָךְ:</p>	<p>21 וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ-סֹדֶם אֶל-אַבְרָם תֵּן-לִי הַנַּפֶּשׁ וְהָרֶכֶשׁ קַח-לָךְ:</p>
<p>22 And Abram said to the king of Sodom: 'I have lifted up my hand unto the LORD, God Most High, Maker of heaven and earth,</p>	<p>וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל-מֶלֶךְ סֹדֶם הִרְמַתִּי יָדִי אֶל-יְהוָה אֵל עֵלְיוֹן קֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:</p>	<p>22 וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל-מֶלֶךְ סֹדֶם הִרְמַתִּי יָדִי אֶל-יְהוָה אֵל עֵלְיוֹן קֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:</p>

(17) עמק שוה. כך שמו, ותרגומו למישר מפנה, פנוי מאילנות ומכל מכשול: עמק המלך. בית ריסא דמלכא (אונקלוס), בית ריס אחד, שהוא שלשים קנים (פייט שקלים אז ראית), שהיה מיוחד למלך לזחק שם. ומדרש אגדה (צ"ר), עמק שהשוו שם כל האומות, והמליכו את אברהם עליהם לנשיא אלהים ולקצין: (18) ומלכי צדק. מדרש אגדה הוא שם בן נח (נדרים לב: צ"ר): לחם ויין. כך עושים ליגיעי מלחמה, והראה לו שאין בלבו עליו על שהרג את בניו. ומדרש אגדה, רמז לו על המנחות ועל הנסכים שיקריבו שם בניו (צ"ר מד, ז): (19) קנה שמים וארץ. כמו עשה שמנים וארץ (תהלים קמו, ו), על ידי עשייתן קנאן להיות שלו: (20) אשר מגן. אשר הסגיר, וכן אֶמְנָקָה יִשְׁרָאֵל (הושע יא, ח): ויתן לו. אברהם (יו"ע), מעשר מכל אשר לו, לפי שהיה כהן: (21) תן לי הנפש. (הגופים) מן השני שלי שהנלח, החזר לי הגופים לבדם: (22) הרמתי ידי. לשון שבועה (צ"ר), מרים אני את ידי לאל עליון, וכן צִי נִשְׁבַּעְתִּי (בראשית כב, טז), נשבע אני, וכן נִשְׁבַּעְתִּי פָסַף הַשָּׂדֶה קח ממני (שם כג, יג), נותן אני לך כסף השדה וקחהו ממני:

<p>that I will not take a thread nor a shoe-latchet nor ought that is thine, lest thou shouldst say: I have made Abram rich;</p>	<p>אם מחוט ועד שרוך-נעל ואם-אקח מכל-אשר-לך ולא תאמר אני העשיתי את-אברם:</p>	<p>23</p>
<p>save only that which the young men have eaten, and the portion of the men which went with me, Aner, Eshcol, and Mamre, let them take their portion.'</p>	<p>בְּלִעְדֵּי רֶק אֲשֶׁר אָכְלוּ הַנְּעָרִים וְחֵלֶק הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָלְכוּ אִתִּי עֲנֵר אֶשְׁכּוֹל וּמַמְרֵי הֵם יִקְחוּ חֵלָקָם: (ס)</p>	<p>24</p>
<p>After these things the word of the LORD came unto Abram in a vision, saying: 'Fear not, Abram, I am thy shield, thy reward shall be exceeding great.'</p>	<p>אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הָיָה דְּבַר-יְהוָה אֶל-אַבְרָם בְּמַחְזָה לֵאמֹר אֶל-תִּירָא אֲבָרָם אֲנִכִּי מִגֵּן לְךָ שְׂכָרְךָ תִּרְבֶּה מְאֹד:</p>	<p>יב</p>
<p>And Abram said: 'O Lord God, what wilt Thou give me, seeing I go hence childless, and he that shall be possessor of my house is Eliezer of Damascus?'</p>	<p>וַיֹּאמֶר אֲבָרָם יְיָ אֱלֹהִים מָה תִּתֶּן לִי וְאֵנָּה אֲזִיל דְּלָא וְלִדּוּ וְבִר פְּרִינָסָא הָדִין דְּבִבְיָתִי הוּא דְּמִשְׁקָאָה אֱלִיעֶזֶר:</p>	<p>2</p>
<p>And Abram said: 'Behold, to me Thou hast given no seed, and, lo, one born in my house is to be mine heir.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר אֲבָרָם הֵן לִי לֹא נָתַתָּה וְלִדּוּ וְהָיָה בֶן-בֵּיתִי יוֹרֵשׁ אֹתִי:</p>	<p>3</p>

(23) אם מחוט ועד שרוך נעל. אעכז לעצמי מן השבי: ואם אקח מכל אשר לך. ואם תאמר לכת לי שכר מצית גנוזך, לא חקם: ולא תאמר וגו'. שהקצ"ה הצמיחני לעשרתי, שנאמר וְאֶצְקָךָ וגו' (יב, ז):

(24) הנערים. עבדי אשר הלכו אחי, ועוד ענר אשכול וממרא וגו', ואף על פי שעבדי נכנסו למלחמה, שנאמר (טו) הוא ועצדיו ויגס, וענר וחזיריו ישבו על הכלים לשמור, אפלו הכי הם יקחו חלקם, וממנו למד דוד, שאמר קָחֶלֶק הַיָּד בְּמִלְחָמָהּ הַיָּד עַל הַכֵּלִים יִקְחוּ יַחְלְקוּ (שמואל-א, ל, כד), ולכן נאמר וַיְהִי מֵהַיּוֹם הַהוּא וְמִעַתָּה וַיִּשְׁמָעָה לְחָק וּמִשְׁפָּט (שם פסוק כה), לא נאמר והלאה, לפי שכבר נתן החוק צימי אצרהם (צ"ר):

(1) אחר הדברים האלה. כל מקום שנאמר אחר, סמוך. אחרי, מופלג (צ"ר מד, ה). אחר הדברים האלה, אחר שנעשה לו נס זה שהרג את המלכים, והיה דואג ואומר שמא קבלתי שכר על כל דקותי, לכך אמר לו המקום אל תירא אצרכ. אנכי מגן לך. מן העונש, שלא תענש על כל אותם נפשות שהרגת (צ"ר), ומה שאתה דואג על קבול שכרך, שכרך הרבה מאד (צ"ר):

(2) הולך ערירי. מנחם בן סרוק פירשו לשון יורש, וחזר לו ער וענה (מלאכי ב, יב), ערירי בלא יורש, כאשר תאמר ויבֶלְל תְּבִיטָתִי תִשָּׁרֵשׁ (איוב לא, יב), תעקר שרשיה, כך לשון ערירי חסר צניס וצלע"ז דעזענפאט"ס. ולי נראה ער ועונה, מגזרת וְלִבִּי עַר (שיר השירים ה, ז), וערירי לשון חורבן, וכן ערו ערו (תהלים קלז, ו), וכן ערוֹת יסוד (חזקוני ג, יג), וכן עָרַעַר תִּתְעָרַעַר (ירמיה נא, נח), וכן כִּי אֶרְכָּה עָרָה (נפניה ב, יד): ובן משק ביתי. כחרגומו, שכל ציטי ניזון על פיו, כמו ועל פִּיךָ יִשָּׁק (בראשית מא, מ), אפוטרופא שלי, ואילו היה לי בן היה צני ממונה על שלי: דמשק. לפי התרגום מדמשק היה, ולפי מדרש אגדה (צ"ר) שרדף המלכים עד דמשק, ובגמרא שלנו (יומא כח): דרשו נוטריקון, דולה ומשקה מתורת רבו לאחרים:

(3) הן לי לא נתת זרע. ומה תועלת בכל אשר נתן לי:

<p>4 And, behold, the word of the LORD came unto him, saying: 'This man shall not be thine heir; but he that shall come forth out of thine own bowels shall be thine heir.'</p>	<p>וְהָיָה דְבַר־יְהוָה אֵלָיו לֵאמֹר לֹא יִירָשְׁךָ זֶה כִּי־אִם אֲשֶׁר יֵצֵא מִמְעֵיךָ הוּא יִירָשְׁךָ: וְהָיָה פֶתֶןמָא דִּי עֲמִיָּה לְמִימַר לֹא יִירָתְנָךְ דִּין אֱלֹהִין בֵּר דְּתוֹלִיד הוּא יִירָתְנָךְ:</p>
<p>5 And He brought him forth abroad, and said: 'Look now toward heaven, and count the stars, if thou be able to count them'; and He said unto him: 'So shall thy seed be.'</p>	<p>וַיּוֹצֵא אֹתוֹ חֲחוּצָה וַיֹּאמֶר הַבֶּט־נָא הַשָּׁמַיְמָה וּסְפֹר הַכּוֹכָבִים אִם־תּוּכַל לִסְפֹּר אֹתָם וַיֹּאמֶר לוֹ כֹּה יִהְיֶה זֶרְעֶךָ: וְאַפִּיק יְתִיָּה לְבָרָא וַאֲמַר אַסְתָּכִי כַּעַן לַשָּׁמַיָא וּמִנִּי כּוֹכְבֵיָא אִם תְּפּוּל לְמִמִּנִּי יִתְהוֹן וַאֲמַר לִיה כָּדִין יִהוֹן בְּנָךְ:</p>
<p>6 And he believed in the LORD; and He counted it to him for righteousness.</p>	<p>וַהֲאֱמַן בִּיהוָה וַיַּחֲשִׁבֶהָ לוֹ צְדָקָה: וְהִימִין בְּמִימְרָא דִּי וַחֲשִׁבֶהָ לִיה לְזָכוֹ:</p>
<p>7 And He said unto him: 'I am the LORD that brought thee out of Ur of the Chaldees, to give thee this land to inherit it.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי יְהוָה אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאוּר כַּשְׁדִּים לָתֵת לְךָ אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ: וַאֲמַר לִיה אֲנָא יְיָ דְאַפִּיקְתָּךְ מֵאוּר דְּכַסְדָּאי לְמַתָּן לְךָ יֵת אֶרֶעָא הָדָא לְמִירְתָּהּ:</p>
<p>8 And he said: 'O Lord God, whereby shall I know that I shall inherit it?'</p>	<p>וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי יְהוָה בְּמָה אֵדַע כִּי אִירָשֶׁנָּה: וַאֲמַר יְיָ אֱלֹהִים בְּמָה אֵדַע אֲרִי אִירְתֶּנָּה:</p>
<p>9 And He said unto him: 'Take Me a heifer of three years old, and a she-goat of three years old, and a ram of three years old, and a turtle-dove, and a young pigeon.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר אֵלָיו קַח־הָ לִי עֵגְלָה מְשֻׁלֶּשֶׁת וְעֵז מְשֻׁלֶּשֶׁת וְאַיִל מְשֻׁלֶּשׁ וְתֹר וְגֹזֶל: וַאֲמַר לִיה קְרִיב קְדָמִי עֵגְלִין תְּלָתָא וְעִזִּין תְּלָתָא וְדָכְרִין תְּלָתָא וְשִׁפְנִינָא וּבֵר יוֹנָה:</p>
<p>10 And he took him all these, and divided them in the midst, and laid each half over against the other; but the birds divided he not.</p>	<p>וַיִּקַּח־לוֹ אֶת־כָּל־אֵלֶּה וַיַּבְתֵּר אֹתָם בְּתֶנֶךְ וַיִּתֵּן אִישׁ־בְּתָרוֹ לְקָרְאֵת רֵעֵהוּ וְאֶת־הַצֶּפֶר לֹא בָתַּר: וְקָרִיב קְדָמוּהִי יֵת כָּל אֱלִין וּפְלִיג יִתְהוֹן בְּשֵׁוֹי וַיַּהֲב פְּלִגָּא פִּילַג לְקַבִּיל חֲבֵרִיָּה וְיֵת עוֹפָא לֹא פְלִיג:</p>

(5) ויוצא אותו החוצה. לפי פשוטו הוציאו מאהלו לחוץ לראות הכוכבים. ולפי מדרשו (שבת קנו.), אמר לו לא מאכסגנינות שלך שראית צמזמות שאיך עמיד בן, אצרכס אין לו בן, אצל אצרכס יש לו בן, וכן שרי לא חלד, אצל שרה חלד (ב"ר), אני קורא לנכס שם אחר וישתנה המזל. דבר אחר, הוציאו מחללו של עולם והגזיחו למעלה מן הכוכבים, וזה לשון הצטנא מלמעלה למטה (תנחומא חיי שרה ו ב"ר):

(6) והאמן בה. לא שאל לו אות על זאת, אצל על ירושת הארץ שאל לו אות, ואמר לו צמה אדע: ויחשבה לו צדקה. הקצ"ה חשבה לאצרכס לזכות ולצדקה, על האמונה שהאמן בו. דבר אחר צמה אדע, לא שאל לו אות, אלא אמר לפניו, הודיעני באיזה זכות יתקיימו צה, אמר לו הקצ"ה בזכות הקרצנות (תענית כז):

(9) עגלה משלשת. שלשה עגלים רמז לשלשה פרים, פרי יום הכפורים ופרי העלם דבר של צבור ועגלה ערופה (ב"ר מד, יד): ועז משלשת. רמז לשעיר הנעשה צפנים, ושעירי מוספין של מועד ושעיר חטאת יחיד (ב"ר): ואיל משולש.

אשם ודאי ואשם חלוי, וכצבה של חטאת יחיד (ב"ר): ותור וגוזל. תור וכן יונה (ב"ר): (10) ויבתר אותם. חלק כל אחד לשני חלקים. ואין המקרא יוצא מידי פשוטו, לפי שהיה כורת ברית עמו לשמור הצטנא לתוריש לנצח את הארץ, כדכתיב (יה) ציוס ההוא קצת ה' את אצרכס צקית לאמר וגו', ודרך כורת ברית לחלק צמהה ולעצור בין

<p>And the birds of prey came down upon the carcasses, and Abram drove them away.</p>	<p>וַיֵּרֶד הָעֵיט עַל־הַפְּגָרִים וַיֵּשֶׁב אֹתָם אַבְרָם:</p>	<p>וַיֵּרֶד הָעֵיט עַל־הַפְּגָרִים וַיֵּשֶׁב אֹתָם אַבְרָם:</p>
<p>And it came to pass, that, when the sun was going down, a deep sleep fell upon Abram; and, lo, a dread, even a great darkness, fell upon him.</p>	<p>וַיְהִי הַשֶּׁמֶשׁ לָבוֹא וַתְּרַדְמָה נִפְלְאָה עַל־אַבְרָם וַהֲגָה אִמָּה חֲשִׁכָה גְדֹלָה נִפְלְתָה עָלָיו:</p>	<p>וַיְהִי הַשֶּׁמֶשׁ לָבוֹא וַתְּרַדְמָה נִפְלְאָה עַל־אַבְרָם וַהֲגָה אִמָּה חֲשִׁכָה גְדֹלָה נִפְלְתָה עָלָיו:</p>
<p>And He said unto Abram: 'Know of a surety that thy seed shall be a stranger in a land that is not theirs, and shall serve them; and they shall afflict them four hundred years;</p>	<p>וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם יָדָע תֵּדָע אֲרִי דִיִּירִין יִהְיוּ בְּאֶרֶץ לֹא דִילְהוֹן וַיִּפְלְחוּן בְּהוֹן וַיַּעֲבֹדוּם וַעֲנִי אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה:</p>	<p>וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם יָדָע תֵּדָע כִּי גֵר יִהְיֶה זְרַעְךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם וַעֲבָדוּם וַעֲנִי אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה:</p>
<p>and also that nation, whom they shall serve, will I judge; and afterward shall they come out with great substance.</p>	<p>וְאִם אֶת־הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבָדוּן אֲנִי וְאַחֲרֵי־כֵן יֵצְאוּ בְּרִכְשׁ גָּדוֹל:</p>	<p>וְאִם אֶת־הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבָדוּן אֲנִי וְאַחֲרֵי־כֵן יֵצְאוּ בְּרִכְשׁ גָּדוֹל:</p>
<p>But thou shalt go to thy fathers in peace; thou shalt be buried in a good old age.</p>	<p>וְאַתָּה תָּבוֹא אֶל־אֲבֹתֶיךָ וְאַתָּה תִּתְקַנְנִישׁ לְוַת אֲבֹתֶיךָ בְּשָׁלוֹם תִּקְבָּר בְּשִׁיבָה טוֹבָה:</p>	<p>וְאַתָּה תָּבוֹא אֶל־אֲבֹתֶיךָ וְאַתָּה תִּתְקַנְנִישׁ לְוַת אֲבֹתֶיךָ בְּשָׁלוֹם תִּקְבָּר בְּשִׁיבָה טוֹבָה:</p>

צִדְקָיָה, כמה שנאמר להלן הַעֲזָרִים צִין צִדְקָיָה הַעֲגָל (ירמיה לז, יט), אף כאן תנור עשן ולפיד אש אשר עבר צִין הגזרים, הוא שלוחו של שכינה שהוא אש: ואת הצפור לא בחר. לפי שהאומות עובדי כוכבים ומזלות נמשלו לפרים ואילים ושעירים, שנאמר קִצְבוֹנֵי פָרִים רָצִים וגו' (תהלים כב, יג), ואומר הֲאֵלִי אֲשֶׁר רָאִיתָ צֶעַל הַקִּרְנִים, מִלְכֵי מִדֵּי וּפָרָס (דניאל ח, כ), ואומר וְהַצִּיר וְהַשְּׁעִיר, מִלֵּךְ יוֹן (שם כא). וישראל נמשלו לצני יונה, שנאמר יוֹנָתִי בְּסֻגְיֵי הַסָּלַע (שיר השירים ז, יד), לפיכך בחר הזהמות, רמז על האומות שיהיו פְּלִין והולכין, ואת הנפור לא בחר, רמז שיהיו ישראל קיימין לעולם (פס"ז):

(11) העיש. הוא עוף, ועל שם שהוא עט ושואף אל הנצלות טעם עֲלֵי אוֹכֵל (לשה"כ איז ט, כו), כמו וַשֶּׁעַט אֶל הַשָּׁלָל (שמואל"א טו, יט): על הפגרים. על הצתרים. (ס"א הפגרים מתרגמין פגליא, אלא מתוך שהורגלו לתרגם איש בחרו ויהו פגליא, נחלקף להם תיבת פגליא לפגליא, ותרגמו הפגרים פגליא, וכל המתרגם כן טועה, לפי שאין להקיש בחרים לפגרים, שצתרים תרגומו פגליא, ופגרים תרגומו פגליא לשון פגול, כמו פָּגוּל הוּא (ויקרא יט, ז), לשון פגור (כך שמעתי מפי רבינו יהודה ז"ר שמואל. וכן הגירסא דרש"י כ"י וצ"י אחרת כחיד כף פ"י רבינו מאיר ז"ר שמואל): וישב. לשון נשיבה והפרחה, כמו יָשַׁב רִחוֹ (תהלים קמו, יח), רמז שיצא דוד בן ישי לכלותם (פדר"א כח), ואין מניחים אותו מן השמים, עד שיצאו מלך המשיח (פס"ז):

(12) והגה אימה וגו'. רמז לזרות וחשך של גלויות (ז"ר):

(13) כי גר יהיה זרעך. משנולד יצחק עד שיצאו ישראל ממצרים ארבע מאות שנה, כיצד, יצחק בן ששים שנה כשנולד יעקב, ויעקב כשיצא למצרים אמר (מו, ט) ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה, הרי ק"ץ, ובמצרים היו מאתים ועשר כמנין רד"ו, הרי ארבע מאות שנה (סד"ג פדר"א מח). ואם תאמר במצרים היו ארבע מאות, הרי קהת מיורדי מצרים היה, לא וחשוב שנתינו של קהת ושל עמרם, ושמונים של משה שהיה כשיצאו ישראל ממצרים, אין אתה מוצא אלא שלש מאות וחמשים, ואתה צריך להוציא מהן כל השנים שחי קהת אחר לידת עמרם, ושחי עמרם אחר לידת משה: בארץ לא להם. ולא נאמר בארץ מצרים, אלא לא להם, משנולד יצחק (כא, לו) וַיָּגֵר אֶצְרָקֶם וגו', וַיָּגֵר יִצְחָק בְּגֵרָר, וַיַּעֲקֹב אֶרֶץ צָרָתָן חָם (תהלים קה, כג), לגור צָרָתָן צָאנו (בראשית מו, ז):

(14) וגם את הגוי. וגם, לרבות ארבע מלכיות (ז"ר), שאף הם פְּלִים על ששעבדו את ישראל: דן אנכי. בעשר מכות (ז"ר): ברכוש גדול. צממון גדול כמו שנאמר וַיִּגְדְּלוּ אֶת מִקְרָם (שמות יב, לו):

(15) ואתה תבא. ולא תראה כל אלה: אל אבותיך. אציו עובד עבודה זרה והוא מְצָרָו שיצא אליו, למדך שעשה תרח תשובה (תנחומא): תקבר בשיבה טובה. צָרָו שיעשה ישמעאל תשובה צימיו (ז"ר לו), ולא יצא עשו לתרבות רעה צימיו, ולפיכך מת' שנים קודם זמנו (ז"ר סג, יז), ובו ציוס מרד עשו (ז"ר טז):

16	And in the fourth generation they shall come back hither; for the iniquity of the Amorite is not yet full.	וְדֹר רְבִיעִי יָשׁוּבוּ הֵנָּה כִּי לֹא־שָׁלֵם עֲוֹן הָאֱמֹרִי עַד־הֵנָּה:	וְדָרָא רְבִיעָא יתובון הלקא ארי לא שלים חובא דאמורא עד כען:
17	And it came to pass, that, when the sun went down, and there was thick darkness, behold a smoking furnace, and a flaming torch that passed between these pieces.	וַיְהִי הַשֶּׁמֶשׁ בֹּאֵה וְעֹלָטָה הָיָה וְהָיָה תַנּוּר עֵשֶׂן וְלֶפֶיד אֵשׁ אֲשֶׁר עָבַר בֵּין הַגְּזָרִים הָאֵלֶּה:	והות שמשא עלת וקבלא הנה והא תנור דתנן ובעור דאישא עדא בין פלגיא האליון:
18	In that day the LORD made a covenant with Abram, saying: 'Unto thy seed have I given this land, from the river of Egypt unto the great river, the river Euphrates;	בַּיּוֹם הַהוּא כָּרַת יְהוָה אֶת־אַבְרָם בְּרִית לֵאמֹר לְזֶרְעֶךָ נָתַתִּי אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת מִנְּהַר מִצְרַיִם עַד־הַנָּהָר הַגָּדֹל נְהַר־פָּרָת:	ביומא ההוא גזר יי עם אברם קים למימר לבנד יתבית ית ארעא הדא מנהרא דמצרים עד נהרא רבא נהרא פרת:
19	the Kenite, and the Kenizzite, and the Kadmonite,	אֶת־הַקְּנִיזִי וְאֶת־הַקְּנִזִּי וְאֶת־הַקְּדֹמֹנִי:	ית שלמאי וית קנזאי וית קדמונאי:
20	and the Hittite, and the Perizzite, and the Rephaim,	וְאֶת־הַחִטִּי וְאֶת־הַפְּרִזִּי וְאֶת־הַרְפָּאִים:	ית חתאי וית פרזאי וית גבראי:
21	and the Amorite, and the Canaanite, and the Girgashite, and the Jebusite.'	וְאֶת־הָאֱמֹרִי וְאֶת־הַכְּנַעֲנִי וְאֶת־הַגִּרְגָּשִׁי וְאֶת־הַיְּבוּסִי: (ס)	ית אמוראי וית כנענאי וית גרגישאי וית יבוסאי:
XVI	Now Sarai Abram's wife bore him no children; and she had a handmaid, an Egyptian, whose name was Hagar.	וְשָׂרַי אִשְׁתְּ אַבְרָם לֹא יָלְדָה לּוֹ וְלֵאָה שִׁפְחָה מִצְרִית וּשְׁמָהּ הָגָר:	ושרי אשת אברם לא ילדת ליה ולאה אמתא מצריתא ושמה הגר:

(16) ודור רביעי ישובו הנה. לאחר שיגלו למצרים יהיו שם ג' דורות, והרביעי ישובו לארץ הזאת, לפי שבארץ כנען היה מדבר עמו וברת ברית זה, כדכתיב לתת לך את הארץ הזאת לרשתה, וכן היה, יעקב ירד למצרים, לא וחשוב דורותיו, יהודה פרץ וחזרונו, וכלב בן חזרון מצא הארץ היה: כי לא שלם עון האמורי. להיות משתלם מארצו עד אותו זמן, שאין הקצ"ה נפרע מאומה עד שתמלא סאתה, שנאמר (ישעיה כז, ח) בַּסֶּאֱסָאָה בְּשִׁלְטָהּ תִּרְיָצָה (סוטה ט).
(17) ויהי השמש באה. כמו ויהי הם מריקים שקיקם (בראשית מז, לה), ויהי הם קוצרים איש (מלכים ב' יג, כא) כלומר ויהי דבר זה: השמש באה. שקעה: ועלטה היה. משך היום: והנה תנור עשן וגר. רמז לו שיפלו המלכיות עובדי אלילים בגיהנם (פס"ז): באה. טעמו למעלה, לכך הוא מצוה שצא כצר, ואם היה טעמו למטה באל"ף, היה מצוה כשהיא שוקעת, ואי אפשר לומר כן, שהרי כצר כתוב ויהי השמש לצא, והעצרת תנור עשן לאחר מכאן היתה, נמצא שכצר שקעה (פס"ז). וזה חילוק בכל חיצה לשון נקבה שסודה שתי אותיות, כמו צא, קס, שז, כשהטעם למעלה לשון עזר הוא, כגון זה, וכגון וְקָלָה בָּאָה (כט, ט), קָמָה בְּלִמְתִּי (לז, ז), הִנֵּה שָׂדֶה יִבְמָסֶךְ (רות א, טו), וכשהטעם למטה הוא לשון הווה, דבר שנעשה עכשיו והולך, כמו בָּאָה עַם הָאֵלָן (כט, ו), בָּעָרָב הִיא בָּאָה וּבָצָרָה הִיא שָׂדֶה (אסתר ב, יד):
(18) לזרעך נתתי. אמירתו של הקצ"ה כאילו היא עשויה (צ"ר מד, כב): הנהר הגדול נהר פרת. לפי שהוא דצוק לארץ ישראל קוראהו גדול, אף על פי שהוא מאוחר בארבעה נהרות (פס"ז) היוצאים מעדן, שנאמר וְהָעָרָה הַרְבִּיעִי הוּא פָּרָת (צ, יד), משל הדייט, עזב מלך מלך (שבועות מז): הדבק לשחזור וישתחוו לך:
(19) את הקניזי. עשר אומות יש כאן, ולא נתן להם אלא שבעה גוים, והשלשה אדום ומואב ועמון (צ"ר מד, כג), והם קיני קניזי קדמוני, עתידים להיות ירושה לעתיד (צ"ב נו. צ"ב), שנאמר אֲדָוִם וּמוֹאָב מִשְׁלֹחַ יָדָם וַיִּגְי עִמּוֹן מִשְׁמַעְמָסָם (ישעיה יא, יד):
(20) ואת הרפאים. ארץ עוג, שנאמר זה ההוא יקרא ארץ רפאים (דברים ג, יג):

- And Sarai said unto Abram:
2 'Behold now, the LORD hath restrained me from bearing; go in, I pray thee, unto my handmaid; it may be that I shall be builded up through her.' And Abram hearkened to the voice of Sarai.
- And Sarai Abram's wife took Hagar the Egyptian, her handmaid, after Abram had dwelt ten years in the land of Canaan, and gave her to Abram her husband to be his wife.
- And he went in unto Hagar, and she conceived; and when she saw that she had conceived, her mistress was despised in her eyes.
- And Sarai said unto Abram: 'My wrong be upon thee: I gave my handmaid into thy bosom; and when she saw that she had conceived, I was despised in her eyes: the LORD judge between me and thee.'
- But Abram said unto Sarai: 'Behold, thy maid is in thy hand; do to her that which is good in thine eyes.' And Sarai dealt harshly with her, and she fled from her face.
- וַתֹּאמֶר שָׂרַי אֶל-אַבְרָם הִנֵּה-
2 אֲנִי עֲצֹרְנִי יְהוָה מִלֵּדֶת בֶּא-נָא
אֶל-שִׁפְחָתִי אוּלַי אֲבִנָּה מִמֶּנָּה
וַיִּשְׁמַע אַבְרָם לְקוֹל שָׂרַי:
- וַתִּקַּח שָׂרַי אִשְׁת-אַבְרָם אֶת-
3 הָגָר הַמִּצְרַיִת שִׁפְחָתָהּ מִקֵּץ
עֶשְׂרֵי שָׁנִים לְשִׁבְתָּ אַבְרָם בְּאֶרֶץ
כְּנָעַן וַתִּתֵּן אֹתָהּ לְאַבְרָם אִשָּׁה
לָוִי לְאִשָּׁה:
- וַיָּבֹא אֶל-הָגָר וַתַּהַר וַתֵּלֶד כִּי
4 הָרְתָהּ וַתִּקַּל גְּבִרְתָּהּ בְּעֵינֶיהָ:
- וַתֹּאמֶר שָׂרַי אֶל-אַבְרָם חֲמָסִי
5 עָלַיךָ אֲנֹכִי נָתַתִּי שִׁפְחָתִי
בְּחִיקֶךָ וַתֵּלֶד כִּי הָרְתָהּ וְאֶקַּל
בְּעֵינֶיהָ יִשְׁפֹּט יְהוָה בֵּינִי
וּבֵינֶיךָ:
- וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל-שָׂרַי הִנֵּה
6 שִׁפְחָתְךָ בְּיָדְךָ עֲשִׂי-לָהּ חֲטוֹב
בְּעֵינֶיךָ וַתַּעֲנֶה שָׂרַי וַתִּבְרַח
מִפָּנֶיהָ:
- וַאֲמַרְתָּ שָׂרַי לְאַבְרָם דִּין
לִי עֲלֶיךָ אֲנִי וְהַבֵּית אִמָּתִי
לָךְ וְחֹזֶת אֲרִי עֲדִיאָת וְקָלִית
בְּעֵינֶיהָ יִדִּין יְיָ בֵּינָא וּבֵינֶיךָ:
- וַאֲמַר אַבְרָם לְשָׂרַי הֲאִם אִמָּתֶיךָ
בְּיָדְךָ עֲבִידִי לָהּ דִּתְקִין
בְּעֵינֶיךָ וְעֵינֶיהָ שָׂרַי וְעֲרַקְתָּ מִן
קֶדְמָהּ:

- (1) שפחה מצרית. צת פרעה הייתה, כשראה נסים שנעשו לשרה, אמר, מוטב שזהא צתי שפחה צצית זה, ולא גצירה צצית אחר (צ"ר):
- (2) אוּלַי אבנה ממנה. לימד על מי שאין לו צנים שאינו צנוי אלא הרוס (צ"ר): אבנה ממנה. צזכות שאכנים צרתי לתוך ציתי: לקול שרי. לרוח הקדש שזה (צ"ר מה, צ):
- (3) ותקח שרה. לקחתה צצצרים אשריך שזכית לידצק צגוף קדוש כזה (סס ג): מקץ עשר שנים. מועד הקצוע לאשה ששהתה עשר שנים ולא ילדה לצעלה חייב לישא אחרת (יצמות סד. צ"ר): לשבת אברם וגר. מגיד, שאין ישיצת חוזה לארץ עולה לו מן המנין, לפי שלא נאמר לו ואעשך לגוי גדול עד שיצא לארץ ישראל (סס):
- (4) ויבא אל הגר ותהר. מציאה ראשונה (צ"ר מה, ד): ותקל גבירתה בעיניה. אמרה, שרה זו אין סקרה כגלויה, מראה עזמה כאילו היא צדקת, ואינה צדקת, שלא זכחה להריון כל השנים הללו, ואני נתעצרתי מציאה ראשונה (צ"ר סס):
- (5) חמסי עליך. חמס העשוי לי, עליך אני מטיל העונש, כשהתפללת להקצ"ה מה תסן לי וְאֲנִי הוֹלֵךְ עֲרִירִי, לא התפללת אלא עליך, והיה לך להתפלל על שנינו, והייתי אני נפקדת עמך (צ"ר). ועוד, צצריך אתה חומס ממני, שאתה שומע צזיוני ושומק (צ"ר מה, ה): אנכי נתתי שפחתי וגר ביני ובינך. כל צינך צצמקרא חסר, וזה מלא, קרי ציה וְצִינֶיךָ (ר"ל נוכח לנקה), שהכניסה עין הרע צצצורה של הגר והפילה עוצרה, הוא שהמלאך אומר להגר הֲנָךְ רָקָה, והלא כצר הרמה והוא מצטר לה שמהר, אלא מלמד שהפילה הריון הראשון (צ"ר):
- (6) ותענה שרי. הייתה משעצדת צה צקושי (צ"ר מה, ו):

7 And the angel of the LORD found her by a fountain of water in the wilderness, by the fountain in the way to Shur.	7 וַיִּמְצְאָהּ מַלְאָךְ יְהוָה עַל-עֵין הַמַּיִם בַּמִּדְבָּר עַל-הָעֵין בְּדֶרֶךְ שׁוּר:
8 And he said: 'Hagar, Sarai's handmaid, whence camest thou? and whither goest thou?' And she said: 'I flee from the face of my mistress Sarai.'	8 וַיֹּאמֶר הָגָר שִׁפְחַת שָׂרַי אֵי-מֵנָה בָּאת וְאַנְהָ תֵּלְכִי וְתֹאמַר מִפְּנֵי שָׂרַי גִּבְרַתִּי אֲנֹכִי בְּרַחַת:
9 And the angel of the LORD said unto her: 'Return to thy mistress, and submit thyself under her hands.'	9 וַיֹּאמֶר לָהּ מַלְאָךְ יְהוָה שׁוּבִי אֶל-גִּבְרַתְּךָ וְהִתְעַנִּי תַּחַת יָדֶיהָ:
10 And the angel of the LORD said unto her: 'I will greatly multiply thy seed, that it shall not be numbered for multitude.'	10 וַיֹּאמֶר לָהּ מַלְאָךְ יְהוָה הִרְבֵּה אֲרֵבָה אֶת-זַרְעֲךָ וְלֹא יִסְפָּר מִרְבּ:
11 And the angel of the LORD said unto her: 'Behold, thou art with child, and shalt bear a son; and thou shalt call his name Ishmael, because the LORD hath heard thy affliction.'	11 וַיֹּאמֶר לָהּ מַלְאָךְ יְהוָה הִנֵּה הָרָה וְיִלְדֶּת בֶּן וְקָרָאת שְׁמוֹ יִשְׁמָעֵאל כִּי-שָׁמַע יְהוָה אֶל-עֲנִיָּךְ:
12 And he shall be a wild ass of a man: his hand shall be against every man, and every man's hand against him; and he shall dwell in the face of all his brethren.'	12 וְהוּא יִהְיֶה פָּרָא אָדָם יָדוֹ בְּכָל וְיָד כָּל בּוֹ וְעַל-פָּנָי כָּל-אֲחָיו יִשְׁכֵּן:
13 And she called the name of the LORD that spoke unto her, Thou art a God of seeing; for she said: 'Have I even here seen Him that seeth Me?'	13 וְתִקְרָא שֵׁם-יְהוָה הַדֹּבֵר אֵלֶיהָ אַתָּה אֵל רֹאֵי כִּי אָמַרְתָּ הִגַּם הָלָם רְאִיתִי אַחֲרָי רֹאִי:

(8) אי מזה באת. מהיכן באת. יודע היה, אלא ליתן לה פתח ליכנס עמה בדצרים. ולשון אי מזה, איה המקום שתאמר עליו מזה אני בזה:

(9) ויאמר לה מלאך ה' וגו'. על כל אמירה היה שלום לה מלאך אחר, לכך נאמר מלאך בכל אמירה ואמירה (ז"ר): (יא) (11) הנך הרה. כשתשובי תהרי, כמו הנך דקה, דאשת מנוח (שופטים יג, ה): וילדת בן. כמו ויולדת, ודומה לו ישבב בלגון מקננת בלגים (ירמיה כג, כג): וקראת שמו. זווי הוא, כמו שאומר לזכר וקראת את שמו יצחק (יו, יט): (12) פרא אדם. אהב מדצרות (ז"ר) לזוד חיות, כמו שכתוב (להלן כא, ז) וישבב במדבר ויהי רצה קשת: ידו בכל. לסטים: ויד כל בו. הכל שוגאין אותו ומתגרין בו (ז"ר מה, ט): ועל פני כל אחיו ישכון. שיהיה זרעו גדול: (13) אתה אל ראי. נקוד חט"ף קמ"ץ, מפני שהוא שם דבר, אלוה הראיה, שרואה בעלזון של עלוזין. (ס"א דבר אחר אתה אל ראי, ומשמע שהוא רואה הכל, ואין שום דבר רואה אותו): הגם הלא. לשון תימה, וכי סבורה הייתי שאף הלא במדצרות, ראיתי שלוחו של מקום, אחרי ראי אותם צביתו של אברהם, ששם הייתה רגילה לראות מלאכים (ז"ר), ומדע שהיתה רגילה לראותם, שהרי מנוח ראה את המלאך פעם אחת ואמר מות גמות (שופטים יג, כב), וזו ראתה ארבעה זה אחר זה ולא

14	Wherefore the well was called Beer-lahai-roi; behold, it is between Kadesh and Bered.	על כן קרא לבאר באר לחי ראי הנה בין קדש ובין ברד: המלאך קיימא איתחזי עליה הא היא בין רקם ובין חגרא:	14
15	And Hagar bore Abram a son; and Abram called the name of his son, Hagar Yismael:	ותלד הגר לאברהם בן ניקרא אברהם שם-בנו אשר-ילדה הגר ישמעאל:	15
16	And Abram was fourscore and six years old, when Hagar bore Ishmael to Abram.	ואברהם בן-שמונים שנה ושש שנים בלדת-הגר את-ישמעאל לאברהם: (ס)	16
XVII	And when Abram was ninety years old and nine, the LORD appeared to Abram, and said unto him: 'I am God Almighty; walk before Me, and be thou wholehearted.	ויהי אברהם בן-תשעין ותשע שנים ויהי אלהים אברהם ויאמר אליו אני-אל שדי התהלך לפני והיה תמים:	יד
2	And I will make My covenant between Me and thee, and will multiply thee exceedingly.'	ואתנה בריתי ביני ובינך וארבה אותך במאד מאד:	2
3	And Abram fell on his face; and God talked with him, saying:	ויפל אברהם על-פניו וידבר אתו אלהים לאמר:	3
4	'As for Me, behold, My covenant is with thee, and thou shalt be the father of a multitude of nations.	אני הנה בריתי אתך והיית לאב המון גוים:	4
5	Neither shall thy name any more be called Abram, but thy name shall be Abraham; for the father of a multitude of nations have I made thee.	ולא-יקרא עוד את-שםך אברהם והיה שםך אברהם כי אב-המון גוים נתתיך:	5

חרדה (צ"ר):

- (14) באר לחי רואי. כתרומתו זכר דמלאך קיימא איתחזי עליה:
 (15) ויקרא אברהם שם וגו'. אף על פי שלא שמע אברהם דברי המלאך שאמר וקראת שמו ישמעאל, שרתה רוח הקודש עליו וקראו ישמעאל (מדרש אגדה):
 (16) ואברהם בן שמונים וגו'. לשבחו של ישמעאל נכתב, להודיע שהיה בן י"ג שנה כשנימול, ולא עכב (מדרש אגדה):
 (1) אני אל שדי. אני הוא שיש די באלהותי לכל צריה, לפיכך התהלך לפני, והיה לך לאלוה ולפטרון (צ"ר). וכן כל מקום שהוא במקרא פירושו, די שלו, והכל לפי הענין: התהלך לפני. כתרומתו פלח קדמי, הדבק בעבודתי: והיה תמים. אף זה כוונתו, היה שלם בכל נסיונותי. ולפי מדרשו, התהלך לפני במצות מילה, ודבר זה תהיה תמים, שכל זמן שהעלה בן אמה בעל מוס לפני (נדריס לא: תנחומא צ"ר). דבר אחר והיה תמים, עכשיו אמה חסר ה' איברים, צ' עינים, צ' אזניים, וראש הגויה, אוסיף לך אות על שמך, ויהיו מנין אותיותך רמ"ח, כמנין אברים (תנחומא נדריס לב):
 (2) ואתנה בריתי. ברית של אהבה, וברית הארץ להורשה לך על ידי מזהו (צ"ר):
 (3) ויפל אברהם על פניו. ממורא השכינה, שעד שלא מל לא היה צו כח לעמוד (תנחומא), ורוח הקדש נצבת עליו, וזהו שנאמר בצלעם (צמדבר כד, ד) נפל וגלוי עינים (אגדת בראשית), בצרייתא דר"א מנאחית כן (פרקי דר"א פ"ט):

<p>6 And I will make thee exceeding fruitful, and I will make nations of thee, and kings shall come out of thee.</p>	<p>וְהַפְרֵתִי אֶתְךָ בְּמֵאֵד מְאֹד וְנָתַתִּיךָ לְגוֹיִם וּמְלָכִים מִמֶּנִּי יֵצְאוּ:</p> <p>וְאֶפְשֵׁי יִתְךָ לְחֻדָּא וְאַחֲנֻנְךָ לְכַנְשָׁן וּמְלָכִין דְּשִׁלְשִׁין בְּעַמְמֵי מִנְךָ יִפְקִין:</p>	<p>6 וְהַפְרֵתִי אֶתְךָ בְּמֵאֵד מְאֹד וְנָתַתִּיךָ לְגוֹיִם וּמְלָכִים מִמֶּנִּי יֵצְאוּ:</p>
<p>7 And I will establish My covenant between Me and thee and thy seed after thee throughout their generations for an everlasting covenant, to be a God unto thee and to thy seed after thee.</p>	<p>וְהִקְמַתִּי אֶת־בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינְךָ וּבֵין זֶרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ לְדֹרֹתָם לְבְרִית עוֹלָם לְהִיּוֹת לִּי לְאֱלֹהִים וּלְזֶרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ:</p> <p>וְאָקִים יְת קִמִּי בֵין מִימְרֵי וּבֵינְךָ וּבֵין בְּנֶךָ בְּתִרְךָ לְדִרְיָהוֹן לְקִים עָלַם לְמַהְיֵי לֵךְ לְאֱלֹהִים וּלְבִנְךָ בְּתִרְךָ:</p>	<p>7 וְהִקְמַתִּי אֶת־בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינְךָ וּבֵין זֶרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ לְדֹרֹתָם לְבְרִית עוֹלָם לְהִיּוֹת לִי לְאֱלֹהִים וּלְזֶרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ:</p>
<p>8 And I will give unto thee, and to thy seed after thee, the land of thy sojournings, all the land of Canaan, for an everlasting possession; and I will be their God.'</p>	<p>וְנָתַתִּי לְךָ וּלְזֶרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ אֶת־אֶרֶץ מִגְרֶיךָ אֶת כָּל־אֶרֶץ כְּנָעַן לְאֶחְזָת עוֹלָם וְהִיְיָתִי לָהֶם לְאֱלֹהִים:</p> <p>וְאֶתִּין לֵךְ וּלְבִנְךָ בְּתִרְךָ יְת אֶרֶע תּוֹתְבוֹתְךָ יְת כָּל אֶרֶע דְּכַנְעַן לְאַחֲסַנַת עָלַם וְאַהְיֵי לְהוֹן לְאֱלֹהִים:</p>	<p>8 וְנָתַתִּי לְךָ וּלְזֶרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ אֶת־אֶרֶץ מִגְרֶיךָ אֶת כָּל־אֶרֶץ כְּנָעַן לְאֶחְזָת עוֹלָם וְהִיְיָתִי לָהֶם לְאֱלֹהִים:</p>
<p>9 And God said unto Abraham: 'And as for thee, thou shalt keep My covenant, thou, and thy seed after thee throughout their generations.</p>	<p>וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־אַבְרָהָם וְאַתָּה אֶת־בְּרִיתִי תִשְׁמֹר אַתָּה וְזֶרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ לְדֹרֹתָם:</p> <p>וַיֹּאמֶר יי לְאַבְרָהָם וְאַתָּה יְת קִמִּי תִשְׁר אֶת וּבִנְךָ בְּתִרְךָ לְדִרְיָהוֹן:</p>	<p>9 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־אַבְרָהָם וְאַתָּה אֶת־בְּרִיתִי תִשְׁמֹר אַתָּה וְזֶרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ לְדֹרֹתָם:</p>
<p>10 This is My covenant, which ye shall keep, between Me and you and thy seed after thee: every male among you shall be circumcised.</p>	<p>זֹאת בְּרִיתִי אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּ בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין זֶרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ הַמּוֹל לָכֶם כָּל־זָכָר:</p> <p>זֶּה דִּין קִמִּי דְּתִשְׁרוּן בֵּין מִימְרֵי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין בְּנֶךָ בְּתִרְךָ מִגְזֵר לְכוֹן כָּל דְּכוּרָא:</p>	<p>10 זֹאת בְּרִיתִי אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּ בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין זֶרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ הַמּוֹל לָכֶם כָּל־זָכָר:</p>
<p>11 And ye shall be circumcised in the flesh of your foreskin; and it shall be a token of a covenant betwixt Me and you.</p>	<p>וְנִמְלְתֶם אֶת בָּשָׂר עֶרְלַתְכֶם וְהָיָה לְאוֹת בְּרִית בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם:</p> <p>וְתִגְזְרוּן יְת בְּסָרָא דְּעוּרְלַתְכוֹן וְהָיָה לְאוֹת קִים בֵּין מִימְרֵי וּבֵינֵיכֶם:</p>	<p>11 וְנִמְלְתֶם אֶת בָּשָׂר עֶרְלַתְכֶם וְהָיָה לְאוֹת בְּרִית בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם:</p>
<p>12 And he that is eight days old shall be circumcised among you, every male throughout your generations, he that is born in the house, or bought with money of any foreigner, that is not of thy seed.</p>	<p>וּבֶן־שְׁמֹנֶת יָמִים יִמּוֹל לָכֶם כָּל־זָכָר לְדֹרֹתֵיכֶם יֶלֶד בַּיִת וּמִקְנֵת־כֶּסֶף בֶּן־נָכָר אֲשֶׁר לֹא מִזֶּרְעֶךָ הוּא:</p> <p>וּבֶן־תְּמַנָּא יוֹמִין יִגְזֹר לְכוֹן כָּל־זָכָר לְדֹרֹתֵיכֶם יֶלֶד בְּיָתָא וּבִין כֶּסֶף מִכָּל בֶּר עַמִּין דְּלֹא מִבְּנֶךָ הוּא:</p>	<p>12 וּבֶן־שְׁמֹנֶת יָמִים יִמּוֹל לָכֶם כָּל־זָכָר לְדֹרֹתֵיכֶם יֶלֶד בַּיִת וּמִקְנֵת־כֶּסֶף בֶּן־נָכָר אֲשֶׁר לֹא מִזֶּרְעֶךָ הוּא:</p>

- (5) כי אב המון גוים. לשון נוטריקון של שמו (שבת קה. ז"ר), ורי"ש שהיתה צו צמחלה, שלא היה אז אלא לארס שהוא מקומו, ועכשיו אז לכל העולם (צרכות יג.), ואפילו רי"ש שהיתה צו צמחלה לא זה ממקומה, שאף יו"ד של שרי נתרעמה על השכינה, עד שהוסיפה ליהושע (ז"ר מז א), שנאמר ויקרא משה להושע בן נון יהושע (במדבר יג, טז):
- (6) ונתתיך לגוים. ישראל ואדום, שהרי ישמעאל כבר היה לו ולא היה מצטרף עליו:
- (7) והקמותי את בריתי. ומה היא הצרית, להיות לך לאלהים:
- (8) לאחוות עולם. ושם אהיה להם לאלהים, אבל (צר ישראל) הדר בצוה לארץ כמי שאין לו אלוה (כתובות קי:):
- (9) ואתה. וי"ו זו מוסיף על ענין ראשון, אני הנה צריתי אתך, ואתה הוי זהיר לשמרו, ומה היא שמירתה. זאת צריתי אשר תשמרו המול לכם וגו':
- (10) ביני וביניכם וגו'. אותם של עכשיו: ובין זרעך אחריך. העמידין להוולד אחריך: המול. כמו להמול, כמו שאתה אומר עשות כמו לעשות:
- (11) ונמלחם. כמו ומלחם, והגז"ן צו יתירה ליסוד הנופל צו לפרקס, כמו נ' של נושך ונ' של נושא. ונמלחם כמו ונשחטם, אבל ימול לשון יפעל, כמו יעשה, יאכל. (ברש"י ישן אינו):

- 13 He that is born in thy house, and he that is bought with thy money, must needs be circumcised; and My covenant shall be in your flesh for an everlasting covenant.
- 14 And the uncircumcised male who is not circumcised in the flesh of his foreskin, that soul shall be cut off from his people; he hath broken My covenant.'
- 15 And God said unto Abraham: 'As for Sarai thy wife, thou shalt not call her name Sarai, but Sarah shall her name be.
- 16 And I will bless her, and moreover I will give thee a son of her; yea, I will bless her, and she shall be a mother of nations; kings of peoples shall be of her.'
- 17 Then Abraham fell upon his face, and laughed, and said in his heart: 'Shall a child be born unto him that is a hundred years old? and shall Sarah, that is ninety years old, bear?'
- 18 And Abraham said unto God: 'Oh that Ishmael might live before Thee!'
- הַמּוֹלֵד יִמּוּל יֶלֶד בֵּיתְךָ וּמִקְנֶתָּה כָּסֶפֶךָ וְהִיתָה בְּרִיתִי בְּבִשְׂרְכֶם לְבְרִית עוֹלָם:
- וְעֶרְלֹו זָכָר אֲשֶׁר לֹא־יִמּוּל אֶת־בִּשְׂרוֹ עֶרְלָתוֹ וְנִכְרַתָּה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמִּיהָ אֶת־בְּרִיתִי הַפֶּר: (ס)
- וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־אַבְרָהָם שְׂרִי אֶתְּךָ לֹא תִקְרִי יֵת שָׁמָּה שְׂרִי אֲרִי שָׂרָה שְׁמָהּ:
- וּבִרְכַּתִּי אֹתָהּ וְגַם נָתַתִּי מִמֶּנָּה לְךָ בֶּן וּבִרְכַּתִּיהָ וְהִיתָה לְגוֹיִם מִלְכֵי עַמִּים מִמֶּנָּה יִהְיוּ:
- וַיִּפֹּל אַבְרָהָם עַל־פָּנָיו וַיִּצְחַק וַיֹּאמֶר בְּלִבִּי הֲלֹבֶן מֵאָה־שָׁנָה וְיֻלָּד וְאִם־שָׂרָה הִבְתָּ־תִשְׁעִים שָׁנָה תֵּלֵד:
- וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל־הָאֱלֹהִים לֹא יִשְׁמְעָאֵל יְחִידָה לְפָנֶיךָ:
- וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם קִדְּם יְיָ לִי יִשְׁמְעָאֵל יִתְקַיֵּם קִדְמָךָ:

- (12) יליד בית. שילדתו השפחה צצית: מקנת כסף. שקנאו משנולד:
- (13) המול ימול יליד ביתך. כאן כפל עליו, ולא אמר לשמונה ימים, ללמדך שיש יליד בית נמול לאחר (ס"א לאחד) שמונה ימים, כמו שמפורש במסכת שבת (קלה:):
- (14) וערל זכר. כאן למד שהמילה באותו מקום שהוא ניכר בין זכר לנקבה (שבת קח. ז"ר מו, ה): אשר לא ימול. משיגיע לכלל עונשין ונכרתה, אבל אצו אין ענוש עליו כרת, אבל עוצר בעשה (קידושין כט): ונכרתה הנפש. הולך ערירי (יצמות נה). ומת קודם זמנו (ת"כ אמור כז ג):
- (15) לא תקרא את שמה שרי. דמשמע שרי לי ולא לאחרים, כי שרה סתם שמה, שמהא שרה על כל (ברכות יג. ז"ר):
- (16) וברכתי אותה. ומה היא הברכה, שחזרה לנערותה (ז"ר) שנאמר הִיא לי עֲדָנָה (בראשית יח, יב): וברכתי. בהנחת שדים כשנזכרה לכך ביום משתה של יצחק, שהיו מרגישים עליהם שהציאו אסופי מן השוק ואומרים בננו הוא, והציאה כל אחת בנה עמה ומניקתה לא הציאה, והיא היניקה את כולם (ז"מ פז. ז"ר כז ט). הוא שנאמר (כא, ז) הִנִּיקָה צָנִים שָׂרָה ז"ר רמזו במקצת:
- (17) ויפל אברהם על פניו ויצחק. זה תרגם אונקלוס לשון שמחה וחדי, ושל שרה לשון מחוך, למדת שאברהם האמין ושמח, ושרה לא האמינה ולגלגה, וזהו שהקפיד הקצ"ה על שרה ולא הקפיד על אברהם: הלבן. יש תמיהות שהן קיימות, כמו הַגְּלָה נְגִילָתִי (שמואל-א ג, כז), הַרְוָה אָסָה (שם-ב טו, כז), אף זו היא קיימת, וכך אמר בלבו, הנעשה חסד זה לאחר מה שהקצ"ה עושה לי: ואם שרה הבת תשעים שנה. היטה כדאי לילד, ואף על פי שדורות הראשונים היו מולידים בני ת"ק שנה, בימי אברהם נתמעטו השנים כזר, ובא תשות כח בעולם, ולא ולמד מעשרה דורות שמנח ועד אברהם, שמהירו מולדותיהן בני ס' ובני ע':
- (18) לו ישמעאל יחידה. הלואי שיחיה ישמעאל, איני כדאי לקבל מתן שכר כזה: יחידה לפיך. יחיה ציראתך, כמו

<p>19 And God said: "Nay, but Sarah thy wife shall bear thee a son; and thou shalt call his name Isaac; and I will establish My covenant with him for an everlasting covenant for his seed after him.</p>	<p>וַיֹּאמֶר יי בְּקוֹשָׁטָא שָׂרָה אֶתְתֶּךָ תֵּלִיד לְךָ בֵּר וְתִקְרִי יֵת שְׁמִיהּ יִצְחָק וְאָקִים יֵת קִמִּי עִמִּיהּ לְקִים עָלֵם לְבִנְהִי בְּתִרְוִהּ:</p>	<p>וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֲבֹל שָׂרָה אֶשְׁתְּךָ יִלְדֶּת לְךָ בֵּן וְקָרָאתָ אֶת־שְׁמוֹ יִצְחָק וְהִקְמַתִּי אֶת־בְּרִיתִי אִתּוֹ לְבְרִית עוֹלָם לְיָרְעוּ אַחֲרָיו:</p>
<p>20 And as for Ishmael, I have heard thee; behold, I have blessed him, and will make him fruitful, and will multiply him exceedingly; twelve princes shall he beget, and I will make him a great nation.</p>	<p>וְעַל יִשְׁמַעֲאֵל קִבְּלִית צְלוּתְךָ הָא בְּרִיכִית יְתִיה וְאַפִּישִׁית יְתִיה וְאַסְגִּיתִי יְתִיה לְחִדָּא לְחִדָּא תָרִי עֶסֶר רַבְרָבִין יוֹלִיד וְאַתְנִיחַ לְעַם סְגִי:</p>	<p>וְלִישְׁמַעֲאֵל שְׁמַעְתִּיךָ הִנֵּהוּ בִּרְכֵיתִי אִתּוֹ וְהַפְרִיתִי אִתּוֹ וְהִרְבֵּיתִי אִתּוֹ בְּמֵאָד מֵאָד שְׁנַיִם־עָשָׂר נָשִׂאִם יוֹלִיד וְנִתְּתִיו לְגוֹי גָּדוֹל:</p>
<p>21 But My covenant will I establish with Isaac, whom Sarah shall bear unto thee at this set time in the next year.'</p>	<p>וְיֵת קִמִּי אָקִים עִם יִצְחָק תֵּלִיד לְךָ שָׂרָה לְזִמְנָא הָדִין בְּשִׁתָּא אִיחְרָנְתָּא:</p>	<p>וְאֶת־בְּרִיתִי אָקִים אֶת־יִצְחָק אֲשֶׁר תֵּלֵד לְךָ שָׂרָה לְמוֹעֵד הַזֶּה בַּשָּׁנָה הָאֲחֵרֶת:</p>
<p>22 And He left off talking with him, and God went up from Abraham.</p>	<p>וַיִּשְׁאַל לְמַלְלָא עִמִּיהּ וְאֶסְתַּלַּק יִקְרָא דִּי מַעְלוּוְהִי דְאַבְרָהָם:</p>	<p>וַיִּכַּל לְדַבֵּר אִתּוֹ וַיַּעַל אֱלֹהִים מֵעַל אַבְרָהָם:</p>
<p>23 And Abraham took Ishmael his son, and all that were born in his house, and all that were bought with his money, every male among the men of Abraham's house, and circumcised the flesh of their foreskin in the selfsame day, as God had said unto him.</p>	<p>וַדְּבַר אַבְרָהָם יֵת יִשְׁמַעֲאֵל בְּרִיהּ וְיֵת כָּל יְלִידֵי בֵיתִיהּ וְיֵת כָּל זְבִינֵי פִסְפִּיָּהּ כָּל דְּכוּרָא בְּאַנְשֵׁי בֵית אַבְרָהָם וְגִזְר יֵת בְּסָרָא דְּעוֹרִלְתָּהוֹן בְּכָרְן יוֹמָא הָדִין כְּמָא דְּמַלִּיל עִמִּיהּ יי:</p>	<p>וַיִּקַּח אַבְרָהָם אֶת־יִשְׁמַעֲאֵל בְּנוֹ וְאֵת כָּל־יְלִידֵי בֵיתוֹ וְאֵת כָּל־מִקְנֵת כֶּסֶּפּוֹ כָּל־זָכָר בְּאַנְשֵׁי בֵית אַבְרָהָם וַיִּמַּל אֶת־בָּשָׂר עֲרֻלָּתָם בַּעֲצֵם הַיּוֹם הַזֶּה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֱלֹהִים:</p>
<p>24 And Abraham was ninety years old and nine, when he was circumcised in the flesh of his foreskin.</p>	<p>וְאַבְרָהָם בֵּר תִּשְׁעִין וְתִשְׁעָ שְׁנִין כַּד גִּזְר בְּסָרָא דְּעוֹרִלְתָּהּ:</p>	<p>וְאַבְרָהָם בֶּן־תִּשְׁעִים וְתִשְׁעָ שָׁנָה בִּהְיוֹתוֹ בָּשָׂר עֲרֻלָּתוֹ:</p>

מפסיר

(פסוק א) הַסֵּהֶלֶךְ לְפָנַי, פֶּלַח קִדְמִי:

(19) אבֵּל. לְשׁוֹן אֲמַתָּה דְּזָרִים (אונקלוס), וְכֵן לְצֵל אֲשָׁמִים לְנִתְּנוֹ (זרע שֵׁם, כֹּה), לְצֵל בֶּן אֵין לָהּ (מלכים ב' ד', יד): וְקָרָאתָ אֶת שְׁמוֹ יִצְחָק. עַל שֵׁם הַחֹק. וַיֵּשׁ אֲדָמָה (תַּחֲנוּמָא קוֹרֵחַ יצ), עַל שֵׁם הַעֲשֵׂה נְסִיווֹת, וַיֵּשׁ שְׁנֵה שֶׁל שָׂרָה, וְחֵי יָמִים שְׁנִימוֹל, וְכֵן שְׁנֵה שֶׁל אַבְרָהָם. (ס"א, וְאֵת זָרִיתִי לְמָה נִאֲמַר, הֲרֵי כִזָּב כְּתִיב וְאֵתִי אֵת זָרִיתִי תִשְׁמֹר אֶתֶּךָ וְגו', אֵלֹהִים לְפִי שְׁמוֹר הַקְּמוּתִי וְגו', יִכּוֹל זְנִי יִשְׁמַעֲאֵל וְזְנִי קִטּוֹרָה כֻּלָּל הַקִּיּוֹם, תִּלְמוּד לומר וְהַקְּמוּתִי אֵת זָרִיתִי אִתּוֹ, וְלֹא עִם אֲחֵרִים (סְנֵה דְרִין נט): וְאֵת זָרִיתִי אָקִים אֵת יִצְחָק לְמָה נִאֲמַר, אֵלֹהִים לְמַד שֶׁהִיא קְדוֹשׁ מִזֵּטָן (שְׁבַח קְלוֹז). דְּבַר אַחֵר, אִמֵּר רַבִּי אֲבָא, מִכָּאן לְמַד קֵל וְחֹמֶר בֶּן הַגְּזִירָה מִבֶּן הָאֵמָה, כְּתִיב הִנֵּה זָרְכֵתִי אִתּוֹ וְהַפְרִיתִי אִתּוֹ, וְהַרְבֵּיתִי אִתּוֹ זֶה יִשְׁמַעֲאֵל, וְקֵל וְחֹמֶר וְאֵת זָרִיתִי אָקִים אֵת יִצְחָק (ז"ר): אֵת בְּרִיתִי. זָרִית הַמִּילָה תִּהְיֶה מִסּוּרָה לְזִרְעוֹ שֶׁל יִצְחָק: (20) שְׁנַיִם עָשָׂר נָשִׂאִים. כְּעַנְיִים יִכְלוּ (ז"ר), כְּמוֹ נְשִׂאִים וְרוּחַ (מִשְׁלִי כה, יד): (22) מֵעַל אַבְרָהָם. לְשׁוֹן נָקִיָּה הוּא כְּלָפִי שְׁכִינָה, וְלִמְדוֹ שֶׁהַדִּיקִים מִרְכָּבָתוֹ שֶׁל מִקּוֹם (ז"ר מו, ו): (23) בַּעֲצֵם הַיּוֹם. זֶה הַיּוֹם שֶׁנִּשְׁטָה, זֶה הַיּוֹם שֶׁלֹּא זָלִילָהּ, לֹא נִתְּיָרָא לֹא מִן הַגּוֹיִם וְלֹא מִן הַלֵּינִים, וְשֶׁלֹּא יִהְיוּ אוֹיְבָיו וְזְנֵי דוֹרֵי אֲדָמָה, אֵילָנוֹ רִאיוֹנָהּ לֹא הִנְחִינָהּ לְמֹל וּלְקִיִּים מִזֵּמֶן שֶׁל מִקּוֹם (ז"ר): וַיִּמַּל. לְשׁוֹן וַיַּעַל:

25	And Ishmael his son was thirteen years old, when he was circumcised in the flesh of his foreskin.	וַיִּשְׁמַעֲאֵל בְּרִיָּה בֶּן-תֵּלָת עָסְרֵי שָׁנִים כַּד גָּזַר יְת בְּסָרָא דְעוֹרְלָתִיהָ:	וַיִּשְׁמַעֲאֵל בְּנוֹ בֶּן-שְׁלֹשׁ עָשָׂר שָׁנָה בְּהַמְלֹוֹ אֶת בָּשָׂר עָרְלָתוֹ:	25
26	In the selfsame day was Abraham circumcised, and Ishmael his son.	בְּכֶרֶן יוֹמָא הַדִּין אֲתִגְזֹר אֲבָרְהָם וַיִּשְׁמַעֲאֵל בְּרִיָּה:	בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה נִמְלֹו אֲבָרְהָם וַיִּשְׁמַעֲאֵל בְּנוֹ:	26
27	And all the men of his house, those born in the house, and those bought with money of a foreigner, were circumcised with him.	וְכָל אַנְשֵׁי בֵיתָהּ יְלִידֵי בֵיתָא וְזַבְיֵי כְּסָפָא מִן בְּנֵי עַמִּיָּא אֲתִגְזְרוּ עִמּוּהָ:	וְכָל-אַנְשֵׁי בֵיתוֹ יְלִיד בָּיִת וּמִקְנֵת-כְּסֶפֶה מֵאֵת בֶּן-נְכָר נִמְלֹו אִתּוֹ: (פ)	קנו פסוקים

The Haftarah is Isaiah 40:27 - 41:16 on page 237.

XVIII	And the LORD appeared unto him by the terebinths of Mamre, as he sat in the tent door in the heat of the day;	וַאֲתִגְלִי לִיהָ יְיָ בְּמִישְׁרֵי מִמְרָא וְהוּא יְתִיב בְּתַרְע מִשְׁכְּנָא כְּמִיחָם יוֹמָא:	וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה בְּאַלְנֵי מִמְרָא וְהוּא יֹשֵׁב פֶּתַח-הָאֵהָל כְּחֹם הַיּוֹם:	וירא טו
2	and he lifted up his eyes and looked, and, lo, three men stood over against him; and when he saw them, he ran to meet them from the tent door, and bowed down to the earth,	וַיִּקָּם עֵינֹוהִי וַחֲזָא וְהָא תְּלָתָא גּוֹבְרִין קִיּוּמִין עָלְוּוּהִי וַחֲזָא וַיָּרֻץ לִקְרֹאתָם מִפֶּתַח הָאֵהָל מִשְׁכְּנָא וַסְגִיד עַל אַרְעָא:	וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אַנְשִׁים נֹצְבִים עָלָיו וַיֵּרָא וַיָּרֻץ לִקְרֹאתָם מִפֶּתַח הָאֵהָל וַיִּשְׁתַּחוּ אֶרְצָה:	2

(24) בהמולו. זהפעלו כמו צִהָרָקָם (בראשית 3, ד): (בהמולו. נטל אברהם סכין, ואחז צערלתו ורצה לחתוך, והיה מתירא שהיה וקן, מה עשה הקצ"ה שלח ידו ואחז עמו, שנאמר וְכָרוֹת עִמּוֹ הַצָּרִית (נחמיה ט, ח), לו לא נאמר, אלא עמו (אגדת בראשית טו), בראשית רבה. רש"י יטן):

(25) בהמולו את בשר ערלתו. באברהם לא נאמר את, לפי שלא היה חסר אלא חתוך בשר, שכבר נתמעך על ידי תשמיש, אצל ישמעאל שהיה ילד, הוזקק לחתוך ערלה ולפרוע המילה, לכך נאמר זו את (ב"ר מז, ח):

(26) בעצם היום הזה. שמלאו לאברהם צ"ט שנה ולישמעאל שלש עשרה שנים, נמול אברהם וישמעאל בנו: (1) וירא אליו. לזקק את החולה, אמר רבי חמא בר חנינא, יום שלישי למילתו היה, וזא הקצ"ה ושאל בשלומו (בבא מציעא פו:). באלוני ממרא. הוא שנתן לו ענה על המילה, לפיכך נגלה אליו בחלקו (ב"ר מז, ח): ישב. ישב כתיב, צקש לעמוד, אמר לו הקצ"ה שז ואני אעמוד, ואתה סימן לזניך (ב"ר מח, ז) שעתיד אני להתיב צדעת הדיינין והן יושבין, שנאמר אֱלֹהִים נָצַב צֶדֶק אֵל (תהלים פז, א): פתח האהל. לראות אם יש עובר ושז ויכניסם צדימו: כחם היום. הוציא הקצ"ה חמה מנחתיקה שלא להטריחו צאורחים (בבא מציעא פו:), ולפי שראו מטער שלא היו אורחים באים, הביא מלאכים עליו צדמות אנשים:

(2) והנה שלשה אנשים. אחד לבשר את שרה, ואחד להפוך את סדום, ואחד לרפאות את אברהם, שאין מלאך אחד עושה שתי שליחות (ב"ר נ, ג), מדע לך שכן, כל הפרשה הוא מוכיחן בלשון רבים, ויאכלו, ויאמרו אליו, ובצורה נאמר ויאמר שז אשזו אליך, ובהפיכת סדום הוא אומר כי לא אוכל לעשות דבר לבדתי הפפי, ורפאל שרפא את אברהם הלך משם להציל את לוט (ב"ר סס), הוא שנאמר וַיְהִי כְהוֹלֵאֵם אֹחֶסֶת הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הַמְלֹט עַל נַפְשִׁי, לְמַדָּשׁ שֶׁהָאֵחָד הִיא מְצִילָה עָלָיו לַפְנֵיו, כְּמוֹ וְעָלְיוּ מִטָּה מְנַשָּׁה (במדבר ז, כ) אצל לשון נקיה הוא כלפי המלאכים: וירא. מהו וירא וירא שני פעמים, הראשון כמשמעו, והשני לשון הצנה, נסתכל שהיו נצבים במקום אחד, והצין שלא היו רוצים להטריחו, ואף על פי שידעו כי היו שיא לקראתם, עמדו במקומם לכבודו, ולהראותו שלא רצו להטריחו, וקדם הוא ורץ לקראתם. (כך הגירסא ב"רש"י יטן) בבא מציעא (פו:), כתיב נצבים עליו, וכתיב וירץ לקראתם, כד חזויהו דהוה שָׂרִי ואמר פירשו הימנו, מיד וירץ לקראתם:

and said: 'My lord, if now I have
3 found favour in thy sight, pass not
away, I pray thee, from thy servant.

וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי אֱלֹהֵי מִצְרָאִי וַיֹּאמֶר יְיָ אִם כֹּעַן אֲשַׁכְּחִית
 חֵן בְּעֵינַיִךְ אֶל-נָא תַעֲבֹר מֵעַל רַחֲמִין קְדָמָךְ לֹא כֹעַן תַּעֲבֹר
 עֲבָדָךְ: מֵעַל עֲבָדָךְ:

4 Let now a little water be fetched,
and wash your feet, and recline
yourselves under the tree.

4 יִקְחֵנָּה מִעַט־מִים וְרָחֲצוּ
רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁעֲנוּ תַּחַת הָעֵץ:
יִסְבוּן כֶּעָן זֶעִיר מִנָּה וְאִסְחוּ
רַגְלֵיכֶם וְאִסְתַּמְיכוּ תַּחֲתֵי
אֵילָנָה:

And I will fetch a morsel of bread,
5 and stay ye your heart; after that ye
shall pass on; forasmuch as ye are
come to your servant.' And they
said: 'So do, as thou hast said.'

וְאָקָחָהּ פֶּת־לָחֶם וְסָעְדּוּ
לִבְכֶּם אַחֵר תֵּעָבְרוּ כִּי־עַל־כֵּן
עָבַרְתֶּם עַל־עֲבֹדְכֶם וְנֹאמְרוּ
כֵּן תַעֲשֶׂה כְּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ:

6 And Abraham hastened into the tent unto Sarah, and said: 'Make ready quickly three measures of fine meal, knead it, and make cakes.'

וַיִּמָּהֵר אַבְרָהָם הָאֱלֹהִים אֶל-
שָׂרָה וַיֹּאמֶר מִהְרֵי שְׁלֹשׁ סָאִים
קִמַּח סֵלֶת לְיוֹשֵׁי עָוֹת:
וְאֹחֵי אַבְרָהָם לְמִשְׁכָּנָא לְוָה
שָׂרָה וְאָמַר אוּחָא תִּלְתָּ סָאֵן
קִמַּח סֵלִתָּא לְיוֹשֵׁי וְעַבְדֵּי
גְרִיזִין:

And Abraham ran unto the herd,
7 and fetched a calf tender and good,
and gave it unto the servant; and he
hastened to dress it.

וְאֶל־הַבָּקָר הֵן אֲבָרָתָם וְיִשָּׁח
בֶּן־בָּקָר הָדָּ וְטוֹב וְיִתֵּן אֶל־
הַנֹּעַר וְיִמָּהַר לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ:

(3) ויאמר אדני אם נא וגו'. לגדול שזהו אמר, וקראם כולם אדונים, ולגדול אמר אל נא תעזור, וכיון שלא יעזור הוא, יעמדו חזיריו עמו, ובלשון זה הוא חול. דבר אחר, קדש (שבעות לה:), והיה אומר להקב"ה להמתין לו עד שירוך ויכניס את האורחים, ואף על פי שכתוב אחר וירך לקראתם, האמירה קודם לכן היתה, ודרך המקראות לדבר כן, כמו שפירשתי אלל לא ידון ריבִי בְּקֹדֶשׁ, שכתב אחר וַיִּזְכֹּר נח, ואי אפשר לומר, אלא אם כן קודם גזרת ק"ך שנה. ושתי הלשונות צבראשית רבה (נח, י:).

(4) יקח נא. על ידי שליח, והקצ"ה שלם לבניו על ידי שליח, שנאמר ויגרם משה את ידו ויך את הסלע (במדבר כ, יא): ורחצו רגליכם. כסבור שהם ערביים, שמשחתחים לאבק רגליהם, והקפיד שלא להכניסם עבודת אליילים לביטוי (בצא ממצרים פו:), אבל לוט שלא הקפיד, הקדים לינה לרחיפה, שנאמר ולינו ורחצו רגליכם: תחת העץ. תחת האילן:
(5) וסעדו לבכם. בתורה צנזריאם וצנזריאם מצינו דפתחא סעדתא דלצא. בתורה, וסעדו לזקנס (בראשית יח, ה). צנזריאם, סעד לזקנס (שופטים יט, ה). צנזריאם, וקנס לזב פנוש יסעד (תהלים קד, טו). אמר רבי חמא, לזבנס אין כתיב כאן, אלא לזבנס, מגיד שאין יצר הרע שולט במלאכים (צ"ר מת, יא): אחר תעבורו. אחר כך תלכו: כי על כן עברתם. כי הדבר הזה אני מבקש מכם, מאחר שעברתם עלי לזבד: כי על כן. כמו על אשר, וכן כל כי על כן צמקרא, פי על כן פאו פאל קורחי (בראשית יט, ח), פי על כן קריתי פניך (שם לג, י), פי על כן לא נסתיה (שם לח, כו), פי על כן ידעם תנוטנו (במדבר י, לא):

(6) קמח סלת. קמח לעוגות. קמח לעמילן של טבחים, לבסות את הקדירה לשאוב את הזוהמא:

(7) בן בקר רך וטוב. ג' פרים היו, כדי להאכילן ג' לשונות בחרדל (בצא מיעא פו): אל הבער. זה ישמעאל, לחנכו במזות (צ"ר מפ' יג):

8 And he took curd, and milk, and the calf which he had dressed, and set it before them; and he stood by them under the tree, and they did eat.	וַיִּקַּח חֲמָאָה וְחֵלֶב וּבֶן־הַבָּקָר וַיַּעֲבֹד וַיִּהְיֶה קִדְמֵיהוֹן וְהוּא מְשָׁמִישׁ עַל־יְהוֹן תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאכְלוּ:	8 וַיִּקַּח חֲמָאָה וְחֵלֶב וּבֶן־הַבָּקָר וַיַּעֲבֹד וַיִּהְיֶה לִפְנֵיהֶם וְהוּא־עֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאכְלוּ:
9 And they said unto him: 'Where is Sarah thy wife?' And he said: 'Behold, in the tent.'	וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אַיֵּה שָׂרָה אִשְׁתְּךָ וַיֹּאמֶר הִנֵּה בַּאֲהֶל:	9 יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אַיֵּה שָׂרָה אִשְׁתְּךָ וַיֹּאמֶר הִנֵּה בַּאֲהֶל:
10 And He said: 'I will certainly return unto thee when the season cometh round; and, lo, Sarah thy wife shall have a son.' And Sarah heard in the tent door, which was behind him.—	וַיֹּאמֶר מֶתֶב אֲתוֹב לְוָתְךָ כְּעֵדֶן דְּאִתּוֹן קִי־מִין וְהָא בְּרָא לְשָׂרָה אִשְׁתְּךָ בְּתֹרַע מִשְׁכָּנָא וְהוּא אַחֲרוּהִי:	10 וַיֹּאמֶר שׁוּב אֲשׁוּב אֵלֶיךָ כְּעֵת חַיָּה וְהִנֵּה־בֶן לְשָׂרָה אִשְׁתְּךָ וְשָׂרָה שָׁמְעַת פֶּתַח הָאֲהֶל וְהוּא אַחֲרָיו:
11 Now Abraham and Sarah were old, and well stricken in age; it had ceased to be with Sarah after the manner of women.—	וַאֲבָרְהָם וְשָׂרָה סִיבּוּ עָאֻוּ בְיוֹמִין פֶּסַק מִלְמַהֲנִי לְשָׂרָה אֹרַח כְּנָשִׁים:	11 וַאֲבָרְהָם וְשָׂרָה זְקֵנִים בָּאִים בְּיָמִים חֲדָל לַחַיּוֹת לְשָׂרָה אֹרַח כְּנָשִׁים:
12 And Sarah laughed within herself, saying: 'After I am waxed old shall I have pleasure, my lord being old also?'	וַחֲיִיכַת שָׂרָה בְּמַעְהָא לְמִימַר בְּתַר דְּסִיבִית תְּהִי לִי עוֹלָמָא וְרַבּוֹנִי סִיב:	12 וַתִּצְחַק שָׂרָה בְּקִרְבָּהּ לֵאמֹר אַחֲרֵי בְלַתִּי הִיתָה־לִּי עֲדָנָה וְאֵדְנִי זָקֵן:
13 And the LORD said unto Abraham: 'Wherefore did Sarah laugh, saying: Shall I of a surety bear a child, who am old?'	וַיֹּאמֶר יְיָ לְאַבְרָהָם לָמָּה זֶה צִחַקְתָּ שָׂרָה לֵאמֹר הֲאֵפָּא אֲמָנָם אֵלֶּךְ וְאֲנִי זְקֵנָתִי:	13 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַבְרָהָם לָמָּה זֶה צִחַקְתָּ שָׂרָה לֵאמֹר הֲאֵפָּא אֲמָנָם אֵלֶּךְ וְאֲנִי זְקֵנָתִי:

(8) ויקח חמאה וגר. ולחם לא הביא, לפי שפירסה שרה נדה, שחזר לה אורח כנשים אותו היום, ונטמאת העיסה (צבא מזיעא פז). חמאה. שומן הסלצ שקולטין מעל פניו: ובן הבקר אשר עשה. אשר תקן, קמא קמא שתקן, אמטי ואיתי קמייח: ויאכלו. נראו כמו שאכלו, מכאן שלא ישנה אדם מן המנהג (שם פז: צ"ר מה, יד):

(9) ויאמרו אליו. נקוד על אי"ו שצאליו, ותינא רבי שמעון בן אלעזר אומר, כל מקום שהכתב רצה על הנקודה, אתה דורש הכתב וכו', וכאן הנקודה רצה על הכתב אתה דורש הנקודה, שאף לשרה שאלו איז אברהם למדנו שישאל אדם באכסניא שלו לאיש על האשה ולאשה על האיש. צבא מזיעא (דף פז). איתא, יודעין היו מלאכי השרת שרה אמנו היכן היתה, אלא להודיע שנועה היתה, כדי לחצצה על צעלה, אמר רבי יוסי צר חנינא, כדי לשגר לה כוס של צרכה: הנה באהל. לנועה היא:

(10) כעת חיה. כעת הזאת לשנה הצאה, ופסח היה, ולפסח הצא נולד יצחק, מדלל קרינן קעת אלא קעת. כעת חיה. כעת הזאת שמה חיה לכם, שמהיו כלכם שלמים וקיימים: שוב אשוב. לא צשרו המלאך שישוב אליו, אלא צשליחותו של מקום אמר לו, כמו ויאמר לה מלאך ה' הרצה חרצה, והוא אין צידו להרצות, אלא צשליחותו של מקום, אף כאן צשליחותו של מקום אמר לו כן (צ"ר). (אלישע אמר לשונמית למועד הוצא קעת חיה חפ חוצקת צן, ויאמר אל ידני איש האלהים אל פכצ צשפסקק, אותן המלאכים צצשרו את שרה אמרו למועד אשוב, אמר לה אלישע, אותן המלאכים שהם חיים וקיימים לעולם, אמרו למועד אשוב, אבל אני צשר ודם, שהיום חי ומחר מת, צין חי וצין מת למועד הזה וגו'). והוא אחריו. הפתח היה אחר המלאך:

(11) חדל להיות. פסק ממנה: אורח כנשים. אורח נדות:

(12) בקרבה. מסתכלת צמעה ואמרה, אפשר הקרצים הללו טעונין ולד, השצים הללו שצמקו מושכין חלב. תנחומא (שופטים יח): עדנה. צחצח צשר, ולשון משנה משר את השער ומעדן את הצשר. דבר אחר, לשון עידן ומן וסת נדות:

<p>Is any thing too hard for the LORD. 14 At the set time I will return unto thee, when the season cometh round, and Sarah shall have a son.'</p>	<p>הִתְקַפָּסָא מִן קֳדָם יְיָ פִתְגָמָא לְזִמְן אָתוּב לְתוֹךְ כְּעֵדָן דְּאַתּוֹן קִיָּיִמִין וּלְשָׂרָה בֵּר:</p>	<p>14 הִיפְלָא מִיְהוָה דְּבַר לְמוֹעֵד אָשׁוּב אֵלָיֶךָ כְּעַת חַיָּה וּלְשָׂרָה בֵּן:</p>
<p>Then Sarah denied, saying: 'I laughed not'; for she was afraid. 15 And He said: 'Nay; but thou didst laugh.'</p>	<p>וְכַדִּיבַת שָׂרָה לְמִימַר לֹא חַיִּיכִית אֲרִי דְחִילַת וְאָמַר לֹא בְרַם חַיִּיכַת:</p>	<p>שני 15 וְהִכְחַשׂ שָׂרָה וּלְאָמַר לֹא צִחֲקִיתִי כִי וַיֵּרָאָה וַיֹּאמֶר וּלֹא כִי צִחֲקִית:</p>
<p>And the men rose up from thence, and looked out toward Sodom; and Abraham went with them to bring them on the way.</p>	<p>וְקִמּוּ מִתַּמָּן גּוֹבְרִיא וְאַסְתִּכְיֹאוּ עַל אַפֵּי סְדוֹם וְאַבְרָהָם אָזִיל עִמָּהוֹן לְאַלְלוּאֵיהוֹן:</p>	<p>16 וַיִּקְמוּ מִשָּׁם הָאֲנָשִׁים וַיִּשְׁקְפוּ עַל-פְּנֵי סְדוֹם וְאַבְרָהָם הִלֵּךְ עִמָּם לְשַׁלְחָם:</p>
<p>And the LORD said: 'Shall I hide from Abraham that which I am doing;</p>	<p>וַיֵּי אָמַר הַמֶּכְסֶּה אֲנִי מֵאַבְרָהָם דְּאֲנִי עֲבִיד:</p>	<p>17 וַיְהִי וְאָמַר הַמֶּכְסֶּה אֲנִי מֵאַבְרָהָם אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה:</p>
<p>seeing that Abraham shall surely become a great and mighty nation, and all the nations of the earth shall be blessed in him?</p>	<p>וְאַבְרָהָם מֵהַיּוֹם יִהְיֶה לְעַם סֹגִי וְחִשְׁוֶה וְיִתְפָּרֵסוּן בְּדִילִיהָ כָּל עַמֵּי אֶרֶץ:</p>	<p>18 וְאַבְרָהָם הָיָה לְגוֹי גָּדוֹל וְעַצִּים וְנִבְרָכּוּ-בּוֹ כָּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ:</p>
<p>For I have known him, to the end that he may command his children and his household after him, that they may keep the way of the LORD, to do righteousness and justice; to the end that the LORD may bring upon Abraham that which He hath spoken of him.'</p>	<p>אֲרִי גָלִי קֳדָמִי בְּדִיל דִּיפְקִיד יְת בְּנוֹהֵי וְיֵת אֲנִשׁ בֵּיתָהּ בְּתַרְוֵיהִי וַיִּשְׁרֹן אֹרְחָן דְּתַקְנֹן קֳדָם יְיָ לְמַעַבְד צְדָקָתָא וְדִינָא בְּדִיל דִּיִּתִּי יְיָ עַל אֲבָרָהָם יְת דִּמְלִיל עֲלוּהִי:</p>	<p>19 כִּי יֵדַעְתִּיו לְמַעַן אֲשֶׁר יֵצֵא אֶת-בָּנָיו וְאֶת-בֵּיתוֹ אַחֲרָיו וְשָׁמְרוּ דֶּרֶךְ יְהוָה לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט לְמַעַן הָבִיא יְהוָה עַל-אַבְרָהָם אֵת אֲשֶׁר- דִּבֶּר עָלָיו:</p>

(13) האף אמנם. הגם אמת אלד: ואני זקנתי. שנה הכתוב מפני השלום, שהרי היא אמרה ואדני זקן:
(14) היפלא. כתרומתו היתכסי, וכי שום דבר מופלא ומופחד ומכוסה ממני מלעשות כרצוני: למועד. לאותו מועד
המועד שקבעתי לך אתמול, למועד הזה בשנה האחרת:
(15) כי יראה וגו' כי צחקת. הראשון משמש לשון דהא הוא, שנותן טעם לדבר ותכחש שרה לפי שיראה. והשני משמש
כלשון אלא, ויאמר לא כדצחקך הוא אלא צחקת, שאמרו רבותינו כי משמש צד' לשונות, אי, דלמא, אלא, דהא:
(16) וישקיפו. כל השקפה שמקרא לרעה, חוץ מהשקפה ממעון קדשך (דברים כו, טו), שגדול כח מחנות עניים, שהופך
מדת הרגז לרחמים: לשלחם. ללוותם, כסצור אורחים הם:
(17) המכסה אני. צתמיה: אשר אני עושה. כסדוס, לא יפה לי לעשות דבר זה שלא מדעתו, אני נתתי לו את הארץ
הזאת, וחמשה כרכין הללו שלו הן, שנאמר גבול הקנעני מאידון וגו' צִחֲקָה סְדוֹמָה וְעִמּוֹרָה וגו', קראתי אותם אברהם, אֶבְרָם
גוֹיִם, ואשמיד את הבנים ולא אודיע לאז שהוא אוהבי:
(18) ואברהם היו יהיה. מדרש אגדה יָכַר לְדִיק לְצִרְקָה, הואיל והזכירו דרכו. ופשוטו, וכי ממנו אני מעלים, והרי הוא
חצי לפני להיות לגוי גדול, ולהצרך צו כל גויי הארץ:
(19) כי ידעתי לשון חזה, כמו מודע לְאִישָׁה (רות ז, א), הֲלֹא צוּעַ מוֹדַעְתִּי (שם ג, ז), וְאִדְעָךְ צָשִׁים (שמות לג, יז), ואמנם
עיקר לשון כולם אינו אלא לשון ידיעה, שהמחזב את האדם מקרב צו אליו ויודעו ומכירו. ולמה ידעתי, למען אשר יצוה,
לפי שהוא מצוה את בניו עלי, לשמור דרכי. ואם תפרשהו כתרומתו, יודע אני צו שיצוה את בניו וגו', אין למען נופל על הלשון:
יצוה. לשון הוֹנֶה קָמוּ קָכָה יַעֲשֶׂה אִיוֹב (איוב א'): למען הביא. כך הוא מְצוֹה לַבְּנָיו, שִׁמְרוּ דֶּרֶךְ ה' כְּדִי שִׁיבֶינָה עַל אֲבָרָם
וגו'. על בית אברהם לא נאמר, אלא על אברהם, למדנו כל המעמיד בן צדיק כאלו אינו מת:

20 And the LORD said: 'Verily, the cry of Sodom and Gomorrah is great, and, verily, their sin is exceeding grievous.	וַיֹּאמֶר יְהוָה זַעֲקַת סְדֹם וְעִמּוֹרָה כִּי־רַבָּה וַחֲטֹאתָם כִּי כְבֹדָה מְאֹד: וַאֲמַר יְיָ קִבִּילַת סְדֹם וְעִמּוֹרָה אֲרִי סִגִּיאת וַחֲבוּתָהוֹן אֲרִי תִקִּיפַת לַחֲדָא:	20 וַיֹּאמֶר יְהוָה זַעֲקַת סְדֹם וְעִמּוֹרָה כִּי־רַבָּה וַחֲטֹאתָם כִּי כְבֹדָה מְאֹד:
21 I will go down now, and see whether they have done altogether according to the cry of it, which is come unto Me; and if not, I will know.'	אֶרְדֶּה־נָּא וְאֶרְאֶה הַכְּצַעֲקָתָהּ הַבָּאָה אֵלַי עֲשׂוּ כָּלָה וְאִם־לֹא אֲדַעָה: אֶתְגַּלִּי כְעַן וְאֶדוֹן הַכְּקִבִּילָתָהוֹן דַּעֲלַת לִקְדָּמִי עֲבֹדוּ אֶעֱבִיד עִמָּהוֹן גְּמִירָא אִם לֹא תִיבִין וְאִם תִּיבִין לֹא אֶתְפָּרַע:	21 אֶרְדֶּה־נָּא וְאֶרְאֶה הַכְּצַעֲקָתָהּ הַבָּאָה אֵלַי עֲשׂוּ כָּלָה וְאִם־לֹא אֲדַעָה:
22 And the men turned from thence, and went toward Sodom; but Abraham stood yet before the LORD.	וַיִּפְּנוּ מִשָּׁם הָאֲנָשִׁים וַיֵּלְכוּ סְדֹמָה וְאַבְרָהָם עֹמֵד לִפְנֵי יְהוָה: וַאֲתַפְּנִיאוּ מִתַּמָּן גּוֹבְרִיָא וְאֶזְלוּ לְסְדֹם וְאַבְרָהָם עַד כְּעַן מִשְׁמִישׁ בְּצִלּוֹ קֳדָם יְיָ:	22 וַיִּפְּנוּ מִשָּׁם הָאֲנָשִׁים וַיֵּלְכוּ סְדֹמָה וְאַבְרָהָם עֹמֵד לִפְנֵי יְהוָה:
23 And Abraham drew near, and said: 'Will You indeed sweep away the righteous with the wicked?	וַיִּגַּשׁ אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הָאֵף תִּסְפָּה צַדִּיק עִם־רָשָׁע: וַיִּקְרִיב אַבְרָהָם וַאֲמַר הַבְּרִיָּה תִּשְׁיִצִי זָכָה עִם חֵי־בָא:	23 וַיִּגַּשׁ אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הָאֵף תִּסְפָּה צַדִּיק עִם־רָשָׁע:
24 Peradventure there are fifty righteous within the city; wilt Thou indeed sweep away and not forgive the place for the fifty righteous that are therein?	מֵאִם אֵיךְ חֲמִשִּׁים זָכָאִין בְּגוֹ קִרְתָּא הַבְּרִיָּה תִשְׁיִצִי וְלֹא תִשְׁבּוֹק לְאַתְרָא בְּדִיל חֲמִשִּׁין זָכָאִין דְּבִגְנוּהּ: אֹרְלִי יֵשׁ חֲמִשִּׁים צַדִּיקִים בְּתוֹךְ הָעִיר הָאֵף תִּסְפָּה וְלֹא־תִשָּׂא לְמָקוֹם לְמַעַן חֲמִשִּׁים הַצַּדִּיקִים אֲשֶׁר בְּקִרְבָּהּ:	24 מֵאִם אֵיךְ חֲמִשִּׁים צַדִּיקִים בְּתוֹךְ הָעִיר הָאֵף תִּסְפָּה וְלֹא־תִשָּׂא לְמָקוֹם לְמַעַן חֲמִשִּׁים הַצַּדִּיקִים אֲשֶׁר בְּקִרְבָּהּ:
25 That be far from Thee to do after this manner, to slay the righteous with the wicked, that so the righteous should be as the wicked; that be far from Thee; shall not the judge of all the earth do justly?	חֲלִלָה לָךְ מַעֲשֶׂתוֹ בְּדַבֵּר הַזֶּה לְהַמִּית צַדִּיק עִם־רָשָׁע וְהָיָה כַּצַּדִּיק כְּרָשָׁע חֲלִלָה לָךְ הַשֹּׁפֵט כָּל־הָאָרֶץ לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט: קוּשְׁטָא אֲנֹן דִּינָךְ מִלְּמַעְבַּד כְּפַתְגָּמָא דִּדִּין לְשִׁיזְצָאָה זָכָה עִם חֵי־בָא וְיִהְיֶה זָכָה כְּחֵי־בָא קוּשְׁטָא אֲנֹן דִּינָךְ דִּדִּין כָּל אַרְעָא בְּרַם יַעֲבִיד דִּינָא:	25 חֲלִלָה לָךְ מַעֲשֶׂתוֹ בְּדַבֵּר הַזֶּה לְהַמִּית צַדִּיק עִם־רָשָׁע וְהָיָה כַּצַּדִּיק כְּרָשָׁע חֲלִלָה לָךְ הַשֹּׁפֵט כָּל־הָאָרֶץ לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט:

(20) ויאמר ה'. אל אצרהם, שעשה כאשר אמר שלא יכסה ממנו: כי רבה. כל רצה שצמקרא הטעם למטה בצ"ח, לפי שהם מתורגמין גדולה, או גדלה והולכת, אבל זה טעמו למעלה ברי"ש, לפי שמתורגם גדלה כזר, כמו שפירשתי ויהי השמש צאה, והנה שצד יצמק:

(21) ארדה נא. למד לדיינים שלא יפסקו דיני נפשות אלא בראיה, הכל כמו שפרשתי בפרשת הפלגה. דבר אחר, ארדה נא לסוף מעשה: הכצעקתה. של מדינה: הבאה אלי עשו. וכן עומדים במרדס, פלה אני עושה זהם, ואם לא יעמדו במרדס, אדעה מה אעשה, להפרע מהן ביסורין ולא פלה אותן. וכיוצא בו מצינו במקום אחר, ופעם הורד עדיך מעליך ואדעה מה אעשה לך (שמות לג, ה), ולפיכך יש הפסק נקודת פסיק בין עשו לכלה, כדי להפריד תיבה מחברתה. ורבותינו דרשו הכצעקתה, זעקת ריבה אחת, שהרגוה מיתה משונה, על שנתנה מזון לעני, כמפורש בחלק (סנהדרין קט:):

(22) ויפנו משם. ממקום שאצרהם ליוסם שם: ואברהם עודנו עומד לפני ה'. והלא לא הלך לעמוד לפניו, אלא הקצה"ה בא אליו ואמר לו זעקת סדום ועמורה כי רבה, והיה לו לכתוב וה' עודנו עומד לפני אצרהם, אלא תיקון סופרים הוא זה (ב"ר מט, ז) (אשר הפכוהו ו"ל לכתוב כן):

(23) ויגש אברהם. מצינו הגשה למלחמה ויגש יואב וגו' (שמואל ב' י, יג), הגשה לפיוס ויגש אליהו יהודה, והגשה לתפלה ויגש אליהו הקציה (מלכים א' יח, לו), ולכל אלה נכנס אצרהם, לדבר קשות ולפיוס ולתפלה: האף תספה. הגם תספה. ולתרגום של אונקלוס שמתרגמו לשון רוגז, כך פירושו, האף ישאף שחפפה לדיק עם רשע:

(24) אורי יש חמשים צדיקים. עשרה לדיקים לכל כרך וכרך, כי ה' מקומות יש, ואם תאמר לא יצילו הצדיקים את הרשעים, למה תמית הצדיקים:

26	<p>And the LORD said: 'If I find in Sodom fifty righteous within the city, then I will forgive all the place for their sake.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר יְיָ אִם אֶשְׁכַּח בְּסוֹדֹם חֲמִשִּׁים צְדִיקִים בְּתוֹךְ הָעִיר וַיִּנָּשְׂאֵתִי לְכָל-הַמָּקוֹם בַּעֲבוּרָם:</p> <p>וַיֹּאמֶר יְיָ אִם אֶשְׁכַּח בְּסוֹדֹם חֲמִשִּׁים צְדִיקִים בְּתוֹךְ הָעִיר וַיִּנָּשְׂאֵתִי לְכָל-הַמָּקוֹם בַּעֲבוּרָם:</p>	<p>וַיֹּאמֶר יְהוָה אִם-אֶמְצָא בְּסוֹדֹם חֲמִשִּׁים צְדִיקִים בְּתוֹךְ הָעִיר וַיִּנָּשְׂאֵתִי לְכָל-הַמָּקוֹם בַּעֲבוּרָם:</p>	26
27	<p>And Abraham answered and said: 'Behold now, I have taken upon me to speak unto the Lord, who am but dust and ashes.'</p>	<p>וַיַּעַן אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הִנֵּה-נָא הוֹאֵלְתִּי לְדַבֵּר אֶל-אֲדֹנָי וְאֲנֹכִי עֹפֵר וְנֹפֵר:</p> <p>וַיַּעַן אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הִנֵּה-נָא הוֹאֵלְתִּי לְדַבֵּר אֶל-אֲדֹנָי וְאֲנֹכִי עֹפֵר וְנֹפֵר:</p>	<p>וַיַּעַן אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הִנֵּה-נָא הוֹאֵלְתִּי לְדַבֵּר אֶל-אֲדֹנָי וְאֲנֹכִי עֹפֵר וְנֹפֵר:</p>	27
28	<p>Peradventure there shall lack five of the fifty righteous; wilt Thou destroy all the city for lack of five? And He said: 'I will not destroy it, if I find there forty and five.'</p>	<p>מֵאֵם יִחְסְרוּן חֲמִשִּׁים וְצָדִיקִים חֲמִשָּׁה תִּתְּשַׁחֲתִית בְּחִמְשָׁה אֶת-כָּל-הָעִיר וַיֹּאמֶר לֹא אֶשְׁחִית אִם-אֶמְצָא שָׁם אַרְבָּעִים וְחֲמִשָּׁה:</p> <p>מֵאֵם יִחְסְרוּן חֲמִשִּׁים וְצָדִיקִים חֲמִשָּׁה תִּתְּשַׁחֲתִית בְּחִמְשָׁה אֶת-כָּל-הָעִיר וַיֹּאמֶר לֹא אֶשְׁחִית אִם-אֶמְצָא שָׁם אַרְבָּעִים וְחֲמִשָּׁה:</p>	<p>אוֹלֵי יִחְסְרוּן חֲמִשִּׁים הַצְדִּיקִים חֲמִשָּׁה תִּתְּשַׁחֲתִית בְּחִמְשָׁה אֶת-כָּל-הָעִיר וַיֹּאמֶר לֹא אֶשְׁחִית אִם-אֶמְצָא שָׁם אַרְבָּעִים וְחֲמִשָּׁה:</p>	28
29	<p>And he spoke unto Him yet again, and said: 'Peradventure there shall be forty found there.' And He said: 'I will not do it for the forty's sake.'</p>	<p>וַיֹּסִיף עוֹד לְמַלְלָא קִדְמוּהִי וַיֹּאמֶר מֵאֵם יִשְׁתַּכְּחוּן תִּמְּנוּ אַרְבָּעִים וַיֹּאמֶר לֹא אֶעֱבִיד וְגִמְרָא בְּדִיל אַרְבָּעִים:</p> <p>וַיֹּסִיף עוֹד לְמַלְלָא קִדְמוּהִי וַיֹּאמֶר מֵאֵם יִשְׁתַּכְּחוּן תִּמְּנוּ אַרְבָּעִים וַיֹּאמֶר לֹא אֶעֱבִיד וְגִמְרָא בְּדִיל אַרְבָּעִים:</p>	<p>וַיִּסָּף עוֹד לְדַבֵּר אֵלָיו וַיֹּאמֶר אוֹלֵי יִמְצְאוּן שָׁם אַרְבָּעִים וַיֹּאמֶר לֹא אֶעֱשֶׂה בַּעֲבוּר הָאַרְבָּעִים:</p>	29
30	<p>And he said: 'Oh, let not the Lord be angry, and I will speak. Peradventure there shall thirty be found there.' And He said: 'I will not do it, if I find thirty there.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר לֹא כֵעֵן יִתְקַף רוּגְזָא דִּי וְנִמְלִיל מֵאֵם יִשְׁתַּכְּחוּן תִּמְּנוּ תְּלָתִין וַיֹּאמֶר לֹא אֶעֱבִיד וְגִמְרָא אִם אֶשְׁכַּח תִּמְּנוּ תְּלָתִין:</p> <p>וַיֹּאמֶר לֹא כֵעֵן יִתְקַף רוּגְזָא דִּי וְנִמְלִיל מֵאֵם יִשְׁתַּכְּחוּן תִּמְּנוּ תְּלָתִין וַיֹּאמֶר לֹא אֶעֱבִיד וְגִמְרָא אִם אֶשְׁכַּח תִּמְּנוּ תְּלָתִין:</p>	<p>וַיֹּאמֶר אֶל-נָא יַחַר לֵאדֹנָי וְאִדְבָּרָה אוֹלֵי יִמְצְאוּן שָׁם שְׁלֹשִׁים וַיֹּאמֶר לֹא אֶעֱשֶׂה אִם-אֶמְצָא שָׁם שְׁלֹשִׁים:</p>	30
31	<p>And he said: 'Behold now, I have taken upon me to speak unto the Lord. Peradventure there shall be twenty found there.' And He said: 'I will not destroy it for the twenty's sake.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר הָא כֵעֵן אֶסְגִּיתִי לְמַלְלָא קִדְם יְיָ מֵאֵם יִשְׁתַּכְּחוּן תִּמְּנוּ עֶסְרִין וַיֹּאמֶר לֹא אֶחְבִּיל בְּדִיל עֶסְרִין:</p> <p>וַיֹּאמֶר הָא כֵעֵן אֶסְגִּיתִי לְמַלְלָא קִדְם יְיָ מֵאֵם יִשְׁתַּכְּחוּן תִּמְּנוּ עֶסְרִין וַיֹּאמֶר לֹא אֶחְבִּיל בְּדִיל עֶסְרִין:</p>	<p>וַיֹּאמֶר הִנֵּה-נָא הוֹאֵלְתִּי לְדַבֵּר אֶל-אֲדֹנָי אוֹלֵי יִמְצְאוּן שָׁם עֶשְׂרִים וַיֹּאמֶר לֹא אֶשְׁחִית בַּעֲבוּר הָעֶשְׂרִים:</p>	31

(25) חלילה לך. חולין הוא לך, יאמרו כך הוא אומנתו, שוטף הכל לדיקים ורשעים, כך עשית לדור המבול ולדור הפלגה: כדבר הזה. לא הוא ולא כיוצא בו: חלילה לך. לעולם הצא: השופט כל הארץ. נקוד צמט"ף פת"ח ה"א של השופט, לשון תמיה, כי מי שהוא שופט לא יעשה משפט אמת:

(26) אם אמצא בסדרם וגר' לכל המקום. לכל הכרכים, לפי שסדרם היתה מטרפולין וחשודה מכולם, תלה בה הכתוב:

(27) הואלתי. רציתי כמו ויואל משה: ואנכי עפר ואפר. וכבר הייתי ראוי להיות עפר על ידי המלכים, ואפר על ידי נמרוד, לולי רחמיך אשר עמדו לי:

(28) התשחית בחמשה. והלא הן ט' לכל כרך, ואתה לדיקו של עולם תטטרף עמהם:

(29) אולי ימצאון שם ארבעים. וימלטו ד' הכרכים. וכן שלשים יצילו ג' מהם, או עשרים יצילו ז' מהם, או עשרה יצילו אחת מהם:

(31) הואלתי. רציתי. כמו ויואל משה:

<p>32 And he said: 'Oh, let not the Lord be angry, and I will speak yet but this once. Peradventure ten shall be found there.' And He said: 'I will not destroy it for the ten's sake.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יַחַד לְאֲדָנִי וְאֶבְרָהָה אֶדְ-הַפֶּעַם אוֹלִי יִמְצְאוּן שָׁם עֲשָׂרָה וַיֹּאמֶר לֹא אֲשַׁחִית בַּעֲבוּר הָעֲשָׂרָה:</p>	<p>32 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יַחַד לְאֲדָנִי וְאֶבְרָהָה אֶדְ-הַפֶּעַם אוֹלִי יִמְצְאוּן שָׁם עֲשָׂרָה וַיֹּאמֶר לֹא אֲשַׁחִית בַּעֲבוּר הָעֲשָׂרָה:</p>
<p>33 And the LORD went His way, as soon as He had left off speaking to Abraham; and Abraham returned unto his place.</p>	<p>וַיֵּלֶךְ יְהוָה כַּאֲשֶׁר כִּלָּה לְדַבֵּר אֶל-אַבְרָהָם וְאַבְרָהָם שָׁב לְמִקְוֵהוּ:</p>	<p>33 וַיֵּלֶךְ יְהוָה כַּאֲשֶׁר כִּלָּה לְדַבֵּר אֶל-אַבְרָהָם וְאַבְרָהָם שָׁב לְמִקְוֵהוּ:</p>
<p>XIX And the two angels came to Sodom at even; and Lot sat in the gate of Sodom; and Lot saw them, and rose up to meet them; and he fell down on his face to the earth;</p>	<p>וַיָּבֹאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים סֵדְמָה בָּעֶרֶב וְלוֹט יֹשֵׁב בִּשְׁעַר-סֵדֹם וַיֵּרָא-לוֹט וַיָּקָם לִקְרֹאתָם וַיִּשְׁתָּחוּ אַפָּיִם אֲרָצָה:</p>	<p>וַיָּבֹאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים סֵדְמָה בָּעֶרֶב וְלוֹט יֹשֵׁב בִּשְׁעַר-סֵדֹם וַיֵּרָא-לוֹט וַיָּקָם לִקְרֹאתָם וַיִּשְׁתָּחוּ אַפָּיִם אֲרָצָה:</p>
<p>2 and he said: 'Behold now, my lords, turn aside, I pray you, into your servant's house, and tarry all night, and wash your feet, and ye shall rise up early, and go on your way.' And they said: 'Nay; but we will abide in the broad place all night.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר הִנֵּה נָא-אֲדָנִי סוּרוּ נָא אֶל-בֵּית עַבְדְּכֶם וְלִינֹו וּרְחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁכַּמְתֶּם וְהִלַּכְתֶּם לְדֶרֶכְכֶם וַיֹּאמְרוּ לֹא כִי בְּרָחוּב נָלִין:</p>	<p>וַיֹּאמֶר הִנֵּה נָא-אֲדָנִי סוּרוּ נָא אֶל-בֵּית עַבְדְּכֶם וְלִינֹו וּרְחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁכַּמְתֶּם וְהִלַּכְתֶּם לְדֶרֶכְכֶם וַיֹּאמְרוּ לֹא כִי בְּרָחוּב נָלִין:</p>
<p>3 And he urged them greatly; and they turned in unto him, and entered into his house; and he made them a feast, and did bake unleavened bread, and they did eat.</p>	<p>וַיִּפְצֹר-בָּם מְאֹד וַיִּסְרוּ אֵלָיו וַיָּבֹאוּ אֶל-בֵּיתוֹ וַיַּעַשׂ לָהֶם מִשְׁתֶּה וּמִצּוֹת אֶפֶה וַיֹּאכְלוּ:</p>	<p>וַיִּפְצֹר-בָּם מְאֹד וַיִּסְרוּ אֵלָיו וַיָּבֹאוּ אֶל-בֵּיתוֹ וַיַּעַשׂ לָהֶם מִשְׁתֶּה וּמִצּוֹת אֶפֶה וַיֹּאכְלוּ:</p>

(32) אולי ימצאון שם עשרה. על פחות לא ציקש, אמר, דור המצול היו ח', נח וצניי ונשיהם, ולא הצילו על דורם, ועל ט' על ידי צירוף כזר בקש ולא מצא:

(33) וילך ה' וגו'. כיון שנשתתק הסניגור הלך לו הדיין: ואברהם שב למקומו. נסתלק הדיין, נסתלק הסניגור, והקטניגור מקטרג, לפיכך ויצאו שני המלאכים סדומה להשחית.

(1) שני המלאכים. אחד להשחית את סדום, ואחד להציל את לוט, והוא אותו שצאלרפאות את אברהם, והשלישי שצא לצער את שרה, כיון שעשה שליחותו נסתלק לו: המלאכים. קראם אנשים, כשהיתה שכינה עמהם קראם אנשים. דבר אחר, אצל אברהם שכו גדול, והיו המלאכים תדירין אצלו כאנשים, קראם אנשים, ואצל לוט קראם מלאכים: בערב. וכי כל כך שהו המלאכים מחזרון לסדום, אלא מלאכי רחמים היו, וממתינים שמה יוכל אברהם ללמד עליהם סגוריא: ולוט ישב בשער סדום. יש כתיב, אותו היום מינוהו שופט עליהם (צ"ר, ג): וירא לוט וגו'. מצית אברהם למד לחזור על האורחים:

(2) הנה נא אדני. הנה נא אתם אדונים לי, אחר שעזרתם עלי. דבר אחר הנה נא, צריכים אתם למת לב על הרשעים הללו שלא יכירו צדק, וזו היא ענה נכונה: סורו נא. עקמו את הדרך לציתי דרך עקלתון, שלא יכירו שאתם נכנסים שם, לכך נאמר סורו (צ"ר, ד): ולינו ורחצו רגליכם. וכי דרכן של בני אדם ללון מחלה ואחר כך לרחוץ, ועוד שהרי אברהם אמר להם מחלה ורחצו רגליכם, אלא כך אמר לוט, אם כשיצאו אנשי סדום ויראו שכבר רחצו רגליהם, יעלילו עלי ויאמרו, כזר עזרו שני ימים או שלשה שצאו לציתך ולא הודעתנו, לפיכך אמר, מוטב שיתעבזו כאן בצדק רגליהם, שיהיו נראין כמו שצאו עכשיו, לפיכך אמר לינו מחלה, ואחר כך רחצו: ויאמרו לא. ולאברהם אמרו בן פֶּעֶשָה, מכאן שמסרצין לקטן ואין מסרצין לגדול (צ"ר, ט): כי ברחוב נלין. הרי כי משמש בלשון אלא, שאמרו לא נסור אל ביתך אלא ברחובה של עיר נלין:

<p>But before they lay down, the men of the city, even the men of Sodom, compassed the house round, both young and old, all the people from every quarter.</p>	<p>עַד לֹא שָׁכְבוּ וְאֲנָשִׁי קִרְיַת צֶדֶם אָנְשֵׁי סְדוֹם אָקִיפוּ עַל בֵּיתָא מִעוֹלָמָא וְעַד סָבָא כָּל עַמָּא מִסּוּפֵיהּ:</p>	<p>טָרָם יִשְׁכְּבוּ וְאֲנָשֵׁי הָעִיר אֲנָשֵׁי סֶדֶם נָסְבוּ עַל-הַבַּיִת מִנְעַר וְעַד-זָקֵן כָּל-הָעָם מִקְצָה:</p>
<p>And they called unto Lot, and said unto him: 'Where are the men that came in to thee this night? bring them out unto us, that we may know them.'</p>	<p>וַיִּקְרָאוּ אֶל-לוֹט וַיֹּאמְרוּ לוֹ אֵינָהּ הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר-בָּאוּ אֵלֶיךָ הַלַּיְלָה הַזֶּה הֵצִיאָם אֵלֵינוּ וְנִדְעָה אֹתָם:</p>	<p>וַיִּקְרָאוּ אֶל-לוֹט וַיֹּאמְרוּ לוֹ אֵינָהּ הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר-בָּאוּ אֵלֶיךָ הַלַּיְלָה הַזֶּה הֵצִיאָם אֵלֵינוּ וְנִדְעָה אֹתָם:</p>
<p>And Lot went out unto them to the door, and shut the door after him.</p>	<p>וַיֵּצֵא לוֹט הַפֶּתַח וַיִּנְפֹּק לְוִתְהוֹן לוֹט לְתַרְעָא וַדָּשָׂא אֶחָד בְּתִירוֹהִי:</p>	<p>וַיֵּצֵא אֲלֵהֶם לוֹט הַפֶּתַח וַיִּנְפֹּק לְוִתְהוֹן לוֹט לְתַרְעָא וַדָּשָׂא אֶחָד בְּתִירוֹהִי:</p>
<p>And he said: 'I pray you, my brethren, do not so wickedly.</p>	<p>וַיֹּאמֶר בָּבְעוּ כְעַן אֲחִי לֹא תַבְאֲשׁוּן:</p>	<p>וַיֹּאמֶר אֶל-נָא אֲחִי תִרְעוּ:</p>
<p>Behold now, I have two daughters that have not known man; let me, I pray you, bring them out unto you, and do ye to them as is good in your eyes; only unto these men do nothing; forasmuch as they are come under the shadow of my roof.'</p>	<p>הִנֵּה-נָא לִי שְׁתֵּי בָנוֹת אֲשֶׁר לֹא-יָדְעוּ אִישׁ אוֹצִיָּאה-נָא אֶתְהוֹן אֲלֵכֶם וַעֲשׂוּ לָהֶן כְּטוֹב בְּעֵינֵיכֶם רַק לְאֲנָשִׁים הָאֵלֵּי אַל-תַּעֲשׂוּ דְבָר כִּי-עַל-כֵּן בָּאוּ בְּצֹל קִרְתִּי:</p>	<p>הִנֵּה-נָא לִי שְׁתֵּי בָנוֹת אֲשֶׁר לֹא-יָדְעוּ אִישׁ אוֹצִיָּאה-נָא אֶתְהוֹן אֲלֵכֶם וַעֲשׂוּ לָהֶן כְּטוֹב בְּעֵינֵיכֶם רַק לְאֲנָשִׁים הָאֵלֵּי אַל-תַּעֲשׂוּ דְבָר כִּי-עַל-כֵּן בָּאוּ בְּצֹל קִרְתִּי:</p>
<p>And they said: 'Stand back.' And they said: 'This one fellow came in to sojourn, and he will needs play the judge; now will we deal worse with thee, than with them.' And they pressed sore upon the man, even Lot, and drew near to break the door.</p>	<p>וַיֹּאמְרוּ קִרְב לְהִלָּאָה וַיֹּאמְרוּ חֵד אַתָּה לְאַתּוֹתְבָא וְהָא דְאִין דִּינָא כְעַן נִבְאִיש לָךְ מִדִּילְהוֹן וְאַתָּקִיפוּ בְּגוֹבְרָא בְּלוֹט לְחֻדָּא וַיִּקְרִיבוּ לְמַתְבַּר דָּשָׂא:</p>	<p>וַיֹּאמְרוּ גִשְׁ-הִלָּאָה וַיֹּאמְרוּ הָאֶתְד בְּאֶל-לְגוֹר וַיִּשְׁפֹּט שְׁפוֹט עִתָּה נִרְע לָךְ מֵהֶם וַיִּפְצְרוּ בְּאִישׁ בְּלוֹט מְאֹד וַיִּגְשׂוּ לְשִׁבֵּר הַדֶּלֶת:</p>

- (3) ויסרו אליו. עקמו את הדרך ללד ציתו: ומצות אפה. פסח היה:
- (4) טרם ישכבו ואנשי העיר אנשי סדום. כך נדרש צבאשית רצה (ג, ה), טרם ישכבו, ואנשי העיר היו צפיהם של מלאכים, שהיו שואלים ללד מה טיבם ומעשיהם, והוא אומר להם רוצם רשעים, עודם מדברים זהם, ואנשי סדום וגו'. ופשוטו של מקרא, ואנשי העיר אנשי קשע, נסצו על הצית, ועל שהיו רשעים נקראים אנשי סדום, כמו שאמר הכתוב, וְאֲנָשֵׁי סְדוֹם רָעִים וְמוֹטְאִים: כל העם מקצה. מקצה העיר עד הקצה, שאין אחד מהם מוחה בידם, שאפילו לדיק אחד אין זהם:
- (5) ונדעה אותם. צמסצז זכר, כמו אשר לא ידעו איש (צ"ר סס: ח)
- (8) האל. כמו האלה: כי על כן באו. כי הטובה הזאת תעשו לכבודי, על אשר באו צלל קורתי. תרגום בטלל שרותי, תרגום של קורה שרותא:
- (9) ויאמרו גש הלאה. קרצ להלאה, כלומר התקרב ללדדין ותתרחק ממנו, וכן כל הלאה צמקרא לשון רחוק, כמו וְרָחַק הָלָאָה (צמד צ"י, צ). הנה הצלי ממך והלאה (שמואל-א כ, כב). גש הלאה, המשך להלן, כלשון לע"ז טריטי דנו"ש, ודבר נזיפה הוא, לומר, אין לנו חוששין לך, ודומה לו קרצ אליך אל פגש צי (ישעיה סה, ה), וכן גָּשָׁה לִי וְאֶשְׂכְּחָה (שם מט, כ), המשך ללדדין בעצורי ואשכז כללך. אחת מליץ על האורחין, איך מלאך לברך. על שאמר להם על הצנות אמרו לו גש הלאה, לשון נחת, ועל שהיה מליץ על האורחים אמרו, האחד צל לגור, אדם נכרי יחידי אחת צינינו שצאת לגור, וישפוט שפוט, ונעשית מוכיח אותנו:

10	But the men put forth their hand, and brought Lot into the house to them, and the door they shut.	וַיִּשְׁלְחוּ הָאֲנָשִׁים אֶת־יָדָם וַיָּבִיאוּ אֶת־לוֹט אֶל־הֵם הַבַּיִתָּה וְאֶת־הַדֶּלֶת סָגְרוּ׃	וְאִשְׁתּוֹ גּוֹבְרִיָּא יֵת יִדְיָהוֹן וְאֵעִילוּ יֵת לוֹט לְוִתְהוֹן לְבֵיתָא וְיֵת דְּשָׂא אֲחָדוּ׃
11	And they smote the men that were at the door of the house with blindness, both small and great; so that they wearied themselves to find the door.	וְאֶת־הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־פָּתַח הַבַּיִת הָכּוּ בְּסַנּוּרִים מִקָּטָן וְעַד־גָּדוֹל וַיִּלְאוּ לְמָצָא הַפֶּתַח׃	וְיֵת גּוֹבְרִיָּא דִּבְתַּרְע בֵּיתָא מָחוּ בְּשִׁבְרִיָּא מְזַעֲרָא וְעַד רַבָּא וּלְאִיָּא לְאַשְׁכְּחָא תַרְעָא׃
12	And the men said unto Lot: 'Hast thou here any besides? son-in-law, and thy sons, and thy daughters, and whomsoever thou hast in the city; bring them out of the place;	וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים אֶל־לוֹט עַד מִי־לָךְ פֹּה חָתָן וּבְנֵיךָ וּבְנֹתֶיךָ וְכָל־אֲשֶׁר־לָךְ בְּעִיר הַזֶּה הוֹצֵא מִן־הַמָּקוֹם׃	וַאֲמָרוּ גּוֹבְרִיָּא לְלוֹט עוֹד מָא לָךְ הָכָּא חֲתָנָא וּבְנֵיךָ וּבְנֹתֶיךָ וְכָל דְּלָךְ בְּשַׁרְתָּא אַפִּיק מִן אַתְרָא׃
13	for we will destroy this place, because the cry of them is waxed great before the LORD; and the LORD hath sent us to destroy it.'	כִּי־מִשְׁחָתִים אֲנַחְנוּ אֶת־הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי־גְדֹלָה צַעֲקָתָם אֶת־פְּנֵי יְהוָה וַיִּשְׁלַחְנוּ יְהוָה לְשַׁחֲתָהּ׃	אֲרִי מַחְבְּלִין אֲנַחְנָא יֵת אַתְרָא הָדִין אֲרִי סִגִּיאַת קְבִילְתְּהוֹן קָדָם יְיָ וְשִׁלְחָנָא יְיָ לְחַבְלוּתָהּ׃
14	And Lot went out, and spoke unto his sons-in-law, who married his daughters, and said: 'Up, get you out of this place; for the LORD will destroy the city.' But he seemed unto his sons-in-law as one that jested.	וַיֵּצֵא לוֹט וַיְדַבְּרוּ אֵל־חֲתָנָיו לֵקְחֵי בְנֹתָיו וַיֹּאמְרוּ קוֹמוּ צֵאוּ מִן־הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי־מִשְׁחָת יְהוָה אֶת־הָעִיר וַיְהִי כַּמְצָחַק בְּעֵינֵי חֲתָנָיו׃	וַנִּפְק לוֹט וּמִלִּיל עִם חֲתָנָיו נִסְבִּי בְּנֵתֵיהּ וַאֲמָרוּ קוֹמוּ פְּוִקוּ מִן אַתְרָא הָדִין אֲרִי מַחְבִּיל יְיָ יֵת שַׁרְתָּא וְיְהוָה כַּמְחִיף בְּעֵינֵי חֲתָנָיו׃
15	And when the morning arose, then the angels hastened Lot, saying: 'Arise, take thy wife, and thy two daughters that are here; lest thou be swept away in the iniquity of the city.'	וּכְמוֹ הַשָּׁחַר עָלָה וַיָּאֲצִיזוּ הַמַּלְאָכִים בְּלוֹט לֵאמֹר קוּם קַח אֶת־אִשְׁתְּךָ וְאֶת־שְׁתֵּי בְנֹתֶיךָ הַנִּמְצָאֹת פֶּן־תִּסָּפֶה בַּעֲזֹן הָעִיר׃	וּכְמוֹסָק צַפְרָא הָנָה וַיְדַחֲקוּ מַלְאָכֵיָּא בְּלוֹט לְמִימָר קוּם דַּבֵּר יֵת אֶתְתְּךָ וְיֵת תַּרְתִּין בְּנֹתֶיךָ דְּאַשְׁתַּכְּחָא מִדִּימְנָן עִמָּךְ דְּלִמָּא תִּלְקִי בַּחוּבֵי שַׁרְתָּא׃

הדלת. דלת הסוצנת לנעול ולפתוח:

(11) פתח. הוא החלל שבו נכנסין ויוצאין: בסנורים. מכת עורון: מקטן ועד גדול. הקטנים המחילו צעירה תחלה, שנאמר מנער ועד זקן, לפיכך המחילה הפורענות מהם (צ"ר, נ, ח):

(12) עוד מי לך פה. פשוטו של מקרא, מי יש לך עוד צעיר הזאת, חוץ מאשתך וצנתיך שצצית: חתן ובניך ובנותיך. אם יש לך חתן או צנים וצנות, הוצא מן המקום: ובניך. צני צנתיך הנשואות. ומדרש אגדה, עוד, מאחר שעושין נבלה כזאת, מי לך פתחון פה ללמד סגוריא עליהם, שכל הלילה היה מליץ עליהם טובות. קרי ציה מי לך פה:

(14) חתניו. שתי צנות נשואות היו לו צעיר: לקחי בנותיו. שאותן שצצית ארוסות להם:

(15) ויאצו. כמרגומו ודחיקו, מהרוהו: הנמצאות. המזומנות לך צצית להצילם. ומדרש אגדה יש, וזה ישונו של מקרא: תספה. תהיה כלה, עד תום קל הדור, מתורגס, עד דסק כל דרא:

<p>But he lingered; and the men laid hold upon his hand, and upon the hand of his wife, and upon the hand of his two daughters; the LORD being merciful unto him. And they brought him forth, and set him without the city.</p>	<p>וַיִּתְמַהֲמָהּ וַיַּחֲזִיקוּ הָאֲנָשִׁים בְּיָדוֹ וּבִידֵי אִשְׁתּוֹ וּבְיַד בָּנָתָיו בְּדַחַס יְיָ עֲלָיו וַיֹּצִאֵהוּ וַיַּנְחֵהוּ מִחוּץ לָעִיר לְקֶרֶתָא:</p>	<p>וַיִּתְמַהֲמָהּ וַיַּחֲזִיקוּ הָאֲנָשִׁים בְּיָדוֹ וּבִידֵי אִשְׁתּוֹ וּבְיַד בָּנָתָיו בְּדַחַס יְיָ עֲלָיו וַיֹּצִאֵהוּ וַיַּנְחֵהוּ מִחוּץ לָעִיר לְקֶרֶתָא:</p>
<p>And it came to pass, when they had brought them forth abroad, that he said: 'Escape for thy life; look not behind thee, neither stay thou in all the Plain; escape to the mountain, lest thou be swept away.'</p>	<p>וַיְהִי כְּהוֹצִיאֵם אֹתָם הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הַמַּלְטָה עַל־נַפְשְׁךָ אַל־תָּבִיט אַחֲרָיִךְ וְאַל־תַּעֲמֹד בְּכָל־הַפֶּלֶא הַהִירָה הַמַּלְטָה פֶּן־תִּסָּפֵה:</p>	<p>וַיְהִי כְּהוֹצִיאֵם אֹתָם הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הַמַּלְטָה עַל־נַפְשְׁךָ אַל־תָּבִיט אַחֲרָיִךְ וְאַל־תַּעֲמֹד בְּכָל־הַפֶּלֶא הַהִירָה הַמַּלְטָה פֶּן־תִּסָּפֵה:</p>
<p>And Lot said unto them: 'Oh, not so, my lord;</p>	<p>וַיֹּאמֶר לוֹט אֲלֵהֶם אֶל־נָא אֲדֹנָי:</p>	<p>וַיֹּאמֶר לוֹט אֲלֵהֶם אֶל־נָא אֲדֹנָי:</p>
<p>behold now, thy servant hath found grace in thy sight, and thou hast magnified thy mercy, which thou hast shown unto me in saving my life; and I cannot escape to the mountain, lest the evil overtake me, and I die.</p>	<p>הֵא כֵּעַן אֶשְׁכַּח עֲבָדְךָ רַחֲמִין קִדְמָךְ וְאַסְיִיתָא טִיבִיתְךָ דְּעֵבַדְתָּ עִמִּי לְקִיּוּמָא יֵת נַפְשִׁי וְאַנָּא לִית אֲנָא יָכִיל לְאַשְׁתִּיזָא לְטוּרָא דְלָמָא תַּעֲרַעְנִי בְּשִׂתָּא וְאַמּוּת:</p>	<p>הִנֵּה־נָא מָצָא עֲבָדְךָ חֵן בְּעֵינֶיךָ וַתַּגְדֵּל חֶסֶדְךָ אֲשֶׁר עָשִׂיתָ עִמָּדִי לְהַחְיֹת אֶת־נַפְשִׁי וְאַנֹכִי לֹא אוֹכֵל לְהַמְלִט הַהִירָה פֶּן־תִּדְבַּקְנִי הָרָעָה וּמָתִי:</p>
<p>Behold now, this city is near to flee unto, and it is a little one; oh, let me escape thither—is it not a little one?—and my soul shall live.'</p>	<p>הֵא כֵּעַן קֶרְתָּא הָדָא קְרִיבָא לְמַעַרְק לְתַמָּן וְהִיא זַעֲרָא אֲשִׁיתִיב כֵּעַן לְתַמָּן הָלֹא זַעֲרָא הִיא וְתַתְקִיִּים נַפְשִׁי:</p>	<p>הִנֵּה־נָא הָעִיר הַזֹּאת קְרִיבָא לְבוֹס שְׂמָה וְהִיא מְצַעֵר אִמְלָטָה נָא שְׂמָה הָלֹא מְצַעֵר הִיא וְתַחִי נַפְשִׁי:</p>

(16) ויתמהמה. כדי להציל את ממונו: ויחזיקו. אחד מהם היה שליח להצילו, וחצירו להפוך סדום, לכך נאמר ויאמר המלט, ולא נאמר ויאמרו (צ"ר נ, יא):

(17) המלט על נפשך. דייק להציל נפשות אל תחוס על הממונ: אל תביט אחריך. אתה הרשעת עמהם, וזכות אברהם אתה ניול, אינך כדאי לראות צפורענותם ואתה ניול: בכל הכבוד. כבר הירדן: ההרה המלט. אלל אברהם צדק, שהוא יושב צהר, שנאמר ויעקב משם ההרה, ואף עכשיו היה יושב שם, שנאמר אל המקום אשר היה שם אלהים צפתלה, ואף על פי שכחז ויאהל בצדק וגו', אהלים הרבה היו לו, ונמשכו עד חצרון. המלט. לשון השמטה, וכן כל אמלטה שצמקרא, אשמוצי"ר צלע"ז, וכן והמליטה זכר (ישעיה סו, ז), שנשמט העובר מן הרחם. קצפור גמלקה (תהלים קכד, ז), לא יכלו מלט משא (ישעיה מו, ז), להשמיט משא הרעי שצנקהים:

(18) אל נא אדני. רבותינו אמרו (שבועות לה: שם זה קדש, שנאמר בו להחיות את נפשי, מי שיש צידו להמית ולהחיות, ותרגמו צדעו כען ה: אל נא. אל נא תאמר אלי להמלט ההרה: נא. לשון בקשה:

(19) פן תדבקני הרעה. כשהייתי אלל אנשי סדום, היה הקצ"ה רואה מעשי ומעשי בני העיר, והייתי נראה כדק וכדאי להנצל, וכשאזל אלל כדק, אני כרשע, וכן אמרה הצרפית לאלהיה כי צאם אלי להפיר את עוגי (מלכים"א יז, יח), עד שלא באה אללי, היה הקצ"ה רואה מעשי ומעשי עמי ואני צדקת ביניהם, ומשצאת אללי, לפי מעשיך אני רשעה: (כ)

(20) העיר הזאת קרובה. קרובה ישיבתה (שבת י:), נתישבה מקרוב, לפיכך לא נתמלאה סאתה עדיין, ומה היא קריבתה, מדור הפלגה שנתפלגו האנשים והתחילו להחישב איש איש במקומו, והיא הייתה בשנת מות פלג, ומשם עד כאן נ"ב שנה, שפלג מת בשנת מ"ח לאברהם, כיצד פלג חי אחרי הולידו את רעו ר"ט שנה, לא מהם ל"ב כשנולד שרוג ומשרוג עד שנולד נחור ל',

21 And he said unto him: 'See, I have accepted thee concerning this thing also, that I will not overthrow the city of which thou hast spoken.	וַיֹּאמֶר לֵיהּ הֲאֵל נֹסִיבִית אִפְּךָ אִךְ לִפְתָּנָמָא הֲדִין בְּדִיל דְּלֹא לְמַהֲפָכִי יֵת קִרְתָּא דְּבַעִיתָא עֲלֵהּ:	וַיֹּאמֶר אֵלָיו הֲנִה נִשְׁאֲתִי פְּנֶיךָ גַם לְדַבֵּר הַזֶּה לְבִלְתִּי הַפְּכִי אֶת־הָעִיר אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ:
22 Hasten thou, escape thither; for I cannot do any thing till thou be come thither.'—Therefore the name of the city was called Zoar.—	אֲחִי אֲשֶׁתִּיב לְתַמָּן אֲרִי לֹא אֲכֹל לְמַעַבְד פְּתָנָמָא עַד מִיִּתְד לְתַמָּן עַל כֵּן קָרָא שְׁמָהּ דְּקִרְתָּא צֹעַר:	מִהֵר הִמְלֵט שְׂמָהּ כִּי לֹא אוֹכֵל לַעֲשׂוֹת דְּבָר עַד־בֹּאֶךָ שְׂמָהּ עַל־כֵּן קָרָא שֵׁם־הָעִיר צֹעַר:
23 The sun was risen upon the earth when Lot came unto Zoar.	שְׁמֶשׁ אָרָא נֶפֶק עַל אֶרֶצָא וְלוֹט עָלָל לְצֹעַר:	הַשֶּׁמֶשׁ יָצָא עַל־הָאָרֶץ וְלוֹט בָּא צֹעֲרָה:
24 Then the LORD caused to rain upon Sodom and upon Gomorrah brimstone and fire from the LORD out of heaven;	וַיִּי אֲמַטֵּר עַל סְדֹם וְעַל עֲמֹרָה גּוֹפְרִיתָא וְאִישָׁתָא מִן קִדָּם יְיָ מִן שְׁמַיָּא:	וַיְהִי־הוּא הַמִּטְטִיר עַל־סְדֹם וְעַל־עֲמֹרָה גִפְרִית וְאֵשׁ מֵאֵת יְהוָה מִן־הַשָּׁמַיִם:
25 and He overthrow those cities, and all the Plain, and all the inhabitants of the cities, and that which grew upon the ground.	וַהֲפֹךְ יֵת קִרְוֵיָא הָאֵלִין וְיֵת כָּל כְּלֵי־הַבָּכָר וְאֵת כָּל־יֹשְׁבֵי מִישָׁרָא וְיֵת כָּל יִתְבֵּי קִרְוֵיָא וְצִמְחָה דְּאֶרֶעָא:	וַיַּהֲפֹךְ אֶת־הָעָרִים הָאֵל וְאֵת כָּל־הַבָּכָר וְאֵת כָּל־יֹשְׁבֵי מִישָׁרָא וְאֵת כָּל יִתְבֵּי קִרְוֵיָא וְצִמְחָה דְּאֶרֶעָא:
26 But his wife looked back from behind him, and she became a pillar of salt.	וַתִּבְט אִשְׁתּוֹ מֵאַחֲרָיו וַתְּהִי וַתִּהְיֶה קִמָּא דְּמִלְחָא:	וַתִּבְט אִשְׁתּוֹ מֵאַחֲרָיו וַתְּהִי וַתִּהְיֶה נָצִיב מִלָּח:

הרי ס"ז, ומנחור עד שנולד תרח כ"ט, הרי ז"א, ומשם עד שנולד אברהם ע', הרי קס"א, תן להם מ"ח, הרי ר"ט, ואותה שנה הייתה שנת הפלגה, וכשנחרצה סדום היה אברהם בן ז"ט שנה, הרי מדור הפלגה עד כאן נ"ז שנה, וזוהר איחרה ישיבתה אחרי ישיבת סדום וחברותיה שנה אחת, הוא שנאמר אמלטה נא, נא בגימטריא נ"א: הלא מצער היא. והלא עוונותיה מועטין ויכול אלה להניחה: ותחי נפשי. זה, זהו מדרשו. ופשוטו של מקרא, הלא עיר קטנה היא ואנשים בה מעט, אין לך להקפיד אם תניחנה, ותחי נפשי בה:

(21) גם לדבר הזה. לא דיין שאתה ניזול, אלא אף כל העיר אציל בגלגל: הפכי. הופך אני, כמו עד צאי, אֲחֲרַי ראי, מְדִי דְּצָרִי זו (ירמיה לא, יט):

(22) כי לא אוכל לעשות. זה עונשן של מלאכים, על שאמרו כי מַשְׁחִיתִים אֲנַחְנוּ, ותלו הדבר בעצמן, לפיכך לא זו משם עד שהזקקו לומר שאין הדבר ברשותן: כי לא אוכל. לשון יחיד, מכאן אתה למד שהאחד הופך והאחד מזיל, שאין שני מלאכים נשלחים לדבר אחד: על כן קרא שם העיר צוער. על שם והיא מצער:

(24) ודה' המטיר. כל מקום שנאמר וד' המטיר, הוא וצית דינו: המטיר על סדום. בעלות השחר כמו שנאמר וכמו השחר עלה, שעה שהלצנה עומדת דרקיע עם החמה, לפי שהיו מהם עוזדין לחמה ומהם ללצנה, אמר הקב"ה אם אפרע מהם ציוס, יהיו עוזדי לצנה אומרים, אילו היה צלילה כשהלצנה מושלת, לא היינו חרצין, ואם אפרע מהם צלילה, יהיו עוזדי החמה אומרים אילו היה ציוס כשהחמה מושלת, לא היינו חרצים, לכך כתיב וכמו השחר עלה, ונפרע מהם בשעה שהחמה והלצנה מושלים: המטיר וגו' גפרית ואש. בתחלה מטר, ונעשה גפרית ואש (מכילתא בשלח שירה פ"ה): מאת ד'. דרך המקראות לדבר כן, כמו גְשֵׁי לֶמֶךְ, ולא אמר גְשֵׁי. וכן אמר דוד קחו עִמָּכֶם קֶתַע עֲצָדִי אֲדוֹנֵיכֶם (מלכים"א א, לג), ולא אמר מַעֲצָדִי. וכן אחשורוש בָּשָׂם הַמֶּלֶךְ, ולא אמר בשמי. אף כאן אמר מאת ד', ולא אמר מאתו: מן השמים. והוא שאמר הכתוב פִּי צֶסֶן יָדִין עַמִּים וגו' (איוב לו, לא), כשבא ליסר הצריות, מציא עליהם אש מן השמים, כמו שעשה לסדום, וכשבא להוריד המן, מן השמים, הניי ממטיר לכס לחם מן השמים (שמות טז, ד):

(25) ויהפך את הערים וגו'. ארבעתן יושבות בסלע אחד, והפכן מלמעלה למטה, שנאמר בְּחִלְמֵיךָ שָׁלַח יְדוֹ וגו' (איוב כט, ט):

<p>27 And Abraham got up early in the morning to the place where he had stood before the LORD.</p>	<p>וַיִּשְׁקֶם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־עָמַד שָׁם אֶת־פָּנָיו יְהוָה:</p>	<p>27 וַיִּשְׁקֶם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־עָמַד שָׁם אֶת־פָּנָיו יְהוָה:</p>
<p>28 And he looked out toward Sodom and Gomorrah, and toward all the land of the Plain, and beheld, and, lo, the smoke of the land went up as the smoke of a furnace.</p>	<p>וַיִּשְׁקֹף עַל־פָּנָיו סֹדֹם וְעִמְרָה וְעַל־כָּל־פָּנָיו אֶרֶץ הַכְּפָר וַיֵּרָא וְהִנֵּה עָלָה קִיטָר הָאָרֶץ כְּקִיטָר הַכִּבְשָׁן:</p>	<p>28 וַיִּשְׁקֹף עַל־פָּנָיו סֹדֹם וְעִמְרָה וְעַל־כָּל־פָּנָיו אֶרֶץ הַכְּפָר וַיֵּרָא וְהִנֵּה עָלָה קִיטָר הָאָרֶץ כְּקִיטָר הַכִּבְשָׁן:</p>
<p>29 And it came to pass, when God destroyed the cities of the Plain, that God remembered Abraham, and sent Lot out of the midst of the overthrow, when He overthrew the cities in which Lot dwelt.</p>	<p>וַהֲיָה בְּשַׁחַת אֱלֹהִים אֶת־עָרֵי הַכְּפָר וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־אַבְרָהָם וַיִּשְׁלַח אֶת־לוֹט מִתּוֹךְ הַהִפְכָּה בְּהִפָּךְ אֶת־הָעָרִים אֲשֶׁר־יָשָׁב בָּהֶן לוֹט:</p>	<p>29 וַהֲיָה בְּשַׁחַת אֱלֹהִים אֶת־עָרֵי הַכְּפָר וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־אַבְרָהָם וַיִּשְׁלַח אֶת־לוֹט מִתּוֹךְ הַהִפְכָּה בְּהִפָּךְ אֶת־הָעָרִים אֲשֶׁר־יָשָׁב בָּהֶן לוֹט:</p>
<p>30 And Lot went up out of Zoar, and dwelt in the mountain, and his two daughters with him; for he feared to dwell in Zoar; and he dwelt in a cave, he and his two daughters.</p>	<p>וַיַּעַל לוֹט מִצּוֹעַר וַיֵּשֶׁב בְּהָר וּשְׁתֵּי בָנָתָיו עִמּוֹ כִּי יָרָא לְשַׁבֵּת בְּצוֹעַר וַיֵּשֶׁב בְּמַעְרָה הוּא וּשְׁתֵּי בָנָתָיו:</p>	<p>30 וַיַּעַל לוֹט מִצּוֹעַר וַיֵּשֶׁב בְּהָר וּשְׁתֵּי בָנָתָיו עִמּוֹ כִּי יָרָא לְשַׁבֵּת בְּצוֹעַר וַיֵּשֶׁב בְּמַעְרָה הוּא וּשְׁתֵּי בָנָתָיו:</p>
<p>31 And the first-born said unto the younger: 'Our father is old, and there is not a man in the earth to come in unto us after the manner of all the earth.</p>	<p>וַתֹּאמֶר הַבְּכִירָה אֶל־הַצְעִירָה אָבִינוּ זָקֵן וְאִישׁ אֵין בָּאָרֶץ לָבוֹא עֲלֵינוּ כְּדָרֶךְ כָּל־הָאָרֶץ:</p>	<p>31 וַתֹּאמֶר הַבְּכִירָה אֶל־הַצְעִירָה אָבִינוּ זָקֵן וְאִישׁ אֵין בָּאָרֶץ לָבוֹא עֲלֵינוּ כְּדָרֶךְ כָּל־הָאָרֶץ:</p>
<p>32 Come, let us make our father drink wine, and we will lie with him, that we may preserve seed of our father.'</p>	<p>אִתָּא נִשְׁקֵי יֵת אָבוֹנָא חֲמָרָא וְנִשְׁכֹּב עִמָּיה וְנִקְיִים מֵאָבוֹנָא בְּנִין:</p>	<p>32 לָכֵה נִשְׁקֶה אֶת־אָבִינוּ יַיִן וְנִשְׁכְּבָה עִמּוֹ וְנִחְיֶיה מֵאָבִינוּ זֶרַע:</p>
<p>33 And they made their father drink wine that night. And the first-born went in, and lay with her father; and he knew not when she lay down, nor when she arose.</p>	<p>וַאֲשָׁקִיָּא יֵת אָבוֹהוֹן חֲמָרָא בְּלֵילִיא הוּא וַעֲלַת רַבָּתָא וּשְׁכִיבַת עִם אָבוֹהָא וְלֹא יָדַע בְּמִשְׁכְּבָהּ וּבְמִקְוָמָהּ:</p>	<p>33 וַתִּשְׁקִין אֶת־אָבִיהָ יַיִן בְּלֵילָה הוּא וַתָּבֹא הַבְּכִירָה וַתִּשְׁכַּב אֶת־אָבִיהָ וְלֹא־יָדַע בְּשִׁכְבָּהּ וּבְקוּמָהּ:</p>

(26) ותבט אשתו מאחוריו. מאחוריו של לוט: ותהי נציב מלח. צמלח חטאה וצמלח לקחה, אמר לה חני מעט מלח לאורחים הללו, אמרה לו אף המנהג הרע הזה אתה צא להנהיג צמקום הזה (צ"ר נ, ד):

(28) קישור. תימור של עשן שור"א, צלע"ז: כבשן. חפירה ששורפין בה את האצנים לסייד, וכן כל כבשן שצמורה: (29) ויזכור אלהים את אברהם. מהו זכירתו של אברהם על לוט, נזכר שהיה לוט יודע ששרה אשתו של אברהם, ושמה שֶׁאִמֶר אֶבְרָהָם צִמְרִים עַל שֶׁרָה חֲמוּטִי הִיא, וְלֹא גִלָּה הַדָּבָר, שֶׁהִיא חֶסֶת עָלָיו, לְפִיכָן חֶסֶת הַקִּצְהָ עָלָיו (צ"ר נא, ו):

(30) כי ירא לשבת בצוער. לפי שהיתה קרובה לסדום:

(31) אבינו זקן. ואם לא עכשו אימתי, שמא ימות או יפסוק מלהוליד: ואיש אין בארץ. סצורות היו שכל העולם נחרב, כמו דזור המצול. (צ"ר נא, ח):

<p>And it came to pass on the morrow, that the first-born said unto the younger: 'Behold, I lay yesternight with my father. Let us make him drink wine this night also; and go thou in, and lie with him, that we may preserve seed of our father.'</p>	<p>וַיְהִי בַּיּוֹמָהּ דְּבָתְרוּהִי וַאֲמַרְתָּ רַבְתָּא לְזַעֲרָתָא הָא שְׂכִיבִית רַמְשִׁי עִם אָבָא נִשְׁקִינִיה חֲמֵרָא אִף בְּלֵילִיא וְעוֹלִי שְׂכִיבִי עִמָּיה וְנִקְיִים מַאֲבֹנָא בְּנִין:</p>	<p>וַיְהִי מִמָּחָרֶת וַתֹּאמֶר הַבְּכִירָה אֶל־הַצְעִירָה הֵן־שָׁכַבְתִּי אִמָּשׁ אֶת־אָבִי נִשְׁקִנּוּ יַיִן גַּם־הַלַּיְלָה וּבֹאִי שָׁכְבִי עִמּוֹ וְנִחְיֶה מֵאֲבִינוּ זָרַע:</p>
<p>And they made their father drink wine that night also. And the younger arose, and lay with him; and he knew not when she lay down, nor when she arose.</p>	<p>וַאֲשָׁקִיָּא אִף בְּלֵילִיא הָהוּא יֵת אַבְוֵהוֹן חֲמֵרָא וְקַמְתָּ זַעֲרָתָא וּשְׂכִיבִית עִמָּיה וְלֹא יָדַע בְּמִשְׁכָּבָהּ וּבְמִקְמָהּ:</p>	<p>וַתִּשְׁקִין גַּם בְּלֵילָהּ הַהוּא אֶת־אָבִיהָ יַיִן וַתֵּקֶם הַצְעִירָה וַתִּשְׁכַּב עִמּוֹ וְלֹא־יָדַע בְּשִׁכְבָּהּ וּבְקִמָּהּ:</p>
<p>Thus were both the daughters of Lot with child by their father.</p>	<p>וַעֲדִיָּא תַרְתִּין בְּנֵת לוֹט מֵאֲבִיהֶן:</p>	<p>וַתִּהְיוּ שְׁתֵּי בָנוֹת־לוֹט מֵאֲבִיהֶן:</p>
<p>And the first-born bore a son, and called his name Moab—the same is the father of the Moabites unto this day.</p>	<p>וַיִּלְדֵת רַבְתָּא בֶר וַקְרָת שְׁמִיהּ מוֹאָב הוּא אַבְוֵהוֹן דְּמוֹאָבָי עַד יוֹמָא דִּין:</p>	<p>וַתֵּלֶד הַבְּכִירָה בֶן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מוֹאָב הוּא אָבִי־מוֹאָב עַד־הַיּוֹם:</p>
<p>And the younger, she also bore a son, and called his name Ben-ammi—the same is the father of the children of Ammon unto this day.</p>	<p>וַזַּעֲרָתָא אִף הִיא יִלְדֵת בֶר וַקְרָת שְׁמִיהּ בֶר עַמִּי הוּא אַבְוֵהוֹן דְּבְנֵי עַמּוֹן עַד יוֹמָא דִּין:</p>	<p>וַהֲצַעִירָה גַם־הוּא יִלְדָה בֶן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ בֶן־עַמִּי הוּא אָבִי בְנֵי־עַמּוֹן עַד־הַיּוֹם: (ס)</p>
<p>And Abraham journeyed from thence toward the land of the South, and dwelt between Kadesh and Shur; and he sojourned in Gerar.</p>	<p>וַנִּטַּל מִתְּמָן אַבְרָהָם לָאֲרֶע דְּרוּמָא וַיִּתֵּיב בֵּין קָדֶשׁ וּבֵין חֲגָרָא וְאַתְוֹתָב בְּגָרָר:</p>	<p>וַיֵּסַע מִשָּׁם אַבְרָהָם אֶרֶצָה הַנִּגֹּב וַיֵּשֶׁב בֵּין־קָדֶשׁ וּבֵין שׁוּר וַיֵּגֶר בְּגָרָר:</p>
<p>And Abraham said of Sarah his wife: 'She is my sister.' And Abimelech king of Gerar sent, and took Sarah.</p>	<p>וַאֲמַר אַבְרָהָם עַל שָׂרָה אֶתְתִּיהּ אֶחָת הִיא וַשְּׁלַח אַבְימֶלֶךְ מֶלֶכָּא דְּגָרָר וַדְּבֵר יֵת שָׂרָה:</p>	<p>וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל־שָׂרָה אִשְׁתִּי אֶחָתִי הוּא וַיִּשְׁלַח אַבְימֶלֶךְ מֶלֶךְ גָּרָר וַיִּקַּח אֶת־שָׂרָה:</p>

(33) ותשקין וגר. יין מזדמן להם צמעה, להוֹיֵא מהן שני אומות: ותשכב את אביה. וצַעֲרִיהּ כתיב ומשכב עמו, צעירה לפי שלא פתחה בזנות, אלא אחותה למדתה, חסך עליה הכתוב ולא פירש גנותה, אצל בכירה שפתחה בזנות, פרסמה הכתוב צמורה. ובקומה של צעירה נקוד על וי"ו של ובקומה לומר, שצקומה ידע, ואף על פי כן לא נשמר ליל שני מלשחות. (א"ר לוי כל מי שהוא להוט אחר צולמוס של עריות, לסוף מאכילים אותו מצטרו): (36) ותהדרין וגר. אף על פי שאין האשה מתעצרת מציאה ראשונה, אלו שלטו צעמון והוֹיֵא ערותן (ס"א עדותן) לחוך, ונתעצרו מציאה ראשונה: (37) מואב. זו שלא הייתה צנועה פירשה שמאציה הוא, אצל צעירה קראתו בלשון נקיה, וקבלה שכר צימי משה, שנאמר צצני עמון אֶל פְּתָחָךְ צָם (דברים ז, יט), כלל, וצמואז לא הזהיר אלא שלא ילחמו צם, אצל לצערן התיר לו: (1) ויסע משם אברהם. כשראה שחרצו הכרכים, ופסקו העוצרים והשצים, נסע לו משם. דבר אחר להתרחק מלוט, שינא עליו קָם רע שזא על צנותיו (צ"ר נצ, ד): (2) ויאמר אברהם. כאן לא נטל רשות, אלא על כרחיה שלא צטוצמה, לפי שכבר לוקחה לבית פרעה על ידי כן: אל שרה

<p>But God came to Abimelech in a dream of the night, and said to him: 'Behold, thou shalt die, because of the woman whom thou hast taken; for she is a man's wife.'</p>	<p>וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל-אַבְיִמֶלֶךְ בַּחֲלוֹם הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ הִנֵּה מֵת עַל-הָאִשָּׁה אֲשֶׁר-לָקַחְתָּ וְהוּא בֹעֵלֶת בַּעַל:</p>	<p>3</p>
<p>Now Abimelech had not come near her; and he said: 'Lord, wilt Thou slay even a righteous nation?</p>	<p>וַאֲבִימֶלֶךְ לֹא קָרַב לָוֶתָּהּ וַיֹּאמֶר יְיָ הֲעַם אֶף זָכָאי תַּקְטֹּל:</p>	<p>4</p>
<p>Said he not himself unto me: She is my sister? and she, even she herself said: He is my brother. In the simplicity of my heart and the innocency of my hands have I done this.'</p>	<p>הֲלֹא הוּא אָמַר-לִי אָחִיתִי הוּא וְהִיא-גַם-הָיָה אִמְרָהּ אָחִי הוּא בְּתָם-לִבִּי וּבִנְקִי כִפִּי עָשִׂיתִי זֹאת:</p>	<p>5</p>
<p>And God said unto him in the dream: 'Yea, I know that in the simplicity of thy heart thou hast done this, and I also withheld thee from sinning against Me. Therefore suffered I thee not to touch her.</p>	<p>וַיֹּאמֶר לִיהוָה יְיָ בַּחֲלֹמָא אֶף קִדְמִי גָלִי אֲרִי בְּקִשְׁיוֹת לִבִּי עֲבַדְתָּ דָּא וּמִנְעִית אֶף אֲנָא יִתְדִי מִלְּמַחְסֵי קִדְמִי עַל כֵּן לֹא שִׁבַּקְתָּךְ לְמִקְרַב לְוֶתָּהּ:</p>	<p>6</p>
<p>Now therefore restore the man's wife; for he is a prophet, and he shall pray for thee, and thou shalt live; and if thou restore her not, know thou that thou shalt surely die, thou, and all that are thine.'</p>	<p>וְעַתָּה הָשִׁב אִשְׁת־הָאִישׁ כִּי-נָבִיא הוּא וַיִּתְפַּלֵּל בְּעַדְךָ וְחִיָּה וְאִם-אֵינְךָ מְשִׁיב דָּע כִּי-מוֹת תָּמוּת אִתָּה וְכָל-אֲשֶׁר-לָךְ:</p>	<p>7</p>
<p>And Abimelech rose early in the morning, and called all his servants, and told all these things in their ears; and the men were sore afraid.</p>	<p>וַיִּשָּׁכֶם אַבְיִמֶלֶךְ בַּבֹּקֶר וַיִּקְרָא לְכָל-עַבְדָּיו וַיַּדְבֵּר אֶת-כָּל-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּאָזְנֵיהֶם וַיִּירָאוּ הָאֲנָשִׁים מְאֹד:</p>	<p>8</p>

אשתו. על שרה אשתו, וכיוצא בו כל הלקח פרוץ וגו' (שמואל-א ד, כא), ואל מות קמיה, שניהם צלשון על:

(4) לא קרב אליה. המלאך מנעו, כמו שנאמר לא נספיק לגנוע אליה: הגוי גם צדיק תהדרוג. אף אם הוא נדיק מהרגנו, שם כך דרכך לא צד האומות חנם, כך עשית לדור המצול ולדור הפלגה, אף אני אומר שהרגתם על לא דבר, כמו שאתה אומר להרגני:

(5) גם היא. לרבות עזדים ונקמלים וסמרים שלה את כולם שאלתי ואמרו לי אחיה הוא: בתם לבבי. שלא דמיתי לחטוא: ובנקיון כפי. נקי אני מן החטא, שלא נגעתי בה:

(6) ידעתי כי בתם לבבך וגו'. אמת שלא דמית מתחלה לחטוא, אצל נקיון כפיים אין כאן. (הדא אמרה משמוש ידיס יש כאן): לא נתתיך. לא ממך היה שלא נגעתי בה, אלא חשכתי אני אותך מחטוא, שלא נחתי לך כח, וכן ולא נקנו ללהים (בראשית לא, י), וכן ולא נקנו לצידיק לצוא (שופטים טו, א):

(7) השב אשת האיש. ואל תהא סבור שמה תחגנה בעיניו ולא יקבלנה, או ישנאך, ולא יתפלל עליך. (אמר לו אבימלך ומי מפרסמו שלא נגעתי בה, אמר לו): כי נביא הוא. וידוע שלא נגעתי בה, לפיכך ויתפלל בעדך (צבא קמא נב).

<p>Then Abimelech called Abraham, and said unto him: 'What hast thou done unto us? and wherein have I sinned against thee, that thou hast brought on me and on my kingdom a great sin? thou hast done deeds unto me that ought not to be done.'</p>	<p>וַיִּקְרָא אַבְיִמֶלֶךְ לְאַבְרָהָם וַיֹּאמֶר לוֹ מַה-עָשִׂיתָ לָנוּ וּמַה-חָטָאתִי לָךְ כִּי-הֵבֵאתָ עָלַי וְעַל-מַמְלַכְתִּי חֲטָאָה גְדֹלָה מְעֹשִׂים אֲשֶׁר לֹא-יַעֲשׂוּ עֲשִׂיתָ עִמָּדִי:</p>	<p>9</p>
<p>And Abimelech said unto Abraham: 'What sawest thou, that thou hast done this thing?'</p>	<p>וַיֹּאמֶר אַבְיִמֶלֶךְ אֶל-אַבְרָהָם מַה רָאִיתָ כִּי עָשִׂיתָ אֶת-הַדָּבָר הַזֶּה:</p>	<p>10</p>
<p>And Abraham said: 'Because I thought: Surely the fear of God is not in this place; and they will slay me for my wife's sake.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֲרִי אֲמֹרִית לְחֹד לִית דְּחֻלָּתָא דִּי בְּאַתְרָא הָדִין וַיִּקְטְלוּנִי עַל עִיסָא אַתְתִּי:</p>	<p>11</p>
<p>And moreover she is indeed my sister, the daughter of my father, but not the daughter of my mother; and so she became my wife.</p>	<p>וְגַם-אֶמְנָה אַחֲתִי בֶת-אָבִי הִוא אֲךָ לֹא בֶת-אִמִּי וְנִתְּהִי-לִי לְאִשָּׁה:</p>	<p>12</p>
<p>And it came to pass, when God caused me to wander from my father's house, that I said unto her: This is thy kindness which thou shalt show unto me; at every place whither we shall come, say of me: He is my brother.'</p>	<p>וַהֲיָה כִּד טַעו עִמָּמִיא בְּתַר עֹבְדֵי יְדִיחוֹן יְתִי קָרִיב יִי לְדַחֲלִיתִיה מִבֵּית אָבִא וְאֲמֹרִית לָהּ דָּא טִיבוּתִיךְ דִּתְעַבְדִּין עִמִּי לְכָל אַתְר דְּנִתְּהִיךְ לְתַמָּן אִימְרִי עָלִי אַחִי הִוא:</p>	<p>13</p>

(9) מעשים אשר לא יעשו. מכה אשר לא הורגלה לצא על צריה צאה לנו על ידך, עזירת כל נקבים של זרע, ושל קטנים, ורעי, ואזנים וחוטם:

(11) רק אין יראת אלהים. אכסנאי שצא לעיר, על עסקי אכילה ושתייה שואלין אותו, או על עסקי אשתו שואלין אותו, אשתך היא או אמותך היא (צבא קמא סס):

(12) אחותי בת אבי היא. וצח אז מותרת לבן נת, שאין צוה לעובדי עבודה אלילים, וכדי לאמת דבריו השיבו כן. ואם מאמר והלא צח אחיו הייתה, צני צנים הרי הן כצנים, והרי היא צחו של תרם, וכן הוא אומר ללוט, כִּי יִנָּשֶׂים אֲחִים הֲנֻכְנוּ: אך לא בת אמי. הרי מֵאָם אחרת היה:

(13) ויהי כאשר התעו אותי וגו'. אונקלוס תרגם מה שתרגם, ויש לישב עוד דָּבָר דָּבָר על אופניו, כשהוא יאמר הקב"ה מצית אבי להיות משוטט ונד ממקום למקום, וידעתי שאעבור במקום רשעים, ואומר לה זה חסדך וגו': כאשר התעו. לשון רבים, ואל תחמה כי בהרצה מקומות לשון אלהות ולשון מרות קרוי לשון רבים, אֲשֶׁר קָלְכוּ לָלֵהִים, לָלֵהִים מִיִּים, לָלֵהִים קְדוּשִׁים, וכל לשון אלהים לשון רבים, וכן וַיִּקְחֵם אֲדֹנָי יוֹסֵף. אֲדֹנָי הַלְלוּנִי, אֲדֹנָי הַלְלוּנִי, וכן וַיִּשְׁעֵלְיוּ עִמּוֹ, וְהִוָּעַד צָבָעֲלִיו. ואם מאמר מהו לשון התעו, כל הגולה ממקומו ואינו מיושב קרוי תועה, כמו וַיִּלָּךְ וַיִּפְּסַע (בראשית כא, יד), פָּעִיתִי כָּשֶׁה אֲוָבָד (תהלים קיט, קעו), יָתַעו לְגַלְיָ אֲוָבָד (איוב לה, מא), יֵאָזוּ וַיִּתְּעוּ לְבָבָם אֲכָלָם: אמרי לי. עלי, וכן וַיִּשְׁחָלְיוּ אֲנִשֵּׁי הַמֶּקְדָּשׁ לְאַשְׁמֹו (בראשית כו, ז), על אשתו. וכן וַאֲמַר פְּקֻעָה לְבָנִי יִשְׂרָאֵל (שמות יד, ג), כמו על בני ישראל. פֶּן יֹאמְרוּ לִי אִשָּׁה בְּרָקָהּ הִוא (שופטים ט, נד):

<p>14 And Abimelech took sheep and oxen, and men-servants and women-servants, and gave them unto Abraham, and restored him Sarah his wife.</p>	<p>וַיִּקַּח אַבְיִמֶלֶךְ צֹאן וּבָקָר וְעֲבָדִים וְשִׁפְחֹת וַיִּתֵּן לְאַבְרָהָם וַיָּשֵׁב לוֹ אֶת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ:</p>	<p>14 וַיִּקַּח אַבְיִמֶלֶךְ צֹאן וּבָקָר וְעֲבָדִים וְשִׁפְחֹת וַיִּתֵּן לְאַבְרָהָם וַיָּשֵׁב לוֹ אֶת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ:</p>
<p>15 And Abimelech said: 'Behold, my land is before thee: dwell where it pleaseth thee.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר אַבְיִמֶלֶךְ הִנֵּה אֶרְצִי לְפָנֶיךָ בְּטוֹב בְּעֵינֶיךָ שָׁב:</p>	<p>15 וַיֹּאמֶר אַבְיִמֶלֶךְ הִנֵּה אֶרְצִי לְפָנֶיךָ בְּטוֹב בְּעֵינֶיךָ שָׁב:</p>
<p>16 And unto Sarah he said: 'Behold, I have given thy brother a thousand pieces of silver; behold, it is for thee a covering of the eyes to all that are with thee; and before all men thou art righted.'</p>	<p>וּלְשָׂרָה אָמַר הָא יְהִיבִית אֶלְךָ סִלְעִין דְּכֶסֶף לְאַחֲוִיֶיךָ הָא הוּא לֵיךְ כְּסוּת דִּיקָר חֵלְף דְּשִׁלְחִית דְּבִרְתֶיךָ וְחֲזִית יְתִיךָ וַיִּתְּ כָּל דְּעַמִּיךָ וְעַל כָּל מָא דְאַמְרַת אֲתוּכַחַת:</p>	<p>16 וּלְשָׂרָה אָמַר הִנֵּה נָתַתִּי אֵלְךָ כֶּסֶף לְאַחֲוִיךָ הִנֵּה הוּא לְךָ כְּסוּת עֵינַיִם לְכָל אֲשֶׁר אִתְּךָ וְאֵת כָּל וְנִכְחַת:</p>
<p>17 And Abraham prayed unto God; and God healed Abimelech, and his wife, and his maid-servants; and they bore children.</p>	<p>וַיִּצְלֵי אַבְרָהָם קֳדָם יי וַאֲסִי יי יִתְּ אַבְיִמֶלֶךְ וַיִּתְּ אֲתֵתִיהָ וְאֲמָתֵתִיהָ וְאֲתֵרֵנָחוּ:</p>	<p>17 וַיִּתְּפִלֵּל אַבְרָהָם אֶל־הָאֱלֹהִים וַיִּרְפָּא אֱלֹהִים אֶת־אַבְיִמֶלֶךְ וְאֶת־אִשְׁתּוֹ וְאֲמָתֵתּוֹ וַיֵּלְדוּ:</p>
<p>18 For the LORD had fast closed up all the wombs of the house of Abimelech, because of Sarah Abraham's wife.</p>	<p>כִּי־עָצָר עָצָר יְהוָה בְּעַד כָּל־רַחֵם לְבֵית אַבְיִמֶלֶךְ עַל־דְּבַר שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אַבְרָהָם: (ס)</p>	<p>18 כִּי־עָצָר עָצָר יְהוָה בְּעַד כָּל־רַחֵם לְבֵית אַבְיִמֶלֶךְ עַל־דְּבַר שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אַבְרָהָם: (ס)</p>
<p>XXI And the LORD remembered Sarah as He had said, and the LORD did unto Sarah as He had spoken.</p>	<p>וַיִּזְכֹּר יְיָ שָׂרָה כְּמָא דְאַמֵּר וַעֲבַד יי לְשָׂרָה כְּמָא דְמִלִּיל:</p>	<p>יח וַיִּהְיֶה פֶקֶד אֶת־שָׂרָה כְּאֲשֶׁר אָמַר וַיַּעַשׂ יְהוָה לְשָׂרָה כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר:</p>

(14) ויתן לאברהם. כדי שימפייס ויחפול עליו:

(15) הנה ארצי לפניך. אצל פרעה אמר לו הנה עשיתי לך כבוד זה, נחתי ממון לאחיך, שאמרת עליו אחי הוא, הנה

(16) ולשרה אמר. אצימלך לכבודה, כדי לפייסה, הנה עשיתי לך כבוד זה, נחתי ממון לאחיך, שאמרת עליו אחי הוא, הנה הממון והכבוד הזה לך כסות עינים: לכל אשר אתך. יכסו עיניהם שלא יקילוך, שאילו השיבותיך ריקנית, יש להם לומר, לאחר שנחלל זה החזירה, עכשיו שהורכתי לצד ממון ולפייסך, יודעים יהיו שעל כרחי השיבותיך, ועל ידי נס: ואת כל. ועם כל צאי עולם: ונכחת. יהא לך פתחון פה להטובתך, ולהראות דברים נקיים הללו, ולשון תוכחה בכל מקום, דבור דברים, וזלע"ז אשפורפי"ר. ואונקלוס תרגם בפנים אחרים, ולשון המקרא כך הוא נופל על התרגום, הנה הוא לך כסות של כבוד על העינים שלי ששלטו בך, ובכל אשר אתך, ועל כן תרגומו וחזית יתיך וית כל דעמך. ויש מדרש אגדה, אצל יסוד לשון המקרא פירשתי:

(17) וילדו. כתרגומו ואתרומו, נפתחו נקביהם והזיאו, והיא לידה שלהם:

(18) בעד כל רחם. כנגד כל פתח: על דבר שרה. על פי דבורה של שרה:

(1) ויהי פקד את שרה וגו'. סמך פרשה זו, ללמדך שכל המבקש רחמים על חצירו והוא צריך לאותו דבר, הוא נענה תחלה, שנאמר ויתפלל וגו' וסמך ליה וה' פקד את שרה, שפקדה כבר קודם שריפא את אצימלך (בצא קמא צא). פקד את שרה כאשר אמר. צהריון: כאשר דבר. צלידה, והיכן היא אמירה והיכן הוא דבור, אמירה, ויאמר ללהים יבצל שרה אשפך וגו', דבור, ה'ה' צר ה' אל אצקס, צבית בין הצמרים, ושם נאמר לא ייקשך זה וגו', והציא היורש משרה: ויעש ה' לשרה כאשר דבר. לאצרהס:

2	And Sarah conceived, and bore Abraham a son in his old age, at the set time of which God had spoken to him.	וַתֵּהָרֶה וַתֵּלֶד שָׂרָה לְאַבְרָהָם בֶּן לְזִקְנָיו לְמוֹעֵד אֲשֶׁר דִּבֶּר אֱלֹהִים:
3	And Abraham called the name of his son that was born unto him, whom Sarah bore to him, Isaac.	וַיִּקְרָא אַבְרָהָם אֶת־שֵׁם־בְּנוֹ הַנּוֹלֵד־לּוֹ אֲשֶׁר־יָלְדָהּ־לוֹ שָׂרָה יִצְחָק:
4	And Abraham circumcised his son Isaac when he was eight days old, as God had commanded him.	וַיִּמַּל אַבְרָהָם אֶת־יִצְחָק בְּנוֹ בְּרִשְׁמֹנֶת יָמִים כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֱלֹהִים:
5	And Abraham was a hundred years old, when his son Isaac was born unto him.	וְאַבְרָהָם בֶּן־מֵאֶת שָׁנָה בָּהֻלֵּד לוֹ אֶת יִצְחָק בְּנוֹ:
6	And Sarah said: 'God hath made laughter for me; every one that heareth will laugh on account of me.'	וַתֹּאמֶר שָׂרָה צִחָק עָשָׂה לִי אֱלֹהִים כָּל־הַשְּׁמֵעַ יִצְחָק־לִי:
7	And she said: 'Who would have said unto Abraham, that Sarah should give children suck? for I have borne him a son in his old age.'	וַתֹּאמֶר מִי מָלַל לְאַבְרָהָם הַיֵּינִיקָה בָּנִים שָׂרָה כִּי־יָלְדָתִי בֶן לְזִקְנָיו:
8	And the child grew, and was weaned. And Abraham made a great feast on the day that Isaac was weaned.	וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַיִּגְמַל וַיַּעַשׂ אַבְרָהָם מִשְׁתֶּה גָדוֹל בְּיוֹם הַגְּמֹל אֶת־יִצְחָק:
9	And Sarah saw the son of Hagar the Egyptian, whom she had borne unto Abraham, making sport.	וַתֵּרָא שָׂרָה אֶת־בֶּן־הָגָר הַמִּצְרִית אֲשֶׁר־יָלְדָה לְאַבְרָהָם מִצְחִיק:

(2) למועד אשר דבר אלהים. ר' יודן ורצי חמא, רבי יודן אומר מלמד שגודל לט' חדשים, שלא יאמרו מזיתו של אבימלך הוא, ור' חמא אומר לשבעה חדשים: למועד אשר דבר אלהים. דמליל יתיה, את המועד אשר דבר וקבע כשאמר לו למועד קשור אלך, שרט לו שריטה זכותל, ואמר לו, כשחגיע חמה לשריטה זו בשנה האחרת תלד: לזקניו. היה זה איקונין שלו דומה לו:

(6) יצחק לי. ישמח עלי. ומדרש אגדה, הרצה עקרות נפקדו עמה, הרצה חולים נתרפאו בו זיוס, הרצה תפלות נענו עמה, ורצ שחוק היה בעולם:

(7) מי מלל לאברהם. לשון שצח וחסידות, כמו מי פועל עשה (ישעיה מא, ד), מי צָרָא קָלָה (שם מ, כו), ראו מה הוא, ומי הוא (וכמה הוא גדול) שומר הצטח, הקצ"ה מצטיח ועושה: מלל. סינה הכחוצולא אמר דבר, גימטריא שלו ק', כלומר לסוף מאה לאצרה: היניקה בנים שרה. ומהו צנים לשון רבים, ציוס המשתה הציאו השרות צנין עמהו, והיניקה אותם, שהיו אומרות לא ילדה שרה, אלא אסופי הציאה מן השוק:

(8) ויגמל. לסוף כ"ד חודש (גיטין עה:): משתה גדול. שהיו שם גדולי הדור, (ב"ר נג, י) שם ועצר ואבימלך:

<p>Wherefore she said unto Abraham: 10 'Cast out this bondwoman and her son; for the son of this bondwoman shall not be heir with my son, even with Isaac.'</p>	<p>וַתֹּאמֶר לְאַבְרָהָם גֵּרֶשׁ הָאִמָּה הַזֹּאת וְאֶת־בְּנָהּ כִּי לֹא יִירָשׁ בֶּן־הָאִמָּה הַזֹּאת עִם־בְּנִי עִם־ יִצְחָק:</p>	<p>10 וַתֹּאמֶר לְאַבְרָהָם גֵּרֶשׁ הָאִמָּה הַזֹּאת וְאֶת־בְּנָהּ כִּי לֹא יִירָשׁ בֶּן־הָאִמָּה הַזֹּאת עִם־בְּנִי עִם־ יִצְחָק:</p>
<p>And the thing was very grievous in 11 Abraham's sight on account of his son.</p>	<p>וַיֵּרֶע הַדָּבָר מְאֹד בְּעֵינָיו אַבְרָהָם עַל־אוֹדֶת בְּנוֹ:</p>	<p>11 וַיֵּרֶע הַדָּבָר מְאֹד בְּעֵינָיו אַבְרָהָם עַל־אוֹדֶת בְּנוֹ:</p>
<p>And God said unto Abraham: 'Let 12 it not be grievous in thy sight because of the lad, and because of thy bondwoman; in all that Sarah saith unto thee, hearken unto her voice; for in Isaac shall seed be called to thee.</p>	<p>וַיֹּאמֶר יי לְאַבְרָהָם לֹא יִבָּאֵשׁ אַל־יֵרֶע בְּעֵינֶיךָ עַל־הַנֶּעֱר וְעַל־אִמָּתְךָ כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלַיךָ שָׂרָה שְׁמַע בְּקוֹלָהּ כִּי בִיצְחָק יִקְרָא לָךְ זֶרַע:</p>	<p>12 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־אַבְרָהָם אַל־יֵרֶע בְּעֵינֶיךָ עַל־הַנֶּעֱר וְעַל־אִמָּתְךָ כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלַיךָ שָׂרָה שְׁמַע בְּקוֹלָהּ כִּי בִיצְחָק יִקְרָא לָךְ זֶרַע:</p>
<p>And also of the son of the 13 bondwoman will I make a nation, because he is thy seed.'</p>	<p>וְגַם אֶת־בֶּן־הָאִמָּה לְגוֹי אֲשִׁימֶנּוּ כִּי זֶרַעֲךָ הוּא:</p>	<p>13 וְגַם אֶת־בֶּן־הָאִמָּה לְגוֹי אֲשִׁימֶנּוּ כִּי זֶרַעֲךָ הוּא:</p>
<p>And Abraham arose up early in the 14 morning, and took bread and a bottle of water, and gave it unto Hagar, putting it on her shoulder, and the child, and sent her away; and she departed, and strayed in the wilderness of Beer-sheba.</p>	<p>וַיִּשְׁכֶּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר וַיִּקַּח לֶחֶם וְחִמְת מַיִם וַיִּתֵּן אֶל־ הַגֵּר שָׁם עַל־שִׁכְמָהּ וְאֶת־הַיֶּלֶד וַיְשַׁלְחָהּ וּתְלַךְ וַתֵּתֶנּוּ בְּמִדְבַּר בְּאֶר שָׁבַע:</p>	<p>14 וַיִּשְׁכֶּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר וַיִּקַּח לֶחֶם וְחִמְת מַיִם וַיִּתֵּן אֶל־ הַגֵּר שָׁם עַל־שִׁכְמָהּ וְאֶת־הַיֶּלֶד וַיְשַׁלְחָהּ וּתְלַךְ וַתֵּתֶנּוּ בְּמִדְבַּר בְּאֶר שָׁבַע:</p>
<p>And the water in the bottle was 15 spent, and she cast the child under one of the shrubs.</p>	<p>וַיִּכְלוּ הַמַּיִם מִן־הַחֲמַת וַתִּשְׁלַךְ אֶת־הַיֶּלֶד תַּחַת אֶחָד הַשִּׁיחִים:</p>	<p>15 וַיִּכְלוּ הַמַּיִם מִן־הַחֲמַת וַתִּשְׁלַךְ אֶת־הַיֶּלֶד תַּחַת אֶחָד הַשִּׁיחִים:</p>
<p>And she went, and sat her down 16 over against him a good way off, as it were a bow-shot; for she said: 'Let me not look upon the death of the child.' And she sat over against him, and lifted up her voice, and wept.</p>	<p>וַתֵּלֶךְ וַתֵּשֶׁב לָהּ מִמִּנְגַּד הַרְחָק כַּמִּטְחָנִי קֶשֶׁת כִּי אָמְרָה אֶל־ אֶרְאֶה בְּמוֹת הַיֶּלֶד וַתֵּשֶׁב מִמִּנְגַּד וַתִּשָּׂא אֶת־קוֹלָהּ וַתִּבְכֶּה:</p>	<p>16 וַתֵּלֶךְ וַתֵּשֶׁב לָהּ מִמִּנְגַּד הַרְחָק כַּמִּטְחָנִי קֶשֶׁת כִּי אָמְרָה אֶל־ אֶרְאֶה בְּמוֹת הַיֶּלֶד וַתֵּשֶׁב מִמִּנְגַּד וַתִּשָּׂא אֶת־קוֹלָהּ וַתִּבְכֶּה:</p>

- (9) מצחק. לשון עזודת אלילים, כמו שנאמר וַיִּקְמוּ לְחָסֶק (שמות לז, ו). דבר אחר לשון גילוי עריות, כמה דתימא לְחָסֶק
זי. דבר אחר לשון רציחה, כמה דתימא וְקִימוּ גֵא הַעֲרִים וַיִּשְׁחָקוּ לְקִימוּ וְגו' (שמואל-ב, ז, יג): עם בני וגו' מתשוצת שרה כי
לא יירש בן האמה עם בני, אתה למד שהיה מריב עם יצחק על הירושה, ואמר, אני בכור ונוטל פי שנים, ויוצאים בשדה ונוטל
קשתו ויורה זו חנים, כמה דאחא אמר קמת להלכה היכה וקיס וגו', ואמר הלא מִשְׁחָק אָנִי (משלי כו, יח-ט):
(10) עם בני עם יצחק. מכיון שהוא בני, אפילו אם אינו הגון כיצחק, או הגון כיצחק, אפילו אם אינו בני, אין זה כדאי
לירש עמו, קל וחומר עם בני עם יצחק ששתייהן זו (ז"ר נג, יא):
(11) על אודות בנו. על ששמע שינא לתרבות רעה. ופשוטו, על שאומרת לו לשלחו (דברים רבה ד, ה):
(12) שמע בקלה. (בבלי רוח הקדש שנה), למדנו שהיה אברהם טפל לשרה צנציות:
(14) לחם וחמת מים. ולא כסף וזהב, לפי שהיה שונאו על שינא לתרבות רעה: ואת הילד. אף הילד שם על שכמה,
שהכניסה זו שרה עין רעה, ואחוזת חמה (ז"ר נג, יג), ולא יכול לילך צרגליו: ותלך ותתע. חזרה לגלולי בית אביה:
(15) ויכלו המים. לפי שדרך חוליס לשמות הרבה (ז"ר שם):

17	And God heard the voice of the lad; and the angel of God called to Hagar out of heaven, and said unto her: 'What aileth thee, Hagar? fear not; for God hath heard the voice of the lad where he is.	וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת־קוֹל הַנָּעַר וַיִּקְרָא מַלְאָךְ אֱלֹהִים אֶל־הַגֶּר מִן־הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר לָהּ מַה־לָּךְ הֲגֵר אַל־תִּירָאִי כִּי־שָׁמַע אֱלֹהִים אֶל־קוֹל הַנָּעַר בְּאֶשֶׁר הוּא־שָׁם:	17
18	Arise, lift up the lad, and hold him fast by thy hand; for I will make him a great nation.'	קוּמִי שֹׂאִי אֶת־הַנָּעַר וְחַזְקִי אֶת־יָדְךָ בּוֹ כִּי־לְגוֹי גָּדוֹל אֲשִׁימֶנּוּ:	18
19	And God opened her eyes, and she saw a well of water; and she went, and filled the bottle with water, and gave the lad drink.	וַיִּפְקַח אֱלֹהִים אֶת־עֵינֶיהָ וַתֵּרָא בְּאֵר מַיִם וַתֵּלֶךְ וַתִּמְלֵא אֶת־הַחֲמַת מַיִם וַתִּשְׁק אֶת־הַנָּעַר:	19
20	And God was with the lad, and he grew; and he dwelt in the wilderness, and became an archer.	וַיְהִי אֱלֹהִים אֶת־הַנָּעַר וַיִּגְדַּל וַיֵּשֶׁב בַּמִּדְבָּר וַיְהִי רֶבֶה קֶשֶׁת:	20
21	And he dwelt in the wilderness of Paran; and his mother took him a wife out of the land of Egypt.	וַיֵּשֶׁב בַּמִּדְבָּר פָּאֵרָן וַתִּקַּח־לוֹ אִמּוֹ אִשָּׁה מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: (פ)	21
22	And it came to pass at that time, that Abimelech and Phicol the captain of his host spoke unto Abraham, saying: 'God is with thee in all that thou doest.	וַיְהִי בַּעֲת הַהוּא וַיֹּאמֶר אַבְיִמֶלֶךְ וּפִיכֹל שַׂר־צְבָאוֹ אֶל־אַבְרָהָם לֵאמֹר אֱלֹהִים עִמָּךְ בְּכָל אֲשֶׁר־אַתָּה עֹשֶׂה:	ששי

(16) מנגד. מרחוק: כמטחוי קשת. כשתי טיחות (צ"ר שס), והוא לשון יריית חץ, בלשון משנה שהטיח צאשמו, על שם שהזרע יורה כחץ. ואם תאמר היה לו לכתוב כמטחי קשת, משפט הוי"ו ליכנס לכאן כמו צִסְגִּי הִפְלַע (שיר השירים ז, יד), מגזרת וְהִיָּסָה לְדָמָה יְהוּדָה לְמִצְרַיִם לְחָגָא (ישעיה יט, יז), ומגזרת יִלְגֹּו וַיִּנְעֹו פֶּשְׁפֹּר (תהלים קז, כז), וכן קִלְוִי אֶרֶץ (שם סה, ו), מגזרת קִלָּה: וחשב מנגד. כיון שקרב למות, הוסיפה להתרחק:

(17) את קול הנער. מכאן שיפה תפלת החולה מתפלת אחרים עליו, והיא קודמת להתקבל (צ"ר נג, יד): באשר הוא שם. לפי מעשים שהוא עושה עכשיו הוא גדון, ולא לפי מה שהוא עתיד לעשות, לפי שהיו מלאכי השרת מקטרגים ואומרים, רצונו של עולם, מי שעתיד זרעו להמית בניך בצמא אחת מעלה לו באר, והוא משיבם, עכשיו מה הוא, לדיק או רשע, אמרו לו לדיק, (כ"ל בענין זה שאינו ראוי לעונש מיתה בצמא ודו"ק). אמר להם, לפי מעשיו של עכשיו אני דנו, וזה באשר הוא שם, והיכן המית את ישראל בצמא, כשהגלם בנכדננר, שנאמר מִשָּׁא צֶעֱרָב וגו' לְקִרְאֵת הַקָּיִי מֵיָם וגו' (ישעיה כא, יג-יד), כשהיו מוליכין אותם אל ערביים, היו ישראל אומרים לשֶׁצָאִים, בצקשה מכס, הוליכונו אלל בני דודנו ישמעאל וירחמו עלינו, שנאמר אֲרָחוֹת דְּדָנִים (שם), אל תקרי דודנים, אלא דודים, ואלו יוצאים לקראתם ומציאין להם בשר ודג מלוח, וגודות נפוחים, כספורים ישראל שמלאים מים, וכשמכניסו לתוך פיו ופוחחו, הרוח נכנס בגופו ומת:

(20) רובה קשת. יורה חצים בקשת: קשת. על שם האומנות, כמו חמר, גמל, זייד, לפיכך השייך מודגשת. היה יושב במדבר ומלכטם את העוברים, הוא שנאמר ידו צלל וגו':

(21) מארץ מצרים. ממקום גדוליה, שנאמר וְלֹא שָׁפָסָה מִצְרַיִם וגו', היינו דאמרי אינשי, זרוק חוטרא לאורא אעיקריה קאי:

<p>Now therefore swear unto me here by God that thou wilt not deal 23 falsely with me, nor with my son, nor with my son's son; but according to the kindness that I have done unto thee, thou shalt do unto me, and to the land wherein thou hast sojourned.'</p>	<p>וְעַתָּה הִשָּׁבְעָה לִּי בְּאֱלֹהִים וְכָעַן קָנִים לִי בְּמִימְרָא דִּי הֵנָּה אִם-תִּשְׁקַר לִי וּלְנִינִי וּלְנִכְדִּי כַּחֲסֵד אֲשֶׁר-עָשִׂיתִי עִמָּךְ תַּעֲשֶׂה עִמָּדִי וְעַם-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-גִּרְתָּהּ בָּהּ:</p>	<p>וְעַתָּה הִשָּׁבְעָה לִּי בְּאֱלֹהִים וְכָעַן קָנִים לִי בְּמִימְרָא דִּי הֵנָּה אִם-תִּשְׁקַר לִי וּלְנִינִי וּלְנִכְדִּי כַּחֲסֵד אֲשֶׁר-עָשִׂיתִי עִמָּךְ תַּעֲשֶׂה עִמָּדִי וְעַם-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-גִּרְתָּהּ בָּהּ:</p>
<p>24 And Abraham said: 'I will swear.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֲנֹכִי אִשָּׁבֵעַ:</p>	<p>וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֲנֹכִי אִשָּׁבֵעַ:</p>
<p>And Abraham reproved Abimelech 25 because of the well of water, which Abimelech's servants had violently taken away.</p>	<p>וְהוֹכַח אַבְרָהָם אֶת-אַבְיִמֶלֶךְ עַל-אֲדֹתַי בְּאֶרֶץ הַמִּים אֲשֶׁר גָּזְלוּ עַבְדֵי אַבְיִמֶלֶךְ:</p>	<p>וְהוֹכַח אַבְרָהָם אֶת-אַבְיִמֶלֶךְ עַל-אֲדֹתַי בְּאֶרֶץ הַמִּים אֲשֶׁר גָּזְלוּ עַבְדֵי אַבְיִמֶלֶךְ:</p>
<p>And Abimelech said: 'I know not 26 who hath done this thing; neither didst thou tell me, neither yet heard I of it, but to-day.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר אַבְיִמֶלֶךְ לֹא יָדַעְתִּי מֶאֱ עָשָׂה אֶת-הַדָּבָר הַזֶּה וְגַם-אֵתָּה לֹא-הִגַּדְתָּ לִּי וְגַם אֲנֹכִי לֹא שָׁמַעְתִּי בְלִתִּי הַיּוֹם:</p>	<p>וַיֹּאמֶר אַבְיִמֶלֶךְ לֹא יָדַעְתִּי מֶאֱ עָשָׂה אֶת-הַדָּבָר הַזֶּה וְגַם-אֵתָּה לֹא-הִגַּדְתָּ לִּי וְגַם אֲנֹכִי לֹא שָׁמַעְתִּי בְלִתִּי הַיּוֹם:</p>
<p>And Abraham took sheep and oxen, 27 and gave them unto Abimelech; and they two made a covenant.</p>	<p>וַיִּקַּח אַבְרָהָם צֹאן וּבָקָר וַיִּתֵּן לְאַבְיִמֶלֶךְ וַיִּכְרְתוּ שְׁנֵיהֶם בְּרִית:</p>	<p>וַיִּקַּח אַבְרָהָם צֹאן וּבָקָר וַיִּתֵּן לְאַבְיִמֶלֶךְ וַיִּכְרְתוּ שְׁנֵיהֶם בְּרִית:</p>
<p>And Abraham set seven ewe-lambs 28 of the flock by themselves.</p>	<p>וַיַּצֵּב אַבְרָהָם אֶת-שִׁבְעַת כְּבָשֹׁתַי הַצֹּאן לְבִדְנָהּ:</p>	<p>וַיַּצֵּב אַבְרָהָם אֶת-שִׁבְעַת כְּבָשֹׁתַי הַצֹּאן לְבִדְנָהּ:</p>
<p>And Abimelech said unto 29 Abraham: 'What mean these seven ewe-lambs which thou hast set by themselves?'</p>	<p>וַיֹּאמֶר אַבְיִמֶלֶךְ אֶל-אַבְרָהָם מָה הֵנָּה שִׁבְעַת כְּבָשֹׁתַי הָאֵלֶּה אֲשֶׁר הִצַּבְתָּ לְבִדְנָהּ:</p>	<p>וַיֹּאמֶר אַבְיִמֶלֶךְ אֶל-אַבְרָהָם מָה הֵנָּה שִׁבְעַת כְּבָשֹׁתַי הָאֵלֶּה אֲשֶׁר הִצַּבְתָּ לְבִדְנָהּ:</p>
<p>And he said: 'Verily, these seven 30 ewe-lambs shalt thou take of my hand, that it may be a witness unto me, that I have digged this well.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר כִּי אֶת-שִׁבְעַת כְּבָשֹׁתַי תִּקַּח מִיָּדִי בְּעִבּוּר תִּהְיֶה-לִּי לְעֵדָה כִּי חָפַרְתִּי אֶת-הַבְּאֵר הַזֶּה:</p>	<p>וַיֹּאמֶר כִּי אֶת-שִׁבְעַת כְּבָשֹׁתַי תִּקַּח מִיָּדִי בְּעִבּוּר תִּהְיֶה-לִּי לְעֵדָה כִּי חָפַרְתִּי אֶת-הַבְּאֵר הַזֶּה:</p>

- (22) אלהים עמך. לפי שראו שיאל משכונת סדום לשלום, ועם המלכים נלחם ונפלו צידו, ונפקדה אשתו לזקוניו:
(23) ולניני ולנכדי. עד כאן רחמי האל על הצן: כחסד אשר עשיתי עמך תעשה עמדי. שאמרתי לך הנה לך לך (כה)
(25) והוכח. נתקח עמו על כך:
(30) בעבור תהיה לי. זאת: לעדה. לשון עדות של נקצה, כמו ועדה המצצה: כי חפרתי את הבאר. מריצים
היו עליה רועי אצמלך, ואומרים אנחנו חפרנוה, אמרו צנייהם, כל מי שיתראה על הצאר ועלו המים לקראתו, שלו הוא, ועלו לקראת אצרהם:

<p>Wherefore that place was called Beer-sheba; because there they swore both of them.</p>	<p>על כן קרא למקום ההוא בְּאֵר שֶׁבַע אֲרֵי תָמָן קִיָּמוּ תְּרִיִּהוּן:</p>	<p>על־כן קרא למקום ההוא בְּאֵר שֶׁבַע כִּי שָׁם נִשְׁבָּעוּ שְׁנֵיהֶם:</p>
<p>So they made a covenant at Beer-sheba; and Abimelech rose up, and Phicol the captain of his host, and they returned into the land of the Philistines.</p>	<p>וַיַּכְרְתוּ בְרִית בִּבְאֵר שֶׁבַע וַיָּקָם אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֹל וַיָּשָׁבוּ אֶל־אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים:</p>	<p>וַיַּכְרְתוּ בְרִית בִּבְאֵר שֶׁבַע וַיָּקָם אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֹל וַיָּשָׁבוּ אֶל־אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים:</p>
<p>And Abraham planted a tamarisk-tree in Beer-sheba, and called there on the name of the LORD, the Everlasting God.</p>	<p>וַיִּצַּב נֶצֶבָא בִּבְאֵר שֶׁבַע וְצִלִּי תָמָן בְּשֵׁם אֱלֹהֵי עֹלָמָא:</p>	<p>וַיִּטֵּעַ אֲשֶׁל בִּבְאֵר שֶׁבַע וַיִּקְרָא שֵׁם בְּשֵׁם יְהוָה אֵל עֹלָם:</p>
<p>And Abraham sojourned in the land of the Philistines many days.</p>	<p>וַאֲתוּתַב אֲבָרְהָם בְּאֶרֶץ פְּלִשְׁתָּי יוֹמִין סְגִיָּאין:</p>	<p>וַיֵּגֶר אֲבָרְהָם בְּאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים יָמִים רַבִּים: (פ)</p>
<p>And it came to pass after these things, that God did prove Abraham, and said unto him: 'Abraham'; and he said: 'Here am I.'</p>	<p>וַהֲוָה בְּתֵר פְּתִגְמִיָּא הָאֱלִין נִי נְסִי יְת אֲבָרְהָם וַאֲמַר לִיה אֲבָרְהָם וַאֲמַר הָאֲנִי:</p>	<p>וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַהֲאֱלֹהִים נִסָּה אֶת־אֲבָרְהָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲבָרְהָם וַיֹּאמֶר הֲנִי:</p>
<p>And He said: 'Take now thy son, thine only son, whom thou lovest, even Isaac, and get thee into the land of Moriah; and offer him there for a burnt-offering upon one of the mountains which I will tell thee of.'</p>	<p>וַאֲמַר דְּבַר כְּעַן יְת בְּרָךְ יְת יְחִידֶךָ דְּרַחֲמִיתָא יְת יִצְחָק וַאֲיִזִּיל לָךְ לְאֶרֶץ הַמֹּרְיָה וַאֲסִיקְהִי קֳדָמִי תָמָן לַעֲלֹתָא עַל חַד מִן טוּרֵיָא דְאִמַּר לָךְ:</p>	<p>וַיֹּאמֶר קַח־נָא אֶת־בְּנֶךָ אֶת־יְחִידֶךָ אֲשֶׁר־אֹהֲבָתָא יִצְחָק וְלֶךְ־לָךְ אֶל־אֶרֶץ הַמֹּרְיָה וְהַעֲלֵהוּ שָׁם לַעֲלֹתָא עַל אֶחָד הַהָרִים אֲשֶׁר אָמַר אֵלֶיךָ:</p>

(33) אשל. רב ושמואל, חד אמר פרדס להציא ממנו פירות לאורחים בסעודה, וחד אמר פונדק לאכסניא וכו' כל מיני פירות. ומצינו לשון נטיעה בזהלים, שנאמר וַיִּטֵּעַ אֲשֶׁל בְּאֵר שֶׁבַע (דניאל יא, מה): ויקרא שם וגו'. על ידי אותו אשל, נקרא שמו של הקד"ה אלוה לכל העולם, לאחר שאוכלים ושותים, אמר להם דברו למי שאכלתם משלו, סבורים אתם שמשלי אכלתם, משל מי שאמר והיה העולם אכלתם (סוטה י:):

(34) ימים רבים. מרובים על של חצרון, בחצרון עשה כ"ה שנה, וכאן כ"ו (ב"ר נד, ו), שהרי בן ע"ה שנה היה בנאחמו מחרן, אותה שנה ויצא וישב באלוני ממרא, שלא מצינו קודם לכן שנתיישב אלא שם, שכל מקומותיו היה כאורח, חונה וגוסס והולך, שנאמר וַיַּעֲזֹר אֲבָרְהָם, וַיַּעֲשֶׂק מֶשֶׁךְ, וַיְהִי רָעַב וַיֵּרָד אֲבָרְהָם מִצְרֵימָה, וּבְמִצְרַיִם לֹא עָשָׂה אֵלָּא שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים, שהרי שלחו פרעה, מיד וַיִּלְךְ לְמִסְרָיו עַד וַיִּצָּא וַיִּשָּׁב בְּאֵלֶי מִמֶּרָא אֲשֶׁר בְּחֶבְרוֹן, ואם ישב עד שנהפכה סדום, מיד וַיָּסַע מֶשֶׁךְ אֲבָרְהָם מִפְּנֵי בֹשֶׁה שֶׁל לוֹט, וצא לארץ פלשתים, וכן נ"ט שנה היה, שהרי בשלישי למילתו צא אלזו המלאכים, הרי כ"ה שנה, וכאן כתיב ימים רבים, מרובים על הראשונים, ולא צא הכתוב לסתום אלא לפרש, ואם היו מרובים עליהם שתי שנים או יותר היה מפרשם, ועל כרחק אינם יתירים יותר משנה, הרי כ"ו שנה, מיד יצא משם וחזר לחצרון, ואותה שנה קדמה לפני עקידתו של יצחק י"ב שנים. כך שנויה בסדר עולם (פ"א):

(1) אחר הדברים האלה. יש מרבותינו אומרים (סנהדרין פט:): אחר דבריו של שטן, שהיה מקטרג ואומר, מכל סעודה שעשה אברהם לא הקריב לפניך פר אחד או איל אחד, אמר לו, כלום עשה אלא בשביל בנו, אילו הייתי אומר לו יצא אותו לפני, לא היה מעבד. ויש אומרים אחר דבריו של ישמעאל, שהיה מתפאר על יצחק שכל בן י"ג שנה ולא מיחה, אמר לו יצחק באבר אחד אתה מיראני, אילו אמר לי הקד"ה זבח עמך לפני, לא הייתי מעבד: הנני. כך היא עניינים של חסידים, לשון ענוה הוא, ולשון זימון:

<p>And Abraham rose early in the morning, and saddled his ass, and took two of his young men with him, and Isaac his son; and he cleaved the wood for the burnt-offering, and rose up, and went unto the place of which God had told him.</p>	<p>וַיִּשְׁכֶּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר וַיַּחֲבֹשׁ אֶת־חֲמֹרֹו וַיִּקַּח אֶת־שְׁנֵי נַעֲרָיו אֹתֹו וְאֵת יִצְחָק בְּנֹו וַיִּבְקַע עֲצֵי עֹלָה וַיֵּקֶם וַיֵּלֶךְ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־אָמַר־לֹו הָאֱלֹהִים:</p>	<p>וַיִּשְׁכֶּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר וַיַּחֲבֹשׁ אֶת־חֲמֹרֹו וַיִּקַּח אֶת־שְׁנֵי נַעֲרָיו אֹתֹו וְאֵת יִצְחָק בְּנֹו וַיִּבְקַע עֲצֵי עֹלָה וַיֵּקֶם וַיֵּלֶךְ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־אָמַר־לֹו הָאֱלֹהִים:</p>
<p>On the third day Abraham lifted up his eyes, and saw the place afar off.</p>	<p>בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת־עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת־הַמָּקוֹם מֵרֶחֶק:</p>	<p>בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת־עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת־הַמָּקוֹם מֵרֶחֶק:</p>
<p>And Abraham said unto his young men: 'Abide ye here with the ass, and I and the lad will go yonder; and we will worship, and come back to you.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל־נַעֲרָיו שְׁבוּ לְכֶם פֹּה עִם־הַחֲמֹור וְאֲנִי וְהַנֶּעֱר וְלָכָה עַד־כָּה וְנִשְׁתַּחֲוִה וְנָשׁוּבָה אֵלֵיכֶם:</p>	<p>וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל־נַעֲרָיו שְׁבוּ לְכֶם פֹּה עִם־הַחֲמֹור וְאֲנִי וְהַנֶּעֱר וְלָכָה עַד־כָּה וְנִשְׁתַּחֲוִה וְנָשׁוּבָה אֵלֵיכֶם:</p>
<p>And Abraham took the wood of the burnt-offering, and laid it upon Isaac his son; and he took in his hand the fire and the knife; and they went both of them together.</p>	<p>וַיִּקַּח אַבְרָהָם אֶת־עֲצֵי הָעֹלָה וַיִּשֶׂם עַל־יִצְחָק בְּנֹו וַיִּקַּח בְּיָדֹו אֶת־הָאֵשׁ וְאֶת־הַמַּאֲכָלֶת וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו:</p>	<p>וַיִּקַּח אַבְרָהָם אֶת־עֲצֵי הָעֹלָה וַיִּשֶׂם עַל־יִצְחָק בְּנֹו וַיִּקַּח בְּיָדֹו אֶת־הָאֵשׁ וְאֶת־הַמַּאֲכָלֶת וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו:</p>
<p>And Isaac spoke unto Abraham his father, and said: 'My father.' And he said: 'Here am I, my son.' And he said: 'Behold the fire and the wood; but where is the lamb for a burnt-offering?'</p>	<p>וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל־אַבְרָהָם אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי בְּנִי וַיֹּאמֶר הִנֵּה הָאֵשׁ וְהָעֵצִים וַאֲנִי הִשֵּׁה לְעֹלָה:</p>	<p>וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל־אַבְרָהָם אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי בְּנִי וַיֹּאמֶר הִנֵּה הָאֵשׁ וְהָעֵצִים וַאֲנִי הִשֵּׁה לְעֹלָה:</p>

(2) קח נא. אין נא אלא לשון צקשה, אמר לו צקשה ממך עמוד לי בזה הנסיון, שלא יאמרו הראשונות לא היה צהן ממך (שם): את בנך. אמר לו שני בנים יש לי, אמר לו את יחידך, אמר לו זה יחיד לאמו וזה יחיד לאמו, אמר לו אשר אהבת, אמר לו שניהם אני אוהב, אמר לו יצחק, ולמה לא גילה לו מתחלה, שלא לערצו פתאום, ותזוז דעתו עליו וסערך, וכדי לחצו עליו את המזהר, וליתן לו שכר על כל דבור ודבור: ארץ המוריה. ירושלים, וכן בדברי הימים (3 ג, א) לצנות את צית ה' בירושלים צהר המזרח. ורבותינו פירשו, על שם שמשם הוראה יוצאה לישראל. ואונקלוס תרגומו על שם עזודת הקטרת, שיש בו מור נרד ושאר צמחים: והעלהו. לא אמר לו שחטוהו, לפי שלא היה חפץ הקדוש ב"ה לשחטו, אלא להעלהו להר לעשותו עולה, ומשהעלהו, אמר לו הורידהו: אחד ההרים. הקצ"ה מתהא הנדיקים (ס"א משהא לנדיקים) ואחר כך מגלה להם, וכל זה כדי להרבות שכון, וכן אל הארץ אשר ארץ (בראשית יב, א), וכן ציונה וקרא אליה את הקריאה (יונה ג, ב): (3) וישכם. נזדרז למנוח (פסחים ד). ויחבש. הוא צעמו, ולא צוה לאחד מעבדיו, שהאזהרה מקלקלת השורה (צ"ר נה, ח): את שני נערי. ישמעאל ואליעזר, שאין אדם חשוב ראשי לצאת לדרך בלא צ' אנשים (צ"ר שם), שאם יטעך האחד נלקצו ויתרחק, יהיה השני עמו: ויבקע. תרגומו ונלח, כמו ונלחם ויכרען (שמואל-ב יט, יח), לשון ציקוע פינדר"א בלע"ז:

(4) ביום השלישי. למה איחר מלהראותומיד, כדי שלא יאמרו הממו וערצו פתאום וטרד דעתו, ואילו היה לו שהות להקלף אל לבו, לא היה עושה: וירא את המקום. ראה עין קשור על ההר: (5) עד כה. כלומר דרך מועט למקום אשר לפנינו. ומדרש אגדה, אראה היכן הוא מה שאמר לי המקום פה יהיה זרעך: ונשובה. תמצא שישבו שניהם: (6) המאכלת. סכין, על שם שאוכלת את הבשר, כמה דתימא וסכין פאכל בשר (דברים לב, מז), ושמכשרת בשר לאכילה. דבר אחר, זאת נקראת מאכלת, על שם שישראל אוכלים מתן שכרה: וילכו שניהם יחדו. אצרה שהיה יודע שהולך לשחוט את בנו היה הולך בדרך ושמחה כיצחק שלא היה מרגיש בדבר:

8	And Abraham said: 'God will provide Himself the lamb for a burnt-offering, my son.' So they went both of them together.	וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֱלֹהִים יִרְאֶה לֹא הִשָּׁה לְעֹלָה בְנִי וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יחדו:	8
9	And they came to the place which God had told him of; and Abraham built the altar there, and laid the wood in order, and bound Isaac his son, and laid him on the altar, upon the wood.	וַיָּבֹאוּ אֶל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר-לֹא הָאֱלֹהִים וַיִּבֶן אַבְרָהָם אֶת-הַמִּזְבֵּחַ וַיַּעֲרֹךְ אֶת-הָעֵצִים וַיַּעֲקֹד אֶת-יִצְחָק בְּנוֹ וַיִּשֶׂם אֹתוֹ עַל-הַמִּזְבֵּחַ מִמַּעַל לָעֵצִים:	9
10	And Abraham stretched forth his hand, and took the knife to slay his son.	וַיִּשְׁלַח אַבְרָהָם אֶת-יָדוֹ וַיִּקַּח אֶת-הַמַּאֲכָלֶת לְשַׁחַט אֶת-בְּנוֹ:	10
11	And the angel of the LORD called unto him out of heaven, and said: 'Abraham, Abraham.' And he said: 'Here am I.'	וַיִּקְרָא אֵלָיו מִלְאָךְ יְהוָה מִן-הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הִנְנִי:	11
12	And he said: 'Lay not thy hand upon the lad, neither do thou any thing unto him; for now I know that thou art a God-fearing man, seeing thou hast not withheld thy son, thine only son, from Me.'	וַיֹּאמֶר אֵל-תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל-הַנֶּעַר וְאֶל-תַּעֲשֵׂה לוֹ מְאוּמָה כִּי עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי-יִירָא אֱלֹהִים אֹתָהּ וְלֹא חִשְׁבָתָּ אֶת-בְּנִי אֶת-יְחִידְךָ מִמֶּנִּי:	12
13	And Abraham lifted up his eyes, and looked, and behold behind him a ram caught in the thicket by his horns. And Abraham went and took the ram, and offered him up for a burnt-offering in the stead of his son.	וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת-עֵינָיו וַיִּרְא וְהִנֵּה-אֵיל אַחֵר נֶאֱחָז בַּסִּבְכָּה בְּקַרְנָיו וַיִּלְךָ אַבְרָהָם וַיִּקַּח אֶת-הָאֵיל וַיַּעֲלֵהוּ לְעֹלָה תַּחַת בְּנוֹ:	13

(8) יראה לו השם. כלומר יראה ויבחר לו השם, ואם אין שם, לעולה בני, ואף על פי שהבין יצחק שהוא הולך להשחט, וילכו שניהם יחדו בלב שוה:

(9) ויעקד. ידי ורגליו מאחוריו, הידים והרגלים ביחד היא עקידה (שצט נד.), והוא לשון עקידים, שהיו קרסוליהם לבנים, מקום שעוקדים אותם בו היה ניכר:

(11) אברהם אברהם. לשון חזה הוא, שכול את שמו:

(12) אל תשלח. לשחוט. אמר לו אם כן לחנם באתי לכאן, אעשה צו חצלה ואזיח ממנו מעט דם, אמר לו אל תעש לו מאומה, אל תעש צו מוס: כי עתה ידעתי. אמר רבי אצא, אמר לו אברהם, אפרש לפניך את שיחתי, אחמול אמרת לי כי בִּיָּצֵק יִקְרָא לְךָ נֶעַר, וחזרת ואמרת קח נא את בנך, עכשיו אתה אומר לי אל תשלח ידך אל הנער, אמר לו הקב"ה, לא תִּסְלַל בְּרִיתִי וּמֹאֵל שְׂפָתַי לֹא אֲשָׁנָה, כשאמרתי לך קח מוצא שפתי לא אשנה, לא אמרתי לך שחטאו אלא העלהו, אספקתה אחתיה: כי עתה ידעתי. מעתה יש לי מה להשיב לשטן ולאומות החמהים מה היא חצתי אלך, יש לי פתחון פה, עכשיו, שראוין כי ירא אלהים אתה:

(13) והנה איל. מוכן היה לכן משת ימי בראשית: אחר. אחרי שאמר לו המלאך אל תשלח ידך, ראהו כשהוא נאחז, והוא

<p>14 And Abraham called the name of that place Adonai-jireh; as it is said to this day: 'In the mount where the LORD is seen.'</p>	<p>וַיִּקְרָא אַבְרָהָם וַיִּזְכֹּר בְּאֵתְרָא הַהוּא אֶמֶר קָדָם יי הָכָא יִהְיוּ פְלִחִין דְּרִיא בְכִין יִתְאַמֵּר בְּיוֹמָא הַדִּין בְּטוֹרָא הַדִּין אַבְרָהָם קָדָם יי פִּלַּח:</p>	<p>14 וַיִּקְרָא אַבְרָהָם שֵׁם-הַמָּקוֹם הַהוּא יְהוָה ׀ יֵרָאֶה אֲשֶׁר יֹאמַר הַיּוֹם בְּהַר יְהוָה יֵרָאֶה:</p>
<p>15 And the angel of the LORD called unto Abraham a second time out of heaven,</p>	<p>וַיִּקְרָא מַלְאָךְ יְהוָה דִּי תַּנְיִנוּת מִן שָׁמַיָא:</p>	<p>15 וַיִּקְרָא מַלְאָךְ יְהוָה אֶל- אַבְרָהָם שֵׁנִית מִן-הַשָּׁמַיִם:</p>
<p>16 and said: 'By Myself have I sworn, saith the LORD, because thou hast done this thing, and hast not withheld thy son, thine only son,</p>	<p>וַיֹּאמֶר בְּמִימְרֵי קִיּוּמִית אֲמַר יי אֲרִי חִלְף דְּעִבְדָּתָא יֵת פִּתְגָמָא הַדִּין וְלֹא מִנְעָתָא יֵת בְּרַךְ יֵת יִחִידָךְ:</p>	<p>16 וַיֹּאמֶר בִּי נִשְׁבַּעְתִּי נֶאֱמַר-יְהוָה כִּי יַעַן אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת-הַדָּבָר הַזֶּה וְלֹא חָשַׁכְתָּ אֶת-בְּנֶךְ אֶת- יִחִידְךָ:</p>
<p>17 that in blessing I will bless thee, and in multiplying I will multiply thy seed as the stars of the heaven, and as the sand which is upon the seashore; and thy seed shall possess the gate of his enemies;</p>	<p>אֲרִי בְּרָכָא אַבְרָהָם וְאַסְגָּא אֲסַגִּי יֵת בְּנֶךְ כְּכּוֹכְבֵי שָׁמַיָא וְכִחְלָא דְעַל כִּיף יִמָּא וְיִירָתוֹן בְּנֶךְ יֵת קִרְוֵי סְנַאִיהוֹן:</p>	<p>17 כִּי-בְרַךְ אַבְרָהָם וְהִרְבֵּה אֲרִבָּה אֶת-זֶרְעוֹ כְּכּוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכִחֹל אֲשֶׁר עַל-שַׁפַּת הַיָּם וַיִּרֶשׁ זֶרְעוֹ אֶת שַׁעַר אֹיְבָיו:</p>
<p>18 and in thy seed shall all the nations of the earth be blessed; because thou hast hearkened to My voice.'</p>	<p>וַיִּתְּבַרְכוּן בְּדִיל בְּנֶךְ כָּל עַמֵּי אֲרֵעָא חִלְף דְּקַבִּילָתָא לְמִימְרֵי:</p>	<p>18 וְהִתְבָּרְכוּ בְּזֶרְעוֹ כָּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ עָקֵב אֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ בְּקוֹלִי:</p>
<p>19 So Abraham returned unto his young men, and they rose up and went together to Beer- sheba; and Abraham dwelt at Beer-sheba.</p>	<p>וְתָב אַבְרָהָם לְוֹת עוֹלִימֹהִי וְקָמוּ וַאֲזָלוּ בְּחֵדָא לְבֵאֵר שֶׁבַע וַיִּתֵּיב אַבְרָהָם בְּבֵאֵר שֶׁבַע:</p>	<p>19 וַיָּשָׁב אַבְרָהָם אֶל-נַעֲרָיו וַיִּקְמוּ וַיֵּלְכוּ יַחְדָּו אֶל-בֵּאֵר שֶׁבַע וַיָּשָׁב אַבְרָהָם בְּבֵאֵר שֶׁבַע: (פ)</p>

שמערגמינן וזקף אברהם עינוהי צחר אלן. (ס"א ולפי האגדה אחר כל דצרי המלאך והשכינה ואחר טענותיו של אברהם): בסבך. אלן: בקרניו. שהיה רץ אלל אברהם, והשטן סוצכו ומערצצו צאילנות: תחת בנו. מאחר שכתוב ויעלהו לעולה לא חסר המקרא כלום, מהו תחת בנו, על כל עבודה שעשה ממנו, היה מתפלל ואומר, יהי רצון ששהא זו כללו היא עשויה צנני, כאלו צנני שחוט, כאלו דמו זרוק, כאלו צנני מופשט, כאלו הוא נקטר ונעשה דשן:

(14) ד' יראה. פשוטו כתרומתו, ה' יצחר ויראה לו את המקום הזה, להשרות בו שכינתו ולהקריב כאן קרנות: אשר יאמר היום. שיאמרו לימי הדורות עליו צהר ה' יראה הקצ"ה לעמו: היום. הימים העתידין, כמו עד היום הזה שכל המקרא, שכל הדורות הצאים הקוראים את המקרא הזה אומרים עד היום הזה, על היום שעומדים בו. ומדרש אגדה, ה' יראה עקידה זו לסלוח לישראל בכל שנה ולהצילם מן הפורענות, כדי שיאמר היום הזה בכל דורות הצאים, צהר ה' יראה אפרו של יצחק צבור ועומד לכפרה:

(17) ברך אברהם. אחת לאז ואחת לצן: והרבה ארבה. אחת לאז ואחת לצן: (19) וישב אברהם בבאר שבע. לא ישיבה ממש שהרי צחרון היה יושב, י"צ שנים לפני עקידתו של יצחק יצא מבאר שבע והלך לו לחצרון, כמו שנאמר ויגר אברהם צחרן פלשטים ימים רבים, מרובים משל חצרון הראשונים, והם כ"ו שנה, כמו שפירשנו למעלה:

20	And it came to pass after these things, that it was told Abraham, saying: 'Behold, Milcah, she also hath borne children unto thy brother Nahor:	וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיְהִי בֶּתֶר פֶּתִנְמִיא הָאֵלִין וַיִּגְדֹּל לְאַבְרָהָם לְאִמָּר הַנָּה וַיֵּלֶדָה מִלְכָּה גַם־הִוא בָּנִים לְנָחוֹר אָחִיו:	מפס"ר יט*
21	Uz his first-born, and Buz his brother, and Kemuel the father of Aram;	אֶת־עוֹז בְּכֹרוֹ וְאֶת־בּוּז אָחִיו וְאֶת־קִמּוּאֵל אָבִי אֲרָם:	21
22	and Chesed, and Hazo, and Pildash, and Jidlaph, and Bethuel.'	וְאֶת־כְּשֹׁד וְאֶת־חֲזוֹ וְאֶת־פִּלְדָּשׁ וְאֶת־יִדְלָף וְאֶת־בֶּתְוָאֵל:	22
23	And Bethuel begot Rebekah; these eight did Milcah bear to Nahor, Abraham's brother.	וּבֶתְוָאֵל יָלַד אֶת־רִבְקָה שְׁמֹנֶה אֵלֶּה יֵלְדָה מִלְכָּה לְנָחוֹר אָחִי אַבְרָהָם:	23
24	And his concubine, whose name was Reumah, she also bore Tebah, and Gaham, and Tahash, and Maacah.	וּפִילְגֶשׁוּ וְשִׁמְהָ רְאוּמָה וַתֵּלֶד גַּם־הִוא אֶת־טֶבַח וְאֶת־גָּחַם וְאֶת־תַּחַשׁ וְאֶת־מַעֲכָה: (פ)	קמו פסוקים

The Haftarah is II Kings 4:1 - 4:37 on page 239. Sepharadim read II Kings 4:1 - 4:23.

XXIII	And the life of Sarah was a hundred and seven and twenty years; these were the years of the life of Sarah.	וַיְהִי חַיֵּי שָׂרָה מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים וְשִׁבְעָה שָׁנִים שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה:	חיי שרה
2	And Sarah died in Kiriatharba—the same is Hebron—in the land of Canaan; and Abraham came to mourn for Sarah, and to weep for her.	וַתָּמָת שָׂרָה בְּקִרְיַת אֲרָבַע הָיָא חֶבְרוֹן בְּאַרְעֵא דְּכְנַעַן וַאֲתָא אַבְרָהָם לְמַסְפְּדָה דְּשָׂרָה וּלְבַכְתָּה:	2

(20) אחרי הדברים האלה ויגד וגו'. בשבוע מהר המוריה היה אזרחם מהרהר ואומר, אלו היה בני שחוט כזר, היה הולך בלא בנים, היה לי להשיאו אשה מצוות ענר אשכול וממרא, בשבוע הקצ"ה שנולדה רבקה בת זוגו, וזהו אחר הדברים האלה, הרהורי דברים שהיו על ידי עקידה: גם היא. ה היא השקפה משפחותיה למשפחות אברהם גם כן, מה אזרחם י"ב שבטים שיאלו מיעקב ח' בני הגזירות וד' בני שפחות, אף אלו ח' בני גזירות וד' בני פלגש: (23) ובתואל ילד את רבקה. כל היחסין הללו לא נכתבו אלא בשביל פסוק זה: (1) ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים. לכך נכתב שנה בכל וכלל, לומר לך שכל אחד נדרש לעצמו, בת ק' כבת כ' לא חטא, מה בת כ' לא חטאה שהרי אינה בת עונשין, אף בת ק' בלא חטא, ובת כ' כבת ז' ליופי: שני חיי שרה. פלן שוין לטובה:

(2) בקרית ארבע. על שם ארבע ענקים שהיו שם, אחימן ששי ותלמי ואזיהן. דבר אחר, על שם ארבע זוגות שנקצרו שם איש ואשתו, אדם וחווה, אזרחם ושרה, יצחק ורבקה, יעקב ולאה (צ"ר נח, ד): ויבא אברהם. מנצח שבע: לספור לשרה ולבכתה. נסמכה מיתת שרה לעקידת יצחק, לפי שעל ידי בשורת העקידה, שנזמן בנה לשחיטה וכמעט שלא נשחט,

And Abraham rose up from before
his dead, and spoke unto the
children of Heth, saying:

4 'I am a stranger and a sojourner
with you: give me a possession of a
burying-place with you, that I may
bury my dead out of my sight.'

5 And the children of Heth answered **אֶת־אַבְרָהָם וְאֶת־בְּנֵי חֶתְתָּאָה יֵת אַבְרָהָם**
Abraham, saying unto him: **לֵאמֹר לוֹ לְמִימְרָא לֵיהּ:** 5

6 'Hear us, my lord: thou art a mighty prince among us; in the choice of our sepulchres bury thy dead; none of us shall withhold from thee his sepulchre, but that thou mayest bury thy dead.'

7 And Abraham rose up, and bowed
down to the people of the land,
even to the children of Heth.

וַיָּקָם אַבְרָהָם וַיִּשְׁתָּחוּ לָעַם־
וְקָם אַבְרָהָם וַיִּסְגִּיד
לְעַמָּא
דְּאֶרְשָׁא לְבְנֵי חֲתָאָה:
הָאֶרֶץ לְבְנֵי־חֵת:

8 And he spoke with them, saying: 'If
it be your mind that I should bury
my dead out of my sight, hear me,
and entreat for me to Ephron the
son of Zohar,

9 that he may give me the cave of
Machpelah, which he hath, which
is in the end of his field; for the full
price let him give it to me in the
midst of you for a possession of a
burying-place.’

Now Ephron was sitting in the midst of the children of Heth; and Ephron the Hittite answered Abraham in the hearing of the children of Heth, even of all that went in at the gate of his city, saying:

פרחה נשמתה ממנה ומתה:

(4) גר ותרשב אנכי עמכם. גר מארץ אחרת, ונתישנתי עמכם. ומדרש אגדה, אם תרנו הריני גר, ואם לאו אהיה תושב ואטלנה מן הדין, שאמר לי הקב"ה לזרעך את הארץ הזאת: אחוזות קבר. אחוזות קרקע לנתי הקבורות:

(6) לא יכלה. לא ימנע, כמו לא תכלה רחמיה (תהלים מ, יב), וכמו ויפלא הגשם (זראשית ח, ז):

(8) **נפשכם. רצונכם:** ופגעו לי. לשון צהקה. כמו אל תפגעו בי (רות א, טז):

(9) המכפלה. צית ועליה על גציו. דבר אחר, שכלולה בזוגות (עירובין נג.): בכסף מלא. אשלם כל שווייה, וכן דוד

אמר לארונה צכסוף מלא (דצרי הימים-א כא, כד):

<p>11 'Nay, my lord, hear me: the field give I thee, and the cave that is therein, I give it thee; in the presence of the sons of my people give I it thee; bury thy dead.'</p>	<p>לֹא־אֲדֹנָי שְׁמָעֵנִי הַשְׁדָּה נָתַתִּי לָךְ וְהַמְעָרָה אֲשֶׁר־בּוֹ לָךְ נָתַתִּיהָ לְעֵינֵי בְנֵי־עַמִּי נָתַתִּיהָ לָךְ קִבֵּר מִתְּךָ:</p>	<p>11 לֹא־אֲדֹנָי שְׁמָעֵנִי הַשְׁדָּה נָתַתִּי לָךְ וְהַמְעָרָה אֲשֶׁר־בּוֹ לָךְ נָתַתִּיהָ לְעֵינֵי בְנֵי־עַמִּי נָתַתִּיהָ לָךְ קִבֵּר מִתְּךָ:</p>
<p>12 And Abraham bowed down before the people of the land.</p>	<p>וַסִּגִּיד אֲבֹרָהִם קֶדֶם עַמָּא דְאַרְעָא:</p>	<p>12 וַיִּשְׁתַּחֲוֶה אֲבֹרָהִם לִפְנֵי עַם הָאָרֶץ:</p>
<p>13 And he spoke unto Ephron in the hearing of the people of the land, saying: 'But if thou wilt, I pray thee, hear me: I will give the price of the field; take it of me, and I will bury my dead there.'</p>	<p>וּמְלִיל עִם עֶפְרוֹן קֶדֶם עַמָּא דְאַרְעָא לְמִימַר בְּרַם אִם עֲבַדְתָּ לִּי טִיבּוּ קִבְרִיל מְנִי אֲתִין כֶּסֶףא דְּמִי חֻקְלָא סָב מְנִי וְאֶקְבֵּר יָת מִיתִי תַּמָּן:</p>	<p>יִשְׂרָאֵל וַיִּדְבֹּר אֶל־עֶפְרוֹן בְּאָזְנֵי עַם־הָאָרֶץ לֵאמֹר אֵךְ אִם־אַתָּה לֹו שְׁמָעֵנִי נָתַתִּי כֶּסֶף הַשְׁדָּה קַח מִמֶּנִּי וְאֶקְבְּרָה אֶת־מִתִּי שָׁמָּה:</p>
<p>14 And Ephron answered Abraham, saying unto him:</p>	<p>וַאֲתִיב עֶפְרוֹן יָת אֲבֹרָהִם לְמִימַר לִיה:</p>	<p>14 וַיַּעַן עֶפְרוֹן אֶת־אֲבֹרָהִם לֵאמֹר לֹו:</p>
<p>15 'My lord, hearken unto me: a piece of land worth four hundred shekels of silver, what is that betwixt me and thee? bury therefore thy dead.'</p>	<p>רְבוּנִי קִבְרִיל מְנִי אֲרַע שְׁוִיָּא אֲרַבַּע מָאָה סְלַעִין דְּכֶסֶף בִּינָא וּבִינָךְ מָא הִיא וְיָת מִיתְךָ קִבֵּר:</p>	<p>15 אֲדֹנָי שְׁמָעֵנִי אֶרֶץ אֲרַבַּע מָאָה שְׁקָל־כֶּסֶף בֵּינִי וּבֵינְךָ מַה־הִוא וְאֶת־מִתְךָ קִבֵּר:</p>
<p>16 And Abraham hearkened unto Ephron; and Abraham weighed to Ephron the silver, which he had named in the hearing of the children of Heth, four hundred shekels of silver, current money with the merchant.</p>	<p>וַקִּבֵּיל אֲבֹרָהִם מִן עֶפְרוֹן וַתִּשְׁקַל אֲבֹרָהִם לְעֶפְרוֹן יָת כֶּסֶףא דְּמְלִיל קֶדֶם בְּנֵי חֶתְתָּא אֲרַבַּע מָאָה סְלַעִין דְּכֶסֶף מִתְקַבֵּל סְחוּרָה בְּכָל מְדִינָה:</p>	<p>16 וַיִּשְׁמַע אֲבֹרָהִם אֶל־עֶפְרוֹן וַיִּשְׁקַל אֲבֹרָהִם לְעֶפְרוֹן אֶת־הַכֶּסֶף אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּאָזְנֵי בְנֵי־חֶת אֲרַבַּע מֵאוֹת שְׁקָל כֶּסֶף עֹבֵר לְסֻחָר:</p>
<p>17 So the field of Ephron, which was in Machpelah, which was before Mamre, the field, and the cave which was therein, and all the trees that were in the field, that were in all the border thereof round about, were made sure</p>	<p>וְקָם חֻקְלָא עֶפְרוֹן דְּבִכְפִּילָתָא דְּקֶדֶם מַמְרָא חֻקְלָא וּמְעָרָתָא דְּבִיהָ וְכָל אֵילָנֵי דְּבִחֻקְלָא דְּבִכָּל תְּחוּמֵיהָ סְחוּר סְחוּר:</p>	<p>שֵׁנִי וַיִּקְסוּ שְׂדֵה עֶפְרוֹן אֲשֶׁר בְּמִכְפֶּלֶה אֲשֶׁר לִפְנֵי מַמְרָא הַשְׁדָּה וְהַמְעָרָה אֲשֶׁר־בּוֹ וְכָל־הָעֵץ אֲשֶׁר בַּשְּׂדֵה אֲשֶׁר בְּכָל־גְּבֻלוֹ סָבִיב:</p>

- (10) ועפרון ישב. כתיב חסר, אותו היום מנוחו שומר עליהם, מפני חשיבותו של אברהם שהיה צריך לו, עלה לגדולה: לכל באי שער עירו. שכולן צטלו ממלאכתן, וצאו לגמול חסד לשרה:
- (11) לא אדני. לא תקנה אותה בדמים: נתתי לך. הרי הוא כמו שנתתה לך:
- (12) אך אם אתה לו שמעני. אתה אומר לי לשמוע לך וליקח בחנם, אני אי אפשרי בכך: אך אם אתה לו שמעני.
- (13) הלוא יושמעני: נתתי. דוני"ש בלע"ז, מוכן הוא אללי, והלואי נתתי לך כצר:
- (14) ביני ובינך. בין שני אלהים כמונו, מה היא חשונה לכולם, אלא הנח את המכר, ואת מתך קבור:
- (15) וישקל אברהם לעפרן. חסר וי"ו, לפי שאמר הרצה ואפילו מעט לא עשה, שנטל ממנו שקלים גדולים שהן קנטרין שנאמר עובר לסוחר, שמתקבלים בשקל בכל מקום, ויש מקום ששקליהן גדולים שהן קנטרין, (בצא מצי"ע פו. בזכרות נ.), נטיאר"ש בלע"ז:

18	unto Abraham for a possession in the presence of the children of Heth, before all that went in at the gate of his city.	לְאַבְרָהָם לְמִקְנָה לְעֵינֵי בְנֵי חֵת בְּכָל בָּאֵי שַׁעַר-עִיר:	לְאַבְרָהָם לְזִבְיוֹנָהּ לְעֵינֵי בְנֵי חֵתָא בְּכָל עָלִי תִרְעָה קִרְתִּיה:
19	And after this, Abraham buried Sarah his wife in the cave of the field of Machpelah before Mamre—the same is Hebron—in the land of Canaan.	וְאַחֲרֵי-כֵן קָבַר אַבְרָהָם אֶת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אֶל-מְעֵרַת שָׂדֶה הַמְּכַפֶּלֶה עַל-פְּנֵי מַמְרֵא הוּא חֶבְרוֹן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן:	וּבְתֵר כֵּן קָבַר אַבְרָהָם יֵת שָׂרָה אִתְתִּיה בְּמַעְרַת חֶמֶל כְּפִילְתָא עַל אִפִּי מַמְרֵא הִיא חֶבְרוֹן בְּאֶרֶץ דְּכְנַעַן:
20	And the field, and the cave that is therein, were made sure unto Abraham for a possession of a burying-place by the children of Heth.	וַיִּקְם הַשָּׂדֶה וְהַמְעֵרָה אֲשֶׁר-בּוֹ לְאַבְרָהָם לְאַחֲזֹת-קָבֹר מֵאֵת בְּנֵי-חֵת: (ס)	וְקָם חֶמֶל וּמַעְרַתָּה דְּבִיה לְאַבְרָהָם לְאַחֲזֹנָת קְבוּרָא מִן בְּנֵי חֵתָא:
XXIV	And Abraham was old, well stricken in age; and the LORD had blessed Abraham in all things.	וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בִּימָיו וַיהוָה בֵּרַךְ אֶת-אַבְרָהָם בְּכָל:	וְאַבְרָהָם סִיב עָאֵל בְּיוֹמֵי נֵי בְרִיד יֵת אַבְרָהָם בְּכֹלֵא:
2	And Abraham said unto his servant, the elder of his house, that ruled over all that he had: 'Put, I pray thee, thy hand under my thigh.	וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל-עֲבָדוֹ זֶקֶן בֵּיתוֹ הַמִּשְׁלָל בְּכָל-אֲשֶׁר-לוֹ שִׁים-נָא יָדְךָ תַּחַת יְרֵכִי:	וַאֲמַר אַבְרָהָם לְעֲבָדִיה סָבֵא דְּבִיתִיה דְּשָׁלִיט בְּכָל דְּלִיה שׁוּ כַּעַן יָדְךָ תַּחַת יְרֵכִי:
3	And I will make thee swear by the LORD, the God of heaven and the God of the earth, that thou shalt not take a wife for my son of the daughters of the Canaanites, among whom I dwell.	וְאֲשָׁבִיעֲךָ בַּיהוָה אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וְאֱלֹהֵי הָאָרֶץ אֲשֶׁר לֹא-תִקַּח אִשָּׁה לְבָנִי מִבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר אֲנִי יוֹשֵׁב בְּקִרְבּוֹ:	וְאֶקְרִי עָלְךָ בְּמִימְרָא דֵּי אֱלֹהֵא דְּשָׁמַיָא וְאֱלֹהֵא דְּאֶרֶץ דְּלֹא תִסָּב אִתְתָּא לְבָרִי מִבְּנוֹת כְּנַעֲנַי דְּאֵנָּה יְתִיב בִּינִיהוּן:
4	But thou shalt go unto my country, and to my kindred, and take a wife for my son, even for Isaac.'	כִּי אֶל-אֶרֶצִי וְאֶל-מִוְלַדְתִּי תֵלֵךְ וְלִקְחָתָּ אִשָּׁה לְבָנִי לִי צִחֶק:	אֱלֵהִין לְאֶרְעִי וּלְיִלְדוֹתִי תִיזִיל וְתִסָּב אִתְתָּא לְבָרִי לִי צִחֶק:
5	And the servant said unto him: 'Peradventure the woman will not be willing to follow me unto this land; must I needs bring thy son back unto the land from whence thou camest?'	וַיֹּאמֶר אֵלָיו הֲעָבֵד אוֹלִי לֹא-תֵאבֶה הָאִשָּׁה לָלֶכֶת אַחֲרַי אֶל-הָאָרֶץ הַזֹּאת הֲהִשָּׁב אָשִׁיב אֶת-בְּנִךְ אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-יָצָאתָ מִזֶּם:	וַאֲמַר לִיה עֲבָדָא מָאם לֹא תִיבִי אִתְתָּא לְמִיתִי בְּתָרִי לְאֶרֶץ הָדָא הָאִתְבָּא אָתִיב יֵת בְּרִיד לְאֶרֶץ דְּנִפְקָתָא מִתְּמָן:

(17) ויקם שדה עפרון. תקומה היטה לו, שינא מיד הדיוט ליד מלך. ופשוטו של מקרא, ויקם השדה והמערה אשר בו וכל העץ לאברהם למקנה וגו':

(18) בכל באי שער עירו. בקרב כולם וצמעמד כולם הקנהו לו:

(1) בדרך את אברהם בכל. צלל עולה בגימטריא צן, ומאחר שהיה לו צן, היה צריך להשיאו אשה:

(2) זמן ביתו. לפי שהוא דצוק נקוד זקן: תחת ירכי. לפי שהנשבע צריך שיטול צידו חפץ של מזה, כגון ספר תורה, או תפילין (שזועות לה), והמילה היטה מזה ראשונה לו, ובזה לו על ידי נער, והיטה חציבה עליו, ונטלה:

- 6 And Abraham said unto him:
'Beware thou that thou bring not
my son back thither.
- וַיֹּאמֶר אֲבִיזְרָאֵל וְאֵלֶיךָ אֲבָרְהָם הַשְׁמֵר לְךָ
פֶּן-תָּשִׁיב אֶת-בְּנִי שָׁמָּה:
לֵךְ דִּלְמָא תָּתִיב יֵת בְּרִי
לְתַמָּן:
- 7 The LORD, the God of heaven, who
took me from my father's house,
and from the land of my nativity,
and who spoke unto me, and who
swore unto me, saying: Unto thy
seed will I give this land; He will
send His angel before thee, and
thou shalt take a wife for my son
from thence.
- יְהוָה אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר
לָקַחְנִי מִבֵּית אָבִי וּמֵאֶרֶץ
מִוְלַדְתִּי וְאֲשֶׁר דִּבֶּר-לִי וְאֲשֶׁר
נִשְׁבַּע-לִי לֵאמֹר לְזֶרַעְךָ אֶתֵּן
אֶת-הָאָרֶץ הַזֹּאת הוּא יִשְׁלַח
מַלְאָכּוֹ לִפְנֶיךָ וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה
לְבָנִי מִשָּׁם:
- 8 And if the woman be not willing to
follow thee, then thou shalt be clear
from this my oath; only thou shalt
not bring my son back thither.'
- וְאִם לֹא תֵאֵבָה הָאִשָּׁה לָלֶכֶת
אַחֲרֶיךָ וְנִקְרְית מִשְׁבַּעְתִּי זֹאת כִּי
אֶת-בְּנִי לֹא תָשִׁיב שָׁמָּה:
כִּי תִתֵּן לְךָ:
- 9 And the servant put his hand under
the thigh of Abraham his master,
and swore to him concerning this
matter.
- וַיִּשָּׁם הָעֶבֶד אֶת-יָדוֹ תַּחַת יָרֵךְ
אֲבָרְהָם אֲדֹנָיו וַיִּשְׁבַּע לוֹ עַל-
הַדָּבָר הַזֶּה:
- 10 And the servant took ten camels, of
the camels of his master, and
departed; having all goodly things
of his master's in his hand; and he
arose, and went to Aram-naharaim,
unto the city of Nahor.
- וַיִּקַּח הָעֶבֶד עֶשְׂרֵה גִמְלִים
מִגִּמְלֵי אֲדֹנָיו וַיֵּלֶךְ וְכָל-טוֹב
אֲדֹנָיו בְּיָדוֹ וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אֶל-
אָרָם נְהָרַיִם אֶל-עִיר נָחוֹר:
- 11 And he made the camels to kneel
down without the city by the well
of water at the time of evening, the
time that women go out to draw
water.
- וַיַּבְרֶךְ הַגִּמְלִים מִחוּץ לָעִיר
אֶל-בְּאֵר הַמַּיִם לַעֲת עֶרֶב לַעֲת
זָאת הַשָּׂאֵבֶת:
- וַיִּשְׁרִי גִמְלֵיָא מִבְּרָא לְקִרְתָּא
עִם בִּירָא דְמֵיָא לַעֲדָן רְמָשָׁא
לַעֲדָן דְנִפְקָן מִלִּיתָא:

(7) ה' אלהי השמים אשר לקחני מבית אבי. ולא אמר ואלהי הארץ, ולמעלה אמר ואשביעך וגו', אמר לו עכשיו הוא אלהי השמים ואלהי הארץ, שהרגלתי צפי הצריות, אבל כשלקחני מצית אבי, היה אלהי השמים ולא אלהי הארץ, שלא היו צאי עולם מכירים צו, ושמו לא היה רגיל בארץ: מבית אבי. מחרן: ומארץ מולדתי. מאור כשדים: ואשר דבר לי. לזרכי, כמו אשר דבר עלי. וכן כל לי ולו ולהם הסמוכים אלל דבור, מפורשים בלשון על, ותרגום שלהם (רצונו שדרך התרגום להשתמש למ"ד במקום בעבור וק"ל), עלי, עלוהי, עליהון, שאין נופל אלל דיבור לשון לי, ולו, ולהם, אלא אלי, אליו, אליהם. ותרגום שלהם עמי, עמיה, עמהון, אבל אלל אמירה נופל לשון לי, ולו, ולהם: ואשר נשבע לי. צין הצמרים: (8) ונקית משובעתי וגו'. וקח לו אשה מצנות ענר אשכול וממרא: רק את בני וגו'. רק מיעוט הוא, בני אינו חוזר, אבל יעקב צן בני סופו לחזור:

(10) מגמלי אדוניו. יקריין היו משאר גמלים, שהיו יוצאין ומומין (צ"ר נט, י), מפני הגזל, שלא ירעו בשדות אחרים: וכל טוב אדוניו בידו. שטר מתנה כחז ליחזק על כל אשר לו, כדי שיקפצו לשלוח לו צמס (שם יא): ארם נהררים. צין שמי נהרות יושבת:

<p>12 And he said: 'O LORD, the God of my master Abraham, send me, I pray Thee, good speed this day, and show kindness unto my master Abraham.</p>	<p>וַיֹּאמֶר יְיָ אֱלֹהֵיהֶּ דָּרְבוּנִי אֲבִרָהֶם זְמִין כְּעַן קְדָמִי יוֹמָא דִּין וְעֵבִיד טִיבוּ עִם רְבוּנִי אֲבִרָהֶם:</p>	<p>12 וַיֹּאמְרוּ יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדָנִי אֲבִרָהֶם הַקְרֵה־נָּא לִפְנֵי הַיּוֹם וַעֲשֵׂה־חֶסֶד עִם אֲדָנִי אֲבִרָהֶם:</p>
<p>13 Behold, I stand by the fountain of water; and the daughters of the men of the city come out to draw water.</p>	<p>הָא אֲנָא קָאִים עַל עֵינָא דְּמִיָּא וּבְנוֹת אַנְשֵׁי קְרִיתָא וּפְקִין לְמַמְלֵי מִיָּא:</p>	<p>13 הִנֵּה אֲנֹכִי נֹצֵב עַל־עֵין הַמַּיִם וּבְנוֹת אַנְשֵׁי הָעִיר יֹצְאוֹת לְשָׂאֵב מַיִם:</p>
<p>14 So let it come to pass, that the damsel to whom I shall say: Let down thy pitcher, I pray thee, that I may drink; and she shall say: Drink, and I will give thy camels drink also; let the same be she that Thou hast appointed for Thy servant, even for Isaac; and thereby shall I know that Thou hast shown kindness unto my master.'</p>	<p>וְהָיִי עוֹלִימְתָא דְּאִימַר לָהּ אֲרַפְנִי כְּעַן קוֹלְתִּידָּ וְאִשְׁתִּי וְתִימַר אִשְׁתִּי וְאַף גַּמְלִידָּ אֲשָׁקִי יְתֵה זְמִינְתָּא לְעֵבִידְךָ לְיִצְחָק וּבִה אֲדַע אֲרִי עֹבֵדְתָּ טִיבוּ עִם רְבוּנִי:</p>	<p>14 וְהָיִה הַנֶּעֱדָר אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיהָ הַטִּי־נָא כַּדָּף וְאִשְׁתָּה וְאֹמְרָה שְׁתֵּה וְגַם־גַּמְלִידָּ אֲשָׁקָה אַתָּה הַכֹּחֶת לְעֵבִידְךָ לְיִצְחָק וּבִה אֲדַע כִּי־עָשִׂיתָ חֶסֶד עִם־אֲדָנִי:</p>
<p>15 And it came to pass, before he had done speaking, that, behold, Rebekah came out, who was born to Bethuel the son of Milcah, the wife of Nahor, Abraham's brother, with her pitcher upon her shoulder.</p>	<p>וְהָיָה הוּא עַד לֹא שִׁיעִי לְמַלְלָא וְהָא רִבְקָה נִפְקַת דְּאֵתִילִידַת לְבְתוּאֵל בִּר מִלְכָּה אֶתָּה נָחוֹר אַחֵוְהִי דְּאֲבִרָהֶם וּקוֹלְתָּה עַל כְּתֻפָּה:</p>	<p>15 וַיְהִי־הוּא טֶרֶם כָּלָה לְדַבֵּר וְהִנֵּה רִבְקָה יֹצְאת אֲשֶׁר יִלְדָּה לְבְתוּאֵל בֶּן־מִלְכָּה אִשְׁתִּי נָחוֹר אֶחָי אֲבִרָהֶם וּכְדָה עַל־שִׁכְמָה:</p>
<p>16 And the damsel was very fair to look upon, a virgin, neither had any man known her; and she went down to the fountain, and filled her pitcher, and came up.</p>	<p>וְעוֹלִימְתָא שְׁפִירָא לְמַחֲזִי לְחַדָּא בְּתוּלְתָא וְגַבֵּר לֹא יָדָעָה וְנִחַתַּת לְעֵינָא וּמָלְתָּ קוֹלְתָּה וּסְלִיקַתָּ:</p>	<p>16 וְהַנֶּעֱדָר טֹבַת מְרָאָה מְאֹד בְּתוּלָהּ וְאִישׁ לֹא יָדָעָה וְתָרַד הָעֵינָה וְתַמְלָא כְּדָה וְתַעַל:</p>
<p>17 And the servant ran to meet her, and said: 'Give me to drink, I pray thee, a little water of thy pitcher.'</p>	<p>וְרַחַט עֲבָדָא לְקַדְמוּתָהּ וַאֲמַר אֲשָׁקֵנִי כְּעַן זְעִיר מִיָּא מְקוֹלְתִּידָּ:</p>	<p>17 וַיָּרֻץ הָעֶבֶד לִקְרֹאתָהּ וַיֹּאמֶר הֲגִמְיָאִינִי נָא מְעַט־מַיִם מִכַּדָּךְ:</p>
<p>18 And she said: 'Drink, my lord'; and she hastened, and let down her pitcher upon her hand, and gave him drink.</p>	<p>וַאֲמַרְתָּ אִשְׁתִּי רְבוּנִי וְאֹחֵיאתָ וְאֶחֱיִיתָ קוֹלְתָּה עַל יְדָהּ וְאֲשָׁקִיתָהּ:</p>	<p>18 וְתֹאמַר שְׁתֵּה אֲדָנִי וְתַמְחֵר וְתָרַד כְּדָה עַל־יָדָהּ וְתַשְׁקֶהוּ:</p>

(11) ויברך הגמלים. הרצ"ס:

(14) אותה הוכחת. ראויה היא לו, שמהא גומלת חסדים, וכדאי ליכנס צדימו של אברהם, ולשון הוכחת, צירפת, אפרושי"ט זלע"ז: ובה אדע. לשון תחנה, הודע ליה צה: כי עשית חסד. אס תהיה ממשחתו והוגנת לו, אדע כיעשית חסד:

(16) בתולה. ממקום צמולים (צ"ס, ה): ואיש לא ידעה. שלא כדרכה, לפי שצנות הכנענים היו משמרות מקום צמוליהן, ומפקירות עממן ממקום אחר, העיד על זו שנקייה מכל:

(17) וירץ העבד לקראתה. לפי שראה שעלו המים לקראתה (צ"ס, ש): הגמלייני נא. לשון גמיעה, הומי"ר זלע"ז:

(18) ותרד כדה. מעל שכמה:

- 19 And when she had done giving him drink, she said: 'I will draw for thy camels also, until they have done drinking.' וַתִּכַּל לְהַשְׁקֵתָו וַתֹּאמֶר גַּם לְגַמְלֵיךָ אֲשָׁאב עַד אִם-כָּלוּ לִשְׁתֵּת:
- 20 And she hastened, and emptied her pitcher into the trough, and ran again unto the well to draw, and drew for all his camels. וַתַּמְהֵר וַתַּעַר כַּדָּהּ אֶל-הַשֶּׁקֶת וַתָּרֶץ עוֹד אֶל-הַבְּאֵר לִשְׁאֹב וַתִּשְׁאֹב לְכָל-גַּמְלָיו:
- 21 And the man looked stedfastly on her; holding his peace, to know whether the LORD had made his journey prosperous or not. וְהָאִישׁ מִשְׁתַּחֲוֶה לָהּ מִחֲרִישׁ וְגוֹבֵרָא שְׁהִי בַּהּ מִסְתַּכֵּל לְדַעַת הַהֲצָלִיחַ יְהוָה דְּרָכּוֹ אִם-לֹא:
- 22 And it came to pass, as the camels had done drinking, that the man took a golden ring of half a shekel weight, and two bracelets for her hands of ten shekels weight of gold; וַיְהִי כַּאֲשֶׁר כָּלוּ הַגַּמְלִים לִשְׁתֹּת וַיִּקַּח הָאִישׁ גֶּזֶם זָהָב בֶּקַע מִשְׁקָלוֹ וּשְׁנֵי צְמִידִים עַל-יָדָיָהּ עֶשְׂרֵה זָהָב מִשְׁקָלָם:
- 23 and said: 'Whose daughter art thou? tell me, I pray thee. Is there room in thy father's house for us to lodge in?' וַיֹּאמֶר בֶּת-מִי אַתְּ הַגִּידִי נָא לִי הַיֵּשׁ בֵּית-אָבִיךָ מָקוֹם לָנוּ לָלִין:
- 24 And she said unto him: 'I am the daughter of Bethuel the son of Milcah, whom she bore unto Nahor.' וַתֹּאמֶר אֵלָיו בֶּת-בְּתוּאֵל אֲנֹכִי בֶן-מִלְכָּה אִשְׁרָה יִלְדָה לְנָחוֹר:

(19) עד אם כלו. הרי אם משמש כלשון אשר: אם כלו. מרגש אונקלוס די ספקון, שזו היא גמר שתייתן כששמו די ספקון:

(20) ותער. לשון נפילה, והרבה יש כלשון משנה, המערה מכיל אל כלי, ובמקרא יש לו דומה אל פער נפשי (תהלים קמא, ח), אשר הערה למות נפשו (ישעיה נג, יז): השקת. אכן חלילה ששומים זה הגמלים: (21) משתאה. לשון שאיה, כמו שאו ערים, תשאה שממה (ישעיה ו, יא): משתאה. משתומם ומתזהל, על שראה דברו קרוב להגלית, אבל אינו יודע אם ממשפחת אברהם היא אם לאו. ואל תחמה בתי"ו של משתאה, שאין לך תיבה שחללת יסודה שי"ן ומדברת כלשון מתפעל, שאין תי"ו מפרידה בין שתי אותיות של עיקר היסוד, כגון משתאה מגזרת שאה, משתולל (שם נט, טו) מגזרת שולל, וישתומם (שם טו) מגזרת שממה, וישתמר תקות שמרי (מיכה ו, טו) מגזרת וישמר, אף כאן משתאה מגזרת תשאה, וכשם שאתה מוצא לשון משומם באדם נזהל וגאלם ובעל מחשבות, כמו על יומיו נשמו אחרונים (איוב יח, כ), שמו שמים (ירמיה ז, יז), אשתומם קצעה בדה (דניאל ד, טו), כך תפרש לשון שאיה באדם נזהל ובעל מחשבות. ואונקלוס מרגש לשון שהייה, וגזר שיהי, שוהא ועומד במקום אחד, לראות ההגלית ה' דרכו, ואין למרגש שתי שהרי אינו לשון שתייה, שאין אל"ף נופלת כלשון שתייה: משתאה לה. משתומם עליה, כמו אמרי לי אחי הוא (בראשית כ, יג), וכמו וישאלו אנשי המקום לאשתו (שם כו, ז):

(22) בקע. רמז לשקלי ישראל, קעקע לגלגלת: ושני צמידים. רמז לשני לוות מצומדות: עשרה זהב משקלם. רמז לעשרת הדברות שבהן:

(23) ויאמר בת מי את. לאחר שנתן לה שאלה, לפי שהיה צטום בזכותו של אברהם שהגלית הקצ"ה דרכו: ללין. לינה אחת, לין שם דבר, והיא אמרה ללון כמה לינות:

<p>25 She said moreover unto him: 'We have both straw and provender enough, and room to lodge in.'</p>	<p>וַתֹּאמֶר אֵלָיו גַּם-תֵּבֶן גַּם-מִסְפּוֹא רַב עִמָּנוּ גַם-מָקוֹם לָלוֹן:</p> <p>וַאֲמַרְתָּ לִּיהָ אֵף תִּבְנֶא אֵף כִּסְתָא סְגִי עִמָּנָא אֵף אֶתֶר כֶּשֶׁר לְמִבֵּית:</p>	<p>25 וַתֹּאמֶר אֵלָיו גַּם-תֵּבֶן גַּם-מִסְפּוֹא רַב עִמָּנוּ גַם-מָקוֹם לָלוֹן:</p>
<p>26 And the man bowed his head, and prostrated himself before the LORD.</p>	<p>וַיִּקְדַּח הָאִישׁ וַיִּשְׁתַּחֲוֶה לַיהוָה:</p> <p>וַכָּרַע גּוֹבְרָא וּסְגִיד קִדָּם יי:</p>	<p>26 וַיִּקְדַּח הָאִישׁ וַיִּשְׁתַּחֲוֶה לַיהוָה:</p>
<p>27 And he said: 'Blessed be the LORD, the God of my master Abraham, who hath not forsaken His mercy and His truth toward my master; as for me, the LORD hath led me in the way to the house of my master's brethren.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדֹנִי אֲבִרְהָם דְּלֹא מִנַּע טִיבֻתִּיהָ וְקוֹשְׁטִיהָ מִן רַבּוּנִי אֲנָא בְּאֻרְחָא תִּקְנָא דְּבִרְנִי יי לְבֵית אַחֵוּהִי דְּרַבּוּנִי:</p> <p>וַאֲמַר בְּרִיךְ יי אֱלֹהֵיהִי דְּרַבּוּנִי אֲבִרְהָם דְּלֹא מִנַּע טִיבֻתִּיהָ וְקוֹשְׁטִיהָ מִן רַבּוּנִי אֲנָא בְּאֻרְחָא תִּקְנָא דְּבִרְנִי יי לְבֵית אַחֵוּהִי דְּרַבּוּנִי:</p>	<p>27 וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדֹנִי אֲבִרְהָם אֲשֶׁר לֹא-עָזַב חֶסְדּוֹ וְאֱמֻתּוֹ מִעַם אֲדֹנִי אֲנִכִּי בְּדַרְךְ נִתְּנִי יְהוָה בֵּית אָחִי אֲדֹנִי:</p>
<p>28 And the damsel ran, and told her mother's house according to these words.</p>	<p>וַתֵּרֶץ הַנַּעֲלָ וַתַּגִּיד לְבֵית אִמָּהּ כְּדִבְרֵים הָאֵלֶּה:</p> <p>וַדְּהִשְׁתַּ עוֹלִימְתָא וַחֲוִיאתָ לְבֵית אִמָּהּ כְּפִתְגָמֵי אֵלֶּיָן:</p>	<p>28 וַתֵּרֶץ הַנַּעֲלָ וַתַּגִּיד לְבֵית אִמָּהּ כְּדִבְרֵים הָאֵלֶּה:</p>
<p>29 And Rebekah had a brother, and his name was Laban; and Laban ran out unto the man, unto the fountain.</p>	<p>וַלְרִבְקָה אַח וּשְׁמוֹ לָבָן וַיֵּרֶץ לָבָן אֶל-הָאִישׁ הַחוּצָה אֶל-הָעֵיץ:</p> <p>וַלְרִבְקָה אַח וּשְׁמוֹ לָבָן וַיֵּרֶץ לָבָן אֶל-הָאִישׁ הַחוּצָה אֶל-הָעֵיץ:</p>	<p>29 וַלְרִבְקָה אַח וּשְׁמוֹ לָבָן וַיֵּרֶץ לָבָן אֶל-הָאִישׁ הַחוּצָה אֶל-הָעֵיץ:</p>
<p>30 And it came to pass, when he saw the ring, and the bracelets upon his sister's hands, and when he heard the words of Rebekah his sister, saying: 'Thus spoke the man unto me, 'that he came unto the man; and, behold, he stood by the camels at the fountain.</p>	<p>וַיְהִי כִּרְאֹת אֶת-הַנָּזָם וְאֶת-הַצִּמְדִּים עַל-יָדֶי אֶחָתוֹ וּכְשָׁמָעוּ אֶת-דִּבְרֵי רִבְקָה אֶחָתוֹ לֵאמֹר כֹּה-דִּבֶּר אֵלַי הָאִישׁ וַיָּבֹא אֶל-הָאִישׁ וַהֲגָה עֹמֵד עַל-הַגְּמָלִים עַל-הָעֵיץ:</p> <p>וַיְהִי כִּרְאֹת אֶת-הַנָּזָם וְאֶת-הַצִּמְדִּים עַל-יָדֶי אֶחָתוֹ וּכְדִ שְׁמַע יֵת פִּתְגָמֵי רִבְקָה אֶחָתִיהָ לְמִימַר כְּדִין מְלִיל עָמִי גּוֹבְרָא וְאֶתָּא לְוֵת גּוֹבְרָא וְהָא קָאִים עָלָיו גְּמָלִיא עַל שֵׁנָא:</p>	<p>30 וַיְהִי כִּרְאֹת אֶת-הַנָּזָם וְאֶת-הַצִּמְדִּים עַל-יָדֶי אֶחָתוֹ וּכְשָׁמָעוּ אֶת-דִּבְרֵי רִבְקָה אֶחָתוֹ לֵאמֹר כֹּה-דִּבֶּר אֵלַי הָאִישׁ וַיָּבֹא אֶל-הָאִישׁ וַהֲגָה עֹמֵד עַל-הַגְּמָלִים עַל-הָעֵיץ:</p>
<p>31 And he said: 'Come in, thou blessed of the LORD; wherefore standest thou without? for I have cleared the house, and made room for the camels.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר בּוֹא בְּרוּךְ יְהוָה לְמָה תַעֲמִיד בַּחוּץ וְאֲנִכִּי פָנִיתִי הַבַּיִת וּמָקוֹם לְגַמְלִים:</p> <p>וַיֹּאמֶר עוֹל בְּרִיכָא דִּי לְמָא אֶת קָאִים בְּבִרָא וְאֲנָא פָנִיתִי בֵּיתָא וְאֶתֶר כֶּשֶׁר לְגַמְלָא:</p>	<p>31 וַיֹּאמֶר בּוֹא בְּרוּךְ יְהוָה לְמָה תַעֲמִיד בַּחוּץ וְאֲנִכִּי פָנִיתִי הַבַּיִת וּמָקוֹם לְגַמְלִים:</p>

- (24) בת בתואל. השיצתו על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון:
- (25) מספוא. כל מאכל הגמלים קרוי מספוא, כגון תבן ושעורים:
- (27) בדרך. דרך המזומן, דרך הישר, צאותו דרך שהייתו צריך. וכן כל צי"ת ולמ"ד וה"א המשמשים צראש התיצה ונקודים צפת"ח, מדצרים צדצר הפשוט שזכר כבר במקום אחר, או שהוא מצורר וניכר צאיזו הוא מדצר:
- (28) לבית אמה. דרך הנשים היטה, להיות להן בית לישיב למלאכתן, ואין הבח מגדת אלא לאמה:
- (29) וירץ. למה רץ ועל מה רץ, והיה כראות את הנוס, אמר, עשיר הוא זה, ונתן עיניו בממון:
- (30) על הגמלים. לשמרן, כמו והוא עומד עליהם (צראשית יח, ח) לשמש:
- (31) פניתי הבית. מעזודת אלילים:

<p>And the man came into the house, and he ungirded the camels; and he gave straw and provender for the camels, and water to wash his feet and the feet of the men that were with him.</p>	<p>וַיָּבֹא הָאִישׁ הַפִּיטָה וַיּוֹפֶתֶחַ הַגְּמָלִים וַיִּתֵּן תֶּבֶן וּמִסְפּוֹא לַגְּמָלִים וּמַיִם לְרַחֵץ רַגְלָיו וּרְגְלֵי הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר אִתּוֹ:</p>	<p>32 וַיָּבֹא הָאִישׁ הַפִּיטָה וַיּוֹפֶתֶחַ הַגְּמָלִים וַיִּתֵּן תֶּבֶן וּמִסְפּוֹא לַגְּמָלִים וּמַיִם לְרַחֵץ רַגְלָיו וּרְגְלֵי הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר אִתּוֹ:</p>
<p>And there was set food before him to eat; but he said: 'I will not eat, until I have told mine errand.' And he said: 'Speak on.'</p>	<p>וַיִּשְׂמוּ קֹדְמוֹהִי לְמִיכָל וַאֲמַר לֹא אֵיכּוֹל עַד דַּאֲמַלִּיל פְּתִילִי וַאֲמַר מְלִיל:</p>	<p>33 (כ' וַיִּשֶׁם) וַיִּשְׁמַע לְפָנָיו לֹאכֹל וַיֹּאמֶר לֹא אֵכֹל עַד אֶם-דְּבַרְתִּי דְּבַרְי וַיֹּאמֶר דְּבַר:</p>
<p>And he said: 'I am Abraham's servant.</p>	<p>וַאֲמַר עַבְדָּא דְּאַבְרָהָם אָנֹכִי:</p>	<p>34 וַיֹּאמֶר עַבְדְּ אַבְרָהָם אָנֹכִי:</p>
<p>And the LORD hath blessed my master greatly; and he is become great; and He hath given him flocks and herds, and silver and gold, and men-servants and maid-servants, and camels and asses.</p>	<p>וַיְבָרֵךְ יְיָ רַבּוֹנִי לְחֵדָּא וּסְגִי וַיִּהְיֶה לִּיה עָאן וְתוֹרִין וְכֶסֶף וְזָהָב וְעַבְדִּים וְשִׁפְחוֹת וְגַמְלִין וְחֲמֹרִים:</p>	<p>35 וַיְבָרֵךְ יְיָ אֶת-אֲדֹנִי מְאֹד וַיִּגְדֹּל וַיִּתֵּן-לוֹ צֹאן וּבָקָר וְכֶסֶף וְזָהָב וְעַבְדִּים וְשִׁפְחוֹת וְגַמְלִים וְחֲמֹרִים:</p>
<p>And Sarah my master's wife bore a son to my master when she was old; and unto him hath he given all that he hath.</p>	<p>וַיֵּלֶדֶת שָׂרָה אֶת־רַבּוֹנִי בֶרֶ לְרַבּוֹנִי בֶּתֶר דְּסִיבַת וַיִּהְיֶה לִּיה יֵת כָּל דְּלִיָּה:</p>	<p>36 וַתֵּלֶד שָׂרָה אִשְׁתִּי אֲדֹנִי בֶן לְאֲדֹנִי אַחֲרֵי זְקֻנָתָהּ וַיִּתֵּן-לוֹ אֶת-כָּל-אֲשֶׁר-לוֹ:</p>
<p>And my master made me swear, saying: Thou shalt not take a wife for my son of the daughters of the Canaanites, in whose land I dwell.</p>	<p>וְקִיִּים עָלִי רַבּוֹנִי לְמִימַר לֹא תִסַּב אֶתְחָא לְבָרִי מִבְּנוֹת כְּנַעֲנָא דְּאֵנָּה יְחִיב בְּאַרְעֵהוֹן:</p>	<p>37 וַיִּשְׁבַּעַנִי אֲדֹנִי לֵאמֹר לֹא-תִקַּח אִשָּׁה לְבָנִי מִבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר אָנֹכִי יֹשֵׁב בְּאַרְצוֹ:</p>
<p>But thou shalt go unto my father's house, and to my kindred, and take a wife for my son.</p>	<p>אֵלְהִינן לְבֵית אָבִא תִיזִיל וּלְיָרְעִיתִי וְתִסַּב אֶתְחָא לְבָרִי:</p>	<p>38 אִם-לֹא אֶל-בֵּית-אָבִי תֵלֶךְ וְאֶל-מִשְׁפַּחְתִּי וְלִקְחָתִי אִשָּׁה לְבָנִי:</p>
<p>And I said unto my master: Peradventure the woman will not follow me.</p>	<p>וַאֲמַרְתִּי לְרַבּוֹנִי מָאֵם לֹא תִיַּתִּי אֶתְחָא בְּתָרִי:</p>	<p>39 וַאֲמַר אֶל-אֲדֹנִי אֵלַי לֹא-תֵלֶךְ הָאִשָּׁה אַחֲרָי:</p>

- (32) ויפתח. החיר זמם שלהם (ז"ר ס, ח), שהיה סותם את פיהם שלא ירעו בדרך צדקות אחרים:
 (33) עד אם דברתי. הרי אם משמש בלשון אשר ובלשון כי, כמו עד פי יצא שילה (צראשית מט, י), זהו שאמרו חז"ל כי משמש צד' לשונות, והאחד אי, והוא אם:
 (36) ויתן לו את כל אשר לו. שטר מתנה הראה להם:
 (37) לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני. אם לא חלך מחלה אל בית אבי ולא תאצה ללכת אחריו:
 (39) אלי לא תלך האשה. אלי כתיב, צמ היטה לו לאליעזר, והיה מחזר למצוא עילה שיאמר לו אברהם לפנות אליו להשיאו צמו, אמר לו אברהם, בני ברוך ואתה ארוך, ואין ארוך מדבק בצרוך:

40 And he said unto me: The LORD,
before whom I walk, will send His
angel with thee, and prosper thy
way; and thou shalt take a wife for
my son of my kindred, and of my
father's house;

וַאֲמַר לִי יְיָ דַּפְלִיחִית קְדָמוֹתַי
יִשְׁלַח מַלְאָכָיו עִמָּךְ וַיַּצֵּלְךָ
אוֹרְחֶךָ וְתִסַּב אֶתְּתָא לְבְרִי
מִזִּרְעִיתִי וּמִבֵּית אָבִי:

וַיֹּאמֶר אֵלֵי יְהוָה אֲשֶׁר-
הִתְחַלַּכְתִּי לִפְנֵי יְשׁוּלַח מִלֵּאכֹוֹ
אֶתְךָ וְהַצַּלִּית דָּוִדָּךָ וְלִסְתַּחַת
אֲשֶׁר לִבְנֵי מִמְשַׁפְּחָתִי וּמִבֵּית
אבִּי:

41 then shalt thou be clear from my
oath, when thou comest to my
kindred; and if they give her not to
thee, thou shalt be clear from my
oath.

בְּכֵין תִּהְיֶי זָכָא מְמוּמָתִי אֲרִי
תִּתְקֶה לְזַרְעִיתִי וְאִם לֹא יִתְּנוּ
לָהּ וּתְהִי זָכָא מְמוּמָתִי:

אֲזַ תִּנָּקֶה מֵאֲלֹתַי כִּי תָבוֹא
אֶל־מִשְׁפַּחְתִּי וְאִם־לֹא יִתְּנוּ לָךְ
וְהָיִית נָקִי מֵאֲלֹתַי:

42 And I came this day unto the fountain, and said: O LORD, the God of my master Abraham, if now Thou do prosper my way which I go:

וְאֶתִּיתִי יוֹמָא דִּין לְעִנָּא
וְאִמְרִית יְיָ אֱלֹהֵיהּ דְּרִבּוּנִי
אֲבָרְקֵם אִם אֵית כֶּעַן רַעָא
שְׂדֵמָךְ לְאַצְלָחָא אוֹרְחֵי דְאַנָּא
אֲזִיל עִלָּה:

וַאֲבָא תַּיּוֹם אֶל-הָעֵץ וְאָמַר
יְהִנֵּה אֵלֵּהי אֲדֹנָי אֲבָרְכֶם אִם-
יִשְׁדֶּה-יָאֵל מִצְּלִיחַ דְּרַבִּי אֲשֶׁר
אֲנִי הִלְכָּה עֲלֵיהֶּ:

43 behold, I stand by the fountain of
water; and let it come to pass, that
the maiden that cometh forth to
draw, to whom I shall say: Give me,
I pray thee, a little water from thy
pitcher to drink;

הָא אָנא קאים על עינא
דמא ותהי עלימתא דתפוק
לממלי ואימר לה אשקני כען
זעיר מא מקולתיד:

43
הִנֵּה אֲנִי נֹצֵב עַל-עֵינֵי הַמַּיִם
וְהָיָה הָעֵלְמָה הַיְצִאת לְשֹׂאֵב
וְאָמַרְתִּי אֵלָיָה הִשְׁקִינִי נָא
מֵעַט-מַיִם מִכֶּדֶד:

44 and she shall say to me: Both drink
thou, and I will also draw for thy
camels; let the same be the woman
whom the LORD hath appointed
for my master's son.

וְחִימָר לִי אֶף אֶת אִשֶּׁת וְאֶף
לְגִמְלָה אֲמָלִי הִיא אֶתְתָּא
דְּזִמִּין " לְבַר רַבּוּנִי:

וַאֲמַרְתָּ אֵלַי גַּם־אַתָּה שְׁלֵתָ וְגַם
לְגַמְלִיד אֲשָׁאֵב הוּא הָאִשָּׁה
אֲשֶׁר־הָכִיתָ יְתוּהָ לְבֶן־אָדָם׃

45 And before I had done speaking to
my heart, behold, Rebekah came
forth with her pitcher on her
shoulder; and she went down unto
the fountain, and drew. And I said
unto her: Let me drink, I pray thee.

אָנא עד לא שִׁיבִיתִי לְמִלָּלָא
בְּלִבִּי וְהָא רַבָּקָה נִפְקַת
וְקוֹלָתָהּ עַל כְּתֻפָּהּ וְנִחַתָּת
לְשִׁנָּא וּמִלָּת וְאַמְרִית לָהּ
אַשְׁקִי כְעֵן:

אֲנִי טָרָם אֲכַלָּה לְדַבֵּר אֶל-לִבִּי
וְהָיָה רִבְקָה יֵצֵאת וְכִדְּתָה עַל-
שִׁכְמָהּ וְתִרְדַּר הָעֵינָהּ וְתִשָּׂא
וְאָמַר אֵלֶיהָ הִשְׁקִינִי נָא:

46 And she made haste, and let down her pitcher from her shoulder, and said: Drink, and I will give thy camels drink also. So I drank, and she made the camels drink also.

וְאוֹחִיָּאת וְאַחִיָּתָת קוֹלְתָהּ מִנֶּחֱ
וְאַמְרַת אִשָּׁתָּהּ וְאָף גַּמְלָךְ אֲשָׁקִי
וְיִשְׁתִּיתִי וְאָף גַּמְלִיאָ אֲשָׁקִיָּאת:

וַתִּמְהַר וַתִּזְרַד כִּדְהַל מַעְלִיָּה
וַתֹּאמֶר שְׂתֵה וְגַם־גִּמְלִיךָ אֶשְׁקָה
וְאִשָּׁת וְגַם הַגְּמִלִים הִשְׁקַתָּה:

(42) ואבא היום. היום יאמתי והיום בחתי, מכאן שקפסא לו הארץ. אמר רבי אחא, יפה שיהיו של עצדי אבות לפני המקום מתורתן של בניס, שהרי פרשה של אליעזר כפולה בתורה, והרבה גופי תורה לא נמנו אלא בזרמיזה:

(44) גם אתה. גם לרבות אנשים שעמו: הוכיח. בירר והודיע, וכן כל הוכחה שבמקרא, צָרור דָּבָר:

(45) טרם אכלה. טרם שאני מכלה, וכן כל לשון הווה, פעמים שהוא מדבר בלשון עבר, כמו טָרַם פְּלִיטִי, ופעמים שמדבר בלשון עתיד, כמו פִּי אֶמַר אֵיזֵב, הרי לשון עבר, כָּךְ יַעֲשֶׂה אֵיזֵב (איזב א, ה) הרי לשון עתיד, ופירוש שניהם לשון הווה, כי אומר היה איזב אולי חטאו בני וגו' והיה עושה כך:

<p>47 And I asked her, and said: Whose daughter art thou? And she said: The daughter of Bethuel, Nahor's son, whom Milcah bore unto him. And I put the ring upon her nose, and the bracelets upon her hands.</p>	<p>וַאֲשָׁאֵל אֹתָהּ וְאָמַר בֶּת-מִי אַתְּ וְנֹאמְרָה בֶּת-בְּתוּאֵל בֶּן-נָחוֹר מִן אֹתָהּ וְנֹאמְרָה בֶּת בְּתוּאֵל בֶּר נָחוֹר דִּילִידַת לִיָּה מִלְכָּה וְשׁוּיָתִי קִדָּשָׁא עַל אֶפְהָ וְשִׁירָיָא עַל יָדָהּ:</p>	<p>47 וַאֲשָׁאֵל אֹתָהּ וְאָמַר בֶּת-מִי אַתְּ וְנֹאמְרָה בֶּת-בְּתוּאֵל בֶּן-נָחוֹר מִן אֹתָהּ וְנֹאמְרָה בֶּת בְּתוּאֵל בֶּר נָחוֹר דִּילִידַת לִיָּה מִלְכָּה וְשׁוּיָתִי קִדָּשָׁא עַל אֶפְהָ וְשִׁירָיָא עַל יָדָהּ:</p>
<p>48 And I bowed my head, and prostrated myself before the LORD, and blessed the LORD, the God of my master Abraham, who had led me in the right way to take my master's brother's daughter for his son.</p>	<p>וּכְרַעִית וּסְגִידִית קֳדָם יְיָ וּבְרִיכִית יֵת יְיָ אֱלֹהֵיהָ דְרַבּוּנִי אַבְרָהָם דִּדְפָּרְנִי בְּאֹרַח קְשׁוּט לְמַסַּב יֵת בֶּת אַחֵיהָ דְרַבּוּנִי לְבָרִיָּה:</p>	<p>48 וְאֶקֶד וְאֶשְׁתַּחֲוֶה לַיהוָה וְאֶבְרַךְ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדֹנִי אַבְרָהָם אֲשֶׁר הִנְחֵנִי בְּדֶרֶךְ אֱמֶת לְקַחַת אֶת־בֶּת־אָחִי אֲדֹנִי לְבָנוֹ:</p>
<p>49 And now if ye will deal kindly and truly with my master, tell me; and if not, tell me; that I may turn to the right hand, or to the left.'</p>	<p>וּכְעַן אִם אֵיתִיכּוֹן עֲבָדִין טִיבִי וּקְשׁוּט עִם רַבּוּנִי חֲוֹן לִי וְאִם לֹא חֲוֹן לִי וְאַתְפְּנִי עַל יְמִינָא אוּ עַל שְׂמָאלָא:</p>	<p>49 וְעַתָּה אִם־יִשְׁלַחַם עֲשִׂים חֶסֶד וְאֱמֶת אֶת־אֲדֹנִי הִגִּידוּ לִי וְאִם־לֹא תִּגִּידוּ לִי וְאַפְּנֶה עַל־יְמִין אוּ עַל־שְׂמָאל:</p>
<p>50 Then Laban and Bethuel answered and said: 'The thing proceedeth from the LORD; we cannot speak unto thee bad or good.</p>	<p>וַיַּעַן לָבָן וּבְתוּאֵל וַיֹּאמְרוּ מִן קֳדָם יְיָ נִפְק פְּתָנְמָא לִית אֲנַחְנָא יִכְלִין לְמַלְלָא עֲמָךְ בִּישׁ אוּ טִב:</p>	<p>50 וַיַּעַן לָבָן וּבְתוּאֵל וַיֹּאמְרוּ מִיְהוָה יֵצֵא הַדְּבָר לֹא נוּכַל דְּבַר אֱלִיךָ רַע אוּ טוֹב:</p>
<p>51 Behold, Rebekah is before thee, take her, and go, and let her be thy master's son's wife, as the LORD hath spoken.'</p>	<p>הֵנֵּה רִבְקָה קֳדָמְךָ דְּבַר וְאִיזִיל וְתָחִי אִתָּהּ לְבַר רַבּוּנְךָ כְּמָא דְּמַלִּיל יְיָ:</p>	<p>51 הֵנֵּה־רִבְקָה לְפָנֶיךָ קַח וְלֵךְ וְתָחִי אִשָּׁה לְבֶן־אֲדֹנֶיךָ כַּאֲשֶׁר דְּבַר יְהוָה:</p>
<p>52 And it came to pass, that, when Abraham's servant heard their words, he bowed himself down to the earth unto the LORD.</p>	<p>וַהֲנִיחָהּ כִּד שְׁמַע עֲבָדָא דְאַבְרָהָם יֵת פְּתָנְמִיהוֹן וּסְגִיד עַל אֶרֶץ קֳדָם יְיָ:</p>	<p>52 וַיְהִי כַּאֲשֶׁר שָׁמַע עֶבֶד אַבְרָהָם אֶת־דְּבָרֵיהֶם וַיִּשְׁתַּחוּ אֶרְצָה לַיהוָה:</p>
<p>53 And the servant brought forth jewels of silver, and jewels of gold, and raiment, and gave them to Rebekah; he gave also to her brother and to her mother precious things.</p>	<p>וַאֲפִיק עֲבָדָא מְנִין דְּכֶסֶף וּמְנִין דְּדָהָב וּלְבוּשִׁין וַיִּתֵּב לְרִבְקָה וּמִגְדָּנִין יִתֵּב לְאַחֵיהָ וּלְאִמָּהּ:</p>	<p>תַּמְשִׁי וַיּוֹצֵא הָעֶבֶד כְּלֵי־כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב וּבְגָדִים וַיִּתֵּן לְרִבְקָה וּמִגְדָּנֹת נָתַן לְאָחֶיהָ וּלְאִמָּהּ:</p>

(47) ואשאל ואשם. שנה הסדר, שהרי הוא מחלה נתן ואחר כך שלל, אלא שלא יתפשוהו דצדרי ויאמרו, היאך נתת לה ועדיין אינך יודע מי היא:

(49) על ימין. מצנות ישמעאל: על שמאל. מצנות לוט, שהיה יושב לשמאלו של אברהם (צ"ר ס, ט):

(50) ויען לבן ובתואל. רשע היה, וקפץ להשיג לפני אציו: לא נוכל דבר אליך. למאן דדבר הזה, לא על ידי משונת דבר רע ולא על ידי משונת דבר הגון, לפי שניכר שמה' יאל הדבר לפי דברך שזימנה לך:

(52) וישתחו ארצה. מכאן שמודים על צורה טובה (צ"ר ס, ו):

(53) ומגדנות. לשון מגדים, שהביא עמו מיני פירות של ארץ ישראל:

<p>54 And they did eat and drink, he and the men that were with him, and tarried all night; and they rose up in the morning, and he said: 'Send me away unto my master.'</p>	<p>וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׂתּוּ הוּא וְהָאֲנָשִׁים וַיֵּשְׁבוּ לַלַּיְלָה וַיָּקֻמוּ בַּבֹּקֶר וַיֹּאמֶר שְׁלַחְנִי לְאֹדְנִי:</p>	<p>54 וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׂתּוּ הוּא וְהָאֲנָשִׁים וַיֵּשְׁבוּ לַלַּיְלָה וַיָּקֻמוּ בַּבֹּקֶר וַיֹּאמֶר שְׁלַחְנִי לְאֹדְנִי:</p>
<p>55 And her brother and her mother said: 'Let the damsel abide with us a few days, at the least ten; after that she shall go.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר אָחִיהָ וְאִמָּהּ תְּתִיב עוֹלִימְתָא עִמָּנוּ עֵדָן בְּעֵדָן אוֹ עֶסְרָא יָרְחִין בֵּתָר כֵּן תִּיזִיל:</p>	<p>55 וַיֹּאמֶר אָחִיהָ וְאִמָּהּ תְּשֵׁב הַנֶּעֱרָ אִתָּנוּ יָמִים אוֹ עֶשְׂרֵי אַחֵר תֵּלֶךְ:</p>
<p>56 And he said unto them: 'Delay me not, seeing the LORD hath prospered my way; send me away that I may go to my master.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר לָהֶן לֹא תִאָּחֲרוּן יָתִי וַיִּי אֶצְלַח אוֹרְחִי שְׁלַחְוִי וְאֶהְיֶה לְתֵן רַבּוֹנִי:</p>	<p>56 וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אַל-תִּאָּחֲרוּן אִתִּי וַיְהִיֹּה הַצִּלִּית דַּרְכִּי שְׁלַחְוִי וְאֶלְכָה לְאֹדְנִי:</p>
<p>57 And they said: 'We will call the damsel, and inquire at her mouth.'</p>	<p>וַיֹּאמְרוּ נִקְרִי לְעוֹלִימְתָא וְנִשְׁמַע מֵא דְהִיא אִמְרָא:</p>	<p>57 וַיֹּאמְרוּ נִקְרָא לַנֶּעֱרָ וְנִשְׁאַלָהּ אֶת-פִּיהָ:</p>
<p>58 And they called Rebekah, and said unto her: 'Wilt thou go with this man?' And she said: 'I will go.'</p>	<p>וַיִּקְרֹוּ לְרֵבְקָה וַיֹּאמְרוּ לָהּ הֲתִיזִלִין עִם גּוֹבְרָא הָדִין וַאֲמַרְת אִיזִיל:</p>	<p>58 וַיִּקְרְאוּ לְרֵבְקָה וַיֹּאמְרוּ אֵלֶיהָ הֲתֵלְכִי עִם-הָאִישׁ הַזֶּה וְתֹאמַר אֵלָיו:</p>
<p>59 And they sent away Rebekah their sister, and her nurse, and Abraham's servant, and his men.</p>	<p>וַיִּשְׁלְחוּ יֵת רֵבְקָה אַחֲתֵהוֹן וַיֵּת מִיִּנְקָתָהּ וַיֵּת עֲבָדָא דְאַבְרָהָם וַיֵּת גּוֹבְרוֹהִי:</p>	<p>59 וַיִּשְׁלְחוּ אֶת-רֵבְקָה אַחֲתָם וְאֶת-מִנְקָתָהּ וְאֶת-עֲבָד אַבְרָהָם וְאֶת-אֲנָשָׁיו:</p>
<p>60 And they blessed Rebekah, and said unto her: 'Our sister, be thou the mother of thousands of ten thousands, and let thy seed possess the gate of those that hate them.'</p>	<p>וַיְבָרִכוּ יֵת רֵבְקָה וַיֹּאמְרוּ לָהּ אַחֲתָנָא אַתְּ הִנְאִי לְאַלְפִין וּלְרַבּוֹן וַיִּירֶתוּן בְּנֹכִי יֵת קְרוֹנִי סְנְאִיהוֹן:</p>	<p>60 וַיְבָרְכוּ אֶת-רֵבְקָה וַיֹּאמְרוּ לָהּ אַחֲתָנוּ אַתְּ הִנְי לְאַלְפֵי רֵבְקָה וַיִּירֶשׁ זֶרַעְךָ אֶת שַׁעַר שִׂנְאָיו:</p>
<p>61 And Rebekah arose, and her damsels, and they rode upon the camels, and followed the man. And the servant took Rebekah, and went his way.</p>	<p>וַקָּמַת רֵבְקָה וְעוֹלִימְתָהּ וַרְכִּיבָא עַל גַּמְלָיָא וַאֲזָלָא בֵּתָר גּוֹבְרָא וּדְבַר עֲבָדָא יֵת רֵבְקָה וַאֲזָל:</p>	<p>61 וַתִּקַּם רֵבְקָה וְנַעֲרֹתֶיהָ עַל-הַגַּמְלִים וַתֵּלְכֶנָּה אַחֲרֵי הָאִישׁ וַיִּקַּח הָעֶבֶד אֶת-רֵבְקָה וַיֵּלֶךְ:</p>

(54) וילינו. כל לינה שצמקרא לינה לילה אחד:
(55) ויאמר אחיה ואמה. וצמקרא היכן היה, הוא היה רוצה לעכב וצא מלאך והמיתו: ימים. שנה (כתובות נז:) כמו ימים פהיה גאולתו (ויקרא כה, כט) שכן נותנין לצמולה זמן י"ב חדש, לפרנס את עצמה צמקשיטים: או עשור. ייחדשים. ואם תאמר ימים ממש, אין דרך המצקשים לצקש דבר מועט, ואם לא תרצה, תן לנו מרובה מזה:
(57) ונשאלה את פיה. מכאן שאין משיאין את האשה אלא מדעתה (צ"ר ס, יב):
(58) ותאמר אלך. מעצמי ואף אם אינכם רוצים:
(60) את היי לאלפי רבבה. את וזרעך תקבלו אותה צרכה שנאמר לא צררם צהר המוריה, הרצה לרצה את זרעך וגו',
יהי רצון שיהא אותו הזרע ממך ולא מאשה אחרת:

62	And Isaac came from the way of Beer-lahai-roi; for he dwelt in the land of the South.	וַיֵּצֵקֶל בָּא מִבּוֹא בְּאֵר לַחֵי רֹאִי וְהוּא יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַנֶּגֶב:	וַיֵּצֵקֶל עָאֵל בְּמִיתוּהִי מִבִּירָא דְּמִלְאָךְ קִינְמָא אִתְחַזִּי עֲלֵהּ וְהוּא יְתִיב בְּאֶרֶע דְּרֹמָא:
63	And Isaac went out to meditate in the field at the eventide; and he lifted up his eyes, and saw, and behold, there were camels coming.	וַיֵּצֵא יִצְחָק לְשׁוּחַ בִּשְׁדָּה לִפְנֵי עֶרֶב וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה גְמָלִים בָּאִים:	וַנִּפֵּק יִצְחָק לְצִלְאָה בְּחֻקְלָא לְמִפְנֵי רִמְשָׁא וּזְקַף עֵינֹהִי וַחֲזָא וְהָא גְמָלִיא אֲתָן:
64	And Rebekah lifted up her eyes, and when she saw Isaac, she alighted from the camel.	וַתִּשָּׂא רֵבְקָה אֶת־עֵינֶיהָ וַתֵּרָא אֶת־יִצְחָק וַתִּפֹּל מֵעַל הַגָּמֵל:	וּזְקַפְתָּ רֵבְקָה יָת עֵינֶיהָ וַחֲזָא יָת יִצְחָק וַאֲתַרְכִּינָתָּ מֵעַל גְּמָלָא:
65	And she said unto the servant: 'What man is this that walketh in the field to meet us?' And the servant said: 'It is my master.' And she took her veil, and covered herself.	וַתֹּאמֶר אֶל־הָעֶבֶד מִי־הָאִישׁ הַלֹּזֵה הַהֹלֵךְ בִּשְׁדָּה לִקְרֹאתָנוּ וַיֹּאמֶר הָעֶבֶד הוּא אֲדֹנִי וַתִּקַּח הַצִּעִיר וַתִּתְּכֶס:	וַאֲמַרְתָּ לְעֶבְדָּא מִן גּוֹבְרָא דִּיכִי דְּמַתְּלִיד בְּחֻקְלָא לְסִדְּמוֹתָנָא וַאֲמַר עֶבְדָּא הוּא רַבּוּנִי וְנִסִּיבַת עֵיפָא וַאֲתַפְסִיאַת:
66	And the servant told Isaac all the things that he had done.	וַיְסַפֵּר הָעֶבֶד לְיִצְחָק אֵת כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר עָשָׂה:	וַאֲשַׁתְּשִׁי עֶבְדָּא לְיִצְחָק יָת כָּל פְּתִגְמֵיא דְּעֶבֶד:
67	And Isaac brought her into his mother Sarah's tent, and took Rebekah, and she became his wife; and he loved her. And Isaac was comforted for his mother.	וַיְבִאָהּ יִצְחָק הָאֵלֶּהָ שָׂרָה אִמּוֹ וַיִּקַּח אֶת־רֵבְקָה וַתְּהִי־לּוֹ לְאִשָּׁה וַיֵּאָהֲבָהּ וַיִּנָּחֶם יִצְחָק אַחֲרֵי אִמּוֹ: (פ)	וַאֲעֵלֶה יִצְחָק לְמִשְׁכְּנָא וַחֲזָא וְהָא תַּקְנִין עוֹבְדֵהָא כְּעוֹבְדֵי שָׂרָה אִמִּיהָ וְנִסִּיב יָת רֵבְקָה וַתְּהִי לִיהּ לְאִתּוּ וְרִיחְמָהּ וַאֲתִנָּחֶם יִצְחָק בְּתֵר אִמִּיהָ:
XXV	And Abraham took another wife, and her name was Keturah.	וַיִּסְרַף אֲבִרְהָם וַיִּקַּח אִשָּׁה וּשְׁמָהּ קֶטוּרָה:	וַאֲוִסִּיף אֲבִרְהָם וְנִסִּיב אֶתְתָּא וּשְׁמָהּ קֶטוּרָה:
2	And she bore him Zimran, and Jokshan, and Medan, and Midian, and Ishbak, and Shuah.	וַתֵּלֶד לּוֹ אֶת־זִמְרָן וְאֶת־יֶקְשָׁן וְאֶת־מֶדָן וְאֶת־מִדְיָן וְאֶת־יִשְׁבָּק וְאֶת־שׁוּחַ:	וַיֵּלִידַת לִיהּ יָת זִמְרָן וְיָת יֶקְשָׁן וְיָת מֶדָן וְיָת מִדְיָן וְיָת יִשְׁבָּק וְיָת שׁוּחַ:

(62) מבוא באר לחי רואי. שהלך להביא הגר לאברהם אציו שישאנה (צ"ר ס, יד): יושב בארץ הנגב. קרוב לאותו באר, שנאמר ויסע משם אברהם אלנה הנגב וישב צין קדש וצין בדר: שנאמר והנה צין קדש וצין בדר: (63) לשוח. לשון תפלה (צ"ר סס), כמו ישפך שיחו (תהלים קב, א): (64) ותרא את יצחק. ראית אותו דוד ומהא (ס"א ותמהה) מפניו (צ"ר ס, טו): ותפל. השמיטה עזמה לארץ, כמרגומו ואמרכינת, הטעה עזמה לארץ ולא הגיעה עד הקרקע, כמו הטיף לא בדר, ארכיני. ויט שמים (שמואל א' כ, י), וארכין, לשון מוטה לארץ, ודומה לו כי יפול לא יוקל (תהלים לו, כד), כלומר אם יטה לארץ לא יגיע עד הקרקע: (65) ותתכס. לשון ותתפעל, כמו וסתקצר, וסתקצר: (66) ויספר העבד. גלה לו נסים שנעשו לו, שקפלה לו הארץ (צ"ר ס, טו), ושנודמנה לו רבקה בתפלתו: (67) האלהה שרה אמו. וציאה האלהה, והרי היא שרה אמו, כלומר ונעשית דוגמת שרה אמו, שכל זמן ששרה קיימת, היה נר דלוק מערב שבת לערב שבת, וברכה מזויה בעיסה, וענן קשור על האהל, ומשמחה פסקו, וכשזאת רבקה חזרו (צ"ר ס, טז): אחרי אמו. דרך ארץ, כל זמן שאמו של אדם קיימת כרוך הוא אללה, ומשמחה, הוא מתנחם באשמו: (1) קטורה. זו הגר, ונקראת קטורה על שם שנאים מעשיה כקטרת, ושקשרה פתחה, שלא נודווגה לאדם מיום שפרשה מאברהם (צ"ר סא, ד):

<p>3 And Jokshan begot Sheba, and Dedan. And the sons of Dedan were Asshurim, and Letushim, and Leummim.</p>	<p>וַיִּקְשֶׁן יֶלֶד אֶת־שָׁבָא וְאֶת־דֶּדָן וַיִּבְנֶי דֶּדָן הָיוּ לְמִשְׁרֵיִן וּלְשֹׁכֵינִין וּלְלִמְמִיִּם:</p>	<p>3 וַיִּקְשֶׁן יֶלֶד אֶת־שָׁבָא וְאֶת־דֶּדָן וַיִּבְנֶי דֶּדָן הָיוּ אֲשֻׁרִים וּלְטוּשִׁים וּלְלִמְמִים:</p>
<p>4 And the sons of Midian: Ephah, and Ephraim, and Hanoch, and Abida, and Eldaah. All these were the children of Keturah.</p>	<p>וַיִּבְנֶי מִדְיָן עִיפָה וְעִפְרָיִם וְחִנֹּךְ וְאַבִּידָע וְאֶלְדָּעָה כָּל־אֵלֶיךָ בְּנֵי קֶטוּרָה:</p>	<p>4 וַיִּבְנֶי מִדְיָן עִיפָה וְעִפְרָיִם וְחִנֹּךְ וְאַבִּידָע וְאֶלְדָּעָה כָּל־אֵלֶיךָ בְּנֵי קֶטוּרָה:</p>
<p>5 And Abraham gave all that he had unto Isaac.</p>	<p>וַיִּתֵּן אֲבֹרָהָם אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ לְיִצְחָק:</p>	<p>5 וַיִּתֵּן אֲבֹרָהָם אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ לְיִצְחָק:</p>
<p>6 But unto the sons of the concubines, that Abraham had, Abraham gave gifts; and he sent them away from Isaac his son, while he yet lived, eastward, unto the east country.</p>	<p>וּלְבָנֵי הַפִּילִגְשִׁים אֲשֶׁר לְאֲבֹרָהָם נָתַן אֲבֹרָהָם מַתָּנֹת וַיִּשְׁלַחֲנֵם מִיִּשְׁרָאֵל מִעַל יִצְחָק בְּנוֹ בְּעֹדְנֵהוּ חַי קְדָמָה אֶל־אֶרֶץ קְדָם:</p>	<p>6 וּלְבָנֵי הַפִּילִגְשִׁים אֲשֶׁר לְאֲבֹרָהָם נָתַן אֲבֹרָהָם מַתָּנֹת וַיִּשְׁלַחֲנֵם מִיִּשְׁרָאֵל מִעַל יִצְחָק בְּנוֹ בְּעֹדְנֵהוּ חַי קְדָמָה אֶל־אֶרֶץ קְדָם:</p>
<p>7 And these are the days of the years of Abraham's life which he lived, a hundred threescore and fifteen years.</p>	<p>וְאֵלֶּה יְמֵי שְׁנֵי חַיֵּי אֲבֹרָהָם דְּחִיָּא מֵאָה וְשִׁבְעִין וְחִמִּישׁ שָׁנִין:</p>	<p>7 וְאֵלֶּה יְמֵי שְׁנֵי־חַיֵּי אֲבֹרָהָם אֲשֶׁר־חַי מֵאָתָּה שָׁנָה וְשִׁבְעִים שָׁנָה וְחִמִּישׁ שָׁנִים:</p>
<p>8 And Abraham expired, and died in a good old age, an old man, and full of years; and was gathered to his people.</p>	<p>וַיָּגָע וַיָּמָת אֲבֹרָהָם בְּשִׁיבָה טוֹבָה זָקֵן וְשָׁבַע וַיֵּאָסֶף אֶל־עַמּוּיוֹ:</p>	<p>8 וַיָּגָע וַיָּמָת אֲבֹרָהָם בְּשִׁיבָה טוֹבָה זָקֵן וְשָׁבַע וַיֵּאָסֶף אֶל־עַמּוּיוֹ:</p>
<p>9 And Isaac and Ishmael his sons buried him in the cave of Machpelah, in the field of Ephron the son of Zohar the Hittite, which is before Mamre;</p>	<p>וַיִּקְבְּרוּ אוֹתוֹ יִצְחָק וְיִשְׁמָעֵאל בְּנוֹיו אֶל־מַעְרַת הַמַּכְפֵּלָה אֶל־שָׂדֶה עֶפְרֹן בֶּן־צֹחַר הַחִתִּי דָעַל אִפִּי מַמְרֵא:</p>	<p>9 וַיִּקְבְּרוּ אוֹתוֹ יִצְחָק וְיִשְׁמָעֵאל בְּנוֹיו אֶל־מַעְרַת הַמַּכְפֵּלָה אֶל־שָׂדֶה עֶפְרֹן בֶּן־צֹחַר הַחִתִּי אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי מַמְרֵא:</p>

(3) אשורים ולטושים. שם ראשי אומות. (שם ה.) ותרגום של אונקלוס אין לי ליטצו על לשון המקרא, שפירש למשיקין, לשון מחנה, ואל תאמר שאינו כן מפני האלף שאינה יסודית, הרי לנו תיבות שאין בראשם אלף, ונתוספה אלף בראשם, כמו חומת חֲנָךְ, שהוא מן נכה רגלים, וכמו אסוף שָׁמֶן, שהוא מן וְרִחָף וְסָכָף. ולטושים. הם בעלי אהלים, המתפזרים אנה ואנה, ונוסעים איש צאהלי אפדנו, וכן הוא אומר וְהָיָה גְטוּשִׁים עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ, (שמואל א ל, טז.) שכן למדנו ונו"ן מתחלפות זו בזו:

(5) ויתן אברהם וגו'. אמר ר' נחמיה, זכרת דייחיקי נתן לו, שאמר לו הקב"ה לאברהם וְהָיָה צָרְכָּה, הזכרות מסורות זידך לזכך את מי שתרצה, ואברהם מסרם ליצחק:

(6) הפילגשים. חסר כתיב, שלא היתה אלא פלגש אחת (צ"ר סא, ד), היא הגר, היא קטורה. נשים זכותה, פלגשים בלא כחוצה, כדאמרין בסנהדרין (כא.) זנשים ופלגשים דדוד: נתן אברהם מתנות. פירשו רבותינו (שם לא.), שם טומאה מסר להם. דבר אחר, מה שניתן לו על אודות שרה, ושאר מתנות שנמנו לו, הכל נתן להם, שלא רצה ליהנות מהם:

(7) מאת שנה ושבעים שנה וחמש שנים. צן ק' כצן ע', וצן ע' כצן ה' בלא חטא:

(9) יצחק וישמעאל. מכאן שעשה ישמעאל תשובה, והולך את יצחק לפניו, והיא שיהיה טובה שנאמר באברהם (צ"ר לה,

10	the field which Abraham purchased of the children of Heth; there was Abraham buried, and Sarah his wife.	הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר־קָנָה אַבְרָהָם מֵאֶת בְּנֵי־חֵת שָׁמָּה קָבַר אַבְרָהָם וְשָׂרָה אִשְׁתּוֹ:	10
11	And it came to pass after the death of Abraham, that God blessed Isaac his son; and Isaac dwelt by Beer-lahai-roi.	וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת־יִצְחָק בְּנוֹ וַיָּשָׁב יִצְחָק עִם־בְּאֵר לַחֵי רֹאִי: (פ)	11
12	Now these are the generations of Ishmael, Abraham's son, whom Hagar the Egyptian, Sarah's handmaid, bore unto Abraham.	וְאֵלֶּה תִּלְדֹת יִשְׁמָעֵאל בֶּן־אַבְרָהָם אֲשֶׁר יָלְדָה הָגָר הַמִּצְרַיִת שִׁפְתַּת שָׂרָה לְאַבְרָהָם:	שביעי 12
13	And these are the names of the sons of Ishmael, by their names, according to their generations: the first-born of Ishmael, Nebaioth; and Kedar, and Adbeel, and Mibsam,	וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל בְּשֵׁמֹתָם לְתוֹלְדֹתָם בְּכֹר יִשְׁמָעֵאל נָבִי' וְקֶדָר וְאַדְבֵּעַל וּמִבְשָׁם:	13
14	and Mishma, and Dumah, and Massa;	וּמִשְׁמַע וְדוּמָה וּמִשָּׂא:	14
15	Hadad, and Tema, Jetur, Naphish, and Kedem;	חֲדָד וְתִמְאָ וְיִטּוֹר נָפִישׁ וְקֶדְמָה:	15
16	these are the sons of Ishmael, and these are their names, by their villages, and by their encampments; twelve princes according to their nations.	אֵלֶּה הֵם בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל וְאֵלֶּה שְׁמֹתָם בְּחֻצְרֵיהֶם וּבִשְׂרֵיתָם שְׁנָיִם־עָשָׂר נָשִׂאִם לְאַמְתָּם:	מפטיר 16
17	And these are the years of the life of Ishmael, a hundred and thirty and seven years; and he expired and was gathered unto his people.	וְאֵלֶּה שְׁנֵי חַיֵּי יִשְׁמָעֵאל מֵאָת שָׁנָה וּשְׁלָשִׁים שָׁנָה וְשֶׁבַע שָׁנִים וַיָּגָע וַיִּקָּמָת וַיֵּאָסֶף אֶל־עַמּוּיוֹ:	17

(3):

(11) ויהי אחרי מות אברהם ויברך וגו'. נסמו' מנחומי אזלים (סוטה יד.). דבר אחר, אף על פי שמסר הקדוש צרוך הוא את הזכרות לאברהם, נתיירא לצרך את יצחק, מפני שפסה את עשו יואל ממנו, אמר, יצא בעל הזכרות ויצרך את אשר ייטב צעיניו, וצא הקצ"ה וזכרו:

(13) בשמותם לתולדותם. סדר לידתן זה אחר זה:

(16) בחצריהם. כרכים שאין להם חומה. ותרגמו בפצחיהון, שהם מפוצחים, לשון פתיחה, כמו פָּחַחוּ וְרָנְנוּ (תהלים נח,

(7):

(17) ואלה שני חיי ישמעאל וגו'. אמר רבי חייא בר אבא, למה נמנו שנותיו של ישמעאל, כדי לייחס זהם שנותיו של יעקב, משנותיו של ישמעאל למדנו, ששמש יעקב צבית עבר י"ד שנה כשפירש מאביו, קודם שצא אלל לנן, שהרי כשפירש יעקב מאביו מת ישמעאל, שנאמר וַיֵּלֶךְ עֶשָׂו אֶל יִשְׁמָעֵאל וגו', כמו שמפורש בסוף מגלה נקראת (מגילה יז.), (ורש"י הביאו סוף פ'

קס
פסוקים

18 And they dwelt from Havilah unto Shur that is before Egypt, as thou goest toward Asshur: over against all his brethren he did settle.

וַיִּשְׁכְּנוּ מִחַוִּילָה עַד-שׁוּר אֲשֶׁר
עַל-פְּנֵי מִצְרַיִם בְּאֶחָה אַשּׁוּרָה
עַל-פְּנֵי כָל-אֶחָיו נִפְּלָ: (פ)

The Haftarah is I Kings 1:1 – 1:31 on page 243.

תולדות
כג

19 And these are the generations of Isaac, Abraham's son: Abraham begot Isaac.

וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק בֶּן-
אַבְרָהָם אֲבִירָהּ הוֹלִיד אֶת-
יִצְחָק:

20 And Isaac was forty years old when he took Rebekah, the daughter of Bethuel the Aramean, of Paddan-aram, the sister of Laban the Aramean, to be his wife.

וַיְהִי יִצְחָק בֶּן-אַרְבָּעִים שָׁנָה
בִּקְחָתוֹ אֶת-רֵבֶקָה בַּת-בְּתוּאֵל
הָאֲרָמִי מִפָּדָן אֲרָם אֶחָתָהּ
לְבָן הָאֲרָמִי לִזְנוּתָהּ:

20

21 And Isaac entreated the LORD for his wife, because she was barren; and the LORD let Himself be entreated of him, and Rebekah his wife conceived.

וַיַּעֲתָר יִצְחָק לַיהוָה לְזָכַח
אִשְׁתּוֹ כִּי עֲקָרָה הִוא וַיַּעֲתָר לוֹ
יְהוָה וַתֵּהָרֶה רֵבֶקָה אִשְׁתּוֹ:

21

22 And the children struggled together within her; and she said: 'If it be so, wherefore do I live?' And she went to inquire of the LORD.

וַיִּתְרָצוּ הַבָּנִים בְּקֶרֶבָהּ
וַתֹּאמֶר אִם-כֵּן לָמָּה זֶה אֲנִי
וַתִּלְךְ לִדְרֹשׁ אֶת-יְהוָה:

22

תולדות): ויגוע. לא נאמרה גויעה אלא צדיקים:

(18) נפל. שכן, כמו ומדין ועמלק וכל בני קדם נופלים צעמק (שופטים ז, יז). כאן הוא אומר לשון נפילה, ולהלן אומר על פני כל אחיו יפון (בראשית טז, יז), עד שלא מת אברהם ישכון. משמת אברהם נפל:

(19) ואלה תולדות יצחק. יעקב ועשו האמורים צפרה: אברהם הוליד את יצחק. (לאחר שקרא הקב"ה שמו אברהם אחר כך הוליד את יצחק. דבר אחר), על ידי שכתב הכחוש יצחק בן אברהם, הוצק לו מר אברהם הוליד את יצחק, לפי שהיו ליניני הדור אמורים מאבימלך נמעצרה שרה, שהרי כמה שנים שהתה עם אברהם ולא נמעצרה הימנו, מה עשה הקב"ה, צר קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם, והעידו הכל אברהם הוליד את יצחק, וזהו שכתב כאן יצחק בן אברהם (היה), שהרי עדות יש שאברהם הוליד את יצחק:

(20) בן ארבעים שנה. שהרי כשצא אברהם מהר המוריה נמצא שנוולדה רבקה, ויצחק היה בן ל"ז שנה, שהרי צו צפרק מתה שרה, ומשנולד יצחק עד העקידה שמתה שרה ל"ז שנה, דבת ז' היתה כשנולד יצחק, ובת קכ"ז כשמתה, שנאמר ויהיו סניי קרה וגו', הרי ליצחק ל"ז שנים, וצו צפרק נולדה רבקה, הממין לה עד שמתה ראויה לציאה ג' שנים, ונשאה: בת בתואל מפקדן ארם אחות לבן. וכי עדיין לא נכתב שהיא בת בתואל ואחות לבן ומפקדן ארם, אלא להגיד שצחה, שהיתה בת רשע ואחות רשע ומקומה אנושי רשע, ולא למדה ממעשיהם: מפקדן ארם. על שם ששני ארם היו, ארם נהריס וארם נוצה, קורא אותו פדן, לשון קמך צקר, תרגום, פדן תורין, ויש פותרין פדן ארם כמו קרה ארם, שנלשון ישמעאל קורין לשדה פדן:

(21) ויעתר. הרצה והפזיר בתפלה: ויעתר לו. נתפזר ונתפיים ונתפתה לו. ואומר אני, כל לשון עתר, לשון הפזרה ורצוי הוא, וכן ויעתר ענן הקטרת (יחזקאל ט, יא), מרצית עלית העשן. וכן והעשקשקש עלי דגריקס (שם לה, יג), וכן ונעשרות קשיקות שגא (משלי כו, ו), דומות למרובות והנס למשא, אנקרי ישראל צלע"ז: לזכח אשתו. זה עומד בזוית זו ומתפלל, וזו עומדת בזוית זו ומתפללת: ויעתר לו. לו ולא לה, שאין דומה תפלת צדיקן רשע לתפלת צדיקן צדיק (יצמות סד), לפיכך לו ולא לה:

<p>23 And the LORD said unto her: Two nations are in thy womb, And two peoples shall be separated from thy bowels; And the one people shall be stronger than the other people; And the elder shall serve the younger.</p>	<p>וַיֹּאמֶר יְיָ לָהּ תְּרִין עַמִּים בְּמִעְכָּי וְתִרְתִּין מַלְכוּן מִמִּעְכָּי יִתְפָּרֵשׁ וּמַלְכוֹ מִמִּלְכוֹ תִתְקַר וְרֵבָא יִשְׁתַּעֲבֹד לְזָעִירָא:</p>	<p>וַיֹּאמֶר יְהוָה לָהּ שְׁנֵי (כ) גֵּיִם (ק' גוֹיִם) בְּבֶטְנְךָ וּשְׁנֵי לְאֻמִּים מִמִּעֶיךָ יִפָּרְדּוּ וְלֹאִם מִלֹּאִם יֵאָמֵן וְרֵב יַעֲבֹד צָעִיר:</p>
<p>24 And when her days to be delivered were fulfilled, behold, there were twins in her womb.</p>	<p>וּשְׁלִימוֹ יוֹמְהָא לְמִילַד וְהָא תִּיּוּמִין בְּמַעְהָא:</p>	<p>24 וַיִּמְלְאוּ יָמֶיהָ לֵלֶדֶת וְהִנֵּה תוֹמָם בְּבֶטְנָהּ:</p>
<p>25 And the first came forth ruddy, all over like a hairy mantle; and they called his name Esau.</p>	<p>וַנִּפֹּק קְדָמָאָה סְמוּךְ כּוּלִּיהָ כְּגִלּוֹם דְּסֶעַר וּקְרוּ שְׁמִיהָ עֵשָׂו:</p>	<p>25 וַיֵּצֵא הָרִאשׁוֹן אֲדָמוֹנִי כָּלּוּ כְּאַדְרֶת שַׁעַר וַיִּקְרָאוּ שְׁמוֹ עֵשָׂו:</p>
<p>26 And after that came forth his brother, and his hand had hold on Esau's heel; and his name was called Jacob. And Isaac was threescore years old when she bore them.</p>	<p>וּבְתֵר כֵּן נִפֹּק אַחֵיהּ וַיִּדְּהָ אַחִידָא בְּעַקְבָּא דְּעֵשָׂו וּקְרָא שְׁמִיהָ יַעֲקֹב וַיִּצְחָק בֶּר שְׁתֵּין שָׁנִין כִּד יִלְדֵת יִתְהוֹן:</p>	<p>26 וְאַחֲרֵי־כֵן יָצָא אָחִיו וַיִּדּוּ אֶחָזֶת בְּעַקֵּב עֵשָׂו וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב וַיִּצְחָק בֶּן־שְׁשִׁים שָׁנָה בִּלְדֹת אִתָּם:</p>
<p>27 And the boys grew; and Esau was a cunning hunter, a man of the field; and Jacob was a quiet man, dwelling in tents.</p>	<p>וּרְבִיאוֹ עוֹלִימָא וְהוּנָה עֵשָׂו גִּבְר נָחַשׁ יִרְכָן גִּבְר נָפִיק חֶסֶל וַיַּעֲקֹב גִּבְר שְׁלִים מְשֻׁמֵּשׁ בֵּית אוּלְפָּנָא:</p>	<p>וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים וַיְהִי עֵשָׂו אִישׁ יָדָע צִיד אִישׁ שָׂדֶה וַיַּעֲקֹב אִישׁ אֶתֶּם יֹשֵׁב אֹהֳלִים:</p>

(22) ויתרוצצו. על כרחך המקרא הזה אומר דרשני, שסתם מה היא ראינה זו, וכחז אס כן למה זה אנכי. רבותינו דרשוהו לשון רינה, כשהיתה עוזרת על פתחי תורה של שם ועזר, יעקב רץ ומפרנס לנאח, עוזרת על פתחי עכו"ס, עשו מפרנס לנאח. דבר אחר, מתרוצצים זה עם זה, ומריצים צנחלת שני עולמות: ותאמר אם כן. גדול צער העזור: למה זה אנכי. מתאווה ומתפללת על הריון: ותלך לדרוש. לבית מדרשו של שם: לדרוש את ה'. שיגיד לה מה תהא צסופה: (23) ויאמר ה' לה. על ידי שליח, לשם נאמר צרוח הקדש, והוא אמר לה: שני גוים בבטנך. גיים כתיב כמו גאים, אלו אנטוניונים ורבי, שלא פסקו מעל שולחנם לא כנון ולא חזרת, לא צימות החמה ולא צימות הגשמים: ושני לאמים. אין לאום אלא מלכות: ממעיך יפרדו. מן המעים הם נפרדים, זה לרשעו וזה לתומו: מלאם יאמין. לא ישוו בגדולה, כשזה קס זה נופל, וכן הוא אומר אֶמְלֹאָה הַקְּרָצָה (יחזקאל כו, ז), לא נתמלאה נור אלא מחרבנה של ירושלים: (24) וימלאו ימיה. אבל צתמר כתיב וַיְהִי צַעַת לְדָפָה, שלא מלאו ימיה, כי לז' חדשים ילדתם: והנה תומום. חסר, וצתמר תאומים מלא, לפי ששניהם צדיקים, אבל כאן אחד צדיק ואחד רשע: (25) אדמוני. סימן הוא שיהא שופך דמים (צ"ר סג, ח): כלו באדרת שער. מלא שער כטלית של צמר המלאה שער, פלוקיר"ל בלע"ז: ויקראו שמו עשו. הכל קראו לו כן, לפי שהיה נעשה ונגמר בשער כבן שנים הרבה: (26) ואחרי כן יצא אחיו וגו'. שמעתי מדרש אגדה הדורשו לפי פשוטו, צדין היה אוחז צו לעכבו, יעקב נוצר מטיפה ראשונה ועשו מן השנייה, לא ולמד משפופרת שפיה קצרה, תן זה שתי אצנים זו תחת זו, הנכנסת ראשונה תלא אחרונה, והנכנסת אחרונה תלא ראשונה, נמצא עשו הנוצר באחרונה ילא ראשון, ויעקב שנוצר ראשונה ילא אחרון, ויעקב צא לעכבו שיהא ראשון ללידה כראשון ליצירה, ויפטור את רחמה, ויטול את הצכורה מן הדין: בעקב עשו. סימן שאין זה מספיק לגמור מלכותו עד שזה עומד ונוטלה הימנו: ויקרא שמו יעקב. הקצ"ה, (אמר, אתם קריתון לצכוריקם שם, אף אני אקרא לצני צכורי שם, הדא הוא דכתיב ויקרא שמו יעקב). דבר אחר אציו קרא לו יעקב על שם אחיזת העקב: בן ששים שנה. י' שנים משנשאה עד שנעשית צת י"ג שנה וראויה להריון, וי' שנים הללו, צפה והמתין לה, כמו שעשה אציו לשרה, כיון שלא נחעזרה, ידע שהיא עקרה והתפלל עליה (יצמות סד), ושפחה לא רצה לישא, לפי שנחקדש צהר המוריה להיות עולה תמימה:

28	Now Isaac loved Esau, because he did eat of his venison; and Rebekah loved Jacob.	וַיֵּאָהֱבָה יִצְחָק אֶת־עֵשָׂו כִּי־צִיד בָּפִיו וְרִבְקָה אֶהָבֶת אֶת־יַעֲקֹב: וְרַחֲמִים יָתַּת יֵעָקֹב: מִצִּידֶיהָ הָיָה אָכִיל וְרִבְקָה רַחֲמִים יָתַת יַעֲקֹב:	28
29	And Jacob sod pottage; and Esau came in from the field, and he was faint.	וַיַּזֵּד יַעֲקֹב נִזִּיד וַיָּבֹא עֵשָׂו מִן־הַשָּׂדֶה וְהָיָה עֵיָף: וּבִשָּׁל יַעֲקֹב תַבְשִׁילָא וַעֲלָ עֵשָׂו מִן חֲקֵלָא וְהָיָה מְשֻׁלָּהּ:	29
30	And Esau said to Jacob: 'Let me swallow, I pray thee, some of this red, red pottage; for I am faint.' Therefore was his name called Edom.	וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אֶל־יַעֲקֹב הֲלֵעִיטֵנִי נָא מִן־הָאֲדָם הָאֲדָם הַזֶּה כִּי עֵיָף אָנֹכִי עַל־כֵּן קָרָא שְׁמוֹ אֲדָוִים: וַאֲמַר עֵשָׂו לְיַעֲקֹב אֲטַעֲמֵנִי כֵּעֵן מִן סִמּוּקָא סִמּוּקָא הָדִין אֲרִי מְשֻׁלָּהּ אָנָּה עַל כֵּן קָרָא שְׁמִיהָ אֲדָוִים:	30
31	And Jacob said: 'Sell me first thy birth right.'	וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב מְכֹרָה כִּיּוֹם אֶת־בְּכֹרְתְךָ לִי: וַאֲמַר יַעֲקֹב וּבֵין כִּיּוֹם דְּלָהִי יָת בְּכִירוּתְךָ לִי:	31
32	And Esau said: 'Behold, I am at the point to die; and what profit shall the birthright do to me?'	וַיֹּאמֶר עֵשָׂו הִנֵּה אֲנֹכִי הוֹלֵךְ לָמוּת וְלָמָּה־זֶּה לִי בְּכֹרָה: וַאֲמַר עֵשָׂו הֵא אָנָּה אֲזִיל לְמָמָת וּלְמָא דִּנָּן לִי בְּכִירוּתָא:	32
33	And Jacob said: 'Swear to me first'; and he swore unto him; and he sold his birthright unto Jacob.	וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב הִשְׁבַּעָה לִּי כִּיּוֹם וַיִּשָּׁבַע לּוֹ וַיִּמְכֹּר אֶת־בְּכֹרְתּוֹ לְיַעֲקֹב: וַאֲמַר יַעֲקֹב קִיּוֹם לִי כִּיּוֹם דְּלָהִי וּקִיּוֹם לִיָּהּ וּבֵין יָת בְּכִירוּתֶיהָ לְיַעֲקֹב:	33

(27) ויגדלו הנערים ויהי עשו. כל זמן שהיו קטנים לא היו נכרים צמעהם, ואין אדם מדקדק בהם מה טיבם, כיון שנעשו בני י"ג שנה, זה פורש לבתי מדרשות וזה פורש לעבודת אלילים (תנחומא תל"ד): יודע צ"ד. לצד ולרמות את אביו צפיו, ושאלו, אצל האין מעשרין את המלח ואת התבן, כסבור אביו שהוא מדקדק במצות: איש שדה. כמשמעו, אדם צטל, וזודה בקשמו חיות ועופות: חם. אינו צקי בכל אלה, אלא כלבו כן פיו. מי שאינו חריף לרמות קרוי חם: יושב אהלים. אהלו של שם ואהלו של עזר:

(28) בפיו. כתרומתו צפיו של יצחק. ומדרשו, צפיו של עשו, שהיה נד אותו ומרמהו בדבריו:

(29) ויזד. לשון ציטוט כתרומתו: והוא עיף. צריחה (צ"ר סג, יז), כמה דתימא כי עיפה נפשי להקדים (ירמיה ד, לא): (30) הליטני. אפתח פי ושפוך הרבה לתוכה, כמו ששנינו, אין אוצסין את הגמל אצל מלעיטין אותו: מן האדום האדום. עדשים אדומות, ואותו היום מת אברהם, שלא יראה את עשו בן בנו יוצא למצבות רעה, ואין זו שיצה טובה שהצטחו הקצ"ה, לפיכך קצר הקצ"ה ה' שנים משנותיו, שיצחק חי ק"פ שנה, וזה קע"ה שנה, וצטל יעקב עדשים להצרות את האצל, ולמה עדשים שדומות לגלגל, שהאצלות גלגל החומר בעולם. (ועוד מה עדשים אין להם פה, כך האצל אין לו פה, שאסור לדבר, ולפיכך המנהג להצרות את האצל בתחלת מאכלו ביינים, שהם עגולים ואין להם פה, כך אצל אין לו פה, כדאמרין במועד קטן (כא:). אצל, כל שלשה ימים הראשונים אינו משיב שלום לכל אדם, וכל שכן שאינו שואל בתחלה, מג' ועד ז' משיב ואינו שואל וכו', דרש"י יסן):

(31) מכרה כיום. כתרומתו כיום דילהן, כיום שהוא צרור, כך מכור לי מכירה צרורה: בכרתך. לפי שהעבודה צרכורה, אמר יעקב אין רשע זה כדאי שיקריב להקצ"ה:

(32) הנה אנכי הולך למות. (מתנודדת והולכת היא הצרכורה, שלא תהא כל עת העבודה צרכורה, כי שצט לוי יטול אותה. ועוד) אמר עשו מה טיבה של עבודה זו, אמר לו כמה אהירות ועונשין ומיתות תלוין בה, כאותה ששנינו (סנהדרין כב:), אלו הן שצמיתה, שמויי יין ופרועי ראש, אמר, אני הולך למות על ידה, אם כן מה חפץ לי בה:

34 And Jacob gave Esau bread and pottage of lentils; and he did eat and drink, and rose up, and went his way. So Esau despised his birthright.

וַיַּעֲקֹב יָתֵן לְעֵשָׂו לֶחֶם וְנִזְיד
עֲדָשִׁים וַיֵּאָכֵל וַיִּשְׁתַּה וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ
וַיִּבְזֶה עֲשׂוֹ אֶת־הַבְּכֹרָה: (פ)

וַיַּעֲקֹב נָתַן לְעֵשָׂו לֶחֶם וְנִזְיד
עֲדָשִׁים וַיֵּאָכֵל וַיִּשְׁתַּה וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ
וַיִּבְזֶה עֲשׂוֹ אֶת־הַבְּכֹרָה: (פ)

34

XXVI And there was a famine in the land, beside the first famine that was in the days of Abraham. And Isaac went unto Abimelech king of the Philistines unto Gerar.

וַהֲיָה רָעָב בָּאָרֶץ מְלֶכֶד
הָרָעָב הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר הָיָה
בְּיָמֵי אַבְרָהָם וַיֵּלֶךְ יִצְחָק
אֶל־אַבְיִמֶלֶךְ מֶלֶךְ־פְּלִשְׁתִּים
לְגֶרָר:

וַהֲיָה רָעָב בָּאָרֶץ מְלֶכֶד
הָרָעָב הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר הָיָה
בְּיָמֵי אַבְרָהָם וַיֵּלֶךְ יִצְחָק
אֶל־אַבְיִמֶלֶךְ מֶלֶךְ־פְּלִשְׁתִּים
לְגֶרָר:

XXVI

2 And the LORD appeared unto him, and said: 'Go not down unto Egypt; dwell in the land which I shall tell thee of.

וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה וַיֹּאמֶר אֵלָיו
תֵּרֵד מִצְרַיִם שָׁכֵן בָּאָרֶץ אֲשֶׁר
אָמַר אֵלֶיךָ:

וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה וַיֹּאמֶר אֵלָיו
תֵּרֵד מִצְרַיִם שָׁכֵן בָּאָרֶץ אֲשֶׁר
אָמַר אֵלֶיךָ:

2

3 Sojourn in this land, and I will be with thee, and will bless thee; for unto thee, and unto thy seed, I will give all these lands, and I will establish the oath which I swore unto Abraham thy father;

גֹּר בָּאָרֶץ הַזֹּאת וְאָחִיָּה עִמָּךְ
וְאֶבְרַכְךָ כִּי־לָךְ וּלְיִרְעֶךָ אֶתֵּן
אֶת־כָּל־הָאֲרָצָה הַזֹּאת וְהִקְמַתִי
אֶת־הַשְּׁבָעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי
לְאַבְרָהָם אָבִיךָ:

גֹּר בָּאָרֶץ הַזֹּאת וְאָחִיָּה עִמָּךְ
וְאֶבְרַכְךָ כִּי־לָךְ וּלְיִרְעֶךָ אֶתֵּן
אֶת־כָּל־הָאֲרָצָה הַזֹּאת וְהִקְמַתִי
אֶת־הַשְּׁבָעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי
לְאַבְרָהָם אָבִיךָ:

3

4 and I will multiply thy seed as the stars of heaven, and will give unto thy seed all these lands; and by thy seed shall all the nations of the earth bless themselves;

וְאֶסְגִּי יִתְּ בְנֶךָ כְּכֹכְבֵי שָׁמַיָא
וְאֶתֵּן לְבְנֶךָ יִתְ כָּל־אֲרָעָתָא
הָאֵלִין וְיִתְבְּרְכוּן בְּדִיל בְּנֶךָ
כָּל־עַמֵּי אֲרָעָא:

וְהִרְבֵּיתִי אֶת־זֶרְעֶךָ כְּכֹכְבֵי
הַשָּׁמַיִם וְנָתַתִּי לְזֶרְעֶךָ אֶת־כָּל־
הָאֲרָצָה הַזֹּאת וְהִתְבְּרְכוּ בְּזֶרְעֶךָ
כָּל־גּוֹיֵי הָאָרֶץ:

4

5 because that Abraham hearkened to My voice, and kept My charge, My commandments, My statutes, and My laws.'

חֲלַף דְּקִבֵּיל אַבְרָהָם לְמִימְרֵי
וַיִּשְׁמַר מִצְוֹתַי מִשְׁמֶרֶת מִימְרֵי פְקוּדֵי
קִנְיִי וְאוֹרֵיָתִי:

עֲקֹב אֲשֶׁר־שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקוֹלִי
וַיִּשְׁמַר מִשְׁמֶרֶתִי מִצְוֹתַי חֻקֹּתַי
וְתוֹרֹתַי:

5

6 And Isaac dwelt in Gerar.

וַיֵּשֶׁב יִצְחָק בְּגֶרָר:

וַיֵּשֶׁב יִצְחָק בְּגֶרָר:

שני

(34) ויבז עשו. העיד הכחוז על רשעו שבזוה עבודתו של מקום:

(2) אל תרד מצרימה. שהיה דעתו לרדת למצרים כמו שירד אביו צימי הרעב, אמר לו אל תרד מצרימה, שאתה עולה מממה, ואין חוצה לארץ כדאי לך:

(3) האל. כמו האלה:

(4) והתברכו בזרעך. אדם אומר לבנו יהא זרעך כזרעו של יצחק, וכן בכל המקרא, וזה אז לכולן, בך יצרך ישראל לאמר ישימך וגו', ואף לענין הקללה מנינו כן, והיטה האשה לאלה, שהמקלל שונאו אומר תהא כפלונית, וכן והנחתם שמקם לשבועה לבחירי (ישעיה סה, טו), שהנשבע אומר, אהא כפלוני אם עשיתי כך וכך:

(5) שמע אברהם בקולי. כשנסיתי אותו: וישמור משמרת. גזרות להרחקה על אזהרות שבמורה, כגון שניות לעריות (יבמות כא), ושבות לשבת: מצותי. דברים שאילו לא נכתבו ראויין הם להטוות, כגון גזל ושפיכות דמים: חקותי. דברים שיר הרע ואומות העולם משיצין עליהם, כגון אכילת חזיר ולבישת שטטן, שאין טעם בדבר אלא גזירת המלך וחקומיו על עבדיו: ותורת. להביא תורה שבעל פה, הלכה למשה מסיני:

<p>7 And the men of the place asked him of his wife; and he said: 'She is my sister'; for he feared to say: 'My wife'; 'lest the men of the place should kill me for Rebekah, because she is fair to look upon.'</p>	<p>וַיִּשְׁאָלוּ אֲנָשֵׁי הַמָּקוֹם לְאִשְׁתּוֹ וַיֹּאמֶר אֶחָתִי הוּא כִּי יֵרָא לֵאמֹר אִשְׁתִּי פֶן-יַהַרְגֵנִי אֲנָשֵׁי הַמָּקוֹם עַל-רֵבְקָה כִּי-טוֹבַת מְרֵאָה הִוא:</p>	<p>7 וַיִּשְׁאָלוּ אֲנָשֵׁי הַמָּקוֹם לְאִשְׁתּוֹ וַיֹּאמֶר אֶחָתִי הוּא כִּי יֵרָא לֵאמֹר אִשְׁתִּי פֶן-יַהַרְגֵנִי אֲנָשֵׁי הַמָּקוֹם עַל-רֵבְקָה כִּי-טוֹבַת מְרֵאָה הִוא:</p>
<p>8 And it came to pass, when he had been there a long time, that Abimelech king of the Philistines looked out at a window, and saw, and, behold, Isaac was sporting with Rebekah his wife.</p>	<p>וַיְהִי כִּד סָגִיאוּ לִיהַ תָּמֶן יוֹמִיא וְאַסְתִּכִּי אַבִּימֶלֶךְ מִלְכָּא דְּפִלְשְׁתִּיא מִן חֶרְפָּא וַחֲזָא וְהָא יִצְחָק מְחַיֵּיד עִם רֵבְקָה אֶתְתִּיהָ:</p>	<p>8 וַיְהִי כִּי אָדְכוּ-לֹ שָׁם הַיָּמִים וַיִּשְׁקֹף אַבִּימֶלֶךְ מֶלֶךְ פְּלִשְׁתִּים בְּעֵד הַחֲלוֹן וַיֵּרָא וְהִנֵּה יִצְחָק מִצְחֵק אֶת רֵבְקָה אִשְׁתּוֹ:</p>
<p>9 And Abimelech called Isaac, and said: 'Behold, of a surety she is thy wife; and how saidst thou: She is my sister?' And Isaac said unto him: 'Because I said: Lest I die because of her.'</p>	<p>וַיִּקְרָא אַבִּימֶלֶךְ לְיִצְחָק וַאֲמַר בְּרַם הָא אֶתְתָּךְ הִיא וְאַיְכָּדִין אֶמְרַת אֶחָת הִיא וַאֲמַר לִיהַ יִצְחָק אֲרִי אֶמְרִית דְּלִמָּא אֶתְקַטִּיל עֲלֶיהָ:</p>	<p>9 וַיִּקְרָא אַבִּימֶלֶךְ לְיִצְחָק וַיֹּאמֶר אֵךְ הִנֵּה אִשְׁתְּךָ הִוא וְאַיְךְ אֶמְרַת אֶחָתִי הִוא וַיֹּאמֶר אֵלָיו יִצְחָק כִּי אֶמְרַתִּי פֶן-אָמוּת עָלֶיהָ:</p>
<p>10 And Abimelech said: 'What is this thou hast done unto us? one of the people might easily have lain with thy wife, and thou wouldst have brought guiltiness upon us.'</p>	<p>וַאֲמַר אַבִּימֶלֶךְ מָא דָּא עֲבַדְתָּ לָנָא כְּזָעִיר פֶּה שְׂכִיב דְּמִיחַד בְּעַמָּא יָת אֶתְתָּךְ וְאַיְתִּיתָא עֲלֵנָא חוּבָא:</p>	<p>10 וַיֹּאמֶר אַבִּימֶלֶךְ מַה-זֹּאת עָשִׂיתָ לָנוּ כְּמַעַט שָׁכַב אֶחָד הָעָם אִתְּ אִשְׁתְּךָ וַהֲבֵאתָ עָלֵינוּ אָשָׁם:</p>
<p>11 And Abimelech charged all the people, saying: 'He that toucheth this man or his wife shall surely be put to death.'</p>	<p>וּפְקִיד אַבִּימֶלֶךְ יָת כָּל עַמָּא לְמִימַר דִּינְזִיק לְגוּבְרָא הָדִין וְלֹאֲתִתִּיהָ אֶתְקַטִּיל וְיִתְקַטִּיל:</p>	<p>11 וַיִּצְוּ אַבִּימֶלֶךְ אֶת-כָּל-הָעָם לֵאמֹר הִנֵּנִי בְּאִישׁ הַזֶּה וּבְאִשְׁתּוֹ מוֹת יוּמָת:</p>
<p>12 And Isaac sowed in that land, and found in the same year a hundred-fold; and the LORD blessed him.</p>	<p>וַיִּזְרַע יִצְחָק בְּאַרְעָא הַהִיא וַאֲשַׁכַּח בִּשְׁתָּא הַהִיא עַל חַד מֵאָה בְּדִשְׁעָרוּהִי וּבְרַכִּיהָ יְיָ:</p>	<p>12 וַיִּזְרַע יִצְחָק בְּאַרְצָא הַהִיא וַיִּמְצָא בִשְׁנָה הַהִיא מֵאָה שְׁעָרִים וַיְבָרְכֵהוּ יְהוָה:</p>
<p>13 And the man waxed great, and grew more and more until he became very great.</p>	<p>וַרְבָּא גּוֹבְרָא וְאִזֵּל אִזֵּל סָגִי וְרַבִּי עַד דְּרַבָּא לַחֲדָא:</p>	<p>שְׁלִישִׁי וַיִּגְדַּל הָאִישׁ וַיִּלְד הַלֹּדֶז וַיִּגְדַּל עַד כִּי-גָדַל מְאֹד:</p>

(7) לאשתו. על אשמו, כמו אמרי לי אחי הוא (בראשית כ, יג):

(8) כי ארכו. אמר, מעתה אין לי לדאוג, מאחר שלא אנסוה עד עכשיו, ולא נזהר להיות נשמר: וישקף אבימלך וגו'. שראהו משמש מטתו:

(10) אחד העם. המיוחד בעם, זה המלך: והבאת עלינו אשם. אם שכנ, כצר הבאת אשם עלינו:

(12) בארץ ההיא. אף על פי שאינה חסודה כארץ ישראל ענמה, כארץ שצעת הגוים (צ"ר סד, ו): בשנה ההוא. אף על פי שאינה חסודה, שהיתה שנת רעבון (שם): בארץ ההיא בשנה ההיא. שניהם למה, לומר שהארץ קשה והשנה קשה: מאה שערים. שאמדה כמה ראוייה לעשות, ועשתה על אחת שאמדה, מאה. ורצונו אמרו, אומדן זה למעשרות היה:

(13) כי גדל מאד. שהיו אומרים וכל פרדותיו של יצחק, ולא כספו והצוה של אבימלך (צ"ר סד, ז):

- 14 And he had possessions of flocks, and possessions of herds, and a great household; and the Philistines envied him. וַיְהִי־לּוֹ מִקְנֵה־צֹאן וּמִקְנֵה בָקָר וַעֲבָדָה רַבָּה וַיִּקְנְאוּ אֹתוֹ פְּלִשְׁתִּים:
- 15 Now all the wells which his father's servants had digged in the days of Abraham his father, the Philistines had stopped them, and filled them with earth. וְכָל־הַבְּאֵרֹת אֲשֶׁר חָפְרוּ עַבְדֵי אָבִיו בְּיָמֵי אַבְרָהָם אָבִיו סָתְמוּם פְּלִשְׁתִּים וַיִּמְלְאוּם עֹפָר:
- 16 And Abimelech said unto Isaac: 'Go from us; for thou art much mightier than we.' וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ אֶל־יִצְחָק לֵךְ מֵעִמָּנוּ כִּי־עֲצָמָת מִמֶּנּוּ מָאָד:
- 17 And Isaac departed thence, and encamped in the valley of Gerar, and dwelt there. וַיֵּלֶךְ מִשָּׁם יִצְחָק וַיַּחֲנֶה בְּנֶחֱל־גֶרָר וַיֵּשֶׁב שָׁם:
- 18 And Isaac digged again the wells of water, which they had digged in the days of Abraham his father; for the Philistines had stopped them after the death of Abraham; and he called their names after the names by which his father had called them. וַיֵּשֶׁב יִצְחָק וַיַּחְפְּרוּ אֶת־בְּאֵרֹת הַמַּיִם אֲשֶׁר חָפְרוּ בְּיָמֵי אַבְרָהָם אָבִיו וַיִּסְתְּמוּם פְּלִשְׁתִּים אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם וַיִּקְרָא לָהֶן שְׁמוֹת כַּשְׁמוֹת אֲשֶׁר־קָרָא לָהֶן אָבִיו:
- 19 And Isaac's servants digged in the valley, and found there a well of living water. וַיַּחְפְּרוּ עַבְדֵי־יִצְחָק בְּנֶחֱל וַיִּמְצְאוּ־שָׁם בְּאֵר מַיִם חַיִּים:
- 20 And the herdmen of Gerar strove with Isaac's herdmen, saying: 'The water is ours.' And he called the name of the well Esek; because they contended with him. וַיִּלְיְבוּ רֹעֵי גֶרָר עִם־רֹעֵי יִצְחָק לֵאמֹר לָנוּ הַמַּיִם וַיִּקְרָא שֵׁם־הַבְּאֵר עֶשֶׂק כִּי הִתְעַשְׂקוּ עִמּוֹ:
- 21 And they digged another well, and they strove for that also. And he called the name of it Sitnah. וַיַּחְפְּרוּ בְּאֵר אַחֶרֶת וַיִּלְיְבוּ גַם־עָלֶיהָ וַיִּקְרָא שְׁמָהּ שִׁטְנָה:

(14) ועבדה רבה. פעולה רבה, צלשון לע"ז אוצרוינ"א, עבודה משמעת עבודה אחת, עזדה משמעת פעולה רבה:
 (15) סתמום פלשתים. מפני שאמרו תקלה הם לנו מפני הגייסות הצאות עלינו. טמונין פלשתאי, לשון סתימה, וצלשון החלמוד מטמטס את הלב:
 (17) בנחל גרר. רחוק מן העיר:
 (18) וישב ויחפר. את הצארות אשר חפרו צימי אברהם אביו, ופלשתים סתמום קודם שנכע יצחק מגרר, חזר וחפרן:
 (20) עשק. ערעור: כי התעשקו עמו. נתעשקו עמו עליה צמריצה וערעור:
 (21) שטנה. נושמן"ט (מלה נושנת. הינדערונג שטערונג):

<p>And he removed from thence, and 22 digged another well; and for that they strove not. And he called the name of it Rehoboth; and he said: 'For now the LORD hath made room for us, and we shall be fruitful in the land.'</p>	<p>וַיֵּעָתֵק מִשָּׁם וַיַּחְפֹּר בְּאֵר אֲחֵרֶת וְלֹא רָבוּ עָלֶיהָ וַיִּקְרָא שְׁמָהּ רְחוֹבוֹת וַיֹּאמֶר כִּי־עָתָה הִרְחִיב יְהוָה לָנוּ וּפָרִינוּ בְּאֶרֶץ:</p>	<p>וַיֵּעָתֵק מִשָּׁם וַיַּחְפֹּר בְּאֵר אֲחֵרֶת וְלֹא רָבוּ עָלֶיהָ וַיִּקְרָא שְׁמָהּ רְחוֹבוֹת וַיֹּאמֶר כִּי־עָתָה הִרְחִיב יְהוָה לָנוּ וּפָרִינוּ בְּאֶרֶץ:</p>
<p>23 And he went up from thence to Beer-sheba.</p>	<p>וַסֵּלֵק מִתְּמָן לְבֵּאֵר שֶׁבַע:</p>	<p>וַיַּעַל מִשָּׁם בְּאֵר שֶׁבַע:</p>
<p>24 And the LORD appeared unto him the same night, and said: 'I am the God of Abraham thy father. Fear not, for I am with thee, and will bless thee, and multiply thy seed for My servant Abraham's sake.'</p>	<p>וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה בַּלַּיְלָה הַהוּא וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אַבְרָהָהּ אֶל־תִּירָא כִּי־אִתְּךָ אֲנִי וּבְרַכְתִּיךָ וְהִרְבֵּיתִי אֶת־זַרְעֲךָ בְּעִבּוֹר אַבְרָהָם עַבְדִּי:</p>	<p>וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה בַּלַּיְלָה הַהוּא וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אַבְרָהָהּ אֶל־תִּירָא כִּי־אִתְּךָ אֲנִי וּבְרַכְתִּיךָ וְהִרְבֵּיתִי אֶת־זַרְעֲךָ בְּעִבּוֹר אַבְרָהָם עַבְדִּי:</p>
<p>25 And he builded an altar there, and called upon the name of the LORD, and pitched his tent there; and there Isaac's servants digged a well.</p>	<p>וַיִּבֶן אִתָּן מִזְבֵּחַ וַיִּצְלֵי בְשֵׁם יְהוָה וַיִּטֶּשׁ־שָׁם אֹהֶל־וַיִּכְרוֹ־שָׁם עַבְדֵי־יִצְחָק בְּאֵר:</p>	<p>וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא בְשֵׁם יְהוָה וַיִּטֶּשׁ־שָׁם אֹהֶל־וַיִּכְרוֹ־שָׁם עַבְדֵי־יִצְחָק בְּאֵר:</p>
<p>26 Then Abimelech went to him from Gerar, and Ahuzzath his friend, and Phicol the captain of his host.</p>	<p>וַאֲבִימֶלֶךְ הָלַךְ אֵלָיו מִגֶּרָר וְאַחֲזָת מַרְעִיהוּ וּפִיכֹל שַׂר־ צְבָאוֹ:</p>	<p>וַאֲבִימֶלֶךְ הָלַךְ אֵלָיו מִגֶּרָר וְאַחֲזָת מַרְעִיהוּ וּפִיכֹל שַׂר־ צְבָאוֹ:</p>
<p>And Isaac said unto them: 27 'Wherefore are ye come unto me, seeing ye hate me, and have sent me away from you?'</p>	<p>וַיֹּאמֶר לָהֶם יִצְחָק מַדּוּעַ בָּאתֶם אֵלַי וְאַתֶּם שֹׂנְאתֶם אֹתִי וַתִּשְׁלַחֵנִי מֵאֶתְכֶם:</p>	<p>וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יִצְחָק מַדּוּעַ בָּאתֶם אֵלַי וְאַתֶּם שֹׂנְאתֶם אֹתִי וַתִּשְׁלַחֵנִי מֵאֶתְכֶם:</p>
<p>28 And they said: 'We saw plainly that the LORD was with thee; and we said: Let there now be an oath betwixt us, even betwixt us and thee, and let us make a covenant with thee;</p>	<p>וַיֹּאמְרוּ מָחָז חֲזִינָא אֲרֵי הָיָה מִימָרָא דִּי בְּסַעֲדָךְ וַאֲמַרְנָא תַּתְּקִים בֵּין מוֹמְתָא דְּהוֹת בֵּין אַבְרָהָמָא בִּינָנָא וּבִינָךְ וְנִגְזַר קִים עִמָּךְ:</p>	<p>וַיֹּאמְרוּ רָאוּ רָאִינוּ כִּי־הָיָה יְהוָה עִמָּךְ וַנֹּאמֶר תְּהִי גֵּא אֵלָהּ בֵּינוֹתֵינוּ בֵּינָנוּ וּבֵינָךְ וְנִבְרָתָהּ בְּרִית עִמָּךְ:</p>

(22) ופרינו בארץ כתרנו וניפוש בארעא:

(26) ואחות מרעהו. כתרנו וניפוש מרעהו, סיעת מאוהבי. ויש פותרין מרעהו מ'מיסוד התיבה (צ"ר סד, ט), כמו שלשים מרעים (שופטים יד, יא), דשמשון, כדי שיהיה תיבת ואחות דבוקה, אבל אין דרך ארץ לדבר על המלכות כן, סיעת אוהביו, שאם כן כל סיעת אוהביו הולך עמו, ולא היה לו אלא סיעת אחת של אוהבים, לכן יש לפותרו כלשון הראשון. ואל תחמה על מ"ו של אחות, ואף על פי שאינה תיבה סמוכה, יש דוגמתה במקרא עקרת מֶרֶר (תהלים ס, יג), ושקרת ולא מִיָּן (ישעיה נא, כא): אחות. לשון קצילה ואגודה, שנאחזין יחד:

(28) ראו ראינו. ראו בארץ ראינו כך: תהי נא אלה בינותינו וגו'. האלה אשר צינותינו מימי אביך, תהי גם עתה בינינו וביניך:

29 that thou wilt do us no hurt, as we have not touched thee, and as we have done unto thee nothing but good, and have sent thee away in peace; thou art now the blessed of the LORD.	אם תַּעֲבִיד עִמָּנוּ בִּישָׁא כְּמָא דְּלֹא אֲנִיקְנָךְ וּכְמָא דְּעַבְדָּנָא עִמָּךְ לְחֹד טָב וְשַׁלְחָנָךְ בְּשָׁלָם אֶתְּ כָּעַן בְּרִיכָא דִּי:	29 אִם־תַּעֲשֶׂה עִמָּנוּ רָעָה כַּאֲשֶׁר לֹא נִגְעָנוּךְ וְכַאֲשֶׁר עָשִׂינוּ עִמָּךְ רָק־טוֹב וְנִשְׁלַחְךָ בְּשָׁלוֹם אֶתָּה עֵתָה בְּרוּךְ יְהוָה:
30 And he made them a feast, and they did eat and drink.	וַעֲבַד לְהוֹן מַשְׁתֵּיָא וְאָכְלוּ וַיִּשְׁתִּיאוּ:	חמשי וַיַּעַשׂ לָהֶם מַשְׁתֶּה וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ:
31 And they rose up betimes in the morning, and swore one to another; and Isaac sent them away, and they departed from him in peace.	וַאֲקֻדִּימוּ בַצֶּפְרָא וְקִיִּימוּ גְבַר לְאַחוּהִי וְשַׁלְחָנִין יִצְחָק וְאָזְלוּ מִלְּוֵתִיה בְּשָׁלָם:	31 וַיִּשְׁכְּבוּ בַבֶּקֶר וַיִּשְׁבְּעוּ אִישׁ לְאָחִיו וַיִּשְׁלַחֵם יִצְחָק וַיֵּלְכוּ מֵאֵתוֹ בְּשָׁלוֹם:
32 And it came to pass the same day, that Isaac's servants came, and told him concerning the well which they had digged, and said unto him: 'We have found water.'	וַהֲנֶה בְּיוֹמָא הַהוּא וְאָתוּ עֲבָדֵי יִצְחָק וַחֲוִיאוּ לֵיהּ עַל עֵיֶסֶק בִּירָא דְחִפְרוּ וַאֲמָרוּ לֵיהּ אִשְׁכַּחְנָא מַיָּא:	32 וַיְהִי בַיּוֹם הַהוּא וַיָּבֹאוּ עֲבָדֵי יִצְחָק וַיַּגִּדוּ לוֹ עַל־אֲדוֹת הַבְּאֵר אֲשֶׁר חָפְרוּ וַיֹּאמְרוּ לוֹ מִצָּאֵנוּ מַיִם:
33 And he called it Shibah. Therefore the name of the city is Beer-sheba unto this day.	וַקְרָא יִתָּה שְׁבַעָה עַל בֶּן שְׁמָה דְּקָרְתָּא בְּאֵר שְׁבַע עַד יוֹמָא הַדִּין:	33 וַיִּקְרָא אֹתָהּ שְׁבַעָה עַל־בֶּן שֵׁם הָעִיר בְּאֵר שְׁבַע עַד הַיּוֹם הַזֶּה: (ס)
34 And when Esau was forty years old, he took to wife Judith the daughter of Beeri the Hittite, and Basemath the daughter of Elon the Hittite.	וַהֲנֶה עָשׂוּ בֶר אַרְבַּעִין שָׁנִין וַנְּסִיב אֶתְתָּא יִתְּ יְהוּדִית בִּת בְּאֵרִי חֲתָאָה וַיִּתְּ בְּשֵׁמֶת בִּת אֵילֹן חֲתָאָה:	34 וַיְהִי עָשׂוּ בֶן־אַרְבַּעִים שָׁנָה וַיִּקַּח אִשָּׁה אֶת־יְהוּדִית בִּת־ בְּאֵרִי חֲתָתִי וְאֶת־בְּשֵׁמֶת בִּת־ אֵילָן חֲתָתִי:
35 And they were a bitterness of spirit unto Isaac and to Rebekah.	וַהֲוָה מִסְרָבָן וּמְרַגְזָן עַל מִימַר יִצְחָק וְרִבְקָה:	35 וַתְּהִינּוּ מֵרַת רוּחַ לִיִּצְחָק וּלְרִבְקָה: (ס)
XXVII And it came to pass, that when Isaac was old, and his eyes were dim, so that he could not see, he called Esau his elder son, and said unto him: 'My son'; and he said unto him: 'Here am I.'	וַהֲנֶה כִּד סִיב יִצְחָק וּכְהִיָּא עֵינָוִה מִלְּמַחְזֵי וַקְרָא יִתְ עָשׂוּ בְּרִיָּה רַבָּא וַאֲמַר לֵיהּ בְּרִי וַאֲמַר לֵיהּ הָאֲנִי:	כד וַיְהִי כִּי־יָקַן יִצְחָק וַתִּכְהֶינּוּ עֵינָיו מִרְאָת וַיִּקְרָא אֶת־עָשׂוֹן בְּנוֹ הַגָּדֹל וַיֹּאמֶר אֵלָיו בְּנִי וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנְנִי:

(29) לא נגענוך. כשאמרנו לך נך מעמנו: אתה. גם אתה (ס"א עתה) עשה לנו כמו כן:

(33) שבעה. על שם הזרית:

(34) בן ארבעים שנה. עשו היה נמשל לחזיר, שנאמר וְכָרְסָמְקָה תִּזְרִי מִעֵר (תהלים פ, יד), החזיר הזה, כשהוא שוכב פושט טלפיו לומר ראו שאני טהור, כך אלו גזולים וחומסים, ומראים עצמם כשרים. כל מ' שנה היה עשו ז' נשים מתחת יד בעליהן, ומענה אותם, כשהיה בן מ', אמר, אצא בן מ' שנה נשא אשה, אף אני כן:

(35) מורת רוח. לשון המראת רוח, כמו ממרים הַיִּיָּס (דברים ט, כד), כל מעשיהן היו להכעיס ולעצבון: לִיִּצְחָק וּלְרִבְקָה. שהיו עוזדות עצודת אלילים (ב"ר סה, ד):

2	And he said: 'Behold now, I am old, I know not the day of my death.	וַיֹּאמֶר הִנֵּה־נָא זָקְנָתִי לֹא יָדַעְתִּי יוֹם מוֹתִי:	וַאֲמַר הֵא כֹּעַן סִבִּית לִית אֲנִי יָדַע יוֹם מוֹתִי:
3	Now therefore take, I pray thee, thy weapons, thy quiver and thy bow, and go out to the field, and take me venison;	וְעַתָּה שְׂאֵ־נָא כְלִיךָ תְּלִיךָ וְקִשְׁתְּךָ וְצִידָה וְצִידָה לִי (כ' צִידָה) [ק' צִידָה]:	וְכֹעַן סֹב זִינָךְ סִפְךָ וְקִשְׁתְּךָ וּפּוֹק לְחֻקְלָא וְצִיד לִי צִידָא:
4	and make me savoury food, such as I love, and bring it to me, that I may eat; that my soul may bless thee before I die.'	וַעֲשֵׂה־לִּי מִטְעָמִים כַּאֲשֶׁר אֶהְבֵּתִי וְהִבִּיֵּאתָ לִּי וְאָכְלָה בְּעִבּוֹר תִּבְרַכְךָ נַפְשִׁי בְּטֶרֶם אָמוּת:	וְעִבִּיד לִי תִבְשִׁילִין כְּמָא דְרַחֲמִית וְאֵעִיל לִי וְאִיכּוֹל בְּדִיל דְּתִבְרַכְנָךְ נַפְשִׁי עַד לֹא אָמוּת:
5	And Rebekah heard when Isaac spoke to Esau his son. And Esau went to the field to hunt for venison, and to bring it.	וְרִבְקָה שָׁמְעַת בְּדַבַּר יִצְחָק אֶל־עֵשָׂו בְּנוֹ וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו הַשָּׂדֶה לְצִיד צִיד לְהָבִיא:	וְרִבְקָה שָׁמְעַת כִּד מִלִּיל יִצְחָק עִם עֵשָׂו בְּרִיה וְאָזַל עֵשָׂו לְחֻקְלָא לְמַצֵּד צִידָא לְאִיתָאָה:
6	And Rebekah spoke unto Jacob her son, saying: 'Behold, I heard thy father speak unto Esau thy brother, saying:	וְרִבְקָה אָמְרָה אֶל־יַעֲקֹב בְּנָהּ לֵאמֹר הִנֵּה שָׁמְעִיתִי אֶת־אָבִיךָ מְדַבֵּר אֶל־עֵשָׂו אָחִיךָ לֵאמֹר:	וְרִבְקָה אָמְרַת לְיַעֲקֹב בְּרָהּ לְמִימַר הֵא שָׁמְעִית מִן אָבִיךָ מִמִּלִּיל עִם עֵשָׂו אָחוּךְ לְמִימַר:
7	Bring me venison, and make me savoury food, that I may eat, and bless thee before the LORD before my death.	הִבִּיֵּאתָ לִּי צִיד וְעֲשֵׂה־לִּי מִטְעָמִים וְאָכְלָה וְאִבְרַכְכָּה לִפְנֵי יְהוָה לִפְנֵי מוֹתִי:	אִיתָא לִי צִידָא וְעִבִּיד לִי תִבְשִׁילִין וְאִיכּוֹל וְאִבְרַכְנָךְ קֳדָם יְיָ קֳדָם מוֹתִי:
8	Now therefore, my son, hearken to my voice according to that which I command thee.	וְעַתָּה בְנִי שְׁמַע בְּקֻלִּי לֵאמֹר אֲנִי מְצַוְהָ אֹתְךָ:	וְכֹעַן בְּרִי קִבִּיל מְנִי לְמָא דִּיאָנָא מִפְּקָדָא יְתָךְ:
9	Go now to the flock, and fetch me from thence two good kids of the goats; and I will make them savoury food for thy father, such as he loveth;	לֵךְ־נָא אֶל־הַצֹּאן וְקַח־לִּי מִשְׁנֵי שְׁנֵי גִדְיֵי עֲזִים טָבִים וְאֵעֲשֶׂה אֹתָם מִטְעָמִים לְאָבִיךָ כַּאֲשֶׁר אֶהְבֵּ:	אִיזִיל כֹּעַן לְעָנָא וְסֹב לִי מִתַּמָּן תִּרְוִן גִּדְיֵי עֲזִין טָבִין וְאֵעִבִּיד יְתִהוֹן תִּבְשִׁילִין לְאָבִיךָ כְּמָא דְרַחֲמִים:

- (1) ותבדיון. צעשן של אלו, (שהיו מעשנות ומקטירות לעבודת אלילים). דבר אחר, כשנעקד על גזי המזבח, והיה אזי רואה לשחטו, באותה שעה נפתחו השמים, וראו מלאכי השרת והיו צוכים, וירדו דמעותיהם ונפלו על עיניו, לפיכך כהו עיניו. דבר אחר, כדי שיטול יעקב את הזכרות:
- (2) לא ידעתי יום מותי. אמר רבי יהושע בן קרחה, אם מגיע אדם לפרק אבותיו, ידאג חמש שנים לפניו, וחמש לאחר כן, ויחזק היה בן קכ"ג, (כי יעקב בן ס"ג כשנצרך, דוק ברש"י סוף הסדר) אמר, שמא לפרק אמי אני מגיע, והיא בת קכ"ז מתה, והריני בן ה' שנים סמוך לפרקה, לפיכך לא ידעתי יום מותי, שמא לפרק אמי שמא לפרק אבא:
- (3) שא נא. לשון השחיה, כאותה ששנינו (צ"ה כח), אין משחיוין את הסכין אצל משיאה על גזי חצרתה, חדר סכינך ושחוט יפה שלא מאכילני ונלה (צ"ר סה, יג). תליך. חרבך, שדרך לתלוה: וצודה לִי. מן ההפקר, ולא מן הגזל:
- (5) לצוד ציד להביא. מהו להביא, אם לא ימנא ציד, יביא מן הגזל:
- (7) לפני ד'. ברשותו, שיסכים על ידי:

- 10 and thou shalt bring it to thy father, that he may eat, so that he may bless thee before his death.' וְהֵבֵאתָ לְאָבִיךָ וְאָכַל בְּעֶבֶר אֲשֶׁר יְבָרְכֶךָ לִפְנֵי מוֹתוֹ:
- 11 And Jacob said to Rebekah his mother: 'Behold, Esau my brother is a hairy man, and I am a smooth man. וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־רִבְקָה אִמּוֹ הֵן עָשׂוֹ אָחִי אִישׁ שָׁעָר וְאֲנִכִּי אִישׁ חֶלֶק:
- 12 My father peradventure will feel me, and I shall seem to him as a mocker; and I shall bring a curse upon me, and not a blessing.' אוֹלִי יִמְשְׁנִי אָבִי וְהִיִּיתִי בְּעֵינָיו כְּמַתְעַתֵּעַ וְהֵבֵאתִי עָלַי קְלָלָה וְלֹא בִרְכָה:
- 13 And his mother said unto him: 'Upon me be thy curse, my son; only hearken to my voice, and go fetch me them.' וַתֹּאמֶר לוֹ אִמּוֹ עָלַי קְלָלָתְךָ בְּנִי אֲךָ שְׁמַע בְּקוֹלִי וְלֹךְ קַח־לִי:
- 14 And he went, and fetched, and brought them to his mother; and his mother made savoury food, such as his father loved. וַיֵּלֶךְ וַיִּקַּח וַיָּבֵא לְאִמּוֹ וַתַּעַשׂ אִמּוֹ מִטְעָמִים כַּאֲשֶׁר אָהָב אָבִיו:
- 15 And Rebekah took the choicest garments of Esau her elder son, which were with her in the house, and put them upon Jacob her younger son. וַתִּקַּח רִבְקָה אֶת־בְּגָדֵי עָשׂוֹ בְּנֶהּ הַגָּדֹל הַחֲמֹדֶת אֲשֶׁר אָתָּה בְּבֵית וַתַּלְבֵּשׁ אֶת־יַעֲקֹב בְּנֶהּ הַקָּטָן:
- 16 And she put the skins of the kids of the goats upon his hands, and upon the smooth of his neck. וְאֵת עֹרֹת גִּדְיֵי הָעִזִּים הִלְבִּישָׁה עַל־יָדָיו וְעַל חֻלְקֶת צוּרָיו:
- 17 And she gave the savoury food and the bread, which she had prepared, into the hand of her son Jacob. וַתִּתֵּן אֶת־הַמִּטְעָמִים וְאֵת הַלֶּחֶם אֲשֶׁר עָשָׂתָה בְּיַד יַעֲקֹב בְּנֶהּ:
- 18 And he came unto his father, and said: 'My father'; and he said: 'Here am I; who art thou, my son?' וַיָּבֹא אֶל־אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וַעֲלָל לִנֹּת אָבוֹהִי וַיֹּאמֶר אָבָא וַיֹּאמֶר הֲאֵנָּה מִן אֶתְּ בְּרִי:

(9) וקח ל'. משלי הם ואינם גזל, שכן כחזק לה יחזק כחכמה לה ליטול שני גדיי עזים ככל יוס (צ"ר סה, יד): שני גדיי עזים. וכי שני גדיי עזים היה מאכלו של יחזק, אלא פסח היה, האחד הקריב לפסחו, והאחד עשה מטעמים. צפרקי דרבי אליעזר: כאשר אהב. כי טעם הגדי כטעם הזבי:

(11) איש שער. בעל שער:

(12) ימשני. כמו ממשש צִנְהָרִים (דברים כח, כט):

(15) החמודות. הנקיות כחרגומו דכייחא. דבר אחר שחמד אותן מן נמרוד: אשר אתה בבית. והלא כמה נשים היו לו, והוא מפקיד אלל אמו, אלא שהיה צקי צמעסיהן וחושדן:

19	And Jacob said unto his father: 'I am Esau thy first-born; I have done according as thou badest me. Arise, I pray thee, sit and eat of my venison, that thy soul may bless me.'	וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל-אָבִיו אֲנֹכִי עָשׂוּ בְכֹרְךָ עָשִׂיתִי כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ אֵלַי קוּם-נָא שֹׁבָה וְאָכְלָה מִצִּידִי בַעֲבוּר תְּבָרְכֵנִי נַפְשֶׁךָ:	19
20	And Isaac said unto his son: 'How is it that thou hast found it so quickly, my son?' And he said: 'Because the LORD thy God sent me good speed.'	וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל-בְּנוֹ מִהֲרָה מִהֲרָה לְמַצָּא בְנִי וַיֹּאמֶר כִּי הִקְרָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִפְנֵי:	20
21	And Isaac said unto Jacob: 'Come near, I pray thee, that I may feel thee, my son, whether thou be my very son Esau or not.'	וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל-יַעֲקֹב גֹּשְׁה-נָא וְאִמְשֹׁךְ בְּנִי הֲאֵתָה זֶה בְנִי עָשׂוּ אִם-לֹא:	21
22	And Jacob went near unto Isaac his father; and he felt him, and said: 'The voice is the voice of Jacob, but the hands are the hands of Esau.'	וַיִּגַּשׁ יַעֲקֹב אֶל-יִצְחָק אָבִיו וַיִּמְשְׁהוּ וַיֹּאמֶר הִקְלָ קוֹל יַעֲקֹב וְהַיָּדַיִם יְדֵי עָשׂוּ:	22
23	And he discerned him not, because his hands were hairy, as his brother Esau's hands; so he blessed him.	וְלֹא הִכִּירוֹ כִּי-הָיוּ יָדָיו כִּידֵי יְדוּהִי כִידֵי עָשׂוּ אֲחוּהִי סַעֲרָנָן וּבִרְכָה:	23
24	And he said: 'Art thou my very son Esau?' And he said: 'I am.'	וַיֹּאמֶר אֵתָה זֶה בְנִי עָשׂוּ וַיֹּאמֶר אָנִי:	24
25	And he said: 'Bring it near to me, and I will eat of my son's venison, that my soul may bless thee.' And he brought it near to him, and he did eat; and he brought him wine, and he drank.	וַיֹּאמֶר הִגֵּשָׁה לִי וְאָכְלָה מִצִּיד בְּנִי לְמַעַן תְּבָרְכֵךְ נַפְשִׁי וַיִּגַּשׁ-לֹא וַיֹּאכַל וַיָּבֵא לֹא יַיִן וַיִּשְׁתְּ:	25
26	And his father Isaac said unto him: 'Come near now, and kiss me, my son.'	וַיֹּאמֶר אֵלָיו יִצְחָק אָבִיו גֹּשְׁה-נָא וּשְׁקֵה-לִי בְנִי:	26
27	And he came near, and kissed him. And he smelled the smell of his raiment, and blessed him, and said: See, the smell of my son Is as the smell of a field which the LORD hath blessed.	וַיִּגַּשׁ וַיִּשְׁק-לֹא וַיַּרַח אֶת-רֵיחַ בְּגָדָיו וַיְבָרְכֵהוּ וַיֹּאמֶר רָאִה רֵיחַ בְּנִי כְרִיחַ שְׂדֵה אֲשֶׁר בָּרַכּוּ יְהוָה:	27

- (19) אנכי עשו בכרך. אנכי המציא לך, ועשו הוא ציורך: עשיתי. כמה דברים, כאשר דברת אלי: שבה. לשון מוסב על השלחן, לכן מחורגס אסתחור:
- (21) גשה נא ואמשך. אמר יצחק בלבו, אין דרך עשו להיות שם שמים שגור צפיו, וזה אמר כי הקרה ה' אלהיך:
- (22) קול יעקב. שמדבר בלשון מחנונים, קום נא, אבל עשו בלשון קנטוריא דבר, יקום אני:
- (24) ויאמר אני. לא אמר אני עשו, אלא אני:

28 So God give thee of the dew of heaven, And of the fat places of the earth, And plenty of corn and wine.	וַיִּתֵּן לָךְ יְיָ מִטְלָא דְשָׁמַיָא וּמִטְבֵּיבָא דְאַרְעָא וְסִנְיֹות עֲבוּר וְחֶמֶר:	ששי כה וַיִּתֵּן לָךְ הָאֱלֹהִים מִטְלָא הַשָּׁמַיִם וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ וְרֶב דָּגָן וְתִירָשׁ:
29 Let peoples serve thee, And nations bow down to thee. Be lord over thy brethren, And let thy mother's sons bow down to thee. Cursed be every one that curseth thee, And blessed be every one that blesseth thee.	יִפְלַחוּנְךָ עַמִּיּוֹן וַיִּשְׁתַּעֲבֹדוּ לָךְ מַלְכֵנוּן הָיוּ רַב לְאַחֶךָ וַיִּסְגְּדוּ לָךְ בְּנֵי אִמְךָ לִישָׁךְ יְהוֹן לִישׁוֹן וּבְרִיכָךָ יְהוֹן בְּרִיכִין:	29 יַעֲבֹדוּךָ עַמִּים (כ' וישתחו) וְיִשְׁתַּחֲוּוּ לָךְ לְאֲמִים הִנֵּה גִבּוֹר לְאַחֶיךָ וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ לָךְ בְּנֵי אִמְךָ אֲרֻכֶיךָ אֲרוּר וּמְבָרְכֶיךָ בְּרוּךְ:
30 And it came to pass, as soon as Isaac had made an end of blessing Jacob, and Jacob was yet scarce gone out from the presence of Isaac his father, that Esau his brother came in from his hunting.	וַהֲנִה כַד שִׁיצִי וַצַּחֵק לְבָרְכָא יֵת יַעֲקֹב וַהֲנִה בָרֵם מִפֶּק נֶפֶק יַעֲקֹב מִן קֳדָם יַצַּחֵק אָבוּהִי וַעֲשׂו אָחוּהִי עָאל מִצִּידֵיהִי:	30 וַיְהִי כַאֲשֶׁר כָּלָה יַצַּחֵק לְבָרְכָא אֶת־יַעֲקֹב וַיְהִי אֵד יֵצֵא יַצָּא יַעֲקֹב מֵאֵת פָּנָי יַצַּחֵק אָבִיו וַעֲשׂו אָחוּיו בָּא מִצִּידוֹ:
31 And he also made savoury food, and brought it unto his father; and he said unto his father: 'Let my father arise, and eat of his son's venison, that thy soul may bless me.'	וַעֲבַד אֵף הוּא תַבְשִׁילִין וְאָעִיל לְאָבוּהִי וַאֲמַר לְאָבוּהִי יָקוֹם אָבִי וַיֹּאכַל מִצִּיד בְּנִי בַעֲבָרָה בְּדִיל דְּתַבְרַכְנִי נַפְשָׁךְ:	31 וַיַּעַשׂ גַּם־הוּא מִטְעָמִים וַיָּבֵא לְאָבִיו וַיֹּאמֶר לְאָבִיו יָקָם אָבִי וַיֹּאכַל מִצִּיד בְּנִי בַעֲבָרָה תַבְרַכְנִי נַפְשָׁךְ:
32 And Isaac his father said unto him: 'Who art thou?' And he said: 'I am thy son, thy first-born, Esau.'	וַאֲמַר לִיה יַצַּחֵק אָבוּהִי מִן אֵת וַאֲמַר אֵנָּה בְּרֶךְ בּוֹכְרֶךָ עֲשׂו:	32 וַיֹּאמֶר לוֹ יַצַּחֵק אָבִיו מִי־אַתָּה וַיֹּאמֶר אֲנִי בְנֶךָ בְּכֹרֶךָ עֲשׂו:
33 And Isaac trembled very exceedingly, and said: 'Who then is he that hath taken venison, and brought it me, and I have eaten of all before thou camest, and have blessed him? yea, and he shall be blessed.'	וַתַּהֲוּא יַצַּחֵק תַּוְּהָא רַבָּא עַד לְחֻדָּא וַאֲמַר מִן הוּא דִּיכִי דִּצֵּד צִידָא וְאָעִיל לִי וַאֲכַלִּית מִכּוּלָּא עַד לָא תִיעוּל וּבְרִיכְתִּיהָ אֵף בְּרִיךְ יְהִי:	33 וַיַּחְרֹד יַצַּחֵק חֲרָדָה גְּדֹלָה עַד־מְאֹד וַיֹּאמֶר מִי־אַפּוֹא הוּא הַצִּיד־צִיד וַיָּבֵא לִי וַאֲכַל מִכָּל בְּטָרִם תָּבוֹא וַאֲבָרַכְהוּ גַם־בְּרוּךְ יְהִיָּה:

(27) וירח וגו'. והלא אין ריח רע יותר משטף העזים, אלא מלמד שנכנסה עמו ריח גן עדן: כריח שדה אשר ברכו ה'. שנתן צו ריח טוב, וזה שדה תפוחים, כן דרשו רז"ל:

(28) ויתן לך. יתן ויחזור ויתן (צ"ר סו, ג). ולפי פשוטו מוסב לענין הראשון, ראה ריח בני שנתן לו הקב"ה, כריח שדה וגו', ועוד יתן לך מטל השמים וגו': מטל השמים. כמשמעו, ומדרש אגדה יש להרצה פנים. (דבר אחר, מהו האלהים, צדיק, אס ראוי לך, יתן לך, ואס לאו לא יתן לך, אבל לעשו אמר, משמני הארץ יהיה מושבך, בין צדיק בין רשע יתן לך. וממנו למד שלמה, כשעשה הבית סידר תפלתו, ישראל שהוא בעל אמונה ומצדיק עליו הדין, לא יקרא עליך תגר, לפיכך וְנִתַּם לְאִישׁ כָּל דְּרָקוֹ וְאִשָּׁר שָׁדַע אֶת לְצָדוֹ (מלכים-א ח, נט), אבל נכרי מחוסר אמונה, לפיכך אמר וְאִשָּׁה שָׁשְׁמַע הַשָּׁמַיִם וגו' וְעֲשִׂיתָ כָּלל אִשָּׁר יִקְרָא אֶלֶיךָ הַנְּכָרִי, צדיק ראוי צדיק שאינו ראוי תן לו, כדי שלא יקרא עליך תגר. דרש"י ישן מדויק):

(29) בני אמן. ויעקב אמר ליהודה בני אציק, לפי שהיו לבנים ממכה אמהות, וכאן שלא נשא אלא אשה אחת, אמר בני אמן (צ"ר סו, ד): ארדיך ארור ומברכך ברוך. וצנעסס הוא אומר מְבָרְכֶךָ בְּרוּךְ וְאֲרֻכֶיךָ אֲרוּר, הצדיקים מחלתם יסורים וסופן שלווה, ואורריהם ומצעריהם קודמים למצרכיהם, לפיכך יצחק הקדים קללת אוררים לצרכת מצרכים, והרשעים מחלתם שלווה וסופן יסורין, לפיכך צנעסס הקדים צרכה לקללתה:

(30) יצא יצא. זה יוצא זה בא:

(33) ויחרד. כתרוממו ותוה, לשון תמיה. ומדרשו, ראה גיהנם פתוחה מתחתיו: מי איפוא. לשון לענמו, משמש עס

<p>34 When Esau heard the words of his father, he cried with an exceeding great and bitter cry, and said unto his father: 'Bless me, even me also, O my father.'</p>	<p>כַּשְׁמַע עֵשָׂו אֶת־דְּבָרֵי אָבִיו וַיִּצְעַק צָעָקָה גְּדֹלָה וּמְרָה עַד־מְאֹד וַיֹּאמֶר לְאָבִיו בְּרַכְנִי גַם־אֲנִי אָבִי:</p>	<p>34 כַּשְׁמַע עֵשָׂו אֶת־דְּבָרֵי אָבִיו וַיִּצְעַק צָעָקָה גְּדֹלָה וּמְרָה עַד־מְאֹד וַיֹּאמֶר לְאָבִיו בְּרַכְנִי גַם־אֲנִי אָבִי:</p>
<p>35 And he said: 'Thy brother came with guile, and hath taken away thy blessing.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר עָלַי אַחִיךָ בְּחָכְמָא וְקָבִיל בְּרַכְתְּךָ:</p>	<p>35 וַיֹּאמֶר בָּא אַחִיךָ בְּמַרְמָה וַיִּקַּח בְּרַכְתְּךָ:</p>
<p>36 And he said: 'Is not he rightly named Jacob? for he hath supplanted me these two times: he took away my birthright; and, behold, now he hath taken away my blessing.' And he said: 'Hast thou not reserved a blessing for me?'</p>	<p>וַיֹּאמֶר יֵאוֹת קָרָא שְׁמִיָּה וַיַּעֲקֹב וַיַּחֲכַמְנִי דָּגָן וְתַרְתִּין זְמַנִּין יָת בְּכִירוּתִי נָסִיב וְהָא כְּעַן קָבִיל בְּרַכְתִּי וַיֹּאמֶר הֲלֹא שְׁבַקְתָּ לִּי בְרַכָּא:</p>	<p>36 וַיֹּאמֶר הֲכִי קָרָא שְׁמוֹ וַיַּעֲקֹב וַיַּעֲקֹבֵנִי זֶה פַעַמַּיִם אֶת־בְּכֹרְתִי לָקַח וְהִנֵּה עָתָה לָקַח בְּרַכְתִּי וַיֹּאמֶר הֲלֹא־אֶצְלָתָ לִּי בְרַכָּה:</p>
<p>37 And Isaac answered and said unto Esau: 'Behold, I have made him thy lord, and all his brethren have I given to him for servants; and with corn and wine have I sustained him; and what then shall I do for thee, my son?'</p>	<p>וַיֹּאמֶר יִצְחָק וַיִּצְחָק וַיֹּאמֶר לְעֵשָׂו הָא רַב שְׁוִיתִיָּה עַלְיוֹךְ וְיֵת כָּל אַחֵוֹהִי וַיַּחֲבִית לִיָּה לְעַבְדִּין וּבַעֲבוּר וּבְחֶמֶר סַעֲדָתִיָּה וְלָךְ פָּעַן מָא אַעֲבִיד בְּרִי:</p>	<p>37 וַיַּעַן יִצְחָק וַיֹּאמֶר לְעֵשָׂו הֵן גְּבִיר שְׁמָתִיו לָךְ וְאֶת־כָּל־אָחָיו נָתַתִּי לוֹ לְעַבְדִּים וְדָגָן וְתִירָשׁ סִמְכָתִּיו וְלָכָּה אִפּוּא מָה אַעֲשֶׂה בְּנִי:</p>
<p>38 And Esau said unto his father: 'Hast thou but one blessing, my father? bless me, even me also, O my father.' And Esau lifted up his voice, and wept.</p>	<p>וַיֹּאמֶר עֵשָׂו לְאָבִיו הֲבִרַכְתָּא חַדָּא הִיא לָךְ אָבָא בְּרִיכְנִי אֲפִי לִי אָבָא וְאֵרִים עֵשָׂו קָלִיָּה וּבְכָא:</p>	<p>38 וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אֶל־אָבִיו הֲבִרַכְתָּ אַחַת הוּא־לָךְ אָבִי בְּרַכְנִי גַם־אֲנִי אָבִי וַיִּשָּׂא עֵשָׂו קְלוֹ וַיִּבְדָּ:</p>
<p>39 And Isaac his father answered and said unto him: Behold, of the fat places of the earth shall be thy dwelling, And of the dew of heaven from above;</p>	<p>וַיֹּאמֶר יִצְחָק אָבִיו וַיֹּאמֶר לִיָּה הָא מְטוֹבָא דְאַרְעָא יְהִי מוֹתְבָךְ וּמִטְלָא דְשָׁמַיָּא מִלְּעִילָא:</p>	<p>39 וַיַּעַן יִצְחָק אָבִיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה מְשֻׁמְנֵי הָאָרֶץ יִהְיֶה מוֹשְׁבָךְ וּמִטְלַי הַשָּׁמַיִם מֵעַל:</p>

כמה דברים. דבר אחר איפוא, איה פה, מי הוא ואיפוא הוא הזד ניד: ואכל מכל. מכל טעמים שזקשתי לטעום טעמתי צו (צ"ר סז, 3): גם ברוך יהיה. שלא תאמר, אילולי שרימה יעקב לאציו לא נטל את הזכות, לכן הסכים וזכרו מדעמו (סס):

(35) במרמה. זחכמה:

(36) הכי קרא שמו. לשון חימה הוא, כמו הכי קחי קחה (בראשית כט, כו), שמה לכך נקרא שמו יעקב, על שם סופו שהוא עמיד לעקבני. תחומא (תולדות כג), למה חרד יצחק, אמר, שמה עון יש כי שזכרתי קטן לפני גדול, ושניתי סדר היחס, התחיל עשו מזעק ויעקבני זה פעמים, אמר לו אציו מה עשה לך, אמר לו את זכורתי לקח, אמר, בכך הייתי מזר וחרד, שמה עזרתי על שורת הדין, עכשיו לזכור זכרתי, גם ברוך יהיה: ויעקבני. כתרגומו וכמני, ארצני. וארצ, וכמן. ויש מתרגמין וחכמני, נחכס ל: אצלית. לשון הפרשה, כמו ויאלל (ס"ו ויאלל):

(37) הן גביר. זכרה זו שזיעית היא, והוא עושה אותה ראשונה, אלא אמר לו, מה תועלת לך בזכרה, אם תקנה נכסים שלו הם, שהרי גביר שמתיו לך, ומה שקנה עזר קנה רצו: ולכא אפוא מזה אעשה בני. איה איפוא אצקס מה לעשות לך:

(38) הברכה אחת. ה"א זו משמשת לשון חימה, כמו הזממניס (במדבר יג, יט), הזממנה היא (שם כ), הזממות נזל (שמואל ב-ג, לג):

40	And by thy sword shalt thou live, And thou shalt serve thy brother; And it shall come to pass when thou shalt break loose, That thou shalt shake his yoke from off thy neck.	וְעַל-חֶרֶבְךָ תִּחְיֶה וְאֶת-אָחִיךָ תַּעֲבֹד וְהָיָה כַּאֲשֶׁר תִּדְרִיד וּפָרַקְתָּ עָלָיו מֵעַל צִוְּאָרְךָ: וְנִירְיָה מֵעַל צִוְּרְךָ:	40
41	And Esau hated Jacob because of the blessing wherewith his father blessed him. And Esau said in his heart: 'Let the days of mourning for my father be at hand; then will I slay my brother Jacob.'	וַיִּשְׂטֹם עֲשׂוֹ אֶת-יַעֲקֹב עַל- הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בָּרַכוּ אָבִיו וַיֹּאמֶר עֲשׂוֹ בְלִבּוֹ יִקְרְבוּ יָמָיו אָבֵל אָבִי וְאֶהְרֹגָה אֶת-יַעֲקֹב אָחִי:	41
42	And the words of Esau her elder son were told to Rebekah; and she sent and called Jacob her younger son, and said unto him: 'Behold, thy brother Esau, as touching thee, doth comfort himself, purposing to kill thee.	וַיִּגְדַּל לְרִבְקָה אֶת-דְּבָרֵי עֲשׂוֹ בְּנָהּ הַגָּדֹל וַתִּשְׁלַח וַתִּקְרָא לְיַעֲקֹב בְּנָהּ הַקָּטָן וַתֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה עֲשׂוֹ אָחִיךָ מִתְנַחֵם לְךָ לְהַרְגֶּךָ:	42
43	Now therefore, my son, hearken to my voice; and arise, flee thou to Laban my brother to Haran;	וְכַעַן בְּרִי קְבִיל מְנִי וְקוּם אֵיזִיל לְךָ לָלוֹת לְבָן אָחִי לְחָרָן:	43
44	and tarry with him a few days, until thy brother's fury turn away;	וְיִשְׁבֹּת עִמּוֹ יָמִים אַחָדִים עַד אֲשֶׁר-תֵּשׁוּב חֲמַת אָחִיךָ:	44
45	until thy brother's anger turn away from thee, and he forget that which thou hast done to him; then I will send, and fetch thee from thence; why should I be bereaved of you both in one day?	עַד-שׁוּב אֶף-אָחִיךָ מִמָּוֶה וְשָׁכַח אֶת אֲשֶׁר-עָשִׂיתָ לוֹ וְשָׁלַחְתִּי וּלְקַחְתִּיךָ מִשָּׁם לָמָּה אֲשַׁבֵּל גַּם-שְׁנֵיכֶם יוֹם אֶחָד:	45

(39) משמני הארץ וגו'. וז' איטליא"ה של יון (צ"ר סו, ו):

(40) ועל חרבך. כמו צחרבך, יש על שהוא במקום אות צ', כמו עמדקם על סרדקם (יחזקאל לג, כו), צחרצכס. על צצאקס (שמות ו, כו) צצאקס: והיה כאשר תריד. לשון זער, כמו קריד צשימי (תהלים נה, ג), כלומר כשיעזרו ישראל על התורה, ויהיה לך פתחון פה להטעור על הצרכות שנטל, ופרקת עלו וגו':

(41) יקרבו ימי אבל אבי. כמשמעו, שלא אזער את אבא. ומדרש אגדה לכמה פנים יש:

(42) ויגדל לרבקה. צדוק הקודש הוגדל לה מה שעשו מהרהר צלצו: מתנחם לך. נחם על האחווה, לחשוב מחשבה אחרת להתנכר לך ולהרגך. ומדרש אגדה, כבר אחת מת צעיניו, ושתה עליך כוס של תנחומים. ולפי פשוטו, לשון תנחומים, מתנחם הוא על הצרכות צהריגתך:

(44) אחדים. מועטים:

(45) למה אשכל. אהיה שכולה משניכם. (לימד על) הקוצר את בניו קרוי שכול, וכן ציעקז אמר פִּאָשָׁר שְׁלָלְתִּי שְׁלָלְתִּי: גם שניכם. אם יקום עליך ואתה תהרגנו, יעמדו בניו ויהרגוך, ורוח הקדש נזרקה בה, ונתנצחה שציוס אחד ימותו, כמו שמפורש בפרק המקנא לאשמו (סוטה יג.): (מו)

<p>46 And Rebekah said to Isaac: 'I am weary of my life because of the daughters of Heth. If Jacob take a wife of the daughters of Heth, such as these, of the daughters of the land, what good shall my life do me?'</p>	<p>וַתֹּאמֶר רִבְקָה אֶל-יִצְחָק קִצְתִּי בְחַיִּי מִפְּנֵי בָנוֹת חֵת לֵקַח יַעֲקֹב אִשָּׁה מִבָּנוֹת חֵת כְּאֵלֶּה מִבָּנוֹת הָאָרֶץ לָמָּה לִּי חַיִּים:</p>	<p>46 וַתֹּאמֶר רִבְקָה אֶל-יִצְחָק קִצְתִּי בְחַיִּי מִפְּנֵי בָנוֹת חֵת לֵקַח יַעֲקֹב אִשָּׁה מִבָּנוֹת חֵת כְּאֵלֶּה מִבָּנוֹת הָאָרֶץ לָמָּה לִּי חַיִּים:</p>
<p>XXVIII And Isaac called Jacob, and blessed him, and charged him, and said unto him: 'Thou shalt not take a wife of the daughters of Canaan.'</p>	<p>וַיִּקְרָא יִצְחָק אֶל-יַעֲקֹב וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ וַיְצַוְהוּ וַיֹּאמֶר לוֹ לֹא-תִקַּח אִשָּׁה מִבָּנוֹת כְּנָעַן:</p>	<p>XXVIII וַיִּקְרָא יִצְחָק אֶל-יַעֲקֹב וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ וַיְצַוְהוּ וַיֹּאמֶר לוֹ לֹא-תִקַּח אִשָּׁה מִבָּנוֹת כְּנָעַן:</p>
<p>2 Arise, go to Paddan-aram, to the house of Bethuel thy mother's father; and take thee a wife from thence of the daughters of Laban thy mother's brother.</p>	<p>קוּם לֵךְ פְּדָנָה אֲרָם בֵּיתָה בְּתוּאֵל אָבִי אִמִּי וְקַח-לָךְ מִשָּׁם אִשָּׁה מִבָּנוֹת לָבָן אָחִי אִמִּי:</p>	<p>2 קוּם לֵךְ פְּדָנָה אֲרָם בֵּיתָה בְּתוּאֵל אָבִי אִמִּי וְקַח-לָךְ מִשָּׁם אִשָּׁה מִבָּנוֹת לָבָן אָחִי אִמִּי:</p>
<p>3 And God Almighty bless thee, and make thee fruitful, and multiply thee, that thou mayest be a congregation of peoples;</p>	<p>וְאֵל שְׁדֵי יִבְרָךְ אֶתְךָ וַיַּפְרֶךְ וַיַּרְבֶּךָ וַיְהִיֶּךָ לְקַהֵל עַמִּים:</p>	<p>3 וְאֵל שְׁדֵי יִבְרָךְ אֶתְךָ וַיַּפְרֶךְ וַיַּרְבֶּךָ וַיְהִיֶּךָ לְקַהֵל עַמִּים:</p>
<p>4 and give thee the blessing of Abraham, to thee, and to thy seed with thee; that thou mayest inherit the land of thy sojournings, which God gave unto Abraham.'</p>	<p>וַיִּתֵּן-לָךְ אֶת-בְּרִכַּת אַבְרָהָם לָךְ וּלְזֶרְעֶךָ אֶתְךָ לְרִשְׁתָּהּ אֶת-אֶרֶץ מְגֻרֶיךָ אֲשֶׁר-נָתַן אֱלֹהִים לְאַבְרָהָם:</p>	<p>4 וַיִּתֵּן-לָךְ אֶת-בְּרִכַּת אַבְרָהָם לָךְ וּלְזֶרְעֶךָ אֶתְךָ לְרִשְׁתָּהּ אֶת-אֶרֶץ מְגֻרֶיךָ אֲשֶׁר-נָתַן אֱלֹהִים לְאַבְרָהָם:</p>
<p>5 And Isaac sent away Jacob; and he went to Paddan-aram unto Laban, son of Bethuel the Aramean, the brother of Rebekah, Jacob's and Esau's mother.</p>	<p>וַיִּשְׁלַח יִצְחָק אֶת-יַעֲקֹב וַיֵּלֶךְ פְּדָנָה אֲרָם אֶל-לָבָן בֶּן-בְּתוּאֵל הָאֲרָמִי אָחִי רִבְקָה אִם יַעֲקֹב וְעֵשָׂו:</p>	<p>סעי' וַיִּשְׁלַח יִצְחָק אֶת-יַעֲקֹב וַיֵּלֶךְ פְּדָנָה אֲרָם אֶל-לָבָן בֶּן-בְּתוּאֵל הָאֲרָמִי אָחִי רִבְקָה אִם יַעֲקֹב וְעֵשָׂו:</p>
<p>6 Now Esau saw that Isaac had blessed Jacob and sent him away to Paddan-aram, to take him a wife from thence; and that as he blessed him he gave him a charge, saying: 'Thou shalt not take a wife of the daughters of Canaan';</p>	<p>וַיֵּרָא עֵשָׂו כִּי-בָרַךְ יִצְחָק אֶת יַעֲקֹב וַיִּשְׁלַח אֹתוֹ פְּדָנָה אֲרָם לִקְחַת-לוֹ מִשָּׁם אִשָּׁה בְּבָרְכוֹ אֹתוֹ וַיִּצְוֵה עָלָיו לֵאמֹר לֹא-תִקַּח אִשָּׁה מִבָּנוֹת כְּנָעַן:</p>	<p>6 וַיֵּרָא עֵשָׂו כִּי-בָרַךְ יִצְחָק אֶת יַעֲקֹב וַיִּשְׁלַח אֹתוֹ פְּדָנָה אֲרָם לִקְחַת-לוֹ מִשָּׁם אִשָּׁה בְּבָרְכוֹ אֹתוֹ וַיִּצְוֵה עָלָיו לֵאמֹר לֹא-תִקַּח אִשָּׁה מִבָּנוֹת כְּנָעַן:</p>

- (46) קצתי בחיי. מאסתי צחיי:
 (2) פדנה. כמו לפדן: ביתה בתואל. לצית בתואל, כל מיציה שזריכה למ"ד בתחלתה הטיל לה ה"א צפופה (יבמות יג):
 (3) ואל שדי. מי שדי בצרכותיו למצרכין מפיו, יצרן אומן:
 (4) את ברכת אברהם. שאמר לו ואעשה לך גדול, והצרכי בצרעך, יהיו אותן צרכות האמורות שצילך, ממך ילא אותו הגוי ואותו הזרע המצורך:
 (5) אם יעקב ועשו. איני יודע מה מלמדנו:

7	and that Jacob hearkened to his father and his mother, and was gone to Paddan-aram;	וַיִּשְׁמַע יַעֲקֹב אֶל-אָבִיו וְאֵל-אִמּוֹ וַיֵּלֶךְ פָּדָנָה אֲרָם:	וַקָּבִיל יַעֲקֹב מִן אֲבוֹתָיו וּמִן אִמּוֹתָיו וַאֲזַל לְפָדָן דְּאֲרָם:	מפסיר
8	and Esau saw that the daughters of Canaan pleased not Isaac his father;	וַיֵּרָא עֵשָׂו כִּי רָעוֹת בָּנוֹת כְּנָעַן בְּעֵינָיו יִצְחָק אָבִיו:	וַחֲזָא עֵשָׂו אֶרֶץ בִּישָׁן בְּנוֹת כְּנָעַן בְּעֵינָיו יִצְחָק אָבִיו:	8
9	so Esau went unto Ishmael, and took unto the wives that he had Mahalath the daughter of Ishmael Abraham's son, the sister of Nebaioth, to be his wife.	וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו אֶל-יִשְׁמָעֵאל וַיִּקַּח אֶת-מַחְלַתוֹ בִּת-יִשְׁמָעֵאל בִּן-אֲבִרְהָם אֲחֹת נְבִיּוֹת עַל-נָשָׁיו לִוְיָאֵשָׁה: (ס)	וַאֲזַל עֵשָׂו לָלוֹת יִשְׁמָעֵאל וַיִּקַּח יֵת מַחְלַת בִּת יִשְׁמָעֵאל בִּר אֲבִרְהָם אֲחֹתָיו דְּנְבִיּוֹת עַל נְשׂוֹתָיו לִוְיָאֵשָׁה:	קו פסוקים

The Haftarah is Malachi 1:1 – 2:7 on page 245. On Erev Rosh Hodesh, read the Haftarah on page 262.

10	And Jacob went out from Beer-sheba, and went toward Haran.	וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּעַר שֶׁבַע וַיֵּלֶךְ חָרָנָה:	וַיִּפְקַע יַעֲקֹב מִבְּעַר שֶׁבַע וַאֲזַל לְחָרָן:	ויאל כו
----	--	---	---	---------

(7) וישמע יעקב. מחוצר לענין שלמעלה, וירא עשו כי צרך יצחק וגו' וכי שלח אותו פדנה ארם, וכי שמע יעקב אל אביו והלך פדנה ארם, וכי רעות בנות כנען, והלך גם הוא אל ישמעאל:

(9) אחות נביות. ממשמע שנאמר צח ישמעאל איני יודע שהיא אחות נביות, אלא למדנו שמת ישמעאל משיעדה לשע קודם נשואיה, והשיאה נביות אחיה, ולמדנו שהיה יעקב באותו הפרק בן ס"ג שנים, שהרי ישמעאל בן ע"ד שנים היה כשנולד יעקב, שי"ד שנה היה גדול ישמעאל מיצחק, ויצחק בן ס' שנה בלדת ארם, הרי ע"ד, ושנותיו היו קל"ז, שנאמר ואלה שנים יצחק וישמעאל וגו', נמצא יעקב כשמת ישמעאל בן ס"ג שנים היה, ולמדנו מכאן שנעמן בבית עבר י"ד שנה, ואחר כך הלך לחרן, שהרי לא שהה בבית לזון לפני לידתו של יוסף אלא י"ד שנה, שנאמר ויצדקיהו ארבע עשרה שנה בשפי דנקיה ויש שנים בלא קד, ושכר האון משנולד יוסף היה, שנאמר ויהי פאשר ילדה רחל את יוסף וגו', ויוסף בן ל' שנה היה כשמלך, ומשם עד שירד יעקב למצרים ט' שנים, ז' של שובצו' של רעב, ויעקב אמר לפרעה ימי שני מגורי שלימים ומאת שנה, לא וחשוב י"ד שנה שלפני לידת יוסף, ושלשים של יוסף, ותשע משמלך עד שבא יעקב, הרי נ"ג, וכשפירש מאביו היה בן ס"ג, הרי קי"ו, והוא אומר שלשים ומאת שנה, הרי חסרים י"ד שנים, הא למדת, שאחר שקבל הצרכות נעמן בבית עבר י"ד שנים. (אבל לא נענש עליהם בזכות התורה, שהרי לא פירש יוסף מאביו אלא כ"ב שנה, דהיינו מי"ז עד ל"ט, כנגד כ"ב שפירש יעקב מאביו ולא כדו, והם כ' שנים בבית לזון, ושתי שנים ששה דרך, כדכתיב ויצן לו בית ולמקנהו עשה סכות, ופירשו רז"ל מזה הפסוק ששה י"ח חדשים דרך, דבית הוה בימות הגשמים וסכות הוה בימות החמה, ולחשזון הפסוקים שחשזנו לעיל, משפירש מאביו עד שירד למצרים שהיה בן קל' שנים, ששם אנו מוצאים עוד י"ד שנים, אלא ודאי נעמן בבית עבר בהליכתו לבית לזון ללמוד תורה ממנו, ובשזיל זכות התורה לא נענש עליהם, ולא פירש יוסף ממנו אלא כ"ב שנה, מדה כנגד מדה, עד כאן מצאחי ברש"י יסן): על נשיו. הוסיף רשעה על רשעתו (ר"ל מרשעת על מרשעיות שהיו לו כזר וק"ל) שלא גרש את הראשונות:

(10) ויצא יעקב. על ידי שבשזיל שרעות בנות כנען בעיני יצחק אביו הלך עשו אל ישמעאל, הפסיק הענין בפרשתו של יעקב, וכתיב וילך עשו פי צרך וגו' (בראשית כח, ו), ומשגמר, חזר לענין הראשון: ויצא. לא היה צריך לכתוב אלא וילך יעקב חרנה, ולמה הזכיר יציאתו, אלא מגיד שיצאת דידן מן המקום עושה רשע, שבזמן שהלדיק בעיר, הוא הודה, הוא זיוה, הוא הדרה, יאל משם, פנה הודה, פנה זיוה, פנה הדרה. וכן ופאל מן המקום (רות א, ז), האמור בנעמי ורות: וילך חרנה. יאל ללכת לחרן:

<p>And he lighted upon the place, and tarried there all night, because the sun was set; and he took one of the stones of the place, and put it under his head, and lay down in that place to sleep.</p>	<p>וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם וַיֵּלֶן שָׁם כִּי-בָא הַשֶּׁמֶשׁ וַיִּקַּח מֵאֲבָנֵי הַמָּקוֹם וַיִּשָּׁם מֵרָאשָׁתּוֹ וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא:</p>	<p>וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם וַיֵּלֶן שָׁם כִּי-בָא הַשֶּׁמֶשׁ וַיִּקַּח מֵאֲבָנֵי הַמָּקוֹם וַיִּשָּׁם מֵרָאשָׁתּוֹ וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא:</p>
<p>And he dreamed, and behold a ladder set up on the earth, and the top of it reached to heaven; and behold the angels of God ascending and descending on it.</p>	<p>וַיַּחְלֹם וְהִנֵּה סֹלֶם מַצֵּב אֶרֶצָה וּרְאִשׁוֹ מַגִּיעַ הַשָּׁמַיְמָה וְהִנֵּה מַלְאָכָי אֱלֹהִים עֹלִים וְיֹרְדִים בּוֹ:</p>	<p>וַיַּחְלֹם וְהִנֵּה סֹלֶם מַצֵּב אֶרֶצָה וּרְאִשׁוֹ מַגִּיעַ הַשָּׁמַיְמָה וְהִנֵּה מַלְאָכָי אֱלֹהִים עֹלִים וְיֹרְדִים בּוֹ:</p>
<p>And, behold, the LORD stood beside him, and said: 'I am the LORD, the God of Abraham thy father, and the God of Isaac. The land whereon thou liest, to thee will I give it, and to thy seed.</p>	<p>וְהִנֵּה יְהוָה נֹצֵב עָלָיו וַיֹּאמֶר אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ אֲבִיךָ וְאֵלֶיךָ יִצְחָק הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה שֹׁכֵב עָלֶיהָ לְךָ אֶתְנַנָּה וְלִזְרַעֲךָ:</p>	<p>וְהִנֵּה יְהוָה נֹצֵב עָלָיו וַיֹּאמֶר אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ אֲבִיךָ וְאֵלֶיךָ יִצְחָק הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה שֹׁכֵב עָלֶיהָ לְךָ אֶתְנַנָּה וְלִזְרַעֲךָ:</p>
<p>And thy seed shall be as the dust of the earth, and thou shalt spread abroad to the west, and to the east, and to the north, and to the south. And in thee and in thy seed shall all the families of the earth be blessed.</p>	<p>וְהָיָה בְנֶךָ כְּגֵזֵי אֶרֶץ וְתִפְצָה דָּאֲרֵעָא וְתַתְּשָׁף לְמַעְרְבָא וְלַמְדִּנְחָא וְלַצְפוֹנָא וְלַדְרוֹמָא וְיִתְבָּרְכוּ בְּדִילְךָ כָּל זֶרְעֵית אֶרֶעָא וּבְדִיל בְּנֶךָ:</p>	<p>וְהָיָה זֶרְעֶךָ כְּעֹפֶר הָאָרֶץ וּפְרִצְתָּ יָמָה וְקִדְמָה וּצְפֹנָה וְנִגְבָּה וּנְבָרְכוּ בְּךָ כָּל-מִשְׁפַּחַת הָאָדָמָה וּבְיִרְעֶךָ:</p>
<p>And, behold, I am with thee, and will keep thee whithersoever thou goest, and will bring thee back into this land; for I will not leave thee, until I have done that which I have spoken to thee of.'</p>	<p>וְהִנֵּה אֲנִי עִמָּךְ וְשָׁמְרְתִּיךָ בְּכָל אֲשֶׁר-תֵּלֵךְ וְהִשְׁבֹּתִיךָ אֶל-הָאָדָמָה הַזֹּאת כִּי לֹא אֶעֱזָבְךָ עַד אֲשֶׁר אֶם-עָשִׂיתִי אֵת אֲשֶׁר-דִּבַּרְתִּי לְךָ:</p>	<p>וְהִנֵּה אֲנִי עִמָּךְ וְשָׁמְרְתִּיךָ בְּכָל אֲשֶׁר-תֵּלֵךְ וְהִשְׁבֹּתִיךָ אֶל-הָאָדָמָה הַזֹּאת כִּי לֹא אֶעֱזָבְךָ עַד אֲשֶׁר אֶם-עָשִׂיתִי אֵת אֲשֶׁר-דִּבַּרְתִּי לְךָ:</p>

(11) ויפגע במקום. לא הזכיר הכתוב באיזה מקום, אלא במקום הנזכר במקום אחר, הוא הר המוריה, שנאמר צו ויזא אֵת הַמָּקוֹם מִנְחָק: ויפגע. כמו ופגע ציריחו (יהושע טז, ז), ופגע צדצָה. ורבותינו פירשו (ברכות כו:): לשון תפילה, כמו ואל תפגע בי (ירמיה ז, טז), ולמדנו שתקן תפלת ערצית, ושנה הכתוב ולא כחז ויתפלל, ללמדך שקפלה לו הארץ, כמו שמפורש בפרק גיד הנשה (חולין נא:): כי בא השמש. היה לו לכתוב ויצא השמש וילן שם, כי צא השמש משמע, ששקעה לו חמה פתאום שלא צעונתה כדי שילין שם. וישם מראשותיו. עשאו כמין מרזב סביב לראשו, שירא מפני חיות רעות, התחילו מריבות זו את זו, זאת אומרת עלי יניח לדיק את ראשו, וזאת אומרת עלי יניח, מיד עשאו הקצ"ה אצן אחת, וזהו שנאמר ויקח את האצן אשר שם מראשותיו: וישכב במקום ההוא. לשון מעוט, באותו מקום שכב, אצל י"ד שנים ששמש צבית עבר, לא שכב בלילה, שהיה עוסק בצורה:

(12) עולים ויורדים. עולים תחלה ואחר כך יורדים, מלאכים שליווהו בארץ, אין יוצאים חוצה לארץ ועלו לרקיע, וירדו מלאכי חוצה לארץ ללוותו:

(13) נצב עליו. לשמרו: ואלהי יצחק. אף על פי שלא מצינו במקרא שיחד הקצ"ה שמו על הנדיקים צחייהם לכתוב אלהי פלוני, משום שנאמר הן יצחקו לא יאמינו (איוב טו, טו), כאן ייחד שמו על יצחק, לפי שכהו עיניו, וכלוא צבית, והרי הוא כמת, ויר הרע פסק ממנו. (תנחומא חולדות ז): שכב עליה. קיפל הקצ"ה כל ארץ ישראל תחתיו, רמז לו שמהא נוחה ליכנס לבניו (חולין נא:): (כד' אמות, שזה מקומו של אדם):

(14) וברצת. וחזקת, כמו וכן יפרוך:

16	And Jacob awaked out of his sleep, and he said: 'Surely the LORD is in this place; and I knew it not.'	וַיִּיקָץ יַעֲקֹב מִשְׁנָתוֹ וַיֹּאמֶר אֲכַן יֵשׁ הַזֶּה בְּמָקוֹם הַזֶּה וְאֲנֹכִי לֹא יָדַעְתִּי:	16
17	And he was afraid, and said: 'How full of awe is this place! this is none other than the house of God, and this is the gate of heaven.'	וַיִּירָא וַיֹּאמֶר מִה־נִּירָא הַמָּקוֹם הַזֶּה אֵין זֶה כִּי אִם־בַּיִת אֱלֹהִים וְזֶה שַׁעַר הַשָּׁמַיִם:	17
18	And Jacob rose up early in the morning, and took the stone that he had put under his head, and set it up for a pillar, and poured oil upon the top of it.	וַיִּשָּׁכֶם יַעֲקֹב בַּבֹּקֶר וַיִּקַּח אֶת־הָאֶבֶן אֲשֶׁר־שָׁם מִרְאשְׁתּוֹ וַיָּשֶׂם אֹתָהּ מַצְבֵּה וַיִּצֹק שָׁמֶן עַל־רֹאשָׁהּ:	ישראל
19	And he called the name of that place Beth-el, but the name of the city was Luz at the first.	וַיִּקְרָא אֶת־שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא בֵּית־אֵל וְאוּלָם לֹו שֵׁם־הָעִיר לְרֹאשְׁנָה:	19
20	And Jacob vowed a vow, saying: 'If God will be with me, and will keep me in this way that I go, and will give me bread to eat, and raiment to put on,	וַיִּבְרַח יַעֲקֹב נֹדֵד לֵאמֹר אִם־יִהְיֶה אֱלֹהִים עִמָּדִי וְשָׁמְרָנִי בַדֶּרֶךְ הַזֶּה אֲשֶׁר אֲנֹכִי הוֹלֵךְ וְנָתַן־לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל וּבִגְדַת לְלַבֵּשׁ:	20

(15) אנכי עמד. לפי שהיה ירא מעשו ומלצן: עד אשר אם עשיתי. אם משמש צלשון כי: דברתי לך. לזרכן ועליך, מה שהצטחתי לאצרהם על זרעו, לך הצטחתי ולא לעשו, שלא אמרתי לו כי יצחק יקרא לך זרע, אלא כי בְּיָצֵק, ולא כל יצחק, וכן כל לך, ולך, ולו, ולהם, הסמוכים אלל דבור, משמשים לשון על, וזה יוכיח, שהרי עם יעקב לא דבר קודם לכן:

(16) ואנכי לא ידעתי. שאם ידעתי, לא ישנתי במקום קדוש כזה:

(17) כי אם בית אלהים. אמר רבי אלעזר בשם רבי יוסי בן זמרא, הסולם הזה עומד בצאר שבע, ואמנע שיפועו מגיע כנגד בית המקדש, שצאר שבע עומד דרומה של יהודה, וירושלים בצפונה, בגבול שבין יהודה וצנימין, ובית אל היה בצפון של נחלת צנימין, בגבול שבין צנימין וצין בני יוסף, נמצא סולם שרגליו בצאר שבע וראשו בבית אל, מגיע אמנע שיפועו נגד ירושלים, ולפי שאמרו רבותינו, שאמר הקד"ה, לדיק זה צא לבית מלוני ויפטר צלא לינה, ועוד אמרו, יעקב קראו לירושלים בית אל, וזו היא ולא ירושלים, ומהיכן למדו לומר כן, אומר אני שנעקר הר המוריה וצא לכאן, וזו היא קפיצת הארץ האמורה שחטיט חולין (חולין נ"א). שצא בית המקדש לקראתו עד בית אל, וזה ויפגע במקום. ואם תאמר וכשעבר יעקב על בית המקדש מדוע לא עכזו שם, איהו לא היצב לביה להתפלל במקום שהתפללו אבותיו, ומן השמים יעכזוהו, איהו עד חרן אול, כדאמרין צפרק גיד הנשה (שם), וקרא מוכיח וילך חרנה, כי מטא לחרן אמר, אפשר שעברתי על מקום שהתפללו אבותי ולא התפללתי בו, יהב דעתיה למהדר, וחזר עד בית אל, וקפצה לו הארץ. (בית אל לא זה הוא הסמוך לעי אלא לירושלים, ועל שם שהיתה עיר האלהים קראה בית אל, והוא הר המוריה שהתפלל בו אברהם, והוא השדה שהתפלל בו יצחק, וכן אמרו צוטה לכו ונעלה וגו' לא כצברהם שקראו הר, ולא כיצחק שקראו שדה, אלא כיעקב שקראו בית אל ע"כ מפרש"י מדויק). מזה נראה. תרגום מה דחילו אתרא הדין. דחילו שם דבר הוא כמו סוכלתו וכסו למלצש: וזה שער השמים. מקום תפלה, לעלות תפלתם השמימיה. ומדרשו שצית המקדש של מעלה מכון כנגד בית המקדש של מטה:

21 so that I come back to my father's house in peace, then shall the LORD be my God,	וְשִׁבְתִּי בְשָׁלוֹם אֶל־בֵּית אָבִי וְהָיָה יְהוָה לִי לֵאלֹהִים:	וְשִׁבְתִּי בְשָׁלוֹם אֶל־בֵּית אָבִי וְהָיָה יְהוָה לִי לֵאלֹהִים:
22 and this stone, which I have set up for a pillar, shall be God's house; and of all that Thou shalt give me I will surely give the tenth unto Thee.'	וְהָאֶבֶן הַזֹּאת אֲשֶׁר־שָׁמַתִּי מִצֵּבָה וְיִהְיֶה בֵּית אֱלֹהִים וְכָל אֲשֶׁר תִּתֶּן־לִי עֹשֶׂר אֲעֹשְׂהוּ לָךְ:	וְהָאֶבֶן הַזֹּאת אֲשֶׁר־שָׁמַתִּי מִצֵּבָה וְיִהְיֶה בֵּית אֱלֹהִים וְכָל אֲשֶׁר תִּתֶּן־לִי עֹשֶׂר אֲעֹשְׂהוּ לָךְ:
XXIX Then Jacob went on his journey, and came to the land of the children of the east.	וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב רְגֵלָיו וַיָּלֶךְ אֶרֶץ בְּנֵי־קְדָם:	וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב רְגֵלָיו וַיָּלֶךְ אֶרֶץ בְּנֵי־קְדָם:
2 And he looked, and behold a well in the field, and, lo, three flocks of sheep lying there by it.—For out of that well they watered the flocks. And the stone upon the well's mouth was great.	וַיֵּרָא וַהֲנֶה בְּאֵר בְּשָׂדֶה וְהִנֵּה שָׁם שְׁלֹשָׁה עֲדָרֵי־צֹאן רֹבְצִים עָלֶיהָ בִּי מִן־הַבְּאֵר הַהוּא יֹשְׁקוּ הָעֲדָרִים וְהָאֶבֶן גְּדֹלָה עַל־פִּי הַבְּאֵר:	וַיֵּרָא וַהֲנֶה בְּאֵר בְּשָׂדֶה וְהִנֵּה שָׁם שְׁלֹשָׁה עֲדָרֵי־צֹאן רֹבְצִים עָלֶיהָ בִּי מִן־הַבְּאֵר הַהוּא יֹשְׁקוּ הָעֲדָרִים וְהָאֶבֶן גְּדֹלָה עַל־פִּי הַבְּאֵר:
3 And thither were all the flocks gathered; and they rolled the stone from the well's mouth, and watered the sheep, and put the stone back upon the well's mouth in its place.—	וַיֵּאָסְפוּ־שָׁמָּה כָּל־הָעֲדָרִים וַיִּגְלְלוּ אֶת־הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבְּאֵר וַהֲשִׁקוּ אֶת־הַצֹּאן וַהֲשִׁיבוּ אֶת־הָאֶבֶן עַל־פִּי הַבְּאֵר לְמַקְוֶה:	וַיֵּאָסְפוּ־שָׁמָּה כָּל־הָעֲדָרִים וַיִּגְלְלוּ אֶת־הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבְּאֵר וַהֲשִׁקוּ אֶת־הַצֹּאן וַהֲשִׁיבוּ אֶת־הָאֶבֶן עַל־פִּי הַבְּאֵר לְמַקְוֶה:
4 And Jacob said unto them: 'My brethren, whence are ye?' And they said: 'Of Haran are we.'	וַיֹּאמֶר לָהֶם יַעֲקֹב אַחֵי מַאֲיִן אַתֶּם וַיֹּאמְרוּ מִחָרָן אֲנִיָּהּ:	וַיֹּאמֶר לָהֶם יַעֲקֹב אַחֵי מַאֲיִן אַתֶּם וַיֹּאמְרוּ מִחָרָן אֲנִיָּהּ:
5 And he said unto them: 'Know ye Laban the son of Nahor?' And they said: 'We know him.'	וַיֹּאמֶר לָהֶם הִידְעַתֶּם אֶת־לָבָן בֶּן־נָחוֹר וַיֹּאמְרוּ יָדָעְנוּ:	וַיֹּאמֶר לָהֶם הִידְעַתֶּם אֶת־לָבָן בֶּן־נָחוֹר וַיֹּאמְרוּ יָדָעְנוּ:

(20) אם יהיה אלהים עמדי. אם ישמור לי הצטחות הללו, שהצטיחני להיות עמדי, כמו שאמר לי והנה אנכי עמך: ושמרני. כמו שאמר לי ושמרתך בכל אשר תלך: ונתן לי לחם לאכול. כמו שאמר כי לא אעזבך, והמצקש לחם הוא קרוי נעזב, שנאמר ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מצקש לקח (תהלים לו, כה):

(21) ושבתי. כמו שאמר לי והשיבותיך אל האדמה: בשלום. שלם מן החטא, שלא אלמד מדרכי לבן: והיה ה' לי לאלהים. שיחול שמו עלי מתחלה ועד סוף, שלא ימצא פסול בזרעי, כמו שאמר אשר דברתי לך, והצטחה זו הצטיח לאברהם, שנאמר להיות לך לאלהים ולזרעך אחר כך (בראשית יז, ז). (זרעך מיוחס שלא ימצא בו שום פסול):

(22) והאבן הזאת. כך מפורש וי' זו של והאבן, אם תעשה לי את אלה ואף אני אעשה זאת: והאבן הזאת אשר שמתה מצבה וגו'. כתרומתו אפי' פלח עליה קדש ה', וכן עשה צבצו מפדן ארס, כשאמר לו קים עליה בית אל (שם לה, א) מה נאמר שם, ויבן יעקב מצבה וגו' ויסף עליה נסך (שם יד):

(1) וישא יעקב רגליו. משנתצער צורה טובה, שהוצטח צשמירה, נשא לבו את רגליו ונעשה קל ללכת. כך מפורש בצראשית רבה (ע, ח):

(2) ישקו העדרים. משקים הרועים את העדרים, והמקרא דבר בלשון קצרה:

(3) ונאספו. רגילים היו להאסף, לפי שהיתה האבן גדולה: וגלגלו. וגוללן ותרומתו ומגדרין. כל לשון הווה, משמנה לדבר בלשון עתיד ובלשון עבר, לפי שכל דבר ההוא תמיד, כנר היה ועתיד להיות: והשיבו. תרומתו ומתיבין:

6	And he said unto them: 'Is it well with him?' And they said: 'It is well; and, behold, Rachel his daughter cometh with the sheep.'	וַיֹּאמֶר לָהֶם הַשְׁלֹם לוֹ וַיֹּאמְרוּ שְׁלֹם וְהִנֵּה רָחֵל בָּתּוֹ בָּאָה עִם הַצֹּאן	וַאֲמַר לְהוֹן הַשְׁלֹם לִיה וַאֲמַרוּ שְׁלֹם וְהִנֵּה רָחֵל בָּתּוֹ בָּאָה עִם הַצֹּאן
7	And he said: 'Lo, it is yet high day, neither is it time that the cattle should be gathered together; water ye the sheep, and go and feed them.'	וַיֹּאמֶר הֵן עוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל לֹא יֵת הָאֶסְרָה הַמִּקְנֶה הַשִּׁקּוֹ הַצֹּאן וּלְכוּ רְעוּ	וַאֲמַר הָא עוֹד יוֹמָא סְגִי לֹא עֲדָן לְמִכְנֵשׁ בְּעִיר אֲשֶׁקּוּ עֲנָא וַאֲיִזְלוּ רְעוּ
8	And they said: 'We cannot, until all the flocks be gathered together, and they roll the stone from the well's mouth; then we water the sheep.'	וַיֹּאמְרוּ לֹא נוּכַל עַד אֲשֶׁר יֵאָסְפוּ כָּל-הַעֲדָרִים וְיִגְלְלוּ אֶת-הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבְּאֵר וְהִשְׁקִינוּ הַצֹּאן	וַאֲמַרוּ לֹא נִכּוּל עַד דִּיתְכַּנְשׁוּן כָּל עֲדָרִיא וַיִּגְלְדוּן יֵת אֶבְנָא מֵעַל פִּמָּא דְּבִירָא וְנִשְׁקִי עֲנָא
9	While he was yet speaking with them, Rachel came with her father's sheep; for she tended them.	עוֹדְנוּ מִדְּבַר עִמָּם וְרָחֵל בָּאָה עִם-הַצֹּאן אֲשֶׁר לְאֶבְיָהּ כִּי רָעָה הוּא	עַד דְּהוּא מְמַלִּיל עִמָּהוֹן וְרָחֵל אֶתְתָּ עִם עֲנָא דְּלֹאֲבוּהָ אֲרִי רְעִיתָא הִיא
10	And it came to pass, when Jacob saw Rachel the daughter of Laban his mother's brother, and the sheep of Laban his mother's brother, that Jacob went near, and rolled the stone from the well's mouth, and watered the flock of Laban his mother's brother.	וַיְהִי כַּאֲשֶׁר רָאָה יַעֲקֹב אֶת-רָחֵל בַּת-לָבָן אֶתִּי אֹמֶן וְאֶת-צֹאן לָבָן אֶתִּי אֹמֶן וַיֵּגֶשׁ יַעֲקֹב וַיִּגְלֹל אֶת-הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבְּאֵר וַיִּשְׁק אֶת-צֹאן לָבָן אֶתִּי אֹמֶן	וְהִנֵּה כִּד חֲזָא יַעֲקֹב יֵת רָחֵל בַּת לָבָן אֲחוּהָא דְּאֶמִּיהּ וַיֵּת עֲנָא דְּלָבָן אֲחוּהָא דְּאֶמִּיהּ וַיִּקְרִיב יַעֲקֹב וַיִּגְדֹּר יֵת אֶבְנָא מֵעַל פִּמָּא דְּבִירָא וַאֲשֶׁקִי יֵת עֲנָא דְּלָבָן אֲחוּהָא דְּאֶמִּיהּ
11	And Jacob kissed Rachel, and lifted up his voice, and wept.	וַיִּשָּׁק יַעֲקֹב לְרָחֵל וַיִּשָּׂא אֶת-קוֹלָו וַיִּבְכֶּה	וַנִּשְׁקִי יַעֲקֹב לְרָחֵל וַאֲרִים יֵת קִלְיָהּ וּבְכָא
12	And Jacob told Rachel that he was her father's brother, and that he was Rebekah's son; and she ran and told her father.	וַיִּגֹּד יַעֲקֹב לְרָחֵל כִּי אֶחָי אֶבְיָהּ הוּא וְכִי בִן-רֵבְקָה הוּא וַתָּרֵץ וַתִּגֹּד לְאֶבְיָהּ	וַחֲוִי יַעֲקֹב לְרָחֵל אֲרִי בֵר אֶחָת אֲבוּהָא הוּא וַאֲרִי בֵר רֵבְקָה הוּא וְרַחֲשֵׁת וַחֲוִיָּאת לֹאֲבוּהָ

(6) באה עם הצאן. הטעם צאל"ף, ותרגומו אחיא, ורחל באה, הטעם למעלה צצ"ת, ותרגומו אחת, הראשון לשון עושה והשני לשון עשמה:

(7) הן עוד היום גדול. לפי שראה אותם רוצנים, כסבור שרוצים לאסוף המקנה הביתה ולא ירעו עוד, אמר להם, הן עוד היום גדול, כלומר אם שכירי יום אחס, לא שלמחם פעולת היום, ואם הצהמות שלכם, אף על פי כן לא עת האסף המקנה וגו' (צ"ר ע, יא):

(8) לא נוכל. להשקות לפי שהאנן גדולה: וגללו. זה מתורגם ויגדלו, לפי שהוא לשון עתיד:

(10) ויגש יעקב ויגל. כמי שמעזיר את הפקק מעל פילוחים, להודיעך שכתו גדול (צ"ר ע, יב):

(11) ויבך. לפי שפצה ברוח הקודש שאינה נכנסת עמו לקבורה. דבר אחר, לפי שבא בידים ריקניות, אמר, אליעזר עבד אבי אבא, היו בידיו נזמים וזמירים ומגדנות, ואני אין בידים כלום. לפי שרדף אליפו בן עשו בזמנות אביו אחריו להורגו, והשיגו, ולפי שגדל אליפו בחיקו של יצחק, משך ידו, אמר לו מה אעשה לזויו של אבא, אמר לו יעקב טול מה שבידי, והעניי חשבו כמות:

(12) כי אחי אביה הוא. קרוב לאביה, כמו אֶנְשֵׁים אֶחִים אֶנְשֵׁי יִגְרָא (בראשית יג, ח). ומדרשו, אם לרמאות הוא בא, גם אני

<p>And it came to pass, when Laban heard the tidings of Jacob his sister's son, that he ran to meet him, and embraced him, and kissed him, and brought him to his house. And he told Laban all these things.</p>	<p>וַיְהִי כַשְׁמַע לְבָן אֶת־שְׁמַע וַהֲוָה כַּד שָׁמַע לְבָן יֵת שִׁמְעַ יַעֲקֹב בֶּן־אֲחֻתִּיהָ וַיָּרַחֵט לְקַדְמוּתֶיהָ וַיִּגְפֹּף לִיהָ וַיִּנָּשֶׁק לִיהָ וַאֲעֲלֶיהָ לְבֵיתָהּ וַאֲשֶׁתַּי לְלָבָן יֵת כָּל פִּתְגָמָיָא הָאֵלִין:</p>	<p>וַיְהִי כַשְׁמַע לְבָן אֶת־שְׁמַע וַיָּרַחֵט לְקַדְמוּתֶיהָ וַיִּנָּשֶׁק לִיהָ וַיָּבִיאוּהָ אֶל־בֵּיתוֹ וַיְסַפֵּר לְלָבָן אֶת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה:</p>
<p>And Laban said to him: 'Surely thou art my bone and my flesh.' And he abode with him the space of a month.</p>	<p>וַיֹּאמֶר לּוֹ לְבָן אֶךְ עֲצָמִי וּבָשָׂרִי וּבִסְרִי אֶתָּה וַיְחִיב עִמָּיהָ יָרַח יוֹמִין:</p>	<p>וַיֹּאמֶר לּוֹ לְבָן אֶךְ עֲצָמִי וּבָשָׂרִי אֶתָּה וַיֵּשֶׁב עִמּוֹ חֹדֶשׁ יָמִים:</p>
<p>And Laban said unto Jacob: 'Because thou art my brother, shouldest thou therefore serve me for nought? tell me, what shall thy wages be?'</p>	<p>וַיֹּאמֶר לְבָן לַיַּעֲקֹב הַמִּדְּאָחִי אֶתָּה וְעַבְדְּתָנִי חֲנָם הִגִּידָה לִּי מַה־מִּשְׁכָּרְתְּךָ:</p>	<p>וַיֹּאמֶר לְבָן לַיַּעֲקֹב הַכִּי־אָחִי אֶתָּה וְעַבְדְּתָנִי חֲנָם הִגִּידָה לִּי מַה־מִּשְׁכָּרְתְּךָ:</p>
<p>Now Laban had two daughters: the name of the elder was Leah, and the name of the younger was Rachel.</p>	<p>וּלְלָבָן תְּרֵמִין בָּנִין שְׁוֹם רַבָּתָא לָאָה וְשֹׁם זַעֲרָתָא רָחֵל:</p>	<p>וּלְלָבָן שְׁתֵּי בָנוֹת שֵׁם הַגְּדֹלָה לָאָה וְשֵׁם הַקְּטָנָה רָחֵל:</p>
<p>And Leah's eyes were weak; but Rachel was of beautiful form and fair to look upon.</p>	<p>וַעֲיִנֵּי לָאָה יָאֲיִין וְרָחֵל הָיְתָה שְׁפִירָא בְּרִינָא וְאִיָּא בְּחֻזָּא:</p>	<p>וַעֲיִנֵּי לָאָה רַכּוֹת וְרָחֵל הִיְתָה יִפְתָּתָאָר וִיפֶת מְרָאָה:</p>
<p>And Jacob loved Rachel; and he said: 'I will serve thee seven years for Rachel thy younger daughter.'</p>	<p>וַיֶּחֱבֹב יַעֲקֹב יֵת רָחֵל וַיֹּאמֶר אֶפְלַחְנָךְ שִׁבְעַ שָׁנִין בְּרָחֵל בְּרַתְךָ זַעֲרָתָא:</p>	<p>וַיֶּחֱבֹב יַעֲקֹב אֶת־רָחֵל וַיֹּאמֶר אֶעֱבָדְךָ שִׁבְעַ שָׁנִים בְּרָחֵל בְּתָרְךָ הַקְּטָנָה:</p>
<p>And Laban said: 'It is better that I give her to thee, than that I should give her to another man; abide with me.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר לְבָן טֹב תִּתֵּנִי אֶתָּה לָךְ מִדְּאָתִין יָתָה לְגַבֵּר אַחֲרָן תִּיב עָמִי:</p>	<p>וַיֹּאמֶר לְבָן טֹב תִּתֵּנִי אֶתָּה לָךְ מִדְּאָתִי אֶתָּה לְאִישׁ אַחֵר שָׁבָה עִמָּדִי:</p>

שלישי

19

אחיו צרמאות, ואם אדם כשר הוא, גם אני בן צדקה אחותו הכשרה: ותגד לאביה. לפי שאמה מתה, לא היה לה להגיד אלא לו (צ"ר ע, יג):

(13) וירץ לקראתו. כסוד ממון הוא טעון, שהרי עזד הבית זא לכאן צעשרה גמלים טעונים (צ"ר שס): ויחבק. כשלא ראה עמו כלום, אמר, שמא זהו ציס הציא והנס צחיקו (צ"ר שס): וינשק לו. אמר, שמא מרגליות הציא והס צפיו (צ"ר שס): ויספר ללבן. שלא זא אלא מתוך אונס אחיו, ושנטלו ממנו וממנו:

(14) אך עצמי ובשרי. מעתה אין לי לאספק הביתה, הואיל ואין צידך כלום, אלא מפני קורבה אטפל כך חדש ימים, וכן עשה, ואף זו לא לחנם, שהיה רועה לאנו:

(15) הכי אחי אתה. לשון תימה, וכי צציל שאחי אמה מעצדני חנס: ועבדתני. כמו ומעצדני, וכן כל תיבה שהיא לשון עזר, הוסיף וי"ו בראשה, והיא הופכת התיבה להזא:

(17) רכות. שהיתה סבורה לעלות בגורלו של עשו וצכתה, שהיו הכל אומרים, שני צנים לרצקה ושתי צנות ללבן, הגדולה לגדול והקטנה לקטן (צצא צמרא קכג). תאר. הוא צורת הפרצוף, לשון יִתְאָרְהוּ בַּצָּרָד (ישעיה מד, יג), קונפ"אס צלע"ז: מראה. הוא זיו קלסתר:

(18) אעבדך שבע שנים. הם ימים אחדים שאמרה לו אמו וַיִּשְׁבֹּץ עִמּוֹ יָמִים חֲמִידִים (צ"ר ע, יז), ותדע שכן הוא, שהרי כתיב ויהיו צעיניו כימים אחדים: ברחל בתך הקטנה. כל הסימנים הללו למה, לפי שהיה יודע צו שהוא רמאי, אמר לו אעבדך צרחל, ושמא תאמר רחל אחרת מן השוק, תלמוד לומר צתך, ושמא תאמר אחליף ללאה שמה ואקרא שמה רחל, תלמוד לומר הקטנה, ואף על פי כן לא הועיל, שהרי רמאה:

20	And Jacob served seven years for Rachel; and they seemed unto him but a few days, for the love he had to her.	וַיַּעֲבֹד יַעֲקֹב בְּרַחֵל שִׁבְעַת שָׁנִים וַיְהִיוּ בְּעֵינָיו כִּיָּמִים אֶחָדִים בְּאַהֲבָתָהּ אֵתָהּ: וַפֹּלַח יַעֲקֹב בְּרַחֵל שִׁבְעַת שָׁנִים וַהֲיוּ בְּעֵינָיו כִּיָּוָמִין זַעִירִין בְּדַרְחֵיהֶם יָתָהּ:
21	And Jacob said unto Laban: 'Give me my wife, for my days are filled, that I may go in unto her.'	וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל-לָבָן הִבֵּה אֶת-אִשְׁתִּי כִּי מָלְאוּ יָמִי וְאֶבֹּאֶה אֵלֶיהָ: וַאֲמַר יַעֲקֹב לְלָבָן הֵב יָת אִתִּי אִשִּׁי שְׁלִימוֹ יוֹמִי פוֹלְחָנִי וְאֵעוֹל לְוָתָהּ:
22	And Laban gathered together all the men of the place, and made a feast.	וַיִּאָּסֶף לָבָן אֶת-כָּל-אֲנָשֵׁי הַמָּקוֹם וַיַּעַשׂ מִשְׁתֶּה: וַכְנֹשׁ לָבָן יָת כָּל אֲנָשֵׁי אֶתְרָא וַעֲבַד מִשְׁתֵּיָא:
23	And it came to pass in the evening, that he took Leah his daughter, and brought her to him; and he went in unto her.	וַיְהִי בָעֶרֶב וַיִּקַּח אֶת-לֵאָה בָתּוֹ וַיָּבֵא אֹתָהּ אֵלָיו וַיָּבֹא אֵלֶיהָ: וַהֲנָה בְרַמְזָא וַדְּבַר יָת לֵאָה בְּרַתִּיהָ וַאֲשִׁיל יָתָהּ לְוָתִיהָ וַעֲאֵל לְוָתָהּ:
24	And Laban gave Zilpah his handmaid unto his daughter Leah for a handmaid.	וַיִּתֵּן לָבָן לָהּ אֶת-זִלְפָּה שִׁפְחָתּוֹ לְלֵאָה בָתּוֹ שִׁפְחָהּ: וַיִּחַב לָבָן לָהּ יָת זִלְפָּה אִמְתִּיהָ לְלֵאָה בְּרַתִּיהָ לְאִמְחָהּ:
25	And it came to pass in the morning that, behold, it was Leah; and he said to Laban: 'What is this thou hast done unto me? did not I serve with thee for Rachel? wherefore then hast thou beguiled me?'	וַיְהִי בַּבֹּקֶר וַהֲנָה-הִוא לֵאָה וַיֹּאמֶר אֶל-לָבָן מַה-זֹּאת עָשִׂיתָ לִּי הֲלֹא בְרַחֵל עָבַדְתִּי עִמָּךְ וְלָמָּה רַמִּיתָנִי: וַהֲנָה בְּצַפְרָא וְהָא הִיא לֵאָה וַאֲמַר לְלָבָן מָא דָּא עָבַדְתָּ לִּי הֲלֹא בְרַחֵל פְּלַחִית עִמָּךְ וְלָמָּה שְׁקַרְתָּ בִּי:
26	And Laban said: 'It is not so done in our place, to give the younger before the first-born.'	וַיֹּאמֶר לָבָן לֹא-יַעֲשֶׂה כֵן בְּמִקוֹמֵנוּ לָתֵת הַצְעִירָה לִפְנֵי הַבְּכִירָה: וַאֲמַר לָבָן לֹא מַתְעַבִּיד כֵּין בְּמִקוֹמֵנָא לְמַתֵּן זַעִירָתָא קְדָם רַבָּתָא:
27	Fulfil the week of this one, and we will give thee the other also for the service which thou shalt serve with me yet seven other years.'	מָלֵא שִׁבְעַת זֹאת וְנִתְּנָה לָךְ גַּם-אֶת-זֹאת בְּעַבְדָּהּ אֲשֶׁר תַּעֲבֹד עִמָּדִי עוֹד שִׁבְעַת-שָׁנִים אַחֲרוֹת: אֲשִׁלִּים שְׂבוּעָתָא דְדָא וְנִתֵּן לָךְ אִף יָת דָּא בְּפוֹלְחָנָא דְחַפְלָח עִמִּי עוֹד שִׁבְעַת שָׁנִין אַחֲרָרִין:

(21) מלאו ימי. שאמרה לי אמי. ועוד מלאו ימי, שהרי אני בן פ"ד שנה, ואימתי אעמיד י"ב שבטים, וזה שאמר ואזוהא חלילה, והלא קל שבקלים אינו אומר כן, אלא להוליד תולדות אמר כך:

(25) ויהי בבקר והנה היא לאה. אצל כלילה לא היתה לאה, לפי שמסר יעקב סימנים לרחל, וכשראתה רחל שמכניסין לו לאה, אמרה, עכשיו תכלס אחותי, עמדה ומסרה לה אותן סימנים (מגילה יג:):

(27) מלא שבע זאת. דבוק הוא, שהרי נקוד בחטף (פי' צו"א), שבע של זאת, והן ו' ימי המסחה, בגמ' ירושלמית צמועד קטן וא"ל לומר שבע ממנו, שאם כן היה צריך לינקד השי"ן בפתח (ר"ל צקמץ), ועוד ששבע לשון זכר, כדכתיב שְׂבָעָה שְׂבָעוֹת תִּסָּפֵר לָךְ, לפיכך אין משמע שבע אלא שבעה, שטיינ"א בלע"ז: ונתנה לך. לשון רבים, כמו וְנָתַתָּהּ, וְנָתַתָּהּ, אף זה לשון ונתן ונתנה וגו': גם את זאת. מיד לאחר שבעת ימי המסחה ותעבוד לאחר נשואיה:

28	And Jacob did so, and fulfilled her week; and he gave him Rachel his daughter to wife.	וַיַּעַשׂ יַעֲקֹב כִּן וַיִּמְלֵא שָׁבַע וַעֲבַד יַעֲקֹב בֵּין וְאִשְׁלִים זֹאת וַיִּתֵּן-לָוּ אֶת-רָחֵל בְּתוֹ לוֹ לְאִשָּׁה:	28
29	And Laban gave to Rachel his daughter Bilhah his handmaid to be her handmaid.	וַיִּתֵּן לָבָן לְרָחֵל בְּתוֹ אֶת-בִּלְהָה שִׁפְחָתוֹ לָהּ לְשִׁפְחָה: וַיְהִי לָבָן לְרָחֵל בְּרִתְיָה יָת בִּלְהָה אִמְתִּיהָ לָהּ לְאִמָּהּ:	29
30	And he went in also unto Rachel, and he loved Rachel more than Leah, and served with him yet seven other years.	וַיָּבֹא גַם אֶל-רָחֵל וַיֵּאָהֲבָה גַם-אֶת-רָחֵל מִלֵּאָה וַיַּעֲבֹד עִמּוֹ עוֹד שִׁבְע־שָׁנִים אַחֲרֹת:	30
31	And the LORD saw that Leah was hated, and he opened her womb; but Rachel was barren.	וַיֵּרָא יְהוָה כִּי-שְׂנוֹאָה לָאָה וַיִּפְתַּח אֶת-רַחֲמֶיהָ וַרְחֵל עֲקָרָה:	כז
32	And Leah conceived, and bore a son, and she called his name Reuben; for she said: 'Because the LORD hath looked upon my affliction; for now my husband will love me.'	וַתַּהַר לָאָה וַתֵּלֶד בֶּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ רְאוּבֵן כִּי-רָאָה יְהוָה בְּעֵינָי כִּי עָתָה יֵאָהֲבֵנִי אִישִׁי:	32
33	And she conceived again, and bore a son; and said: 'Because the LORD hath heard that I am hated, He hath therefore given me this son also.' And she called his name Simeon.	וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֶּן וַתִּאמֹר כִּי-שָׁמַע יְהוָה כִּי-שְׂנוֹאָה אֲנִי וַיִּתֵּן-לִי גַם-אֶת-זֶה וַתִּקְרָא שְׁמוֹ שִׁמְעוֹן:	33
34	And she conceived again, and bore a son; and said: 'Now this time will my husband be joined unto me, because I have borne him three sons.' Therefore was his name called Levi.	וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֶּן וַתִּאמֹר עַתָּה הִפְעֵם יִלְוֶה אִשִּׁי אֵלַי כִּי-יִלְדֹתִי לוֹ שְׁלֹשָׁה בָנִים עַל-כֵּן קָרָא שְׁמוֹ לֵוִי:	34

(30) עוד שבע שנים אחרות. אחרות הקישן לראשונות, מה ראשונות באמונה אף האחרונות באמונה (ז"ר ע, כ), ואף על פי שזרמאות בא עליו: (32) ותקרא שמו ראובן. רבותינו פירשו (זרכות ז), אמרה, ראו מה בין בני לזן חמי, שמכר הזכורה ליעקב, וזה לא מכרה ליוסף ולא ערער עליו, ולא עוד שלא ערער עליו, אלא שבקש להוציא מן הבית: (34) הפעם ילדה אישי. לפי שהאמהות נביאות היו וידועות ש"ב שבטים יוצאים מיעקב, וד' נשים ישא, אמרה, מעתה אין לו פתחון פה עלי, שהרי נטלתי כל חלקי צדנים: על כן. כל מי שנאמר בו על כן, מרובה באוכלוסין, חוץ מלוי, שהארון היה מכלה זהם (ז"ר עא, ד): קרא שמו לוי. צבולס כתב ותקרא, (שהיא קראה), וזה כתב בו קרא, ויש מדרש אגדה צאלה הדברים רבה, ששלח הקב"ה גבריאל והציאו לפניו, וקרא לו שם זה, ונתן לו כ"ד מתנות כהונה, ועל שם שלוהו במתנות קראו לו:

35 And she conceived again, and bore a son; and she said: 'This time will I praise the LORD.' Therefore she called his name Judah; and she left off bearing.	ותהר עוד ותלד בן ותאמר הפעם אודה את־יהוה על־בן קראה שמו יהודה ותעמד מלדת:	35 ותהר עוד ותלד בן ותאמר הפעם אודה את־יהוה על־בן קראה שמו יהודה ותעמד מלדת:
XXX And when Rachel saw that she bore Jacob no children, Rachel envied her sister; and she said unto Jacob: 'Give me children, or else I die.'	ותרא רחל כי לא ילדה ליעקב ותקנא רחל באחיתה ותאמר אל־יעקב הבה־לי בנים ואם־אין מתה אנכי:	XXX ותרא רחל כי לא ילדה ליעקב ותקנא רחל באחיתה ותאמר אל־יעקב הבה־לי בנים ואם־אין מתה אנכי:
2 And Jacob's anger was kindled against Rachel; and he said: 'Am I in God's stead, who hath withheld from thee the fruit of the womb?'	ותקיף רוגזא דיעקב ברחל ואמר המני את בעיאי הלא מן גדם יי תבען דמנע מניך ולדא דמעי:	2 ויחר־אף יעקב ברחל ויאמר התחת אלהים אנכי אשר־מנע ממך פרי־בטן:
3 And she said: 'Behold my maid Bilhah, go in unto her; that she may bear upon my knees, and I also may be builded up through her.'	ותאמר הנה אמתי בלהה בא אליה ותלד על־ברכי ואבנה גם־אנכי ממנה:	3 ותאמר הנה אמתי בלהה בא אליה ותלד על־ברכי ואבנה גם־אנכי ממנה:
4 And she gave him Bilhah her handmaid to wife; and Jacob went in unto her.	ותתן־לו את־בלהה שפחתה לאשה ויקא אליה יעקב:	4 ותתן־לו את־בלהה שפחתה לאשה ויקא אליה יעקב:
5 And Bilhah conceived, and bore Jacob a son.	ועדיאת בלהה וילידת ליעקב בר:	5 ותהר בלהה ותלד ליעקב בן:
6 And Rachel said: 'God hath judged me, and hath also heard my voice, and hath given me a son.' Therefore called she his name Dan.	ותאמר רחל דנני אלהים וגם שמע בקלי ויתן־לי בן על־בן קראה שמו דן:	6 ותאמר רחל דנני אלהים וגם שמע בקלי ויתן־לי בן על־בן קראה שמו דן:
7 And Bilhah Rachel's handmaid conceived again, and bore Jacob a second son.	ועדיאת עוד וילידת בלהה אמתה דרחל בר תנן ליעקב:	7 ותהר עוד ותלד בלהה שפחת רחל בן שני ליעקב:

- (35) הפעם אודה. שנטלתי יותר מחלקי, מעתה יש לי להודות:
- (1) ותקנא רחל באחיתה. קנאה צממשה הטושים, אמרה, אלולי שזדקק ממני לא זכתה לצנים (צ"ר עא, ו): הבה לי. וכי כך עשה אצין לאמן, והלא התפלל עליה: מתה אנכי. מכאן למי שאין לו צנים שחשוב כמת (צ"ר עא, ו):
- (2) התחת. וכי צמקומו אני: אשר מנע ממך. את אומרת שבעה כאבא, אני איני כאבא, אבא לא היו לו צנים, אני יש לי צנים, ממך מנע ולא ממני:
- (3) על ברכי. כתרומתו ואנא ארצי: ואבנה גם אנכי. מהו גם, אמרה לו, זקנך אצרהם היו לו צנים מהגר, וחגר מתניו כנגד שרה, אמר לה, זקנתי הכניסה צרטה לציתה, אמרה לו אם הדבר הזה מעכב, הנה אמת: ואבנה גם אנכי ממנה. כשרה:
- (6) דנני אלהים. דנני וסייבני וזכני (צ"ר עא, ו):

<p>8 And Rachel said: 'With mighty wrestlings have I wrestled with my sister, and have prevailed.' And she called his name Naphtali.</p>	<p>וַתֹּאמֶר רָחֵל נַפְתָּלִי אֱלֹהִים כִּי נִפְתַּלְתִּי עִם-אֲחֹתִי גַם-יִכְלָתִי וַתִּקְרָא שְׁמוֹ נַפְתָּלִי: נִפְתָּלִי: וַתֹּאמֶר רָחֵל קָבִיל בְּעוֹתִי יי בְּאַחַחְנוּנֹתַי בְּצִלּוֹתַי חֲמִידִית דִּיְהִי לִי וְלֹד בְּאֲחֹתִי אָח אֶתִּיָּיב לִי וקָרַת שְׁמִיה נַפְתָּלִי:</p>	<p>8 וַתֹּאמֶר רָחֵל נַפְתָּלִי אֱלֹהִים כִּי נִפְתַּלְתִּי עִם-אֲחֹתִי גַם-יִכְלָתִי וַתִּקְרָא שְׁמוֹ נַפְתָּלִי: נִפְתָּלִי: וַתֹּאמֶר רָחֵל קָבִיל בְּעוֹתִי יי בְּאַחַחְנוּנֹתַי בְּצִלּוֹתַי חֲמִידִית דִּיְהִי לִי וְלֹד בְּאֲחֹתִי אָח אֶתִּיָּיב לִי וקָרַת שְׁמִיה נַפְתָּלִי:</p>
<p>9 When Leah saw that she had left off bearing, she took Zilpah her handmaid, and gave her to Jacob to wife.</p>	<p>וַתִּרְאֵה לֵאָה כִּי עָמְדָה מִלְּדֹת וַתִּקַּח אֶת-זִלְפָּה שִׁפְחָתָהּ וַתִּתֵּן אֵתָהּ לְיַעֲקֹב לְאִשָּׁה: וַתִּרְאֵה לֵאָה כִּי עָמְדָה מִלְּדֹת וַתִּקַּח אֶת-זִלְפָּה שִׁפְחָתָהּ וַתִּתֵּן אֵתָהּ לְיַעֲקֹב לְאִשָּׁה: וַתִּרְאֵה לֵאָה כִּי עָמְדָה מִלְּדֹת וַתִּקַּח אֶת-זִלְפָּה שִׁפְחָתָהּ וַתִּתֵּן אֵתָהּ לְיַעֲקֹב לְאִשָּׁה:</p>	<p>9 וַתִּרְאֵה לֵאָה כִּי עָמְדָה מִלְּדֹת וַתִּקַּח אֶת-זִלְפָּה שִׁפְחָתָהּ וַתִּתֵּן אֵתָהּ לְיַעֲקֹב לְאִשָּׁה: וַתִּרְאֵה לֵאָה כִּי עָמְדָה מִלְּדֹת וַתִּקַּח אֶת-זִלְפָּה שִׁפְחָתָהּ וַתִּתֵּן אֵתָהּ לְיַעֲקֹב לְאִשָּׁה: וַתִּרְאֵה לֵאָה כִּי עָמְדָה מִלְּדֹת וַתִּקַּח אֶת-זִלְפָּה שִׁפְחָתָהּ וַתִּתֵּן אֵתָהּ לְיַעֲקֹב לְאִשָּׁה:</p>
<p>10 And Zilpah Leah's handmaid bore Jacob a son.</p>	<p>וַתֵּלֶד זִלְפָּה שִׁפְחַת לֵאָה לְיַעֲקֹב בֶּן: וַתֵּלֶד זִלְפָּה שִׁפְחַת לֵאָה לְיַעֲקֹב בֶּן: וַתֵּלֶד זִלְפָּה שִׁפְחַת לֵאָה לְיַעֲקֹב בֶּן:</p>	<p>10 וַתֵּלֶד זִלְפָּה שִׁפְחַת לֵאָה לְיַעֲקֹב בֶּן: וַתֵּלֶד זִלְפָּה שִׁפְחַת לֵאָה לְיַעֲקֹב בֶּן: וַתֵּלֶד זִלְפָּה שִׁפְחַת לֵאָה לְיַעֲקֹב בֶּן:</p>
<p>11 And Leah said: 'Fortune is come!' And she called his name Gad.</p>	<p>וַתֹּאמֶר לֵאָה אֶתָּה גָּד וקָרַת יָת שְׁמִיה גָּד: וַתֹּאמֶר לֵאָה אֶתָּה גָּד וקָרַת יָת שְׁמִיה גָּד: וַתֹּאמֶר לֵאָה אֶתָּה גָּד וקָרַת יָת שְׁמִיה גָּד:</p>	<p>11 וַתֹּאמֶר לֵאָה (כ' בגד) ק' בָּא גָּד] וַתִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ גָּד: וַתֹּאמֶר לֵאָה אֶתָּה גָּד וקָרַת יָת שְׁמִיה גָּד: וַתֹּאמֶר לֵאָה אֶתָּה גָּד וקָרַת יָת שְׁמִיה גָּד:</p>
<p>12 And Zilpah Leah's handmaid bore Jacob a second son.</p>	<p>וַתֵּלֶד זִלְפָּה שִׁפְחַת לֵאָה בֶּן שֵׁנִי לְיַעֲקֹב: וַתֵּלֶד זִלְפָּה שִׁפְחַת לֵאָה בֶּן שֵׁנִי לְיַעֲקֹב: וַתֵּלֶד זִלְפָּה שִׁפְחַת לֵאָה בֶּן שֵׁנִי לְיַעֲקֹב:</p>	<p>12 וַתֵּלֶד זִלְפָּה שִׁפְחַת לֵאָה בֶּן שֵׁנִי לְיַעֲקֹב: וַתֵּלֶד זִלְפָּה שִׁפְחַת לֵאָה בֶּן שֵׁנִי לְיַעֲקֹב: וַתֵּלֶד זִלְפָּה שִׁפְחַת לֵאָה בֶּן שֵׁנִי לְיַעֲקֹב:</p>
<p>13 And Leah said: 'Happy am I! for the daughters will call me happy.' And she called his name Asher.</p>	<p>וַתֹּאמֶר לֵאָה תוֹשֵׁבֶהָ הָיָה לִי אָרִי בְּכִין יִשְׁבְּחוּנִי נְשִׂא וּקְרַת יָת שְׁמִיה אָשֵׁר: וַתֹּאמֶר לֵאָה תוֹשֵׁבֶהָ הָיָה לִי אָרִי בְּכִין יִשְׁבְּחוּנִי נְשִׂא וּקְרַת יָת שְׁמִיה אָשֵׁר: וַתֹּאמֶר לֵאָה תוֹשֵׁבֶהָ הָיָה לִי אָרִי בְּכִין יִשְׁבְּחוּנִי נְשִׂא וּקְרַת יָת שְׁמִיה אָשֵׁר:</p>	<p>13 וַתֹּאמֶר לֵאָה בְּאַשְׁרֵי כִי אֲשָׁרוּנִי בָּנוֹת וַתִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ אָשֵׁר: וַתֹּאמֶר לֵאָה בְּאַשְׁרֵי כִי אֲשָׁרוּנִי בָּנוֹת וַתִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ אָשֵׁר: וַתֹּאמֶר לֵאָה בְּאַשְׁרֵי כִי אֲשָׁרוּנִי בָּנוֹת וַתִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ אָשֵׁר:</p>
<p>14 And Reuben went in the days of wheat harvest, and found mandrakes in the field, and brought them unto his mother Leah. Then Rachel said to Leah: 'Give me, I pray thee, of thy son's mandrakes.'</p>	<p>וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן בִּימֵי קְצִיר-חֲטִיִּם וַיִּמְצָא דּוֹדָאִים בַּשָּׂדֶה וַיָּבֵא אֹתָם אֶל-לֵאָה אִמּוֹ וַתֹּאמֶר רָחֵל אֶל-לֵאָה תִּנֵּנִי נָא לִי לְיַעֲקֹב מִדּוֹדָאֵי בְנֵךְ: וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן בִּימֵי קְצִיר-חֲטִיִּם וַיִּמְצָא דּוֹדָאִים בַּשָּׂדֶה וַיָּבֵא אֹתָם אֶל-לֵאָה אִמּוֹ וַתֹּאמֶר רָחֵל אֶל-לֵאָה תִּנֵּנִי נָא לִי לְיַעֲקֹב מִדּוֹדָאֵי בְנֵךְ: וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן בִּימֵי קְצִיר-חֲטִיִּם וַיִּמְצָא דּוֹדָאִים בַּשָּׂדֶה וַיָּבֵא אֹתָם אֶל-לֵאָה אִמּוֹ וַתֹּאמֶר רָחֵל אֶל-לֵאָה תִּנֵּנִי נָא לִי לְיַעֲקֹב מִדּוֹדָאֵי בְנֵךְ:</p>	<p>רביעי וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן בִּימֵי קְצִיר-חֲטִיִּם וַיִּמְצָא דּוֹדָאִים בַּשָּׂדֶה וַיָּבֵא אֹתָם אֶל-לֵאָה אִמּוֹ וַתֹּאמֶר רָחֵל אֶל-לֵאָה תִּנֵּנִי נָא לִי לְיַעֲקֹב מִדּוֹדָאֵי בְנֵךְ: וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן בִּימֵי קְצִיר-חֲטִיִּם וַיִּמְצָא דּוֹדָאִים בַּשָּׂדֶה וַיָּבֵא אֹתָם אֶל-לֵאָה אִמּוֹ וַתֹּאמֶר רָחֵל אֶל-לֵאָה תִּנֵּנִי נָא לִי לְיַעֲקֹב מִדּוֹדָאֵי בְנֵךְ:</p>

(8) נפתולי אלהים. מנחם בן סרוק פירש במחצרת קמיד פסיל, חצורים מאת המקום, נחצברתי עם אחותי לזכות לבנים. ואני מפרשו לשון עקש ופסל, נחעקשתי והפצתי פצירות ונפתולים הרבה למקום, להיות שזה לאחותי: גם יכלתי. הסכים על ידי. ואונקלוס תרגם לשון תפילה, כמו נפתולי אלהים נפתלתי, בקשות החציבות לפניו נקבלתי ונחעמרתי כאחותי: נפתלתי. נתקבלה תפילתי. ומדרש אגדה יש רבים, בלשון נוטריקון:

(10) ותלד זלפה. זכולן נאמר הריון, חוץ מזלפה, לפי שהיתה בחורה מכולן ותינוקות בשנים, ואין הריון ניכר בה, וכדי לרמות ליעקב נתנה לזן ללאה, שלא יצין שמכניסין לו את לאה, שכך מנהגן, ליתן שפחה הגדולה לגדולה והקטנה לקטנה:

(11) בא גד. בא מזל טוב, כמו גד וסנוק לא (שבת סז:), ודומה לו העורכים לגד שלקן (ישעיה סה, יא). ומדרש אגדה, שנולד מהול כמו גדו אילנא (דניאל ד, יא), ולא ידעתי על מה נכתב תיבה אחת. דבר אחר למה נקראת תיבה אחת בגד, כמו בגדת כי כשנחת אל שפחתי, כאיש שנגד באשת נעורים:

(14) בימי קציר חטים. להגיד שזמן של שטים, שעת הקציר היה, ולא פשט ידו בגזל להציא חטים ושעורים, אלא דבר ההפקר שאין אדם מקפיד בו: דודאים. שיגלי עשב הוא, ובלשון ישמעאל ישמין (סנהדרין נט:):

- 15 And she said unto her: 'Is it a small matter that thou hast taken away my husband? and wouldest thou take away my son's mandrakes also?' And Rachel said: 'Therefore he shall lie with thee to-night for thy son's mandrakes.'
- 16 And Jacob came from the field in the evening, and Leah went out to meet him, and said: 'Thou must come in unto me; for I have surely hired thee with my son's mandrakes.' And he lay with her that night.
- 17 And God hearkened unto Leah, and she conceived, and bore Jacob a fifth son.
- 18 And Leah said: 'God hath given me my hire, because I gave my handmaid to my husband. And she called his name Issachar.
- 19 And Leah conceived again, and bore a sixth son to Jacob.
- 20 And Leah said: 'God hath endowed me with a good dowry; now will my husband dwell with me, because I have borne him six sons.' And she called his name Zebulun.
- 21 And afterwards she bore a daughter, and called her name Dinah.
- וַתֹּאמֶר לָהּ הַמַּעַט קָחְתָּךְ אֶת־אִישִׁי וְלָקַחְתָּ גַם אֶת־דּוּדָאִי בְנִי וַתֹּאמֶר רַחֵל לָכֵן יִשְׁכַּב עִמָּךְ הַלַּיְלָה תַּחַת דּוּדָאִי בְנִי׃
- וַיָּבֹא יַעֲקֹב מִן־הַשָּׂדֶה בְּעֶרְבַּי וַתֵּצֵא לָאָה לִקְרָאתוֹ וַתֹּאמֶר אֵלַי תָּבוֹא כִּי שָׂכַר שְׂכָרְתִּיךָ בְּדוּדָאִי בְנִי וַיִּשְׁכַּב עִמָּה בַּלַּיְלָה הַהוּא׃
- וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶל־לָאָה וַתֵּהָר וַתֵּלֶד לְיַעֲקֹב בֶּן חַמִּישִׁי׃
- וַתֹּאמֶר לָאָה נָתַן אֱלֹהִים שְׂכָרִי אֲשֶׁר־נָתַתִּי שְׂפָחָתִי לְאִישִׁי וַתִּקְרָא שְׁמוֹ יִשָּׁשְׁכָר׃
- וַתֵּהָר עוֹד לָאָה וַתֵּלֶד בֶּן־שֵׁשִׁי לְיַעֲקֹב׃
- וַתֹּאמֶר לָאָה זָכַרְנִי אֱלֹהִים אֹתִי זָכַר טוֹב הַפַּעַם וַיִּזְבְּלֵנִי אִישִׁי כִּי־יִלְדַתִּי לוֹ שֵׁשָׁה בָנִים וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ זְבֻלֹן׃
- וְאַחֵר יִלְדָה בַת וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמָהּ דִּינָה׃
- וַתֹּאמֶר לָהּ הַמַּעַט קָחְתָּךְ אֶת־אִישִׁי וְלָקַחְתָּ גַם אֶת־דּוּדָאִי בְנִי וַתֹּאמֶר רַחֵל לָכֵן יִשְׁכַּב עִמָּךְ הַלַּיְלָה תַּחַת דּוּדָאִי בְנִי׃
- וַיָּבֹא יַעֲקֹב מִן־הַשָּׂדֶה בְּעֶרְבַּי וַתֵּצֵא לָאָה לִקְרָאתוֹ וַתֹּאמֶר אֵלַי תָּבוֹא כִּי שָׂכַר שְׂכָרְתִּיךָ בְּדוּדָאִי בְנִי וַיִּשְׁכַּב עִמָּה בַּלַּיְלָה הַהוּא׃
- וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶל־לָאָה וַתֵּהָר וַתֵּלֶד לְיַעֲקֹב בֶּן חַמִּישִׁי׃
- וַתֹּאמֶר לָאָה נָתַן אֱלֹהִים שְׂכָרִי אֲשֶׁר־נָתַתִּי שְׂפָחָתִי לְאִישִׁי וַתִּקְרָא שְׁמוֹ יִשָּׁשְׁכָר׃
- וַתֵּהָר עוֹד לָאָה וַתֵּלֶד בֶּן־שֵׁשִׁי לְיַעֲקֹב׃
- וַתֹּאמֶר לָאָה זָכַרְנִי אֱלֹהִים אֹתִי זָכַר טוֹב הַפַּעַם וַיִּזְבְּלֵנִי אִישִׁי כִּי־יִלְדַתִּי לוֹ שֵׁשָׁה בָנִים וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ זְבֻלֹן׃
- וְאַחֵר יִלְדָה בַת וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמָהּ דִּינָה׃

(15) ולקחת גם את דודאי בני. צמחה, ולעשות עוד זאת, ליקח גם את דודאי בני, ומרגומו ולמיס: לכן ישכב עמך הלילה. שלי היטה שכיבת לילה זו, ואני נותנה לך תחת דודאי בנך. ולפי שזוללה צמסכז הצדיק, לא זכחה להקצר עמו (צ"ר ע"ג, ג).

(16) שכר שכרתיך. נחמי לרחל שכרה: בלילה הוא. הקצ"ה סייעו, שינא משם ישכר (נדה לא).

(17) וישמע אלהים אל לאה. שהיטה מתאוה ומחזרת להרצות שצטים:

(20) זכר טוב. כמרגומו: "זכרני". לשון צית זבל, הירצריי"א צלע"ו, צית מדור, מעטה לא תהא עיקר דירתו אלא עמי, שיש לי צנים כנגד כל נשיו:

(21) דינה. פירשו רצונו (צרכות ס.), שדנה לאה דין צעמנה, אם זה זכר, לא תהא רחל אחותי כאחת השפחות, והתפללה עליו ונהפך לנקבה:

22 And God remembered Rachel, and God hearkened to her, and opened her womb.	וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־רַחֵל וַיִּשְׁמַע וַעֲלָה דוֹכְרָנָה דְרַחֵל קֶדֶם יי וְקָבִיל צְלוֹתָהּ יי וַיִּהְיֶה לָּהּ רִחְמָה:	כח
23 And she conceived, and bore a son, and said: 'God hath taken away my reproach.'	וַתַּחַר וַתֵּלֶד בֶּן וַתֹּאמֶר אֶסֶף וְעַדִּיאת וּלְיִידת בֵּר וַאֲמָרָה כִּנְשׁ יי יֵת חֲסִדִּי:	23
24 And she called his name Joseph, saying: 'The LORD add to me another son.'	וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ יוֹסֵף לֵאמֹר יוֹסֵף יְהוָה לִי בֶן אַחֵר:	24
25 And it came to pass, when Rachel had borne Joseph, that Jacob said unto Laban: 'Send me away, that I may go unto mine own place, and to my country.'	וַיְהִי כַּאֲשֶׁר יָלְדָה רַחֵל אֶת־יוֹסֵף וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־לָבָן שְׁלַחֲנִי וְאֶלְכָּה אֶל־מְקוֹמִי וְלֹאֲרָצִי:	25
26 Give me my wives and my children for whom I have served thee, and let me go; for thou knowest my service wherewith I have served thee.'	הִנֵּה אֶת־נָשָׁי וְאֶת־יְלָדֵי אֲשֶׁר עָבַדְתִּי אִתָּךְ בָּהֶן וְאֶלְכָּה בִּי אִתָּךְ יָדְעָתָה אֶת־עֲבָדְתִּי אֲשֶׁר עָבַדְתִּיךָ:	26
27 And Laban said unto him: 'If now I have found favour in thine eyes—I have observed the signs, and the LORD hath blessed me for thy sake.'	וַיֹּאמֶר אֵלָיו לָבָן אִם־נָא מְצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ נַחֲשֵׁתִי וַיִּבְרַכְנִי יְהוָה בְּגִלְגָּלָה:	27
28 And he said: 'Appoint me thy wages, and I will give it.'	וַיֹּאמֶר נִקְבָּה שְׂכָרְךָ עָלַי וַאֲתָנָה:	חמישי

(22) ויזכור אלהים את רחל. זכר לה שמסרה סימניה לאחותה (צ"ר עג, ד), ושהיתה מזירה שלא תעלה בגורלו של עשו, שמא יגרשנה יעקב לפי שאין לה בנים, ואף עשו הרשע כך עלה בלבו כששמע שאין לה בנים. הוא שייסד הפייט, האדמו"ן כזט שלא חלה צבה לקחתה לו ונמצאה:

(23) אסף. הכניסה במקום שלא תראה, וכן אסף קרפסנו (ישעיה ד, א), ולא אסף הציקה (שמות ט, יט), אסףו נגהם (יואל ד, טו), וירקעו לא אסף (ישעיה ס, כ), לא יטמן: חרפתי. שהייתי לחרפה שאני עקרה, והיו אומרים עלי שאעלה לחלקו של עשו הרשע. ואגדה, כל זמן שאין לאשה בן, אין לה צמי למלות סרחונה, משיש לה בן תולה בו, מי שבר כלי זה, בנק, מי אכל תאנים אלו, בנק:

(24) יסף ד' לי בן אחר. יודעת היתה בנצואה, שאין יעקב עמיד להעמיד אלא שנים עשר שבטים, יהי רצון שאתו שהוא עמיד להעמיד, יהא ממני, לכך לא נתפללה אלא על בן אחר:

(25) כאשר ילדה רחל את יוסף. משנולד שטנו של עשו, שנאמר וקיה צית יעקב אש וצית יוסף להצה וצית עשו לקש (עובדיה א, ית), אש בלא להצה אינו שולט למרחוק, משנולד יוסף, בטח יעקב בהקב"ה ורצה לשוּב:

(26) תנה את נשי וגו'. איני רוצה לזאת כי אם ברשות:

(27) נחשתי. מנחש הייתי, נסיתי בנחש שלי שעל ידך באה לי ברכה, כשצאת לכאן לא היו לי בנים, שנאמר והנה רחל צתו צאה עם הצאן, אפשר יש לו בנים והוא שולט בזה אצל הרועים, ועכשיו היו לו בנים, שנאמר וישמע את דברי צגלי לָבָן:

(28) נקבה שכרך. כתרומתו פריש אגרך:

<p>29 And he said unto him: 'Thou knowest how I have served thee, and how thy cattle have fared with me.</p>	<p>וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַתָּה יָדַעְתָּ אֵת וַיֹּאמֶר לֵיה אֵת יָדַעְתָּ יְיָ אֲשֶׁר עָבַדְתִּיךָ וְאֵת אֲשֶׁר-הָיָה מִקֶּנֶךָ אֵתִי:</p>	<p>29 וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַתָּה יָדַעְתָּ אֵת אֲשֶׁר עָבַדְתִּיךָ וְאֵת אֲשֶׁר-הָיָה מִקֶּנֶךָ אֵתִי:</p>
<p>30 For it was little which thou hadst before I came, and it hath increased abundantly; and the LORD hath blessed thee whithersoever I turned. And now when shall I provide for mine own house also?</p>	<p>כִּי מְעַט אֲשֶׁר-הָיָה לְךָ לִפְנֵי וַיִּבְרָךְ לְרֹב וַיְבָרֶךְ יְיָ אֶתְךָ לְרֹגְלִי וְעַתָּה מָתִי אֵעָשֶׂה גַם-אֲנִי לְבֵיתִי:</p>	<p>30 כִּי מְעַט אֲשֶׁר-הָיָה לְךָ לִפְנֵי וַיִּבְרָךְ לְרֹב וַיְבָרֶךְ יְיָ אֶתְךָ לְרֹגְלִי וְעַתָּה מָתִי אֵעָשֶׂה גַם-אֲנִי לְבֵיתִי:</p>
<p>31 And he said: 'What shall I give thee?' And Jacob said: 'Thou shalt not give me ought; if thou wilt do this thing for me, I will again feed thy flock and keep it.</p>	<p>וַיֹּאמֶר מָה אֶתֶּן-לְךָ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לֹא-תִתֶּן-לִי מְאוּמָה אִם-תַּעֲשֶׂה-לִּי הַדָּבָר הַזֶּה אֲשׁוּבָה אֲרֹעָה צֹאנְךָ אֲשָׁמֶר:</p>	<p>31 וַיֹּאמֶר מָה אֶתֶּן-לְךָ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לֹא-תִתֶּן-לִי מְאוּמָה אִם-תַּעֲשֶׂה-לִּי הַדָּבָר הַזֶּה אֲשׁוּבָה אֲרֹעָה צֹאנְךָ אֲשָׁמֶר:</p>
<p>32 I will pass through all thy flock to-day, removing from thence every speckled and spotted one, and every dark one among the sheep, and the spotted and speckled among the goats; and of such shall be my hire.</p>	<p>אֶעֱבֹר בְּכָל-צֹאנְךָ הַיּוֹם הַסֵּךְ מִשָּׁם כָּל-שֶׁהוּ נִקְדָּה וְטָלוּא וְכָל-שֶׁהוּ חֹם בְּכִשְׂבִּים וְטָלוּא וְנִקְדָּה בְּעִזִּים וְהָיָה שְׁכָרִי:</p>	<p>32 אֶעֱבֹר בְּכָל-צֹאנְךָ הַיּוֹם הַסֵּךְ מִשָּׁם כָּל-שֶׁהוּ נִקְדָּה וְטָלוּא וְכָל-שֶׁהוּ חֹם בְּכִשְׂבִּים וְטָלוּא וְנִקְדָּה בְּעִזִּים וְהָיָה שְׁכָרִי:</p>
<p>33 So shall my righteousness witness against me hereafter, when thou shalt come to look over my hire that is before thee: every one that is not speckled and spotted among the goats, and dark among the sheep, that if found with me shall be counted stolen.'</p>	<p>וְעִנְתָּה-בִּי צְדָקְתִּי בַּיּוֹם מֵחֵר כִּי-תָבוֹא עַל-שְׁכָרִי לִפְנֵיךָ כָּל-אֲשֶׁר-אֵינָנוּ נִקְדָּה וְטָלוּא בְּעִזִּים וְחוֹם בְּכִשְׂבִּים גָּנוּב הוּא אֵתִי:</p>	<p>33 וְעִנְתָּה-בִּי צְדָקְתִּי בַּיּוֹם מֵחֵר כִּי-תָבוֹא עַל-שְׁכָרִי לִפְנֵיךָ כָּל-אֲשֶׁר-אֵינָנוּ נִקְדָּה וְטָלוּא בְּעִזִּים וְחוֹם בְּכִשְׂבִּים גָּנוּב הוּא אֵתִי:</p>
<p>34 And Laban said: 'Behold, would it might be according to thy word.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר לָבָן לָבֵן לֵבִי יְיָ כְּדַבְּרְךָ: כַּפְתָּנְךָ:</p>	<p>34 וַיֹּאמֶר לָבָן הֵן לִי יְיָ כְּדַבְּרְךָ: וַיֹּאמֶר לָבָן לָבֵן לֵבִי יְיָ כְּדַבְּרְךָ:</p>

(29) ואת אשר היה מקנך אתי. את חשבון מעוט מקנך שצא לידי מתחלה כמה היו: (30) לרגלי. עם רגלי, בשביל ציאת רגלי צאת אלכלך הזכרה (צ"ר עג, ח), כמו קעס קעס קעס קעס (שמות יא, ח). לעס קעס קעס קעס (שופטים ח, ה). הצאים עמי: גם אנכי לביתי. לזורך צימי, עכשיו אין עושין לזכרי אלא בני, וזריך (אני) להיות עושה גם אני עמהם לסמכן, וזהו גם: (32) נקד. מנומר בחצרבורות דקות כמו נקודות, פונטר"א בלע"ז: טלוא. לשון טלאים, חצרבורות רחבות: חום. שחום דומה לאדום רש"י בלע"ז, לשון משנה, שחמחית ונמנמחית לבנה, לענין התבואה: והיה שכרי. אותן שילדו מכאן ולהבא נקודים וטלואים בעזים ושחומים בכשדים יהיו שלי, ואותן שישנן עכשיו, הפרש מהם והפקידם ביד בניך, שלא תאמר לי על הנולדים מעמה, אלו היו שם מתחלה, ועוד, שלא תאמר לי על ידי הזכרים שהן נקודים וטלואים, תלדנה הנקודות דוגמתן מכאן ואילך: (33) וענתה בי וגו'. אם תחשדני שאני נוטל משלך כלום, תענה בי כדקמי, כי תצא דקמי ותעיד על שכרי לפניך, שלא תמנא בעדרי כי אם נקודים וטלואים, וכל שתמנא בהן שאינו נקוד או טלוא או חום, בידוע שגנבתיו לך, ובגניבה הוא שרוי אצלי: (34) הן. לשון קבלת דברים: לו יהי כדברך. הלואי שמחפון בך:

<p>And he removed that day the he-goats that were streaked and spotted, and all the she-goats that were speckled and spotted, every one that had white in it, and all the dark ones among the sheep, and gave them into the hand of his sons.</p>	<p>וַיִּסַּר בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־הַתֵּיּאִשִּׁים וְהַעֲקָדִים וְהַטְּלָאִים וְאֵת כָּל־הָעֵיִשִּׁים הַנִּקְדָּוֹת וְהַטְּלָאֹת כָּל־אֲשֶׁר־לָבָן בּוֹ וְכָל־חֹמֶם בַּבְּשָׂבִים וַיִּתֵּן בְּיַד־בָּנָיו:</p>	<p>35 וַיִּסַּר בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־הַתֵּיּאִשִּׁים וְהַעֲקָדִים וְהַטְּלָאִים וְאֵת כָּל־הָעֵיִשִּׁים הַנִּקְדָּוֹת וְהַטְּלָאֹת כָּל־אֲשֶׁר־לָבָן בּוֹ וְכָל־חֹמֶם בַּבְּשָׂבִים וַיִּתֵּן בְּיַד־בָּנָיו:</p>
<p>And he set three days' journey betwixt himself and Jacob. And Jacob fed the rest of Laban's flocks.</p>	<p>וַיֵּשֶׁם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בֵּינָם וּבֵין יַעֲקֹב וַיַּעֲקֹב רָעָה אֶת־צֹאן לָבָן הַנוֹתֶרֶת:</p>	<p>36 וַיֵּשֶׁם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בֵּינָם וּבֵין יַעֲקֹב וַיַּעֲקֹב רָעָה אֶת־צֹאן לָבָן הַנוֹתֶרֶת:</p>
<p>And Jacob took him rods of fresh poplar, and of the almond and of the plane-tree; and peeled white streaks in them, making the white appear which was in the rods.</p>	<p>וַיִּקַּח־לּוֹ יַעֲקֹב מִקֵּל לִבְנֵה לֶחַ וְלֹז וְעֶרְמוֹן וַיַּפְצֵל בָּהֶן פְּצָלוֹת לִבְנוֹת מַחֲשֵׁף הַלָּבָן אֲשֶׁר עַל־הַמִּקְלֹת:</p>	<p>37 וַיִּקַּח־לּוֹ יַעֲקֹב מִקֵּל לִבְנֵה לֶחַ וְלֹז וְעֶרְמוֹן וַיַּפְצֵל בָּהֶן פְּצָלוֹת לִבְנוֹת מַחֲשֵׁף הַלָּבָן אֲשֶׁר עַל־הַמִּקְלֹת:</p>
<p>And he set the rods which he had peeled over against the flocks in the gutters in the watering-troughs where the flocks came to drink; and they conceived when they came to drink.</p>	<p>וַיַּצֵּג אֶת־הַמִּקְלֹת אֲשֶׁר פָּצַל בְּרֶהֱטִים בְּשִׁקְמוֹת הַמַּיִם אֲשֶׁר תִּבְאֵן הַצֹּאן לִשְׁתּוֹת לִנְכַח הַצֹּאן וַיַּחֲמֵנָה בִּבְאֵן לִשְׁתּוֹת:</p>	<p>38 וַיַּצֵּג אֶת־הַמִּקְלֹת אֲשֶׁר פָּצַל בְּרֶהֱטִים בְּשִׁקְמוֹת הַמַּיִם אֲשֶׁר תִּבְאֵן הַצֹּאן לִשְׁתּוֹת לִנְכַח הַצֹּאן וַיַּחֲמֵנָה בִּבְאֵן לִשְׁתּוֹת:</p>
<p>And the flocks conceived at the sight of the rods, and the flocks brought forth streaked, speckled, and spotted.</p>	<p>וַיַּחֲמֵן הַצֹּאן אֶל־הַמִּקְלֹת וַתֵּלְדֶּן הַצֹּאן עֲקָדִים נִקְדָּים וְטְלָאִים:</p>	<p>39 וַיַּחֲמֵן הַצֹּאן אֶל־הַמִּקְלֹת וַתֵּלְדֶּן הַצֹּאן עֲקָדִים נִקְדָּים וְטְלָאִים:</p>

(35) ויסר. לזן ציורם הוא וגו'. התישים. עזים זכרים: כל אשר לבן בו. כל אשר היתה זו חצרבורות לצנות: ויתן. לזן ציד בניו:

(36) הנותרות. הרעועות שבהן, החולות והעקרות שאינן אלא שירים, אותן מסר לו:
(37) מקל לבנה. עץ הוא, ושמו לבנה, כמא דתימא, פסח אלון ולבנה (הושע ד, יג), ואומר אני הוא שקורין טרימצ"ל שהוא לזן: לח. כשהוא רטוב: ולז. ועוד לקח מקל לזו, עץ שגדליו צו אגוזים דקים, קולדר"י צלע": וערמון. קשטני"ר צלע": פצלות. קלופים קלופים, שהיה עושה מנומר: מחשף הלבן. גלוי לזון של מקל, כשהיה קולפו, היה נראה וגלה לזון שלו במקום הקלוי:

(38) ויצג. תרגומו ודעיץ, לשון תחיבה, ונעיצה היא צלשון ארמית, והרצה יש בגמ' דזה ושלפה, דן ציה מיד, דזה כמו דעזה, אלא שמקצר את לשונו: ברהטים. צמרות המים בצריכות העשויות צאריך להשקות שם האלן: אשר תבאן וגו'. ברהטים אשר תבאן האלן לשחות, שם הציג המקלות לנכח האלן: ויחמנה וגו'. הצהמה רואה את המקלות והיא נרעמת לאחריה, והזכר רוצה, ויולדת כיוצא בו (צ"ר עג, י). רצי אשעיא אומר, המים נעשין זרע צמעהין ולא היו צריכות לזכר, וזהו ויחמנה וגו'. (ור"ל צמיה זו המחצרו לשון זכר ונקבה כמ"ש הראב"ע):

(39) אל המקלות. אל מראות המקלות: עקודים. משונים צמקום עקידתן, הם קרסולי ידיהם ורגליהם:

40	And Jacob separated the lambs—he also set the faces of the flocks toward the streaked and all the dark in the flock of Laban—and put his own droves apart, and put them not unto Laban's flock.	וַחֲכָשְׁבִים הִפְרִיד יַעֲקֹב וַיִּתֵּן פְּנֵי הַצֹּאן אֶל-עֶקֶד וְכָל-חֹם בְּצֹאן לָבָן וַיִּשֶׁת-לֹו עֲדָרִים לְבָדֹו וְלֹא שָׂתָם עַל-צֹאן לָבָן:	40
41	And it came to pass, whensoever the stronger of the flock did conceive, that Jacob laid the rods before the eyes of the flock in the gutters, that they might conceive among the rods;	וַהֲיִי בְּכָל עֵדֶן דְּמִתְיַחֲמָן עֲנָא מִבְּכָרְתָּא וּמִשְׁוֵי יַעֲקֹב יֵת חֲטָרְיָא לְעֵינֵי עֲנָא בְּרִשְׁיָא לִיחְמִיתֵהוּן בְּחֲטָרְיָא:	41
42	but when the flock were feeble, he put them not in; so the feeble were Laban's, and the stronger Jacob's.	וּבְהַעֲטִיף הַצֹּאן לֹא יָשִׁים וַהֲיִי הַעֲטָפִים לְלָבָן וְהַקְשָׁרִים לְיַעֲקֹב:	42
43	And the man increased exceedingly, and had large flocks, and maid-servants and men-servants, and camels and asses.	וַיִּפְרֹץ הָאִישׁ מְאֹד מְאֹד וַיְהִי-לֹו צֹאן רַבּוֹת וּשְׁפָחוֹת וְעֲבָדִים וְגַמְלִים וְחֲמָרִים:	43
XXXI	And he heard the words of Laban's sons, saying: 'Jacob hath taken away all that was our father's; and of that which was our father's hath he gotten all this wealth.'	וַיִּשְׁמַע אֶת-דִּבְרֵי בְנֵי-לָבָן לֵאמֹר לָקַח יַעֲקֹב אֶת כָּל-אֲשֶׁר לְאֲבִינוּ וּמֵאֲשֶׁר לְאֲבִינוּ עָשָׂה אֶת כָּל-הַכֶּבֶד הַזֶּה:	XXXI
2	And Jacob beheld the countenance of Laban, and, behold, it was not toward him as beforetime.	וַיֵּרָא יַעֲקֹב אֶת-פָּנֵי לָבָן וַהֲנִה אֵינְנוּ עִמּוֹ כַּתְּמוּל שְׁלֹשׁוֹם:	2
3	And the LORD said unto Jacob: 'Return unto the land of thy fathers, and to thy kindred; and I will be with thee.'	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-יַעֲקֹב שׁוּב אֶל-אֶרֶץ אֲבוֹתֶיךָ וּלְמוֹלַדְתְּךָ וְאֶהְיֶה עִמָּךְ:	כט

(40) והכשבים הפריד יעקב. הנולדים עקודים נקודים, הצדיל והפריש לעצמן, ועשה אותן עדר עדר לצדו, והולך אותו העדר העקוד לפני הצאן, ופני הצאן ההולכות אחריהם נופות אליהם, זה שנאמר ויתן פני הצאן אל עקוד, שהיו פני הצאן אל העקודים, ואל כל חוס שמא צאן לצן: וישת לו עדרים. כמו שפירשתי:

(41) המקשרות. כתרומתו הצדירות, ואין לו עד צמקרא. ומנחם חזרו עם פְּחִיתָל בְּקָשָׁרִים (שמואל-צ טו, לא). וְיָהִי הַקָּשָׁר אֶמֶן אותן המתקשרות יחד למהר עזרון:

(42) ובהעטיפ. לשון איחור, כתרומתו וצלקישות. ומנחם חזרו עם הַמְּעַלְזוֹת הַמְּעַטְפוֹת (ישעיה ג, כז), לשון עטיפת כסות, כלומר מתעטפות בעורן וזמרון, ואין מתאוות להתייחס על ידי הזכרים:

(43) צאן רבות. פרות ורבות משאר צאן: ושפחות ועבדים. מוכר צאנו צדמים יקרים, ולוקח לו כל אלה:

(1) עשה. כנס, כמו ויעש פיל ויך את עמלק (שמואל-א יד, מח):

(3) שוב אל ארץ אבותיך. ושם אהיה עמך, אצל צעודך מחוצר לטמא, אי אפשר להשרות שכניתי עליך:

4	And Jacob sent and called Rachel and Leah to the field unto his flock,	וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב וַיִּקְרָא לְרַחֵל וּלְלֵאָה הַשָּׂדֶה אֶל-צֹאנָו: וַיִּלְלָאָה לְחֻקְלָא לְנֹת עֲנִיָּה:	וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב וַיִּקְרָא לְרַחֵל וּלְלֵאָה הַשָּׂדֶה אֶל-צֹאנָו: וַיִּלְלָאָה לְחֻקְלָא לְנֹת עֲנִיָּה:
5	and said unto them: 'I see your father's countenance, that it is not toward me as beforetime; but the God of my father hath been with me.	וַיֹּאמֶר לָהֶן רֵאָה אֲנֹכִי אֶת-פָּנַי אֲבִיכֶן כִּי-אֵינְנִי אֵלַי כְּתָמֹל שְׁלֹשָׁם וְאֵלֹהֵי אָבִי הָיָה עִמָּדִי:	וַיֹּאמֶר לָהֶן רֵאָה אֲנֹכִי אֶת-פָּנַי אֲבִיכֶן כִּי-אֵינְנִי אֵלַי כְּתָמֹל שְׁלֹשָׁם וְאֵלֹהֵי אָבִי הָיָה עִמָּדִי:
6	And ye know that with all my power I have served your father.	וְאַתֶּנָּה יָדַעְתָּן כִּי בְכָל-כֹּחִי עָבַדְתִּי אֶת-אֲבִיכֶן:	וְאַתֶּנָּה יָדַעְתָּן כִּי בְכָל-כֹּחִי עָבַדְתִּי אֶת-אֲבִיכֶן:
7	And your father hath mocked me, and changed my wages ten times; but God suffered him not to hurt me.	וְאֲבִיכֶן תָּתַל בִּי וְהִחֲלַף אֶת-מִשְׁכָּרְתִּי עֲשָׂרַת מָנִים וְלֹא-נָתַנּוּ אֱלֹהִים לְהָרַע עִמָּדִי:	וְאֲבִיכֶן תָּתַל בִּי וְהִחֲלַף אֶת-מִשְׁכָּרְתִּי עֲשָׂרַת מָנִים וְלֹא-נָתַנּוּ אֱלֹהִים לְהָרַע עִמָּדִי:
8	If he said thus: The speckled shall be thy wages; then all the flock bore speckled; and if he said thus: The streaked shall be thy wages; then bore all the flock streaked.	אִם-כֹּכָה יֹאמֶר נִקְדִּים יִהְיֶה שְׂכָרְךָ וַיִּלְדּוּ כָל-הַצֹּאֵן נִקְדִּים וְאִם-כֹּכָה יֹאמֶר עֲקָדִים יִהְיֶה שְׂכָרְךָ וַיִּלְדּוּ כָל-הַצֹּאֵן עֲקָדִים:	אִם-כֹּכָה יֹאמֶר נִקְדִּים יִהְיֶה שְׂכָרְךָ וַיִּלְדּוּ כָל-הַצֹּאֵן נִקְדִּים וְאִם-כֹּכָה יֹאמֶר עֲקָדִים יִהְיֶה שְׂכָרְךָ וַיִּלְדּוּ כָל-הַצֹּאֵן עֲקָדִים:
9	Thus God hath taken away the cattle of your father, and given them to me.	וַיִּצַּל אֱלֹהִים אֶת-מִקְנֵה אֲבִיכֶם וַיִּתֵּן-לִי:	וַיִּצַּל אֱלֹהִים אֶת-מִקְנֵה אֲבִיכֶם וַיִּתֵּן-לִי:
10	And it came to pass at the time that the flock conceived, that I lifted up mine eyes, and saw in a dream, and, behold, the he-goats which leaped upon the flock were streaked, speckled, and grizzled.	וַיְהִי בְעֵת יִתֵּם הַצֹּאֵן וַאֲשָׂא עֵינַי וַאֲרָא בְּחֻלּוֹם וְהִנֵּה הָעֲתָדִים הָעֹלִים עַל-הַצֹּאֵן עֲקָדִים נִקְדִּים וּבָרָדִים:	וַיְהִי בְעֵת יִתֵּם הַצֹּאֵן וַאֲשָׂא עֵינַי וַאֲרָא בְּחֻלּוֹם וְהִנֵּה הָעֲתָדִים הָעֹלִים עַל-הַצֹּאֵן עֲקָדִים נִקְדִּים וּבָרָדִים:
11	And the angel of God said unto me in the dream: Jacob; and I said: Here am I.	וַיֹּאמֶר אֵלַי מַלְאָךְ הָאֱלֹהִים בְּחֻלּוֹם יַעֲקֹב וַאֲמַר הֲנִנִּי:	וַיֹּאמֶר אֵלַי מַלְאָךְ הָאֱלֹהִים בְּחֻלּוֹם יַעֲקֹב וַאֲמַר הֲנִנִּי:

(4) ויקרא לרחל וללאה. לרחל מחלה ואחר כך ללאה, שהיא הייתה עקרת הבית, שבשצילה נזדווג יעקב עם לבן, ואף צניה של לאה מודים בצדק, שהרי בזעזוע בית דינו משבט יהודה אומרים, כרחל וכלאָה אֲשֶׁר צָנוּ שְׁתִּיָּהֶן וגו', הקדימו רחל ללאה:

(7) עשרת מנים. אין מונים פחות מעשרה: מנים. לשון סכום כלל החשבון, והן עשיריות, למדנו שהחליף תנאו מאה פעמים:

(10) והנה העתודים. אף על פי שהצדילים לבן כולם שלא יתעברו האלן דוגמתן, היו המלאכים מביאין אותן מעדר המסור ביד צני לבן, לעדר שציד יעקב (צ"ר עג, יד): וברדים. תרגומו ופזיחין, פייש"ר בלע"ז, חוט של לבן מקיף את גופו סביב, וחצברורות שלו פתוחה ומפולשת מזו אל זו, (ס"א מן אל זן), ואין לי להביא עד מן המקרא:

<p>12 And he said: Lift up now thine eyes, and see, all the he-goats which leap upon the flock are streaked, speckled, and grizzled; for I have seen all that Laban doeth unto thee.</p>	<p>וַיֹּאמֶר שְׂאֵנָה עֵינֶיךָ וּרְאֵה כָּל-הָעֹתָדִים הָעֲלִים עַל-הַצֹּאן עֲקָדִים נֶקְדָּים וּבְרָדִים כִּי רָאִיתִי אֶת כָּל-אֲשֶׁר לָבָן עָשָׂה לִּי:</p>	<p>12 וַיֹּאמֶר שְׂאֵנָה עֵינֶיךָ וּרְאֵה כָּל-הָעֹתָדִים הָעֲלִים עַל-הַצֹּאן עֲקָדִים נֶקְדָּים וּבְרָדִים כִּי רָאִיתִי אֶת כָּל-אֲשֶׁר לָבָן עָשָׂה לִּי:</p>
<p>13 I am the God of Beth-el, where thou didst anoint a pillar, where thou didst vow a vow unto Me. Now arise, get thee out from this land, and return unto the land of thy nativity.'</p>	<p>אֲנִי הָאֱלֹהִים בֵּית-אֵל אֲשֶׁר מָשַׁחְתָּ עָלָיו שָׁם מִצְבֵּה אֲשֶׁר נָדַרְתָּ לִּי שָׁם נֶדַר עָתָה קוּם צֵא מִן-הָאָרֶץ הַזֹּאת וְשׁוּב אֶל-אֶרֶץ מוֹלַדְתְּךָ:</p>	<p>13 אֲנִי הָאֱלֹהִים בֵּית-אֵל אֲשֶׁר מָשַׁחְתָּ עָלָיו שָׁם מִצְבֵּה אֲשֶׁר נָדַרְתָּ לִּי שָׁם נֶדַר עָתָה קוּם צֵא מִן-הָאָרֶץ הַזֹּאת וְשׁוּב אֶל-אֶרֶץ מוֹלַדְתְּךָ:</p>
<p>14 And Rachel and Leah answered and said unto him: 'Is there yet any portion or inheritance for us in our father's house?</p>	<p>וַתַּעַן רָחֵל וְלֵאָה וַתֹּאמְרָא לֵיהֶם הֲעוֹד לָנוּ חֵלֶק וְנַחֲלָה בְּבֵית אָבִינוּ:</p>	<p>14 וַתַּעַן רָחֵל וְלֵאָה וַתֹּאמְרָא לֵיהֶם הֲעוֹד לָנוּ חֵלֶק וְנַחֲלָה בְּבֵית אָבִינוּ:</p>
<p>15 Are we not accounted by him strangers? for he hath sold us, and hath also quite devoured our price.</p>	<p>הֲלוֹא נִכְרִיּוֹת נִחְשַׁבְנוּ לּוֹ כִּי מָכְרָנוּ וַיֹּאכַל גַּם-אֶכּוֹל אֶת-כֶּסֶפֵּנוּ:</p>	<p>15 הֲלוֹא נִכְרִיּוֹת נִחְשַׁבְנוּ לּוֹ כִּי מָכְרָנוּ וַיֹּאכַל גַּם-אֶכּוֹל אֶת-כֶּסֶפֵּנוּ:</p>
<p>16 For all the riches which God hath taken away from our father, that is ours and our children's. Now then, whatsoever God hath said unto thee, do.'</p>	<p>כִּי כָל-הָעֶשֶׂר אֲשֶׁר הִצִּיל אֱלֹהִים מֵאֲבִינוּ לָנוּ הוּא וְלִבְנֵינוּ וְעָתָה כָּל אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהִים אֵלַיךָ עֲשֵׂה:</p>	<p>16 כִּי כָל-הָעֶשֶׂר אֲשֶׁר הִצִּיל אֱלֹהִים מֵאֲבִינוּ לָנוּ הוּא וְלִבְנֵינוּ וְעָתָה כָּל אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהִים אֵלַיךָ עֲשֵׂה:</p>
<p>17 Then Jacob rose up, and set his sons and his wives upon the camels;</p>	<p>וַיָּקָם יַעֲקֹב וַיִּשָּׂא אֶת-בָּנָיו וְאֶת-נָשָׁיו עַל-הַגְּמֵלִים:</p>	<p>17 וַיָּקָם יַעֲקֹב וַיִּשָּׂא אֶת-בָּנָיו וְאֶת-נָשָׁיו עַל-הַגְּמֵלִים:</p>
<p>18 and he carried away all his cattle, and all his substance which he had gathered, the cattle of his getting, which he had gathered in Paddan-aram, to go to Isaac his father unto the land of Canaan.</p>	<p>וַיִּנְהַג אֶת-כָּל-מִקְנֵהוּ וְאֶת-כָּל-רֶכֶשׁוֹ אֲשֶׁר רָכַשׁ מִקְנֵה קַנְיָנוֹ אֲשֶׁר רָכַשׁ בְּפָדֵן אָרֶם לְבֹא אֶל-יִצְחָק אָבִיו אֶרֶץ כְּנָעַן:</p>	<p>18 וַיִּנְהַג אֶת-כָּל-מִקְנֵהוּ וְאֶת-כָּל-רֶכֶשׁוֹ אֲשֶׁר רָכַשׁ מִקְנֵה קַנְיָנוֹ אֲשֶׁר רָכַשׁ בְּפָדֵן אָרֶם לְבֹא אֶל-יִצְחָק אָבִיו אֶרֶץ כְּנָעַן:</p>

(13) האל בית אל. כמו אל בית אל, ה"ה יתירה, ודרך מקראות לדבר כן, כמו פי אָסֶס צָאִים אֶל הָרָרֶץ קָנָעַן (צמדצר לה, 3): משחת שם. לשון רצוי וגדולה כשנמשח למלכות, כך וַיִּנָּק שָׁמֶן על ראשָה להיות משוחה למזבח: אשר נדרת לִי. ונריך חמה לשלמו, שאמרת יִהְיֶה צֵית אֱלֹהִים, שמקריב שם קרבנות:

(14) העודר לָנוּ. למה נחשכנו על ידך מלשון, כלום אנו מיחלוח לירש מנכסי אבינו כלום זין הזכרים:

(15) הלוא נכריות נחשבנו לו. אפילו בשעה שדרך בני אדם לתת נדוניה לצנותיו בשעת נשואין, נהג עמנו כנכריות כי מכרנו לך (שעצדת אותנו בנו י"ד שנה ולא נחננו לך אלא) בשכר הפעולה: את כספנו. שעכז דמי שכר פעולתך:

(16) כי כל העשר. כי זה משמש בלשון אלא, כלומר משל אבינו אין לנו כלום, אלא מה שהציל הקב"ה מאבינו, שלנו הוא: הצייל. לשון הפריש, וכן כל לשון הנלה כצמקרא לשון הפרשה, שמפרישו מן הרעה ומן האויב:

(17) את בניו ואת נשיו. הקדים זכרים לנקבות, ועשו הקדים נקבות לזכרים, שנאמר וַיִּקַּח עֶשָׂו אֶת נָשָׁיו וְאֶת בָּנָיו וְגו' (בראשית לו, 1):

19	Now Laban was gone to shear his sheep. And Rachel stole the teraphim that were her father's.	וּלְבָן הָלַךְ לִגְזֹז אֶת־צֹאֲנוֹ וַתִּגְנֹב רָחֵל אֶת־הַתְּרָפִים אֲשֶׁר לְאִבֶּיהָ:
20	And Jacob outwitted Laban the Aramean, in that he told him not that he fled.	וַיִּגְנֹב יַעֲקֹב אֶת־לֵב לָבָן וְכִסִּי יַעֲקֹב מִן לָבָן אֲרָמֶאָה עַל דָּלָא חֲוִי לִיה אַרִי אֲזִיל בִּרְחָה הוּא:
21	So he fled with all that he had; and he rose up, and passed over the River, and set his face toward the mountain of Gilead.	וַיִּבְרַח הוּא וְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ וַיָּקָם וַיַּעֲבֹר אֶת־הַנָּהָר וַיִּשֶׁם אֶת־פָּנָיו הָר הַגִּלְעָד:
22	And it was told Laban on the third day that Jacob was fled.	וַיִּגֹּד לְלָבָן בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי כִּי בִרְחָה יַעֲקֹב:
23	And he took his brethren with him, and pursued after him seven days' journey; and he overtook him in the mountain of Gilead.	וַיִּקַּח אֶת־אֶחָיו עִמּוֹ וַיִּרְדֹּף אַחֲרָיו דֶּרֶךְ שִׁבְעַת יָמִים וַיִּדְבֹּק אֹתוֹ בְּהָר הַגִּלְעָד:
24	And God came to Laban the Aramean in a dream of the night, and said unto him: 'Take heed to thyself that thou speak not to Jacob either good or bad.'	וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל־לָבָן הָאֲרָמִי בַחֲלֹם הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ הַשְׁמַר לָךְ פֶּן־תִּדְבֹּר עִם־יַעֲקֹב מִטּוֹב עַד־רָע:
25	And Laban came up with Jacob. Now Jacob had pitched his tent in the mountain; and Laban with his brethren pitched in the mountain of Gilead.	וַיִּשָּׁג לָבָן אֶת־יַעֲקֹב וַיַּעֲקֹב תָּקַע אֶת־אָהֳלוֹ בְּהָר וּלְבָן תָּקַע אֶת־אָהָיו בְּהָר הַגִּלְעָד:
26	And Laban said to Jacob: 'What hast thou done, that thou hast outwitted me, and carried away my daughters as though captives of the sword?'	וַיֹּאמֶר לָבָן לְיַעֲקֹב מַה עָשִׂיתָ וַתִּגְנֹב אֶת־לִבִּי וַתִּנְהַג אֶת־בָּנָתִי כַשְׁבִּיּוֹת חָרָב:

(18) מקנה קנינו. מה שקנה מאלנו, עבדים ושפחות וגמלים וחמורים:

(19) לגזוז את צאנו. שנתן ציד צניו דרך שלשת ימים צינו וצין יעקב: ותגנב רחל את התרפים. להפריש את אביה מעבודת אלילים נמכונה (צ"ר עד, ה):

(22) ביום השלישי. שהרי דרך שלשת ימים היה צנייהם:

(23) את אחיו. קרוביו: דרך שבעת ימים. כל אותן ג' ימים שהלך המגיד להגיד ללזן הלך יעקב לדרכו, נמלא יעקב רחוק מלזן ששה ימים, ושצביעי השיגו לזן, למדנו שכל מה שהלך יעקב שצבעה ימים, הלך לזן ציוס אחד, (שנאמר וירדוף אחריו דרך שבעת ימים, ולא נאמר וירדוף אחריו שבעת ימים):

(24) משוב עד רע. כל טובתן של רשעים רעה היא אלל הדקיקים (יצמות קג:):

(26) כשביות חרב. כל חיל הצא למלחמה קרוי חרב:

- 27 Wherefore didst thou flee secretly, and outwit me; and didst not tell me, that I might have sent thee away with mirth and with songs, with tabret and with harp;
- 28 and didst not suffer me to kiss my sons and my daughters? now hast thou done foolishly.
- 29 It is in the power of my hand to do you hurt; but the God of your father spoke unto me yesternight, saying: Take heed to thyself that thou speak not to Jacob either good or bad.
- 30 And now that thou art surely gone, because thou sore longest after thy father's house, wherefore hast thou stolen my gods?
- 31 And Jacob answered and said to Laban: 'Because I was afraid; for I said: Lest thou shouldst take thy daughters from me by force.
- 32 With whomsoever thou findest thy gods, he shall not live; before our brethren discern thou what is thine with me, and take it to thee.'—For Jacob knew not that Rachel had stolen them.—
- 33 And Laban went into Jacob's tent, and into Leah's tent, and into the tent of the two maid-servants; but he found them not. And he went out of Leah's tent, and entered into Rachel's tent.
- לָמָּה נִחַבְתָּ לִּבְרַח וְנִתְגַּב
אֹתִי וְלֹא־הִגַּדְתָּ לִּי וְאֶשְׁלַחְךָ
בְּשִׂמְחָה וּבִשְׂרִים בְּתָר וּבְכִנּוּר:
וְלֹא נָשַׁתְנִי לְנִשֶּׁק לְבָנֵי
וּלְבָנֹתַי עֵתָּה הִסְפַּלְתָּ עָשׂוּ:
יֵשׁ־לְאֵל יָדַי לַעֲשׂוֹת עִמָּכֶם רָע
וְאֱלֹהֵי אֲבִיכֶם אָמַשׁוּ אִמְרִי
לֵאמֹר הַשְׁמַר לָךְ מִדְּבַר עַם־
יַעֲקֹב מִטּוֹב עַד־רָע:
וְעַתָּה הֲלֹךְ הִלַּכְתָּ כִּי־נִכְסְךָ
נִכְסַפְתָּה לְבֵית אָבִיךָ לָמָּה
גִּנַּבְתָּ אֶת־אֱלֹהֵי:
וַיַּעַן יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר לְלָבָן כִּי
יָרֵאתִי כִּי אֲמַרְתִּי כֹן־תִּגְזַל אֶת־
בְּנוֹתַי מֵעָמִי:
עַם אֲשֶׁר תִּמְצָא אֶת־אֱלֹהֵיךָ לֹא
יַחִיָּה נִגְדַּ אֲחִינוּ הַכֹּר־לָךְ מָה
עֲמַדִּי וְקַח־לָךְ וְלֹא־יָדַע יַעֲקֹב
כִּי רָחֵל גִּנַּבְתֶּם:
וַיָּבֹא לָבָן בָּאֵהָל יַעֲקֹב וּבָאֵהָל
לֵאָה וּבָאֵהָל שְׁתֵּי הָאֻמָּהֹת וְלֹא
מָצָא וַיֵּצֵא מֵאֵהָל לֵאָה וַיָּבֹא
בָּאֵהָל רָחֵל:
אֵת חִילָא בִּידִי לְמַעַבְד
עִמָּכֶם בִּישָׁא וְאֵלֵהָא דְאַבְרָמָן
בְּרַמְשָׁא אָמַר לִי לְמִימַר
אַסְתָּמַר לָךְ מִלְמַלְלָא עִם
יַעֲקֹב מִטּוֹב עַד בִּישָׁ:
וּכְעַן מִיזֵל אֲזַלְתָּא אֲרִי חֲמָדָא
חֲמִידָתָא לְבֵית אָבוּךָ לָמָּה
נִסִּיבְתָּא יָת דְּחִלְתִּי:
וְאֲחִיב יַעֲקֹב וְאָמַר לְלָבָן אֲרִי
דְּחִילִית אֲרִי אֲמַרְתִּי דְלִמָּא
תִּינוּס יָת בְּנִתְךָ מִנִּי:
אַתָּר דְּתִשְׁכַּח יָת דְּחִלְתְךָ
לֹא יִתְקַיִים קָדָם אֲחִנָּא
אֲשַׁתְמוּדַע לָךְ מָה דְעָמִי וְסִב
לָךְ וְלֹא יָדַע יַעֲקֹב אֲרִי רָחֵל
נִסִּיבְתָנוּן:
וְעָאֵל לָבָן בְּמִשְׁכְּנָא דִּיעֲקֹב
וּבְמִשְׁכְּנָא דְלֵאָה וּבְמִשְׁכְּנָא
דְּתַרְתִּין לְחִינְתָא וְלֹא אֲשַׁכַּח
וַנִּפְק מִמִּשְׁכְּנָא דְלֵאָה וְעָאֵל
בְּמִשְׁכְּנָא דְרָחֵל:
וְהִתְגַּב אֲחִי. גִּנַּבְתָּ אֶת דַּעֲמִי:
(29) יֵשׁ לְאֵל יָדַי. יֵשׁ כַּח וְחִיל צִידִי לַעֲשׂוֹת עִמָּכֶם רָע. וְכָל אֵל שֶׁהוּא לִשׁוֹן קֹדֶשׁ, עַל שֶׁ עֲזָו וְרוֹצַח אוֹנִים הוּא:
(30) נִכְסַפְתָּה. חֲמָדָתָה. וְהִרְצָה יֵשׁ צִמְקָרָא נִכְסָפָה וְגַם כְּלָסָה נִכְסָפָה (תהלים פד, ג), לְמַעֲשֵׂה יָדֶיךָ תִּכְסֹּף (איוב יד, טו):
(31) כִּי יָרֵאתִי וְגו'. הִשְׁעִיזוּ עַל רֹאשׁוֹן רֹאשׁוֹן, שֶׁאִמַּר לוֹ וְתִנְהַג אֶת צְנוּתִי וְגו':
(32) לֹא יַחִיָּה. וּמֵאוֹתָה קִלְלָה מִתָּה רָחֵל צִדְרָךְ (צ"ר עז, ט): מָה עֲמַדִּי. מִשְׁלָךְ:
(33) בָּאֵהָל יַעֲקֹב. הוּא אֵהָל רָחֵל, שֶׁהִיא יַעֲקֹב תְּדִיר אֵלֶּהָ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר צְגִי רָחֵל אֲשֶׁת יַעֲקֹב, וּבְכוּלָן לֹא נֹאמַר אֲשֶׁת יַעֲקֹב:
וַיָּבֹא בָּאֵהָל רָחֵל. כִּשְׁנֵי מֵאוֹתָ לֹאֵה חֹזֵר לוֹ לֵאמֹר רָחֵל קוֹדֵם שֶׁחָפַשׂ צָהָל הָאֻמָּהוֹת (ס"א השפחות), וְכָל כֵּךְ לִמָּה, לִפִּי שֶׁהִיא
מִכִּיר צֶה שֶׁהִיא מִשְׁמִשְׁנִית:

<p>Now Rachel had taken the teraphim, and put them in the saddle of the camel, and sat upon them. And Laban felt about all the tent, but found them not.</p>	<p>וְרָחֵל לָקְחָה אֶת־הַתֵּרָפִים וַתִּשֶׂם בְּכֶר הַגָּמֶל וַתֵּשֶׁב עֲלֵיהֶם וַיִּמָּשֶׁשׁ לָבָן אֶת־כָּל־הָאֹהֶל וְלֹא מָצָא:</p>	<p>34</p>
<p>And she said to her father: 'Let not my lord be angry that I cannot rise up before thee; for the manner of women is upon me.' And he searched, but found not the teraphim.</p>	<p>וַתֹּאמֶר אֶל־אָבִיהָ אֶל־יִחְרָב עֵינַי אֲדֹנָי כִּי לֹא אוֹכֵל לָקוּם מִפְּנֵי כִי־דֶרֶךְ נָשִׁים לִי וַיַּחְפֹּשׁ וְלֹא מָצָא אֶת־הַתֵּרָפִים:</p>	<p>35</p>
<p>And Jacob was wroth, and strove with Laban. And Jacob answered and said to Laban: 'What is my trespass? what is my sin, that thou hast hotly pursued after me?</p>	<p>וַיִּחַר לִיעֲקֹב וַיִּגְרַב בְּלָבָן וַיַּעֲקֹב וַיֹּאמֶר לְלָבָן מָה עָקַבְתָּ אֵת־אֶחָי וַיִּכְיחוּ בֵּין שְׁנֵינוּ:</p>	<p>36</p>
<p>Whereas thou hast felt about all my stuff, what hast thou found of all thy household stuff? Set it here before my brethren and thy brethren, that they may judge betwixt us two.</p>	<p>כִּי־מִשְׁשָׁתָּ אֶת־כָּל־כְּלִי מִדֶּ֫חַל וַתִּמָּצֵא מִכָּל־כְּלִי־בֵיתְךָ שִׁים כֹּה נִגַּד אֶחָי וְאֶחָיָה וַיִּכְיחוּ בֵּין שְׁנֵינוּ:</p>	<p>37</p>
<p>These twenty years have I been with thee; thy ewes and thy she-goats have not cast their young, and the rams of thy flocks have I not eaten.</p>	<p>זֶה עֲשָׂרִים שָׁנָה אֲנֹכִי עִמָּךְ רַחֲלִיךָ וְעֹזִיךָ לֹא שָׁכְלוּ וְאֵילִי צֹאנְךָ לֹא אָכַלְתִּי:</p>	<p>38</p>
<p>That which was torn of beasts I brought not unto thee; I bore the loss of it; of my hand didst thou require it, whether stolen by day or stolen by night.</p>	<p>טָרְפָהּ לֹא־הֵבֵאתִי אֵלָיךְ אֲנֹכִי אַחַטָּנָה מִיָּדִי תִבְקַשְׁנָה גִּנְבָתִי יוֹם וּגְנֹבְתִי לַיְלָה:</p>	<p>39</p>

- (34) בכר הגמל. לשון כרים וכסתות, כתרגומו בעצטא דגמלא, והיא מרדעת העשויה כמין כר, ובעירוצין (טו). הקיפיה בעצטין, והן עציטי גמלים, בצט"ו בלע"ז:
- (36) דלקת. רדפת, כמו על ההרים דלקנו (איכה ד, ט), וכמו מדלק אחר פלשטים (שמואל א יז, ג):
- (37) ויביחו. ויצרו עס מי הדין, אפרוצ"ר בלע"ז:
- (38) לא שכלו. לא הפילו עיצורם, כמו רחם מפיל (הושע ט, יד), תפלט פרתו ולא תשכל (איוב כא, י): ואילי צאנך. מכאן אמרו (בבא קמא סה:), איל צן יומו קרוי איל, שאם לא כן מה שצחו, אילים לא אכל אכל כבשים אכל, אם כן גזלן הוא:
- (39) טרפה. על ידי ארי וזאב: אנכי אחטנה. לשון קלע צאצן אל השערה ולא יחטא (שופטים כ, טז), חגי וצגי שלמה סטאים (מלכים א א, כא), חסרים, אנכי אחסרנה, אם חסרה חסרה לי, שמידי חזקתה: אנכי אחטנה. תרגומו דהות שגיא ממנינא, שהיתה נפקדת ומחוסרת, כמו ולא נפקד ממני איש (במדבר לא, מט), תרגומו ולא שגא: גנבתי יום וגנבתי לילה. גנובת יום או גנובת לילה הכל שלמתי: גנבתי. כמו רבתי בגוים שרתי צמדינות (איכה א, א), מלאתי משפט (ישעיה א, כא), אהבתי לדוש (הושע י, יא):

40 Thus I was: in the day the drought consumed me, and the frost by night; and my sleep fled from mine eyes.	הָיִיתִי בַיּוֹם אֹכְלִנִי חֶרֶב וְקָרָח בַּלַּיְלָה וּתְהַדֵּד שְׁנָתִי מֵעֵינַי: וְנָדַת שְׁנָתִי מֵעֵינַי:	40 הָיִיתִי בַיּוֹם אֹכְלִנִי חֶרֶב וְקָרָח בַּלַּיְלָה וּתְהַדֵּד שְׁנָתִי מֵעֵינַי:
41 These twenty years have I been in thy house: I served thee fourteen years for thy two daughters, and six years for thy flock; and thou hast changed my wages ten times.	זֶה-לִּי עֲשָׂרִים שָׁנָה בְּבֵיתְךָ עֲבַדְתִּיךָ אַרְבַּע-עָשָׂר שָׁנָה בְּשָׁתֵי בְנֹתֶיךָ וְשֵׁשׁ שָׁנִים בְּצֹאנְךָ וַתַּחֲלֶף אֶת-מִשְׁכָּרְתִּי עֲשָׂרָה מָנִים:	41 זֶה-לִּי עֲשָׂרִים שָׁנָה בְּבֵיתְךָ עֲבַדְתִּיךָ אַרְבַּע-עָשָׂר שָׁנָה בְּשָׁתֵי בְנֹתֶיךָ וְשֵׁשׁ שָׁנִים בְּצֹאנְךָ וַתַּחֲלֶף אֶת-מִשְׁכָּרְתִּי עֲשָׂרָה מָנִים:
42 Except the God of my father, the God of Abraham, and the Fear of Isaac, had been on my side, surely now hadst thou sent me away empty. God hath seen mine affliction and the labour of my hands, and gave judgment yesternight.	לֹא־לִי אֱלֹהֵי אָבִי אֱלֹהֵי אַבְרָהָם וּפָחַד יִצְחָק הָיָה לִּי כִּי עָתָה רִיקָם שְׁלַחְתָּנִי אֶת-עָנְוִי וְאֶת- יָגִיעַ כַּפִּי רָאָה אֱלֹהִים וַיּוֹכַח אִמָּשׁ:	42 לֹא־לִי אֱלֹהֵי אָבִי אֱלֹהֵי אַבְרָהָם וּפָחַד יִצְחָק הָיָה לִּי כִּי עָתָה רִיקָם שְׁלַחְתָּנִי אֶת-עָנְוִי וְאֶת- יָגִיעַ כַּפִּי רָאָה אֱלֹהִים וַיּוֹכַח אִמָּשׁ:
43 And Laban answered and said unto Jacob: 'The daughters are my daughters, and the children are my children, and the flocks are my flocks, and all that thou seest is mine; and what can I do this day for these my daughters, or for their children whom they have borne?'	וַיַּעַן לָבָן וַיֹּאמֶר אֶל-יַעֲקֹב הַבָּנוֹת בְּנֹתַי וְהַבָּנִים בְּנֵי וְהַצֹּאן צֹאנִי וְכָל אֲשֶׁר-אַתָּה רֹאֶה לִּי- הוּא וְלִבְנֹתַי מִה-אֲעֲשֶׂה לְאֵלֶּהָ הַיּוֹם אוֹ לִבְנֵיהֶן אֲשֶׁר יֵלְדוּ:	43 וַיַּעַן לָבָן וַיֹּאמֶר אֶל-יַעֲקֹב הַבָּנוֹת בְּנֹתַי וְהַבָּנִים בְּנֵי וְהַצֹּאן צֹאנִי וְכָל אֲשֶׁר-אַתָּה רֹאֶה לִּי- הוּא וְלִבְנֹתַי מִה-אֲעֲשֶׂה לְאֵלֶּהָ הַיּוֹם אוֹ לִבְנֵיהֶן אֲשֶׁר יֵלְדוּ:
44 And now come, let us make a covenant, I and thou; and let it be for a witness between me and thee.'	וְכַעַן אֵיתָא נִגְזֵר קָיִים אֲנָא וְאַתָּה וַיְהִי לְסִמְלִיד בֵּינָא וּבֵינָךְ:	44 וְעָתָה לָכֵה נִכְרַתָּה בְּרִית אֲנִי וְאַתָּה וְהָיָה לְעֵד בֵּינִי וּבֵינָךְ:
45 And Jacob took a stone, and set it up for a pillar.	וַיִּסֹּב יַעֲקֹב אֲבָנָא וַיִּקְפֵּהָ קָמָא:	45 וַיִּקַּח יַעֲקֹב אֲבֶן וַיְרִימָהּ מִצֵּבָה:
46 And Jacob said unto his brethren: 'Gather stones'; and they took stones, and made a heap. And they did eat there by the heap.	וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְאֶחָיו לְקַטְּוּ אֲבָנִין וַיִּסְבּוּ אֲבָנִין וַעֲבָדוּ דְּגֻרָא וַאֲכָלוּ תַמָּן עַל דְּגֻרָא:	46 וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְאֶחָיו לְקַטְּוּ אֲבָנִים וַיִּקְחוּ אֲבָנִים וַיַּעֲשׂוּ-גֹל וַיֵּאכְלוּ שָׁם עַל-הַגֹּל:

- (40) אכלני חרב. לשון אש אוכלת: וקרח. כמו משליך קרחו (מהלים קמו, יז), תרגומו גלידא: שנת. לשון שינה:
(41) ותחלף את משכרתי. היית משנה תנאי שציינו, מנקוד לטלוא, ומעקודים לצרודים:
(42) ופחד יצחק. לא רצה לומר אלהי יצחק, שאין הקב"ה מייחד שמו על הנדיקים בחייהם, ואף על פי שאמר לו צאמו
מזרע שבע אני ה' אלהי אברהם אביך ואלהי יצחק, בשביל שכוה ענינו והרי הוא כמות, ויעקב נחירא לומר ואלהי, ואמר ופחד:
ויוכח. לשון תוכחה הוא, ולא לשון הוכחה הוא:
(43) מזה אעשה לאלה. איך תעלה על לבי להרע להן:
(44) והיה לעד. הקב"ה:
(46) לאחיו. הם בניו (צ"ר עד, יג), שהיו לו אחים, נגשים אליו לזרה ולמלחמה:

47	And Laban called it Jegar-sahadutha; but Jacob called it Galeed.	וַיִּקְרָא-לָּו לָבָן יֶגֶר שָׁהֲדוּתָא וַיַּעֲקֹב קָרָא לוֹ גַּלְעָד:	וַיִּקְרָא לִיה לָבָן יֶגֶר שָׁהֲדוּתָא וַיַּעֲקֹב קָרָא לִיה גַּלְעָד:
48	And Laban said: 'This heap is witness between me and thee this day.' Therefore was the name of it called Galeed;	וַיֹּאמֶר לָבָן הֲגַל הַזֶּה עֵד בֵּינִי וּבֵינְךָ הַיּוֹם עַל-כֵּן קָרָא-שְׁמוֹ גַּלְעָד:	וַיֹּאמֶר לָבָן דְּגוּרָא הָדִין סְהִיד בֵּינָא וּבֵינְךָ יוֹמָא דִּין עַל כֵּן קָרָא שְׁמִיה גַּלְעָד:
49	and Mizpah, for he said: 'The LORD watch between me and thee, when we are absent one from another.	וְהַמִּצְפָּה אֲשֶׁר אָמַר יִצְחָק יְהוָה בֵּינִי וּבֵינְךָ כִּי נִסְתָּר אִישׁ מֵרֵעֵהוּ:	וְסַכּוּתָא דְאָמַר יִיסָף מִימְרָא דִּינִי בֵּינָא וּבֵינְךָ אֲדִי נִתְפָּסִי גִבְרַ מַחְבְּרִיה:
50	If thou shalt afflict my daughters, and if thou shalt take wives beside my daughters, no man being with us; see, God is witness betwixt me and thee.'	אִם-תַּעֲנֶנָּה אֶת-בָּנָתִי וְאִם-תִּקַּח נָשִׁים עַל-בָּנָתִי אִין אִישׁ עִמָּנּוּ רָאָה אֱלֹהִים עֵד בֵּינִי וּבֵינְךָ:	אִם תַּעֲנִי ית בָּנָתִי וְאִם תִּסַּב נָשִׁין עַל בָּנָתִי לִית אָנֶשׁ עִמָּנָא חֲזִי מִימְרָא דִּינִי סְהִיד בֵּינָא וּבֵינְךָ:
51	And Laban said to Jacob: 'Behold this heap, and behold the pillar, which I have set up betwixt me and thee.	וַיֹּאמֶר לָבָן לַיַּעֲקֹב הֲגַל הַזֶּה וְהַנֵּה הַמִּצְבָּה אֲשֶׁר יָרִיתִי בֵּינִי וּבֵינְךָ:	וַיֹּאמֶר לָבָן לַיַּעֲקֹב הָא דְגוּרָא הָדִין וְהָא קְמָתָא דְאַקִּימִית בֵּינָא וּבֵינְךָ:
52	This heap be witness, and the pillar be witness, that I will not pass over this heap to thee, and that thou shalt not pass over this heap and this pillar unto me, for harm.	עַד הֲגַל הַזֶּה וְעַד הַמִּצְבָּה אִם-אָנִי לֹא-אֵעָבֵר אֵלֶיךָ אֶת-הֲגַל הַזֶּה וְאִם-אַתָּה לֹא-תַעֲבֹר אֵלַי אֶת-הֲגַל הַזֶּה וְאֶת-הַמִּצְבָּה הַזֹּאת לְרָעָה:	סְהִיד דְגוּרָא הָדִין וְסַכּוּתָא קְמָתָא אִם אָנָא לֹא אֵעָבֵר לְוִתְךָ ית דְגוּרָא הָדִין וְאִם אַתָּ לֹא תַעֲבֹר לְוִתִּי ית דְגוּרָא הָדִין וְיִת קְמָתָא הָדָא לְבִישׁוֹ:
53	The God of Abraham, and the God of Nahor, the God of their father, judge betwixt us.' And Jacob swore by the Fear of his father Isaac.	אֱלֹהֵי אַבְרָהָם וְאֱלֹהֵי נָחוֹר יִשְׁפָּטוּ בֵּינֵינוּ אֱלֹהֵי אֲבִיהֶם וַיִּשָּׁבַע יַעֲקֹב בְּפָחַד אָבִיו יִצְחָק:	אֱלֹהִיהָ דְאַבְרָהָם וְאֱלֹהִיהָ דְנָחוֹר יִדְיִנּוּ בֵּינָא אֱלֹהָא דְאַבְוִהוֹן וְקִיָּים יַעֲקֹב בְּדִדְחִיל לִיה אָבִוּהִי יִצְחָק:
54	And Jacob offered a sacrifice in the mountain, and called his brethren to eat bread; and they did eat bread, and tarried all night in the mountain.	וַיִּזְבַּח יַעֲקֹב זֶבַח בְּהָר וַיִּקְרָא לְאָחָיו לֶאכֹל-לֶחֶם וַיֵּאכְלוּ לֶחֶם וַיָּלִינוּ בְּהָר:	וַנְכַּס יַעֲקֹב נִכְסָתָא בְּטוֹרָא וַקְרָא לְאַחֵוּהִי לְמִיכַל לַחְמָא וַאֲכָלוּ לַחְמָא וּבָתּוּ בְּטוֹרָא:

- (47) יגר שהדוּתָא. תרגומו של גלעד: גלעד. גלעד:
 (49) והמצפה אשר אמר וגו'. והמזפה אשר צהר הגלעד, וכמו שנאמר ויעצר את מזפה גלעד (שופטים יא, כט), ולמה נקרא שמה מזפה, לפי שאמר כל אחד מהם לחצרו, יִצְחָק ה' ביני ובינך אם תעבור את הצרית: כי נסתר. ולא נראה איש את רעהו:
 (50) בנתי בנתי. צ' פעמים, אף צלה וזלפה צנותיו היו מפלגש: אם תענה את בנתי. למנוע מהן עונת תשמיש (יומא עז:):
 (51) יריתי. כמו יָרָה צִיס, כזה שהוא יורה המז:
 (52) אם אני. הרי אם משמש צלשון אשר, כמו עד אם דְּצָרְפִי דְּצָרִי (בראשית כד, לג): לרעה. לרעה אי אתה עובר, אצל אתה עובר לפרקמטיא (צ"ר עד, טו):
 (53) אלהי אברהם. קדש (שם טו): ואלהי נחור. חול: אלהי אביהם. חול:

XXXII	And Laban arose early in the morning, kissed his sons and daughters, and blessed them; and then Laban went and returned to his place.	וַיִּשְׁכַּם לָבָן בַּבֹּקֶר וַיִּנָּשֶׁק לְבָנָיו וּלְבָנוֹתָיו וַיְבָרֶךְ אֹתָם וַיֵּלֶךְ וַיָּשָׁב לָבָן לְמָקוֹמוֹ: וַאֲקָדִים לָבָן בַּצֹּפְרָא וַנָּשִׁיק לְבָנוֹתַי וּלְבָנֵיתַי וַיְבָרֶךְ יִתְּהוֹן וְאֶזֶל וְתָב לָבָן לְאֶתְרִיָּה:	וַיִּשְׁכַּם לָבָן בַּבֹּקֶר וַיִּנָּשֶׁק לְבָנָיו וּלְבָנוֹתָיו וַיְבָרֶךְ אֹתָם וַיֵּלֶךְ וַיָּשָׁב לָבָן לְמָקוֹמוֹ:	מפטיר
2	And Jacob went on his way, and the angels of God met him.	וַיַּעֲקֹב הָלַךְ לְדַרְכּוֹ וַיִּפְגְּעוּ-בּוֹ מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים: וַיַּעֲקֹב אֶזֶל לְאוֹרְחַיָּה וַעֲרֵעוּ בֵּיהּ מַלְאֲכֵי דַיִּי:	וַיַּעֲקֹב הָלַךְ לְדַרְכּוֹ וַיִּפְגְּעוּ-בּוֹ מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים:	2
3	And Jacob said when he saw them: 'This is God's camp.' And he called the name of that place Mahanaim.	וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב כַּד חָזַן מַשְׂרֵי מִן קָדָם יְיָ דָּא וַקְרָא שְׁמִיהּ דְּאֶתְרָא הָהוּא מַחְנֵיִם:	וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב כַּאֲשֶׁר רָאָם מַחְנֵה אֱלֹהִים זֶה וַיִּקְרָא שְׁם-הַמָּקוֹם הַהוּא מַחְנֵיִם: (פ)	קמח פסוקים

The Haftarah is Hosea 12:13 - 14:10 on page 248. Sepharadim read Hosea 11:7 - 12:12.

4	And Jacob sent messengers before him to Esau his brother unto the land of Seir, the field of Edom.	וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים לְפָנָיו אֶל-עֲשׂוֹ אָחִיו אֲרָצָה שְׂעִיר דְּשִׁעִיר לְחֻקְלֵי אֲדוֹם:	וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים לְפָנָיו אֶל-עֲשׂוֹ אָחִיו אֲרָצָה שְׂעִיר דְּשִׁעִיר אֲדוֹם:	וישלח ל
5	And he commanded them, saying: 'Thus shall ye say unto my lord Esau: Thus saith thy servant Jacob: I have sojourned with Laban, and stayed until now.	וַפִּקֵּיד יִתְּהוֹן לְמִימַר כְּדִין תִּמְרוּן לְרַבּוֹנִי לַעֲשׂוֹ כְּדִין אָמַר עֲבָדְךָ יַעֲקֹב עִם לָבָן דְּרִית וְאוֹחֲרִית עַד כְּעַן:	וַיִּצִי אֹתָם לֵאמֹר כֹּה תֹאמְרוּן לְאֲדֹנִי לַעֲשׂוֹ כֹּה אָמַר עֲבָדְךָ יַעֲקֹב עִם-לָבָן וְאֶחָד עַד-עַתָּה:	5
6	And I have oxen, and asses and flocks, and men-servants and maid-servants; and I have sent to tell my lord, that I may find favour in thy sight.'	וַהֲיוּ לִי תוֹרִין וְחֻמְרִין עֲאֹן וְעֲבָדִין וְאֻמָּהָן וּשְׁלֵחִית לְחַוָּאָה לְרַבּוֹנִי לְאַשְׁכָּחָא רַחֲמִין בְּעֵינֶיךָ:	וַיְהִי-לִי שׁוֹר וְחֻמּוֹר צֹאן וְעֶבֶד וּשְׁפָחָה וְאֻשְׁלָחָה לְהַגִּיד לְאֲדֹנִי לְמִצְאָחַן בְּעֵינֶיךָ:	6

- (54) ויזבח יעקב זבח. שחט זהמות למשתה: לאחיו. לאוהביו שעס לצן: לאכל לחם. כל דצר מאכל קרוי לחם, כמו עזד לָסַס רצ (דניאל ה, א), נָשְׁחִיקָה עַץ בְּלִחְמוֹ (ירמיה יא, יט):
- (2) ויפגעו בו מלאכי אלהים. מלאכים של ארץ ישראל באו לקראתו, ללוותו לארץ:
- (3) מחנים. שתי מחנות, של חוצה לארץ שבאו עמו עד כאן. ושל ארץ ישראל שבאו לקראתו (צ"ר עה, י. תנחומא וישלח):
- (4) וישלח יעקב מלאכים. מלאכים ממנו (צ"ר עה, ד): ארצה שעיר. לארץ שעיר, כל תיבה שזריכה למ"ד בחלתה הטיל לה הכחז"ה"א בסופה:
- (5) גרתי. לא נעשיתי שר וחשוב, אלא גר, אינך כדאי לשנוא אותי על צרכות אציק שצרכני הוה גזיר לְאֶסְקִיךָ, שהרי לא נתקיימה צי. דצר אחר, גרתי צגימטריא תרי"ג, כלומר עם לצן הרשע גרתי, ותרי"ג מנות שמרתי, ולא למדתי ממעשיו הרעים:
- (6) ויהי לי שור וחמור. אבא אמר לי מטל השמים ומשמי הארץ, וז אינה לא מן השמים ולא מן הארץ: שור וחמור. דרך ארץ לומר על שורים הרבה שור, אדם אומר לחצירו, צלילה קרא התרגול, ואינו אומר קראו התרגולים: ואשלחה להגיד לאדני. להודיע שאני בא אליך: למצא חן בעיניך. שאני שלם עמך ומבקש אהבתך:

And the messengers returned to Jacob, saying: 'We came to thy brother Esau, and moreover he cometh to meet thee, and four hundred men with him.'

וַיָּשׁוּבוּ הַמַּלְאָכִים אֶל-יַעֲקֹב
וַיֹּאמְרוּ בְּאָזְנוֹ אֶל-אֶחָיְדָא אֶל-עֵשָׂו
לֵאמֹר בָּאנוּ בְּאֵזְנוֹ אֶל-אֶחָיְדָא אֶל-עֵשָׂו
וְגַם הִלְךְ לִקְרֹאתְךָ וְאַרְבַּע-
מֵאוֹת אִישׁ עִמּוֹ:

Then Jacob was greatly afraid and was distressed. And he divided the people that was with him, and the flocks, and the herds, and the camels, into two camps.

וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד וַיִּצָּר לוֹ
וַיִּחַץ אֶת-הָעָם אֲשֶׁר-אִתּוֹ וְאֶת-
הַצֹּאן וְאֶת-הַבָּקָר וְהַגְּמָלִים
לִשְׁנֵי מַחֲנֹת:

And he said: 'If Esau come to the one camp, and smite it, then the camp which is left shall escape.'

וַיֹּאמֶר אִם-יָבוֹא עֵשָׂו אֶל-
הַמַּחֲנֶה הָאֶחָת וְהַכְּהוּ וְהָיָה
הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר לְפָלִיטָה:

And Jacob said: 'O God of my father Abraham, and God of my father Isaac, O LORD, who saidst unto me: Return unto thy country, and to thy kindred, and I will do thee good;

וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֱלֹהֵי אָבִי
אֲבֹרְהָם וְאֱלֹהֵי דָאבָא יִצְחָק
יְהוָה הָאֹמֵר אֵלַי שׁוּב לְאַרְצְךָ
וְלִמְוֹלְדֹתֶיךָ וְאִיטִיבָה עִמָּךְ:

I am not worthy of all the mercies, and of all the truth, which Thou hast shown unto Thy servant; for with my staff I passed over this Jordan; and now I am become two camps.

קִטְנִיתִי מִכָּל הַחֲסָדִים וּמִכָּל-
הָאֱמֻנָה אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת-עַבְדְּךָ
כִּי בְמַקְלִי עָבַרְתִּי אֶת-הַיַּרְדֵּן
הַזֶּה וְעַתָּה הֵייתִי לִשְׁנֵי מַחֲנֹת:

(7) באנו אל אחיך אל עשו. שהיית אומר אחי הוא, אבל הוא נזהג עמך כעשו הרשע, עודנו בשנאתו (צ"ר עה, ז):

(8) ויירא ויצר. וירא שמא יהרג, ויצר לו, אם יהרוג הוא את אחריים (צ"ר עו, ז). תנחומא וישלח ד:

(9) המחנה האחת והכהו. מחנה משמש לשון זכר ולשון נקבה, אם פתחה עלי מפתח (תהלים כו, ג), הרי לשון נקבה. המפתח הזה (בראשית לג, ח), לשון זכר. וכן יש שאר דברים משמשים לשון זכר ולשון נקבה, השמש נא על הפתח (שם יט, כג), מפתח השמים מופתו (תהלים יט, ז), הרי לשון זכר, השמש נקבה על המים (מלכים-ב ג, כב) הרי לשון נקבה. וכן רוח, והנה רוח גדולה צאה (איוב א, יט), הרי לשון נקבה. ויגע צאצא פנות הבית (שם), הרי לשון זכר. ורוח גדולה וקוק מפסק הרים (מלכים-א יט, יא), הרי לשון זכר ולשון נקבה. וכן אש, ואש נאמה מאת ה' (צמדבר טז, לה), לשון נקבה. אש לוחט (תהלים קד, ד), לשון זכר: והיה המחנה הנשאר לפליטה. על כרחו, כי אלחם עמו. התקין עצמו לשלשה דברים, לדורון, לתפלה, ולמלחמה. לדורון, ומעבור המנחה על פניו. לתפלה, אלהי אבי אברהם. למלחמה, והיה המחנה הנשאר לפליטה:

(10) ואלהי אבי יצחק. ולהלן הוא אומר ופסד יצחק, ועוד, מהו שחזר והזכיר שם המיוחד, היה לו לכחזר האומר אלי שוב לארץ וגו', אלא כך אמר יעקב לפני הקב"ה, שמי הצטוות הצטחתי, אחת בצאחי מבית אבי מצאח שבע, שאמרתי לי אני ה' אלהי אצחק אצחק ואלהי יצחק, ושם אמרת לי ושמרתך בכל אשר תלך, ובבית לבן אמרת לי שוב אל ארץ אצחק ואלו לאני ואהיה עמך, ושם נגלית אלי בשם המיוחד לבדו, שנאמר ויאמר ה' אל יעקב שוב אל ארץ אצחק וגו', בשתי הצטוות האלו אני בא לפניה:

(11) קטנתי מכל החסדים. נתמעטו זכויותי על ידי החסדים והאמת שעשית עמי, לכך אני ירא שמא משהצטחתי נתלכחתי בחטא, ויגרום לי להמסר ביד עשו (שבת לב,): ומכל האמת. אמת דברך, ששמרת לי כל הצטוות שהצטחתי: כי במקלי. לא היה עמי לא כסף ולא זהב ולא מקנה, אלא מקלי לבדו. ומדרש אגדה, נתן מקלו בירדן ונצק הירדן:

12	Deliver me, I pray Thee, from the hand of my brother, from the hand of Esau; for I fear him, lest he come and smite me, the mother with the children.	הַצִּילֵנִי נָא מִיַּד אָחִי מִיַּד עֵשָׂו כִּי־יָרֵא אֹנְכִי אֹתוֹ פֶּן־יָבֹא וְהָפְנִי אִם־עַל־בָּנָיִם:	שִׁיּוּבִנִי כֶּעַן מִיָּדָא דְּאָחִי מִיָּדָא דְּעֵשָׂו אָרִי דְּחִיל אָנָּא מְנִיָּה דְּלָמָּא יִיתִי וְיִמְחִינֵנִי אִמָּא עַל בָּנֵיָא:
13	And Thou saidst: I will surely do thee good, and make thy seed as the sand of the sea, which cannot be numbered for multitude.'	וְאַתָּה אָמַרְתָּ הִיטֵב אִיטִיב עִמָּךְ וְשִׁמְתִּי אֶת־זֶרְעֲךָ כְּחֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא־יִסְפָּר מֶרֶב:	וְאַתָּה אָמַרְתָּ אוֹטִיב אוֹטִיב עִמָּךְ וְאַשְׁוִי יָת בְּנֶךְ סְגִיאִין כְּחֹלָא דִּימָא דְּלֹא יִתְמְנֹן מִסְּגִי:
14	And he lodged there that night; and took of that which he had with him a present for Esau his brother:	וַיֵּלֶן שָׁם בַּלַּיְלָה הַהוּא וַיִּקַּח מִן־הַבָּא בְּיָדוֹ מִנְחָה לַעֲשׂו אָחִיו:	וּבֵת תַּמָּן בַּלַּיְלָא הַהוּא וַנָּסִיב מִן דְּאִיתִי בִידֵיהּ תְּקֻרָבָתָא לַעֲשׂו אָחוּהִי:
15	two hundred she-goats and twenty he-goats, two hundred ewes and twenty rams,	עֲזִים מְאֹתִים וְתִישִׁים עֶשְׂרִים רְחִלִּים מְאֹתִים וְאַיִלִּים עֶשְׂרִים:	עֲזִי מְאֹתָן וְתִישֵׁיָא עֶסְרִין רְחִלֵי מְאֹתָן וְדִכְרֵי עֶסְרִין:
16	thirty milch camels and their colts, forty kine and ten bulls, twenty she-asses and ten foals.	גְּמָלִים מִיִּנְיָקוֹת וּבְנֵיהֶם שְׁלֹשִׁים פָּרוֹת אַרְבָּעִים וּפָרִים עֶשְׂרֹה אֲתֹנֹת עֶשְׂרִים וְעֲזִים עֶשְׂרֹה:	גְּמָלֵי מִיִּנְקָתָא וּבְנֵיהוֹן תְּלָתִין תּוֹרָתָא אַרְבָּעִין וְתוֹרֵי עֶסְרָא אֲתֵנִי עֶסְרִין וְעַלֵי עֶסְרָא:
17	And he delivered them into the hand of his servants, every drove by itself; and said unto his servants: 'Pass over before me, and put a space betwixt drove and drove.'	וַיִּתֵּן בְּיַד־עֲבָדָיו עֶדֶר עֶדֶר לְבָדּוֹ וַיֹּאמֶר אֶל־עֲבָדָיו עֲבְרוּ לִפְנֵי וַרְחָה תִּשְׁיֻמוּ בֵּין עֶדֶר וּבֵין עֶדֶר:	וַיְהִי בְּיַד עֲבָדוּהִי עֶדְרָא עֶדְרָא בְּלַחֲדוּהִי וַאֲמַר לַעֲבָדוּהִי עִיבְרוּ קִדְמִי וְרוּחָא תִּשְׁוֹן בֵּין עֶדְרָא וּבֵין עֶדְרָא:

- (12) מִיַּד אָחִי מִיַּד עֵשָׂו. מִיַּד אָחִי, שְׁאִין נוֹהֵג עִמִּי כְּאֵל אֵלָא כְּעֵשָׂו הָרָשָׁע:
 (13) הִיטֵב אִיטִיב. הִיטֵב זִכְרוֹתָא, אִיטֵב זִכְרוֹת אֲבוֹתָיִךְ (צ"ר עו, ז): וְשִׁמְתִּי אֶת זֶרְעֲךָ כְּחֹל הַיָּם. וְהִיכֵן אָמַר לוֹ כֵּן, וְהֵלֵא לֹא אָמַר לוֹ אֵלָא וְהִיָּה זֶרְעֲךָ עֲשֶׂה כְּאֵלָא (צ"ר עו, ז), אֵלָא שְׁאֵמַר לוֹ (שס), כִּי לֹא אֶעֱצָב עַד אֲשֶׁר אִם עָשִׂיתִי אֵת אֲשֶׁר דִּצְרַמְתִּי לָךְ (שס טו), וְלֹא־צָרָה אִמָּר הִרְצָה אֶרְצָה אֵת זֶרְעֲךָ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכֹחַל אֲשֶׁר עַל שִׁפְתֵי הַיָּם:
 (14) הִבֵּא בִידּוֹ. צִרְסוֹתוֹ, וְכֵן וַיִּקַּח אֵת כָּל אֲרָלָא מִיָּדוֹ (צ"ר עו, ז). וּמִדְרַשׁ אֲגִידָה מִן הַבָּא צִידוֹ, אֲצִנִּים טוֹבוֹת וּמִרְגָּלִיּוֹת, שְׂאֵדִם צִרְסוֹת וְנוֹשָׂאִם צִידוֹ. דְּצִר אַחֵר מִן הַבָּא צִידוֹ, מִן הַחֹלִין, שְׁנֵטֵל מֵעֵשֶׂר, כִּמְה דֹּחַת אִמָּר עֲשֶׂר אֶעֱשָׂרְנוּ לָךְ, וְהִדֵּר לִקַּח מִנְחָה:
 (15) עֲזִים מְאֹתִים וְתִישִׁים עֶשְׂרִים. מֵאֲחִים עֲזִים צִרְסוֹת עֲשִׂירִים חֲמִישִׁים, וְכֵן כּוֹלֵם, הַזְכִּירִים כְּדִי לְזֹכֵר הַנִּקְצוֹת. וּצִרְסוֹתֵי רַבָּה (עו, ז) דּוֹרֵשׁ מִכָּאן לַעֲוֹנָה הַאֲמֹרָה צִרְסוֹת, הַטִּיילִים כָּל יוֹם, הַפּוֹעִלִים שְׁמִים צִרְסוֹת, הַחֲמִירִים אֲחֵת צִרְסוֹת, הַגְּמָלִים אֲחֵת לְשִׁלִּים יוֹם, הַסְּפִינִים אֲחֵת לְשִׁלִּים חֲדָשִׁים, וְאִינִי יוֹדֵעַ לְכוּיִן הַמִּדְרַשׁ הַזֶּה צִרְסוֹת, אֲךָ נִרְאֶה צִרְסוֹתֵי שְׁלֵמִדְנוּ מִכָּאן, שְׁאִין הַעֲוֹנָה שׁוֹה צִרְסוֹת אֲדָם, אֵלָא לִפִּי טוֹרָה הַמוֹטֵל עֲלֵיו, שְׁמִינִי כֹאן שְׁמִסֵּר לְכָל תִּישׁ עֲשֶׂר עֲזִים, וְכֵן לְכָל אֵיל, לִפִּי שְׁהִם פְּנוּיִים מִמִּלְאָכָה, דְּרַכֵּן לְהַרְצוֹת תְּשִׁמִּישׁ וְלַעֲצֹר עֲשֶׂר נִקְצוֹת, וְצִרְסוֹת מִשְׁנַעֲצֹרָה אֵינָה מִקְצֹלֹת זִכֵּר, וּפְרִים שְׁעוֹסְקִין צִרְסוֹת, לֹא מִסֵּר לְזִכֵּר אֵלָא אֲרַבֵּעַ נִקְצוֹת, וְלַחֲמֹר שְׁהוּלֵן צִרְסוֹת רַחוּקָה, שְׁמִי נִקְצוֹת לְזִכֵּר, וְלִגְמָלִים שְׁהוּלִים דְּרַךְ יוֹתֵר רַחוּקָה, נִקְצוֹת אֲחֵת לְזִכֵּר:
 (16) גְּמָלִים מִיִּנְיָקוֹת שְׁלֹשִׁים. וְצִנִּיָּהִם עֲמָהִם. וּמִדְרַשׁ אֲגִידָה (צ"ר עו, ז) וְצִנִּיָּהִם, צִנִּיָּהִם, זִכֵּר כִּנְגֵד נִקְצוֹת, לִפִּי שְׁנֵטֵל צִרְסוֹת, לֹא פְרַסְמוֹת כִּתְּמוֹ: וְעִירִים. חֲמֹרִים זִכֵּרִים:
 (17) עֶדֶר עֶדֶר לְבָדּוֹ. כָּל מִין וּמִין לַעֲמֹנוֹ: עֲבָרוּ לִפְנֵי. דְּרַךְ יוֹם אִו פְּחוֹת, וְאִנִּי אֲבוֹא אַחֲרֵיהֶם: וְרוּחַ תִּשְׁיֻמוֹ.

<p>18 And he commanded the foremost, saying: 'When Esau my brother meeteth thee, and asketh thee, saying: Whose art thou? and whither goest thou? and whose are these before thee?</p>	<p>וַיֹּצֵא אֶת־הָרִאשׁוֹן לֵאמֹר כִּי יִפְגְּשֶׁךָ עֲשֹׂה אֲחִי וַיִּשְׁאַלְךָ לֵאמֹר לְמִי־אַתָּה וְאָנֹכָה תֵּלֵךְ וּלְמִי אֵלֶּה לְפָנֶיךָ:</p>	<p>18 וַיֹּצֵא אֶת־הָרִאשׁוֹן לֵאמֹר כִּי יִפְגְּשֶׁךָ עֲשֹׂה אֲחִי וַיִּשְׁאַלְךָ לֵאמֹר לְמִי־אַתָּה וְאָנֹכָה תֵּלֵךְ וּלְמִי אֵלֶּה לְפָנֶיךָ:</p>
<p>19 then thou shalt say: They are thy servant Jacob's; it is a present sent unto my lord, even unto Esau; and, behold, he also is behind us.'</p>	<p>וְתִימַר דְּעַבְדְּךָ דִּיעֲקֹב תִּקְרֹבְתָא הִיא דְּמִשְׁלָחָא לְרַבּוּנִי לְעֲשׂוֹ וְהָא אָף הוּא אֲחִי בְּתֵרָנָא:</p>	<p>19 וְאָמַרְתָּ לְעַבְדְּךָ לִיעֲקֹב מִנְחָה הוּא שְׁלוּחָה לְאֲדֹנִי לְעֲשׂוֹ וְהִנֵּה גַם־הוּא אַחֲרֵינוּ:</p>
<p>20 And he commanded also the second, and the third, and all that followed the droves, saying: 'In this manner shall ye speak unto Esau, when ye find him;</p>	<p>וַיִּפְקִיד אָף יֵת תְּנִינָא אָף יֵת תְּלִיתָאָה אָף יֵת כָּל דְּאַזְלִין בְּתֵר עֲדֵרֵיא לְמִימֹר כְּפִתְגָמָא הָדִין תִּמְלִלוּן עִם עֲשׂוֹ כַּד תִּשְׁכַּחוּן יֵתִיה:</p>	<p>20 וַיֹּצֵא גַם אֶת־הַשְּׂנִי גַם אֶת־כָּל־הַחֲלָכִים אַחֲרֵי הָעֲדָרִים לֵאמֹר כַּדְּבַר הַזֶּה תִּדְבְּרוּן אֵל־עֲשׂוֹ בְּמִצְאָכֶם אֹתוֹ:</p>
<p>21 and ye shall say: Moreover, behold, thy servant Jacob is behind us.' For he said: 'I will appease him with the present that goeth before me, and afterward I will see his face; peradventure he will accept me.'</p>	<p>וְתִימְרוּן אָף הָא עַבְדְּךָ יַעֲקֹב אֲחִי בְּתֵרָנָא אָרִי אָמַר אֲנִיחֲנִיה לְרוּגְזִיה בְּתִקְרוּבְתָּא דְּאַזְלָא קִדְמִי וּבְתֵר כֵּן אֲחִי אֲפֹהִי מֵאִם יִסַּב אִפִּי:</p>	<p>21 וְאָמַרְתֶּם גַּם הִנֵּה עַבְדְּךָ יַעֲקֹב אַחֲרֵינוּ כִּי־אָמַר אַכְפְּרָה פָּנָיו בְּמִנְחָה הַחֲלָכֶת לִפְנֵי וְאַחֲרֵי־כֵן אֲרַאֶה פָּנָיו וַיֵּשֶׂא פָּנָיו:</p>
<p>22 So the present passed over before him; and he himself lodged that night in the camp.</p>	<p>וַעֲבַרְתָּ תִּקְרוּבְתָּא עַל אֲפֹהִי וְהוּא בֵּית בְּלִילִיא הָהוּא בְּמִשְׁרֵיתָא:</p>	<p>22 וַתַּעֲבֹר הַמִּנְחָה עַל־פָּנָיו וְהוּא לָן בְּלִילָה־הַהוּא בְּמִחֲנֶה:</p>
<p>23 And he rose up that night, and took his two wives, and his two handmaids, and his eleven children, and passed over the ford of the Jabbok.</p>	<p>וְקָם בְּלִילִיא הוּא וּדְבַר יֵת תִּרְתִּין נְשׁוּתֵי וְיֵת תִּרְתִּין לְחִינְתִּיה וְיֵת חֵד עֶסֶר בְּנוֹתֵי וַעֲבַר יֵת מַעְבַּר יוֹבְקָא:</p>	<p>23 וַיָּקָם בְּלִילָה הוּא וַיִּקַּח אֶת־שְׁתֵּי נָשָׁיו וְאֶת־שְׁתֵּי שַׁפְחֹתָיו וְאֶת־אַחַד עָשָׂר יְלָדָיו וַיַּעֲבֹר אֶת־מַעְבַּר יוֹבֵק:</p>

עדר לפני חצרו מלא עין, כדי להשביע עינו של אותו רשע, ולתווהו על רצוי הדורון:

(18) למי אחתה. של מי אחתה, מי שולחך, ותרגום דמאן את: ולמי אלה לפניך. ואלה שלפניך של מי הם, למי המנחה הזאת שלוחה למ"ד משמשת כראש הטיבה במקום של, כמו וְלֵךְ אֲשֶׁר אֲשֶׁר לָאָה לִי הוּא, (בראשית לא, מג) שלי הוא, לה' קֶאֱרָץ וּמְלוּאָה (מהלים כד, א), של ה':

(19) ואמרת לעבדך ליעקב. על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון, ששאלת למי אחתה, לעבדך ליעקב אני, ותרגומו דעבדך דיעקב, וששאלת ולמי אלה לפניך, מנחה היא שלוחה וגו': והנה גם הוא. יעקב:

(21) אכפרה פניו. אצטל רוגזו, וכן וְקִפְרָה דְּרִיתָסָא חַת מְנוּת (ישעיה כח, יח), לא פוקלי פְּכָרָה (שם מז, יא), ונראה צעיני, שכל כפרה שאל עליו וחסד ואל פנים, כלן לשון קנוח והעצרה הן, ולשון ארמי הוא, והרבה בגמרא וכפר ידיה, צעי לכפורי ידיה כהוא גברא, וגם כלשון המקרא נקראים המורקים של קדש כפורי וְקָב, על שם שהכהו מקנהו ידיו בהן בשפת המורק:

(22) על פניו. כמו לפניו, וכן קָמָס וְשָׁד וְשָׁמַעָה על פני פְּנִי (ירמיה ו, ז), וכן המְקַעֲיָס אֲחִי על פְּנֵי (ישעיה סה, ג), ומדרש אגדה על פניו, אף הוא שרוי בנעם שהיה נריך לכל זה צ"ר (עו, ח):

(23) ואת אחד עשר ילדיו. ודינה היכן היתה, נתנה בטיבה ונעל בפניה, שלא יתן זה עשו עיניו, ולכך נענש יעקב שמנעה

24	And he took them, and sent them over the stream, and sent over that which he had.	וַיִּקְחֵם וַיַּעֲבֹרֵם אֶת־הַנָּחַל וַיַּעֲבֹר יֵת דְּלִיָּה׃	וַיַּעֲבֹר אֶת־אֲשֶׁר־לּוֹ׃
25	And Jacob was left alone; and there wrestled a man with him until the breaking of the day.	וַיֵּשְׁבַר יַעֲקֹב בְּלַחֲדוֹהִי וַאֲשֶׁתְּדֹל גּוֹבְרָא עֲמִיָּה עַד דְּסָלִיק צַפְרָא׃	וַיִּתְּרַן יַעֲקֹב לְבִדּוֹ וַיֵּאָבֵק אִישׁ עִמּוֹ עַד עֲלֹת הַשָּׁחַר׃
26	And when he saw that he prevailed not against him, he touched the hollow of his thigh; and the hollow of Jacob's thigh was strained, as he wrestled with him.	וַחֲזָא אַרְי לֹא יָכִיל לִיָּה וּקְרִיב בִּפְתֵי יֶרְכִיָּה וְזַע פְּתֵי יֶרְכָא דְיַעֲקֹב בְּאֲשֶׁתְּדֹל לֹתִיָּה עֲמִיָּה׃	וַיֵּרָא כִּי לֹא יָכֹל לוֹ וַיַּגַּע בִּכְפֵּי יָרְכוֹ וַתִּקַּע כַּף־יָרֵךְ יַעֲקֹב בְּהֶאָבֵקוֹ עִמּוֹ׃
27	And he said: 'Let me go, for the day breaketh.' And he said: 'I will not let thee go, except thou bless me.'	וַיֹּאמֶר שְׁלַחֲנִי אַרְי סָלִיק צַפְרָא וַיֹּאמֶר לֹא אֲשַׁלְּחֶנּוּ אֵלֶיָּה בְּרִיכְתֵּנִי׃	וַיֹּאמֶר שְׁלַחֲנִי כִּי עָלָה הַשָּׁחַר וַיֹּאמֶר לֹא אֲשַׁלְּחֶנּוּ כִּי אִם־בְּרִכְתֵּנִי׃
28	And he said unto him: 'What is thy name?' And he said: 'Jacob.'	וַיֹּאמֶר לִיָּה מִן שְׁמֶךָ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב׃	וַיֹּאמֶר אֵלָיו מַה־שְּׁמֶךָ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב׃
29	And he said: 'Thy name shall be called no more Jacob, but Israel; for thou hast striven with God and with men, and hast prevailed.'	וַיֹּאמֶר לֹא יַעֲקֹב יִתְּאָמֵר עוֹד שְׁמֶךָ אֵלֶיָּה וַיִּשְׂרָאֵל אַרְי רַב אֶת־קָדָם יְיָ וְעַם גּוֹבְרָא וַיִּכְלֹתָ׃	וַיֹּאמֶר לֹא יַעֲקֹב יִתְּאָמֵר עוֹד שְׁמֶךָ כִּי אִם־יִשְׂרָאֵל כִּי־שָׂרִיתָ עִם־אֱלֹהִים וְעִם־אֲנָשִׁים וַתִּגְבַּל׃
30	And Jacob asked him, and said: 'Tell me, I pray thee, thy name.' And he said: 'Wherefore is it that thou dost ask after my name?' And he blessed him there.	וַיִּשְׂאֵל יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר חוּ כְּשֵׁן שְׁמֶךָ וַיֹּאמֶר לְמָא דְּנָן אֶת־שְׂאִיל לְשָׁמִי וּבְרִיךְ יִתִּיָּה תַּמָּן׃	וַיִּשְׂאֵל יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הִגִּידָה־נָּא שְׁמֶךָ וַיֹּאמֶר לְמָה זֶה תִּשְׂאֵל לְשָׁמִי וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ שָׁם׃

מאחיו, שמה תחזירנו למוטב, ונפלה ציד שכם (צ"ר עמ, ג): יבק. שם הנהר: (24) את אשר לו. הבהמה והמטלטלים, עשה עמו כגשר, נוטל מכאן ומניח כאן: (25) ויותר יעקב. שכם פכים קטנים וחזר עליהם (חולין זא). ויאבק איש. מנחם פירש ויתעפר איש, מלשון אבק, שהיו מעלים עפר ברגליהם על ידי נענועם. ולי נראה שהוא לשון ויתקשר, ולשון ארמי הוא, בשר דאציקו ציה, ואצק ליה מייצק לשון עניצה, שכן דרך שנים שמתעצמים להפיל איש את רעהו, שחוצקו ואוצקו בזרועותיו, ופירשו רז"ל שהוא שרו של עשו (צ"ר עז, ג): (26) ויגע בכף ירכו. קולית הירך המקוע בקילצוסת קרוי כף, על שם שהצטר שעליה כמין כף של קדירה: ותקע. נתקע מקע ממקום חצרתה, ודומה לו פון תקע נפשי ממך (ירמיה ו, ח), לשון הסרה, ובמשנה לקעקע ציאתן, לשרש שרשיהן: (27) כי עלה השחר. וזריך אני לומר שירה ציוס (צ"ר עמ, א. חולין זא): ברכתני. הודה לי על הצרכות שצרכני אצי, שעשו מערער עליהן. (וכאן קשה לרש"י תצרכני היה לו לומר, אלא הודה וכו'. וכן איחא צהדיא צוהר פרשת תזריע עמוד מ"ה וד"ק): (29) לא יעקב. לא יאמר עוד שהצרכות צאו לך בעקבה ורמיה, כי אם צשררה וגלוי פנים, וסופך שהקצ"ה נגלה עליך צצית אל ומחליף שמך, ושם הוא מצרכך, ואני שם אהיה ואודה לך עליהן, וזהו שכתוב וישר אל מלאך ויכל צכה ויחטטן לו (הושע יב, ה). צכה המלאך ויתחנן לו, ומה נתחנן לו, צית אל ימלאנו ויש ידבר עמנו, המתן לי עד שידבר עמנו שם, ולא רצה יעקב, ועל כרחו הודה לו עליהן, וזהו ויצרך אותו שם, שהיה מתחנן להמתין לו ולא רצה: ועם אנשים. עשו ולבן: ותוכל. להם: (30) למה זה תשאל. אין לנו שם קצוע, משתנין שמותינו (צ"ר עמ, ה), (הכל) לפי מלות עבודת השליחות שאנו משתלחים:

שלישי

31 And Jacob called the name of the place Peniel: 'for I have seen God face to face, and my life is preserved.'

וַיִּקְרָא יַעֲקֹב שֵׁם הַמָּקוֹם פְּנִיאל
כִּי־רָאִיתִי אֱלֹהִים פָּנִים אֶל־
פָּנִים וַחַנּוּצָל נַפְשִׁי:

32 And the sun rose upon him as he passed over Peniel, and he limped upon his thigh.

וַיִּזְרַח־לּוֹ הַשֶּׁמֶשׁ כַּאֲשֶׁר עָבַר
אֶת־פְּנִיאל וְהוּא צָלַע עַל־
יָרְכוֹ:

33 Therefore the children of Israel eat not the sinew of the thigh-vein which is upon the hollow of the thigh, unto this day; because he touched the hollow of Jacob's thigh, even in the sinew of the thigh-vein.

עַל־כֵּן לֹא־יֹאכְלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל
אֶת־גִּיד הַנֶּשֶׁה אֲשֶׁר עַל־כֶּף
הַיָּרֵךְ עַד הַיּוֹם הַזֶּה כִּי נָגַע
בְּכַף־יָרֵךְ יַעֲקֹב בְּגִיד הַנֶּשֶׁה:

XXXIII

And Jacob lifted up his eyes and looked, and, behold, Esau came, and with him four hundred men. And he divided the children unto Leah, and unto Rachel, and unto the two handmaids.

וַיִּשָּׂא יַעֲקֹב עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה
עֹשֵׂו בָּא וְעִמּוֹ אַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ
וַיַּחֲצֵן אֶת־הַיְלָדִים עַל־לֵאָה
וְעַל־רָחֵל וְעַל שְׁתֵּי הַשֹּׁפְחוֹת:

XXXIII

2 And he put the handmaids and their children foremost, and Leah and her children after, and Rachel and Joseph hindmost.

וַיִּשֶׂם אֶת־הַשֹּׁפְחוֹת וְאֶת־
יְלִדֵיהֶן רִאשֹׁנָה וְאֶת־לֵאָה
וְיְלִדֶיהָ אַחֲרָנִים וְאֶת־רָחֵל
וְאֶת־יוֹסֵף אַחֲרָנִים:

3 And he himself passed over before them, and bowed himself to the ground seven times, until he came near to his brother.

וְהוּא עָבַר לִפְנֵיהֶם וַיִּשְׁתַּחוּ
אֶרְצָה שִׁבַּע פְּעָמִים עַד־גִּישָׁתוֹ
עַד־אָחִיו:

4 And Esau ran to meet him, and embraced him, and fell on his neck, and kissed him; and they wept.

וַיָּרֻץ עֹשֵׂו לִקְרָאתוֹ וַיַּחְבְּקֵהוּ
וַיִּפֹּל עַל־צוּרָתוֹ וַיִּשָּׁקֵהוּ וַיִּבְכוּ:

(32) ויזרח לוֹ השמש. לשון בני אדם הוא, כשהגענו למקום פלוני האיר לנו השחר, זהו פשוט. ומדרש אגדה ויזרח לו, לזרכו, לרפאות את זלעזו, כמה דתימא שמש זקקה ומרפא זקנפיה (מלאכי ג, כ), ואותן שעות שמהרה לשקוע בשבילו כשיצא מבאר שבע, מהרה לזרוח בשבילו: והוא צלע. היה זולע כשזרחה השמש:

(33) גיד הנשה. ולמה נקרא שמו גיד הנשה, לפי שגשה ממקומו ועלה, והוא לשון קפיצה, וכן נקטה גבורתם (ירמיה נא, ל), וכן פי גשני אללהים את כל עמלי (זראשית מא, נא):

(2) ואת לאה וילדיה אחרונים. אחרון אחרון חצי:

(3) עבר לפניהם. אמר, אם יצא אותו רשע להלחם, ילחם בי תחלה:

(4) ויחבקו. נתמלגלו רחמיו כשראהו משתחוה כל השתחוואות הללו: וישקוהו. נקוד עליו, ויש חולקין בדבר הזה בדרייתא דספרי (ספרי דהעלותך טו), יש שדרשו נקודה זו, לומר שלא נשקו בכל לבו (ז"ר עה, ט). אמר רבי שמעון בן יוחאי, הלכה היא, בידוע שעשו שונא ליעקב, אלא שנכמרו רחמיו באותה שעה, ונשקו בכל לבו (ז"ר שם):

<p>And he lifted up his eyes, and saw the women and the children; and said: 'Who are these with thee?' And he said: 'The children whom God hath graciously given thy servant.'</p>	<p>וַיִּשָּׂא אֶת-עֵינָיו וַיִּרְא אֶת-הַנָּשִׁים וְאֶת-הַיְלָדִים וַיֹּאמֶר מִי-אֵלֶּה לָּךְ וַיֹּאמֶר הַיְלָדִים אֲשֶׁר-חָנַן אֱלֹהִים אֶת-עַבְדְּךָ:</p>	<p>וַיִּשָּׂא אֶת-עֵינָיו וַיִּרְא אֶת-הַנָּשִׁים וְאֶת-הַיְלָדִים וַיֹּאמֶר מִי-אֵלֶּה לָּךְ וַיֹּאמֶר הַיְלָדִים אֲשֶׁר-חָנַן אֱלֹהִים אֶת-עַבְדְּךָ:</p>
<p>Then the handmaids came near, they and their children, and they bowed down.</p>	<p>וַתֵּגֶשְׁןָ הַשִּׁפְחֹת הַנָּה וּבְנֵיהֶן וַתִּשְׁתַּחֲוֶיּוּ:</p>	<p>וַתֵּגֶשְׁןָ הַשִּׁפְחֹת הַנָּה וּבְנֵיהֶן וַתִּשְׁתַּחֲוֶיּוּ:</p>
<p>And Leah also and her children came near, and bowed down; and after came Joseph near and Rachel, and they bowed down.</p>	<p>וַתֵּגֶשְׁ גַּם-לֵאָה וּבְנֵיהָ וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ וְאַחֵר נָגַשׁ יוֹסֵף וְרָחֵל וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ:</p>	<p>וַתֵּגֶשְׁ גַּם-לֵאָה וּבְנֵיהָ וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ וְאַחֵר נָגַשׁ יוֹסֵף וְרָחֵל וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ:</p>
<p>And he said: 'What meanest thou by all this camp which I met?' And he said: 'To find favour in the sight of my lord.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר מִי לָךְ כָּל-הַמַּחֲנֶה הַזֶּה אֲשֶׁר פָּגַשְׁתִּי וַיֹּאמֶר לְמַצֵּאתִי בְעֵינֵי אַדְנִי:</p>	<p>וַיֹּאמֶר מִי לָךְ כָּל-הַמַּחֲנֶה הַזֶּה אֲשֶׁר פָּגַשְׁתִּי וַיֹּאמֶר לְמַצֵּאתִי בְעֵינֵי אַדְנִי:</p>
<p>And Esau said: 'I have enough; my brother, let that which thou hast be thine.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר עֲשׂו יְשׁוּ אֵת לִי סָגִי אֲחִי לָךְ אֲשֶׁר-לָךְ:</p>	<p>וַיֹּאמֶר עֲשׂו יְשׁוּ אֵת לִי סָגִי אֲחִי לָךְ אֲשֶׁר-לָךְ:</p>
<p>And Jacob said: 'Nay, I pray thee, if now I have found favour in thy sight, then receive my present at my hand; forasmuch as I have seen thy face, as one seeth the face of God, and thou wast pleased with me.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב בְּכֵעָו אִם כֶּעַן אֲשַׁכַּחֲתִי רַחֲמִין בְּעֵינֶךָ וְתִקַּבֵּיל תְּקֻרֹבְתִי מִן יְדֵי אָרִי עַל כֵּן חֲזַיתָנִי לְאַפְּךָ כַּחַיִּו אֲפִי רַבְּרִבָּא וְאַתְרַעִית לִי:</p>	<p>וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֵל-נָא אִם-נָא מִצָּאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ וּלְקַחְתָּ מִנְּחָתִי מִיָּדִי כִּי עַל-כֵּן רָאִיתִי פְנֶיךָ כְּרֹאֵת פְּנֵי אֱלֹהִים וְתִקַּצְנִי:</p>
<p>Take, I pray thee, my gift that is brought to thee; because God hath dealt graciously with me, and because I have enough.' And he urged him, and he took it.</p>	<p>קַח-נָא אֶת-בְּרִכְתִּי אֲשֶׁר הִבָּאת לָךְ כִּי-חָנַנִי אֱלֹהִים וְכִי יֵשׁ-לִי כָל וַיַּפְצֵר-בּוֹ וַיִּקַּח:</p>	<p>קַח-נָא אֶת-בְּרִכְתִּי אֲשֶׁר הִבָּאת לָךְ כִּי-חָנַנִי אֱלֹהִים וְכִי יֵשׁ-לִי כָל וַיַּפְצֵר-בּוֹ וַיִּקַּח:</p>

- (5) מי אלה לך. מי אלה להיות שלך.
- (7) נגש יוסף ורחל. זכנן האמהות נגשות לפני הבנים, אזל זרחל, יוסף נגש לפניה, אמר, אחי יפת תואר, שמא יתלה זה עיניו אותו רשע, אעמוד כנגדה ואעכזבו מלהסתכל זה, מכאן וזה יוסף זכר על עין.
- (8) מי לך כל המחנה. מי כל המחנה אשר פגשתי שהוא שלך, כלומר למה הוא לך. ופשוטו של מקרא על מוליכי המנחה. ומדרשו, כמות של מלאכים פגע, שהיו דוחפין אותו ואת אנשיו, ואומרים להם, של מי אתם, והם אומרים להם של עשו, והן אומרים הכו הכו, ואלו אומרים הניחו, זנו של יצחק הוא, ולא היו משגיחים עליו, זן זנו של אברהם הוא, ולא היו משגיחים עליו, אחיו של יעקב הוא, אומרים להם אם כן משלנו אתם:
- (9) יהי לך אשר לך. כאן הודה לו על הזכרות (ז"ר עט, יא).
- (10) אל נא. אל נא תאמר לי כן: אם נא מצאתי חן בעיניך ולקחת מנחתי מידי כי על כן ראיתי פניך וגו'. כי כדאי והגון לך שתקבל מנחתי, על אשר ראיתי פניך, והן חשובין לי כראיית פני המלאך, שראיתי שר שלך ועוד, על שנתרצית לי למחול על סורחני. ולמה הזכיר לו ראיית המלאך, כדי שיתירא הימנו, ויאמר, ראה מלאכים וניול, איני יכול לו מעתה: ותרצני. נחפייסת לי. וכן כל רצון שצמקרא לשון פיוס, אפיזומנט"ז בלע"ז, וכן פי לא לרצון יְהִיָּה לָקֵם (ויקרא כז, כ), הקרצנות צאות לפיכך ולרצות, וכן שפטי זדיק ידעון רצון (משלי י, לב), יודעים לפיכך ולרצות:

- 12 And he said: 'Let us take our journey, and let us go, and I will go before thee.' וַיֹּאמֶר נִסְעָה וְנֵלְכָה וְאֵלְכָה וְנִגְדָה: נֵאמַר נָטוּל וְנִהְיָ וְנִהְיָ וְנִהְיָ: לְקַבֵּלָהּ: לְקַבֵּלָהּ:
- 13 And he said unto him: 'My lord knoweth that the children are tender, and that the flocks and herds giving suck are a care to me; and if they overdrive them one day, all the flocks will die.' וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲדֹנִי יָדַע כִּי-חֵילָדִים רַפִּים וְהִצָּאָן וְהִבָּקֶר עֲלֹת עָלַי וּדְפָקוֹם יוֹם אֶחָד וּמָתוּ כָל-הַצֹּאן: נֵאמַר לִיה רַבּוּנִי יָדַע אֲרִי וְנִקְיָא רַפִּיכִין וְעִנָּא וְחֹרִי מִיִּנְקָתָא עָלַי אִם אֶדְחֻקְנֹן יוֹמָא חַד וַיִּמּוּתוּן כָּל עִנָּא:
- 14 Let my lord, I pray thee, pass over before his servant; and I will journey on gently, according to the pace of the cattle that are before me and according to the pace of the children, until I come unto my lord unto Seir.' וַיֹּאמֶר אֲדֹנִי לִפְנֵי עַבְדִּי וְאֵנִי אֶתְנַהֲלָה לְאַפִּי וְלִדְגֹל הַמִּלְאָכָה אֲשֶׁר-לִפְנֵי וְלִדְגֹל הַיִּלְדִּים עַד אֲשֶׁר-אָבָא אֶל-אֲדֹנִי שְׁעִירָה: יַעֲבֹר כָּעַן רַבּוּנִי קֶדֶם עַבְדִּיהָ וְאֵנָּה אֲדַבֵּר בְּנִיחַ לְרִגְלִי עַבְדִּיתָא דְקֶדְמִי וְלִרְגְלִי וְנִקְיָא עַד דְּאִיתִי לְיָת רַבּוּנִי לְשְׁעִירָה:
- 15 And Esau said: 'Let me now leave with thee some of the folk that are with me.' And he said: 'What needeth it? let me find favour in the sight of my lord.' וַיֹּאמֶר עֲשׂו אֲשִׁירָה-נָּא עִמָּךְ מִן-הָעָם אֲשֶׁר אִתִּי וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶה אֲמַצָּא-חֵן בְּעֵינֵי אֲדֹנִי: נֵאמַר עֲשׂו אֲשִׁירָה-נָּא עִמָּךְ מִן-הָעָם אֲשֶׁר אִתִּי וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶה אֲמַצָּא-חֵן בְּעֵינֵי רַבּוּנִי:
- 16 So Esau returned that day on his way unto Seir. וַיָּשֻׁב בְּיוֹם הַהוּא עֲשׂו לְדֶרֶכּוֹ וַיֵּשֶׁב בְּיוֹם הַהוּא עֲשׂו לְדֶרֶכּוֹ: וַתֵּבּ בְּיוֹמָא הַהוּא עֲשׂו לְאוֹרְחִיהָ לְסְעִירָה:

(11) ברכתי. מנחתי, מנחה זו הצאה על ראיית פנים, ולפרקים אינה צאה חלה לשאילת שלום, וכל צרכה שהיא לראיית פנים, כגון וַיִּצְרֶךְ יַעֲקֹב אֶת שְׂרָעָה. עֲשׂו אִתִּי צָרָה (מלכים ב' יח, לא), דסנחריב, וכן לְשָׁאֵל לוֹ לְשָׁלוֹם וּלְצָרָה (שמואל ב' י, י), דתועי מלך חמת, כולם לשון ברכת שלום הן, שקורין בלע"ז שלודא"ר, אף זו ברכתי, מו"ן שלו"ד: אשר הובאת לך. לא טרחת זה, ואני יגעתי להגיעה עד שצאה לידך (צ"ר עה, יז): חנני. נו"ן ראשונה מודגשת, לפי שהיא משמשת במקום שמי נוני"ן, שהיה לו לומר חנני, שאין חנן בלא שני נוני"ן, והשלישית לשימוש, כמו עשני, וצדני: יש לי כל. כל ספוקי, ועשו דצר בלשון גאווה, יש לי רב, יותר ויותר מכדי צרכי:

(12) נסעה. כמו שְׂמָעָה, סְלָחָה, שהוא כמו שמע, סלח, אף כאן נסעה כמו נסע, והנו"ן יסוד צמיצה, ותרגום של אונקלוס טול (נ"א נטל) ונהך, עשו אמר ליעקב נסע מכאן ונלך: ואלכה לנגדך. צוה לך, טובה זו אעשה לך, שאאריך ימי מהלכתי ללכת לאט כאשר אתה צריך, וזהו לנגדך, צוה לך:

(13) עלות עלי. האן והצקר שהן עלות, מוטלות עלי לנהלן לאט. עלות. מגדלות עולליהן, לשון עולל ויונק (איכה ב, יא), עול ימים (ישעיה סה, כ), שְׂפִי פָרוֹת עֲלֹת (שמואל א' ו, י), ובלע"ז אנפטי"ש: ודפקום יום אחד. (ואם ידפקום יום אחד) ליגעם בדרך צמרורה, ומחו כל האנן: ודפקום. כמו קול דודי דופק (שיר השירים ה, ז), נוקש צלח:

(14) יעבר נא אדני. אל תאריך ימי הליכתך, עבור כפי דרכך, ואף אם תתרחק: אתנהלה. אתנהלה, ה"א יתירה, כמו אֶרְבָּה, אשמעה: לאשי. לאט שלי, לשון נחת כמו ההולכים לאט (ישעיה ח, ו), לָאֵט לִי לָעֵר (שמואל ב' יח, ה). לאטי, הלח"מ דמן היסוד ואינה משמשת, אתנהל נחת שלי: לרגל המלאכה. לפי צורך הליכת רגלי המלאכה המוטלת עלי להוליך: ולרגל הילדים. לפי רגליהם שהם יכולים לילך: עד אשר אבא אל אדני שעירה. הרמיז לו הדרך, שלא היה דעתו ללכת חלה עד סוכות, ואמר עד אשר אבוא אל אדוני שעירה, אמר, אם דעתו לעשות לי רעה, ימתין עד צואי אללו, והוא לא הלך, ואימתו ילך, בימי המשח (צ"ר עה, יד), שנאמר וְעָלוּ מִזֵּמְרִים צָהָר לְיוֹן לְשָׁפֹט אֶת הָרָעָה (עובדיה א, כא). ומדרשי אגדה יש לפרשה זו רבים:

(15) ויאמר למח זה. תעשה לי טובה זו שאיני צריך לה: אמצא חן בעיני אדני. ולא תשלם לי עתה שום גמול:

(16) וישב ביום ההוא עשו לדרכו. עשו לצדו, וד' מאות איש שהלכו עמו נשמטו מאללו אחד אחד (צ"ר עה, טו), והיכן

17	And Jacob journeyed to Succoth, and built him a house, and made booths for his cattle. Therefore the name of the place is called Succoth.	וַיַּעֲקֹב נָסַע סֻכּוֹתָה וַיִּבְנֶן לּוֹ בַּיִת וַיִּלְמְקְנֵהוּ עֲשָׂה סֻכּוֹת עַל-כֵּן קָרָא שֵׁם-הַמָּקוֹם סֻכּוֹת: (ס)	וַיַּעֲקֹב נָסַע סֻכּוֹתָה וַיִּבְנֶן לּוֹ בַּיִת וַיִּלְמְקְנֵהוּ עֲשָׂה סֻכּוֹת עַל-כֵּן קָרָא שֵׁם-הַמָּקוֹם סֻכּוֹת: (ס)
18	And Jacob came in peace to the city of Shechem, which is in the land of Canaan, when he came from Paddan-aram; and encamped before the city.	וַיָּבֹא יַעֲקֹב שָׁלֵם עִיר שָׁכֶם אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ כְּנָעַן בְּבֹאוֹ מִפָּדָן אֲרָם וַיַּחֲנוּ אֶת-פְּנֵי הָעִיר: וַאֲחָא יַעֲקֹב שָׁלִים לְקָרְתָּא דְשָׁכֶם דְּבִאֲרָעָא דְכְנַעַן בְּמִיתוּהִי מִפָּדָן אֲרָם וַשָּׂא לְקַבִּיל קָרְתָּא:	וַיָּבֹא יַעֲקֹב שָׁלֵם עִיר שָׁכֶם אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ כְּנָעַן בְּבֹאוֹ מִפָּדָן אֲרָם וַיַּחֲנוּ אֶת-פְּנֵי הָעִיר: וַאֲחָא יַעֲקֹב שָׁלִים לְקָרְתָּא דְשָׁכֶם דְּבִאֲרָעָא דְכְנַעַן בְּמִיתוּהִי מִפָּדָן אֲרָם וַשָּׂא לְקַבִּיל קָרְתָּא:
19	And he bought the parcel of ground, where he had spread his tent, at the hand of the children of Hamor, Shechem's father, for a hundred pieces of money.	וַיִּקֶן אֶת-חֶלְקֵת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר נָטָה-שָׁם אֹהֱלוֹ מִיַּד בְּנֵי-חַמּוֹר אָבִי שָׁכֶם בְּמֶאֱהָ קְשִׁיטָה:	וַיִּקֶן אֶת-חֶלְקֵת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר נָטָה-שָׁם אֹהֱלוֹ מִיַּד בְּנֵי-חַמּוֹר אָבִי שָׁכֶם בְּמֶאֱהָ קְשִׁיטָה:
20	And he erected there an altar, and called it El-elohe-Israel.	וַיִּצַּב-שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא-לוֹ אֵל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: (ס)	וַיִּצַּב-שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא-לוֹ אֵל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: (ס)
XXXIV	And Dinah the daughter of Leah, whom she had borne unto Jacob, went out to see the daughters of the land.	וַתֵּצֵא דִּינָה בֶת-לֵאָה אֲשֶׁר יָלְדָה לִיעֲקֹב לִרְאוּת בְּבָנוֹת הָאָרֶץ:	וַתֵּצֵא דִּינָה בֶת-לֵאָה אֲשֶׁר יָלְדָה לִיעֲקֹב לִרְאוּת בְּבָנוֹת הָאָרֶץ:
2	And Shechem the son of Hamor the Hivite, the prince of the land, saw her; and he took her, and lay with her, and humbled her.	וַיֵּרָא אֹתָהּ שָׁכֶם בֶּן-חַמּוֹר הַחִוִּי נָשִׂיא הָאָרֶץ וַיִּקַּח אֹתָהּ וַיִּשְׁכַּב אִתָּהּ וַיַּעֲנֶהָ:	וַיֵּרָא אֹתָהּ שָׁכֶם בֶּן-חַמּוֹר הַחִוִּי נָשִׂיא הָאָרֶץ וַיִּקַּח אֹתָהּ וַיִּשְׁכַּב אִתָּהּ וַיַּעֲנֶהָ:

פרע להם הקצ"ה בימי דוד, שנאמר כי אם ארבע מאות איש נער אשר רכצו על הגמלים (שמואל-א, ל, יז):
 (17) ויבן לו בית. שהם שם י"ח חדש, קיץ וחורף וקיץ, סכות קיץ, בית חורף, סכות קיץ (מגילה יז):
 (18) שלם. שלם בגופו, שנתרפא מנלעתו, שלם בממונו, שלא חסר כלום מכל אותו דורון, שלם בתורתו (שבת לג:), שלא שכם חלמודו בצית לבן: עיר שכם. כמו לעיר, וכמוהו עד צֹאנָה צִית לָקֶס (רות א, יט): בבאו מפדן ארם. כאדם האומר לחצירו, יאל פלוני מצין שיני אריות ואל שלם, אף כאן ויצא שלם מפדן ארם, מלבן ומעשו שנזדווגו לו בדרך: ויחן את בני העיר. ערש שבת היה, בשאלות דרב אחאי:
 (19) קשיטתה. מעה. אמר רבי עקיבא, כשהלכתי לכרכי הים היו קורין למעה, קשיטה. (ותרגומו חורפן טוים, חריפים בכל מקום, כגון עֶבֶר לַסָּחַר):
 (20) ויקרא לו אל אלהי ישראל. לא שהמזבח קרוי אלהי ישראל, אלא על שם שהיה הקצ"ה עמו והנילו, קרא שם המזבח על שם הנס, להיות שבו של מקום נזכר בקריאת השם, כלומר, מי שהוא אל, הוא הקצ"ה, הוא לאלהים לי, ששמי ישראל, וכן מצינו במשה, וַיִּקְרָא שְׁמוֹ ה' נָסִי (שמות יז, טו), לא שהמזבח קרוי ה', אלא על שם הנס קרא שם המזבח, להזכיר שבו של הקדוש ברוך הוא, ה' הוא נסי. ורבותינו דרשו (מגילה יח), שהקדוש ברוך הוא קראו ליעקב אל, ודברי תורה קפטיש: ופֶּלֶץ סָלַע, מתחלקים לכמה טעמים, ואני לישב פשוטו של מקרא באחי:
 (1) בת לאה. ולא בת יעקב, אלא על שם יציאתה נקראת בת לאה, שאף היא יצאנית הייתה, שנאמר וַיִּצַּח לָאָה לְקַרְתָּא (ב"ר פ, א), (ועליה משלו המשל פֶּאֱמָה פְּצָסָה): (ב)
 (2) וישכב אותה. כדרכה: ויענה. שלא כדרכה (יומא עז:):

3 And his soul did cleave unto Dinah the daughter of Jacob, and he loved the damsel, and spoke comfortingly unto the damsel.	וַתִּדְבֶק נַפְשׁוֹ בְּדִינָה בַת יַעֲקֹב וַיֵּאָהֵב אֶת־הַנַּעֲרָ וַיְדַבֵּר עָלֶיהָ לֵב הַנַּעֲרָ:	וַתִּדְבֶק נַפְשׁוֹ בְּדִינָה בַת־יַעֲקֹב וַיֵּאָהֵב אֶת־הַנַּעֲרָ וַיְדַבֵּר עָלֶיהָ לֵב הַנַּעֲרָ:
4 And Shechem spoke unto his father Hamor, saying: 'Get me this damsel to wife.'	וַיֹּאמֶר שָׁכֵם אֶל־חַמּוֹר אָבִיו לֵאמֹר קַח־לִי אֶת־חֵילָהּ הַזֹּאת לְאִשָּׁה:	וַיֹּאמֶר שָׁכֵם אֶל־חַמּוֹר אָבִיו לֵאמֹר קַח־לִי אֶת־חֵילָהּ הַזֹּאת לְאִשָּׁה:
5 Now Jacob heard that he had defiled Dinah his daughter; and his sons were with his cattle in the field; and Jacob held his peace until they came.	וַיַּעֲקֹב שָׁמַע כִּי טָמְאָה אֶת־דִּינָה בָתּוֹ וּבָנָיו הָיוּ עִם גִּיתוֹהִי בַחֲקֵלָא וַשְּׁתִּיק יַעֲקֹב עַד מִיָּתִיהוֹן:	וַיַּעֲקֹב שָׁמַע כִּי טָמְאָה אֶת־דִּינָה בָתּוֹ וּבָנָיו הָיוּ אֶת־מִקְנֵהוּ בַשָּׂדֶה וַהֲחָרַשׁ יַעֲקֹב עַד־בָּאָם:
6 And Hamor the father of Shechem went out unto Jacob to speak with him.	וַיֵּצֵא חַמּוֹר אָבִי־שָׁכֵם לִוֵּית יַעֲקֹב לְדַבֵּר אִתּוֹ:	וַיֵּצֵא חַמּוֹר אָבִי־שָׁכֵם אֶל־יַעֲקֹב לְדַבֵּר אִתּוֹ:
7 And the sons of Jacob came in from the field when they heard it; and the men were grieved, and they were very wroth, because he had wrought a vile deed in Israel in lying with Jacob's daughter; which thing ought not to be done.	וּבָנֵי יַעֲקֹב שָׁמְעוּ וַיָּבִיאוּ מִן־הַשָּׂדֶה כָּשָׁמְעִים וַיִּתְעַצְּבוּ הָאֲנָשִׁים וַיַּחַר לָהֶם מְאֹד כִּי־נִבְלָה עֲשָׂה בְיִשְׂרָאֵל לְשָׁכֵם אֶת־בַּת־יַעֲקֹב וְכֵן לֹא כָשָׁר דִּיתָעֲבִיד:	וּבָנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ מִן־הַשָּׂדֶה כָּשָׁמְעִים וַיִּתְעַצְּבוּ הָאֲנָשִׁים וַיַּחַר לָהֶם מְאֹד כִּי־נִבְלָה עֲשָׂה בְיִשְׂרָאֵל לְשָׁכֵם אֶת־בַּת־יַעֲקֹב וְכֵן לֹא יַעֲשֶׂה:
8 And Hamor spoke with them, saying 'The soul of my son Shechem longeth for your daughter. I pray you give her unto him to wife.	וּמִלֵּיל חַמּוֹר עָמְהוֹן לְמִימַר שָׁכֵם בְּרִי אֶתְרַעֲיָאת נַפְשִׁיהָ בְּבִרְתִּכֹּן הָבּוּ כֶּעַן יִתֶּה לִּיהָ לְאִתּוֹ:	וַיְדַבֵּר חַמּוֹר אִתָּם לֵאמֹר שָׁכֵם בְּנִי חָשָׁקָה נַפְשׁוֹ בְּבִתְכֶם תָּנוּ נָא אֶתָּה לּוֹ לְאִשָּׁה:
9 And make ye marriages with us; give your daughters unto us, and take our daughters unto you.	וַהֲתַחַתְנוּ אִתָּנוּ בְּנֵיתֵיכֶם תַּחְנוּ לָנוּ וְאֶת־בְּנֵיתֵנוּ תִקְחוּ לָכֶם:	וַהֲתַחַתְנוּ אִתָּנוּ בְּנֵיתֵיכֶם תַּחְנוּ לָנוּ וְאֶת־בְּנֵיתֵנוּ תִקְחוּ לָכֶם:
10 And ye shall dwell with us; and the land shall be before you; dwell and trade ye therein, and get you possessions therein.'	וַעֲמַנָּא תַחְבוּ וְאַרְעָא תִהְיִי קְדָמִיכֹן תִּיבּוּ וְעֲבִידוּ בֵּה סְחוּרָתָא וְאַחְסִינוּ בֵּה:	וְאִתָּנוּ תִשְׁבוּ וְהָאֲרֶץ תִּהְיֶה לְפָנֵיכֶם שְׁבוּ וּסְחָרוּ וְהָאֲחֻזָּה בָּהּ:
11 And Shechem said unto her father and unto her brethren: 'Let me find favour in your eyes, and what ye shall say unto me I will give.	וַיֹּאמֶר שָׁכֵם לְאָבִיהָ וּלְאֶחָהּ אֶחָיָה אֲמַצְאֶחֶן בְּעֵינֵיכֶם וְדַמְיוּרִין לִי אֶתֵּן:	וַיֹּאמֶר שָׁכֵם אֶל־אָבִיהָ וְאֶל־אֶחָיָה אֲמַצְאֶחֶן בְּעֵינֵיכֶם וְדַמְיוּרִין לִי אֶתֵּן:

- (3) על לב הנערה. דברים המתיישרים על הלז, ראי אצריך בחלקת שדה קטנה כמה ממון צדו, אני אשיאך ותקנה העיר וכל שדותיה;
- (7) וכן לא יעשה. לענות את הצחלות, שהאומות גדרו ענמן מן העריות על ידי המבול (צ"פ, ו);
- (8) חשקה. חפזה;

12	Ask me never so much dowry and gift, and I will give according as ye shall say unto me; but give me the damsel to wife.'	וַתִּתֵּן לִי אֶת-הַנַּעֲרָה לְאִשָּׁה: וְהָבִי לִי יֵת עוֹלִימָתָא לְאִתּוֹ: אֲסֹגוּ עָלַי לְחֻדָּא מוֹהָרִין וְאֶתְנָה כְּאֲשֶׁר תֹּאמְרוּ אֵלַי וּמִתְּנֵן וְאֶתִּין כְּמָא דְתִימְרוּן לִי	12
13	And the sons of Jacob answered Shechem and Hamor his father with guile, and spoke, because he had defiled Dinah their sister,	וַיַּעֲנוּ בְנֵי-יַעֲקֹב אֶת-שְׁכֶם וְאֶת-חָמוֹר אָבִיו בְּמַרְמָה וַיִּדְבְּרוּ אֲשֶׁר טָמְא אֶת דִּינָה אֲחֹתָם: וְאֶתִּיבוּ בְנֵי יַעֲקֹב יֵת שְׁכֶם וְיֵת חָמוֹר אָבוֹהֵי בְּחֻכְמָא וּמְלִילוֹ דְסָאִיב יֵת דִּינָה אֶתְהַהוּן:	13
14	and said unto them: 'We cannot do this thing, to give our sister to one that is uncircumcised; for that were a reproach unto us.	וַיֹּאמְרוּ אֲלֵיהֶם לֹא נוּכַל לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר הַזֶּה לְתַת אֶת-אֲחֹתֵנוּ לְאִישׁ אֲשֶׁר-לוֹ עֶרְלָה כִּי-חֲרָפָה הוּא לָנוּ: וְאִמְרוּ לְהוֹן לֹא נְכוּל לְמַעַבְד פְּתֻגְמָא דְהָדִין לְמִתֵּן יֵת אֶתְחַנָּא לְגַבְר דְלִיָּה עֶרְלָא אַרִי חֲסָדָא הִיא לָנָא:	14
15	Only on this condition will we consent unto you: if ye will be as we are, that every male of you be circumcised;	אֲדִי-בִזְאוֹת נָאוֹת לְכֶם אִם תַּחֲנוּ כְּמָנוּ לְהַמּוֹל לְכֶם כָּל-זָכָר: בְּרָם בְּדָא נְטָפֶס לְכוּן אִם תַּחֲנוּ כְּפֻתְנָא לְמִגְזֵר לְכוּן כָּל דְּכוּרָא:	15
16	then will we give our daughters unto you, and we will take your daughters to us, and we will dwell with you, and we will become one people.	וְנִתְּנוּ אֶת-בְּנֹתֵינוּ לְכֶם וְאֶת בְּנֹתֵיכֶם נִקְחָ-לָנוּ וְיִשְׁבְּנוּ אִתְּכֶם וְהָיִינוּ לְעָם אֶחָד: וְנִתִּין יֵת בְּנִתְנָא לְכוּן וְיֵת בְּנִתְכוּן נָסֵב לָנָא וְנִתִּיב עִמְכוּן וְנָהִי לְעָמָא חָד:	16
17	But if ye will not hearken unto us, to be circumcised; then will we take our daughter, and we will be gone.'	וְאִם לֹא תִקְבְּלוּן מִנְּנָא לְמִגְזֵר וְנִדְבַר יֵת בְּרִתְנָא וְנִיזִיל: וְאִם-לֹא תִשְׁמְעוּ אֲלֵינוּ לְהַמּוֹל וְלִקְחָנוּ אֶת-בִּתְּנוּ וְהִלְכָנוּ:	17
18	And their words pleased Hamor, and Shechem Hamor's son.	וַיִּישָׁבוּ דְבָרֵיהֶם בְּעֵינֵי חָמוֹר וּבְעֵינֵי שְׁכֶם בֶּן-חָמוֹר: וּשְׁפָרוּ פְתֻגְמֵיהוֹן בְּעֵינֵי חָמוֹר וּבְעֵינֵי שְׁכֶם בֶּן חָמוֹר:	18
19	And the young man deferred not to do the thing, because he had delight in Jacob's daughter. And he was honoured above all the house of his father.	וְלֹא-אַחֵר חָנַעַר לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר כִּי חָפֵץ בְּבִת-יַעֲקֹב וְהוּא נִכְבָּד מִכָּל בֵּית אָבִיו: וְלֹא אוֹחֵר עוֹלִימָא לְמַעַבְד פְּתֻגְמָא אַרִי אֶתְרַעִי בְּבִת יַעֲקֹב וְהוּא יְקִיר מִכָּל בֵּית אָבוֹהֵי:	19

(12) מוהר. כתובה (שם ז):

(13) במרמח. בחכמה: אשר טמא. הכתוב אומר שלא היתה רמיה, שהרי טמא את דינה אחותם (צ"פ, ח):

(14) חרפה הוא. שמץ פסול הוא אללנו, הבא לחרף חזרו הוא אומר לו, ערל אחי, או בן ערל. חרפה בכל מקום, גדוף:

(15) נאות לכם. נתרצה לכם, לשון ויאלצו הפהגים (מלכים-ז יז, ט) (ציהוידע): להמול. להיות נמול, אינו לשון

לפעול, אלא לשון להפעל:

(16) ונתנו. נותן שנייה מודגשת, לפי שהיא משמשת במקום שתי נותן, ונתנו: ואת בנותיכם נקח לנו. אתה מולא בתנאי שאמר חמור ליעקב ובתשונת בני יעקב לחמור, שחלו החשיבות בבני יעקב, ליקח בנות ששם את שיצורו להם, ובנותיהם יתנו להם לפי דעתם, דכתיב ונתנו את בנותינו, לפי דעתנו, ואת בנותיכם נקח לנו, ככל אשר נחפץ, וכשדצרו חמור ושםם בנו אל יושבי עירם, הפכו הדברים, את בנותם נקח לנו לנשים, ואת בנותינו נתן להם, כדי לרצות שיאותו להמול:

20 And Hamor and Shechem his son came unto the gate of their city, and spoke with the men of their city, saying:

וַיָּבֹא חָמוֹר וּשְׁכֶם בְּנוֹ אֶל־שַׁעַר עִירָם וַיְדַבְּרוּ אֶל־אֲנָשֵׁי עִירָם לֵאמֹר:

21 'These men are peaceable with us; therefore let them dwell in the land, and trade therein; for, behold, the land is large enough for them; let us take their daughters to us for wives, and let us give them our daughters.

גּוֹבְרִיא הָאֵלֶּין שְׁלָם אָנוּן עִמָּנָא וַיִּתְּבוּן בְּאַרְעָא וַיַּעֲבְדוּן בָּהּ סְחוֹרְתָא וְאַרְעָא הָא פְּתוּתָא יָדִין קְדָמֶיהוֹן יֵת בְּנֵתָהוֹן נֹסֵב לָנָא לְנָשִׁין וַיֵּת בְּנֵתָנָא נָתִין לָהוֹן:

22 Only on this condition will the men consent unto us to dwell with us, to become one people, if every male among us be circumcised, as they are circumcised.

בְּרָם בְּדָא יִשְׁפְּסוּן לָנָא גּוֹבְרִיא לְמַתֵּב עִמָּנָא לְמַהוּי לְעַמָּא חַד בְּמִגְזֵר לָנָא כָּל דְּכוּרָא כְּמָא דְאַנּוּן גְּזָרִין:

23 Shall not their cattle and their substance and all their beasts be ours? only let us consent unto them, and they will dwell with us.'

וַיִּתִּיהוּן וּקְנִינָהוֹן וְכָל בְּעִירָהוֹן הָלָא דִּילָנָא אָנוּן בְּרָם נִשְׁפָּס לָהוֹן וַיִּתְּבוּן עִמָּנָא:

24 And unto Hamor and unto Shechem his son hearkened all that went out of the gate of his city; and every male was circumcised, all that went out of the gate of his city.

וַקְבִּילוּ מִן חָמוֹר וּמִן שְׁכֶם בְּרִיָּה כָּל נַפְשֵׁי תִרְעָה קְרִיתִיָּה וּגְזָרוּ כָּל דְּכוּרָא כָּל נַפְשֵׁי תִרְעָה קְרִיתִיָּה:

25 And it came to pass on the third day, when they were in pain, that two of the sons of Jacob, Simeon and Levi, Dinah's brethren, took each man his sword, and came upon the city unawares, and slew all the males.

וַהֲנִיָּה בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה כַּד תְּקִיפוּ עֲלֵיהוֹן כִּיבִיחוּן וַנְּסִיבוּ תִרְיוֹן בְּנֵי יַעֲקֹב שְׁמַעוֹן וְלֵוִי אַחֵי דִּינָה גְּבַר חֲרָבִיָּה וַעֲאָלוּ עַל קְרִיתָא דִּיתְבָּא לְרוּחְצָן וַקְטִילוּ כָּל דְּכוּרָא:

26 And they slew Hamor and Shechem his son with the edge of the sword, and took Dinah out of Shechem's house, and went forth.

וְאֶת־חָמוֹר וְאֶת־שְׁכֶם בְּנוֹ תִרְגּוּ לְפִי־חֲרָב וַיִּקְחוּ אֶת־דִּינָה מִבֵּית שְׁכֶם וַיֵּצְאוּ:

וַיָּבֹא חָמוֹר וּשְׁכֶם בְּנוֹ אֶל־שַׁעַר עִירָם וַיְדַבְּרוּ אֶל־אֲנָשֵׁי עִירָם לֵאמֹר:

הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה שְׁלָמִים הֵם אֲתָנוּ וַיֵּשְׁבוּ בָאָרֶץ וַיִּסְחָרוּ אִתָּהּ וְהָאָרֶץ הַנֶּה רַחֲבַת־יָדַיִם לִפְנֵיהֶם אֶת־בְּנֵתָם נִקְח־לָנוּ לְנָשִׁים וְאֶת־בְּנֵתֵינוּ נָתַן לָהֶם:

אֲדִי־בִּזְאָת יֵאָתוּ לָנוּ הָאֲנָשִׁים לְשֹׁבֵת אֲתָנוּ לִהְיוֹת לְעַם אֶחָד בְּהַמּוֹל לָנוּ כָּל־זָכָר כְּאַשֶּׁר הֵם נִמְלִיִּם:

מִקְנֵהֶם וּקְנִינָם וְכָל־בְּהֵמָתָם הָלֹא לָנוּ הֵם אֲדִי נֹאֲוָתָהּ לָהֶם וַיֵּשְׁבוּ אִתָּנוּ:

וַיִּשְׁמְעוּ אֶל־חָמוֹר וְאֶל־שְׁכֶם בְּנוֹ כָּל־יִצְאֵי שַׁעַר עִירָו וַיִּמְלְאוּ כָּל־זָכָר כָּל־יִצְאֵי שַׁעַר עִירָו:

וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בַּהֲיוֹתָם כְּאֲבִים וַיִּקְחוּ שְׁנֵי־בְנֵי־יַעֲקֹב שְׁמַעוֹן וְלֵוִי אַחֵי דִּינָה אִישׁ חֲרָבוֹ וַיָּבֹאוּ עַל־הָעִיר בַּטַּח וַיַּהֲרֹגוּ כָּל־זָכָר:

וְאֶת־חָמוֹר וְאֶת־שְׁכֶם בְּנוֹ תִרְגּוּ לְפִי־חֲרָב וַיִּקְחוּ אֶת־דִּינָה מִבֵּית שְׁכֶם וַיֵּצְאוּ:

(21) שלמים. צטלוס וצלז שלס: והארץ הנה רחבת ידים. כאדם שידו רחבה וותרנית, כלומר, אל תפסידו כלום, פרקמטיא הרצה צאה לכאן ואין לה קונים:

(22) בהמול. צהיות נמול:

(23) אך נאותה להם. לדבר זה, ועל ידי כן ישצו אתנו:

(25) שני בני יעקב. צניו היו, ואף על פי כן נהגו עצמן שמעון ולוי כשאר אנשים שאינם צניו, שלא נטלו עצה הימנו (צ"ר פ, י): אחי דינה. לפי שמסרו עצמן עליה נקראו אחיה: בטח. שהיו כואצים. ומדרש אגדה, צטוחים היו על כחו של זקן (שס):

27 The sons of Jacob came upon the slain, and spoiled the city, because they had defiled their sister.	בְּנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ עַל־הַחֲלָלִים וַיִּבְזּוּ הָעִיר אֲשֶׁר טָמְאוּ אֹחֹתָם: בְּנֵי יַעֲקֹב עָלּוּ קְטִילֶיָּהּ וּבְזוּ קִרְתָּהּ דִּסְאִיבוּ אַחֲתֶיהֶן:	27 בְּנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ עַל־הַחֲלָלִים וַיִּבְזּוּ הָעִיר אֲשֶׁר טָמְאוּ אֹחֹתָם: 27
28 They took their flocks and their herds and their asses, and that which was in the city and that which was in the field;	וְאֶת־צֹאֲנֵם וְאֶת־בָּקָרָם וְאֶת־חֲמֹרֵיהֶם וְאֶת אֲשֶׁר־בָּעִיר וְאֶת־אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה לָקְחוּ: יָת עֲנֵהוֹן וְיָת תּוֹרִיהוֹן וְיָת חֲמֹרִיהוֹן וְיָת דְּבַקְרָתָא וְיָת דְּבַחְקָלָא בְּזוּ:	28 אֶת־צֹאֲנֵם וְאֶת־בָּקָרָם וְאֶת־חֲמֹרֵיהֶם וְאֶת אֲשֶׁר־בָּעִיר וְאֶת־אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה לָקְחוּ: 28
29 and all their wealth, and all their little ones and their wives, took they captive and spoiled, even all that was in the house.	וְאֶת־כָּל־חֵילָם וְאֶת־כָּל־טָפָם וְאֶת־נְשֵׁיהֶם שָׁבוּ וַיִּבְזּוּ וְאֶת כָּל־אֲשֶׁר בַּבַּיִת: וְיָת כָּל נְכִסְיָהוֹן וְיָת כָּל טַפְלָהוֹן וְיָת נְשֵׁיהֶן שָׁבוּ וּבְזוּ וְיָת כָּל דְּבַבִּיתָא:	29 וְאֶת־כָּל־חֵילָם וְאֶת־כָּל־טָפָם וְאֶת־נְשֵׁיהֶם שָׁבוּ וַיִּבְזּוּ וְאֶת כָּל־אֲשֶׁר בַּבַּיִת: 29
30 And Jacob said to Simeon and Levi: 'Ye have troubled me, to make me odious unto the inhabitants of the land, even unto the Canaanites and the Perizzites; and, I being few in number, they will gather themselves together against me and smite me; and I shall be destroyed, I and my house.'	וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־שִׁמְעוֹן וְאֶל־לֵוִי עֲכָרְתֶּם אֹתִי לְהַבְאִישְׁנִי בְּיָשֵׁב הָאָרֶץ בְּכַנְעֵנִי וּבַפְּרוֹזִי וְאֲנִי מְתִי מִסָּפֶר וְנֶאֱסַפּוּ עָלַי וַהֲבִינוּ וְנִשְׁמַדְתִּי אֲנִי וּבֵיתִי: וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְשִׁמְעוֹן וּלְלֵוִי עֲכָרְתֶּם אֹתִי לְהַבְאִישְׁנִי וּבִין יְחִיב אֶרְעָא בְּכַנְעֵנָא וּבַפְּרוֹזָא וְאֲנָא עִם דְּמִנִּין וַיִּתְכַּנְּשׁוּן עָלַי וַיִּמְחֹנְנִי וַאֲשַׁתִּיצִי אֲנָא וְאֲנִשׁ בֵּיתִי:	30 וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־שִׁמְעוֹן וְאֶל־לֵוִי עֲכָרְתֶּם אֹתִי לְהַבְאִישְׁנִי בְּיָשֵׁב הָאָרֶץ בְּכַנְעֵנִי וּבַפְּרוֹזִי וְאֲנִי מְתִי מִסָּפֶר וְנֶאֱסַפּוּ עָלַי וַהֲבִינוּ וְנִשְׁמַדְתִּי אֲנִי וּבֵיתִי: 30
31 And they said: 'Should one deal with our sister as with a harlot?'	וַיֹּאמְרוּ הַכֹּזֶנֶת בָּרָא יְהֻעֲבִיד אֹחֹתָנָהּ: וַיֹּאמְרוּ הַכֹּזֶנֶת בָּרָא יְהֻעֲבִיד לְאַחֲתָנָא:	31 וַיֹּאמְרוּ הַכֹּזֶנֶת יַעֲשֶׂה אֶת־אֹחֹתָנָהּ: (פ)
XXXV And God said unto Jacob: 'Arise, go up to Beth-el, and dwell there; and make there an altar unto God, who appeared unto thee when thou didst flee from the face of Esau thy brother.'	וַיֹּאמֶר יְיָ לְיַעֲקֹב קוּם סֶק לְבֵית אֵל וְיָחִיב תָּמֹן וַעֲבִיד תָּמֹן מִדְּבַח לֵאלֹהֵי לָךְ בְּמַעֲרָקָךְ מִן קָדָם עֲשׂוּ אֶחָד: וַיֹּאמֶר יְיָ לְיַעֲקֹב קוּם סֶק לְבֵית אֵל וְיָחִיב תָּמֹן וַעֲבִיד תָּמֹן מִדְּבַח לֵאלֹהֵי לָךְ בְּמַעֲרָקָךְ מִן קָדָם עֲשׂוּ אֶחָד:	XXXV וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־יַעֲקֹב קוּם עֲלֵה בֵּית־אֵל וְשָׁב־שָׁם וַעֲשֵׂה־שָׁם מִזְבֵּחַ לֵאלֹהֵי הַנִּרְאָה אֵלֶיךָ בְּבָרַחְךָ מִפְּנֵי עֵשָׂו אֶחָיִךְ: 31
2 Then Jacob said unto his household, and to all that were with him: 'Put away the strange gods that are among you, and purify yourselves, and change your garments;	וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְאֲנָשׁ בֵּיתֵהּ וּלְכָל דְּעַמְיָה אֲעֻדּוּ יָת טַעֲוֹת עַמְמֵיָא דְּבִינִיכֹן וְאַדְכוּ וְשַׁנּוּ כְּסוּתְכֹן: וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְאֲנָשׁ בֵּיתֵהּ וּלְכָל דְּעַמְיָה אֲעֻדּוּ יָת טַעֲוֹת עַמְמֵיָא דְּבִינִיכֹן וְאַדְכוּ וְשַׁנּוּ כְּסוּתְכֹן:	2 וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־בֵּיתוֹ וְאֵל כָּל־אֲשֶׁר עִמּוֹ הָסְרוּ אֶת־אֱלֹהֵי הַנֹּכֶר אֲשֶׁר בְּתֻכְכֶם וַהֲטַהֲרוּ וַהֲחִלְפוּ שְׂמֹלֹתֵיכֶם: 2

- (27) על החללים. לפשט את החללים, וכן תרגם אונקלוס לחללא קטיליא:
 (29) חילים. ממונס, וכן עשה לי את הסיל הָא (דברים ח, יז), וישקאל עשה קִיל (צמדצר כד, יח), וְעָבְדוּ לְאַחֲרִים חִילָם (תהלים מט, יא): שבו. לשון צדיקה, לפיכך טעמו מלרע:
 (30) עברתם. לשון מים עכורים, אין דעמי צלולה עכשיו. ואגדה, צלולה הייתה החצית, ועכרתם אותה, (תנחומא). מסורת הייתה ציד כנענים שיפלו ציד בני יעקב, אלא שהיו אומרים עד אשר תפקד וְנִשְׁלַחְתָּ אֶת הָאֶרֶץ, לפיכך היו שותקין: מתי מספר. אנשים מועטים:
 (31) הכזונה. הפקר: את אחותנו. ית אחתנא:
 (1) קום עלה. לפי שאחרת צדך (תנחומא וישלח ח), נענשת וצא לך זאת מצדך:
 (2) הנכר. שיש צידכם משלל של שסס: והטהרו. מעזות אלילים: והחליפו שמלחתכם. שמה יש צידכם כסות של עזות אלילים:

<p>and let us arise, and go up to 3 Beth-el; and I will make there an altar unto God, who answered me in the day of my distress, and was with me in the way which I went.</p>	<p>וַיָּקוּמוּ וַיַּעֲלֶה בֵּית־אֵל וַיִּקְרָא שָׁם מִזְבֵּחַ לַאלֹהִים הָעֹנֶה אֵתִי בְיוֹם צָרָתִי וַיְהִי עִמָּדִי בַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הָלַכְתִּי:</p>	<p>וַיָּקוּמוּ וַיַּעֲלֶה בֵּית־אֵל וַיִּקְרָא שָׁם מִזְבֵּחַ לַאלֹהִים הָעֹנֶה אֵתִי בְיוֹם צָרָתִי וַיְהִי עִמָּדִי בַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הָלַכְתִּי:</p>
<p>And they gave unto Jacob all the foreign gods which were in their hand, and the rings which were in their ears; and Jacob hid them under the terebinth which was by Shechem.</p>	<p>וַיִּתְּנוּ אֶל־יַעֲקֹב אֶת כָּל־אֱלֹהֵי הַנֹּכַר אֲשֶׁר בְּיָדָם וְאֶת־הַנְּזָמִים אֲשֶׁר בְּאָזְנוֹתָם וַיִּטֵּן אֹתָם יַעֲקֹב תַּחַת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר עַם־שָׁכֵם:</p>	<p>וַיִּתְּנוּ אֶל־יַעֲקֹב אֶת כָּל־אֱלֹהֵי הַנֹּכַר אֲשֶׁר בְּיָדָם וְאֶת־הַנְּזָמִים אֲשֶׁר בְּאָזְנוֹתָם וַיִּטֵּן אֹתָם יַעֲקֹב תַּחַת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר עַם־שָׁכֵם:</p>
<p>And they journeyed; and a terror of God was upon the cities that were round about them, and they did not pursue after the sons of Jacob.</p>	<p>וַיִּסְעוּ וַיְהִי חֹתֶת אֱלֹהִים עַל־הָעָרִים אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֵיהֶם וְלֹא הָדְפוּ אַחֲרֵי בְנֵי יַעֲקֹב:</p>	<p>וַיִּסְעוּ וַיְהִי חֹתֶת אֱלֹהִים עַל־הָעָרִים אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֵיהֶם וְלֹא הָדְפוּ אַחֲרֵי בְנֵי יַעֲקֹב:</p>
<p>So Jacob came to Luz, which is in the land of Canaan—the same is Beth-el—he and all the people that were with him.</p>	<p>וַיָּבֹא יַעֲקֹב לּוֹזָה אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ כְּנָעַן הוּא בֵּית־אֵל הוּא וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־עִמּוֹ:</p>	<p>וַיָּבֹא יַעֲקֹב לּוֹזָה אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ כְּנָעַן הוּא בֵּית־אֵל הוּא וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־עִמּוֹ:</p>
<p>And he built there an altar, and called the place El-beth-el, because there God was revealed unto him, when he fled from the face of his brother.</p>	<p>וַיִּבְנֵא תָמָן מִדְּבָרָא וַיִּקְרָא לְאַתְרָא אֵל בֵּית אֵל אַרִי תָמָן אֲתַגְלִי לֵיהּ בְּמַעֲרָתָהּ מִן קֳדָם אָחִיהִי:</p>	<p>וַיִּבְנֵן שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא לְמָקוֹם אֵל בֵּית־אֵל כִּי שָׁם נִגְלוּ אֵלָיו הָאֱלֹהִים בְּבָרְחוֹ מִפְּנֵי אָחִיו:</p>
<p>And Deborah Rebekah's nurse died, and she was buried below Beth-el under the oak; and the name of it was called Allon-bacuth.</p>	<p>וַתָּמָת דְּבֹרָה מִיִּנְקַת רִבְקָה וַתִּקָּבֵר מִתַּחַת לְבֵית־אֵל תַּחַת הָאֵלֹן וַיִּקְרָא שְׁמוֹ אֵלֹן בְּכוֹת: (פ)</p>	<p>וַתָּמָת דְּבֹרָה מִיִּנְקַת רִבְקָה וַתִּקָּבֵר מִתַּחַת לְבֵית־אֵל תַּחַת הָאֵלֹן וַיִּקְרָא שְׁמוֹ אֵלֹן בְּכוֹת: (פ)</p>

(4) האלה. מין אילן סרק: עם שכם. אלל שכם:

(5) חתת. פחד:

(7) אל בית אל. הקצ"ה צצית אל, גילוי שכינתו צצית אל. יש תיבה חסרה צי"ת המשמשת בראשה, כמו הנה הוא בית מקדש עין עמיאל (שמואל-ב ט, ד), כמו צצית מכיר, צי"ת קצ"ד (בראשית כד, כג), כמו צצית אבידן: נגלו אליו האלהים. במקומות הרבה יש שם אלהות ואדנות כלשון רבים, כמו אֱלֹדִי יוסף, אִסְרָאֵל עמו, ולא נאמר בעלו, וכן אלהות שהוא לשון שופט ומרות נזכר כלשון רבים, אלל אחד מכל שאר השמות לא תמצא כלשון רבים:

(8) ותמת דבורה. מה ענין דבורה צצית יעקב, אלל לפי שאמרה רבקה ליעקב וְלִקְחָתִי וְלִקְחָתִי מִשָּׁם, שלחה דבורה אלל לפדן ארס לנאת משם, ומתה בדרך, מדברי רבי משה הדרשן למדתי: מתחת לבית אל. העיר יושבת זהר, ונקברה ברגלי ההר: תחת האלון. בשיפולי מישור, שהיה מישור מלמעלה בשפוע ההר, והקבורה מלמטה, ומישור של צית אל היו קורין לו אלון. ואגדה (ב"ר פא, ה), נחזר שם בצל שני, שהוגד לו על אמו שמתה. ואלון כלשון יוני (אלל), [אחר] ולפיכך (ולפי ש) העלימו את יום מותה, שלא יקללו הבריות כרם שיא ממנו עשו, אף הכתוב לא פרסמה:

<p>9 And God appeared unto Jacob again, when he came from Paddan-aram, and blessed him.</p>	<p>וַיֵּאָמֶר לּוֹ אֱלֹהִים שְׁמוֹ יַעֲקֹב לֹא יִקְרָא שְׁמוֹ עוֹד יַעֲקֹב כִּי אִם־יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה שְׁמוֹ וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ יִשְׂרָאֵל׃</p>	<p>לב וַיֵּאָמֶר לּוֹ אֱלֹהִים שְׁמוֹ יַעֲקֹב לֹא יִקְרָא שְׁמוֹ עוֹד יַעֲקֹב כִּי אִם־יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה שְׁמוֹ וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ יִשְׂרָאֵל׃</p>
<p>10 And God said unto him: 'Thy name is Jacob: thy name shall not be called any more Jacob, but Israel shall be thy name'; and He called his name Israel.</p>	<p>וַיֵּאָמֶר לּוֹ אֱלֹהִים שְׁמוֹ יַעֲקֹב לֹא יִקְרָא שְׁמוֹ עוֹד יַעֲקֹב כִּי אִם־יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה שְׁמוֹ וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ יִשְׂרָאֵל׃</p>	<p>10 וַיֵּאָמֶר לּוֹ אֱלֹהִים שְׁמוֹ יַעֲקֹב לֹא יִקְרָא שְׁמוֹ עוֹד יַעֲקֹב כִּי אִם־יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה שְׁמוֹ וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ יִשְׂרָאֵל׃</p>
<p>11 And God said unto him: 'I am God Almighty. Be fruitful and multiply; a nation and a company of nations shall be of thee, and kings shall come out of thy loins;</p>	<p>וַיֵּאָמֶר לּוֹ אֱלֹהִים אֲנִי אֵל שַׁדַּי פְּרֹה וּרְבֵה גוֹי וּקְהַל גּוֹיִם יִהְיֶה מִמֶּנּוּ וּמַלְכִּים מִחֲצִיךָ יֵצְאוּ׃</p>	<p>11 וַיֵּאָמֶר לּוֹ אֱלֹהִים אֲנִי אֵל שַׁדַּי פְּרֹה וּרְבֵה גוֹי וּקְהַל גּוֹיִם יִהְיֶה מִמֶּנּוּ וּמַלְכִּים מִחֲצִיךָ יֵצְאוּ׃</p>
<p>12 and the land which I gave unto Abraham and Isaac, to thee I will give it, and to thy seed after thee will I give the land.'</p>	<p>וְאֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְאַבְרָהָם וּלְיִצְחָק לָךְ אֶתְנַנֶּה וְלִזְרַעְךָ אֶחָדָה אֶתְּןָהּ אֶת־ הָאָרֶץ׃</p>	<p>שש וְאֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְאַבְרָהָם וּלְיִצְחָק לָךְ אֶתְנַנֶּה וְלִזְרַעְךָ אֶחָדָה אֶתְּןָהּ אֶת־ הָאָרֶץ׃</p>
<p>13 And God went up from him in the place where He spoke with him.</p>	<p>וַיַּעַל מֵעָלָיו אֱלֹהִים בְּמָקוֹם אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֹתוֹ׃</p>	<p>13 וַיַּעַל מֵעָלָיו אֱלֹהִים בְּמָקוֹם אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֹתוֹ׃</p>
<p>14 And Jacob set up a pillar in the place where He spoke with him, a pillar of stone, and he poured out a drink-offering thereon, and poured oil thereon.</p>	<p>וַיִּצַּב יַעֲקֹב מִצְבֵּה בְּמָקוֹם אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֹתוֹ מִצְבֵּת אֲבֵן וַיִּסֹּךְ עָלֶיהָ נֶסֶךְ וַיִּצַּק עָלֶיהָ שֶׁמֶן׃</p>	<p>14 וַיִּצַּב יַעֲקֹב מִצְבֵּה בְּמָקוֹם אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֹתוֹ מִצְבֵּת אֲבֵן וַיִּסֹּךְ עָלֶיהָ נֶסֶךְ וַיִּצַּק עָלֶיהָ שֶׁמֶן׃</p>
<p>15 And Jacob called the name of the place where God spoke with him, Beth-el.</p>	<p>וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶת־שֵׁם הַמָּקוֹם אֲשֶׁר דִּבֶּר אֹתוֹ שֵׁם אֱלֹהִים בֵּית־אֵל׃</p>	<p>15 וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶת־שֵׁם הַמָּקוֹם אֲשֶׁר דִּבֶּר אֹתוֹ שֵׁם אֱלֹהִים בֵּית־אֵל׃</p>

(9) עוד. פעם שני במקום הזה, אחד בלכתו ואחד בשונו: ויברך אתו. ברכת אבליס (ז"ר פא, ה):
(10) לא יקרא שמו עוד יעקב. לשון אדם הנא במארכ ועקבה, אלא לשון שר ונגיד:
(11) אני אל שדי. שאני כדאי לזכר, שהברכות שלי: פרה ורבה. על שם שעדיין לא נולד בנימין, ואף על פי שכבר נתעברה ממנו: גוי. בנימין: גוים. מנשה ואפרים (שם פד. ד), שעתידיס לנאח מיוסף, והם זמנין השבטים: ומלכים. שאול ואיש זשת (שם), שהיו משבט בנימין שעדיין לא נולד ופסוק זה דרשו אבנר כשהמליך איש זשת, ואף השבטים דרשוהו וקרב בנימין, דכתיב איש ממנו לא יפן צמו לזנימין לאשה (שופטים כא, א), וחזרו ואמרו, אלמלא היה עולה מן השבטים, לא היה הקצ"ה אומר ליעקב ומלכים מתלציד יצאו: גוי וקהל גוים. שגוים עתידיס בניו ליעשות כמנין הגוים, שהם ע' אומות, וכן כל המנהדרין שבטים. דבר אחר, שעתידיס בניו להקריב בשעת איסור הבמות, כגוים צימי אליהו (ברש"י ישן):
(13) במקום אשר דבר אתו. איני יודע, מה מלמדנו:

16	And they journeyed from Beth-el; and there was still some way to come to Ephrath; and Rachel travailed, and she had hard labour.	וַיֵּסְעוּ מִבֵּית אֵל וַיְהִי-עוֹד כְּבֶרֶת-הָאָרֶץ לָבוֹא אֶפְרָתָה וַתֵּלֶד רָחֵל וַתִּקְשׁ בְּלִדְתָּהּ:	וַיֵּסְעוּ מִבֵּית אֵל וַיְהִי-עוֹד כְּבֶרֶת-הָאָרֶץ לָבוֹא אֶפְרָתָה וַתֵּלֶד רָחֵל וַתִּקְשׁ בְּלִדְתָּהּ:
17	And it came to pass, when she was in hard labour, that the mid-wife said unto her: 'Fear not; for this also is a son for thee.'	וַיְהִי בְהִקְשָׁתָהּ בְּלִדְתָּהּ וַתֹּאמֶר לָהּ הַמִּלְדָּת אַל-תִּירָאִי כִּי-גַם-זֶה לָךְ בֵּן:	וַיְהִי בְהִקְשָׁתָהּ בְּלִדְתָּהּ וַתֹּאמֶר לָהּ הַמִּלְדָּת אַל-תִּירָאִי כִּי-גַם-זֶה לָךְ בֵּן:
18	And it came to pass, as her soul was in departing—for she died—that she called his name Ben-oni; but his father called him Benjamin.	וַיְהִי בְּצֵאת נַפְשָׁהּ כִּי מָתָה וַתִּקְרָא שְׁמוֹ בֶּן-אוֹנִי וְאָבִיו קָרָא לוֹ בְּנִימִין:	וַיְהִי בְּצֵאת נַפְשָׁהּ כִּי מָתָה וַתִּקְרָא שְׁמוֹ בֶּן-אוֹנִי וְאָבִיו קָרָא לוֹ בְּנִימִין:
19	And Rachel died, and was buried in the way to Ephrath—the same is Beth-lehem.	וַתָּמָת רָחֵל וַתִּקָּבֵר בְּדֶרֶךְ אֶפְרָתָה הוּא בֵּית לָחֶם:	וַתָּמָת רָחֵל וַתִּקָּבֵר בְּדֶרֶךְ אֶפְרָתָה הוּא בֵּית לָחֶם:
20	And Jacob set up a pillar upon her grave; the same is the pillar of Rachel's grave unto this day.	וַיִּצֵּב יַעֲקֹב מַצֵּבָה עַל-קְבֻרָתָהּ הוּא מַצֵּבַת קְבֻרַת-רָחֵל עַד-הַיּוֹם:	וַיִּצֵּב יַעֲקֹב מַצֵּבָה עַל-קְבֻרָתָהּ הוּא מַצֵּבַת קְבֻרַת-רָחֵל עַד-הַיּוֹם:
21	And Israel journeyed, and spread his tent beyond Migdal-eder.	וַיֵּסֶע יִשְׂרָאֵל וַיִּטּ אָהֳלָהּ מִהַלְאָה לְמַגְדַּל-עֵדֶר:	וַיֵּסֶע יִשְׂרָאֵל וַיִּטּ אָהֳלָהּ מִהַלְאָה לְמַגְדַּל-עֵדֶר:
22	And it came to pass, while Israel dwelt in that land, that Reuben went and lay with Bilhah his father's concubine; and Israel heard of it. Now the sons of Jacob were twelve:	וַיְהִי בִשְׁכֹן יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ הַחֵוָה וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן וַיִּשְׁכַּב אֶת-בִּלְהָה פִּילגֶשֶׁת אָבִיו וַיִּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל (פ) וַיְהִי בְנֵי-יַעֲקֹב שְׁנָיִם עָשָׂר:	וַיְהִי בִשְׁכֹן יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ הַחֵוָה וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן וַיִּשְׁכַּב אֶת-בִּלְהָה פִּילגֶשֶׁת אָבִיו וַיִּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל (פ) וַיְהִי בְנֵי-יַעֲקֹב שְׁנָיִם עָשָׂר:

(16) כברת הארץ. מנחם פירש לשון כביר, רבוי מהלך רב. ואגדה (צ"ר פז, ז), בזמן שהארץ חלולה ומנוקצת ככזרה, שהגיר מזוי, הסתיו עזר, והשרצ עדיין לא בא. ואין זה פשוטו של מקרא, שהרי צנעמן מזני, וילך מאתו פְּדַת אֶרֶץ (מלכים-ב ה, יט), ואומר אני שהוא שם מדת קרקע, כמו מהלך פרסה או יותר, כמו שאתה אומר צמד קָרָס, קָלַקַת שָׁדָה, כך צמהלך אדם נותן שם מדת קרקע, כמו מהלך מיל, כזרת ארץ:

(17) כי גם זה. נוסף לך על יוסף. ורבותינו דרשו, עם כל שצט נולדה תאומה, ועם בנימין נולדה תאומה יחירה:

(18) בן אוני. צן זערי: בנימין. נראה זעירי, לפי שהוא לצדו נולד צאֶרֶן כנען, שהיא צנגז כשאדם בא מארס נהרים, כמו שנאמר צַנְגָּז צֶאֱרֶן צֶנְעָן, הַלּוּף וְנִסּוּעַ הַנְּגָדָה: בנימין. צן ימין, לשון צָפוֹן וְיָמִין אִשָּׁה צָלֶאָס (תהלים פט, יג), לפיכך הוא מלא:

(22) בשכן ישראל בארץ ההוא. עד שלא בא לחצרון אלל יצחק, ארעוהו כל אלה: וישכב. מתוך שצלבזל משכבו, מעלה עליו הכתוב כאילו שכב. ולמה צלבזל וחלל יצועיו, שכשמתה רחל, נטל יעקב מטתו שהיתה נתונה תדיר צאהל רחל, ולא צשאר אלהים, ונתנה צאהל צלה, צא ראובן וצבע עלצון אמו, אמר, אם אחות אמי היתה צרה לאמי, שפחת אחות אמי תהא צרה

23	the sons of Leah: Reuben, Jacob's first-born, and Simeon, and Levi, and Judah, and Issachar, and Zebulun;	בְּנֵי לֵאָה בְּכוֹר יַעֲקֹב רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן וְלֵוִי וַיהוּדָה וְיִשָּׁשְׁכָר וְזִבְלֻן:	23
24	the sons of Rachel: Joseph and Benjamin;	בְּנֵי רָחֵל יוֹסֵף וּבִנְיָמִן:	24
25	and the sons of Bilhah, Rachel's handmaid: Dan and Naphtali;	וּבְנֵי בִלְהָה שִׁפְתָּת רָחֵל דָּן וְנַפְתָּלִי:	25
26	and the sons of Zilpah, Leah's handmaid: Gad and Asher. These are the sons of Jacob, that were born to him in Paddan-aram.	וּבְנֵי זִלְפָּה שִׁפְתָּת לֵאָה גָד וְאַשֶּׁר אֵלֶּה בְּנֵי יַעֲקֹב וְאֵשֶׁר אֵלֶּה בְּפָדָן אַרָם:	26
27	And Jacob came unto Isaac his father to Mamre, to Kiriatharba—the same is Hebron—where Abraham and Isaac sojourned.	וַיָּבֹא יַעֲקֹב אֶל־יִצְחָק אָבִיו מִמְרָא קְרִית הָאֲרֻבֶּעַ הַזֶּה חֶבְרוֹן אֲשֶׁר־גָּר־שָׁם אַבְרָהָם וְיִצְחָק:	27
28	And the days of Isaac were a hundred and fourscore years.	וַיְהִיו יְמֵי יִצְחָק מֵאָת שָׁנָה וּשְׁמֹנִים שָׁנָה:	28
29	And Isaac expired, and died, and was gathered unto his people, old and full of days; and Esau and Jacob his sons buried him.	וַיָּגָע יִצְחָק וַיָּמָת וַיֵּאָסֶף אֶל־עַמּוּיָו זָקֵן וְשָׁבַע יָמִים וַיִּקְבְּרוּ אוֹתוֹ עֲשׂו וְיַעֲקֹב בְּנָיו: (פ)	29
XXXVI	Now these are the generations of Esau—the same is Edom.	וְאֵלֶּה תּוֹלְדוֹת עֲשׂו הוּא אֶדּוֹם: וְאֵלֶּין תּוֹלְדֹת עֲשׂו הוּא אֶדּוֹם:	XXXVI

לאמי, לכך כלכל (שבת נה): ויהיו בני יעקב שנים עשר. מתחיל לענין ראשון, משנולד בנימין נשלמה המטה, ומעתה ראוי להמנות, ומנאן. ורבותינו דרשו, ללמדנו זא, שכולם שוין וכולם זדיקים, שלא חטא ראובן: (23) בכור יעקב. אפילו צעקת הקלקלה קראו זכור: בכור יעקב. זכור לנחלה, זכור לעבודה זכור למנין, ולא נתנה זכורה ליוסף אלא לענין השבטים, שנעשה לשני שבטים: (27) ממרר. שם המישור: קרית ארבע. שם העיר. ממרר קרית הארבע, איל מישור של קרית ארבע. ואם תאמר היה לו לכתוב ממרר הקרית ארבע, כן דרך המקרא בכל דבר ששמו כפול, כגון זה, וכגון בית לחם אבי עזר, בית אל, אם הוצרך להטיל זו ה"א, נותנה בראש התיבה השניה, בית הלחמי (שמואל א טז, א), צעקת חצי העזרי (שופטים ו, כד), צנה חילל בית האלי (מלכים א טז, ד): (29) ויגוע יצחק. אין מוקדם ומאוחר בתורה, מכירתו של יוסף קדמה למיתתו של יצחק י"ב שנה, שהרי כשנולד יעקב היה יצחק בן ס' שנה, שנאמר ויִצְחָק בן שָׁשִׁים שָׁנָה וגו', ויצחק מת בשנת ק"כ ליעקב, אם תוציא ששים מק"פ שנה, נשארו ק"ד, ויוסף נמכר בן י"ז שנה, ואותה שנה מאה ושמונה ליעקב, כיצד, בן ששים ושלש נחצרך, וארבע עשרה שנה נטמן בבית עזר, הרי שבעים ושבע, וארבע עשרה עבד באשה, ובסוף ארבע עשרה נולד יוסף, שנאמר וַיְהִי כַּאֲשֶׁר יָלְדָה רָחֵל לְיִסָּף וַיִּסָּף וגו', הרי חששים ואחת, וי"ז עד שלא נמכר יוסף, הרי מאה ושמונה. (עוד מפורש מן המקרא, משנמכר יוסף עד שזא יעקב מזרימה כ"ב שנה, שנאמר וַיִּסָּף בן שָׁשִׁים שָׁנָה וגו', וז' שנים שובע ושנתיים רעב, הרי כ"ב, וכתיב יְמֵי שְׁנֵי מִגֻּרֵי שָׁלְשִׁים וּמֵאֶת שָׁנָה, נמצא יעקב במכירתו ק"ח):

<p>Esau took his wives of the daughters of Canaan; Adah the daughter of Elon the Hittite, and Oholibamah the daughter of Anah, the daughter of Zibeon the Hivite,</p>	<p>עָשָׂו לָקַח אֶת־נָשָׁיו מִבָּנוֹת כְּנָעַן אֶת־עֵדָה בַּת־אֵילֹן הַחִתִּי וְאֶת־אֹהֶלִיבָמָה בַּת־עֵנָה בַּת צִבְעֹן הַחִוִּי:</p>	<p>עָשָׂו לָקַח אֶת־נָשָׁיו מִבָּנוֹת כְּנָעַן אֶת־עֵדָה בַּת־אֵילֹן הַחִתִּי וְאֶת־אֹהֶלִיבָמָה בַּת־עֵנָה בַּת צִבְעֹן הַחִוִּי:</p>
<p>and Basemath Ishmael's daughter, sister of Nebaioth.</p>	<p>וְאֶת־בִּשְׁמַת בַּת־יִשְׁמָעֵאל אֲחֹתָהּ דִּנְבִיּוֹת:</p>	<p>וְאֶת־בִּשְׁמַת בַּת־יִשְׁמָעֵאל אֲחֹתָהּ דִּנְבִיּוֹת:</p>
<p>And Adah bore to Esau Eliphaz; and Basemath bore Reuel;</p>	<p>וַתֵּלֶד עֵדָה לְעֵשָׂו אֶלְיָפָז וּבִשְׁמַת יָלְדָה אֶת־רְעוּאֵל:</p>	<p>וַתֵּלֶד עֵדָה לְעֵשָׂו אֶת־אֵלְיָפָז וּבִשְׁמַת יָלְדָה אֶת־רְעוּאֵל:</p>
<p>and Oholibamah bore Jeush, and Jalam, and Korah. These are the sons of Esau, that were born unto him in the land of Canaan.</p>	<p>וְאֹהֶלִיבָמָה יָלְדָה אֶת־(כ') יְעִישׁ וְאֶת־יְעֹשָׁן וְאֶת־קֹרַח אֵלֶּה בְּנֵי עֵשָׂו אֲשֶׁר יָלְדוּ־לוֹ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן:</p>	<p>וְאֹהֶלִיבָמָה יָלְדָה אֶת־(כ') יְעִישׁ וְאֶת־יְעֹשָׁן וְאֶת־קֹרַח אֵלֶּה בְּנֵי עֵשָׂו אֲשֶׁר יָלְדוּ־לוֹ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן:</p>
<p>And Esau took his wives, and his sons, and his daughters, and all the souls of his house, and his cattle, and all his beasts, and all his possessions, which he had gathered in the land of Canaan; and went into a land away from his brother Jacob.</p>	<p>וַיִּקַּח עֵשָׂו אֶת־נָשָׁיו וְאֶת־בָּנָיו וְאֶת־בָּנֹתָיו וְאֶת־כָּל־נַפְשֹׁת בֵּיתוֹ וְאֶת־מִקְנֵהוּ וְאֶת־כָּל־בְּהֶמְתּוֹ וְאֶת־כָּל־קִנְיָנוֹ אֲשֶׁר רָכַשׁ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיֵּלֶךְ אֶל־אֶרֶץ מִפְּנֵי יַעֲקֹב אָחִיו:</p>	<p>וַיִּקַּח עֵשָׂו אֶת־נָשָׁיו וְאֶת־בָּנָיו וְאֶת־בָּנֹתָיו וְאֶת־כָּל־נַפְשֹׁת בֵּיתוֹ וְאֶת־מִקְנֵהוּ וְאֶת־כָּל־בְּהֶמְתּוֹ וְאֶת־כָּל־קִנְיָנוֹ אֲשֶׁר רָכַשׁ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיֵּלֶךְ אֶל־אֶרֶץ מִפְּנֵי יַעֲקֹב אָחִיו:</p>
<p>For their substance was too great for them to dwell together; and the land of their sojournings could not bear them because of their cattle.</p>	<p>אֲרִי הָיָה קִנְיָנָהוּ סָגִי מִלְּמַתֵּב כַּחַדָּא וְלֹא יָכִילַת אֲרֻעַ תּוֹתִיבּוֹתָהוּן לְסוּבְרָא יִתְהוּן מִן קָדָם גִּיתִיהוּן:</p>	<p>כִּי־הָיָה רְכוּשָׁם רָב מִשְׁבֵּת יַחֲדוֹ וְלֹא יָכְלָה אֶרֶץ מְגוּרֵיהֶם לִשְׁאֵאת אֹתָם מִפְּנֵי מִקְנֵיהֶם:</p>

- (2) עדה בת אילון. היא צשמת צת אילון, ונקראת צשמת על שם שהיתה מקטרת צשמים לעבודת אלילים: אהליבמה. היא יהודית, והוא כינה שמה יהודית, לומר, שהיא כופרת צעזודת אלילים כדי להטעות את אציו: בת ענה בת צבעון. אם צת ענה לא צת צבעון, ענה צנו של צבעון, שנאמר וְאֵלֶּה בְּנֵי צִבְעֹן וְאִיָּה וְעֵנָה, מלמד שצא צבעון על כלחו אשת ענה, וינאח אהליבמה מצין שניהם, והודיעך הכחוצ שכולן צני ממזרות היו:
- (3) בשמת בת ישמעאל. ולהלן קורא לה מחלת, מצינו צאגדת מדרש ספר שמואל (מדרש שמואל פי"ז), ג' מוחלים להן עונותיהן, גר שנתגייר, והעולה לגדולה, והנושא אשה, ולמד הטעם מכאן, לכך נקראת מחלת, שנמחלו עונותיו: אחות נביות. על שם שהוא השיאה לו משמת ישמעאל, נקראת על שמו:
- (5) ואהליבמה ילדה וגו'. קרח זה ממזר היה, וצן אליפז היה, שצא על אשת אציו אל אהליבמה אשת עשו, שהרי הוא מנוי עם אלופי אליפז צסוף הענין (צ"ר פז, יז):
- (6) וילך אל ארץ. לגור צאשר ימנא:
- (7) ולא יכלה ארץ מגוריהם. להספיק מרעה לצהמות שלהם. ומדרש אגדה (צ"ר פז, יג) מפני יעקב אחיו, מפני שטר חוצ של גזירת פי גר יקיה וְעֵנָה, המוטל על זרעו של יצחק, אמר, אלך לי מכאן, אין לי חלק לא צמתנה שנתנה לו הארץ הזאת, ולא צפרעון השמר, ומפני הצושה שמכר צכורתו:

8	And Esau dwelt in the mountain-land of Seir—Esau is Edom.	וַיֵּשֶׁב עֵשָׂו בְּהַר שְׂעִיר עֵשָׂו הוּא אֱדוֹם:	וַיֵּשֶׁב עֵשָׂו בְּהַר שְׂעִיר עֵשָׂו הוּא אֱדוֹם:	8
9	And these are the generations of Esau the father of the Edomites in the mountain-land of Seir.	וְאֵלֶּה תְּלֻדֹת עֵשָׂו אָבִי אֱדוֹם וַאֲלֵין תּוֹלְדֹת עֵשָׂו אָבוֹהוֹן דְּאֶדוֹמָאֵי בְּטוֹרָא דְשְׂעִיר:	וְאֵלֶּה תְּלֻדֹת עֵשָׂו אָבִי אֱדוֹם וַאֲלֵין תּוֹלְדֹת עֵשָׂו אָבוֹהוֹן דְּאֶדוֹמָאֵי בְּטוֹרָא דְשְׂעִיר:	9
10	These are the names of Esau's sons: Eliphaz the son of Adah the wife of Esau, Reuel the son of Basemath the wife of Esau.	אֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי-עֵשָׂו אֶלְיָפֶז בֶּן-עֲדָה אִשְׁתּוֹ עֵשָׂו רְעוּאֵל בֶּן-בְּשֶׁמֶת אִשְׁתּוֹ עֵשָׂו:	אֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי-עֵשָׂו אֶלְיָפֶז בֶּן-עֲדָה אִשְׁתּוֹ עֵשָׂו רְעוּאֵל בֶּן-בְּשֶׁמֶת אִשְׁתּוֹ עֵשָׂו:	10
11	And the sons of Eliphaz were Teman, Omar, Zepho, and Gatam, and Kenaz.	וַיְהִיו בְּנֵי אֶלְיָפֶז תִּמָּן אוֹמֶר צְפוֹ וְנַעֲתָם וְקִנְזוֹ:	וַיְהִיו בְּנֵי אֶלְיָפֶז תִּמָּן אוֹמֶר צְפוֹ וְנַעֲתָם וְקִנְזוֹ:	11
12	And Timna was concubine to Eliphaz Esau's son; and she bore to Eliphaz Amalek. These are the sons of Adah Esau's wife.	וַתִּמְנַע הַיְּתֵדָה פִּילָגֶשׁ לְאֶלְיָפֶז בֶּן-עֵשָׂו וַתֵּלֶד לְאֶלְיָפֶז יֵת עַמְלֵק אִלָּה בְּנֵי עֲדָה אִשְׁתּוֹ עֵשָׂו:	וַתִּמְנַע הַיְּתֵדָה פִּילָגֶשׁ לְאֶלְיָפֶז בֶּן-עֵשָׂו וַתֵּלֶד לְאֶלְיָפֶז יֵת עַמְלֵק אִלָּה בְּנֵי עֲדָה אִשְׁתּוֹ עֵשָׂו:	12
13	And these are the sons of Reuel: Nahath, and Zerah, Shammah, and Mizzah. These were the sons of Basemath Esau's wife.	וְאֵלֶּה בְּנֵי רְעוּאֵל נַחַת וְזֶרַח שָׁמָּה וּמִזָּה הָיוּ בְּנֵי בְּשֶׁמֶת אִשְׁתּוֹ עֵשָׂו:	וְאֵלֶּה בְּנֵי רְעוּאֵל נַחַת וְזֶרַח שָׁמָּה וּמִזָּה הָיוּ בְּנֵי בְּשֶׁמֶת אִשְׁתּוֹ עֵשָׂו:	13
14	And these were the sons of Oholibamah the daughter of Anah, the daughter of Zibeon, Esau's wife; and she bore to Esau Jeush, and Jalam, and Korah.	וְאֵלֶּה הָיוּ בְּנֵי אֶהְלִיבָמָה בַת-עֲנָה בַת-צִבְיֹון אִשְׁתּוֹ עֵשָׂו וַתֵּלֶד לְעֵשָׂו יֵת יְעוּשׁ וְיֵת יְעֹשׁ וְיֵת קֹרַח:	וְאֵלֶּה הָיוּ בְּנֵי אֶהְלִיבָמָה בַת-עֲנָה בַת-צִבְיֹון אִשְׁתּוֹ עֵשָׂו וַתֵּלֶד לְעֵשָׂו יֵת יְעוּשׁ וְיֵת יְעֹשׁ וְיֵת קֹרַח:	14
15	These are the chiefs of the sons of Esau: the sons of Eliphaz the first-born of Esau: the chief of Teman, the chief of Omar, the chief of Zepho, the chief of Kenaz,	אֵלֶּה רֹבְרֵי בְּנֵי עֵשָׂו אֶלְיָפֶז בּוֹכְרִיָּה דְעֵשָׂו רַבָּא תִּמָּן רַבָּא אוֹמֶר רַבָּא צְפוֹ רַבָּא קִנְזוֹ:	אֵלֶּה רֹבְרֵי בְּנֵי עֵשָׂו אֶלְיָפֶז בּוֹכְרִיָּה דְעֵשָׂו רַבָּא תִּמָּן רַבָּא אוֹמֶר רַבָּא צְפוֹ רַבָּא קִנְזוֹ:	15
16	the chief of Korah, the chief of Gatam, the chief of Amalek. These are the chiefs that came of Eliphaz in the land of Edom. These are the sons of Adah.	רַבָּא קֹרַח רַבָּא גַּעֲתָם רַבָּא עַמְלֵק אֶלֶּין רֹבְרֵי אֶלְיָפֶז בְּאַרְעָא דְאֶדוֹם אֶלֶּין בְּנֵי עֲדָה:	רַבָּא קֹרַח רַבָּא גַּעֲתָם אֶלֶּין עַמְלֵק אֶלֶּה אֶלְיָפֶז בְּאַרְעָא דְאֶדוֹם אֶלֶּה בְּנֵי עֲדָה:	16

(9) ואלה. המולדות שהולידו בניו משהלך לשעיר:

(12) ותמנע היתה פילגש. להודיע גדולתו של אברהם כמה היו תאצים לידצק בזרעו, תמנע וז בת אלופים היתה, שנאמר ואחות לוטן תמנע, ולוטן מאלופי יושבי שעיר היה, מן המורים שישבו זה לפניו, אמרה, איני זוכה להנשא לך, הלואי ואהיה פילגש. ובדברי הימים מונה אותה בבניו של אליפז, מלמד שזא על אשתו של שעיר ויאלה תמנע מזיניהם, וכשגדלה נעשית פילגשו, וזהו ואחות לוטן תמנע, ולא מנאה עם בני שעיר, שהיתה אחותו מן האם ולא מן האב:

(15) אלה אלופי בני עשו. ראשי משפחות:

<p>And these are the sons of Reuel Esau's son: the chief of Nahath, the chief of Zerah, the chief of Shammah, the chief of Mizzah. These are the chiefs that came of Reuel in the land of Edom. These are the sons of Basemath Esau's wife.</p>	<p>וְאֵלֶּה בְּנֵי רְעוּאֵל בֶּן-עֵשָׂו אֱלֹף נַחַת אֱלֹף זֶרַח אֱלֹף שָׁמָה אֱלֹף מִזֶּזָּה אֵלֶּה מְזֵה רְעוּאֵל בְּאֶרֶץ אֲדוֹם בְּנֵי בְשָׁמַת אֵשֶׁת עֵשָׂו:</p>	<p>וְאֵלֶּה בְּנֵי רְעוּאֵל בֶּן-עֵשָׂו אֱלֹף נַחַת אֱלֹף זֶרַח אֱלֹף שָׁמָה אֱלֹף מִזֶּזָּה אֵלֶּה מְזֵה רְעוּאֵל בְּאֶרֶץ אֲדוֹם בְּנֵי בְשָׁמַת אֵשֶׁת עֵשָׂו:</p>
<p>And these are the sons of Oholibamah Esau's wife: the chief of Jeush, the chief of Jalam, the chief of Korah. These are the chiefs that came of Oholibamah the daughter of Anah, Esau's wife.</p>	<p>וְאֵלֶּה בְּנֵי אֶהְלִיבָמָה אֵשֶׁת עֵשָׂו רְבֵא יְעוּשׁ רְבֵא יְעָלָם רְבֵא קֹרַח אֵלֶּה בְּנֵי רְבֵא אֶהְלִיבָמָה בַּת-עֲנָה אֵשֶׁת עֵשָׂו:</p>	<p>וְאֵלֶּה בְּנֵי אֶהְלִיבָמָה אֵשֶׁת עֵשָׂו רְבֵא יְעוּשׁ רְבֵא יְעָלָם רְבֵא קֹרַח אֵלֶּה בְּנֵי רְבֵא אֶהְלִיבָמָה בַּת-עֲנָה אֵשֶׁת עֵשָׂו:</p>
<p>These are the sons of Esau, and these are their chiefs; the same is Edom.</p>	<p>אֵלֶּה בְּנֵי עֵשָׂו וְאֵלֶּה אֱלֹפֵיהֶם רְבֵרְבִיחֹן הוּא אֲדוֹם:</p>	<p>אֵלֶּה בְּנֵי-עֵשָׂו וְאֵלֶּה אֱלֹפֵיהֶם הוּא אֲדוֹם: (ס)</p>
<p>These are the sons of Seir the Horite, the inhabitants of the land: Lotan and Shobal and Zibeon and Anah,</p>	<p>אֵלֶּה בְּנֵי שְׂעִיר הַחֹרִי יִשְׁבִּי אֲרֵעָא לֹטָן וְשׁוּבָל וְצִבְעוֹן וְעֲנָה:</p>	<p>אֵלֶּה בְּנֵי-שְׂעִיר הַחֹרִי יִשְׁבִּי הָאֲרֵץ לֹטָן וְשׁוּבָל וְצִבְעוֹן וְעֲנָה:</p>
<p>and Dishon and Ezer and Dishan. These are the chiefs that came of the Horites, the children of Seir in the land of Edom.</p>	<p>וְדִשׁוֹן וְעֶזֶר וְדִישָׁן אֵלֶּה בְּנֵי שְׂעִיר הַחֹרִי יִשְׁבִּי בְּאֶרֶץ אֲדוֹם:</p>	<p>וְדִשׁוֹן וְעֶזֶר וְדִישָׁן אֵלֶּה אֱלֹפֵי הַחֹרִי בְּנֵי שְׂעִיר אֲדוֹם:</p>
<p>And the children of Lotan were Hori and Hemam; and Lotan's sister was Timna.</p>	<p>וְהָיוּ בְּנֵי לֹטָן חֹרִי וְהִמָּם וְאֶחָתָהּ דְּלֹטָן תִּמְנָע:</p>	<p>וְהָיוּ בְּנֵי-לֹטָן חֹרִי וְהִמָּם וְאֶחָתָהּ לֹטָן תִּמְנָע:</p>
<p>And these are the children of Shobal: Alvan and Manahath and Ebal, Shepho and Onam.</p>	<p>וְאֵלֶּה בְּנֵי שׁוּבָל עֲלָוִן וּמְנַחַת וְעִיבָל שִׁפּוֹ וְאוֹנָם:</p>	<p>וְאֵלֶּה בְּנֵי שׁוּבָל עֲלָוִן וּמְנַחַת וְעִיבָל שִׁפּוֹ וְאוֹנָם:</p>
<p>And these are the children of Zibeon: Aiah and Anah—this is Anah who found the hot springs in the wilderness, as he fed the asses of Zibeon his father.</p>	<p>וְאֵלֶּה בְּנֵי צִבְעוֹן וְאִיָּה וְעֲנָה הוּא עֲנָה דֹאשְׁכַח יֵת גְּבִרְיָא בְּמִדְבָּרָא כִּד הָוָה רָעִי יֵת חֲמִרְיָא לְצִבְעוֹן אָבִיהִי:</p>	<p>וְאֵלֶּה בְּנֵי-צִבְעוֹן וְאִיָּה וְעֲנָה הוּא עֲנָה אֲשֶׁר מָצָא אֶת-הַיְמִם בְּמִדְבָּר בְּרַעְתּוֹ אֶת-חֲמִרִים לְצִבְעוֹן אָבִיו:</p>

(20) יושבי הארץ. שהיו יושביה קודם שבא עשו לשם. ורבותינו דרשו (שבת פה.). שהיו צקאין בישובה של ארץ, מלא קנה זה לזיתים, מלא קנה זה לגפנים, שהיו טועמין ויודעין אי זו נטיעה ראויה לה: (24) ואיה וענה. וי"ו יתירה, והוא כמו איה וענה, והרבה יש במקרא, פת וקדש וקצא מרמס (דניאל ח, יג), נקדש וקדב וסוס (תהלים עו, ז): הוא ענה. האמור למעלה שהוא אחיו של צבעון, וכאן הוא קורא אותו זנו, מלמד שבא צבעון על אמו והוליד את ענה: את הימם. פרדים. הרביע חמור על סוס וילדה פרד, והוא היה ממזר והביא פסולין לעולם. ולמה נקרא שם ימים, שאימתן מוטלת על הצריות, דאמר רבי חנינא, מימי לא שאלני אדם על מכת פרדה לצנה, וחיה (חולין ז:). (והלל קא חזינן דחיה, אל תקרי וחיה חלה וחיתה, כי המכה לא תתפרא לעולם. ברכ"י ישן). ולא הזקק לכתוב לנו משפחות החורין,

25	And these are the children of Anah: Dishon and Oholibamah the daughter of Anah.	וְאֵלֶּה בְּנֵי-עֲנָה דִּישֹׁן וְאֹהֳלִיבָמָה וְאֹהֳלִיבָמָה בַּת עֲנָה:	וְאֵלֶּה בְּנֵי עֲנָה דִּישֹׁן וְאֹהֳלִיבָמָה וְאֹהֳלִיבָמָה בַּת עֲנָה:	25
26	And these are the children of Dishon: Hemdan and Eshban and Ithran and Cheran.	וְאֵלֶּה בְּנֵי דִישֹׁן חֶמְדָּן וְעֶשְׂבָן וִיתְרָן וְכֶרָן:	וְאֵלֶּה בְּנֵי דִישֹׁן חֶמְדָּן וְעֶשְׂבָן וִיתְרָן וְכֶרָן:	26
27	These are the children of Ezer: Bilhan and Zaavan and Akan.	אֵלֶּה בְּנֵי-אֶזֶר בִּלְחָן וְזַעְוָן וְעֶקָן:	אֵלֶּה בְּנֵי-אֶזֶר בִּלְחָן וְזַעְוָן וְעֶקָן:	27
28	These are the children of Dishan: Uz and Aran.	אֵלֶּה בְּנֵי-דִישָׁן עֹז וְאַרָן:	אֵלֶּה בְּנֵי-דִישָׁן עֹז וְאַרָן:	28
29	These are the chiefs that came of the Horites: the chief of Lotan, the chief of Shobal, the chief of Zibeon, the chief of Anah,	אֵלֶּה רֹבְרֵי חֹרָאִי רִבְא לֹטָן רִבְא שׁוֹבָל רִבְא זִבְעוֹן רִבְא עֲנָה:	אֵלֶּה אֱלֹפֵי הַחֹרִי לֹטָן אֱלֹפִי שׁוֹבָל אֱלֹפִי זִבְעוֹן אֱלֹפִי עֲנָה:	29
30	the chief of Dishon, the chief of Ezer, the chief of Dishan. These are the chiefs that came of the Horites, according to their chiefs in the land of Seir.	רִבְא דִּישֹׁן רִבְא אֶזֶר רִבְא דִּישָׁן אֵלֶּה רֹבְרֵי חֹרָאִי לְרֹבְרֵי הָאָרֶץ בְּאֶרֶץ שֵׁעִיר:	רִבְא דִּישֹׁן אֱלֹפִי אֶזֶר אֱלֹפִי דִּישָׁן אֱלֹפִי הַחֹרִי לְאֱלֹפֵיהֶם בְּאֶרֶץ שֵׁעִיר: (פ)	30
31	And these are the kings that reigned in the land of Edom, before there reigned any king over the children of Israel.	וְאֵלֶּה מְלָכֵי אֶדוֹם בְּפָרֶעְא מֶלֶךְ אֶדוֹם קִדְּם דִּימְלוּךְ מֶלֶךְ אֶדוֹם לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל:	וְאֵלֶּה מְלָכֵי אֶדוֹם אֲשֶׁר מֶלֶךְ אֶדוֹם לְפָנַי מֶלֶךְ-מֶלֶךְ אֶדוֹם לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל:	31
32	And Bela the son of Beor reigned in Edom; and the name of his city was Dinhabah.	וַיְמָלֶךְ בְּעֹר בְּעֹר וְשֵׁם עִירוֹ דִּנְהַבָּה:	וַיְמָלֶךְ בְּעֹר בְּעֹר בְּעֹר בְּעֹר וְשֵׁם עִירוֹ דִּנְהַבָּה:	32
33	And Bela died, and Jobab the son of Zerah reigned in his stead.	וַיָּמָת בְּעֹר וַיְמָלֶךְ יוֹבָב בֶּן-זֶרַח מִבְּצָרָה:	וַיָּמָת בְּעֹר וַיְמָלֶךְ יוֹבָב בֶּן-זֶרַח מִבְּצָרָה:	33
34	And Jobab died, and Husham of the land of the Temanites reigned in his stead.	וַיָּמָת יוֹבָב וַיְמָלֶךְ חוּשָׁם מִן-הָאֶרֶץ תִּמָּנִית:	וַיָּמָת יוֹבָב וַיְמָלֶךְ חוּשָׁם מִן-הָאֶרֶץ תִּמָּנִית:	34
35	And Husham died, and Hadad the son of Bedad, who smote Midian in the field of Moab, reigned in his stead; and the name of his city was Avith.	וַיָּמָת חוּשָׁם וַיְמָלֶךְ חֲדָד בֶּן-בְּדָד מִן-הָאֶרֶץ מוֹאָב וְשֵׁם עִירוֹ עֵוִית:	וַיָּמָת חוּשָׁם וַיְמָלֶךְ חֲדָד בֶּן-בְּדָד מִן-הָאֶרֶץ מוֹאָב וְשֵׁם עִירוֹ עֵוִית:	35

אלה מפני תמנע, ולהודיע גדולת אברהם כמו שפירשתי למעלה:
 (31) ואלה המלכים וגו'. שמנה היו, וכנגדן העמיד יעקב, ונטל מלכות עשו צימיהם, ואלו הן, שאלו, ואיש בשם, דוד ושלמה, רחבעם, אחזיה, אחא, יהושפט. וצימי יורם בנו כחצב, צימיו פשע אדום מפסח: ד' יהודה וימליכו עליהם מלך (מלכים-ב, כ), וצימי שאלו כחצב וימלך אין צאדום נאב מלך:
 (33) יובב בן זרח מבצרה. צרה מערי מואב היא, שנאמר ועל קריות ועל צצרה וגו' (ירמיה מה, כד), ולפי שהעמידה מלך לאדום עמידה ללקות עמהם, שנאמר כי צצרה לה צצרה (ישעיה לד, ו):

36	And Hadad died, and Samlah of Masrekah reigned in his stead.	וַיָּמָת הַדָּד וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו שַׁמְלָה מִמַּשְׂרָקָה:	וַיָּמָת הַדָּד וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו שַׁמְלָה מִמַּשְׂרָקָה:	36
37	And Samlah died, and Shaul of Rehoboth by the River reigned in his stead.	וַיָּמָת שַׁמְלָה וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו שָׁאוּל מִרְחוֹבוֹת דָּעַל פֶּתַח:	וַיָּמָת שַׁמְלָה וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו שָׁאוּל מִרְחוֹבוֹת הַנָּהָר:	37
38	And Shaul died, and Baal-hanan the son of Achbor reigned in his stead.	וַיָּמָת שָׁאוּל וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו בַּעַל חֲנָן בֶּן עַכְבֹּר:	וַיָּמָת שָׁאוּל וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו בַּעַל חֲנָן בֶּן עַכְבֹּר:	38
39	And Baal-hanan the son of Achbor died, and Hadar reigned in his stead; and the name of the city was Pau; and his wife's name was Mehetabel, the daughter of Matred, the daughter of Me-zahab.	וַיָּמָת בַּעַל חֲנָן בֶּן עַכְבֹּר וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו הֲדָר וְשֵׁם עִירוֹ פָּעוּ וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ מְהִיטְבָּאֵל בֶּת- מִטְרֵד בֶּת מִי זָהָב:	וַיָּמָת בַּעַל חֲנָן בֶּן עַכְבֹּר וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו הֲדָר וְשֵׁם עִירוֹ פָּעוּ וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ מְהִיטְבָּאֵל בֶּת- מִטְרֵד בֶּת מִי זָהָב:	39
40	And these are the names of the chiefs that came of Esau, according to their families, after their places, by their names: the chief of Timna, the chief of Alvah, the chief of Jetheth;	וְאֵלֶּה שְׁמוֹת אֱלֹפִי עֲשׂוֹ לְמִשְׁפְּחֹתָם לְמִקְמָתָם בְּשִׁמְתָּם אֱלֹפִי תַמְנֵעַ אֱלֹפִי עֵלֹהָ אֱלֹפִי יֵתֶת:	וְאֵלֶּה שְׁמוֹת אֱלֹפִי עֲשׂוֹ לְמִשְׁפְּחֹתָם לְמִקְמָתָם בְּשִׁמְתָּם אֱלֹפִי תַמְנֵעַ אֱלֹפִי עֵלֹהָ אֱלֹפִי יֵתֶת:	מפסיר
41	the chief of Oholibamah, the chief of Elah, the chief of Pinon;	רֶבֶּא אֲהֹלִיבָמָה רֶבֶּא אֵלָה רֶבֶּא פִּינוֹן:	רֶבֶּא אֲהֹלִיבָמָה אֱלֹפִי אֵלָה אֱלֹפִי פִּינוֹן:	41
42	the chief of Kenaz, the chief of Teman, the chief of Mibzar;	רֶבֶּא קִנִּז רֶבֶּא תִימָן רֶבֶּא מִבְצָר:	רֶבֶּא קִנִּז אֱלֹפִי תִימָן אֱלֹפִי מִבְצָר:	42
43	the chief of Magdiel, the chief of Iram. These are the chiefs of Edom, according to their habitations in the land of their possession. This is Esau the father of the Edomites.	רֶבֶּא מַגְדִּיאֵל רֶבֶּא עִירָם אֵלִין רֶבֶּרְבִי אֲדוֹם לְמוֹתְכִנִּיחוֹן בְּאֶרֶע אֲחֻסְנִתְהוֹן הוּא עֲשׂוֹ אֲבוֹהוֹ דְּאֲדוֹמָאִי:	רֶבֶּא מַגְדִּיאֵל אֱלֹפִי עִירָם אֲלֵהוּ אֱלֹפִי אֲדוֹם לְמִשְׁבְּתָם בְּאֶרֶץ אֲחֻזָּתָם הוּא עֲשׂוֹ אֲבִי אֲדוֹם: (פ)	קנג פסוקים

The Haftarah is Obadiah 1:1 – 1:21 on page 250.

XXXVII And Jacob dwelt in the land of his father's sojournings, in the land of Canaan.

(35) המכבה את מדין בשדה מואב. שצא מדין על מואב למלחמה, והלך מלך אדום לעזור את מואב, ומכאן אנו למדים, שהיו מדין ומואב מריצים זה עם זה, וצימי בלעם עשו שלום להתקשר על ישראל:
(39) בת מי זהב. מהו זהב, עשיר היה, ואין זהב חשוב בעיניו לכלום:
(40) ואלה שמות אלופי עשו. שנקראו על שם מדיותיהם לאחר שמת הדך, ופסקה מהם מלכות, והראשונים הנזכרים למעלה הם שמות תולדותם, וכן מפורש בדברי הימים (א, נא) וַיָּמָת הַדָּר וַיְהִיו אֱלֹפֵי אֱדוֹם אֱלֹפִי תַמְנָע וּגְוִי:
(43) מגדיאל. היא רומי:

- These are the generations of Jacob. Joseph, being seventeen years old, was feeding the flock with his brethren, being still a lad even with the sons of Bilhah, and with the sons of Zilpah, his father's wives; and Joseph brought evil report of them unto their father.
- Now Israel loved Joseph more than all his children, because he was the son of his old age; and he made him a coat of many colours.
- And when his brethren saw that their father loved him more than all his brethren, they hated him, and could not speak peaceably unto him.
- And Joseph dreamed a dream, and he told it to his brethren; and they hated him yet the more.
- אֵלֶּה הַדּוֹלָרוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף בֶּן־שִׁבְעֵ-עָשָׂרָה שָׁנָה הָיָה רֹעֵה אֶת־אֶחָיו בְּצֹאן וְהוּא נֶעַר אֶת־בְּנֵי בִלְהָה וְאֶת־בְּנֵי זִלְפָּה נְשֵׁי אָבִיו וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת־דִּבְתָּם רָעָה אֶל־אֲבִיהֶם:
- וַיִּשְׂרָאֵל אֶהָב אֶת־יוֹסֵף מִכָּל־בָּנָיו כִּי־בֶן־זָקֵנִים הוּא לוֹ וַעֲשָׂה לוֹ כִּתְנֵת פָּסִים:
- וַיֵּרְאוּ אֶחָיו כִּי־אַתּוֹ אֶהָב אֲבִיהֶם מִכָּל־אֶחָיו וַיִּשְׁנְאוּ אֹתוֹ וְלֹא יָכֻלוּ דַּבְּרוֹ לְשָׁלָם:
- וַיַּחְלֵם יוֹסֵף חֲלֹמִים וַיַּגִּד לְאֶחָיו וַיֹּסְפוּ עוֹד שְׂנֹא אֹתוֹ:
- וַיַּחְלֵם יוֹסֵף חֲלֹמָא וַיְחַוֶּה לְאֶחָיו וְאֹסִיפוּ עוֹד סְנוּ יְתִיָּה:

(1) וישב יעקב וגו'. אחר שכתב לך יסודי עשו ותולדותיו דרך קצרה, שלא היו ספונים וחשובים לפרש היאך נתישבו, וסדר מלחמותיהם איך הורישו את החורי, פירש לך יסודי יעקב ותולדותיו דרך ארוכה, כל גלגולי סבתם, לפי שהם חשובים לפני המקום להאריך בהם, וכן אתה מואל בעשרה דורות שמאדם ועד נח, פלוני הוליד פלוני, וכשצא נח האריך בו, וכן בעשרה דורות שמנח ועד אברהם קצר בהם, ומשהגיע אל אברהם האריך בו. משל למרגלית שנפלה בין החול, אדם ממשמש בחול וכוצרו כצברה עד שמואל את המרגלית, ומשמנאה, הוא משליך את הנורות מידו ונוטל המרגלית. (דבר אחר וישב יעקב, הפשטני הזה, נכנסו גמליו טעונים פשתן, הפחמי תמה, אנה יכנס כל הפשתן הזה, היה פיקח אחד משיב לו, ניאוך אחד יואל ממשפוח שלך ששורף את כולו, כך יעקב, ראה כל האלופים הכתובים למעלה, תמה ואמר, מי יכול לכבוש את כולן, מה כתיב למטה, אלה תולדות יעקב יוסף, וכתיב והיה בית יעקב בית יוסף להבזה בית עשו לקש, ניאוך יואל מיוסף שמכלה ושורף את כולם. ברש"י יסן):

(2) אלה תולדות יעקב. ואלה של תולדות יעקב, אלה יסודיהם וגלגוליהם, עד שצאו לכלל יישוב. סבה ראשונה, יוסף בן שבע עשרה וגו', על ידי זה נחגלגלו וירדו למצרים, זהו אחר יסוד פשוטו של מקרא, להיות דבר דבור על אופניו. ומדרש אגדה דורש, חלה הכתוב תולדות יעקב ביוסף, מפני כמה דברים, אחת, שכל עצמו של יעקב לא עבד אלל לכן אלא ברחל, ושהיה זיו איקונין של יוסף דומה לו, וכל מה שאירע ליעקב אירע ליוסף, זה נשטם וזה נשטם, זה אחיו מבקש להרגו וזה אחיו מבקשים להרגו, וכן הרבה בבראשית רבה (פד, ו). ועוד נדרש בו, וישב, ביקש יעקב לישב בשלוה, קפץ עליו רוגזו של יוסף, נדיקים מבקשים לישב בשלוה, אומר הקצ"ה, לא דיין לנדיקים מה שמחוקן להם לעולם הבא, אלא שמבקשים לישב בשלוה בעולם הזה: והוא נער. שהיה עושה מעשה נערו, מתקן בשערו, ממשמש צעיניו, כדי שיהיה נראה יפה: את בני בלחה. כלומר, ורגיל אלל בני בלחה, לפי שהיו אחיו מבזין אותן, והוא מקרבן. את דבתם רעה. כל רעה שהיה רואה באחיו בני לאה, היה מגיד לאביו, שהיו אוכלין אחר מן החי, ומזולזין בצני השפחות לקרותן עבדים, וחשודים על העריות. ובשלתן לקה, על אבר מן החי, וישטטו שטיר עים במכירתו, ולא אכלוהו חי (כדי שילקה בשחיטה) ועל דבה שספר עליהם שקורין לאחיהם עבדים, לעצד נמפר יוסף, ועל העריות שספר עליהם, ומשא אשת אדניו וגו': דבתם. כל לשון דבה פרלי"ן בלע"ז. כל מה שהיה יכול לדבר בהם רעה, היה מספר: דבה. לשון דובצ שפתי יסנים (שיר השירים ז, י):

(3) בן זקנים. שנולד לו לעת זקנתו. ואונקלוס תרגם. בן חכים הוא ליה, כל מה שלמד משם ועבר מסר לו. דבר אחר, שהיה זיו איקונין שלו דומה לו: פסים. לשון כלי מלת (שבת י, כו) פקפס וקבלת, וכמו קבלת הפסים דתמר ואמנון. ומדרש אגדה על שם נרותיו, שנמכר לפוטיפר ולסוחרים ולישמעאלים ולמדיינים:

(4) ולא יכלו דברו לשלום. מתוך גנותם למדנו שבתם, שלא דברו אחת צפה ואחת בלל: דברו. לדבר עמו:

- 6 וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם שְׁמַעוּ-נָא וַאֲמַר לְהוֹן שְׁמַעוּ כֵּעֵן חֶלְמָא הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חֶלְמָתִי:
- 6 And he said unto them: 'Hear, I pray you, this dream which I have dreamed:
- 7 וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ מְאַלְמִים אֲלֵמִים בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה וְהִנֵּה קִמָּה אֲלֵמָתִי וְגַם-נִצָּבָה וְהִנֵּה תִסְבִּינָהּ אֲלֵמְתֵיכֶם וְתִשְׁתַּחֲוּיָן לְאֲלֵמָתִי:
- 7 for, behold, we were binding sheaves in the field, and, lo, my sheaf arose, and also stood upright; and, behold, your sheaves came round about, and bowed down to my sheaf.'
- 8 וַיֹּאמְרוּ לוֹ אָחִיו הַמֶּלֶךְ תִּמְלֹךְ עָלֵינוּ אִם-מִשּׁוֹל תִּמְשָׁל בָּנוּ וַיִּסְפּוּ עוֹד שָׁנָא אֹתוֹ עַל-חֲלֻמֹּתָיו וְעַל-דְּבָרָיו:
- 8 And his brethren said to him: 'Shalt thou indeed reign over us? or shalt thou indeed have dominion over us?' And they hated him yet the more for his dreams, and for his words.
- 9 וַיִּחְלֶם עוֹד חֲלוֹם אַחֵר וַיְסַפֵּר אֹתוֹ לְאָחָיו וַיֹּאמֶר הִנֵּה חֲלֻמֹּתִי חֲלוֹם עוֹד וְהִנֵּה הַשֶּׁשֶׁשׁ וְהַיָּרֵד וְאַחַד עֶשֶׂר כּוֹכָבִים מִשְׁתַּחֲוִים לִי:
- 9 And he dreamed yet another dream, and told it to his brethren, and said: 'Behold, I have dreamed yet a dream: and, behold, the sun and the moon and eleven stars bowed down to me.'
- 10 וַיְסַפֵּר אֶל-אָבִיו וְאֶל-אָחָיו וַיַּגֵּד-בּוֹ אָבִיו וַיֹּאמֶר לוֹ מָה הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חֶלְמָתָּ הֲבּוֹא נָבוֹא אֲנִי וְאַחִיךָ לְהִשְׁתַּחֲוֹת לָךְ אֶרְצָה:
- 10 And he told it to his father, and to his brethren; and his father rebuked him, and said unto him: 'What is this dream that thou hast dreamed? Shall I and thy mother and thy brethren indeed come to bow down to thee to the earth?'
- 11 וַיִּקְנְאוּ-בּוֹ אָחָיו וְאָבִיו שָׁמַר אֶת-הַדְּבָרִי:
- 11 And his brethren envied him; but his father kept the saying in mind.
- 12 וַיֵּלְכוּ אָחָיו לְרֻעוֹת אֶת-צֹאן אֲבִיהֶם בְּשֶׁכֶם:
- 12 And his brethren went to feed their father's flock in Shechem.

ישראל

10

11

שני

(7) מאלמים אלמים. כתרמומו מאסרין אסרין, עמרין, וכן נשא חלמוקיו (תהליס קכו, ו), וכמוהו כלשון משנה והאלומות נוטל ומכריו: קמה אלומוחי. נוקפה: וגם נצבה. לעמוד על עמדה בזקיפה: (8) ועל דבריו. על דעתם רעה שהיה מציא לאזניהם: (10) ויספר אל אביו ואל אחיו. לאחר שקפר אותם לאחיו, חזר וספרו לאביו צפניהם: ויגער בו. לפי שהיה מטיל שגאה עליו: הבוא נבוא. והלא אמך כבר מתה, והוא לא היה יודע שהדברים מגיעין לבלהה, שגדלתו כאלמו (ז"ר פד, יא). ורבותינו למדו מכאן, שאין חלוס בלא דברים בטלים, ויעקב נחיון להוציא הדבר מלב בניו, שלא יקנאוהו, לכך אמר לו הבוא נבוא וגו', כשם שאי אפשר בלאך, כך השאר הוא בטל: (11) שמר את הדבר. היה ממתין ומנפה מתי יבוא, וכן שמר חלמוקיו (ישעיה כו, ז), וכן לא תשמר על חלומי (איוב יד, טז), לא תמתין:

13	And Israel said unto Joseph: 'Do not thy brethren feed the flock in Shechem? come, and I will send thee unto them.' And he said to him: 'Here am I.'	וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל-יוֹסֵף הֲלוֹא אַחִיךָ רְעִים בִּשְׂכֶם לָכֵה וְאֶשְׁלַחְךָ אֲלֵיהֶם וַיֹּאמֶר לוֹ הֲגִנִי	וַאֲמַר יִשְׂרָאֵל לְיוֹסֵף הֲלֹא אַחִיךָ רְעִים בִּשְׂכֶם אֵיתָא וְאֶשְׁלַחְךָ לְוִתְהוֹן וַאֲמַר לֵיהּ הֲאֵנָּה
14	And he said to him: 'Go now, see whether it is well with thy brethren, and well with the flock; and bring me back word.' So he sent him out of the vale of Hebron, and he came to Shechem.	וַיֹּאמֶר לוֹ לֵךְ-נָא רֹאֵה אֶת שְׁלֹם אַחִיךָ וְאֶת-שְׁלֹם הַצֹּאן וְהִשְׁבִּנִי דְבָר וַיִּשְׁלַחְהוּ מֵעֵמֶק חֶבְרֹן וַיָּבֹא שָׁכְמָה	וַאֲמַר לֵיהּ אֵיזִיל כְּעַן חַיִּי יֵת שְׁלֹם אַחִיךָ וַיֵּת שְׁלֹם עָנָא וְאֶתִּיבְנֵי פִתְגָמָא וְשִׁלְחִיהּ מִמִּישַׁר חֶבְרֹן וְאֵתָא לְשָׂכָם
15	And a certain man found him, and, behold, he was wandering in the field. And the man asked him, saying: 'What seekest thou?'	וַיִּמְצְאוּהוּ אִישׁ וְהִנֵּה תַעֲה בִשְׂדֵה וַיִּשְׁאַלְהוּ הָאִישׁ לֵאמֹר מַה-תִּבְקֶשׁ	וְאֶשְׁכַּחִיהּ גּוֹבְרָא וְהָא טְעִי בַּחֲקָלָא וְשִׁאֲלִיהּ גּוֹבְרָא לְמִימַר מָא אַתָּא בְּעִי
16	And he said: 'I seek my brethren. Tell me, I pray thee, where they are feeding the flock.'	וַיֹּאמֶר אֶת-אֲחֵי אֲנֹכִי מִבְּקֶשׁ הִגִּידָה-נָּא לִי אֵיפֹה הֵם רְעִים	וַאֲמַר יֵת אֲחֵי אָנָּה בְּעִי חוֹ כְּעַן לִי אִיכָא אֲמֹן רְעִין
17	And the man said: 'They are departed hence; for I heard them say: Let us go to Dothan.' And Joseph went after his brethren, and found them in Dothan.	וַיֹּאמֶר הָאִישׁ נִסְעוּ מִזֶּה כִּי שְׁמַעְתִּי אֲמָרִים נִלְכָּה דְתִינָה וַיֵּלֶךְ יוֹסֵף אַחֲרֵי אֲחָיו וַיִּמְצָאם בְּדוֹתָן	וַאֲמַר גּוֹבְרָא נָטְלוּ מִכָּא אֲרִי שְׁמַעִית דְּאֲמָרִין נִיזִיל לְדוֹתָן וְאֹזֵל יוֹסֵף בֵּתַר אַחֲוֵיהּ וְאֶשְׁכַּחְנוּן בְּדוֹתָן
18	And they saw him afar off, and before he came near unto them, they conspired against him to slay him.	וַיֵּרְאוּ אֹתוֹ מֵרָחֵק וּבְטָרָם יִקְרַב אֲלֵיהֶם וַיִּתְנַכְּלוּ אֹתוֹ לְהַמִּיתוֹ	וַחַיִּי וַיִּתִּיהּ מִרְחִיק וְעַד לָא קָרִיב לְוִתְהוֹן וַחֲשִׁיבוּ עָלֵוּהִי לְמַקְטִלְיָהּ
19	And they said one to another: 'Behold, this dreamer cometh.	וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל-אָחִיו הִנֵּה בָעַל הַחֲלֻמֹת הֵלֹךְ בָּא	וַאֲמָרוּ גְבַר לְאַחֲוֵיהּ הָא מְרִי חֲלִמָיָא דִּיכִי אֲתִי
20	Come now therefore, and let us slay him, and cast him into one of the pits, and we will say: An evil beast hath devoured him; and we shall see what will become of his dreams.'	וַעֲתִּהּ לָכֵן וְנַהֲרֹגְהוּ וְנִשְׁלַכְהוּ בְּאַחַד הַבְּרוֹת וְאֲמָרְנוּ חֲתִיה רָעָה אֲכָלְתָּהוּ וְנִרְאָה מַה-יִּהְיֶה חֲלֻמָּתוֹ	וּכְעַן אֵיתוּ וְנַקְטִלְנִיהּ וְנַרְמִינִיהּ בְּחַד מִן גּוֹבִיָּא וְנִימַר חֲתִיָּא בִּשְׁתָּא אֲכָלְתִּיהּ וְנַחֲזִי מָא יִהְיֶה בְּסוֹף חֲלֻמּוֹהִי

- (12) לרעות את צאן. נקוד על את, שלא הלכו אלא לרעות את עזמן (צ"ר פד, יג): (יג)
 (13) הגני. לשון עוה וזריות, נזדרז למצות אציו, ואף על פי שהיה יודע באחיו ששונאין אותו:
 (14) מעמק חברון. והלא חברון זהר, שנאמר ויעלו צנגג ויצא עד קצרון (צמדבר יג, כג), אלא מעצה עמוקה של אותו נדיק הקצור צחצרון, לקיים מה שנאמר לאצרהם צין הצמרים, פי גר יקפה זרעף (בראשית טו, יג. סוטה יא): ויבא שכמה. מקום מוכן לפורענות, שם קלקלו השצים, שם ענו את דינה, שם נחלקה מלכות בית דוד, שנאמר וילך רסעס שְׁכָמָה (מלכים"א יב, ה):
 (15) וימצאוהו איש. זה גבריאל (תנחומא וישב צ) שנאמר והאיש גבריאל (דניאל ט, יא):
 (17) נסעו מזה. הסיעו עזמן מן האחוה: נלכה דותינה. לבקש לך נכלי דמות שימיתך צהם. ולפי פשוטו, שם מקום הוא, ואין מקרא יוצא מידי פשוטו:
 (18) ויתנכלו. נתמלאו נכלים וערמומיות: אתו. כמו אתו, עמו, כלומר אליו:

21 And Reuben heard it, and delivered him out of their hand; and said: 'Let us not take his life.'	וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן וַיַּצִּלְהוּ מִיָּדָם וַיֹּאמֶר לֹא נִכְנֹו נַפֶּשׁ: וְשָׁמַע רְאוּבֵן וַיִּשְׁוּבִיָּה מִיָּדָהוּן וַאֲמַר לֹא נִקְטְלִיָּה נַפֶּשׁ:	21 וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן וַיַּצִּלְהוּ מִיָּדָם וַיֹּאמֶר לֹא נִכְנֹו נַפֶּשׁ:
22 And Reuben said unto them: 'Shed no blood; cast him into this pit that is in the wilderness, but lay no hand upon him'—that he might deliver him out of their hand, to restore him to his father.	וַאֲמַר לָהֶן רְאוּבֵן לֹא תִשְׁדוּן דָּם רְמוּ יִתִּיָּה לְגֹבָא הָדִין דְּבַמְדַּבְּרָא וַיֵּד לֹא תִשְׁטוּן בֵּיהּ בְּדִיל לְשִׁוְבָא יִתִּיָּה מִיָּדָהוּן לְאַתְבוּתִיָּה לְוֹת אָבוּהִי:	22 וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם וְרְאוּבֵן אֵל־תִּשְׁכּוּ-דָם תִּשְׁלִיכוּ אֹתוֹ אֶל־הַבּוֹר הַזֶּה אֲשֶׁר בְּמִדְבָּר וַיֵּד אֶל־תִּשְׁלַחוּ-בּוֹ לְמַעַן הַצִּיל אֹתוֹ מִיָּדָם לְחַשְׁיבּוֹ אֶל־אָבִיו:
23 And it came to pass, when Joseph was come unto his brethren, that they stripped Joseph of his coat, the coat of many colours that was on him;	וַהֲנִיָּה כִּד אֶתָּא יוֹסֵף לְוֹת אַחוּהִי וַאֲשַׁלְּחוּ יֵת יוֹסֵף יֵת כְּתוּנִיָּה יֵת כְּתוּנָא דְּפִסִּי דְּעֻלּוּהִי:	שליש 23 וַיְהִי כַּאֲשֶׁר־בָּא יוֹסֵף אֶל־אָחָיו וַיִּפְשְׁטוּ אֶת־יוֹסֵף אֶת־כְּתֻנְתּוֹ אֶת־כְּתֹנֶת הַפָּסִים אֲשֶׁר עָלָיו:
24 and they took him, and cast him into the pit—and the pit was empty, there was no water in it.	וַיִּקְחוּהוּ וַיִּשְׁלְכוּ אֹתוֹ הַבְּרָה וַהֲבֹר רֶק אֵין בּוֹ מַיִם: וַנִּסְבּוּהִי וַרְמוּ יִתִּיָּה לְגֹבָא וְגֹבָא רִיקָן לִית בֵּיהּ מַיָּא:	24 וַיִּקְחוּהוּ וַיִּשְׁלְכוּ אֹתוֹ הַבְּרָה וַהֲבֹר רֶק אֵין בּוֹ מַיִם:
25 And they sat down to eat bread; and they lifted up their eyes and looked, and, behold, a caravan of Ishmaelites came from Gilead, with their camels bearing spicery and balm and ladanum, going to carry it down to Egypt.	וַאֲסַחְרוּ לְמִיכַל לַחֲמָא וַזְקִפּוּ עֵינֵיהוֹן וַחֲזוּ וְהָא שְׂרֵת עַרְבָאִי אֲתִיָּא מִגִּלְעָד וְגַמְלִיָּהוֹן טַעֲנִין שַׁעַף וְקִטְף וּלְטוֹם אֲזִלִּין לְאַחְתָּא לְמַצְרַיִם:	25 וַיֵּשְׁבוּ לֶאֱכֹל־לֶחֶם וַיִּשְׂאוּ עֵינֵיהֶם וַיֵּרְאוּ וַהֲנִיָּה אַרְחַת יִשְׁמַעֲאֵלִים בָּאָה מִגִּלְעָד וְגַמְלִיָּהֶם נִשְׂאִים נִכְאָת וַצְרִי וְלֹט הוֹלְכִים לְהוֹרִיד מִצְרַיִמָּה:
26 And Judah said unto his brethren: 'What profit is it if we slay our brother and conceal his blood?	וַאֲמַר יְהוּדָה לְאַחוּהִי מָא מָמוֹן נִתְּהַנִּי לְנָא אַרְי נִקְטוּל יֵת אַחוּנָא וְנִכְסִי עַל דְּמִיָּה:	26 וַיֹּאמֶר יְהוּדָה אֶל־אָחָיו מַה־בָּצַע כִּי נִהַרְג' אֶת־אָחֵינוּ וְנִכְסֵינוּ אֶת־דָּמּוֹ:

(20) ונראה מה יהיו חלומותיו. אמר רבי יצחק מקרא זה אומר דרשני, רוח הקדש אומרת כן, הם אומרים נהרגו, והכתוב מסכים ונראה מה יהיו חלומותיו, נראה דבר מי יקום, או שלכם או שלי, ואי אפשר שיאמרו הם ונראה מה יהיו חלומותיו, שמכיון שיהרגוהו בטלו חלומותיו:

(21) לא נכנו נפש. מכת נפש, זו היא מיתה:

(22) למען הציל אותו. רוח הקדש העידה על ראובן שלא אמר זאת אלא להציל אותו, שיצא הוא ויטלנו משם, אמר, אני בזכר וגדול שזכולן, לא יתלה הסרחון אלא בי:

(23) את כתנתו. זה חלוק: את כתנת הפסים. הוא שהוסיף לו אציו יותר על אחיו (ב"ר פד, טז):

(24) והבור רק אין בו מים. ממשמע שנאמר והבור רק, איני יודע שאין בו מים, מה תלמוד לומר אין בו מים, מים אין בו, אבל נחשים ועקרבים יש בו:

(25) ארחת. כתרומתו שירית, על שם הולכי ארחת: וגמליהם נשאים וגו'. למה פרסם הכתוב את משאם, להודיע מתן שכרן של צדיקים, שאין דרכן של ערביים לשאת אלא נפט ועטרן שריחן רע, ולזה נודמנו בשמים, שלא יוזק מריח רע: נכאת. כל כנוסי בשמים הרבה קרוי נכאת, וכן וַיִּקְרָא אֶת כָּל בֵּית נְכָאֵת (מלכים-ב, כ, יג), מרקחת בשמיו. ואונקלוס תרגם לשון שעה: וצרי. שרף הנוטף מעצי הקטף והוא נטף הנמנה עם סמני הקטורת: ולט. לוטיתא שמו בלשון משנה, ורבותינו פירשו שרש עשב ושמו אשטרולויא"ה, במס' נדה (ח).

- 27 Come, and let us sell him to the Ishmaelites, and let not our hand be upon him; for he is our brother, our flesh.' And his brethren hearkened unto him. 27 לְכוּ וְנִמְכְּרֵנוּ לַיִּשְׁמַעְאֵלִים וְיִדְּנֵנוּ אֶל־תְּהֵי־בֹ כִּי־אֶחָיונוּ בְּשָׂרֵנוּ הוּא וְיִשְׁמְעוּ אִחָיו: אִתּוֹ וְנִזְבְּנֶנּוּהָ לְעַרְבָאִי וַיִּדְּנָא לֹא תְהִי בֵיהָ אָרִי אֶחָיָא בְּסַרְנָא הוּא וְקִבְּלֵנוּ מִנִּיהָ אַחֲוָהּ:
- 28 And there passed by Midianites, merchantmen; and they drew and lifted up Joseph out of the pit, and sold Joseph to the Ishmaelites for twenty shekels of silver. And they brought Joseph into Egypt. 28 וַיַּעֲבְרוּ אַנְשִׁים מִדְיָנִים סְחָרִים וַיִּמְשְׁכוּ וַיַּעֲלוּ אֶת־יוֹסֵף מִן־הַבּוֹר וַיִּמְכְּרוּ אֶת־יוֹסֵף לַיִּשְׁמַעְאֵלִים בְּעֶשְׂרִים כֶּסֶף וַיָּבִיאוּ אֶת־יוֹסֵף מִצְרָיִמָה: וַעֲבְרוּ גֹבְרֵי מִדְיָנָאִי תַגְרֵי וַיִּגְדּוּ וַאֲסִיקוּ יֵת יוֹסֵף מִן גֹּבְאָ וַיְבִינּוּ יֵת יוֹסֵף לְעַרְבָאִי בְּעֶסְרִין כֶּסֶף וַאֲיָתִיאוּ יֵת יוֹסֵף לְמִצְרַיִם:
- 29 And Reuben returned unto the pit; and, behold, Joseph was not in the pit; and he rent his clothes. 29 וַיָּשָׁב רְאוּבֵן אֶל־הַבּוֹר וַהֲגַה אֵין־יוֹסֵף בַּבּוֹר וַיִּקְרַע אֶת־בְּגָדָיו: וְתָב רְאוּבֵן לְגֹבְאָ וְהָא לִית יוֹסֵף בְּגֹבְאָ וַיִּבְזַע יֵת לְבוּשֹׁהִי:
- 30 And he returned unto his brethren, and said: 'The child is not; and as for me, whither shall I go?' 30 וַיָּשָׁב אֶל־אֶחָיו וַיֹּאמֶר הִנֵּלֵד אֵינְנוּ וְאֲנִי אֵנָה אֲנִי־בָא: וְתָב לִנֹת אַחֲוָהּ וַאֲמַר עוֹלִימָא לִיתֹהּ וַאֲנָא לֹאֵן אֲנָא אֲתִי:
- 31 And they took Joseph's coat, and killed a he-goat, and dipped the coat in the blood; 31 וַיִּקְחוּ אֶת־כְּתֹנֶת יוֹסֵף וַיִּשְׁחָטוּ שְׂעִיר עִזִּים וַיִּטְבְּלוּ אֶת־הַכְּתֹנֶת בַּדָּם: וַנְּסִיבוּ יֵת כְּתֹנֶת דְּיוֹסֵף וַנְּכַסּוּ צִפִּיר בֶּר עִזִּי וַיִּטְבְּלוּ יֵת כְּתֹנֶת בְּדָמָא:
- 32 and they sent the coat of many colours, and they brought it to their father; and said: 'This have we found. Know now whether it is thy son's coat or not.' 32 וַיִּשְׁלְחוּ אֶת־כְּתֹנֶת הַפָּסִים וַיָּבִיאוּ אֶל־אָבִיהֶם וַיֹּאמְרוּ זֹאת מָצָאנוּ הַכְּרֹנָא הַכְּתֹנֶת בְּנֶךְ הוּא אִם־לֹא: וְשִׁלְחוּ יֵת כְּתֹנֶת דְּפָסִי וַאֲיָתִיאוּ לִנֹת אָבִיהוֹן וַאֲמָרוּ דָּא אִשְׁכַּחְנָא אִשְׁתַּמּוּדַע כְּעַן הַכְּתֹנֶת דְּבֶרְךָ הִיא אִם לֹא:
- 33 And he knew it, and said: 'It is my son's coat; an evil beast hath devoured him; Joseph is without doubt torn in pieces.' 33 וַיִּכְיֶרְהָ וַיֹּאמֶר כְּתֹנֶת בְּנִי חִיָּה רָעָה אֲכָלָתָהּ טָרֵף טָרֵף יוֹסֵף: וַאֲשְׁתַּמּוּדַעַה וַאֲמַר כְּתֹנֶת דְּבָרִי חִיתָא בִּשְׁתָּא אֲכָלָתִיהָ מִקְטָל קְטִיל יוֹסֵף:

(26) מזה בצע. מה ממון, כחרגומו: וכסינו את דמו. ונעלים את מיתחו:
 (27) וישמעו. וקבלו מניה, וכל שמיעה שהיא קבלת דברים, כגון זה, וכגון וישמע יעקב אל אָבִיו, נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע מִתּוֹרָגִם נִקְבַּל, וכל שהוא שמיעת האוזן, כגון וישמעו את קול ה' אֱלֹהֵים מִתְּהִלָּה בְּגֹן, וְרִצְקָה שׁוֹמֵעַת, וַיִּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל, שְׁמַעְתִּי אֶת פְּלוֹיֹת, כולן מתורגס ושמעו, ושמעת, ושמע, שמיע קדמי:
 (28) ויעברו אנשים מדינים. זו היא שיירא אחרת, והודיעך הכתוב, שנמכר פעמים הרבה: וימשכו. בני יעקב את יוסף מן הצור וימכרוהו לישמעאלים, והישמעאלים למדינים, והמדינים מכרו אותו למצרים:
 (29) וישב ראובן. וצמירתו לא היה שם, שהגיע יומו לילך ולשמש את אביו. דבר אחר, עסוק היה צוקו וצמניתו על שצלב ילועי אביו:
 (30) אנה אני בא. אנה אצרח מערו של אבא:
 (31) שער עזים. דמו דומה לשל אדם: הכתבה. זה שמה, וכשהיא דבוקה למיזה אחרת, כגון כתנת יוסף, כתנת פסים, כתנת צד, נקוד קתנת:
 (33) ויאמר כתנת בני. היא זו: חיה רעה אכלתה. נלננה צו רוח הקדש (צ"ר פד, יט), סופו שתגרה צו אשת פועיפר. ולמה לא גלה לו הקצ"ה, לפי שהחרימו וקללו את כל מי שיגלה, ושתפז להקצ"ה עמהם (תנחומא וישב צ), אצל יצחק

<p>34 And Jacob rent his garments, and put sackcloth upon his loins, and mourned for his son many days.</p>	<p>וַיִּקְרַע יַעֲקֹב שָׁמַלְתָּיו וַיַּשֶּׁם שָׁק בְּמִתְנָיו וַיִּתְאַבֵּל עַל-בְּנוֹ יָמִים רַבִּים:</p> <p>וּבָעַז יַעֲקֹב לְבוֹשׁוֹתָיו וַאֲסַר שָׂקָא בְּחֻרְצִיָּה וַאֲתַאבֵּל עַל בְּרִיָּה יוֹמִין סְגִיָּאִין:</p>	<p>34 וַיִּקְרַע יַעֲקֹב שָׁמַלְתָּיו וַיַּשֶּׁם שָׁק בְּמִתְנָיו וַיִּתְאַבֵּל עַל-בְּנוֹ יָמִים רַבִּים:</p>
<p>35 And all his sons and all his daughters rose up to comfort him; but he refused to be comforted; and he said: 'Nay, but I will go down to the grave to my son mourning.' And his father wept for him.</p>	<p>וַיָּקֻמוּ כָל-בָּנָיו וְכָל-בָּנֹתָיו לְנַחֲמוֹתָיו וַיֹּסְרִיב לְקַבֵּלָא תְנַחוּמִין וַאֲמַר אֲרִי אֵיחֹת לְוַת בְּרִי כִּד אֲבִילָנָא לְשָׂאוֹל וּבְכָא יִתִּיה אֲבוּהִי:</p>	<p>35 וַיָּקֻמוּ כָל-בָּנָיו וְכָל-בָּנֹתָיו לְנַחֲמוֹ וַיֹּמְאוּן לְהַתְנַחֵם וַיֹּאמֶר כִּי-אַרְדַּ אֶל-בְּנִי אֲבָל שְׂאֵלָה וַיִּבְךְּ אֹתוֹ אָבִיו:</p>
<p>36 And the Midianites sold him into Egypt unto Potiphar, an officer of Pharaoh's, the captain of the guard.</p>	<p>וּמְדִינָאִי זַבִּינוּ יִתִּיה לְמַצְרַיִם לְפוֹטִיפָר רַבָּא דְּפָרְעָה רַב קְטוּלָיָא:</p>	<p>36 וְהַמְדָּנִים מָכְרוּ אֹתוֹ אֶל-מִצְרַיִם לְפוֹטִיפָר סְרִיס פְּרָעָה שֶׁר הַטְּבָחִים: (פ)</p>
<p>XXXVIII And it came to pass at that time, that Judah went down from his brethren, and turned in to a certain Adullamite, whose name was Hirah.</p>	<p>וַהֲוָה בְּעֵדְנָא הָהוּא וַנְּחַת יְהוּדָה מִלְּוֹת אֲחוּהִי וּסְטָא לְוַת גְּבֵרָא עַדוּלָמָאָה וּשְׁמִיהָ חִירָה:</p>	<p>רנעי לד וַיְהִי בְּעֵת הַהוּא וַיֵּרֶד יְהוּדָה מֵאֶת אֲחָיו וַיֵּט עַד-אִישׁ עַדְלָמִי וּשְׁמוֹ חִירָה:</p>
<p>2 And Judah saw there a daughter of a certain Canaanite whose name was Shua; and he took her, and went in unto her.</p>	<p>וַחֲזָא תַמָּן יְהוּדָה בַּת גְּבֵר כְּנַעֲנִי וּשְׁמִיהָ שׁוּעַ וַנִּסְבָּהּ וַעֲלָ לְוַתָּהּ:</p>	<p>2 וַיֵּרָא-שָׁם יְהוּדָה בַּת-אִישׁ כְּנַעֲנִי וּשְׁמוֹ שׁוּעַ וַיִּקְחָהּ וַיָּבֵא אֵלֶיהָ:</p>
<p>3 And she conceived, and bore a son; and he called his name Er.</p>	<p>וַעֲדִיאַת וַיֵּלֶדֶת בֶּר וּקְרָא יֵת שְׁמִיהָ עֵר:</p>	<p>3 וַתַּהַר וַתֵּלֶד בֶּן וַיִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ עֵר:</p>
<p>4 And she conceived again, and bore a son; and she called his name Onan.</p>	<p>וַעֲדִיאַת עוֹד וַיֵּלֶדֶת בֶּר וּקְרָא יֵת שְׁמִיהָ אוֹנָן:</p>	<p>4 וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֶּן וַתִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ אוֹנָן:</p>

היה יודע שהוא חי, אמר, היאך אגלה, והקצ"ה אינו רוצה לגלות לו:
 (34) ימים רבים. כ"ז שנה, משפירש ממנו עד שירד יעקב למצרים, שנאמר יוסף בן שבע עשרה שנה וגו', וכן שלשים שנה היה בעמדו לפני פרעה, ושבע שני השוצע ושנחם הרעב כשכא יעקב למצרים, הרי כ"ז שנה, כנגד כ"ז שנה שלא קיים יעקב כבוד אב ואם, כ' שנה שהיה צדיק לבן, וב' שנה בדרך בצומו מצית לבן, שנה וחצי צסכות וששה חדשים צצית אל (מגילה טז: יז.). וזה שאמר ללבן זה לי עשרים שנה צציקה, לי הן, עלי הן, וסופי ללקות כנגדן:
 (35) וכל בנתיו. רבי יהודה אומר, אחיות תאומות נולדו עם כל שצט ושצט, ונשאום. רבי נחמיה אומר, כנעניות היו, אלא מהו וכל צנותיו, כלותיו, שאין אדם נמנע מלקרוא לחתנו בנו ולכלתו בתו: וימאן להתנחם. אין אדם מקבל תנחומין על החי (צ"ר פד, כא), וסבור שמת, שעל המת נגזרה גזירה שישתכח מן העל, ולא על החי: ארד אל בני. כמו על בני והרצה אל משמשיך בלשון על, אל שאול ואל צית הדמים (שמואל-ב כא, א), אל הלךח הָרִוֹן הָאֵלֶּהִים, ואל (מות) קמיה ואִישָׁה (שם-א ד, כא): אבל שאלה. כפשוטו לשון קבר הוא, באצלי אקבר ולא אתנחם כל ימי. ומדרשו, גיהנם, סממן זה היה מסור בידי מפי הגבורה, אם לא ימות אחד מצני צחיי, מוצטח אני שאיני רואה גיהנם: ויבך אותו אביו. יחזק היה צוכה מפני צרתו של יעקב, אבל לא היה מתאבל שהיה יודע שהוא חי:
 (36) הטבחים. שוחטי צהמות המלך:
 (1) ויהי בעת ההוא. למה נסמכה פרשה זו לכאן והפסיק צפרשתו של יוסף, ללמד, שהורידוהו אחיו מגדולתו כשראו צרת אציהם, אמרו, אתה אמרת למכרו, אלו אמרת להשיבו, היינו שומעים לך: ויש. מאת אחיו: עד איש עדלמי. נשתתף עמו:
 (2) כנעני. תגרא (צ"ר פה, ד):

5	And she yet again bore a son, and called his name Shelah; and he was at Chezib, when she bore him.	וַתִּסֶּף עוֹד וַתֵּלֶד בֶּן וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שְׁלֹה וַהֲיָה בְּכִזִּיב בְּלִדְתָּהּ אֹתוֹ: וְאִוְסִיפַת עוֹד וַיֵּלֶדֶת בֶּר וַקְרָת יֵת שְׁמִיהָ שְׁלֹה וַהֲיָה בְּכִזִּיב כִּד יֵלֶדֶת יֵתִיה:
6	And Judah took a wife for Er his first-born, and her name was Tamar.	וַיִּקַּח יְהוּדָה אִשָּׁה לְעֵר בְּכוֹרוֹ וְשִׁמְהָ תָמָר: וַיָּסִיב יְהוּדָה אֶתְתָּא לְעֵר בּוֹכְרִיה וְשִׁמְהָ תָמָר:
7	And Er, Judah's first-born, was wicked in the sight of the LORD; and the LORD slew him.	וַהֲיָה עֵר בְּכוֹר יְהוּדָה רָע בְּעֵינֵי יְהוָה וַיִּמָּתֶהוּ יְהוָה: וַהֲיָה עֵר בּוֹכְרִיה דִּיהוּדָה בִּישׁ קָדָם יי וַאֲמִיתִיה יי:
8	And Judah said unto Onan: 'Go in unto thy brother's wife, and perform the duty of a husband's brother unto her, and raise up seed to thy brother.'	וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְאוֹנָן בָּא אֵל־אִשְׁתְּ אֶחָיו וַיְבִיֵם אֹתָהּ וַהֲקֵם זָרַע לְאֶחָיו: וַאֲמַר יְהוּדָה לְאוֹנָן עוֹל לָוֶת אֶתְתָּ אֶחָיו וַיְבִיֵם יְתֵה וַאֲקִים זָרַע לְאֶחָיו:
9	And Onan knew that the seed would not be his; and it came to pass when he went in unto his brother's wife, that he spilled it on the ground, lest he should give seed to his brother.	וַיֵּדַע אוֹנָן כִּי לֹא לוֹ יְהִיָּה הַזָּרַע וַהֲיָה אִם־בָּא אֶל־אִשְׁתְּ אֶחָיו וַשְׁתַּח אֲרֻצָּה לְבִלְתִּי נָתֹן־זָרַע לְאֶחָיו: וַיֵּדַע אוֹנָן אֲרִי לֹא עַל שְׁמִיהָ מִתְקַרִי זָרַע וַהֲיָה כִּד עָלִיל לָוֶת אֶתְתָּ אֶחָיו וּמִחֲבִיל אוֹרְחִיהָ עַל אֲרֻעָא בְּדִיל דְּלֹא לְאֶקְמָא זָרַע לְאֶחָיו:
10	And the thing which he did was evil in the sight of the LORD; and He slew him also.	וַיֵּרַע בְּעֵינֵי יְהוָה אֲשֶׁר עָשָׂה וַיָּמָת גַּם־אֹתוֹ: וּבֹאִישׁ קָדָם יי דַּעֲבַד וַאֲמִית אִף יֵתִיה:
11	Then said Judah to Tamar his daughter-in-law: 'Remain a widow in thy father's house, till Shelah my son be grown up'; for he said: 'Lest he also die, like his brethren.' And Tamar went and dwelt in her father's house.	וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְתָמָר כְּלָתּוֹ שְׁבִי אֶל־מִנְּה בֵּית־אֲבִיךָ עַד־יִגְדַּל שְׁלֹה בְנִי כִי אֹמַר פֶּן־יָמוּת גַּם־הוּא כְּאֶחָיו וַתֵּלֶךְ תָּמָר וַתָּשֶׁב בֵּית אֲבִיהָ: וַאֲמַר יְהוּדָה לְתָמָר כְּלָתִיהָ תִּיבִי אֶרְמָלָא בֵּית אֲבִיךָ עַד דִּירְבִּי שְׁלֹה בְרִי אֲרִי אֹמַר דְּלִמָּא יָמוּת אִף הוּא כְּאֶחָיו וַאֲזֵלֶת תָּמָר וַיִּתִּיבֶת בֵּית אֲבִיהָ:
12	And in process of time Shua's daughter, the wife of Judah, died; and Judah was comforted, and went up unto his sheep-shearers to Timnah, he and his friend Hirah the Adullamite.	וַיִּירָבוּ הַיָּמִים וַתָּמָת בֶּת־שׁוּעַ אִשְׁת־יְהוּדָה וַיִּנְחָם יְהוּדָה וַיַּעַל עַל־גִּזְזֵי צֹאנֹה הוּא וַחֲבִירָה רַחֲמִיהָ עַד־לְמָאָה לְתַמְנָת: וּסְגִיאוֹ יוֹמִיא וּמִיתַת בֶּת שׁוּעַ אֶתְתָּ יְהוּדָה וַאֲתַנְחָם יְהוּדָה וּסְלִיק עַל גִּזְזֵי עֲנִיָּה הוּא וַחֲבִירָה רַחֲמִיהָ עַד־לְמָאָה לְתַמְנָת:

- (5) והיה בכזיב. שם המקום, ואומר אני, על שם שפסקה מלדת נקרא כזיב, לשון קיו תהיה לי קמו אכזב, אשר לא יכזבו מימיו, דאם לא כן מה צא להודיענו. וצדראשית רבה (פה, ד) ראיתי, ומקרא שמו שלה וגו' פסקת:
- (7) רע בעיני ה'. כרעמו של אונן, משחית זרעו, שנאמר צאונן וימת גם אותו, כמימתו של ער מימתו של אונן. ולמה היה ער משחית זרעו כדי שלא תתעצר ויכחיש יפיה:
- (8) והקם זרע. הני יקרא על שם המת:
- (9) ושחת ארצה. דש מצפנים וזורה מצחון (צ"ר פה, ה):
- (11) כי אמר וגו'. כלומר, דומה היה אותו בקש, שלא היה צדעמו להשיאה לו: כי אמר פן ימות. מוחזקת היא ושימתו אנשיה (יבמות סד):

And it was told Tamar, saying:
 13 'Behold, thy father-in-law goeth up
 to Timnah to shear his sheep.'

וַתַּחֲנוּן לְתֹמַר לְמִיָּמַר הָא
חֲמוּיָד סֵלִיק לְתַמְנַת לְמַגִּז
עֲנִיה:

וַיִּגֵּד לְתֹמֶר לֵאמֹר הִנֵּה חֲמִידָה
עָלָה תִּמְנְתָהּ לְגֹז צֹאנִי:

14 And she put off from her the garments of her widowhood, and covered herself with her veil, and wrapped herself, and sat in the entrance of Enaim, which is by the way to Timnah; for she saw that Shelah was grown up, and she was not given unto him to wife.

וַאֲעֲדֵיאתָ לְבוּשֵׁי אֶרְמְלוּתָהּ
מִנֵּה וְאֶת־כִּסִּיאָהּ בְּעִפָּא
וְאֶת־סִנֵּתָהּ וְיִתִּיבַת בְּפִרְשֹׁתַי
עֵינִים דְּעַל אוֹרַח תִּמְנַת אֲרִי
חֲזַת אֲרִי רָבָא שְׁלָה וְהִיא לֹא
אֶתִּיחִיבַת לִיּוֹה לֵאמֹר:

וַתִּסַּר בְּגָדֶי אֱלֻמֹּנָתָהּ מֵעָלֶיהָ
וַתִּכְסּ בַּצִּיעִירָהּ וַתַּתְעֲלֶף וַתִּשָּׁב
בַּפֶּתַח עֵינָיו אֲשֶׁר עַל-דָּרָךְ
תִּמְנָתָה כִּי רָאָתָהּ כִּי-גָדַל שָׁלָה
וְהָיָה לֹא-יִתְּנָהּ לוֹ לְאִשָּׁה:

When Judah saw her, he thought
 15 her to be a harlot; for she had
 covered her face.

וַחֲזֹה יְהוֹדָה וַחֲשָׁבָה כְּנִפְקַת
בְּרָא אֲרִי כְּסִיאת אִפְהָא:

וַיֵּרָאָה יְהוָה יְהוֹדָה וַיִּתְּשֶׁבֶת לְזוֹנָה
כִּי כִסְתָה פָּנֶיהָ:

16 And he turned unto her by the way,
and said: 'Come, I pray thee, let me
come in unto thee'; for he knew
not that she was his
daughter-in-law. And she said:
'What wilt thou give me, that thou
mayest come in unto me?'

וּסְטָא לְוִתְהָ לְאַזְרִיחָא וְאִמֵּר
חֲבִי כְּעֵן אֵיעוּל לְוִתְיָךְ אֲרִי
לֹא יָדַע אֲרִי כִלְתִּיחָא הִיא
וְאִמֵּרְתָּ מָא תַתִּין לִי אֲרִי
תֵיעוּל לְוִתִּי:

וַיֵּט אֱלִיָּה אֶל-הַדָּרֶךְ וַיֹּאמֶר
הִבֶּה-נָּא אֲבוֹא אֵלֶיךָ כִּי לֹא
יָדַע כִּי כָלְתָה הוּא וַתֹּאמֶר מַה-
תַּתֵּן-לִי כִּי תָבוֹא אֵלַי:

17 And he said: 'I will send thee a kid of the goats from the flock.' And she said: 'Wilt thou give me a pledge, till thou send it?'

וַיֹּאמֶר אֲנִי אֲשַׁלַּח גִּדְיָא בֶרֶךְ
עִי מִן עָנָא וַיֹּאמְרֵת אִם תִּתִּין
מִשְׁכּוֹנָא עַד דִּתְשַׁלַּח:

וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי אֶשְׁלַח גְּדֵי-עֲזִים
מִן-הַצֹּאן וַיֹּאמֶר אִם-תִּתֶּן
עֶרְבוֹן עַד שְׁלַחְךָ:

18 And he said: 'What pledge shall I give thee?' And she said: 'Thy signet and thy cord, and thy staff that is in thy hand.' And he gave them to her, and came in unto her, and she conceived by him.

וַאֲמַר מָה מְשֹׁכָנָא דְאַתִּין
לִיד וַאֲמַרְת עֲזָקְתָּ וְשׁוֹשְׁפָּה
וְחוֹטְרָה דְּבִידָה וְיִתֵּב לָהּ
וְעָאֵל לִוְתָּהּ וְעָדִיאַת לִיהּ:

וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ הָעָרְבוֹן אֲשֶׁר אֶתֶּן
 לָהּ וַתֹּאמֶר חֲתָמָהּ וּפְתִילָהּ¹⁸
 וּמִטָּה אֲשֶׁר בִּידָהּ וַתֵּתֶן-לָהּ
 וַיָּבֹא אֵלֶיהָ וַתַּחֲדָהּ לוֹ:

(12) ויעל על גוזזי צאנו. ויעל תמנחה לעמוד על גוזזי צאנו:

(13) עלֹה תִּמְנַתָּהּ. וּבִשְׁמִשׁוֹן הוּא אֹמֵר וַיֵּרֶד שְׁמִשׁוֹן וּגו' שְׁמִינָסָה (שׁוּפָטִים יד, א), בְּשִׁפּוּעַ הָהָר הִימָה יוֹשְׁבָתָה, עוֹלִין לָהּ מִכָּאן וַיּוֹרְדִין לָהּ מִכָּאן:

(14) ותתעלה. כסמה פניה שלא יכיר זה: ותשב בפתח עינים. צפיתם עינים, צפרשת דרכים שעל דרך תמנמה. ורבותינו דרשו, צפתמו של אברהם אבינו, שכל עינים מנפות לראותו (סוטה י'): כי ראתה כי גדל שלא וגו'. לפיכך הפקירה עצמה אלל יהודה, שהיתה מתאווה להעמיד ממנו בנים:

(15) ויחשבה ליונה. לפי שיושצצ צפרשצ דרכיס: כי כסצח פניח. ולל יכול לראוה ולחכירח. ומדרש רצוטינו כי כסצח פניח, כשהיח צצית חמיח היחח לנועה לפיכך לל חשדח:

(16) ויש אליה אל הדרך. מדרך שהיה זה, נטה אל הדרך אשר היא זה, וצלשון לע"ז דשטורני"ר: הבה נא. הכיני עצמך ודעתך לך. כל לשון הבה לשון הזמנה הוא, חוץ ממקום שיש לתרגמו צלשון נתינה, ואף אותן של הזמנה קרובים ללשון נתינה הם:

(17) ערבון. משכון:

(18) חתמך ובתילך. עזמך ושויפך. טבעת שמה חותם זה, ושמתך שמה מתכסה זה: ותהר לו. גבורים כיונא
 זו, נדיקים כיונא זו:

- 19 And she arose, and went away, and put off her veil from her, and put on the garments of her widowhood. וַתִּקַּם וַתֵּלֶךְ וַתִּסַּר צַעֲיָפָהּ וַתְּאֲזֹלֶת וַאֲעֲדִיאתָ מַעְלֶיהָ וַתִּלְבָּשׁ בְּגָדֵי עִיפָה מִנָּה וּלְבִשְׁתָּ לְבוּשֵׁי אֲלֻמְנוּתָהּ:
- 20 And Judah sent the kid of the goats by the hand of his friend the Adullamite, to receive the pledge from the woman's hand; but he found her not. וַיִּשְׁלַח יְהוּדָה אֶת-גְּדֵי הָעִזִּים בְּיַד רֵעֵהוּ הָעַדְלָמִי לְקַחַת הָעֶרְבוֹן מִיַּד הָאִשָּׁה וְלֹא מָצָאָהּ:
- 21 Then he asked the men of her place, saying: 'Where is the harlot, that was at Enaim by the wayside?' And they said: 'There hath been no harlot here.' וַיִּשְׁאַל אֶת-אֲנָשֵׁי מְקוֹמָהּ לֵאמֹר אֵינָה הַקְדֻשָּׁה הַזֹּאת בְּעֵינֵינוּ עַל-הַדֶּרֶךְ וַנֵּאמְרוּ לֹא-הָיְתָה בָּזֶה קְדֻשָּׁה:
- 22 And he returned to Judah, and said: 'I have not found her; and also the men of the place said: There hath been no harlot here.' וַיָּשָׁב אֶל-יְהוּדָה וַיֹּאמֶר לֹא מָצָאתִיהָ וְגַם אֲנָשֵׁי הַמָּקוֹם אָמְרוּ לֹא-הָיְתָה בָּזֶה קְדֻשָּׁה:
- 23 And Judah said: 'Let her take it, lest we be put to shame; behold, I sent this kid, and thou hast not found her.' וַיֹּאמֶר יְהוּדָה תִּקַּח-לָהּ פֶּן נִהְיָה לְבוֹז הַנָּה שְׁלַחְתִּי הַגְּדִי הַזֶּה וְאַתָּה לֹא מָצָאתָהּ:
- 24 And it came to pass about three months after, that it was told Judah, saying: 'Tamar thy daughter-in-law hath played the harlot; and moreover, behold, she is with child by harlotry.' And Judah said: 'Bring her forth, and let her be burnt.' וַיְהִי כִּמְשָׁלֶשׁ חֳדָשִׁים וַיִּגְדַּל לִיהוּדָה לֵאמֹר זָנְתָהּ תַּמָּר כָּלִילָתָהּ וְגַם הִנֵּה הָרָה לְזִנּוּנֵיהֶם וַיֹּאמֶר יְהוּדָה הוֹצִיאוּהָ וְתִשְׂרָף:

(21) הקדשה. מקודשת ומזומנת לזנות:
 (23) תקח לה. יהיה שלה מה שצידה: פן נהיה לבוז. אם תצקשנה עוד, יתפרסם הדבר ויהיה גנאי, כי מה עלי לעשות עוד לאמת דברי: הנה שלחתי הגדי הזה. לפי שרמה יהודה את אציו בגדי עזים, שהטביל כחנת יוסף בדמו, רמזהו גם אותו בגדי עזים (צ"ר פה, ט):
 (24) כמשלש חדשים. רוצו של ראשון, ורוצו של אחרון, ואמצעי שלם (נדה ח:). ולשון כמשלש חדשים, כהשלש החדשים, כמו ומשלש מנות (אסתר ט, יט), משלש יום, וכן תרגום אונקלוס כחלמות ירחא: הרה לזוננים. שם דבר, מעוצרת, כמו אשה ררה, וכמו צרה פסוקה: ותשרף. אמר אפרים מקשאה משום רבי מאיר, כמו של שם היתה שהוא כהן, לפיכך דנוה בשריפה:

<p>When she was brought forth, she sent to her father-in-law, saying: ²⁵ 'By the man, whose these are, am I with child'; and she said: 'Discern, I pray thee, whose are these, the signet, and the cords, and the staff.'</p>	<p>הוא מוצאת והיא שלחה אל- חמיה לאמר לאיש אשר-אלה לו אנכי הרה נתאמר תכר- נא למי החתמת והפתילים והמטה האלה: היא מתפקא והיא שלחת לחמיה לאמר למימר לגבר דאלין דיליה מניה אנא מעדיא ואמרת אשתמודע פען למן עזקתא ושושפא וחוטרך האלן:</p>	<p>²⁵ הוא מוצאת והיא שלחה אל- חמיה לאמר לאיש אשר-אלה לו אנכי הרה נתאמר תכר- נא למי החתמת והפתילים והמטה האלה:</p>
<p>And Judah acknowledged them, and said: 'She is more righteous than I; forasmuch as I gave her not to Shelah my son.' And he knew her again no more.</p>	<p>ואשתמודע יהודה ואמר זכא מני מעדיא ארי על כן לא יתבפה לשלה ברי ולא אוסף עוד למדעה:</p>	<p>²⁶ ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני כי-על-כן לא-נתתיה לשלה בני ולא-יסף עוד לדעתה:</p>
<p>And it came to pass in the time of her travail, that, behold, twins were in her womb.</p>	<p>והנה בעדן מילדה והא תיומין במעהא:</p>	<p>²⁷ ויהי בעת לדתה והנה תאומים בבטנה:</p>
<p>And it came to pass, when she travailed, that one put out a hand; and the midwife took and bound upon his hand a scarlet thread, saying: 'This came out first.'</p>	<p>והנה במילדה ויהב ידא ונסיבת חיתא וקטרת על ידיה זהוריתא למימר דין נפק קדמותא:</p>	<p>²⁸ ויהי בלדתה ויתן-יד ותקח המילדת ותקשר על-ידו שני לאמר זה יצא ראשנה:</p>
<p>And it came to pass, as he drew back his hand, that, behold his brother came out; and she said: 'Wherefore hast thou made a breach for thyself?' Therefore his name was called Perez.</p>	<p>והנה כד אתיב ידיה והא נפק אחיה ואמרת מא תקוף סגי עלך למתקף וקרא שמה פרץ:</p>	<p>²⁹ ויהיו כמשיב ידו והנה יצא אחיו ותאמר מה-פרצת עליך פרץ ויקרא שמו פרץ:</p>
<p>And afterward came out his brother, that had the scarlet thread upon his hand; and his name was called Zerah.</p>	<p>ובתר כן נפק אחיה דעל ידיה זהוריתא וקרא שמה זרח:</p>	<p>³⁰ ואחר יצא אחיו אשר על-ידו השני ויקרא שמו זרח: (ס)</p>

(25) הוא מוצאת. לישרק: והיא שלחה אל חמיה. לא רצתה להלצין פניו, ולומר ממך אני מעוברת, אלא לאיש אשר אלה לו, אמרה, אם יודה מעצמו, יודה, ואם לאו, ישרפוני ואל אלצין פניו, מכאן אמרו, נוח לו לאדם שיפילוהו לכבשן האש ואל ילצין פני חצירו ברבים: הכר נא. אין נא אלא לשון בקשה, הכר נא זוראך, ואל תאבד שלש נפשות:

(26) צדקה. בדבריה: ממני. היא מעוברת. ורז"ל דרשו, שיצאה צת קול ואמרה, ממני ומאחי יצאו הדברים, לפי שהיתה נזועה בצית חמיה, גזרתי שיצאו ממנה מלכים, ומשצט יהודה גזרתי להעמיד מלכים בישראל: כי על כן לא נתתיה. כי דין עשתה, על אשר לא נתתיה לשלה בני: ולא יסף עוד. יש אומרים לא הוסיף, ויש אומרים לא פסק, (וחצירו גזי אלדד ומידד, ולן יספו, ומתרגמינן ולא פסקו):

(27) בעת לדתה. וצדקה הוא אומר וימלאו ימיה ללדת, להלן למלאים וכאן לחסרים: והנה תאומים. מלא, ולהלן חומים חסר, לפי שהאחד רשע, אבל אלו שניהם נדיקים:

(28) ויתן יד. הוציא האחד ידו לחוץ, ולאחר שקשרה על ידו השני, החזירה:

(29) פרצת. חזקת עליך חוזק:

(30) אשר על ידו השני. ארבע ידות כתובות כאן, כנגד ארבע חרמים שמעל עכן שיצא ממנו. ויש אומרים כנגד ארבעה דברים, שלקח אדרת שנער, ושני חתיכות כסף של מאתים שקלים, ולשון זהב (ז"ר פה, יד): ויקרא שמו זרח. על שם זריחת מראית השני:

XXXIX	<p>And Joseph was brought down to Egypt; and Potiphar, an officer of Pharaoh's, the captain of the guard, an Egyptian, bought him of the hand of the Ishmaelites, that had brought him down thither.</p>	<p>וְיוֹסֵף הוּבָרַד מִצְרַיִם וַיִּקְנֵהוּ פוֹטִיפָר סָרִיס פַּרְעֹה שֶׁר הַטַּבָּחִים אִישׁ מִצְרַיִם מִיַּד הַיִּשְׁמְעֵאלִים אֲשֶׁר הוֹרְדוּהוּ שָׁמָּה:</p>	<p>חמישי לה</p>
2	<p>And the LORD was with Joseph, and he was a prosperous man; and he was in the house of his master the Egyptian.</p>	<p>וַיְהִי יְהוָה אִתְּ-יוֹסֵף וַיְהִי אִישׁ מְצַלִּיחַ וַיְהִי בְּבֵית אֲדֹנָיו הַמִּצְרַיִ:</p>	2
3	<p>And his master saw that the LORD was with him, and that the LORD made all that he did to prosper in his hand.</p>	<p>וַיֵּרָא אֲדֹנָיו כִּי יְהוָה אִתּוֹ וְכָל אֲשֶׁר-הוּא עֹשֶׂה יְהוָה מְצַלִּיחַ בְּיָדוֹ:</p>	3
4	<p>And Joseph found favour in his sight, and he ministered unto him. And he appointed him overseer over his house, and all that he had he put into his hand.</p>	<p>וַיִּמְצָא יוֹסֵף חֵן בְּעֵינָיו וַיִּשְׁרָת אֹתוֹ וַיִּפְקְדֵהוּ עַל-בֵּיתוֹ וְכָל-יִשְׁלֹוֹ נָתַן בְּיָדוֹ:</p>	4
5	<p>And it came to pass from the time that he appointed him overseer in his house, and over all that he had, that the LORD blessed the Egyptian's house for Joseph's sake; and the blessing of the LORD was upon all that he had, in the house and in the field.</p>	<p>וַיְהִי מֵאָז הִפְקִיד אֹתוֹ בְּבֵיתוֹ וְעַל כָּל-אֲשֶׁר יִשְׁלֹוֹ וַיִּבְרַךְ יְהוָה אֶת-בֵּית הַמִּצְרַיִ בְּגִלְלַת יוֹסֵף וַיְהִי בִּרְכַּת יְהוָה בְּכָל-אֲשֶׁר יִשְׁלֹוֹ בְּבֵית וּבְשָׂדֶה:</p>	5
6	<p>And he left all that he had in Joseph's hand; and, having him, he knew not aught save the bread which he did eat. And Joseph was of beautiful form, and fair to look upon.</p>	<p>וַיַּעֲזֹב כָּל-אֲשֶׁר-לֹ בְּיַד-יוֹסֵף וְלֹא-יָדַע אֹתוֹ מֵאוֹמָה כִּי אִם-הָלַחם אֲשֶׁר-הוּא אוֹכֵל וַיְהִי יוֹסֵף יָפֵה-תָאֵר וַיְהִי מְרָאָה:</p>	6
7	<p>And it came to pass after these things, that his master's wife cast her eyes upon Joseph; and she said: 'Lie with me.'</p>	<p>וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַתִּשָּׂא אִשְׁת־אֲדֹנָיו אֶת-עֵינֶיהָ אֶל-יוֹסֵף וַתֹּאמֶר שְׁכַבָּה עִמִּי:</p>	ששי

(1) ויוסף הורד. חוזר לענין ראשון, אלא שהפסיק בו כדי לסמוך ירידתו של יהודה למכירתו של יוסף, לומר לך שזשצילו הורידוהו מגדולתו. ועוד, כדי לסמוך מעשה אשתו של פוטיפר למעשה תמר, לומר לך, מה זו לשם שמים אף זו לשם שמים, שראתה באטרולוגין שלה שעתידה להעמיד זנים ממנו, ואינה יודעת אם ממנה אם מצתה:

(3) כי ה' אתו. שם שמים שגור צפוי:

(4) וכל יש לו. הרי לשון קצר חסר אשר:

(6) ולא ידע אתו מאומה. לא היה נותן לבו לכלום: כי אם הלחם. היא אשתו, אלא שדצר בלשון נקייה: ויהי יוסף יפה תאר. כיון שראה עצמו מושל, התחיל אוכל ושותה ומסלסל בשערו, אמר הקב"ה, איך מתאבל ואתה מסלסל בשעריך, אני מגרה בך את הדוב. מיד

<p>8 But he refused, and said unto his master's wife: 'Behold, my master, having me, knoweth not what is in the house, and he hath put all that he hath into my hand;</p>	<p>8 וַיֹּאמֶר וַיֹּאמֶר אֶל-אִשְׁתּוֹ אֲדֹנָיו הֵן אֲדֹנִי לֹא-יָדַע אֶתִּי מִה־בֵּית וְכָל אֲשֶׁר-יִשְׁלֹךְ נָתַן בְּיָדִי:</p>
<p>9 he is not greater in this house than I; neither hath he kept back any thing from me but thee, because thou art his wife. How then can I do this great wickedness, and sin against God?</p>	<p>9 אֵינְנִי גָדוֹל בְּבֵית הַזֶּה מִמֶּנִּי וְלֹא-חָשַׁד מִמֶּנִּי מְאוּמָּה כִּי אִם-אוֹתָךְ בָּאֲשֶׁר אֶת-אִשְׁתּוֹ וְאִידָאֵשָׁה הָרְעָה הַגְדִּילָה הַזֹּאת וְחָטְאתִי לֵאלֹהִים:</p>
<p>10 And it came to pass, as she spoke to Joseph day by day, that he hearkened not unto her, to lie by her, or to be with her.</p>	<p>10 וַיְהִי כַּדְבָּרָה אֶל-יוֹסֵף יוֹם וָיוֹם וְלֹא-שָׁמַע אֲלֶיהָ לִשְׁכַּב אִצְלָהּ לַהֲיוֹת עִמָּה:</p>
<p>11 And it came to pass on a certain day, when he went into the house to do his work, and there was none of the men of the house there within,</p>	<p>11 וַיְהִי בַּיּוֹם הַזֶּה וַיָּבֹא הַבֵּיתָה לַעֲשׂוֹת מְלָאכְתּוֹ וְאִין אִישׁ מֵאֲנָשֵׁי הַבַּיִת שָׁם בְּבֵית:</p>
<p>12 that she caught him by his garment, saying: 'Lie with me.' And he left his garment in her hand, and fled, and got him out.</p>	<p>12 וַתִּפְשְׁהוּ בַּבְּגָדוֹ לֵאמֹר שְׁכַבָּה עִמִּי וַיַּעֲזֹב בְּגָדוֹ בְּיָדָהּ וַיָּנָס וַיֵּצֵא הַחוּצָה:</p>
<p>13 And it came to pass, when she saw that he had left his garment in her hand, and was fled forth,</p>	<p>13 וַיְהִי כַּדְּרָאֲתָה כִּי-עָזַב בְּגָדוֹ בְּיָדָהּ וַיָּנָס הַחוּצָה:</p>
<p>14 that she called unto the men of her house, and spoke unto them, saying: 'See, he hath brought in a Hebrew unto us to mock us; he came in unto me to lie with me, and I cried with a loud voice.</p>	<p>14 וַתִּקְרָא לְאֲנָשֵׁי בֵיתָהּ וַתֹּאמֶר לָהֶם לֵאמֹר רְאוּ הֵבִיא לָנוּ אִישׁ עִבְרִי לְצַחֵק בָּנוּ בָּא אֵלַי לִשְׁכַּב עִמִּי וָאֶקְרָא בְּקוֹל גָּדוֹל:</p>

(7) ותשא אשת אדוניו וגו'. כל מקום שנאמר אחר, סמוך:

(9) וחטאתי לאלהים. צניח נטעו על העריות:

(10) לשכב אצל. אפילו צלל תשמיש. להיות עמה. לעולם הצא:

(11) ויהי כהיום הזה. כלומר, ויהי כאשר הגיע יום מיוחד, יום נחוק, יום איד שלהם, שהלכו כולם לצית עבודת אלילים, אמרה, אין לי יום הגון להזקק ליוסף כהיום הזה, אמרה להם, חולה אני ואיני יכולה לילך: לעשות מלאכתו. רצו שמואל, חד אמר מלאכתו ממנו, וחד אמר לעשות תרכיו עמה, אלא שנראית לו דמות דיוקנו של אציו וכו', כדאיתא במסכת סוטה (לו:):

(14) ראו הביא לנו. הרי זה לשון קצרה, הביא לנו, ולא פירש מי הביאו, ועל צעלה אומרת כן: עברי. מעצר הנהר, מבני עזר (ב"ר מז, ח), (ס"א מעצר הנהר):

- 15 And it came to pass, when he heard that I lifted up my voice and cried, that he left his garment by me, and fled, and got him out.' וַיְהִי כְשָׁמְעוֹ כִּי-הִרִימֹתִי קוֹלִי וַאֲקָרָא וַיַּעֲזֹב בְּגָדוֹ אֲצִלִּי וַיָּנָס וַיֵּצֵא הַחוּצָה:
- 16 And she laid up his garment by her, until his master came home. וַתִּנָּח בְּגָדוֹ אֲצִלָּהּ עַד-בּוֹא אַדְנָיו אֶל-בֵּיתוֹ:
- 17 And she spoke unto him according to these words, saying: 'The Hebrew servant, whom thou hast brought unto us, came in unto me to mock me. וַתְּדַבֵּר אֵלָיו בְּדִבְרִים הָאֵלֶּה לֵאמֹר בָּא-אֵלַי הָעֶבֶד הָעִבְרִי אֲשֶׁר-הֵבֵאתָ לָנוּ לִצְחָק בִּי:
- 18 And it came to pass, as I lifted up my voice and cried, that he left his garment by me, and fled out.' וַיְהִי כִּדְבַר אֲרִימָת קָלִי וקָרִית וַשְׁבָּקִיָּה לְלִבְשִׁיהָ לְוֹתִי וַעֲרַק לְשׁוּקָא:
- 19 And it came to pass, when his master heard the words of his wife, which she spoke unto him, saying: 'After this manner did thy servant to me'; that his wrath was kindled. וַיְהִי כְשָׁמְעַ אַדְנָיו אֶת-דִּבְרֵי אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר דִּבְרָה אֵלָיו לֵאמֹר כְּדִבְרֵים הָאֵלֶּה עָשָׂה לִי עֶבְדְּךָ וַיַּחַר אָפוֹ:
- 20 And Joseph's master took him, and put him into the prison, the place where the king's prisoners were bound; and he was there in the prison. וַיִּקַּח אַדְנֵי יוֹסֵף אֹתוֹ וַיִּתְּנֵהוּ אֶל-בֵּית הַסֹּהַר מְקוֹם אֲשֶׁר- (כ' אסורי) [ק' אסירי] הַמֶּלֶךְ אֲסוּרִים וַיְהִי-שֵׁם בְּבֵית הַסֹּהַר:
- 21 But the LORD was with Joseph, and showed kindness unto him, and gave him favour in the sight of the keeper of the prison. וַיְהִי וַיְהוָה אֶת-יוֹסֵף וַיֵּט אֵלָיו חֶסֶד וַיִּתֵּן חֶזֶן בְּעֵינֵי שַׂר בֵּית הַסֹּהַר:
- 22 And the keeper of the prison committed to Joseph's hand all the prisoners that were in the prison; and whatsoever they did there, he was the doer of it. וַיִּתֵּן שַׂר בֵּית-הַסֹּהַר בְּיַד-יוֹסֵף אֶת כָּל-הָאֲסִירִים אֲשֶׁר בְּבֵית הַסֹּהַר וְאֵת כָּל-אֲשֶׁר עֲשִׂים שָׁם הוּא הָיָה עֹשֶׂה:

(16) אדניו. של יוסף:

(17) בא אלי. ללחץ זי, העבד העברי אשר הצאת לנו:

(19) ויהי כשמוע אדניו וגו'. בשעת תשמיש אמרה לו כן, וזהו שאמרה, כדצריס האלה עשה לי עבדך, ענייני תשמיש כאלה:

(21) ויט אליו חסד. שהיה מקונן לכל רואיו, לשון כלה נאה וחסודה שצמשה:

<p>23 The keeper of the prison looked not to any thing that was under his hand, because the LORD was with him; and that which he did, the LORD made it to prosper.</p>	<p>לִית רַב בֵּית אֲסִירֵי חֲזִי יָת כָּל סוּרְחָן בִּידֵיהֶם בְּדַמִּימָרָא דִּי בְּסַעֲדֵיהֶם וַדְּהוּא עֲבִיד יְיָ מַצְלַח:</p>	<p>23 אֵין שַׁר בֵּית־הַסֹּהַר רָאָה אֶת־כָּל־מְאוּמָה בְּיָדוֹ בְּאֲשֶׁר יְהוָה אֵתוֹ וְאֲשֶׁר־הוּא עֲשָׂה יְהוָה מַצְלִיחַ: (פ)</p>	<p>23</p>
<p>XL And it came to pass after these things, that the butler of the king of Egypt and his baker offended their lord the king of Egypt.</p>	<p>וַהֲוָה בְּתֵר פִּתְגֻמֵּי הָאֱלִין סְרַחוּ שְׁקִיא דְּמִלְכָּא דְּמִצְרַיִם וַנְּחַתּוּמָּא לְרַב־נִהּוֹן לְמִלְכָּא דְּמִצְרַיִם:</p>	<p>וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה חֲטָאוּ מִשְׁקָה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם וְהָאֶפֶה לְאֲדֹנֵיהֶם לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם:</p>	<p>שזיעי לה*</p>
<p>2 And Pharaoh was wroth against his two officers, against the chief of the butlers, and against the chief of the bakers.</p>	<p>וַרְגִּזוּ פִּרְעֹה עַל תַּרְיִן רַב־בְּנֵהוּי עַל רַב שְׁקִי וְעַל רַב נְחַתּוּמֵי:</p>	<p>2 וַיִּקְצֹף פִּרְעֹה עַל שְׁנֵי סְרִיסָיו עַל שַׁר הַמְּשָׁקִים וְעַל שַׁר הָאוֹפִים:</p>	<p>2</p>
<p>3 And he put them in ward in the house of the captain of the guard, into the prison, the place where Joseph was bound.</p>	<p>וַיִּתֵּב יְתֵהוֹן בְּמַטְרַת בֵּית רַב קְטוּלֵיָּא בְּבֵית אֲסִירֵי אֶתְרָא דִּי־וֹסַף אֲסִיר תַּמָּן:</p>	<p>3 וַיִּתֵּן אֹתָם בְּמִשְׁמֶר בֵּית שַׁר הַטְּבָחִים אֶל־בֵּית הַסֹּהַר מְקוֹם אֲשֶׁר יוֹסֵף אֲסוּר שָׁם:</p>	<p>3</p>
<p>4 And the captain of the guard charged Joseph to be with them, and he ministered unto them; and they continued a season in ward.</p>	<p>וּמִנֵּי רַב קְטוּלֵיָּא יָת יוֹסֵף עֲמָהוֹן וְשָׁמִישׁ יְתֵהוֹן וַהֲוּוּ יוֹמִין בְּמַטְרָא:</p>	<p>4 וַיִּפְקֹד שַׁר הַטְּבָחִים אֶת־יוֹסֵף אִתָּם וַיֵּשֶׁרֶת אֹתָם וַיְהִיו יָמִים בְּמִשְׁמֶר:</p>	<p>4</p>
<p>5 And they dreamed a dream both of them, each man his dream, in one night, each man according to the interpretation of his dream, the butler and the baker of the king of Egypt, who were bound in the prison.</p>	<p>וַיַּחֲלֹמוּ חֲלֹמוֹ חֲלָמָא תַּרְוֵיהוֹן גְּבַר חֲלָמִיה בְּלִילְיָא חַד גְּבַר כְּפוּשְׁרֵן חֲלָמִיה שְׁקִיא וַנְּחַתּוּמָּא דְּלְמִלְכָּא דְּמִצְרַיִם דְּאֲסִירִין בְּבֵית אֲסִירֵי:</p>	<p>5 וַיַּחֲלֹמוּ חֲלֹמוֹ שְׁנֵיהֶם אִישׁ חֲלֹמוֹ בְּלִילָה אֶחָד אִישׁ כְּפִתְרוֹן חֲלֹמוֹ הַמְּשָׁקָה וְהָאֶפֶה אֲשֶׁר לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם אֲשֶׁר אֲסוּרִים בְּבֵית הַסֹּהַר:</p>	<p>5</p>
<p>6 And Joseph came in unto them in the morning, and saw them, and, behold, they were sad.</p>	<p>וַאֲתָא לִוְתֵּהוֹן יוֹסֵף בַּצְּפָרָא וַחֲזָא יְתֵהוֹן וַהֲוּא אֲנֹן נְסִיסִין:</p>	<p>6 וַיָּבֹא אֲלֵיהֶם יוֹסֵף בֶּבְקָר וַיֵּרָא אֹתָם וַהֲנֶם זֹעֲפִים:</p>	<p>6</p>

(22) הוא היה עושה. כמרגומו צמימריה הוה מתעציד:

(23) באשר ד' אתו. בשזיל ש' אחו:

(1) אחר הדברים האלה. לפי שהרגילה אותה ארורה את הנדיק צפי כלס לדבר צו בגגותו, הציא להם הקצ"ה סורחנס של חלו, שיפנו אליהם ולא חלו, ועוד שתצוא הרווחה לנדיק על ידיהם: חטאו. זה נמצא זבוב צפילי פוערין שלו, וזה נמצא כרור בגלוסקין שלו: והאופה. את פת המלך, ואין לשון אפייה חלא צפת, ובלע"ז פיסטור:

(4) ויפקד שר הטבחים וגו'. להיות אחס: ויהיו ימים במשמר. שנים עשר חדש:

(5) ויחלמו חלום שניהם. ויחלמו שניהם חלוס, וזה פשוטו. ומדרשו, כל אחד חלם חלוס שניהם, שחלם את חלומו ופתרון חזירו, וזה שנאמר וירא שר האופים כי טוב פתח: איש כפתרון חלומו. כל אחד חלם חלוס הדומה לפתרון העמיד לזא עליהם:

(6) זועפים. עצבים, כמו סר ונעף (מלכיס-א, כ, ד), ועף ה' אשף (מכה ז, ט):

7 And he asked Pharaoh's officers that were with him in the ward of his master's house, saying: 'Wherefore look ye so sad to-day?'	וַיִּשְׁאַל אֶת־סְרִיסֵי פַרְעֹה וְשָׂאִיל יֵת רִבְרָבִי פַרְעֹה דְּעַמִּיה בְּמִטְרַת בֵּית רַבּוֹנִיה לְמִימַר מִדִּין אֲפִיכֹן בִּישִׁין יוֹמָא דִּין:	7 וַיִּשְׁאַל אֶת־סְרִיסֵי פַרְעֹה אֲשֶׁר אֹתוֹ בְּמִשְׁמַר בֵּית אֲדֹנָיו לֵאמֹר מַדּוּעַ פְּנִיכֶם רָעִים הַיּוֹם:
8 And they said unto him: 'We have dreamed a dream, and there is none that can interpret it.' And Joseph said unto them: 'Do not interpretations belong to God? tell me, I pray you.'	8 וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו חֲלוֹם חֲלָמָנוּ וּפְתָר אֵין אֹתוֹ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף הֲלוֹא לֵאלֹהִים פְּתָרָנִים סִפְרוּ־נָא לִי:	8 וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו חֲלוֹם חֲלָמָנוּ וּפְתָר אֵין אֹתוֹ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף הֲלוֹא לֵאלֹהִים פְּתָרָנִים סִפְרוּ־נָא לִי:
9 And the chief butler told his dream to Joseph, and said to him: 'In my dream, behold, a vine was before me;	9 וַיֹּסֶפֶר שֶׁר־הַמִּשְׁקִים אֶת־חֲלָמוֹ לְיוֹסֵף וַיֹּאמֶר לוֹ בְּחֻלּוֹמִי וַהֲנִה גֶפֶן לִפְנֵי:	9 וַיֹּסֶפֶר שֶׁר־הַמִּשְׁקִים אֶת־חֲלָמוֹ לְיוֹסֵף וַיֹּאמֶר לוֹ בְּחֻלּוֹמִי וַהֲנִה גֶפֶן לִפְנֵי:
10 and in the vine were three branches; and as it was budding, its blossoms shot forth, and the clusters thereof brought forth ripe grapes,	10 וּבְגִפְנָא תִּלְתָּא שְׁבָשִׁין וְהִיא כַּד אֲפָרַחַת אֲפִיקַת לְכַלְבִּין אֲנִיצַת גִּין בְּשִׁילוֹ אֶתְכַלְהָא הָווּ עֲנָבִין:	10 וּבְגִפְנָן שְׁלֹשָׁה שְׂרִיגִים וְהִיא כַּד־רַחַת עַל־תָּהּ הַבְּשִׁילוֹ אֲשַׁכְּלִתֶּיהָ עֲנָבִים:
11 and Pharaoh's cup was in my hand; and I took the grapes, and pressed them into Pharaoh's cup, and I gave the cup into Pharaoh's hand.'	11 וְכֶסֶא דְּפַרְעֹה בְּיַדִּי וְנִסְיַבִּית יֵת עֲנָבִיָּא וַעֲצָרִית יִתְהוֹן לְכֶסֶא דְּפַרְעֹה וַיְהִי בֵּית יֵת כֶּסֶא עַל יָדָא דְּפַרְעֹה:	11 וְכֹס פַּרְעֹה בְּיָדִי וָאֶקַּח אֶת־הָעֲנָבִים וָאֲשַׁחַט אֹתָם אֶל־כּוֹס פַּרְעֹה וָאֶתֵּן אֶת־הַכּוֹס עַל־כַּף פַּרְעֹה:
12 And Joseph said unto him: 'This is the interpretation of it: the three branches are three days;	12 וַיֹּאמֶר לוֹ יוֹסֵף זֶה פְּתָרָנוּ שְׁלֹשֶׁת הַשְּׂרָגִים שְׁלֹשֶׁת יָמִים הֵם:	12 וַיֹּאמֶר לוֹ יוֹסֵף זֶה פְּתָרָנוּ שְׁלֹשֶׁת הַשְּׂרָגִים שְׁלֹשֶׁת יָמִים הֵם:
13 within yet three days shall Pharaoh lift up thy head, and restore thee unto thine office; and thou shalt give Pharaoh's cup into his hand, after the former manner when thou wast his butler.	13 בְּעוֹדוֹ שְׁלֹשֶׁת יָמִים יִשָּׂא פַרְעֹה אֶת־רֹאשׁוֹ וְהִשְׁיבֵהוּ עַל־כַּנּוֹ וְנָתַתְּ כּוֹס־פַּרְעֹה בְּיָדוֹ כַּמִּשְׁפָּט הָרָאשׁוֹן אֲשֶׁר הָיִיתָ מִשְׁקָהוּ:	13 בְּעוֹדוֹ שְׁלֹשֶׁת יָמִים יִשָּׂא פַרְעֹה אֶת־רֹאשׁוֹ וְהִשְׁיבֵהוּ עַל־כַּנּוֹ וְנָתַתְּ כּוֹס־פַּרְעֹה בְּיָדוֹ כַּמִּשְׁפָּט הָרָאשׁוֹן אֲשֶׁר הָיִיתָ מִשְׁקָהוּ:

(10) שריגים. זמורות ארוכות שקורין וידין: והיא כפרחת. דומה לפורחת והיא כפורחת, נדמה לי בחלומי כאלו היא פורחת, ואחר הפרח עלתה נצה ונעשה סמדר, אשפני"ר צלע"ז, ואחר כך הצטילו, והיא כד אפרחת אפיקת לצלצין, עד כאן מרגוש של פורחת. נז גדול מפרח, כדכתיב וצמר גמל יקנה נצה (ישעיה יח, ה), וכתיב ויאלץ פרה, והדר ויגזץ לין (במדבר יז, כד):

(11) ואשחט. כמרגומו ועזרית, והרצה יש צלשון משנה:

(12) שלשת ימים הם. סימן הם לך לשלשת ימים. ויש מדרשי אגדה הרצה (חולין כג):

(13) ישא פרעה את ראשו. לשון חשבון, כשיפקוד שאר עבדיו לשרת לפניו צסעודה, ימנה אותך עמהם: כנך. צסיס שלך ומושבך:

14 But have me in thy remembrance when it shall be well with thee, and show kindness, I pray thee, unto me, and make mention of me unto Pharaoh, and bring me out of this house.

15 For indeed I was stolen away out of the land of the Hebrews; and here also have I done nothing that they should put me into the dungeon.'

16 When the chief baker saw that the interpretation was good, he said unto Joseph: 'I also saw in my dream, and, behold, three baskets of white bread were on my head;

17 and in the uppermost basket there was of all manner of baked food for Pharaoh; and the birds did eat them out of the basket upon my head.'

18 And Joseph answered and said: 'This is the interpretation thereof: the three baskets are three days;

19 within yet three days shall Pharaoh lift up thy head from off thee, and shall hang thee on a tree; and the birds shall eat thy flesh from off thee.'

20 And it came to pass the third day, which was Pharaoh's birthday, that he made a feast unto all his servants; and he lifted up the head of the chief butler and the head of the chief baker among his servants.

כִּי אִם-זָכַרְתָּנִי אֶתְּךָ כַּאֲשֶׁר יִיטֵב לְךָ וְעָשִׂיתָ-נָא עִמָּדֵי חֶסֶד וְהִזְכַּרְתָּנִי אֶל-פַּרְעֹה וְהוֹצֵאתָנִי מִן-הַבַּיִת הַזֶּה:

כִּי-גִנְבָה גִנְבְּתִי מֵאֶרֶץ הָעִבְרִים וְגַם-פֹּה לֹא-עָשִׂיתִי מְאוּמָה כִּי-שָׂמוּ אֹתִי בַּבּוֹר:

וַיֵּרָא שְׂרֵה-הָאֲפִים כִּי טוֹב פָּתַר וַיֹּאמֶר אֶל-יוֹסֵף אֶף-אֲנִי בַחֲלוּמִי וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה סִלֵּי חֹרֵי עַל-רָאשֵׁי:

וּבִסֵּל הָעֲלִיוֹן מִכֹּל מֵאֲכָל פַּרְעֹה מַעֲשֶׂה אִפָּה וְהָעוֹף אָכַל אֹתָם מִן-הַסֵּל מֵעַל רָאשֵׁי:

וַיַּעַן יוֹסֵף וַיֹּאמֶר זֶה פָּתַרְנוּ שְׁלֹשֶׁת הַסֵּלִים שְׁלֹשֶׁת יָמִים הֵם:

בַּעֲזוֹד שְׁלֹשֶׁת יָמִים יִשָּׂא פַרְעֹה אֶת-רָאשֵׁךְ מֵעֲלִידָה וְתִלָּה אוֹתְךָ עַל-עֵץ וְאָכַל הָעוֹף אֶת-בְּשָׂרְךָ מֵעֲלִידָה:

וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יוֹם הַלֵּלֶדֶת אֶת-פַּרְעֹה וַיַּעַשׂ מִשְׁתֶּה לְכָל-עַבְדָּיו וַיִּשָּׂא אֶת-רָאשׁוֹ שֶׁר הַמְּשָׁקִים וְאֶת-רָאשׁ שְׂרֵה הָאֲפִים בַּתּוֹךְ עַבְדָּיו:

(14) כי אם זכרתני אתך. אשר אם זכרתני אתך, מאחר שייטצ'לך כפתרוני: ועשית נא עמדי חסד. אין נא אלא לשון נקשה:

(16) סלי חורי. סלים של נזרים קלופים חורין חורין, ובמקומנו יש הרבה, ודרך מוכרי פת כסנין שקורין אוכלי"ש, לתחם באותן סלים:

(20) יום הולדת את פרעה. יום לידתו, וקורין לו יום גיוסא. ולשון הולדת, לפי שאין הולד נולד אלא על ידי אחרים, שהיה מילדת את האשה, ועל כן היה נקראת מילדת, וכן ומוֹלְדוֹתָיִךְ בַּיּוֹם הַלֵּלֶדֶת אֹתְךָ (יחזקאל טז, ד), וכן אֲפִרֵי הַפֶּגֶם אֶת הַנֶּגַע (ויקרא יג, נה), שכיזסו על ידי אחרים: וישא את ראש וגו'. מנאס עס שאר עבדיו, שהיה מונה המשרתים

21	And he restored the chief butler back unto his butlership; and he gave the cup into Pharaoh's hand.	וַיָּשָׁב אֶת־שֵׁר הַמְּשָׁקִים עַל־מִשְׁקָהוּ וַיִּתֵּן הַכּוֹס עַל־כַּף פַּרְעֹה:	21
22	But he hanged the chief baker, as Joseph had interpreted to them.	וְאֵת שֵׁר הָאֲפִים תָּלָה בְּאֶשׁ וְיֵת רַב נַחְתוּמֵי צֶלֶב כָּמָא דְּפִשֶׁר לָהוֹן יוֹסֵף:	22
23	Yet did not the chief butler remember Joseph, but forgot him.	וְלֹא־זָכַר שֵׁר־הַמְּשָׁקִים אֶת־יוֹסֵף וַיִּשְׁכַּחְהוּ: (פ)	23 פסוקים

The Haftarah is Amos 2:6-3:8 on page 252.

XLI	And it came to pass at the end of two full years, that Pharaoh dreamed: and, behold, he stood by the river.	וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנַתִּים יָמִים וּפַרְעֹה חָלֵם וַיִּהְיֶה עֹמֵד עַל־הַיָּאָר:	מקץ לו
2	And, behold, there came up out of the river seven kine, well-favoured and fat-fleshed; and they fed in the reed-grass.	וַהֲנִיחַ מִן־הַיָּאָר עֹלֹת שֶׁבַע פָּרוֹת יְפוֹת מְרֻאָה וּבְרִיאֹת בָּשָׂר וַתַּרְעִינָה בְּאֶחָו:	2
3	And, behold, seven other kine came up after them out of the river, ill favoured and lean-fleshed; and stood by the other kine upon the brink of the river.	וַהֲנִיחַ שֶׁבַע פָּרוֹת אַחֲרוֹת עֹלֹת אַחֲרֵיהֶן מִן־הַיָּאָר רָעוֹת מְרֻאָה וְדַקּוֹת בָּשָׂר וַתַּעֲמִדְנָה אֶצְלֵי הַפָּרוֹת עַל־שֵׁפֶת הַיָּאָר:	3
4	And the ill-favoured and lean-fleshed kine did eat up the seven well-favoured and fat kine. So Pharaoh awoke.	וַתֹּאכְלֶנָּה הַפָּרוֹת הַרָעוֹת הַמְרֻאָה וְדַקּוֹת הַבָּשָׂר אֶת שֶׁבַע הַפָּרוֹת יְפוֹת הַמְרֻאָה וְהַבְּרִיאֹת וַיִּיקֶץ פַּרְעֹה:	4

שישרתו לו בצעודתו, וזכר את אלו בחוס, כמו שאו את ראש, לשון מנין: (23) ולא זכר שר המשקים. בו ציוס: וישכחהו. לאחר מכן, מפני שחלה בו יוסף לזכרו, הוזקק להיות אסור שתי שנים, שנאמר אֶשְׁרֵי הַגָּזֶר הָאֵשֶׁר אֵסֵר ה' מִצְרַיִם וְלֹא פָנָה אֶל רָעָצִים (תהלים מ, ה), ולא בטח על מצרים הקרובים רהב: (1) ויהי מקץ. כמרגמו מסוף, וכל לשון קץ, סוף הוא: על היאור. כל שאר נהרות אינם קרובים יאורים, חוץ מנילוס, מפני שכל הארץ עשוין יאורים יאורים זידי אדם, ונילוס עולה בחוס ומשקה אותם, לפי שאין גשמים יורדין במצרים מדיר כשאר ארצות: (2) יפות מראה. סימן הוא לימי השוע, שהצביות נראות יפות זו לזו, שאין עין צריה לרה בצרחה: באחו. באגס, מריש"ק בלע"ז, כמו אָגָא אָחו: (3) ודקות בשר. טינצי"ש בלע"ז, לשון דק: (4) ותאכלנה. סימן שמהא כל שמחת השוע נשכחת צימי הרעב:

<p>5 And he slept and dreamed a second time: and, behold, seven ears of corn came up upon one stalk, rank and good.</p>	<p>וַיִּישָׁן וַיִּחְלֹם שְׁנִית וַהֲנִיחַ שִׁבְעַת עֲלֹת בְּקִנְיָה אֶחָד בְּרִיאֹת וטִבּוֹת:</p>	<p>וַיִּישָׁן וַיִּחְלֹם שְׁנִית וַהֲנִיחַ שִׁבְעַת עֲלֹת בְּקִנְיָה אֶחָד בְּרִיאֹת וטִבּוֹת:</p>
<p>6 And, behold, seven ears, thin and blasted with the east wind, sprung up after them.</p>	<p>וַהֲנִיחַ שִׁבְעַת עֲלֹת קָדִים צְמָחוֹת אַחֲרֵיהֶן:</p>	<p>וַהֲנִיחַ שִׁבְעַת עֲלֹת קָדִים צְמָחוֹת אַחֲרֵיהֶן:</p>
<p>7 And the thin ears swallowed up the seven rank and full ears. And Pharaoh awoke, and, behold, it was a dream.</p>	<p>וַתִּבְלַעְנָה הַשְּׁבִלִים הַדְּקוֹת אֶת שִׁבְעַת הַבְּרִיאֹת וַהֲמַלְאֹת וַיִּיקָץ פַּרְעֹה וַהֲנִיחַ חֲלוֹם:</p>	<p>וַתִּבְלַעְנָה הַשְּׁבִלִים הַדְּקוֹת אֶת שִׁבְעַת הַבְּרִיאֹת וַהֲמַלְאֹת וַיִּיקָץ פַּרְעֹה וַהֲנִיחַ חֲלוֹם:</p>
<p>8 And it came to pass in the morning that his spirit was troubled; and he sent and called for all the magicians of Egypt, and all the wise men thereof; and Pharaoh told them his dream; but there was none that could interpret them unto Pharaoh.</p>	<p>וַהֲנִיחַ בַּצֹּפְרָא וּמִטְרָפָא רֹחִיָּה וַיִּשְׁלַח וַיִּקְרָא יָת כָּל חֲרָשֵׁי מִצְרַיִם וְיָת כָּל חֲכִימָהָא וַאֲשַׁתֵּי פִרְעֹה לֵהוֹן יָת חֲלָמִיהָ וְלִית דְּפִשֵּׁר יָתְהוֹן לִפְרֻעָה:</p>	<p>וַיְהִי בַּבֹּקֶר וַתִּפְּעֵם רֹחֹו וַיִּשְׁלַח וַיִּקְרָא אֶת־כָּל־חֲרָטְמֵי מִצְרַיִם וְאֶת־כָּל־חֲכָמֶיהָ וַיְסַפֵּר פִּרְעֹה לָהֶם אֶת־חֲלָמוֹ וְאִין־פּוֹתֵר אוֹתָם לִפְרֻעָה:</p>
<p>9 Then spoke the chief butler unto Pharaoh, saying: 'I make mention of my faults this day:</p>	<p>וּמַלְּיָל רַב שָׁקִי עִם פִּרְעֹה לְמִימַר יָת סוּרְחָנִי אֲנָא מִדְּכַר יוֹמָא דִּין:</p>	<p>וַיְדַבֵּר שַׂר הַמִּשְׁקִים אֶת־פִּרְעֹה לֵאמֹר אֶת־חֲטָאִי אֲנִי מוֹדִיר הַיּוֹם:</p>
<p>10 Pharaoh was wroth with his servants, and put me in the ward of the house of the captain of the guard, me and the chief baker.</p>	<p>פִּרְעֹה רָגִזוּ עַל עַבְדֹּהִי וַיִּתֵּב אֹתִי בְּמִשְׁמַר בֵּית שַׂר הַטְּבָחִים אֹתִי וְאֶת שַׂר הָאֲפִים:</p>	<p>פִּרְעֹה קָצַף עַל־עַבְדָּיו וַיִּתֵּן אֹתִי בְּמִשְׁמַר בֵּית שַׂר הַטְּבָחִים אֹתִי וְאֶת שַׂר הָאֲפִים:</p>
<p>11 And we dreamed a dream in one night, I and he; we dreamed each man according to the interpretation of his dream.</p>	<p>וַנִּחְלָמָה חֲלוֹם בְּלַיְלָה אֶחָד אֲנִי וְהוּא אִישׁ כְּפִתְרוֹן חֲלָמוֹ חֲלָמָנוּ:</p>	<p>וַנִּחְלָמָה חֲלוֹם בְּלַיְלָה אֶחָד אֲנִי וְהוּא אִישׁ כְּפִתְרוֹן חֲלָמוֹ חֲלָמָנוּ:</p>

- (5) בקנה אחד. טואיד"ל זלע"ז: בריאות. שיינ"ש זלע"ז:
(6) ושדופות. השלי"ד זלע"ז. וסקיפן קדום, חזונו, לשון משקוף, החזונו תמיד על ידי הדלת המכה עליו: קדים.
רוח מזרחית, שקורין צי"א:
(7) הבריאות. שיינ"ש זלע"ז: והנה חלום. והנה נשלו חלום שלם לפניו והוצרך לפותרים:
(8) ותפעם רוחו. ומטרפא רוחיה, מקשקשת צמחו כפעמון, וצנזוכדנר הוא אומר וַתִּפְּעֵם רֹחֹו (דניאל ב, א), לפי שהיו שם שתי פעימות, שכתם החלום והעלמת פתרונו (צ"ר פט, ה): חרשמי. הנחרים צטימי מתים, ששואלים בעצמות. (טימי הן עצמות זלשון ארמי, וצמנה בית שהוא מלא טמיא, מלא עצמות): ואין פותר אותם לפרעה. פותרים היו אותם, אבל לא לפרעה, שלא היה קולן נכנס בצאניו, ולא היה לו קורת רוח צפתרונו, שהיו אומרים שבע צנות אחת מוליד, שבע צנות אחת קוצר (צ"ר פט, ו):
(11) איש כפתרון חלומו. חלום הראוי לפתרון שנפתר לנו, ודומה לו:

<p>12 And there was with us there a young man, a Hebrew, servant to the captain of the guard; and we told him, and he interpreted to us our dreams; to each man according to his dream he did interpret.</p>	<p>וְשָׁם אִתָּנוּ נָעַר עִבְרִי עֹבֵד לְשַׂר הַטַּבָּחִים וְנִסְפָּר-לוֹ וַיַּפְתֵּר-לָנוּ אֶת-חֲלֻמֹּתֵינוּ אִישׁ כְּחֻלְמוֹ פֶּתֵר:</p>	<p>12 וְשָׁם אִתָּנוּ נָעַר עִבְרִי עֹבֵד לְשַׂר הַטַּבָּחִים וְנִסְפָּר-לוֹ וַיַּפְתֵּר-לָנוּ אֶת-חֲלֻמֹּתֵינוּ אִישׁ כְּחֻלְמוֹ פֶּתֵר:</p>
<p>13 And it came to pass, as he interpreted to us, so it was: I was restored unto mine office, and he was hanged.</p>	<p>וַיְהִי כַּאֲשֶׁר פִּתְרָה-לָנוּ כֵּן הָיָה אֵתִי הֵשִׁיב עַל-כִּנִּי וְאֵתוֹ תָּלָה:</p>	<p>13 וַיְהִי כַּאֲשֶׁר פִּתְרָה-לָנוּ כֵּן הָיָה אֵתִי הֵשִׁיב עַל-כִּנִּי וְאֵתוֹ תָּלָה:</p>
<p>14 Then Pharaoh sent and called Joseph, and they brought him hastily out of the dungeon. And he shaved himself, and changed his raiment, and came in unto Pharaoh.</p>	<p>וַיִּשְׁלַח פַּרְעֹה וַיִּקְרָא אֶת-יוֹסֵף וַיִּרְיָצֵהוּ מִן-הַבּוֹר וַיִּגְלַח וַיַּחֲלֵף שְׂמֻלָּתוֹ וַיָּבֹא אֶל-פַּרְעֹה:</p>	<p>14 וַיִּשְׁלַח פַּרְעֹה וַיִּקְרָא אֶת-יוֹסֵף וַיִּרְיָצֵהוּ מִן-הַבּוֹר וַיִּגְלַח וַיַּחֲלֵף שְׂמֻלָּתוֹ וַיָּבֹא אֶל-פַּרְעֹה:</p>
<p>15 And Pharaoh said unto Joseph: 'I have dreamed a dream, and there is none that can interpret it; and I have heard say of thee, that when thou hearest a dream thou canst interpret it.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל-יוֹסֵף חֲלוֹם חֲלַמְתִּי וּפְתָר אֵין אֵתוֹ וָאֲנִי שָׁמַעְתִּי עָלֶיךָ לֵאמֹר תִּשְׁמַע חֲלוֹם לִפְתֹּר אֹתוֹ:</p>	<p>15 וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל-יוֹסֵף חֲלוֹם חֲלַמְתִּי וּפְתָר אֵין אֵתוֹ וָאֲנִי שָׁמַעְתִּי עָלֶיךָ לֵאמֹר תִּשְׁמַע חֲלוֹם לִפְתֹּר אֹתוֹ:</p>
<p>16 And Joseph answered Pharaoh, saying: 'It is not in me; God will give Pharaoh an answer of peace.'</p>	<p>וַיַּעַן יוֹסֵף אֶת-פַּרְעֹה לֵאמֹר בְּלִעָדִי אֱלֹהִים יַעֲנֶה אֶת-שְׁלוֹם פַּרְעֹה:</p>	<p>16 וַיַּעַן יוֹסֵף אֶת-פַּרְעֹה לֵאמֹר בְּלִעָדִי אֱלֹהִים יַעֲנֶה אֶת-שְׁלוֹם פַּרְעֹה:</p>
<p>17 And Pharaoh spoke unto Joseph: 'In my dream, behold, I stood upon the brink of the river.</p>	<p>וַיַּלִּיל פַּרְעֹה עִם יוֹסֵף בְּחֻלְמִי הִנְנִי עֹמֵד עַל-שִׁפְתַּת הַיָּאָר:</p>	<p>17 וַיַּלִּיל פַּרְעֹה אֶל-יוֹסֵף בְּחֻלְמִי הִנְנִי עֹמֵד עַל-שִׁפְתַּת הַיָּאָר:</p>
<p>18 And, behold, there came up out of the river seven kine, fat-fleshed and well-favoured; and they fed in the reedgrass.</p>	<p>וַהֲנִה מִן-הַיָּאָר עֹלֹת שִׁבְעַת פָּרוֹת בְּרִיאֹת בָּשָׂר וַיַּפֵּת תֹּאֵר וַתִּרְעֶינָה בָּאָחוּ:</p>	<p>18 וַהֲנִה מִן-הַיָּאָר עֹלֹת שִׁבְעַת פָּרוֹת בְּרִיאֹת בָּשָׂר וַיַּפֵּת תֹּאֵר וַתִּרְעֶינָה בָּאָחוּ:</p>

- (12) נער עברי עבד. ארורים הרשעים, שאין טובתם שלמה, מזכירו כלשון ציון: נער. שוטה, ואין ראוי לגדולה: עברי. אפילו לשוננו אינו מכיר: עבד. וכחוצ בנימוסי מזרים, שאין עצד מולך ולא לוצש צגדי שרים. (ס"א שירים וכן גרס רא"ם): איש בחלומו. לפי החלום וקרוצ לענינו:
- (13) השיב על כני. פרעה הזכר למעלה, כמו שאמר פרעה קצף על עצדיו, הרי מקרא קצר לשון, ולא פירש מי השיב, לפי שאין צריך לפרש מי השיב, מי שצידו להשיב, והוא פרעה, וכן דרך כל מקראות קצרים, על מי שעליו לעשות הם סותמים את הדבר:
- (14) מן הבור. מן בית הסוהר, שהוא עשוי כמין גומא, וכן כל צור שצמקרא לשון גומא הוא, ואף אם אין צו מים קרוי צור, פוש"י בלע"ז: ויגלח. מפני כבוד המלכות (צ"ר פט, ט):
- (15) תשמע חלום לפתור אתו. תאזין ותצין חלום לפתור אותו: תשמע. לשון הצנה והאזנה, כמו שמע יוסף, אֲשֶׁר לֹא תִשְׁמַע לָשׁוֹן, אַנְטִיגֵדֶר"א בלע"ז
- (16) בלעדי. אין הסכמה משלי, אלא אלהים יענה, יתן ענייה צפי לשלום פרעה:

<p>19 And, behold, seven other kine came up after them, poor and very ill-favoured and lean-fleshed, such as I never saw in all the land of Egypt for badness.</p>	<p>וְהָיָה שִׁבְע־פָּרוֹת אַחֲרוֹת עֲלֹת אַחֲרֵיהֶן דָּלוֹת וְרָעוֹת תֹּאֵר מְאֹד וְרַקּוֹת בָּשָׂר לֹא־רָאִיתִי כִּהְנָה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם לָרָע: וְהָיָה שִׁבְעַתָּה תֹרֵן אַחֲרֵיהֶן סֵלִיקָא בְּתַרְיָהוֹן חֲסִיכָן וּבִישָׁן לְמַחְוִי לַחֲדָא וְחֲסִירָן בְּסַר לֹא חֲזִיתִי דְקֻתָּהוֹן בְּכָל אֶרֶעָא דְמִצְרַיִם לְבִישָׁו:</p>	<p>19 וְהָיָה שִׁבְע־פָּרוֹת אַחֲרוֹת עֲלֹת אַחֲרֵיהֶן דָּלוֹת וְרָעוֹת תֹּאֵר מְאֹד וְרַקּוֹת בָּשָׂר לֹא־רָאִיתִי כִּהְנָה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם לָרָע:</p>
<p>20 And the lean and ill-favoured kine did eat up the first seven fat kine.</p>	<p>וְתֹאכְלֵנָה תְּפָרוֹת הָרַקּוֹת וְהָרָעוֹת אֶת שִׁבְעַתָּה תֹרֵתָא וּבִישָׁתָא יֵת שִׁבְעַתָּה תֹרֵתָא קְדַמִּיתָא פְּטִימָתָא:</p>	<p>20 וְתֹאכְלֵנָה תְּפָרוֹת הָרַקּוֹת וְהָרָעוֹת אֶת שִׁבְעַתָּה תֹרֵתָא וּבִישָׁתָא יֵת שִׁבְעַתָּה תֹרֵתָא קְדַמִּיתָא פְּטִימָתָא:</p>
<p>21 And when they had eaten them up, it could not be known that they had eaten them; but they were still ill-favoured as at the beginning. So I awoke.</p>	<p>וְתִבְאָנָה אֶל־קִרְבָּנָה וְלֹא נֹדַע כִּי־בָאוּ אֶל־קִרְבָּנָה וּמִרְאֵיהֶן לֹעַ פֶּאֶשֶׁר בַּתְּחִלָּה וְאִיקָץ: וְעֹלָא לְמַעֲיָהוֹן וְלֹא אֲתִידַע אֲרִי עֹלָא לְמַעֲיָהוֹן וּמִחֲזִיָּהוֹן בִּישׁ כַּד בְּקַדְמִיתָא וְאַתְעֵרִית:</p>	<p>21 וְתִבְאָנָה אֶל־קִרְבָּנָה וְלֹא נֹדַע כִּי־בָאוּ אֶל־קִרְבָּנָה וּמִרְאֵיהֶן לֹעַ פֶּאֶשֶׁר בַּתְּחִלָּה וְאִיקָץ:</p>
<p>22 And I saw in my dream, and, behold, seven ears came up upon one stalk, full and good.</p>	<p>וְאִרְאָא בְּחֻלְמִי וְהִנֵּהוּ שִׁבְעַתָּה שְׂבָלִים עֹלֹת בְּקִנְיָה אֶחָד מִלָּאָת וּטְבוֹת:</p>	<p>22 וְאִרְאָא בְּחֻלְמִי וְהִנֵּהוּ שִׁבְעַתָּה שְׂבָלִים עֹלֹת בְּקִנְיָה אֶחָד מִלָּאָת וּטְבוֹת:</p>
<p>23 And, behold, seven ears, withered, thin, and blasted with the east wind, sprung up after them.</p>	<p>וְהִנֵּה שִׁבְעַתָּה שְׂבָלִים צָנָמוֹת דְּקֻוֹת שְׂדֵפוֹת קָדִים צִמְחוֹת אַחֲרֵיהֶם: וְהָיָה שִׁבְעַתָּה שְׂבָלִין נֶצֶן לְקִנְיָן שְׂקִיפָן קָדִים צִמְחוֹן בְּתַרְיָהוֹן:</p>	<p>23 וְהִנֵּה שִׁבְעַתָּה שְׂבָלִים צָנָמוֹת דְּקֻוֹת שְׂדֵפוֹת קָדִים צִמְחוֹת אַחֲרֵיהֶם:</p>
<p>24 And the thin ears swallowed up the seven good ears. And I told it unto the magicians; but there was none that could declare it to me.</p>	<p>וְתִבְלַעְן הַשְּׂבָלִים הַדְּקֹת אֶת שִׁבְעַתָּה הַטְּבוֹת וְאָמַרְתִּי לְחֹרְטָמִים וְאִין מְגִיד לִי: וּבְלַעָא שְׂבָלִיא לְקִיתָא יֵת שִׁבְעַתָּה שְׂבָלִיא טְבָתָא וְאַמְרִית לְחֹרְשִׁיא וְלִית דְּמַחְוִי לִי:</p>	<p>24 וְתִבְלַעְן הַשְּׂבָלִים הַדְּקֹת אֶת שִׁבְעַתָּה הַטְּבוֹת וְאָמַרְתִּי לְחֹרְטָמִים וְאִין מְגִיד לִי:</p>
<p>25 And Joseph said unto Pharaoh: 'The dream of Pharaoh is one; what God is about to do He hath declared unto Pharaoh.</p>	<p>וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־פַּרְעֹה חֲלוֹם פַּרְעֹה אֶחָד הוּא אֶת אֲשֶׁר הָאֱלֹהִים עָשָׂה הִגִּיד לְפַרְעֹה: וְאָמַר יוֹסֵף לְפַרְעֹה חֲלוֹם דְּפַרְעֹה חֵד הוּא יֵת דִּי עֲתִיד לְמַעֲבַד חוֹי לְפַרְעֹה:</p>	<p>25 וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־פַּרְעֹה חֲלוֹם פַּרְעֹה אֶחָד הוּא אֶת אֲשֶׁר הָאֱלֹהִים עָשָׂה הִגִּיד לְפַרְעֹה:</p>
<p>26 The seven good kine are seven years; and the seven good ears are seven years: the dream is one.</p>	<p>שִׁבְעַתָּה פְּרִת הַטְּבוֹת שִׁבְעַתָּה שָׁנִים הִנֵּה וְשִׁבְעַתָּה הַשְּׂבָלִים הַטְּבוֹת שִׁבְעַתָּה שָׁנִים הִנֵּה חֲלוֹם אֶחָד הוּא: שִׁבְעַתָּה תֹרֵתָא טְבָתָא שִׁבְעַתָּה שָׁנִיא אֲנִין וְשִׁבְעַתָּה שְׂבָלִיא טְבָתָא שִׁבְעַתָּה שָׁנִיא אֲנִין חֲלוֹם חֵד הוּא:</p>	<p>26 שִׁבְעַתָּה פְּרִת הַטְּבוֹת שִׁבְעַתָּה שָׁנִים הִנֵּה וְשִׁבְעַתָּה הַשְּׂבָלִים הַטְּבוֹת שִׁבְעַתָּה שָׁנִים הִנֵּה חֲלוֹם אֶחָד הוּא:</p>

(19) דלות. כחושות, כמו מדוע אָסֶה קָכָה דָּל (שמואל"ז יג, 7). דאמנון: ורקות בשר. כל לשון רקות שזמקרא, חסרי צער, ונלע"ז בלוא"ש: (23) צנמות. נזנח בלשון ארמי סלע, הרי הן כעץ בלי לחות, וקשות כסלע. ותרגומו נזן לקין, נזן, אין זהן אלא הנז, לפי שנתרוקנו מן הזרע: (26) שבע שנים. ושבע שנים. כלן אינן אלא שבע, ואשר נשנה החלום פעמים, לפי שהדבר מזומן, כמו שפירש לו בן צוף, ועל השנות החלום וגו'. שבע שנים הטובות נאמר הגיד לפרעה, לפי שהיה סמוך, ושבע שני רעב נאמר הראה את פרעה,

<p>27 And the seven lean and ill-favoured kine that came up after them are seven years, and also the seven empty ears blasted with the east wind; they shall be seven years of famine.</p>	<p>וּשְׁבַע הַפְּרוֹת הָרָקוֹת וְהָרַעַת הָעֵלֶת אַחֲרֵיהֶן שִׁבַּע שָׁנִים הֵנָּה וּשְׁבַע הַשִּׁבְלִים הָרָקוֹת שְׂדֵפוֹת הַקָּדִים יִהְיוּ שִׁבַּע שָׁנֵי רָעָב:</p>	<p>27 וּשְׁבַע הַפְּרוֹת הָרָקוֹת וְהָרַעַת הָעֵלֶת אַחֲרֵיהֶן שִׁבַּע שָׁנִים הֵנָּה וּשְׁבַע הַשִּׁבְלִים הָרָקוֹת שְׂדֵפוֹת הַקָּדִים יִהְיוּ שִׁבַּע שָׁנֵי רָעָב:</p>
<p>28 That is the thing which I spoke unto Pharaoh: what God is about to do He hath shown unto Pharaoh.</p>	<p>הוּא הַדְּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אִלַּי עִם פַּרְעֹה דִּי עָתִיד לַמַּעֲבָד אַחֲזִי יֵת פַּרְעֹה:</p>	<p>28 הוּא הַדְּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אִלַּי עִם פַּרְעֹה דִּי עָתִיד לַמַּעֲבָד אַחֲזִי יֵת פַּרְעֹה:</p>
<p>29 Behold, there come seven years of great plenty throughout all the land of Egypt.</p>	<p>הִנֵּה שִׁבַּע שָׁנִים בָּאוֹת שִׁבַּע רַבָּא בְּכָל אֶרֶץ מִצְרָיִם:</p>	<p>29 הִנֵּה שִׁבַּע שָׁנִים בָּאוֹת שִׁבַּע גָּדוֹל בְּכָל-אֶרֶץ מִצְרָיִם:</p>
<p>30 And there shall arise after them seven years of famine; and all the plenty shall be forgotten in the land of Egypt; and the famine shall consume the land;</p>	<p>וַיָּקֻמוּן שִׁבַּע שָׁנֵי כַּפָּא בְּתַרְיָהוֹן וַיִּתְּנִשִּׁי כָּל סְבָעָא בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם וַיִּשְׁיִצִי כַּפָּא יֵת עֲמָא דְאֶרֶץ:</p>	<p>30 וַיָּקֻמוּ שִׁבַּע שָׁנֵי רָעָב אַחֲרֵיהֶן וַיִּנְשָׁכּוּ כָּל-הַשִּׁבַּע בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם וְכָלָה הָרָעָב אֶת-הָאֶרֶץ:</p>
<p>31 and the plenty shall not be known in the land by reason of that famine which followeth; for it shall be very grievous.</p>	<p>וְלֹא יִיָּדַע הַשִּׁבַּע בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם וְלֹא יִיָּדַע סְבָעָא בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם כִּי-כָבֵד הוּא מְאֹד:</p>	<p>31 וְלֹא-יִיָּדַע הַשִּׁבַּע בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם וְלֹא יִיָּדַע סְבָעָא בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם כִּי-כָבֵד הוּא מְאֹד:</p>
<p>32 And for that the dream was doubled unto Pharaoh twice, it is because the thing is established by God, and God will shortly bring it to pass.</p>	<p>וְעַל הַשְּׁנֵאוֹת הַחֲלוֹם אִלַּי-פַּרְעֹה פַּעַמַּיִם כִּי-נִכּוֹן הַדְּבָר מֵעַם הָאֱלֹהִים וּמִמָּחֵר הָאֱלֹהִים לַעֲשֹׂתוֹ:</p>	<p>32 וְעַל הַשְּׁנֵאוֹת הַחֲלוֹם אִלַּי-פַּרְעֹה פַּעַמַּיִם כִּי-נִכּוֹן הַדְּבָר מֵעַם הָאֱלֹהִים וּמִמָּחֵר הָאֱלֹהִים לַעֲשֹׂתוֹ:</p>
<p>33 Now therefore let Pharaoh look out a man discreet and wise, and set him over the land of Egypt.</p>	<p>וְכַעַן יַחְזִי פַרְעֹה גִבֹּר סוֹכֵלְתָן וְחָכָם וַיִּשְׁתַּחֲוֶה עַל אֶרֶץ מִצְרָיִם:</p>	<p>33 וְעַתָּה יֵרָא פַרְעֹה אִישׁ נָכוֹן וַיִּשְׁתַּחֲוֶה עַל-אֶרֶץ מִצְרָיִם:</p>
<p>34 Let Pharaoh do this, and let him appoint overseers over the land, and take up the fifth part of the land of Egypt in the seven years of plenty.</p>	<p>יַעֲבִיד פַּרְעֹה וַיִּמְנֵי מְהִימָנִין עַל אֶרֶץ וַיִּזְרְזוּן יֵת אֶרֶץ מִצְרָיִם בְּשִׁבַּע שָׁנֵי סְבָעָא:</p>	<p>34 יַעֲשֶׂה פַרְעֹה וַיִּפְקֹד פְּקָדִים עַל-הָאֶרֶץ וַיַּחֲמֹשׁ אֶת-אֶרֶץ מִצְרָיִם בְּשִׁבַּע שָׁנֵי הַשִּׁבַּע:</p>

לפי שהיה הדבר מופלג ורחוק נופל צו לשון מראה:

(30) ונשכח כל השבע. הוא פתרון הצליעה:

(31) ולא יודע השבע. הוא פתרון ולא נודע כי צאו אל קרצנה:

(32) נכון. מזומן:

(34) וחמש. כתרוממו ויזרז, וכן וַיַּחֲמֹשׁ:

<p>And let them gather all the food of these good years that come, and lay up corn under the hand of Pharaoh for food in the cities, and let them keep it.</p>	<p>וַיִּקְבְּצוּ אֶת־כָּל־אֹכֶל הַשָּׁנִים הַטֹּבֹת הַבָּאת הָאֵלֶּה וַיַּצְבְּרוּ־ בָר תַּחַת יַד־פַּרְעֹה אֹכֶל בָּעָרִים וּשְׁמָרוּ:</p>
<p>And the food shall be for a store to the land against the seven years of famine, which shall be in the land of Egypt; that the land perish not through the famine.'</p>	<p>וְהָיָה הָאֹכֶל לִפְקֻדֹן לָאָרֶץ לְשִׁבַּע שָׁנֵי הָרָעָב אֲשֶׁר תִּהְיֶינָה בָּאָרֶץ מִצָּרִים וְלֹא־תִפְרֹת הָאָרֶץ בְּרָעָב:</p>
<p>And the thing was good in the eyes of Pharaoh, and in the eyes of all his servants.</p>	<p>וַיִּיטֹב הַדָּבָר בְּעֵינֵי פַרְעֹה וּבְעֵינֵי כָל־עֲבָדָיו:</p>
<p>And Pharaoh said unto his servants: 'Can we find such a one as this, a man in whom the spirit of God is?'</p>	<p>וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־עֲבָדָיו הֲנִמְצָא כֹזֶה אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ הַנְּשֹׁפָה בְּדִין גֹּבֵר דְּרוּחַ אֱלֹהִים בּוֹ:</p>
<p>And Pharaoh said unto Joseph: 'Forasmuch as God hath shown thee all this, there is none so discreet and wise as thou.</p>	<p>וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יֹסֵף אַחֲרֵי הוֹדִיעַ אֱלֹהִים אוֹתָהּ אֶת־כָּל־זֹאת אֵין־נִבּוֹן וְחָכָם כָּמוֹךָ:</p>
<p>Thou shalt be over my house, and according unto thy word shall all my people be ruled; only in the throne will I be greater than thou.'</p>	<p>אֹתָהּ תִּהְיֶה עַל־בֵּיתִי וְעַל־פִּיךָ יִשָּׁק כָּל־עַמִּי רַק הַכִּסֵּא אֲנִי מִמֶּךָ:</p>
<p>And Pharaoh said unto Joseph: 'See, I have set thee over all the land of Egypt.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יֹסֵף רְאֵה נָתַתִּי אֹתָךְ עַל כָּל־אֶרֶץ מִצְרָיִם:</p>

(35) את כל אכל. שם דבר הוא, לפיכך טעמו כאל"ף ונקוד צפתח קטן, ואוכל שהוא פועל, כגון פי כל אוכל חלז, טעמו למטה כז' ונקוד קמן קטן: תחת יד פרעה. צרשמו וצאורותיו:
(36) והיה האכל. הצבור, כשאר פקדון הגנוז לקיום הארץ:
(37) הנמצא כזה. כתרומתו הנשכח כדין, אם נלך ונצטנו הנמצא כמוהו. הנמצא לשון תמיהה, וכן כל ה"א המשמשת כראש תיבה ונקודה כחטף פתח:
(38) אין נבון וחכם כמוך. לצקש איש נבון וחכם שאמר, לא נמצא כמוך:
(39) ישק. יתן, יתפרנס, כל זרכי עמי יהיו נעשים על ידך, כמו ויגן מִשֶׁק בֵּיתִי (צראשית טו, ז), וכמו נִשְׁקוּ צָר (תהלים ז, יז), גרנישו"ן גלע"ז רק הכסא. שיהיו קורין לי מלך: כסא. לשון של המלוכה, כמו ויגדל אֶת פָּסָאָּ מִפָּסָאָּ הַדּוֹנִי הַמֶּלֶךְ:
(40) נתתי אתך. מניתי יתך, ואף על פי כן לשון נמיהה הוא, כמו וְלִמְסָדָּ עֲלִיוֹן. צין לגדולה צין לשפלות נופל לשון נמיהה עליו, כמו נִמְסִי אֶתְכֶם וְנָצִים וְשָׁפְלִים (מלאכי ז, ט):

- 42 And Pharaoh took off his signet ring from his hand, and put it upon Joseph's hand, and arrayed him in vestures of fine linen, and put a gold chain about his neck. וַיֹּסֶר פַּרְעֹה אֶת־טַבַּעְתּוֹ מֵעַל יָדוֹ וַיִּתֵּן אֹתָהּ עַל־יַד יוֹסֵף וַיַּלְבֵּשׁ אֹתוֹ בְּגָדֵי־שֵׁשׁ וַיַּשֶּׂם רֶבֶד הַזֶּהָב עַל־צוּאָרוֹ: וַאֲעֲדִי פַרְעֹה יָת עֲזָקְתִּיהָ מֵעַל יְדֶיהָ וַיַּהַב יָתָהּ עַל יָדָא דְיוֹסֵף וַאֲלַבִּישׁ יָתִיהָ לְבוּשֵׁין דְּבוּיָן וְשׁוּי מְנִיכָא דְדֶהָבָא עַל צוּרִיהָ:
- 43 And he made him to ride in the second chariot which he had; and they cried before him: 'Abrech'; and he set him over all the land of Egypt. וַיַּרְכֵּב אֹתוֹ בְּמַרְכָּבַת הַמִּשְׁנָה אֲשֶׁר־לּוֹ וַיִּקְרָאוּ לְפָנָיו אֲבֹרֶךְ וַנִּתֵּן אֹתוֹ עַל כָּל־אֶרֶץ מִצְרָיִם: וַאֲרָכִיב יָתִיהָ בְּמַרְכָּבָא תַנְיִיתָא דִּילִיָּה וַאֲכָרְיוֹ קְדָמוּהִי דִּין אֲבָא לְמַלְכָא וּמִנִּי יָתִיהָ עַל כָּל אֶרֶעָא דְּמִצְרַיִם:
- 44 And Pharaoh said unto Joseph: 'I am Pharaoh, and without thee shall no man lift up his hand or his foot in all the land of Egypt.' וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף אֲנִי פַרְעֹה וּבִלְעָדֶיךָ לֹא־יָרִים אִישׁ אֶת־יָדוֹ וְאֶת־רַגְלוֹ בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם: וַאֲמַר פַּרְעֹה לְיוֹסֵף אֲנָא פַרְעֹה וְכֹר מִמִּימָרְךָ לֹא יָרִים גְּבֹר יָת יְדִיהָ לְמִיחַד זֵין וְיָת רַגְלִיהָ לְמַרְכָּב עַל סוּסָא בְּכָל אֶרֶעָא דְּמִצְרַיִם:
- 45 And Pharaoh called Joseph's name Zaphenath-paneah; and he gave him to wife Asenath the daughter of Poti-phares priest of On. And Joseph went out over the land of Egypt.— וַיִּקְרָא פַרְעֹה שֵׁם־יוֹסֵף צַפְנַת פַּעֲנָח וַיִּתֵּן־לּוֹ אֶת־אֲסֵנַת בַּת־פּוֹטִי פַרְעֵ (בְּסַפְרֵי תִימֹן פּוֹטִיפַרַע בְּתִיבָה אַחַת) כְּהֵן אֵן לְאִשָּׁה וַיֵּצֵא יוֹסֵף עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם: וַיִּקְרָא פַרְעֹה שׁוֹם יוֹסֵף גְּבֹרָא דְּמִשְׁמָרְן גִּלְיָן לִיָּה וַיַּהַב לִיָּה יָת אֲסֵנַת בַּת פּוֹטִיפַרַע רַבָּא דְּאוֹן לְאִתּוֹ וַנִּפְק יוֹסֵף שְׁלִיט עַל אֶרֶעָא דְּמִצְרַיִם:
- 46 And Joseph was thirty years old when he stood before Pharaoh king of Egypt.— And Joseph went out from the presence of Pharaoh, and went throughout all the land of Egypt. וַיּוֹסֶף בֶּן־שְׁלֹשִׁים שָׁנָה בְּעָמְדוֹ לְפָנֵי פַרְעֹה מִלְּךְ־מִצְרָיִם וַיֵּצֵא יוֹסֵף מִלְּפָנֵי פַרְעֹה וַיַּעֲבֹר בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם: וַיּוֹסֶף בֶּר תַּלְתִּין שָׁנִין כַּד קָם קָדָם פַּרְעֹה מַלְכָא דְּמִצְרַיִם וַנִּפְק יוֹסֵף מִן קָדָם פַּרְעֹה וַעֲבַר בְּכָל אֶרֶעָא דְּמִצְרַיִם:
- 47 And in the seven years of plenty the earth brought forth in heaps. וַתַּעֲשׂ הָאֶרֶץ בְּשִׁבְעַ שְׁנֵי הַשָּׁבָע לְקַמְצִים: וּכְנָשׁוּ דִּיְרֵי אֶרֶעָא בְּשִׁבְעַ שְׁנֵי סַבְעָא עֲבִירָא לְאוּצְרִין:

(42) ויסר פרעה את טבעתו. נתינת טבעת המלך, היא אות למי שנותנה לו, להיות שני לו לגדולה: בגדי שש. דבר חשיבות הוא צמרים: רביד. ענק, ועל שהוא ראש בצבעות קרוי רביד, וכן רבדתי ערשי (משלי ז, טז), רשמי ערשי מרפפות. כלשון משנה מוקף רובדין של אבן. על הרובד שבעזרה והיא רשפה:

(43) במרכבת המשנה. השניה למרכבתו, המהלכת אלל שלו: אברך. כמרגומו דין אבא למלכא רך כלשון ארמי מלך, צהשומפין (צבא צמרא ד). לא ריכא ולא צר ריכא. וצדצרי אגדה (ספרי דברים סוף פ"א) דרש ר' יהודה, אברך זה יוסף, שהוא אצ צמכמה ורך צשנים, אמר לו צן דורמסקית, עד מחי אמה מעוות עלינו את הכתובים אין אברך אלל לשון צרכים, שהכל היו נכנסין לפניו ויואלין תחת ידו, כענין שנאמר ונתון אותו וגו':

(44) אני פרעה. שיש יכולת בידי לגזור גזרה על מלכותי, ואני גוזר שלא ירים איש את ידו: ובלעדך. שלא צרשומך. דבר אחר אני פרעה, אני אהיה מלך, וצלעדך וגו', וזה דוגמת רק הכסא: את ידו ואת רגלו. כמרגומו:

(45) צפנת פענח. מפרש הפסוק, ואין לפענח דמיון צמקרא: פוטי פרע. הוא פוטיפר, וקרא פוטי פרע על שנמסרם מאליו, לפי שחמד את יוסף למשכב זכר (סוטה יג):

<p>48 And he gathered up all the food of the seven years which were in the land of Egypt, and laid up the food in the cities; the food of the field, which was round about every city, laid he up in the same.</p>	<p>וַיִּקְבֹּץ אֶת־כָּל־אֲכָלוֹ שְׁבַע וַיִּבְנֶה יֵת כָּל עֲבוּר שְׁבַע שָׁנִים דִּהְיוּהָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּהְיֶה עֲבוּרָא בְּקִרְוֵיָא עֲבוּר חֻקְל קִרְתָּא דְּבִסְחָרְנָהָ יִהְיֶה בְּגִנָּה:</p>	<p>48 וַיִּקְבֹּץ אֶת־כָּל־אֲכָלוֹ שְׁבַע שָׁנִים אֲשֶׁר הָיוּ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּתֵּן־אֲכָל בְּעָרִים אֲכָל־שָׂדֶה־הָעִיר אֲשֶׁר סְבִיבֹתֶיהָ נָתַן בְּתוֹכָהּ:</p>
<p>49 And Joseph laid up corn as the sand of the sea, very much, until they left off numbering; for it was without number.</p>	<p>וַיִּבְנֶה יוֹסֵף כֶּהָחֹל הָיִם הַרְבֵּה מְאֹד עַד כִּי־חָדַל לִסְפֹּר כִּי־אֵין מִסְפָּר:</p>	<p>49 וַיִּצְבֹּר יוֹסֵף כֶּהָחֹל הָיִם הַרְבֵּה מְאֹד עַד כִּי־חָדַל לִסְפֹּר כִּי־אֵין מִסְפָּר:</p>
<p>50 And unto Joseph were born two sons before the year of famine came, whom Asenath the daughter of Poti-phaera priest of On bore unto him.</p>	<p>וַלְיוֹסֵף אֶתְיֻלִּידוֹ תָרִין בְּנִין עַד לֹא עָלָת שָׂתָא דְּכַפְנָא דִּילִידָת לִיהָ אֲסֶנֶת בַּת פּוֹטִי פֶרַע רָבָא דְּאֹן:</p>	<p>50 וַלְיוֹסֵף יָלְדוּ שְׁנֵי בָנִים בְּטָרָם תְּבוּאָה שְׁנַת הָרָעָב אֲשֶׁר יָלְדָה־לּוֹ אֲסֶנֶת בַּת־פּוֹטִי פֶרַע (בַּסְפָּרִי תִימָן פּוֹטִיפָרַע בְּתִיבָה אַחַת) כֹּהֵן אֹן:</p>
<p>51 And Joseph called the name of the first-born Manasseh: 'for God hath made me forget all my toil, and all my father's house.'</p>	<p>וַיִּקְרָא יוֹסֵף יֵת שׁוֹם בּוֹכְרָא מְנַשֶּׁה אֲרִי אֲנִשְׁנִי יֵת כָּל עַמְלִי וְיֵת כָּל בֵּית אָבִי:</p>	<p>51 וַיִּקְרָא יוֹסֵף אֶת־שֵׁם הַבְּכוֹר מְנַשֶּׁה כִּי־נִשְׁכַּח אֱלֹהִים אֶת־כָּל־עַמְלִי וְאֵת כָּל־בֵּית אָבִי:</p>
<p>52 And the name of the second called he Ephraim: 'for God hath made me fruitful in the land of my affliction.'</p>	<p>וְיֵת שׁוֹם תְּנִינָא קִרָּא אֶפְרַיִם אֲרִי אֶפְשָׁנִי יֵת בְּאֶרֶע שְׁעָבוּדִי:</p>	<p>52 וְאֵת שֵׁם הַשֵּׁנִי קִרָּא אֶפְרַיִם כִּי־הִפְרִנִי אֱלֹהִים בְּאֶרֶץ עֲנִי:</p>
<p>53 And the seven years of plenty, that was in the land of Egypt, came to an end.</p>	<p>וַתִּכְלִינָה שְׁבַע שָׁנֵי הַשְּׁבַע אֲשֶׁר הָיָה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם:</p>	<p>רצעי וַתִּכְלִינָה שְׁבַע שָׁנֵי הַשְּׁבַע אֲשֶׁר הָיָה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם:</p>
<p>54 And the seven years of famine began to come, according as Joseph had said; and there was famine in all lands; but in all the land of Egypt there was bread.</p>	<p>וַתַּחֲלִינָה שְׁבַע שָׁנֵי הָרָעָב לְבוֹא כְּאֲשֶׁר אָמַר יוֹסֵף וַיְהִי רָעָב בְּכָל־הָאֲרָצוֹת וּבְכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם הָיָה לֶחֶם:</p>	<p>54 וַתַּחֲלִינָה שְׁבַע שָׁנֵי הָרָעָב לְבוֹא כְּאֲשֶׁר אָמַר יוֹסֵף וַיְהִי רָעָב בְּכָל־הָאֲרָצוֹת וּבְכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם הָיָה לֶחֶם:</p>

- (47) ותעש הארץ. כמרגומו, ואין הלשון נעקר מלשון עשייה: לקמצים. קומץ על קומץ, יד על יד היו אוצרים:
(48) אכל שדה העיר אשר סביבותיה נתן בתוכה. שכל ארץ וארץ מעמדת פירותיה ונותנין בתצואה מעפר המקום, ומעמיד את התצואה מלירקצ (נ"ל שהוא דעת רצי נחמיה ואין צריך כלל להגיה צרש"י כאשר עלה בדעת קצתם):
(49) עד כי חדל לספור. עד כי חדל לו הסופר לספור, והרי זה מקרא קצר: כי אין מספר. לפי שאין מספר והרי כי משמש בלשון דהא:
(50) בטרם תבוא שנת הרעב. מכאן שאסור לאדם לשמש מטמו בשני רעבון (תענית יא.):

<p>And when all the land of Egypt was famished, the people cried to Pharaoh for bread; and Pharaoh said unto all the Egyptians: 'Go unto Joseph; what he saith to you, do.'</p>	<p>וַתִּרְעַב כָּל-אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּצְעֲקוּ הָעָם אֶל-פַּרְעֹה לֶלֶחֶם וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה לְכָל-מִצְרַיִם לְכוּ אֶל- יוֹסֵף אֲשֶׁר-יֹאמַר לָכֶם תַּעֲשׂוּ: וַיָּבֹאוּ מִצְרַיִם לְיוֹסֵף וַיִּשְׁכַּח יֹסֵף אֶת-שְׁמוֹתָם כִּי-יֹסֵף הָיָה מֶלֶךְ מִצְרָיִם</p>	<p>55</p>
<p>And the famine was over all the face of the earth; and Joseph opened all the storehouses, and sold unto the Egyptians; and the famine was sore in the land of Egypt.</p>	<p>וַתִּהְיֶה הָרָעָב עַל-כָּל-פְּנֵי הָאָרֶץ וַיִּפְתַּח יוֹסֵף אֶת-בְּהֵם וַיִּשְׁכַּר לְמִצְרַיִם וַיִּחְזַק הָרָעָב בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם</p>	<p>56</p>
<p>And all countries came into Egypt to Joseph to buy corn; because the famine was sore in all the earth.</p>	<p>וְכָל-הָאֶרֶץ בָּאוּ מִצְרַיִם לְשָׂכַר אֶל-יוֹסֵף כִּי-חָזַק הָרָעָב בְּכָל-הָאָרֶץ</p>	<p>57</p>
<p>Now Jacob saw that there was corn in Egypt, and Jacob said unto his sons: 'Why do ye look one upon another?'</p>	<p>וַיֵּרָא יַעֲקֹב כִּי יֹשֶׁבֶת בְּמִצְרַיִם וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְבָנָיו לָמָּה תִּתְרָאוּ</p>	<p>XLII</p>
<p>And he said: 'Behold, I have heard that there is corn in Egypt. Get you down thither, and buy for us from thence; that we may live, and not die.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר הִנֵּה שָׁמַעְתִּי כִּי יֹשֶׁבֶת בְּמִצְרַיִם רְדוּ-שָׁמָּה וּשְׁכְּרוּ לָנוּ מִזֶּם וְנָחִיָּה וְלֹא נָמוּת</p>	<p>2</p>
<p>And Joseph's ten brethren went down to buy corn from Egypt.</p>	<p>וַיֵּרְדּוּ אַחֵי-יוֹסֵף עֲשָׂרָה לְשָׂכַר בָּר מִמִּצְרָיִם</p>	<p>3</p>

(55) ותרעב כל ארץ מצרים. שהקיצה תצואתם שאכרו, חוץ משל יוסף (צ"ר לא, ה): אשר יאמר לכם תעשו. לפי שהיה יוסף אומר להם שימולו, וכשצאו אלל פרעה ואומרים כך הוא אומר לנו, אמר להם ולמה לא צצרתם צר, והלא הכריז לכם ששני הרעב באים, אמרו לו אספנו הרצה והקיצה, אמר להם אם כן כל אשר יאמר לכם תעשו, הריגור על התצואה והקיצה, מה אם יגזור עלינו ונמות:

(56) על כל פני הארץ. מי הם פני הארץ, אלו העשירים (צ"ר סס): את כל אשר בהם. כתרנומו די צהון עיצורא: וישבר למצרים. שבר לשון מכר ולשון קנין הוא, כאן משמש לשון מכר, שצרו לנו מעט אכל, לשון קנין. ואל תאמר אינו כי אם תצואה, שאף ציין וחלצו מזינו, ולכו שצרו צלוא קסוף ובלוא מחיר יין וסלצ (ישעיה נה, א):

(57) וכל הארץ באו מצרימה. אל יוסף לשבור, ואם תדרשהו כסדרו, היה צריך לכתוב לשבור מן יוסף:
(1) וירא יעקב כי יש שבר במצרים. ומהיכן ראה, והלא לא ראה אלא שמע, שנאמר הנה שמעתי וגו', ומהו וירא, ראה באספקלריא של קדש שעדיין יש לו שבר במצרים, ולא היתה נצואה ממש להודיעו בפירוש שזה יוסף: למה תתרא. למה תראו עמכם בפני בני ישמעאל ובני עשו כאילו אתם שבעים, כי צאואתה שעה עדיין היה להם תצואה (תענית י:). (ולי נראה כפשוטו למה תתראו, למה יהו הכל מסתכלין בכם, ומתמיהים בכם שאין אתם מצקשים לכם אוכל צמורם שכלה מה שצידכם). ומפי אחרים שמעתי שהוא לשון כחיה, למה תהיו כחושים צרעב, ודומה לו ומרנה גם הוא יורא (משלי יא, כה):

(2) רדו שמה. ולא אמר לכו, רמזו למאחיס ועשר שנים שנשתעבדו למצרים כמנין רדו:
(3) וירדו אחי יוסף. ולא כתב בני יעקב, מלמד שהיו מתחטרטים במכירתם, ונתנו לכם להתנהג עמו באחיה, ולפדותו בכל

<p>But Benjamin, Joseph's brother, 4 Jacob sent not with his brethren; for he said: 'Lest peradventure harm befall him.'</p>	<p>וְאֶת-בְּנֵימִין אֲחִי יוֹסֵף לֹא-שָׁלַח יַעֲקֹב אֶת-אֲחָיו כִּי אָמַר פֶּן- יִקְרָאנוּ אִסּוֹן: אָמַר דְּלָמָּה יַעֲרַעֲנִיה מוֹתָא:</p>	<p>וְאֶת-בְּנֵימִין אֲחִי יוֹסֵף לֹא-שָׁלַח יַעֲקֹב אֶת-אֲחָיו כִּי אָמַר פֶּן- יִקְרָאנוּ אִסּוֹן: אָמַר דְּלָמָּה יַעֲרַעֲנִיה מוֹתָא:</p>
<p>And the sons of Israel came to buy 5 among those that came; for the famine was in the land of Canaan.</p>	<p>וַיָּבֹאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לִשְׁכַּר בָּתוֹךְ הַבָּאִים כִּי-הָיָה הָרָעָב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן: וְאֵתוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לִמְצוֹן עֲבוּרָא בְּגוּ עֲלִיָּא אֲרִי הָיָה כַּפְנָא בְּאֶרֶץ דְּכַנְעָן:</p>	<p>וַיָּבֹאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לִשְׁכַּר בָּתוֹךְ הַבָּאִים כִּי-הָיָה הָרָעָב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן: וַיָּבֹאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לִמְצוֹן עֲבוּרָא בְּגוּ עֲלִיָּא אֲרִי הָיָה כַּפְנָא בְּאֶרֶץ דְּכַנְעָן:</p>
<p>And Joseph was the governor over 6 the land; he it was that sold to all the people of the land. And Joseph's brethren came, and bowed down to him with their faces to the earth.</p>	<p>וַיֹּסֵף הוּא הַשְׁלִיט עַל-אֶרֶץ הוּא הַמְשָׁבִיר לְכָל-עַם הָאָרֶץ וַיָּבֹאוּ אֲחֵי יוֹסֵף וַיִּשְׁתַּחֲוּ-לּוֹ אִפְסִים אֶרְצָה: וַיֹּסֵף הוּא הַשְׁלִיט עַל-אֶרֶץ הוּא הַמְשָׁבִיר לְכָל-עַם הָאָרֶץ וַיָּבֹאוּ אֲחֵי יוֹסֵף וַיִּשְׁתַּחֲוּ-לּוֹ אִפְסִים אֶרְצָה:</p>	<p>וַיֹּסֵף הוּא הַשְׁלִיט עַל-אֶרֶץ הוּא הַמְשָׁבִיר לְכָל-עַם הָאָרֶץ וַיָּבֹאוּ אֲחֵי יוֹסֵף וַיִּשְׁתַּחֲוּ-לּוֹ אִפְסִים אֶרְצָה: וַיֹּסֵף הוּא הַשְׁלִיט עַל-אֶרֶץ הוּא הַמְשָׁבִיר לְכָל-עַם הָאָרֶץ וַיָּבֹאוּ אֲחֵי יוֹסֵף וַיִּשְׁתַּחֲוּ-לּוֹ אִפְסִים אֶרְצָה:</p>
<p>And Joseph saw his brethren, and 7 he knew them, but made himself strange unto them, and spoke roughly with them; and he said unto them: 'Whence come ye?' And they said: 'From the land of Canaan to buy food.'</p>	<p>וַיַּרְא יוֹסֵף אֶת-אֲחָיו וַיִּכְרָם וַיִּתְנַבֵּר אֲלֵיהֶם וַיַּדְבֵּר אִתָּם קָשׁוֹת וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מֵאֵין בָּאתֶם וַיֹּאמְרוּ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן לִשְׁכַּר-אֶכָּל: וַיַּרְא יוֹסֵף אֶת-אֲחָיו וַיִּכְרָם וַיִּתְנַבֵּר אֲלֵיהֶם וַיַּדְבֵּר אִתָּם קָשׁוֹת וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מֵאֵין בָּאתֶם וַיֹּאמְרוּ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן לִשְׁכַּר-אֶכָּל:</p>	<p>וַיַּרְא יוֹסֵף אֶת-אֲחָיו וַיִּכְרָם וַיִּתְנַבֵּר אֲלֵיהֶם וַיַּדְבֵּר אִתָּם קָשׁוֹת וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מֵאֵין בָּאתֶם וַיֹּאמְרוּ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן לִשְׁכַּר-אֶכָּל: וַיַּרְא יוֹסֵף אֶת-אֲחָיו וַיִּכְרָם וַיִּתְנַבֵּר אֲלֵיהֶם וַיַּדְבֵּר אִתָּם קָשׁוֹת וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מֵאֵין בָּאתֶם וַיֹּאמְרוּ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן לִשְׁכַּר-אֶכָּל:</p>
<p>And Joseph knew his brethren, but 8 they knew him not.</p>	<p>וַיִּכְרַ יוֹסֵף אֶת-אֲחָיו וְהֵם לֹא הִכְרָהוּ: וַיִּכְרַ יוֹסֵף אֶת-אֲחָיו וְהֵם לֹא הִכְרָהוּ: וַיִּכְרַ יוֹסֵף אֶת-אֲחָיו וְהֵם לֹא הִכְרָהוּ:</p>	<p>וַיִּכְרַ יוֹסֵף אֶת-אֲחָיו וְהֵם לֹא הִכְרָהוּ: וַיִּכְרַ יוֹסֵף אֶת-אֲחָיו וְהֵם לֹא הִכְרָהוּ: וַיִּכְרַ יוֹסֵף אֶת-אֲחָיו וְהֵם לֹא הִכְרָהוּ:</p>
<p>And Joseph remembered the 9 dreams which he dreamed of them, and said unto them: 'Ye are spies; to see the nakedness of the land ye are come.'</p>	<p>וַיִּזְכֹּר יוֹסֵף אֶת הַחֲלֻמוֹת אֲשֶׁר חָלַם לָהֶם וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מְרַגְלִים אַתֶּם לְרֹאוֹת אֶת- עֲרֹת הָאָרֶץ בָּאתֶם: וַיִּזְכֹּר יוֹסֵף אֶת הַחֲלֻמוֹת אֲשֶׁר חָלַם לָהֶם וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מְרַגְלִים אַתֶּם לְרֹאוֹת אֶת- עֲרֹת הָאָרֶץ בָּאתֶם:</p>	<p>וַיִּזְכֹּר יוֹסֵף אֶת הַחֲלֻמוֹת אֲשֶׁר חָלַם לָהֶם וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מְרַגְלִים אַתֶּם לְרֹאוֹת אֶת- עֲרֹת הָאָרֶץ בָּאתֶם: וַיִּזְכֹּר יוֹסֵף אֶת הַחֲלֻמוֹת אֲשֶׁר חָלַם לָהֶם וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מְרַגְלִים אַתֶּם לְרֹאוֹת אֶת- עֲרֹת הָאָרֶץ בָּאתֶם:</p>
<p>And they said unto him: 'Nay, my 10 lord, but to buy food are thy servants come.'</p>	<p>וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו לֹא אֲדֹנָי וְעַבְדֶּיךָ בָּאוּ לִשְׁכַּר-אֶכָּל: וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו לֹא רַבּוֹנִי וְעַבְדֶּיךָ אֵתוּ לִמְצוֹן עֲבוּרָא:</p>	<p>וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו לֹא אֲדֹנָי וְעַבְדֶּיךָ בָּאוּ לִשְׁכַּר-אֶכָּל: וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו לֹא רַבּוֹנִי וְעַבְדֶּיךָ אֵתוּ לִמְצוֹן עֲבוּרָא:</p>

ממון שיפסקו עליהם: עשרה. מה תלמוד לומר, והלא כתיב ואת בנימין אחי יוסף לא שלח, אלא לענין האחוה היו חלוקין לעשרה, שלא הייתה אחיזה כולם ושנאת כולם לו, אבל לענין לשכור צר, כלם לב אחד להם (ב"ר זא, ז):

(4) פן יקראנו אסון. וצדית לא יקראנו אסון, אמר רבי אליעזר בן יעקב, מכאן שהשטן מקטרג בשעת הסכנה (ב"ר שם ט):

(5) בתוך הבאים. מטמינין עממן שלא יכירום, לפי שזוהי להם אציהם שלא יתראו כולם בפתח אחד, אלא שיכנס כל אחד בפתחו, כדי שלא תשלוט בהם עין הרע שכולס נאים וכולס גזורים:

(6) וישתחוו לו אפים. נשתמחו לו על פניהם, וכן כל השתחואה פשוט ידיים ורגלים הוא (שזועות טז):

(7) ויתנבחר אליהם. נעשה להם כנכרי צדצרים לדבר קשות (ב"ר זא, ז):

(8) ויכר יוסף וגו'. לפי שהניחם חתומי זקן (ב"מ לט: כתובות כז:). והם לא הכירוהו. שינא מאללם בלא חתימת זקן. ועכשיו מלאוהו בחתימת זקן. ומדרש אגדה ויכר יוסף את אחיו, כשנסכרו צידו הכיר שהם אחיו וריחם עליהם, והם לא הכירוהו כשנפל צידם לנהוג בו אחיה:

(9) אשר חלם להם. עליהם, וידע שנתקיימו, שהרי השתחוו לו: ערות הארץ. גלוי הארץ, מהיכן היא נוחה ליכבש., כמו את מקדשה הערבה (ויקרא כ, יח), וכמו ערום ופגוע (יחזקאל טו, ז), וכן כל ערוה שצמקרא לשון גילוי. ותרגם אונקלוס דקא דארעא, כמו צדק הצדית, רעוע הצדית, אבל לא דקדק לפרשו אחר לשון המקרא:

11	We are all one man's sons; we are upright men, thy servants are no spies.	כָּלֵנוּ בְנֵי אִישׁ־אֶחָד נַחֲנוּ בְּנִים אֲנַחְנוּ לֹא־הָיוּ עֲבָדֶיךָ מְרֻגְלִים: אֲנִי־לִי:	11
12	And he said unto them: 'Nay, but to see the nakedness of the land ye are come.'	וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם לֹא כִי־עָרֹת הָאָרֶץ בָּאתֶם לִרְאוֹת: וַיֹּאמְרוּ שְׁנַיִם עֶשֶׂר עֲבָדֶיךָ אֲחִים אֲנַחְנוּ בְנֵי אִישׁ־אֶחָד בָּאָרֶץ כְּנָעַן וְהִנֵּה הַקֶּטָן אֶת־ אֲבִינוּ הַיּוֹם וְהָאֶחָד אֵינָנוּ:	12
13	And they said: 'We thy servants are twelve brethren, the sons of one man in the land of Canaan; and, behold, the youngest is this day with our father, and one is not.'	וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף הוּא אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֲלֵכֶם לֵאמֹר מְרֻגְלִים אַתֶּם: בָּדָא תִּתְּבַחְרוּן חֲנִי פִרְעָה אִם תִּפְקֹדוּ מִכָּא אֲלֵהֶן בְּמִיתִי אֲחֻכּוֹן זְעִירָא הִכָּא:	13
14	And Joseph said unto them: 'That is it that I spoke unto you, saying: Ye are spies.'	שְׁלַחוּ מִכֶּם אֶחָד וַיִּקַּח אֶת־ אֲחֵיכֶם וְאֹתָם הֶאֱסְרוּ וַיִּבְחֲנוּ דְּבָרֵיכֶם הֲאִמַּת אֲתֹכֶם וְאִם־לֹא חִי פִרְעָה כִּי מְרֻגְלִים אַתֶּם:	14
15	Hereby ye shall be proved, as Pharaoh liveth, ye shall not go forth hence, except your youngest brother come hither.	וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף הוּא דְּבַרְתִּי אֲלֵכֶם לֵאמֹר מְרֻגְלִים אַתֶּם: שְׁלַחוּ מִכֶּם אֶחָד וַיִּקַּח אֶת־ אֲחֵיכֶם וְאֹתָם הֶאֱסְרוּ וַיִּבְחֲנוּ דְּבָרֵיכֶם הֲאִמַּת אֲתֹכֶם וְאִם־לֹא חִי פִרְעָה כִּי מְרֻגְלִים אַתֶּם:	15
16	Send one of you, and let him fetch your brother, and ye shall be bound, that your words may be proved, whether there be truth in you; or else, as Pharaoh liveth, surely ye are spies.'	וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף הוּא דְּבַרְתִּי אֲלֵכֶם לֵאמֹר מְרֻגְלִים אַתֶּם: שְׁלַחוּ מִכֶּם אֶחָד וַיִּקַּח אֶת־ אֲחֵיכֶם וְאֹתָם הֶאֱסְרוּ וַיִּבְחֲנוּ דְּבָרֵיכֶם הֲאִמַּת אֲתֹכֶם וְאִם־לֹא חִי פִרְעָה כִּי מְרֻגְלִים אַתֶּם:	16
17	And he put them all together into ward three days.	וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף הוּא דְּבַרְתִּי אֲלֵכֶם לֵאמֹר מְרֻגְלִים אַתֶּם: שְׁלַחוּ מִכֶּם אֶחָד וַיִּקַּח אֶת־ אֲחֵיכֶם וְאֹתָם הֶאֱסְרוּ וַיִּבְחֲנוּ דְּבָרֵיכֶם הֲאִמַּת אֲתֹכֶם וְאִם־לֹא חִי פִרְעָה כִּי מְרֻגְלִים אַתֶּם:	17
18	And Joseph said unto them the third day.' This do, and live; for I fear God:	וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף הוּא דְּבַרְתִּי אֲלֵכֶם לֵאמֹר מְרֻגְלִים אַתֶּם: שְׁלַחוּ מִכֶּם אֶחָד וַיִּקַּח אֶת־ אֲחֵיכֶם וְאֹתָם הֶאֱסְרוּ וַיִּבְחֲנוּ דְּבָרֵיכֶם הֲאִמַּת אֲתֹכֶם וְאִם־לֹא חִי פִרְעָה כִּי מְרֻגְלִים אַתֶּם:	18

- (10) לא אדני. לא תאמר כן, שהרי עבדיך צאו לשבר אוכל:
 (11) כלנו בני איש אחד נחנו. נלנה צהם רוח הקדש וכללוהו עמהם, שאף הוא צן אציהם: כנים. אמתיים כמו צן דְּרַק (שמות י, כט), צן צְנוֹת לְפָקֶד לְדַלֵּת (צמדצר כו, ז), וְעָבְדוּ לֹא כֵן צְדִי (ישעיה טו, ו):
 (12) כי עדות הארץ באתם לראות. שהרי נכנסתם צערה שפרי העיר, למה לא נכנסתם צערה אחד (צ"ר לא, ו):
 (13) ויאמרו שנים עשר עבדיך וגו'. וצביל אותו אחד שאינו, נתפזרו צעיר לצקשו:
 (14) הוא אשר דברתי. הדבר אשר דברתי שאתם מרגלים, הוא האמת והנכון, זהו לפי פשוטו. ומדרשו, אמר להם, ואילו מנא אתם אותו ויפקדו עליכם ממון הרצה, תפדוהו, אמרו לו הן, אמר להם, ואם יאמרו לכם שלא יחזירוהו בשום ממון מה תעשו, אמרו לכך צאנו, להרוג או ליהרג, אמר להם הוא אשר דברתי אליכם, להרוג צני העיר צאתם, מנחש אני בגזע שלי, ששנים מכס החריצו כרך גדול של שכם:
 (15) חי פרעה. אם יחיה פרעה, כשהי' נשבע לשקר הי' נשבע צחיי פרעה: אם תצאו מזה: מן המקום הזה:
 (16) האמת אתכם. אם אמת אתכם. לפיכך ה"א נקוד פתח, שהוא כמו צלשון תימה, ואם לא תצאוהו חי פרעה כי מרגלים אתם:
 (17) משמר. צית האסורים:

<p>19 if ye be upright men, let one of your brethren be bound in your prison-house; but go ye, carry corn for the famine of your houses;</p>	<p>אם כִּי־נִי אֲתוֹן אֲחוּכֹן חַד יִתְאַסֵּר בְּבֵית מִטְרָחְכֹן וְאֲתוֹן אִיזִילוּ אוֹכִילוּ עֲבוּרָא דְחֶסֶר בְּבִיתְכֹן:</p>	<p>אם-כִּנִּים אַתֶּם אֲחִיכֶם אַחַד יֵאָסֵר בְּבֵית מִשְׁמַרְכֶּם וְאַתֶּם לָכוּ הֵבִיאוּ שָׁבֶר רַעְבוֹן בְּתִיכֶם:</p>	<p>חמישי</p>
<p>20 and bring your youngest brother unto me; so shall your words be verified, and ye shall not die.' And they did so.</p>	<p>וְיָת אֲחוּכֹן זְעִירָא תִיתוֹן לְתִי וְיִתְהַמְנוּן פִּתְגָמִיכֹן וְלֹא תָמוּתוֹן וְעַבְדוּ כֵן:</p>	<p>וְאֶת-אֲחִיכֶם הַקָּטָן תָּבִיאוּ אֵלַי וְיֵאָמְנוּ דְּבָרֵיכֶם וְלֹא תָמוּתוּ וְיַעֲשׂוּ-כֵן:</p>	<p>20</p>
<p>21 And they said one to another: 'We are verily guilty concerning our brother, in that we saw the distress of his soul, when he besought us, and we would not hear; therefore is this distress come upon us.'</p>	<p>וְאָמְרוּ גִבְרַ לְאַחֵיהִי בְּקוּשְׁטָא חִיבִין אֲנַחְנָא עַל אֲחוּנָא דִּחֲזִינָא בְּעֵקֶת נַפְשִׁיהּ כַּד הָוָה מִתְחַנֵּן לָנָא וְלֹא קִבִּילָנָא מִנֵּיהּ עַל כֵּן אֲתַת לָנָא עֲקָתָא הָדָא:</p>	<p>וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל-אָחִיו אָבֹל־אֲשָׁמִים אֲנַחְנוּ עַל-אָחֵינוּ אֲשֶׁר רָאִינוּ צָרַת נַפְשׁוֹ בְּהִתְחַנְנוּ אֵלֵינוּ וְלֹא שָׁמַעְנוּ עַל-כֵּן בָּאָה אֵלֵינוּ הַצָּרָה הַזֹּאת:</p>	<p>21</p>
<p>22 And Reuben answered them, saying: 'Spoke I not unto you, saying: Do not sin against the child; and ye would not hear? therefore also, behold, his blood is required.'</p>	<p>וְרֵעֹן רְאוּבֵן אֲתֵם לֹא־אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם לֹא־אֶל-תַּחֲטְאוּ בִּילָד וְלֹא שְׁמַעְתֶּם וְגַם-דָּמוֹ הִנֵּה נִדְרָשׁ:</p>	<p>וַיַּעַן רְאוּבֵן אֲתֵם לֹא־אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם לֹא־אֶל-תַּחֲטְאוּ בִּילָד וְלֹא שְׁמַעְתֶּם וְגַם-דָּמוֹ הִנֵּה נִדְרָשׁ:</p>	<p>22</p>
<p>23 And they knew not that Joseph understood them; for the interpreter was between them.</p>	<p>וְאֲנִין לֹא יָדְעִין אַרִי שְׁמַע יוֹסֵף אַרִי מִתוֹרְגָמָן הָוָה בִּינִיָּהוֹן:</p>	<p>וְהֵם לֹא יָדְעוּ כִּי שָׁמַע יוֹסֵף כִּי הִמְלִיץ בֵּינָתָם:</p>	<p>23</p>
<p>24 And he turned himself about from them, and wept; and he returned to them, and spoke to them, and took Simeon from among them, and bound him before their eyes.</p>	<p>וַיִּסַּב מֵעֲלֵיהֶם וַיִּבְךְ וַיֵּשֶׁב אֲלֵהֶם וַיְדַבֵּר אֲלֵהֶם וַיִּקַּח מֵאֲתָם אֶת-שִׁמְעוֹן וַיֵּאָסֵר אֹתוֹ לְעֵינֵיהֶם:</p>	<p>וַיִּסַּב מֵעֲלֵיהֶם וַיִּבְךְ וַיֵּשֶׁב אֲלֵהֶם וַיְדַבֵּר אֲלֵהֶם וַיִּקַּח מֵאֲתָם אֶת-שִׁמְעוֹן וַיֵּאָסֵר אֹתוֹ לְעֵינֵיהֶם:</p>	<p>24</p>

- (19) בבית משמרכם. שאתם אסורים זו עכשיו: ואתם לכו הביאו. אל צית אצרכם: שבר רעבון בתיכם. מה שקניחם לרעבון אנשי צריכם:
- (20) ויאמנו דבריכם. יתאמנו ויתקיימו, כמו אמן אמן (צמדזר ה, כז), וכמו יאמן גא דצרך (מלכים-א ח, כז):
- (21) אבל. כתרומו בקושטא. וראיתי בצראשית רבה (א, ח) לישא דרומאה (לשון בני הנגז) הוא, אבל צרם: באה אלינו. טעמו צדי"ת, לפי שהוא בלשון עבר, שכבר באה. ומרגומו אתה לנא:
- (22) וגם דמו. אתה וגמין רצויין, דמו, וגם דם הזקן:
- (23) והם לא ידעו כי שומע יוסף. מצין לשונם, וצפניו היו מדצרים כן: כי המליץ בינותם. כי כשהיו מדצרים עמו היה המליץ צדיהם, היודע לשון עברי ולשון מצרי, והיה מליץ דצריהם ליוסף, ודצרי יוסף להם, לכך היו סצורים שאין יוסף מכיר בלשון עברי: המליץ. זה מנשה בנו:
- (24) ויסב מעליהם. נתרסק מעליהם, שלא יראוהו צוכה: ויבך. לפי ששמע שהיו מתחרטין: את שמעון. הוא השליכו לצור, הוא שאמר לנוי הנה בעל הַמְלוּמֹת הִלְקָה צא. דצר אחר, נחכוון יוסף להפרידו מלוי, שמא יתעצו שניהם להרוג אותו: ויאסר אותו לעיניהם. לא אסרו אלא לעיניהם, וכיון שיצאו, הוציאו והאכילו והשקהו (צ"ר א, ח):

- 25 Then Joseph commanded to fill their vessels with corn, and to restore every man's money into his sack, and to give them provision for the way; and thus was it done unto them.
- 26 And they laded their asses with their corn, and departed thence.
- 27 And as one of them opened his sack to give his ass provender in the lodging-place, he espied his money; and, behold, it was in the mouth of his sack.
- 28 And he said unto his brethren: 'My money is restored; and, lo, it is even in my sack.' And their heart failed them, and they turned trembling one to another, saying: 'What is this that God hath done unto us?'
- 29 And they came unto Jacob their father unto the land of Canaan, and told him all that had befallen them, saying:
- 30 'The man, the lord of the land, spoke roughly with us, and took us for spies of the country.
- 31 And we said unto him: We are upright men; we are no spies.
- 32 We are twelve brethren, sons of our father; one is not, and the youngest is this day with our father in the land of Canaan. .
- וַיִּצְוֵנוּ יוֹסֵף וַיְמַלֵּא אֶת-כָּלִיהֶם וַיְרַחֵם אֶת-כָּלִיהֶם וַיִּשְׂאֵנוּ אֶת-שִׁבְרֵם עַל-חֲמֹרֵיהֶם וַיִּלְכּוּ מִשָּׁם:
- וַיִּפְתַּח הָאֶחָד אֶת-שָׁקוֹ לִתֵּן מִסֻּפּוֹ לַחֲמֹרוֹ בַּמָּלֹךְ וַיִּרְאֵ אֶת-כֶּסֶפוֹ וַהֲגִידָהּ הוּא בְּפִי אִמְתָּתוֹ:
- וַיֹּאמֶר אֶל-אֶחָיו הוֹשֵׁב כֶּסֶף וְגַם הִנֵּה בְּאִמְתָּתִי וַיֵּצֵא לָבָם וַיִּחְרְדּוּ אִישׁ אֶל-אֶחָיו לֵאמֹר מַה-זֹּאת עָשָׂה אֱלֹהִים לָנוּ:
- וַיָּבֹאוּ אֶל-יַעֲקֹב אֲבִיהֶם אֶרֶצָה כְּנָעַן וַיְגִידוּ לוֹ אֵת כָּל-הַקֶּרֶת אֲתָם לֵאמֹר:
- דִּבֶּר הָאִישׁ אֲדֹנֵי הָאָרֶץ אִתָּנוּ קָשׁוֹת וַיִּתֵּן אִתָּנוּ כְּמֹרְגָלִים אֶת-הָאָרֶץ:
- וַנֹּאמֶר אֵלָיו בְּנִים אֲנַחְנוּ לֹא הָיִינוּ מְרֹגְלִים:
- שְׁנַיִם-עָשָׂר אֲנַחְנוּ אָחִים בְּנֵי אָבִינוּ הָאֶחָד אֵינָנו וְהַקָּטָן הַיּוֹם אֶת-אֲבִינוּ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן:
- וַיִּסְפָּד יוֹסֵף וַיִּמְלֹךְ יֵת מִנִּיהוֹן עֲבוּרָא וּלְאִתְבָּא כִּסְפֵהוֹן גִּבְרָ לְסִמְיָה וּלְמִתָּן לְהוֹן זִנְדִין לְאוּרְחָא וְעֵבֵד לְהוֹן כֵּן:
- וַנִּטְלוּ יֵת עֲבוּרָהוֹן עַל חֲמֹרֵיהוֹן וַנֵּאָזְלוּ מִתְּמָן:
- וַיִּפְתַּח חֵד יִתְשָׁמְיָה לְמִתָּן כִּסְתָא לְחֲמֹרִיָּה בְּבֵית מִבְתָּא וַחֲזָא יֵת כִּסְפִּיָּה וְהָא הוּא בְּפֹם טוּעֲנִיָּה:
- וַאֲמַר לְאֶחָוֵי אִתְתֵּב כִּסְפִּי וְאִךְ הָא כְּטוּעֵנִי וְנִפְק מִדַּע לְבָהוֹן וַתְּהוֹנוּ גִּבְרָ בְּאֶחָוֵי לְמִימַר מָא דָּא עֵבֵד יֵי לָנָא:
- וַאֲתוּ לְוֵת יַעֲקֹב אֲבִיהוֹן לְאֶרֶעָא דְכְּנָעַן וַחֲוִיָּא לִיָּה יֵת כָּל דְּעֶרְעָא יִתְהוֹן לְמִימַר:
- מְלִיל גּוֹבְרָא רַבּוּנָה דְּאֶרֶעָא עֲמָנָא קִשְׁיִין וַיִּתֵּב יִתְנָא כְּמֹאֲלִי אֶרֶעָא:
- וַאֲמַרְנָא לִיָּה כִּינְנֵי אֲנַחְנָא לֹא הָיִינוּ אֱלִילִי:
- תְּרֵי עָסַר אֲנַחְנָא אָחִין בְּנֵי אָבוּנָא חֵד לִיתוּהֵי וַזְעִירָא יוֹמָא דִּין עִם אָבוּנָא בְּאֶרֶעָא דְכְּנָעַן:

(27) ויפתח האחד. הוא לוי שנשאר יחיד משמעון בן זוגו: במלון. במקום שלנו צלילה: אמרתו. הוא שק: (כח)
 (28) וגם הנה באמתחתי. הכסף צו עס המצואה: מה זאת עשה אלהים לנו. להציאנו לידי עלילה זו, שלא הושג
 אלא להסעולל עלינו:

<p>And the man, the lord of the land, said unto us: Hereby shall I know 33 that ye are upright men: leave one of your brethren with me, and take corn for the famine of your houses, and go your way.</p>	<p>וַיֹּאמֶר אֵלֵינוּ הָאִישׁ אֲדֹנֵי הָאָרֶץ בְּזֹאת אֲדַע כִּי כֹנִים אַתֶּם אֲחִיכֶם הָאֶחָד הַנִּיחֵנוּ אִתִּי וְאֶת־ רַעְבּוֹן בְּתִיכֶם קָחוּ וּלְכוּ: וַיֹּאמֶר לָא גֹבֵרָא רַבּוֹנָה דְּאַרְעָא בְּדָא אֲדַע אָרִי כִינִי אַתּוֹן אַחוּכוֹן חַד שְׁבוּקוֹ לְוִיתִי וְיֵת עֲבוּרָא דְחֶסֶד בְּבִתְיָכוֹן סְבוּ וְאִיִּילוּ:</p>	<p>וַיֹּאמֶר אֵלֵינוּ הָאִישׁ אֲדֹנֵי הָאָרֶץ בְּזֹאת אֲדַע כִּי כֹנִים אַתֶּם אֲחִיכֶם הָאֶחָד הַנִּיחֵנוּ אִתִּי וְאֶת־ רַעְבּוֹן בְּתִיכֶם קָחוּ וּלְכוּ: וַיֹּאמֶר לָא גֹבֵרָא רַבּוֹנָה דְּאַרְעָא בְּדָא אֲדַע אָרִי כִינִי אַתּוֹן אַחוּכוֹן חַד שְׁבוּקוֹ לְוִיתִי וְיֵת עֲבוּרָא דְחֶסֶד בְּבִתְיָכוֹן סְבוּ וְאִיִּילוּ:</p>
<p>And bring your youngest brother unto me; then shall I know that ye are no spies, but that ye are upright men; so will I deliver you your brother, and ye shall traffic in the land.⁷</p>	<p>וְאִיתּוּ יֵת אַחוּכוֹן זַעֲרָא לְוִיתִי וְאֲדַע אָרִי לֹא אֶלִילִי אַתּוֹן אָרִי כִינִי אַתּוֹן יֵת אַחוּכוֹן אַתּוֹן לְכוּ וְיֵת אֲרַעָא תַעֲבְדוּן בְּהַ סְחוּרְתָא:</p>	<p>וְהָבִיאוּ אֶת־אֲחִיכֶם הַקָּטָן אֵלַי וְאֲדַעָה כִּי לֹא מְרַגְלִים אַתֶּם כִּי כֹנִים אַתֶּם אֶת־אֲחִיכֶם אֲתֵן לָכֶם וְאֶת־הָאָרֶץ תִּסְחֲרוּ:</p>
<p>And it came to pass as they emptied their sacks, that, behold, every man's bundle of money was in his sack; and when they and their father saw their bundles of money, they were afraid.</p>	<p>וַהֲנִה אֲנֹן מְרִיקִין סְקִיהוֹן וְהָא גֹבֵר צָרָר כְּסָפִיה בְּסָקִיה וַחֲזוּ יֵת צָרְרִי כְּסָפִיהוֹן אֲנֹן וְאָבוּהוֹן וַדְחִילוּ:</p>	<p>וַיְהִי הֵם מְרִיקִים שְׁקִיָּהֶם וַהֲנִה־אִישׁ צָרוּר־כְּסָפוֹ בְּשָׁקוֹ וַיֵּרְאוּ אֶת־צָרְרוֹת כְּסָפִיהֶם הֵמָּה וְאָבִיהֶם וַיִּירָאוּ:</p>
<p>And Jacob their father said unto them: 'Me have ye bereaved of my children: Joseph is not, and Simeon is not, and ye will take Benjamin away; upon me are all these things come.'⁸</p>	<p>וַיֹּאמֶר לָהֶן יַעֲקֹב אָבוּהוֹן יְתִי אַתְּכִילְתוּן יוֹסֵף לִיתְהוּי וְשִׁמְעוֹן לֹא הָיָה כֹּא וְיֵת בְּנֵימִין תִּדְבְּרוּן עָלַי הַנֹּאֶה כּוֹלְהוֹן:</p>	<p>וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יַעֲקֹב אָבִיהֶם אֲתִי שְׁכַלְתֶּם יוֹסֵף אֵינְנוּ וְשִׁמְעוֹן אֵינְנוּ וְאֶת־בְּנֵימִן תִּקְחוּ עָלַי הֵינוּ כֻּלָּנָה:</p>
<p>And Reuben spoke unto his father, saying: 'Thou shalt slay my two sons, if I bring him not to thee; deliver him into my hand, and I will bring him back to thee.'⁹</p>	<p>וַיֹּאמֶר רְאוּבֵן לְאָבוּהוּ לְמִימַר יֵת תָּרִין בְּנֵי תַמִּית אִם לֹא אִתְּיֵינִי לָךְ הֵב יְתִיה עַל יָדִי וְאִנָּא אֲתִיבְנִיה לָךְ:</p>	<p>וַיֹּאמֶר רְאוּבֵן אֶל־אָבִיו לֵאמֹר אֶת־שְׁנֵי בְנֵי תַמִּית אִם־לֹא אָבִיאֲנֹו אֵלֶיךָ תִּנֵּה אֹתוֹ עַל־יָדִי וְאִנִּי אֲשִׁיבֵנּוּ אֵלֶיךָ:</p>
<p>And he said: 'My son shall not go down with you; for his brother is dead, and he only is left; if harm befall him by the way in which ye go, then will ye bring down my gray hairs with sorrow to the grave.'¹⁰</p>	<p>וַיֹּאמֶר לֹא יֵיחֹות בְּרִי עִמָּכֶן אָרִי אַחוּהוּ מִית וְהוּא בְּלַחְדוּתֵיה אֲשַׁתָּא וַיַּעַרְעֵנִיה מוֹתָא בְּאוּרְחָא דְתַהֲכֹון בְּהַ וְתַחְתּוֹן יֵת סִיבְתִי בְּדוּוֹנָא לְשָׂאוּל:</p>	<p>וַיֹּאמֶר לֹא־יֵרֵד בְּנִי עִמָּכֶם כִּי־אֲחִיו מִת וְהוּא לְבָדּוֹ נִשְׁאָר וּקְרָאָהוּ אָסוֹן בְּדֶרֶךְ אֲשֶׁר תֵּלְכוּ־בָהּ וְהוֹרֵדְתֶּם אֶת־שִׁיבְתִי בִּיגוֹן שְׂאוּלָה:</p>
<p>XLIII And the famine was sore in the land.</p>	<p>וּכְפָנָא תַקִּיף בְּאַרְעָא:</p>	<p>וְהָרַעַב כָּבֵד בְּאַרְץ: XLIII</p>

(34) ואת הארץ תסחרו. תסוצנו. וכל לשון סוחרים וסחורה על שם שמחזרים וסוצצים אחר פרקמטיא:

(35) צרור כספו. קשר כספו:

(36) אתי שכלתם. מלמד שמשדן שמא הרגוהו או מכרוהו כיוסף: שכלתם. כל מי שצניז אצודים קרוי שכול:

(38) לא ירד בני עמכם. לא קבל דצניז של ראובן, אמר, צור שועה הוא זה, הוא אומר להמית צניז, וכי צניז הם ולא צניז

(צ"ר לא, ט):

<p>And it came to pass, when they had eaten up the corn which they had brought out of Egypt, that their father said unto them: 'Go again, buy us a little food.'</p>	<p>וַיְהִי כַּאֲשֶׁר כָּלוּ לֶאֱכֹל אֶת הַשֶּׁבֶר אֲשֶׁר הָבִיאוּ מִמִּצְרַיִם וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם אָבִיהֶם שְׁבוּ שְׁבֵרוּ-לָנוּ מִעֵט-אֶכֶל:</p>	<p>וַיְהִי כַּאֲשֶׁר כָּלוּ לֶאֱכֹל אֶת הַשֶּׁבֶר אֲשֶׁר הָבִיאוּ מִמִּצְרַיִם וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם אָבִיהֶם שְׁבוּ שְׁבֵרוּ-לָנוּ מִעֵט-אֶכֶל:</p>
<p>And Judah spoke unto him, saying: 'The man did earnestly forewarn us, saying: Ye shall not see my face, except your brother be with you.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוּדָה לֵאמֹר הֲעַד הֲעַד בָּנוּ הָאִישׁ לֵאמֹר לֹא-תֵרָאוּ פָנַי בְּלֹתִי אֶחֱיִכֶם אִתְּכֶם:</p>	<p>וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוּדָה לֵאמֹר הֲעַד הֲעַד בָּנוּ הָאִישׁ לֵאמֹר לֹא-תֵרָאוּ פָנַי בְּלֹתִי אֶחֱיִכֶם אִתְּכֶם:</p>
<p>If thou wilt send our brother with us, we will go down and buy thee food;</p>	<p>אִם אֵיתָךְ מְשַׁלַּח אֶת אֲחִינוּא עִמָּנוּ נִיחֹת וְנִזְבֹּן לְךָ עֲבוּרָא:</p>	<p>אִם-יֵשֶׁךְ מְשַׁלַּח אֶת-אֲחִינוּא עִמָּנוּ נִרְדָּה וְנִשְׁבְּרָה לְךָ אֶכֶל:</p>
<p>but if thou wilt not send him, we will not go down, for the man said unto us: Ye shall not see my face, except your brother be with you.'</p>	<p>וְאִם לִיתָךְ מְשַׁלַּח לֹא נִיחֹת אֲרִי גִבְרָא אָמַר לָנָא לֹא תַחְזֹן אִפִּי אֱלֹהִין כִּד אַחוּכֹן עִמְכֹן:</p>	<p>וְאִם-אֵינְךָ מְשַׁלַּח לֹא נִרְדָּ כִּי-הָאִישׁ אָמַר אֵלֵינוּ לֹא-תֵרָאוּ פָנַי בְּלֹתִי אֶחֱיִכֶם אִתְּכֶם:</p>
<p>And Israel said: 'Wherefore dealt ye so ill with me, as to tell the man whether ye had yet a brother?'</p>	<p>וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל לְמָא אַבְאִישְׁתֹּן לִי לְחַוָּאָה לְגִבְרָא הָעוֹד לְכוֹן אַחָא:</p>	<p>וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל לְמָה הִרְעַתֶּם לִי לְהַגִּיד לְאִישׁ הָעוֹד לְכֶם אָח:</p>
<p>And they said: 'The man asked straitly concerning ourselves, and concerning our kindred, saying: Is your father yet alive? have ye another brother? and we told him according to the tenor of these words; could we in any wise know that he would say: Bring your brother down?'</p>	<p>וַיֹּאמְרוּ שְׁאֵל שְׁאֵלָא שְׁאִיל גִּבְרָא לָנָא וְלִדְוִתָּנָא לְמִימַר הֲעַד כְּעַן אַבּוּכֹן קִיָּים הָאִית לְכוֹן אַחָא וְחַוָּנָא לִיה עַל מִימַר פְּתִגְמִיָּא הָאֲלִין הַמִּידַע הַוִּינָא יְדַעִין אֲרִי יִימַר אַחִיתוּ יְת אַחוּכֹן:</p>	<p>וַיֹּאמְרוּ שְׁאֵל שְׁאֵלָה הָאִישׁ לָנוּ וּלְמוֹלְדָּתָנוּ לֵאמֹר הָעוֹד אֲבִיכֶם חַי הֵיִשׁ לְכֶם אָח וְנִגְדָּ-לָו עַל-פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הִנְדֹּעַ נִדַּע כִּי יֹאמֶר הוֹרִידוּ אֶת-אֲחִיכֶם:</p>

(2) כאשר כלו לאכול. יהודה אמר להם המתינו לזקן עד שמכלה פת מן הזית: כאשר כלו. כד שז"א (והמדרגה כד ספיקו, טועה, פֶּאֶשֶׁר כָּלוּ הַגְּמָלִים לְשִׁמּוֹת, מתורגס כד ספיקו, כששתו די ספוקס הוא גמר שתייתם. אזל זה כאשר כלו לאכול, כאשר תם האוכל הוא, ומתרגמין כד שז"א):

(3) העד העיד. לשון המראה, שסתם המראה מתרה זו צפני עדים, וכן העידתי צָקָם (דברים ל, יט), דְּהָעַד צָקָם (שמות יט, כא): לא תראו פני בלתי אחיכם אתכם. לא תראוני בלא אחיכם אתכם. ואונקלוס תרגס אלהין כד אחוכון עמכון, יישז הדבר על אופנו, ולא דקדק לתרגס אחר לשון המקרא:

(7) לנו ולמוולדתנו. למשפחותינו. ומדרשו, אפילו עניני (נ"א עזי) (יש מפרשים לשון עזה, שמדברים ביחידות וזהו עזי) עריסותינו גלה לנו: ונגד לו. שיש לנו אב ואח: על פי הדברים האלה. על פי שאלותיו אשר שאל, הוזקקנו להגיד: כי יאמר. כי משמש בלשון אס, ואם משמש בלשון אשר, הרי זה שמוש אחד מארבע לשונות שמשמש כי, והוא אי, שהרי כי זה כמו אס, כמו עד אס דְּבָרָתִי דְּבָרִי:

<p>8 And Judah said unto Israel his father: 'Send the lad with me, and we will arise and go, that we may live, and not die, both we, and thou, and also our little ones.</p>	<p>וַיֹּאמֶר יִהְיֶה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אִבִּי שְׁלַח הַנֶּעַר אִתִּי וְנִקְוָמָה וְנִלְכְּדָה וְנִחְיֶה וְלֹא נָמוּת אַף אֲנַחְנוּ גַם-אַתָּה גַם-טַפְּנוּ:</p>	<p>8 וַיֹּאמֶר יִהְיֶה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אִבִּי שְׁלַח הַנֶּעַר אִתִּי וְנִקְוָמָה וְנִלְכְּדָה וְנִחְיֶה וְלֹא נָמוּת אַף אֲנַחְנוּ גַם-אַתָּה גַם-טַפְּנוּ:</p>
<p>9 I will be surety for him; of my hand shalt thou require him; if I bring him not unto thee, and set him before thee, then let me bear the blame for ever.</p>	<p>אֲנִי אֶעֱרָבָנוּ מִיָּדִי תִבְקָשׁנוּ אִם-לֹא תָבִיאוּתִיו אֵלֶיךָ וְהִצַּגְתִּיו לְפָנֶיךָ וְחָטָאתִי לָךְ כָּל-הַיָּמִים:</p>	<p>9 אֲנִי אֶעֱרָבָנוּ מִיָּדִי תִבְקָשׁנוּ אִם-לֹא תָבִיאוּתִיו אֵלֶיךָ וְהִצַּגְתִּיו לְפָנֶיךָ וְחָטָאתִי לָךְ כָּל-הַיָּמִים:</p>
<p>10 For except we had lingered, surely we had now returned a second time.'</p>	<p>אֲרִי אֵלַי לֹא פֹון בָּדָא אַחַעֲפִכְנָא אֲרִי כֶעַן תִּבְנָא דְנָן תִּרְתִּין זְמָנִין:</p>	<p>10 כִּי לוֹלֵא הִתְמַהֲמַהְנוּ כִּי-עָתָה שָׁבְנוּ זֶה פַּעַמִּים:</p>
<p>11 And their father Israel said unto them: 'If it be so now, do this: take of the choice fruits of the land in your vessels, and carry down the man a present, a little balm, and a little honey, spicery and ladanum, nuts, and almonds;</p>	<p>וַיֹּאמֶר לְהוֹן יִשְׂרָאֵל אֲבִיהֶון אִם כֵּין הוּא דָא עֲבִידוּ סְבוּ מִדְּמִשְׁבַּח בְּאַרְעָא בְּמַנִּיכֹון וְאַחִיתוּ לְגִבְרָא תְּקֻרִיבְתָּא זְעִיר קִטְף וְזְעִיר דְּבִשׁ שְׁעָף וְלִטְוֹם בּוּטָמִין וְשִׁגְדִין:</p>	<p>11 וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יִשְׂרָאֵל אֲבִיהֶם אִם-כֵּן אִפּוֹא זֹאת עֲשׂוּ קַחְו מִזִּמְרַת הָאָרֶץ בְּכָל־יֶכֶם וְהוֹרִידוּ לְאִישׁ מִנְהָה מַעֵט צָרִי וּמַעֵט דְּבִשׁ נִכְאֹת וְלִט בָּטָנִים וּשְׁגָדִים:</p>
<p>12 and take double money in your hand; and the money that was returned in the mouth of your sacks carry back in your hand; peradventure it was an oversight;</p>	<p>וּכְסָפָא עַל חַד תִּרְיִן סְבוּ בִידְכוֹן וְיִת כְּסָפָא דְאַתְתִּב בְּפִם טוּעִיכוֹן תְּתִיבוֹן בִּידְכוֹן דְּלִמָּא שְׁלוּ תִת:</p>	<p>12 וּכְסָף מִשְׁנֶה קַחוּ בִידְכֶם וְאֶת-הַכֶּסֶף הַמּוֹשֵׁב בְּפִי אִמְתַּחֲתִיכֶם תָּשִׁיבוּ בִידְכֶם אוֹלֵי מִשְׁנֶה הוּא:</p>
<p>13 take also your brother, and arise, go again unto the man;</p>	<p>וְיִת אַחִיכוֹן דְּבִרוּ וְקוּמוּ תוּבוּ לָת גִּבְרָא:</p>	<p>13 וְאֶת-אַחִיכֶם קַחוּ וְקוּמוּ שׁוּבוּ אֶל-הָאִישׁ:</p>
<p>14 and God Almighty give you mercy before the man, that he may release unto you your other brother and Benjamin. And as for me, if I be bereaved of my children, I am bereaved.'</p>	<p>וְאֵל שְׁדֵי יִתִּין לָכוֹן רַחֲמִין קִדָּם גִּבְרָא וְיִפְטֹר לָכוֹן יִת אַחִיכוֹן אַחֲרָא וְיִת בְּנֵימִין וְאַנָּא כְּמָא דְתַכִּילִית תַּכִּילִית:</p>	<p>וְאֵל שְׁדֵי יִתִּין לָכֶם רַחֲמִים לִפְנֵי הָאִישׁ וְשַׁלַּח לָכֶם אֶת-אַחִיכֶם אַחֵר וְאֶת-בְּנֵימִין וְאַנִּי כַּאֲשֶׁר שָׁכַלְתִּי שָׁכַלְתִּי:</p>

לט

(8) ונחיה. וננצה בורח הקדש, על ידי הליכה זו תחיו רוחק, שנאמר וסחי רוח יעקב חֲצִיקָה: ולא נמות. צרע, צנימין ספק יתפש ספק לא יתפש, ואנו כלנו מתים צרעז אס לא נלך, מוטע שחניה את הספק ותתפוש את הודאי: (9) והצגתיו לפניך. שלא אציאנו אליך מת כי אס חי: וחטאתי לך כל הימים. לעולם הבא: (10) לולא התמהמהנו. על ידך, כזר היינו שצים עם שמעון, ולא ננטערת כל הימים הללו: (11) אפוא. כל לשון אפוא לשון יתר הוא, לתקן המלה בלשון עזרי, אס כן אזדקק לעשות שאלחנו עמכם, צריך אני לחזור ולבקש איה פה תקנה ועזה להשיאכם, ואומר אני זאת עשו: מזמרת הארץ. מתורגם מדמשצח צארעא, שהכל מזמרים עליו כשהוא צא לעולם: נכאת. שעה. צראשית רצה (צא, יא): בטנים. לא ידעתי מה הם, וצפירוש א"צ של רבי מכיר ראיתי, פושטניא"ס, ודומה לי שהם אפרסקין (שפירזינע): (12) וכסף משנה. פי שנים כראשון: קחו בידכם. לשצור אוכל שמה הוקר השער: אולי משגה הוא. שמה הממונה על הצית שכמו שונג:

- 15 And the men took that present, and they took double money in their hand, and Benjamin; and rose up, and went down to Egypt, and stood before Joseph.
- 16 And when Joseph saw Benjamin with them, he said to the steward of his house: 'Bring the men into the house, and kill the beasts, and prepare the meat; for the men shall dine with me at noon.'
- 17 And the man did as Joseph bade; and the man brought the men into Joseph's house.
- 18 And the men were afraid, because they were brought into Joseph's house; and they said: 'Because of the money that was returned in our sacks at the first time are we brought in; that he may seek occasion against us, and fall upon us, and take us for bondmen, and our asses.'
- 19 And they came near to the steward of Joseph's house, and they spoke unto him at the door of the house,
- וַיִּקְחוּ הָאֲנָשִׁים אֶת־הַמִּנְחָה הַזֹּאת וּמִשְׁנֵה־כֶּסֶף לָקְחוּ בָיָדָם וְאֶת־בְּנֵימִן וַיָּקֻמוּ וַיֵּרָדוּ מִצְרַיִם וַיַּעֲמְדוּ לִפְנֵי יוֹסֵף:
- וַיַּרְא יוֹסֵף אֶת־בְּנֵימִן וַיֹּאמֶר לְאִשְׁרֵי עַל־בֵּיתוֹ הִבֵּא אֶת־הָאֲנָשִׁים הַבֵּיתָה וּטְבַח טֶבַח וְהָכֵן כִּי אֲתִי יֹאכְלוּ הָאֲנָשִׁים בַּצֹּהֲרִים:
- וַיַּעַשׂ הָאִישׁ כַּאֲשֶׁר אָמַר יוֹסֵף וַיָּבֵא הָאִישׁ אֶת־הָאֲנָשִׁים בֵּיתָה יוֹסֵף:
- וַיִּירָאוּ הָאֲנָשִׁים כִּי הוּבָאוּ בֵּית יוֹסֵף וַיֹּאמְרוּ עַל־דֶּבַר הַכֶּסֶף הַשֶּׁבַע בָּאִמָּתוֹחֲתֵינוּ בַּתְּחִלָּה אָנַחְנוּ מוֹבָאִים לְהַתְּגַלֵּל עָלֵינוּ וּלְהַתְּנַפֵּל עָלֵינוּ וּלְקַחַת אֹתָנוּ לַעֲבָדִים וְאֶת־חֲמֹרֵינוּ:
- וַיִּגָּשׁוּ אֶל־הָאִישׁ אֲשֶׁר עַל־בֵּית יוֹסֵף וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו פֶּתַח הַבַּיִת:
- וַיְסִיבוּ גוֹבְרִיָּא יֵת תְּקֻרֹבְתָא הִדָּא וְעַל חַד תְּרִין כֶּסְפָּא נְסִיבוּ בִידֵהוּן וַיְדַבְּרוּ יֵת בְּנֵימִן וְקֻמוּ וַנְּחַתוּ לְמִצְרַיִם וְקֻמוּ קָדָם יוֹסֵף:
- וַחֲזָא יוֹסֵף עֲמָהוּן יֵת בְּנֵימִן וַאֲמַר לְדַמְמָנָא עַל בֵּיתֵיהָ אַעִיל יֵת גּוֹבְרִיָּא לְבֵיתָא וְכֹס נְכֶסֶתָא וְאַתְקִין אֲרִי עֲמִי אֲכַלִּין גּוֹבְרִיָּא בְּשִׁירוֹתָא:
- וַעֲבַד גּוֹבְרָא כְּמָא דְאָמַר יוֹסֵף וַאֲעִיל גּוֹבְרָא יֵת גּוֹבְרִיָּא לְבֵית יוֹסֵף:
- וַדְּחִילוּ גּוֹבְרִיָּא אֲרִי אֲתַעֲלוּ לְבֵית יוֹסֵף וַאֲמָרוּ עַל עֵיסֵק כֶּסְפָּא דְאִתְחַב בְּשׁוּעָנָא בְּקִדְמִיתָא אֲנַחְנָא מִתַּעֲלִין לְאַתְרֵיכֶרָא עַלְנָא וּלְאַסְתְּקָפָא עַלְנָא וּלְמַקְנֵי יִתְנָא לְעַבְדִּין וּלְמַדְבַּר יֵת חֲמֹרָנָא:
- וַקְרִיבוּ לְוֵת גּוֹבְרָא דְמִמּוֹנָא עַל בֵּית יוֹסֵף וּמִלִּילֹ עֲמִיהָ בַּתְרַע בֵּיתָא:

(14) ואל שדי. מעתה אינכם חסרים כלום אלא תפלה, הריני מתפלל עליכם: ואל שדי. שדי צנתינת רחמיו, וכדי היכולת בידו ליתן, יתן לכם רחמים, זהו פשוטו. ומדרשו, מי שאמר לעולם די, יאמר די לצרותי, שלא שקטתי מנעורי, צרת לבן, צרת עשו, צרת רחל, צרת דינה, צרת יוסף, צרת שמעון, צרת בנימין: ושלח לכם. ויפטר לכוך כתרומו, יפטרנו מאסוריו, לשון לקפשי יִשְׁלָחְנוּ, ואינו נופל בתרגום לשון וישלח, שהרי לשם הם הולכים אללו: את אחיכם. זה שמעון: אחר. רוח הקודש נזרקה זו (צ"ר זא, ז), לרצות יוסף: ואני. עד שזכס אהיה שכול מספק: כאשר שכלתי. מיוסף ומשמעון: שכלתי. מבנימין:

(15) ואת בנימין. מתרגמין ודצרו ית בנימין, לפי שאין לקיחת הכסף ולקיחת האדם שזה כלשון ארמי, בדצר הנקח ביד מתרגמין ונסב, בדצר הנקח בהנהגת דצרים מתרגמין ודצר:

(16) וטבח טבח והכן. כמו ולטבח טבח ולהכן, ואין טבח לשון צווי, שהיה לו לומר וטבח: בצחרים. זה מתורגם בשירותא, שהוא לשון סעודה ראשונה כלשון ארמי וצלע"ז דיזנ"ר, ויש הרצה בגמרא, שדא לכלבא שירותיה, צלע אכולא שירותא (צרכות לט:), אזל כל תרגום של דהריס טיהרא:

(18) וייראו האנשים. כחוצ הוא בשני יודין, ומתרגמו ודחילו: כי הובאו בית יוסף. ואין דרך שאר הצאים לשצור צר ללון צצית יוסף כי אס צפונדקאות שצעיר. וייראו שאין זה אלא לאספס אל משמר: אנחנו מובאים. אל תוך הבית הזה: להתגולל. להיות מתגלגלת עלינו עלילת הכסף, ולהיותה נופלת עלינו. ואונקלוס שמתרגם ולאסתקפא עלנה, הוא לשון להסתעולל, כדמתרגמין עלילת דְּצָרִים, חסקופי מלין, ולא תרגמו אחר לשון המקרא, ולהתגולל שמתרגם לאתצרבצא, הוא לשון גַּלַּת הָעֶבֶד (קהלת יב, ו). וְהִצֵּד גַּלְתָּהּ הַעֲלָקָה (נחום ב, ח), שהוא לשון מלכות:

20 and said: 'Oh my lord, we came
indeed down at the first time to buy
food.

וַיֹּאמְרוּ בִּי אֲדֹנָי יָרֵד יִרְדְּנוּ
וַיֹּאמְרוּ בִּכְעֵז רַבּוֹנִי מִיַּחַת
נִחַתְנָא בְּקַדְמִיתָא לְמִזְבֵּן
עֲבוּרָא:

20

21 And it came to pass, when we came to the lodging-place, that we opened our sacks, and, behold, every man's money was in the mouth of his sack, our money in full weight; and we have brought it back in our hand.

22 And other money have we brought
down in our hand to buy food. We
know not who put our money in
our sacks.’

23	<p>And he said: 'Peace be to you, fear not; your God, and the God of your father, hath given you treasure in your sacks; I had your money.' And he brought Simeon out unto them.</p>	<p>וַיֹּאמֶר שְׁלוֹם לָכֶם אֵל-תִּירָאוּ אֱלֹהֵיכֶם וְאֱלֹהֵי אֲבִיכֶם נָתַן לָכֶם מִטְּמוֹן בַּאֲמָתַתְיִכֶם כִּסְפְּכֶם בָּא אֵלַי וַיּוֹצֵא אֶלֶּהֶם אֶת-שִׁמְעוֹן׃</p>	23
----	--	--	----

	וַיָּבֵא הָאִישׁ אֶת־הָאֲנָשִׁים וְאֶעֱיֵל גּוֹבְרָא יֵת גּוֹבְרִיא	And the man brought the men into
24	בֵּיתָה יוֹסֵף וַיִּתֵּן־מַיִם לְבֵית יוֹסֵף וַיַּהֲב מֵיָּא	Joseph's house, and gave them
	וַיִּרְחֲצוּ רַגְלֵיהֶם וַיִּתֵּן מִסְפּוֹא וַיַּהֲב כִּסְתָּא	water, and they washed their feet;
	לְחֻמְרֵיהֶם: לְחֻמְרֵהוּן:	and he gave their asses provender.

25 And they made ready the present
against Joseph's coming at noon;
for they heard that they should eat
bread there.

26 And when Joseph came home, they brought him the present which was in their hand into the house, and bowed down to him to the earth.

(20) בי אדוני. לשון צעיר ומחוננים, הוא בלשון ארמי צייר (סנהדרין סד.): ירד ירדנו. ירידה הוא לנו, רגלים

היינו לפרנס אחרים, עכשיו אנו צריכים לך (צ"ר זכ, ד):

(23) אֱלֹהֵיכֶם. בְּזוּכֹתְכֶם, וְאֵין זְכוּתְכֶם כְּדֹאִי, אֱלֹהֵי אֲנִיכֶם, בְּזוּכֹת אֲנִיכֶם נָתַן לָכֶם מִטְמוּן:

(24) ויבא האיש. הוצאה אחר הוצאה, לפי שהיו דוחפים אותו חוץ, עד שדברו אליו פתח הבית, ומשאמר להם שלום לכם,

נמשכו וזאו אקרייו:

(25) ויבינו. הזמינו, עטרוהו בכלים נאים:

(26) הביתה. מפרוזודור לטרקלין. (נראה דיוקו דרש"י מהציתה צתראה, ויציאו לו את המנחה אשר צידם הציתה, דקשה

לו הלא כבר הוצאו ביתו של יוסף, אלא על כרחך נריך לומר מפרוזדור לטרקלין, ודו"ק):

27 And he asked them of their welfare, and said: 'Is your father well, the old man of whom ye spoke? Is he yet alive?'	וַיִּשְׁאַל לָהֶם לְשָׁלוֹם וַיֹּאמֶר וַיִּשְׁאַל לְהוֹן לְשָׁלוֹם וַיֹּאמֶר הַשָּׁלוֹם אֲבִיכֶם הַזֶּקֶן אֲשֶׁר אָמַרְתֶּם הַעֲדָנִי חַי׃ הָעֵד כְּעֵן קָיִים׃	27 וַיִּשְׁאַל לָהֶם לְשָׁלוֹם וַיֹּאמֶר וַיִּשְׁאַל לְהוֹן לְשָׁלוֹם וַיֹּאמֶר הַשָּׁלוֹם אֲבִיכֶם הַזֶּקֶן אֲשֶׁר אָמַרְתֶּם הַעֲדָנִי חַי׃ הָעֵד כְּעֵן קָיִים׃
28 And they said: 'Thy servant our father is well, he is yet alive.' And they bowed the head, and made obeisance.	וַיֹּאמְרוּ שְׁלוֹם לְעַבְדְּךָ לְאֹבְדָנוּ עוֹדָנוּ חַי וְיָקָדוּ עַד כְּעֵן קָיִים וּכְרַעוּ וּסְגִידוּ׃ (כ' וַיִּשְׁתַּחוּ) [ק' וַיִּשְׁתַּחוּ]׃	28 וַיֹּאמְרוּ שְׁלוֹם לְעַבְדְּךָ לְאֹבְדָנוּ עוֹדָנוּ חַי וְיָקָדוּ עַד כְּעֵן קָיִים וּכְרַעוּ וּסְגִידוּ׃ (כ' וַיִּשְׁתַּחוּ) [ק' וַיִּשְׁתַּחוּ]׃
29 And he lifted up his eyes, and saw Benjamin his brother, his mother's son, and said: 'Is this your youngest brother of whom ye spoke unto me?' And he said: 'God be gracious unto thee, my son.'	וַיִּקַּף עֵינָיו וַיַּחַז אֶת בְּנִימִין אַחֲוָהוּ בֶר אִמִּיהַ וַיֹּאמֶר הֲדִין אַחֲוֹכֹן זַעֲרָא דְאִמְרֵתוֹן לִי וַיֹּאמֶר מִן קָדָם יְיָ יִתְרַחֵם עָלֶיךָ בְּרִי׃	29 וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת-בְּנִימִין אַחֲוָהוּ בֶן-אִמּוֹ וַיֹּאמֶר הֲזֶה אַחֲיָכֶם הַקָּטָן אֲשֶׁר אָמַרְתֶּם אֵלַי וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יַחַנֵּךְ בְּנִי׃
30 And Joseph made haste; for his heart yearned toward his brother; and he sought where to weep; and he entered into his chamber, and wept there.	וַיַּחֲזִי יוֹסֵף אֶרֶץ אֶתְגֹּלְלוֹ רַחֲמוּהוּ עַל אַחֲוָהוּ וּבִעָא לְמַבְכֵי וְעָא לְאִדְרוֹן בֵּית מִשְׁכָּבָא וּבִבְכָא תַמָּן׃	30 וַיַּמְהֵר יוֹסֵף כִּי-נִכְמְרוּ רַחֲמָיו אֶל-אֲחָיו וַיִּבְקֶשׁ לִבְכּוֹת וַיָּבֹא הַחֲדָרָה וַיִּבְכֶּה שָׁמָּה׃
31 And he washed his face, and came out; and he refrained himself, and said: 'Set on bread.'	וַיִּסְחֶה אַפּוּהוּ וַיִּנָּפֵק וַיֵּאָחֲזֵן וַיֹּאמֶר שׂוּוּ לַחֲמָא׃	31 וַיִּרְחֹץ פָּנָיו וַיֵּצֵא וַיִּתְאַפֵּק וַיֹּאמֶר שִׁימוּ לָחֶם׃
32 And they set on for him by himself, and for them by themselves, and for the Egyptians, that did eat with him, by themselves; because the Egyptians might not eat bread with the Hebrews; for that is an abomination unto the Egyptians.	וַשׁוּיָאוּ לִיה בְּלַחֲדוּהוּ וּלְהוֹן בְּלַחֲדֵיהוֹן וּלְמִצְרָאֵי דְאֶכְלִין עַמִּיהַ בְּלַחֲדֵיהוֹן אֶרֶץ לֹא יִכְלִין מִצְרָאֵי לְמִיכַל עִם עֲבְרָאֵי לַחֲמָא אֶרֶץ בְּעִירָא דְמִצְרָאֵי דְחִלִין לִיה עֲבְרָאֵי אֶכְלִין׃	32 וַיִּשְׁימוּ לוֹ לִבְדּוֹ וּלְהֶם לִבְדָּם וּלְמִצְרָאִים הָאֶכְלִים אֹתוֹ לִבְדָּם כִּי לֹא יִכְלֹן הַמִּצְרָאִים לֶאֱכֹל אֶת-הָעֲבָרִים לָחֶם כִּי-תוֹעֵבָה הוּא לְמִצְרָאִים׃

- (28) ויקדו וישתחוו. על שאלת שלום. קידה כפיפת קדקד, השתחואה משמטת לארץ:
- (29) אלהים יחנך בני. נשאר שצטים שמענו חנינה, אֲשֶׁר תִּנֵּן לְאֱלֹהִים אֶת עֲבָדְךָ, ובנימין עדיין לא נולד, לכן זכרו יוסף בחנינה:
- (30) כי נכמרו רחמיו. שאלו יש לך אח מאס, אמר לו אח היה לי ואיני יודע היכן הוא, יש לך בנים, אמר לו יש לי עשרה, אמר לו ומה שמס, אמר לו, בלע ובכר וכו', אמר לו מה טיבן של שמות הללו, אמר לו כלם על שם אחי והנרות אשר מצאוהו, בלע, שנבלע בין האומות. זכר, שהיה זכור לאמו. אשבל, ששבלו אל. גרא, שנחגייר באכסניא. ונעמן, שהיה נעים ביותר. אחי וראש, אחי היה וראשי היה. מפיס, מפני אבי למד. וחפס, שלא ראה חופתי ולא ראיתי אני חופתו. וארד, שירד לבין האומות, כדאיתא במס' סוטה (לו:), מיד נכמרו רחמיו: נכמרו. נחממו, ובלשון משנה על הכומר של זיתים (בבא מציעא עד.), ובלשון ארמי במכמר בשרא (פסחים נח.), ובמקרא עורגו קטגור נקמרו, נחממו ונקממו קמטים קמטים, מפגי זלעפות רעב. כן דרך כל עור כשמחממין אותו נקמט ונתכוץ:
- (31) ויהאפק. נתאמן, והוא לשון ומצינו אֶפְיָקִים רָפָה (איוב יז, כא), וכן אֶפְיָקִי מְגָנִים (שם מא, ז), חזק:
- (32) כי תועבה היא. דבר שנאוי הוא למזרים לאכול את העזרים, ואונקלוס נתן טעם לדבר:

<p>33 And they sat before him, the firstborn according to his birthright, and the youngest according to his youth; and the men marvelled one with another.</p>	<p>וַיֵּשְׁבוּ לִפְנֵי הַכֹּהֵן כַּבְּכָרְתּוֹ וְהַצֵּעִיר כַּצְעָרְתּוֹ וַיִּתְמְהוּ הָאֲנָשִׁים אִישׁ אֶל-רֵעֵהוּ:</p>	<p>33</p>
<p>34 And portions were taken unto them from before him; but Benjamin's portion was five times so much as any of theirs. And they drank, and were merry with him.</p>	<p>וַיֵּשֶׂא מִשָּׂאת מֵאֵת פָּנָיו אֱלֹהִים וַתֵּרֶב מִשָּׂאת בְּנִימִן מִמִּשָּׂאת כָּל־חֲמֵשׁ יָדוֹת וַיִּשְׁכְּרוּ עִמּוֹ:</p>	<p>34</p>
<p>XLIV And he commanded the steward of his house, saying: 'Fill the men's sacks with food, as much as they can carry, and put every man's money in his sack's mouth.</p>	<p>וַיֹּצֵא אֶת-אֲשֶׁר עַל-בֵּיתוֹ לֹאמֹר מִלֵּא אֶת-אֲמֹתַחַת הָאֲנָשִׁים אֶכֶל כְּאֲשֶׁר יוֹכְלוֹן שְׂאת וְשִׁים כֶּסֶף-אִישׁ בְּפִי אֲמֹתַחַתוֹ:</p>	<p>XLIV</p>
<p>2 And put my goblet, the silver goblet, in the sack's mouth of the youngest, and his corn money.' And he did according to the word that Joseph had spoken.</p>	<p>וְאֶת-גִּבְעִי גִבֵּיעַ הַכֶּסֶף תָּשִׂים בְּפִי אֲמֹתַחַת הַקֶּטָן וְאֵת כֶּסֶף שִׁכְרוֹ יִעַשׂ כַּדָּבָר יוֹסֵף אֲשֶׁר דִּבֶּר:</p>	<p>2</p>
<p>3 As soon as the morning was light, the men were sent away, they and their asses.</p>	<p>וַהֲבֹקֵר אֹזֶר וְהָאֲנָשִׁים שָׁלְחוּ הֵמָּה וַחֲמֹרֵיהֶם:</p>	<p>3</p>
<p>4 And when they were gone out of the city, and were not yet far off, Joseph said unto his steward: 'Up, follow after the men; and when thou dost overtake them, say unto them: Wherefore have ye rewarded evil for good?</p>	<p>הֵם יֵצְאוּ אֶת-הָעִיר לֹא הִרְחִיקוּ וַיּוֹסֶף אָמַר לְדָמְמוֹנָא קוּם רִדֵּף אַחֲרֵי הָאֲנָשִׁים וְהִשְׁתָּם וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם לָמָּה שְׁלַמְתֶּם רָעָה תַּחַת טוֹבָה:</p>	<p>4</p>
<p>5 Is not this it in which my lord drinketh, and whereby he indeed divineth? ye have done evil in so doing.'</p>	<p>הֲלוֹא זֶה אֲשֶׁר יִשְׁתֶּה אֲדֹנִי בּוֹ וְהוּא נֹחֵשׁ יִנְחֹשׁ בּוֹ הֲרַעַתֶּם אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם:</p>	<p>5</p>
<p>6 And he overtook them, and he spoke unto them these words.</p>	<p>וַיִּשְׁגֶּם וַיִּדְבֹּר אֲלֵהֶם אֶת-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה:</p>	<p>6</p>

(33) הזכר כזכרתו. מכה בגביע וקורא, ראובן שמעון לוי יהודה יששכר וזבולון בני אס אחת, הסבו כסדר הזה שהוא סדר תולדותיכם, וכן כולם, כיון שהגיע לזנימין, אמר, זה אין לו אס ואני אין לי אס, יש אצלי:

(34) משאות. מנות: חמש ידות. חלקו עם אחיו, ומשאת יוסף ואסנת, ומנשה ואפרים: וישכרו אמו. ומיום שמכרוהו לא שמו יין ולא הוא שמה יין, ואותו היום שמו (ז"ר זכ, ה) גביע. כוס ארוך, וקורין לו מדריג"ש (רעמר):

<p>And they said unto him: 7 'Wherefore speaketh my lord such words as these? Far be it from thy servants that they should do such a thing.</p>	<p>וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו לָמָּה יִדְבָּר אֲדֹנִי כְּדָבָרִים הָאֵלֶּה חֲלִילָה לְעַבְדֶּיךָ מַעֲשׂוֹת כְּדָבָר הַזֶּה: וַאֲמָרוּ לִיה לָמָּה יִמְלִיל רַבּוֹנִי כְּפִתְגָמֵי הָאֵלֶּין חֹס לְעַבְדְּךָ מִלְמַעַבְד כְּפִתְגָמֵי הָדִין:</p>	<p>7 וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו לָמָּה יִדְבָּר אֲדֹנִי כְּדָבָרִים הָאֵלֶּה חֲלִילָה לְעַבְדֶּיךָ מַעֲשׂוֹת כְּדָבָר הַזֶּה:</p>
<p>Behold, the money, which we 8 found in our sacks' mouths, we brought back unto thee out of the land of Canaan; how then should we steal out of thy lord's house silver or gold?</p>	<p>הֵן כֶּסֶף אֲשֶׁר מָצְאָנוּ בְּפִי טוֹעֲנָנָא אֲתִיבְנָהּ לָךְ מֵאֶרֶץ דְּכַנְעָן וְאִיכְדִין נִגְנוֹב מִבֵּית רַבּוֹנְךָ מִנִּין דְּכֶסֶף אוֹ מִנִּין דְּזָהָב:</p>	<p>8 הֵן כֶּסֶף אֲשֶׁר מָצְאָנוּ בְּפִי אִמְתַּחֲתֵינוּ הִשִּׁיבָנוּ אֵלֶיךָ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן וְאִיךָ נִגְנוֹב מִבֵּית אֲדֹנֶיךָ כֶּסֶף אוֹ זָהָב:</p>
<p>With whomsoever of thy servants it 9 be found, let him die, and we also will be my lord's bondmen.'</p>	<p>דִּישְׁתַּכַּח עִמָּיה מַעַבְדְּךָ יִתְקַטֵּל וְאִךְ אֲנַחְנָא נְהִי לְרַבּוֹנִי לְעַבְדִּין:</p>	<p>9 אֲשֶׁר יִמָּצָא אִתּוֹ מַעַבְדֶּיךָ וְמָת וְגַם-אֲנַחְנוּ נִהְיֶה לְאֲדֹנִי לְעַבְדִּים:</p>
<p>And he said: 'Now also let it be 10 according unto your words: he with whom it is found shall be my bondman; and ye shall be blameless.'</p>	<p>וַאֲמַר אִךְ כֶּעַן כְּפִתְגָמִיכֹן כֵּן הוּא דִישְׁתַּכַּח עִמָּיה יְהִי לִי עַבְדָּא וְאַתֹּן תְּהִינן זָכָאִין:</p>	<p>10 וַיֹּאמֶר גַּם-עַתָּה כְּדָבָרֵיכֶם כֵּן- הוּא אֲשֶׁר יִמָּצָא אִתּוֹ יִהְיֶה-לִּי עֶבֶד וְאַתֶּם תִּהְיוּ נְקִיִּם:</p>
<p>Then they hastened, and took down 11 every man his sack to the ground, and opened every man his sack.</p>	<p>וַיִּמְהָרוּ וַיִּזְרְדוּ וַיֹּאחֲזִיאוּ טוֹעֲנֵיהּ לְאֶרֶץ וּפְתָחוּ גִבְרִית טוֹעֲנֵיהּ:</p>	<p>11 וַיִּמְהָרוּ וַיִּזְרְדוּ אִישׁ אֶת- אִמְתַּחְתּוֹ אֶרְצָה וַיִּפְתְּחוּ אִישׁ אִמְתַּחְתּוֹ:</p>
<p>And he searched, beginning at the 12 eldest, and leaving off at the youngest; and the goblet was found in Benjamin's sack.</p>	<p>וַיִּחְפֹּשׂ בְּגִדּוֹל הַחֹל וּבְקָטָן שִׁיבִי וַאֲשַׁתְּכַח כְּלִידָא בְּטוֹעֲנָא דְּבִנְיָמִין:</p>	<p>12 וַיִּחְפֹּשׂ בְּגִדּוֹל הַחֹל וּבְקָטָן כָּלָה וַיִּמָּצָא הַגִּבִּיעַ בְּאִמְתַּחַת בִּנְיָמִן:</p>
<p>And they rent their clothes, and 13 laded every man his ass, and returned to the city.</p>	<p>וַיִּזְעֻזְעוּ לְבוּשֵׁיהֶן וַיִּרְמוּ גִבְרִית חֲמָרִיה וְתָבוּ לְקִרְתָּא:</p>	<p>13 וַיִּקְרְעוּ שְׂמֹלֹתָם וַיַּעֲמֹס אִישׁ עַל-חֲמֹרֹו וַיִּשָּׁבוּ הָעִירָה:</p>
<p>And Judah and his brethren came 14 to Joseph's house, and he was yet there; and they fell before him on the ground.</p>	<p>וַעֲלֵא יְהוּדָה וְאֶחָוִיהּ לְבֵית יוֹסֵף וְהוּא עַד כֶּעַן תָּמֹן וַנִּפְּלוּ קִדְמוּהִי עַל אֶרֶץ:</p>	<p>מַפְטִיר וַיָּבֹא יְהוּדָה וְאֶחָיו בֵּיתָה יוֹסֵף וְהוּא עוֹדְנֵנִי שָׁם וַיִּפְּלוּ לְפָנָיו אֶרְצָה:</p>

(7) חלילה לעבדיך. חולין הוא לנו, לשון גנאי. ותרגום חס לעבדיך, חס מאת הקב"ה יהי עלינו מעשות זאת, והרצה יש בגמרא, חס ושלום:
(8) הן כסף אשר מצאנו. זה אחד מעשרה קל וחומר האמורים צמורה, וכלן מניין צבראשית רצה (ז, ז):
(10) גם עתה כדבריהם. אף זו מן הדין אמת, כדבריהם כן הוא, שכלם חייבים דבר, עשרה שנמצאת גניבה ציד אחד מהם כלם נחפשים, אצל אני אעשה לכם לפנים משורת הדין, אשר ימצא אחו יהיה לי עבד:
(12) בגדול החל. שלא ירגישו שהיה יודע היכן הוא:
(13) ויעמס איש על חמורו. בעלי זרוע היו, ולא הוצרכו לסייע זה את זה לטעון: וישובו העירה. מטרפולין היתה, והוא אומר העירה, העיר כל שהוא, אלא שלא היתה בעיניהם אלא כעיר ציונית של עשרה בני אדם לענין המלחמה:
(14) עודנו שם. שהיה ממתין להם:

15 And Joseph said unto them: 'What deed is this that ye have done? know ye not that such a man as I will indeed divine?'	וַיֹּאמֶר לָהֶם יוֹסֵף מַה־הַמַּעֲשֶׂה הַזֶּה אֲשֶׁר עָשִׂיתֶם הֲלֹא יָדַעְתֶּם כִּי־נִחַשׁ יִנְחָשׁ אִישׁ אֲשֶׁר כָּמוֹנִי: וַאֲמַר לָהֶן יוֹסֵף מָה עוֹבְדָא הָדִין דְּעִבְדִּיתוֹן הֲלֹא יָדַעְתוֹן אַרְי בְּדָקָא מִבְּדִיק גְּבָרָא דִּכְוָתִי:	15 וַיֹּאמֶר לָהֶם יוֹסֵף מַה־הַמַּעֲשֶׂה הַזֶּה אֲשֶׁר עָשִׂיתֶם הֲלֹא יָדַעְתֶּם כִּי־נִחַשׁ יִנְחָשׁ אִישׁ אֲשֶׁר כָּמוֹנִי: 16 וַיֹּאמֶר יְהוּדָה מַה־נֹּאמַר לְאֹדְנִי מַה־נִּדְבָּר וּמַה־נִּצְטָדֵק הָאֱלֹהִים מִצָּא אֶת־עֵנָן עֲבָדֶיךָ הִנֵּנוּ עֲבָדִים לְאֹדְנִי גַם־אֲנַחְנוּ גַם־אֲשֶׁר־נִמְצָא הִגִּבֵּעַ בְּיָדוֹ:
16 And Judah said: 'What shall we say unto my lord? what shall we speak? or how shall we clear ourselves? God hath found out the iniquity of thy servants; behold, we are my lord's bondmen, both we, and he also in whose hand the cup is found.'	וַאֲמַר יְהוּדָה מָה נִימַר לְרַבּוֹנִי מָה נִמְלִיל וּמָה נִזְכִּי מִן קָדָם יְיָ אֲשֶׁתִּכַּח חוּבָא בְּעִבְדֶּיךָ הֵא אֲנַחְנָא עֲבָדִין לְרַבּוֹנִי אִף אֲנַחְנָא אִף דְּאֲשֶׁתִּכַּח כְּלִידָא בְּיָדֶיהָ:	16 וַיֹּאמֶר יְהוּדָה מַה־נֹּאמַר לְאֹדְנִי מַה־נִּדְבָּר וּמַה־נִּצְטָדֵק הָאֱלֹהִים מִצָּא אֶת־עֵנָן עֲבָדֶיךָ הִנֵּנוּ עֲבָדִים לְאֹדְנִי גַם־אֲנַחְנוּ גַם־אֲשֶׁר־נִמְצָא הִגִּבֵּעַ בְּיָדוֹ:
17 And he said: 'Far be it from me that I should do so; the man in whose hand the goblet is found, he shall be my bondman; but as for you, get you up in peace unto your father.'	וַאֲמַר חֵם לִי מִלְמַעֲבָד דָּא גְּבָרָא דְּאֲשֶׁתִּכַּח כְּלִידָא בְּיָדֶיהָ הוּא יְהִי לִי עֲבָדָא וְאַתּוֹן סְקוּ לְשָׁלָם לְוֹת אֲבוּכוֹן:	וַיֹּאמֶר חִלְיָה לִי מַעֲשֵׂוֹת זֹאת הָאִישׁ אֲשֶׁר נִמְצָא הִגִּבֵּעַ בְּיָדוֹ הוּא יְהִי־לִי עֲבָד וְאַתֶּם עֲלוּ לְשָׁלוֹם אֶל־אֲבִיכֶם: (ס)

The Haftarah is I Kings 3:15 - 4:1 on page 253.

18 Then Judah came near unto him, and said: 'Oh my lord, let thy servant, I pray thee, speak a word in my lord's ears, and let not thine anger burn against thy servant; for thou art even as Pharaoh.'	וַיָּגֶשׁ אֵלָיו יְהוּדָה וַיֹּאמֶר בִּי אֹדְנִי יְדַבֵּר־נָא עִבְדְּךָ דָּבָר בְּאָזְנִי אֹדְנִי וְאַל־יַחַר אַפְךָ בְּעִבְדְּךָ כִּי כְמוֹךָ כִּפְרָעָה:	וַיָּגֶשׁ אֵלָיו יְהוּדָה וַיֹּאמֶר בִּי אֹדְנִי יְדַבֵּר־נָא עִבְדְּךָ דָּבָר בְּאָזְנִי אֹדְנִי וְאַל־יַחַר אַפְךָ בְּעִבְדְּךָ כִּי כְמוֹךָ כִּפְרָעָה:
19 My lord asked his servants, saying: Have ye a father, or a brother?	רַבּוֹנִי שְׂאִיל יְתַּעְבְּדוּהִי לְמִימַר הָאִית לְכוֹן אָבָא אוֹ אַחָא:	19 אֹדְנִי שְׂאִיל אֶת־עֲבָדָיו לֵאמֹר הֵישׁ־לָכֶם אָב אוֹ־אָח:

(15) הלא ידעתם כי נחש ינחש וגו'. הלא ידעתם כי איש חשוב כמוני יודע לנחש, ולדעת מדעת ומסכר ואינה כי אתם גנבתם הגביע:

(16) האלהים מצא. יודעים אנו שלא סרחנו, אבל מאת המקום נהייתה להביא לנו זאת, מנא בעל חוב מקום לגבות שטר חובו: ומה נצטדק. לשון דק, וכן כל תיבה שחללה יסודה ד"י והיא באה לדבר בלשון מתפעל או נתפעל, נותן ט"ת במקום תי"ו, ואינו נותנה לפני אות ראשונה של יסוד התיבה, אלא באמצע אותיות העיקר, כגון נטדק מגזרת דק, ויִצְטַע מגזרת צע, ויִצְטַרו מגזרת ציר למונים, הִצְטַדוּ מגזרת קצה לִצְדָּה. ותיבה שחללה סמ"ך או שי"ן כשהיא מתפעלת, התי"ו מפרדת את אותיות העיקר כגון, ויִסְפַּל הִסְפַּל (קהלת יב, ה), מגזרת סבל. מִשְׁפַּל הוּיַת צִקְנִיָּא (דניאל ז, ח), מגזרת סבל. ויִשְׁפַּר הִקְוַת עֲמָרִי (מכה ו, טו), מגזרת שמר. וְסָר מִרְעַ מִשְׁפּוֹלָל (ישעיה נט, טו), מגזרת מוליד יועצים שוֹלָל (איוב יב, יז). מִסְפּוֹלָל צַעֲמִי (שמות ט, יז), מגזרת צִרְךָ לֹא סְלוּלָה (ירמיה יח, טו):

(18) ויגש אליו. דבר באזני אדני. יכנסו דברי באזניך (צ"ר נג, ו): ואל יחר אפך. מכאן אתה למד שדבר אליו קשות: כי כמוך כפרעה. חשוב אתה צעיני כמלך, זהו פשוטו, ומדרשו (צ"ר סס). סופך ללקות עליו בצרעת, כמו שלקה פרעה על ידי זקנתי שרה, על לילה אחת שעבדה. דבר אחר, מה פרעה גזר ואינו מקיים, מצטיח ואינו עושה, אף אתה כן, וכי זו היא שימת עין, שאמרתי לשום עינך עליו. דבר אחר כי כמוך כפרעה, אם תקניטני, אהרוג אותך ואת אדוניך (צ"ר סס):

(19) אדני שאל את עבדיו. מתחלה בעלילה באת עלינו, למה היה לך לשאול כל אלה, בתך היינו מבקשים, או אחותנו אתה

<p>20 And we said unto my lord: We have a father, an old man, and a child of his old age, a little one; and his brother is dead, and he alone is left of his mother, and his father loveth him.</p>	<p>וַנֹּאמֶר אֶל־אֲדֹנָי יִשְׁרָאֵל אָב אָבָא סָבָא וְכֵן סִיבְתִּין זְעִיר וְאַחִיהִי מִית וְאַשְׁתָּאֵר הוּא בְּלַחֲדוּתִי לְאִמִּיהִי וְאָבוּהִי רַחֲמִים לִיהִ:</p>	<p>20 וַנֹּאמֶר אֶל־אֲדֹנָי יִשְׁרָאֵל אָב אָבָא סָבָא וְכֵן סִיבְתִּין זְעִיר וְאַחִיהִי מִית וְאַשְׁתָּאֵר הוּא בְּלַחֲדוּתִי לְאִמִּיהִי וְאָבוּהִי רַחֲמִים לִיהִ:</p>
<p>21 And thou saidst unto thy servants: Bring him down unto me, that I may set mine eyes upon him.</p>	<p>וַתֹּאמֶר אֶל־עֲבָדָי הוֹרְדֵהוּ אֵלַי וְאַשְׁמִימָה עֵינֵי עָלָיו:</p>	<p>21 וַתֹּאמֶר אֶל־עֲבָדָי הוֹרְדֵהוּ אֵלַי וְאַשְׁמִימָה עֵינֵי עָלָיו:</p>
<p>22 And we said unto my lord: The lad cannot leave his father; for if he should leave his father, his father would die.</p>	<p>וַנֹּאמֶר אֶל־אֲדֹנָי לֹא יוּכַל הַנֶּעַר לַעֲזֹב אֶת־אָבִיו וְעֵזֵב אֶת־אָבִיו וּמָת:</p>	<p>22 וַנֹּאמֶר אֶל־אֲדֹנָי לֹא יוּכַל הַנֶּעַר לַעֲזֹב אֶת־אָבִיו וְעֵזֵב אֶת־אָבִיו וּמָת:</p>
<p>23 And thou saidst unto thy servants: Except your youngest brother come down with you, ye shall see my face no more.</p>	<p>וַתֹּאמֶר אֶל־עֲבָדָי אִם לֹא יִיחֹת אַחִיכֶם הַקָּטָן אִתְּכֶם לֹא תִסְפֹּן לִרְאוֹת פָּנַי:</p>	<p>23 וַתֹּאמֶר אֶל־עֲבָדָי אִם לֹא יִיחֹת אַחִיכֶם הַקָּטָן אִתְּכֶם לֹא תִסְפֹּן לִרְאוֹת פָּנַי:</p>
<p>24 And it came to pass when we came up unto thy servant my father, we told him the words of my lord.</p>	<p>וַהֲנִי כִּי עָלִינוּ אֶל־עֲבָדָי אָבִי וַנִּגְדַּלְנוּ אֶת דְּבָרֵי אֲדֹנָי:</p>	<p>24 וַהֲנִי כִּי עָלִינוּ אֶל־עֲבָדָי אָבִי וַנִּגְדַּלְנוּ אֶת דְּבָרֵי אֲדֹנָי:</p>
<p>25 And our father said: Go again, buy us a little food.</p>	<p>וַיֹּאמֶר אָבוּנָא שְׁבוּ שְׁבוּרֵי־לָנוּ מִזֶּעַט־אֶכֶל:</p>	<p>25 וַיֹּאמֶר אָבוּנָא שְׁבוּ שְׁבוּרֵי־לָנוּ מִזֶּעַט־אֶכֶל:</p>
<p>26 And we said: We cannot go down; if our youngest brother be with us, then will we go down; for we may not see the man's face, except our youngest brother be with us.</p>	<p>וַנֹּאמֶר אֶל־נוֹכַח לְרֶדֶת אִם־יֵשׁ אֶחָיו הַקָּטָן אִתָּנוּ וְיִרְדְּנוּ כִּי־לֹא נוֹכַח לִרְאוֹת פָּנֵי הָאִישׁ וְאֶחָיו הַקָּטָן אִינְנוּ אִתָּנוּ:</p>	<p>26 וַנֹּאמֶר אֶל־נוֹכַח לְרֶדֶת אִם־יֵשׁ אֶחָיו הַקָּטָן אִתָּנוּ וְיִרְדְּנוּ כִּי־לֹא נוֹכַח לִרְאוֹת פָּנֵי הָאִישׁ וְאֶחָיו הַקָּטָן אִינְנוּ אִתָּנוּ:</p>
<p>27 And thy servant my father said unto us: Ye know that my wife bore me two sons;</p>	<p>וַיֹּאמֶר עֲבָדָי אָבִי אֵלֵינוּ אַתֶּם יָדַעְתֶּם כִּי שְׁנַיִם יִלְדָה־לִּי אִשְׁתִּי:</p>	<p>27 וַיֹּאמֶר עֲבָדָי אָבִי אֵלֵינוּ אַתֶּם יָדַעְתֶּם כִּי שְׁנַיִם יִלְדָה־לִּי אִשְׁתִּי:</p>
<p>28 and the one went out from me, and I said: Surely he is torn in pieces; and I have not seen him since;</p>	<p>וַיֵּצֵא הָאֶחָד מֵאִתִּי וַאֲמַר אֶךְ טָרַף טָרַף וְלֹא רָאִיתִיו עַד־הַנֶּה:</p>	<p>28 וַיֵּצֵא הָאֶחָד מֵאִתִּי וַאֲמַר אֶךְ טָרַף טָרַף וְלֹא רָאִיתִיו עַד־הַנֶּה:</p>

מזקש, ואף על פי כן ונאמר אל אדוני, לא כחדנו ממך דבר (צ"ר שם ח):
 (20) ואחיו מת. מפני היראה היה מוילא דבר שקר מפיו, אמר, אם אומר לו שהוא קיים, יאמר הציאהו אלני: לבדו לאמו. מאותו האם אין לו עוד אח:
 (22) ועזב את אביו ומת. אם יעוזב את אביו, דואגים אנו שמא ימות צדק, שהרי אמו צדקתה:

<p>29 and if ye take this one also from me, and harm befall him, ye will bring down my gray hairs with sorrow to the grave.</p>	<p>וְלִקְחֶתֶם גַּם־אֶת־זֶה מֵעִמִּי וְיֵעָרְעָרָה מוֹתָא וְתַחֲתוֹן יִתְּ סִבְתִּי בְּבִשְׁתָּא לְשָׂאוֹל:</p>	<p>29 וְלִקְחֶתֶם גַּם־אֶת־זֶה מֵעִם פָּנִי וְקָרְהוּ אֶסּוֹן וְהוֹרִדְתֶּם אֶת־שִׁיבְתִּי בְּרָעָה שְׂאֵלָה:</p>
<p>30 Now therefore when I come to thy servant my father, and the lad is not with us; seeing that his soul is bound up with the lad's soul;</p>	<p>וְכַעַן כְּמִיתָא לָנוּת עֲבָדָךְ אָבָא וְעוֹלִימָא לִיתוּהִי עִמָּנָא וְנִפְשִׁיהּ חֲבִיבָא לִיהּ כְּנִפְשִׁיהּ:</p>	<p>30 וְעַתָּה כְּבֹאִי אֶל־עֲבָדְךָ אָבִי וְהִנֵּנִי אִתָּנִי וְנַפְשִׁי קְשׁוּרָה בְּנַפְשׁוֹ:</p>
<p>31 it will come to pass, when he seeth that the lad is not with us, that he will die; and thy servants will bring down the gray hairs of thy servant our father with sorrow to the grave.</p>	<p>וְהִי כִּד יַחְזִי אָרִי לִית עוֹלִימָא וַיָּמוּת וַיַּחֲתוֹן עֲבָדְךָ יִתְּ סִבְתִּי עֲבָדְךָ אָבוּנָא בְּדוֹנָא לְשָׂאוֹל:</p>	<p>שני וְהִי כִּרְאוּתוֹ כִּי־אֵין הַנֶּעֱר וְנָמַת וְהוֹרִידוּ עֲבָדֶיךָ אֶת־שִׁיבְתִּי עֲבָדְךָ אָבִינוּ בְּגִוּוֹן שְׂאֵלָה:</p>
<p>32 For thy servant became surety for the lad unto my father, saying: If I bring him not unto thee, then shall I bear the blame to my father for ever.</p>	<p>אָרִי עֲבָדְךָ מְעָרַב בְּעוֹלִימָא מִן אָבָא לְמִימַר אִם לֹא אֵיתִינִיהּ לָךְ וְאִיהִי חֲטִי לְאָבָא כָּל יוֹמָיָא:</p>	<p>32 כִּי עֲבָדְךָ עָרַב אֶת־הַנֶּעֱר מֵעִם אָבִי לֵאמֹר אִם־לֹא אָבִיאֲנֹו אֵלֶיךָ וְחָטָאתִי לְאָבִי כָּל־הַיָּמִים:</p>
<p>33 Now therefore, let thy servant, I pray thee, abide instead of the lad a bondman to my lord; and let the lad go up with his brethren.</p>	<p>וְכַעַן יִתִּיב כְּעַן עֲבָדְךָ תַּחַת עוֹלִימָא עֲבָדָא לְרַבּוֹנִי וְעוֹלִימָא יִסַּק עִם אַחֵוּהִי:</p>	<p>33 וְעַתָּה יִשְׁב־נָא עֲבָדְךָ תַּחַת הַנֶּעֱר עָבֵד לְאֲדֹנִי וְהַנֶּעֱר יַעַל עִם־אָחָיו:</p>
<p>34 For how shall I go up to my father, if the lad be not with me? lest I look upon the evil that shall come on my father.'</p>	<p>אָרִי אֵיכְדִין אִסַּק לָנוּת אָבָא וְעוֹלִימָא לִיתוּהִי עִמִּי דְלִמָּא אַחֵוּ בְּבִשְׁתָּא דְתִשְׁכַּח יִתְּ אָבָא:</p>	<p>34 כִּי־אֵיךְ אֵעָלָה אֶל־אָבִי וְהַנֶּעֱר אֵינְנִי אִתִּי בְּן אֲרָאָה בְּרַע אֲשֶׁר יִמָּצָא אֶת־אָבִי:</p>
<p>XLV Then Joseph could not refrain himself before all them that stood by him; and he cried: 'Cause every man to go out from me.' And there stood no man with him, while Joseph made himself known unto his brethren.</p>	<p>וְלֹא יָכִיל יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק לְכָל הַנִּצָּבִים עָלָיו וַיִּקְרָא הוֹצִיאוּ כָּל־אִישׁ מֵעָלַי וְלֹא־עָמַד אִישׁ אִתּוֹ בְּהִתְנוּעֵ יוֹסֵף אֶל־אָחָיו:</p>	<p>XLV וְלֹא־יָכִיל יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק לְכָל הַנִּצָּבִים עָלָיו וַיִּקְרָא הוֹצִיאוּ כָּל־אִישׁ מֵעָלַי וְלֹא־עָמַד אִישׁ אִתּוֹ בְּהִתְנוּעֵ יוֹסֵף אֶל־אָחָיו:</p>
<p>2 And he wept aloud; and the Egyptians heard, and the house of Pharaoh heard.</p>	<p>וַיִּתֵּן אֶת־קֻלּוֹ בְּבִכְי וַיִּשְׁמְעוּ מִצְרָאִי וַיִּשְׁמַע אֶנְשׁ בֵּית פַּרְעֹה:</p>	<p>2 וַיִּתֵּן אֶת־קֻלּוֹ בְּבִכְי וַיִּשְׁמְעוּ מִצְרָאִים וַיִּשְׁמַע בֵּית פַּרְעֹה:</p>

(29) וקרהו אסון. שהשטן מקטרג צעזעט הסכנה (שס זא, ט): והורדתם את שיבתי וגו'. עכשיו כשהוא אללי, אני מתחנס צו על אמו ועל אחיו, ואם ימות זה, דומה עלי ששלחן מתו ציוס אחד: (31) והיה בראותו כי אין הנער ומת. אציו מלרתו: (32) כי עבדך ערב את הנער. ואם תאמר למה אני נכנס לתגר יותר משאר אחי, הם כולם מצחוק, ואני נתקשרתי בקשר חזק להיות מנודה צו עולמות: (33) ישב נא עבדך וגו'. לכל דבר אני מעולה ממנו, לגבורה ולמלחמה ולשמש: (1) ולא יכול יוסף להתאפק לכל הנצבים. לא היה יכול לנצל שיהיו מצרים נצבים עליו ושומעין שאחיו מתציישין צהדועו להם:

- 3 And Joseph said unto his brethren: **וַיֹּאמֶר יוֹסֵף לְאַחֵיהִי אֲנִי יוֹסֵף הָעֹד אֲבִי חַי וְלֹא-יָכִלּוּ אַחֵיו לַעֲנֹת אֹתוֹ כִּי נִבְהָלוּ מִפָּנָיו:**
3 'I am Joseph; doth my father yet live?' And his brethren could not answer him; for they were affrighted at his presence.
- 4 And Joseph said unto his brethren: **וַיֹּאמֶר יוֹסֵף לְאַחֵיהִי קְרוּבוֹ אֵלַי וַיִּגָּשׁוּ וַיֹּאמֶר אֲנִי יוֹסֵף אֲחֵיכֶם אֲשֶׁר-מָכַרְתֶּם אֹתִי מִצְרַיִם:**
4 'Come near to me, I pray you.' And they came near. And he said: 'I am Joseph your brother, whom ye sold into Egypt.'
- 5 And now be not grieved, nor angry **וַעֲתָהּ אֶל-תַּעֲצֹבוּ וְאֶל-יִחַר בְּעֵינֵיכֶם כִּי-מָכַרְתֶּם אֹתִי הִנֵּה כִּי מִחֵיָּה שְׁלַחְנִי אֱלֹהִים לִפְנֵיכֶם:**
5 with yourselves, that ye sold me hither; for God did send me before you to preserve life.
- 6 For these two years hath the famine **כִּי-זֶה שְׁנָתַיִם הָרָעָב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ וְעוֹד חֲמִשׁ שָׁנִים אֲשֶׁר אֵין-חֲרִישׁ וְקָצִיר:**
6 been in the land; and there are yet five years, in which there shall be neither plowing nor harvest.
- 7 And God sent me before you to give **וַיִּשְׁלַחְנִי אֱלֹהִים לִפְנֵיכֶם לְשׁוֹם לָכֶם שְׂאֲרִית בְּאֶרֶץ וְלִהְיוֹת לָכֶם לִפְלִיטָה גְדֹלָה:**
7 you a remnant on the earth, and to save you alive for a great deliverance.
- 8 So now it was not you that sent me **וַעֲתָה לֹא-אַתֶּם שְׁלַחְתֶּם אֹתִי הִנֵּה כִּי אֱלֹהִים וַיְשִׁמְנִי לָאֵב לְפָרְעָה וּלְאֶדוֹן לְכָל-בֵּיתוֹ וּמַשֵּׁל בְּכָל-אֶרֶץ מִצְרַיִם:**
8 hither, but God; and He hath made me a father to Pharaoh, and lord of all his house, and ruler over all the land of Egypt.
- 9 Hasten ye, and go up to my father, **מְהֵרָה וַעֲלֹו אֶל-אָבִי וְאָמַרְתֶּם אֵלָיו כֹּה אָמַר בְּנֵךְ יוֹסֵף שְׁמֵנִי אֱלֹהִים לְאֶדוֹן לְכָל-מִצְרַיִם רָדָה אֵלַי אֶל-תַּעֲמֹד:**
9 and say unto him: Thus saith thy son Joseph: God hath made me lord of all Egypt; come down unto me, tarry not.

- (2) וישמע בית פרעה. ביתו של פרעה, כלומר עזדיו וצני ביתו, ואין זה לשון בית ממש, אלא כמו בית ישראל, בית יהודה, מישנ"דה בלע"ז:
- (3) נבהלו מפניו. מפני הצושה:
- (4) גשו נא אלי. ראה אותם נסוגים לאחור, אמר, עכשיו אחי נכלמים, קרא להם בלשון רכה ותחנונים והראה להם שהוא מהול (צ"ר נג, ח):
- (5) למחיה. להיות לכם למחיה:
- (6) כי זה שנתיים הרעב. עברו משני הרעב:
- (8) לאב. לחצר ולפטרון (אם נעשיטענער פאטראן):

10	And thou shalt dwell in the land of Goshen, and thou shalt be near unto me, thou, and thy children, and thy children's children, and thy flocks, and thy herds, and all that thou hast;	וַיֵּשְׁבֶת בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן וְהָיִיתָ קְרוֹב אֵלַי אֶתָּה וּבְנֶיךָ וּבְנֵי בְנֶיךָ וּצְאֲנֶךָ וּבִקְרָךְ וְכָל-אֲשֶׁר-לָךְ;	וַתָּתִיב בְּאֶרְעָא דְגֶשֶׁן וְתִהְיִי קְרִיב לִי אֶתָּה וּבְנֶיךָ וּבְנֵי בְנֶיךָ וְעֲנֶיךָ וְתוֹרְךָ וְכָל דְּלָךְ;
11	and there will I sustain thee; for there are yet five years of famine; lest thou come to poverty, thou, and thy household, and all that thou hast.	וְכָל-כְּלִיתִי אֶתְּךָ שָׁם כִּי-עוֹד חֲמִשׁ שָׁנִים שָׁנִים רָעָב פֶּן-תִּהְיֶה אֶתָּה וּבֵיתְךָ וְכָל-אֲשֶׁר-לָךְ;	וְאֶזְנִי יִתֶּךָ תִּמְנָן אֲרִי עוֹד חֲמִישׁ שָׁנִין כַּפָּנָא דְלִמָּא תִשְׁתַּיְצִי אֶתָּה וְאֶנֶשׁ בֵּיתְךָ וְכָל דְּלָךְ;
12	And, behold, your eyes see, and the eyes of my brother Benjamin, that it is my mouth that speaketh unto you.	וְהִנֵּה עֵינֵיכֶם רֹאוֹת וְעֵינֵי אֶחָי בְּנִימִין כִּי-פִי הַמְדַבֵּר אֵלֵיכֶם;	וְהָא עֵינִיכֹן חֲזִין וְעֵינֵי אֶחָי בְּנִימִין אֲרִי כְּלִישְׁנֹכֹן אֲנָא מִמְלִיל עִמָּכֹן;
13	And ye shall tell my father of all my glory in Egypt, and of all that ye have seen; and ye shall hasten and bring down my father hither.'	וְהַגַּדְתֶּם לְאָבִי אֶת-כָּל-כְּבוֹדִי בְּמִצְרַיִם וְאֵת כָּל-אֲשֶׁר רָאִיתֶם וּמַהֲרֶתֶם וְהוֹרִדְתֶּם אֶת-אָבִי הֵנָּה;	וְתַחֲזִין לְאָבָא יֵת כָּל יְקָרִי דְּבִמְצָרַיִם וְיֵת כָּל דְּחֲזִיתֹן וְתַחֲזִין וְתַחֲזִין יֵת אָבָא הֵלְכָא;
14	And he fell upon his brother Benjamin's neck, and wept; and Benjamin wept upon his neck.	וַיִּפֹּל עַל-צוּאְרֵי בְנִימִין-אֶחָיו וַיִּבְכּוּ וּבְנִימִין בָּכָה עַל-צוּרְיָהּ;	וַיִּפֹּל עַל צוּרָא דְּבְנִימִין אֶחָוְהִי וּבָכָא וּבְנִימִין בָּכָא עַל צוּרְיָהּ;
15	And he kissed all his brethren, and wept upon them; and after that his brethren talked with him.	וַיִּנָּשֶׁק לְכָל-אֶחָיו וַיִּבְכּוּ עֲלֵהֶם וַאֲחֵרֵי כֵן דִּבְּרוּ אֶחָיו אִתּוֹ;	וַנִּשִּׁיק לְכָל אֶחָוְהִי וּבָכָא עֲלֵיהֹן וּבִתְרָא כֵּן מְלִילוֹ אֶחָוְהִי עִמֵּיהּ;
16	And the report thereof was heard in Pharaoh's house, saying: 'Joseph's brethren are come'; and it pleased Pharaoh well, and his servants.	וְהִקְל נִשְׁמַע בֵּית פַּרְעֹה לְאֹמֶר בָּאוּ אֶחָי יוֹסֵף וַיִּיטֹב בְּעֵינֵי פַרְעֹה וּבְעֵינֵי עֲבָדָיו;	וְקָלָא אֲשַׁתְּמַע בֵּית פַּרְעֹה לְמִימַר אֶתּוֹ אֶחָי יוֹסֵף וּשְׁפַר בְּעֵינֵי פַרְעֹה וּבְעֵינֵי עֲבָדֵוְהִי;

(9) ועלו אל אבי. ארץ ישראל גזרה מכל הארצות:

(11) פן תורש. דלמא תתמסכן, לשון מוריש ומעשיר:

(12) והנה עיניכם רואות. צנודי, ושאני אחיכם, שאני מהול ככם. ועוד, כי פי המדבר אליכם בלשון הקדש (צ"ר שם י): ועיני אחי בנימין. השוא את כולם יחד, לומר, שכשם שאין לי שנאה על בנימין אחי, שהרי לא היה במכירתו, כך אין בלבי שנאה עליכם:

(14) ויפל על צווארי בנימין אחיו ויבך. על שני מקדשות שעתידין להיות בחלקו של בנימין וסופן להחרב (מגילה טז): ובנימין בכה על צוואריו. על משכן שילה שעתידי להיות בחלקו של יוסף וסופו להחרב, (ולענ"ד דיוקן של רש"י דביוסף כתיב ויפול ויבך, תרתי משמע, שאני מקדשות ולכך עשה צ' פעולות על זה הרמוז, מה שאין כן בנימין, דלא כתיב רק ובנימין צכה, פעולה אחת, שלא רמז רק על חורבן אחד, ועיין צביאור מרגוס יונתן ששם הוא צדך דרש):

(15) ואחרי כן. מאחר שראוהו צוכה ולצו שלם עמהם: דברו אחיו אתו. שמחלה היו בושם ממנו:

(16) והקול נשמע בית פרעה. כמו צית פרעה, וזהו לשון צית ממש:

- 17 And Pharaoh said unto Joseph: 'Say unto thy brethren: This do ye: lade your beasts, and go, get you unto the land of Canaan;
- 18 and take your father and your households, and come unto me; and I will give you the good of the land of Egypt, and ye shall eat the fat of the land.
- 19 Now thou art commanded, this do ye: take you wagons out of the land of Egypt for your little ones, and for your wives, and bring your father, and come.
- 20 Also regard not your stuff; for the good things of all the land of Egypt are yours.'
- 21 And the sons of Israel did so; and Joseph gave them wagons, according to the commandment of Pharaoh, and gave them provision for the way.
- 22 To all of them he gave each man changes of raiment; but to Benjamin he gave three hundred shekels of silver, and five changes of raiment.
- 23 And to his father he sent in like manner ten asses laden with the good things of Egypt, and ten she-asses laden with corn and bread and victual for his father by the way.
- וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל-יוֹסֵף אָמַר אֶל-אַחֶיךָ זֹאת עֲשׂוּ טַעֲנוּ אֶת-בְּעִירְכֶם וּלְכוּ-בָאוּ אֶרֶץ כְּנָעַן:
- וְקַחוּ אֶת-אֲבִיכֶם וְאֶת-בְּתִיכֶם וּבָאוּ אֵלַי וְאֶתַּנַּח אֶת-טוֹב אֶרֶץ מִצְרַיִם וְאָכְלוּ אֶת-חֶלֶב הָאָרֶץ:
- וְאַתָּה צִוִּיתָה זֹאת עֲשׂוּ קַחוּ לָכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עֲגֻלוֹת לְטַפְּכֶם וּלְנִשְׁיֵיכֶם וּנְשֵׂאתֶם אֶת-אֲבִיכֶם וּבָאתֶם:
- וְעֵינֵיכֶם אֶל-תַּחֲסַע עַל-כְּלִיכֶם כִּי-טוֹב כָּל-אֶרֶץ מִצְרַיִם לָכֶם הוּא:
- וַיַּעֲשׂוּ-כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיָּתֵן לָהֶם יוֹסֵף עֲגֻלוֹת עַל-פִּי פַרְעֹה וַיָּתֵן לָהֶם צֹדֶה לְדֶרֶךְ:
- לְכֻלָּם נָתַן לְאִישׁ חֲלָפוֹת שִׁמְלֹת וּלְבִנְיָמִן נָתַן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת פָּסָף וְחֲמֵשׁ חֲלָפֹת שִׁמְלֹת:
- וּלְאָבִיו שָׁלַח כֹּזֶאֱל עֲשֶׂרָה חֲמֹרִים נִשְׂאִים מִטּוֹב מִצְרַיִם וְעֶשֶׂר אֲתֹנֹת נִשְׂאֹת בָּר וּלְחֶם וּמִזֹּן לְאָבִיו לְדֶרֶךְ:
- וַיִּסְּרֵן טַעֲנִין מִטּוֹב מִצְרַיִם וַיִּסְּרֵן אֲתָנִין טַעֲנִין עֲבוּר וּלְחִים וַיִּזְדִּין לְאָבִיהִי לְאוּרָחָא:

(17) טענו את בעירכם. תזואה:

(18) את טוב ארץ מצרים. ארץ גושן, ניצא ואינו יודע מה ניצא, סופה לעשותה כמנולה שאין זה דגים: חלב הארץ. כל חלב לשון מיטב הוא:

(19) ואתה צויתך. מפי לומר להם: זאת עשו. כך אמר להם שזרשותי היא:

(23) שלח כזאת. כחשבון הזה, ומהו החשבון, עשרה חמורים וגו'. (רזונו שמלת כזאת המיותרת, ובכ"ף הדמיון, מורה על כי מעולם לא שלח לו עשרה חמורים וי' חמורות, רק הכי קאמר קרא, ולאציו שלח צעגלות כזאת וגו' כלומר כחשבון הזה שהוא משא י' חמורים וי' חמורות. והשטא אחי שפיר, דלא מצינו נכתב אלף וירא את העגלות, ולא שום חמורים וחסמות וק"ל. בשם

24	So he sent his brethren away, and they departed; and he said unto them: 'See that ye fall not out by the way.'	וַיִּשְׁלַח אֶת-אֶחָיו וַיֵּלְכוּ וַיֹּאמֶר לָהוֹן לֹא תִתְנַצֵּן בְּדֶרֶךְ: וַיִּשְׁלַח יִתְחַוְּהִי וַאֲזָלוּ וַאֲמַר	וַיִּשְׁלַח אֶת-אֶחָיו וַיֵּלְכוּ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל-תִּרְגֹּזוּ בְּדֶרֶךְ: לָהוֹן לֹא תִתְנַצֵּן בְּדֶרֶךְ:	24
25	And they went up out of Egypt, and came into the land of Canaan unto Jacob their father.	וַיֵּצְאוּ מִמִּצְרַיִם וַיָּבֹאוּ אֶרֶץ כְּנָעַן אֶל-יַעֲקֹב אֲבִיהֶם: וְסֻלְיָם מִמִּצְרַיִם וַאֲתָוּ לְאֶרֶעָא דְּכְנַעַן לְוֵת יַעֲקֹב אֲבוּהוֹן:	וַיֵּצְאוּ מִמִּצְרַיִם וַיָּבֹאוּ אֶרֶץ כְּנָעַן אֶל-יַעֲקֹב אֲבִיהֶם: וְסֻלְיָם מִמִּצְרַיִם וַאֲתָוּ לְאֶרֶעָא דְּכְנַעַן לְוֵת יַעֲקֹב אֲבוּהוֹן:	25
26	And they told him, saying: 'Joseph is yet alive, and he is ruler over all the land of Egypt.' And his heart fainted, for he believed them not.	וַיִּגְדּוּ לוֹ לֵאמֹר עוֹד יוֹסֵף חַי וְכִי-הוּא מִשְׁלָ בְּכָל-אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּפֹּג לְבֹו כִּי לֹא-הָאֱמִין לָהֶם: וַחֲוִיאוּ לִיה לְמִימַר עַד כְּעַן יוֹסֵף קַיָּם וְאָרִי הוּא שְׁלִיט בְּכָל אֶרֶעָא דְּמִצְרַיִם וְהוּאָה מְלִיא פִּיגֵן עַל לְבִיה אָרִי לֹא הִימִין לָהוֹן:	וַיִּגְדּוּ לוֹ לֵאמֹר עוֹד יוֹסֵף חַי וְכִי-הוּא מִשְׁלָ בְּכָל-אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּפֹּג לְבֹו כִּי לֹא-הָאֱמִין לָהֶם: וַיִּגְדּוּ לוֹ לֵאמֹר עוֹד יוֹסֵף חַי וְכִי-הוּא מִשְׁלָ בְּכָל-אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּפֹּג לְבֹו כִּי לֹא-הָאֱמִין לָהֶם:	26
27	And they told him all the words of Joseph, which he had said unto them; and when he saw the wagons which Joseph had sent to carry him, the spirit of Jacob their father revived.	וַיִּדְּבְּרוּ אֵלָיו אֶת כָּל-דְּבָרֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר דִּבֶּר אֱלֹהִים וַיֵּרָא אֶת-הָעֲגֻלּוֹת אֲשֶׁר-שָׁלַח יוֹסֵף לְשֹׂאת אֹתוֹ וַתַּחֲי רֹוח יַעֲקֹב אֲבִיהֶם: וּמִלִּילֹו עֲמִיה יֵת כָּל פִּתְגָמֵי יוֹסֵף דְּמִלִּיל עֲמָהוֹן וַחֲזָא יֵת עֲגֻלָּתָא דְּשָׁלַח יוֹסֵף לְמִשְׁלָ יֵתִיה וּשְׂרֵת רֹוח קוּדְשָׁא עַל יַעֲקֹב אֲבוּהוֹן:	וַיִּדְּבְּרוּ אֵלָיו אֶת כָּל-דְּבָרֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר דִּבֶּר אֱלֹהִים וַיֵּרָא אֶת-הָעֲגֻלּוֹת אֲשֶׁר-שָׁלַח יוֹסֵף לְשֹׂאת אֹתוֹ וַתַּחֲי רֹוח יַעֲקֹב אֲבִיהֶם: וּמִלִּילֹו עֲמִיה יֵת כָּל פִּתְגָמֵי יוֹסֵף דְּמִלִּיל עֲמָהוֹן וַחֲזָא יֵת עֲגֻלָּתָא דְּשָׁלַח יוֹסֵף לְמִשְׁלָ יֵתִיה וּשְׂרֵת רֹוח קוּדְשָׁא עַל יַעֲקֹב אֲבוּהוֹן:	27
28	And Israel said: 'It is enough; Joseph my son is yet alive; I will go and see him before I die.'	וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל סִגִּי לִי חֲדָנָא עַד כְּעַן יוֹסֵף בְּרִי קַיָּם אֵיזִיל וַאֲחֻזִּינִיה עַד לֹא אָמוּת: וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל סִגִּי לִי חֲדָנָא עַד כְּעַן יוֹסֵף בְּרִי קַיָּם אֵיזִיל וַאֲחֻזִּינִיה עַד לֹא אָמוּת:	וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל רַב עוֹד-יוֹסֵף בְּנִי חַי אֵלָכָה וַאֲרָאנֹו בְּטֶרָם אָמוּת: וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל רַב עוֹד-יוֹסֵף בְּנִי חַי אֵלָכָה וַאֲרָאנֹו בְּטֶרָם אָמוּת:	חמישי
XLVI	And Israel took his journey with all that he had, and came to Beer-sheba, and offered sacrifices unto the God of his father Isaac.	וַיֵּטֵל יִשְׂרָאֵל וְכָל דְּלִיה וַאֲתָא לְבָאָר שֶׁבַע וַיִּדְּבַח דְּבַחִין לְאֱלֹהָא דְּאֲבוּהֵי יִצְחָק: וַיֵּטֵל יִשְׂרָאֵל וְכָל-אֲשֶׁר-לוֹ וַיָּבֹא בְּאֶרֶה שֶׁבַע וַיִּזְבַּח זִבְחִים לְאֱלֹהֵי אֲבִיו יִצְחָק:	וַיֵּטֵל יִשְׂרָאֵל וְכָל-אֲשֶׁר-לוֹ וַיָּבֹא בְּאֶרֶה שֶׁבַע וַיִּזְבַּח זִבְחִים לְאֱלֹהֵי אֲבִיו יִצְחָק: וַיֵּטֵל יִשְׂרָאֵל וְכָל-אֲשֶׁר-לוֹ וַיָּבֹא בְּאֶרֶה שֶׁבַע וַיִּזְבַּח זִבְחִים לְאֱלֹהֵי אֲבִיו יִצְחָק:	XLVI
2	And God spoke unto Israel in the visions of the night, and said: 'Jacob, Jacob.' And he said: 'Here am I.'	וַיֹּאמֶר יְיָ לְיִשְׂרָאֵל בְּחֻזָּא בְּמִרְנָתָא הַלֵּילָה וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הֵאֱנִי: וַיֹּאמֶר יְיָ לְיִשְׂרָאֵל בְּחֻזָּא בְּמִרְנָתָא הַלֵּילָה וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הֵאֱנִי:	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְיִשְׂרָאֵל בְּמִרְנָתָא הַלֵּילָה וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הֵאֱנִי: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְיִשְׂרָאֵל בְּמִרְנָתָא הַלֵּילָה וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הֵאֱנִי:	2

הגאון מהרש"ל: משוב מצרים. מצינו בגמרא ששלח לו יין יסן, שדעת זקנים נוחה הימנו. ומדרש אגדה, גריסין של פול: בר ולחם. כתרוממו: ומזון. ליפתן (כך גירסת רא"ס):

(24) אל תרגזו בדרכי. אל תתעסקו בדבר הלכה, שלא תרגזו עליכם הדרכי. דבר אחר אל תפסיעו פסיעה גסה, והכנסו בחמה לעיר. לפי פשוטו של מקרא יש לומר, לפי שהיו נכלמים, היה דואג שמא יריצו בדרכי על דבר מכירתו, להטובת זה עם זה ולומר, על ידך נמכר, אתה ספרת לשון הרע עלי, וגרמת לנו לשנאתו:

(26) וכי הוא מושל. ואשר הוא מושל: ויפג לבו. נחלף לבו והלך מלהאמין, לא היה לבו פונה אל הדברים, לשון מפיגין טעמן בלשון משנה, וכמו מִאִין הַפְּגוּת (איכה ג, מט), וְרִחוֹ לֹא נִמְר (ירמיה מט, יא), מתרגמין וריחיה לא פג:

(27) את כל דברי יוסף. סימן מסר להם, צמה היה עוסק כשפירש ממנו, צפרשת עגלה ערופה, זהו שנאמר וירא את העגלות אשר שלח יוסף, ולא נאמר אשר שלח פרעה: ותחי רוח יעקב. שרתה עליו שכינה שפירשה ממנו:

(28) רב עוד. רב לי עוד שמחה וחדוה, הואיל ועוד יוסף בני חיי:

(1) בארה שבע. כמו לבאר שבע ה"א בסוף תיבה, צמקום למ"ד בתחלתה: לאלהי אביו יצחק. חייב אדם צנכוד אציו יותר מצנכוד זקנו לפיכך תלה בציחק ולא באצרהם:

3	And He said: 'I am God, the God of thy father; fear not to go down into Egypt; for I will there make of thee a great nation.	וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי הָאֵל אֱלֹהֵי אָבִיךָ אֶל-תִּירָא מִרְדָּהּ מִצְרַיִם כִּי- לְגֹי גָדוֹל אֲשִׁימָךְ שָׁם:	וַאֲמַר אָנָּה אֵל אֱלֹהָא דְאַבְרָם לֹא תִדְחַל מִלְמִיחַת לְמִצְרַיִם אֲרִי לְעַם סִגִּי אֲשִׁינִיךְ תַּמּוֹן:
4	I will go down with thee into Egypt; and I will also surely bring thee up again; and Joseph shall put his hand upon thine eyes.'	אֲנֹכִי אֶרֶד עִמָּךְ מִצְרַיִם וְאֲנֹכִי אֶעֱלֶיךָ גַּם-עֲלֶה וְיוֹסֵף יָשִׁית יָדוֹ עַל-עֵינֶיךָ:	אָנָּה אֵיחֻת עִמָּךְ לְמִצְרַיִם וְאָנָּה אֶסְקֶנָּךְ אַף אֶסְקֶא וְיוֹסֵף יִשְׁנִי יְדוּהִי עַל עֵינֶךָ:
5	And Jacob rose up from Beer-sheba; and the sons of Israel carried Jacob their father, and their little ones, and their wives, in the wagons which Pharaoh had sent to carry him.	וַיָּקָם יַעֲקֹב מִבְּעַר שֶׁבַע וַיֵּשְׂאוּ בְנֵי-יִשְׂרָאֵל אֶת-יַעֲקֹב אָבִיהֶם וְאֶת-טַפָּם וְאֶת-נְשֵׂיהֶם בַּעֲגָלוֹת אֲשֶׁר-שָׁלַח פַּרְעֹה לָשֵׂאת אוֹתוֹ:	וַקָּם יַעֲקֹב מִבְּעַר שֶׁבַע וַנִּטְלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יֵת יַעֲקֹב אָבוֹהוֹן וְיֵת טַפְלֵהוֹן וְיֵת נְשֵׂיהוֹן בַּעֲגָלָתָא דְשָׁלַח פַּרְעֹה לְמַטַּל יְתִיָּה:
6	And they took their cattle, and their goods, which they had gotten in the land of Canaan, and came into Egypt, Jacob, and all his seed with him;	וַיִּקְחוּ אֶת-מִקְנֵיהֶם וְאֶת- רֶכֶשׁוֹם אֲשֶׁר רָכְשׁוּ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ מִצְרַיִם יַעֲקֹב וְכָל-זֶרְעוֹ אוֹתוֹ:	וַדְּבִרוּ יֵת גִּיתִיהוֹן וְיֵת קִנְיָהוֹן דְּקִנּוּ בְּאֶרֶעָא דְכְנַעַן וְאוֹתוֹ לְמִצְרַיִם יַעֲקֹב וְכָל בְּנוֹהִי עִמָּיה:
7	his sons, and his sons' sons with him, his daughters, and his sons' daughters, and all his seed brought he with him into Egypt.	בָּנָיו וּבְנֵי בָנָיו אוֹתוֹ בְּנֹתָיו וּבְנֹת בָּנָיו וְכָל-זֶרְעוֹ הֵבִיא אוֹתוֹ מִצְרַיִם: (ס)	בְּנוֹהִי וּבְנֵי בְנוֹהִי עִמָּיה בְּנֹתֶיהָ וּבְנֹת בְּנוֹהִי וְכָל בְּנוֹהִי אִיתִי עִמָּיה לְמִצְרַיִם:
8	And these are the names of the children of Israel, who came into Egypt, Jacob and his sons: Reuben, Jacob's first-born.	וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרַיִם יַעֲקֹב וּבְנָיו בְּכֹר יַעֲקֹב רְאוּבֵן:	וְאֵלִין שְׁמֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דְּעָלוּ לְמִצְרַיִם יַעֲקֹב וּבְנוֹהִי בְּכֹרֶיהָ דְיַעֲקֹב רְאוּבֵן:
9	And the sons of Reuben: Hanoch, and Pallu, and Hezron, and Carmi.	וּבְנֵי רְאוּבֵן חֲנוּךְ וּפְלֹא וְחֶזְרֹן וְכַרְמִי:	וּבְנֵי רְאוּבֵן חֲנוּךְ וּפְלֹא וְחֶזְרֹן וְכַרְמִי:
10	And the sons of Simeon: Jemuel, and Jamin, and Ohad, and Jachin, and Zohar, and Shaul the son of a Canaanitish woman.	וּבְנֵי שִׁמְעוֹן יִמְיָאֵל וְיָמִין וְאָחָד וְיָכִין וְזֹהָר וְשָׂאוּל בֶּר- בֶּן-הַכְּנַעֲנִית:	וּבְנֵי שִׁמְעוֹן יִמְיָאֵל וְיָמִין וְאָחָד וְיָכִין וְזֹהָר וְשָׂאוּל בֶּר כְּנַעֲנִיתָא:
11	And the sons of Levi: Gershon, Kohath, and Merari.	וּבְנֵי לֵוִי גֶרְשׁוֹן וְקָהָת וּמֶרָרִי:	וּבְנֵי לֵוִי גֶרְשׁוֹן וְקָהָת וּמֶרָרִי:

- (2) יעקב יעקב. לשון חזה:
 (3) אל תירא מרדה מצרימה. לפי שהיה מזר על שנוקק לזאת לחוזה לארץ:
 (4) ואנכי אעלה. הצטימו להיות נקצר בארץ:
 (6) אשר רכשו בארץ כנען. אזל מה שרכש צפון ארס נתן הכל לעשו, צשציל חלקו צמערת המכפלה, אמר, נכסי חוזה
 לארץ אינן כדאי לי, וזהו אֲשֶׁר קָרִיתִי לִי, העמיד לו צבורין של זה ושל כסף כמין כרי, ואמר לו טול את אלו:
 (7) ובנות בניו. סרחת את אשר ויוכצד צל לוי:
 (8) הבאים מצרימה. על שם השעה קורא להם הכתוב באים, ואין לתמוה על אשר לא כתב אשר באו:
 (10) בן הכנענית. בן דינה שנזעלה לכנעני. כשהרגו את שכם, לא היחה דינה רוצה לזאת עד שנשבע לה שמעון שישאנה
 (צ"פ, יא):

12	And the sons of Judah: Er, and Onan, and Shelah, and Perez, and Zerah; but Er and Onan died in the land of Canaan. And the sons of Perez were Hezron and Hamul.	וּבְנֵי יְהוּדָה עֵר וְאוֹנָן וְשִׁלָּה וְפֶרֶץ וְזֶרַח וַיָּמָת עֵר וְאוֹנָן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּהִיו בְּנֵי פֶרֶץ חֲצֹרֶן וְחָמוּל:	12
13	And the sons of Issachar: Tola, and Puvah, and Iob, and Shimron.	וּבְנֵי יִשָּׁשכָר תּוֹלָע וּפּוּוּה וְיֹב וְשִׁמְרוֹן:	13
14	And the sons of Zebulun: Sered, and Elon, and Jahleel.	וּבְנֵי זִבְלוּן סֶרֶד וְאֵלֹן וַיַּחֲלָאֵל:	14
15	These are the sons of Leah, whom she bore unto Jacob in Paddan-aram, with his daughter Dinah; all the souls of his sons and his daughters were thirty and three.	אֵלֶּה בְּנֵי לֵאָה אֲשֶׁר יָלְדָה לְיַעֲקֹב בְּפָדָן אֲרָם וְאֵת דִּינָה כָּל נַפְשׁ בָּנוּ וּבָנוֹתָיו שְׁלֹשִׁים וּשְׁלֹשׁ:	15
16	And the sons of Gad: Ziphion, and Haggi, Shuni, and Ezbon, Eri, and Arodi, and Areli.	וּבְנֵי גָד צִפְיוֹן וְחָגִי שׁוּנִי וְעֶזְבוֹן עֲרִי וְאַרְוִדִי וְאַרְאֵלִי:	16
17	And the sons of Asher: Imnah, and Ishvah, and Ishvi, and Beriah, and Serah their sister; and the sons of Beriah: Heber, and Malchiel.	וּבְנֵי אָשֶׁר יִמְנָה וְיִשְׁוּה וְיִשְׁוִי וּבְרִיעָה וְשֶׁרָח אֲחֹתָם וּבְנֵי בְרִיעָה חֶבֶר וּמַלְכִּיאֵל:	17
18	These are the sons of Zilpah, whom Laban gave to Leah his daughter, and these she bore unto Jacob, even sixteen souls.	אֵלֶּה בְּנֵי זִלְפָּה אֲשֶׁר־נָתַן לָבָן לְלֵאָה בְּרַתִּיהָ וַיֵּלֶידַת יֵת אֵלֶּיָּהּ לְיַעֲקֹב שֵׁשׁ עָשָׂרָה נַפְשׁ:	18
19	The sons of Rachel Jacob's wife: Joseph and Benjamin.	בְּנֵי רַחֵל אִשְׁתּוֹ יַעֲקֹב יוֹסֵף וּבִנְיָמִן:	19
20	And unto Joseph in the land of Egypt were born Manasseh and Ephraim, whom Asenath the daughter of Poti-phera priest of On bore unto him.	וַיִּוָּלֶד לְיוֹסֵף בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר יָלְדָהּ לּוֹ אֲסֵנַת בַּת פְּוֹטִי פְרַעִי (בְּסֹפְרֵי תִימָן פּוֹטִיפָרַע בְּתִיבָה אַחַת) כֶּתָן אֵן אֶת־מְנַשֶּׁה וְאֶת־אֶפְרַיִם:	20

(15) אלה בני לאה ואת דינה בתו. הזכרים חלה בלאה והנקבות חלה ביעקב, ללמדך, אשה מזרעת מחלה יולדת זכר, איש מזרע מחלה יולדת נקבה: שלשים ושלש. ובפרטן אי אתה מואל אלא ל"ב, אלא זו יוכדז שנולדה בין החומות בכניסתן לעיר, שנאמר אֲשֶׁר יָלְדָה אֶתָּה לְלוֹי צִמְזִימִים, לידתה צמזמים ואין הורחתה צמזמים: (19) בני רחל אשת יעקב. ובכולן לא נאמר בהן אשה, אלא שהיתה עיקרו של בית.

21	And the sons of Benjamin: Bela, and Becher, and Ashbel, Gera, and Naaman, Ehi, and Rosh, Muppim, and Huppim, and Ard.	וּבְנֵי בִנְיָמִן בִּלְעָ וּבֶכֶר וְאַשְׁבֵּל גֵּרָא וְנַעֲמָן אֶחָי וְרֹאשׁ מִּפִּים וְחֻפִּים וְאַרְדִּי:	21
22	These are the sons of Rachel, who were born to Jacob; all the souls were fourteen.	אֵלֶּה בְנֵי רָחֵל אֲשֶׁר יָלְדָה לְיַעֲקֹב כָּל־נַפְשׁ אַרְבַּעַת עָשָׂר: עֶסְרִי:	22
23	And the sons of Dan: Hushim.	וּבְנֵי דָן חֻשִׁים:	23
24	And the sons of Naphtali: Jahzeel, and Guni, and Jezer, and Shillem.	וּבְנֵי נַפְתָּלִי יַחְצֵאל וְגֻנִי וְיֶזֶר וְשִׁלֵּם:	24
25	These are the sons of Bilhah, whom Laban gave unto Rachel his daughter, and these she bore unto Jacob; all the souls were seven.	אֵלֶּה בְנֵי בִלְהָה אֲשֶׁר־נָתַן לָבָן לְרָחֵל בְּתוּ וַתֵּלֶד אֶת־אֵלֶּה לְיַעֲקֹב כָּל־נַפְשׁ שִׁבְעָה:	25
26	All the souls belonging to Jacob that came into Egypt, that came out of his loins, besides Jacob's sons' wives, all the souls were threescore and six.	כָּל־הַנַּפְשׁ הַבָּאָה לְיַעֲקֹב מִצְרַיִמָּה יֵצְאֵי יֶרֶכּוֹ מִלְּבָד נָשֵׁי בְנֵי־יַעֲקֹב כָּל־נַפְשׁ שְׁשִׁים וְשֵׁשׁ:	26
27	And the sons of Joseph, who were born to him in Egypt, were two souls; all the souls of the house of Jacob, that came into Egypt, were threescore and ten.	וּבְנֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר־יָלְדוּ־לּוֹ בְּמִצְרַיִם נַפְשׁ שְׁנָיִם כָּל־הַנַּפְשׁ לְבֵית־יַעֲקֹב הַבָּאָה מִצְרַיִמָּה שִׁבְעִים: (ס)	27
28	And he sent Judah before him unto Joseph, to show the way before him unto Goshen; and they came into the land of Goshen.	וַיִּתְּ יְהוֹדָה שְׁלַח קִדְמוֹתָי לְנֹת יוֹסֵף לַפְּנָאָה קִדְמוֹתָי לְגִשֵּׁן וְאֵתוֹ לְאַרְעָא דְגִשֵּׁן:	ששי מא

(26) כל הנפש הבאה ליעקב. שיאלו מארץ כנען לצא למצרים, ואין הצאה זו לשון עבר, אלא לשון הווה, כמו פֶּעֶרְבַּיָּהוּ (אסתר ב, יד), וכמו וְהָיָה קָחַל בְּתוֹ אֵלֶּה עִם הָאֵלֶּן, לפיכך טעמו למטה באל"ף, לפי ששיאלו לצא מארץ כנען, לא היו אלא ששים ושש, והשני, כל הנפש לבית יעקב הצאה מצרימה שבעים, הוא לשון עבר, לפיכך טעמו למעלה צדי"ת, לפי שמשאלו שם היו שבעים, שמשאלו שם יוסף ושני בניו, ונתוספה להם יוכבד צין החומות. (ועיין צדיאור למרגוס יונתן ומשם תמצא לרורות נמאונך בדרש"י). ולדברי האומר תאומות נולדו עם השבעים, נריכים אלו לומר שמתו לפני ירידתו למצרים, שהרי לא נמנו כאן. מלאטי בויקרא רבה (ד, ו) עשו שש נפשות היו לו, והכחז קורא אותן נפשות ציתו לשון רבים, לפי שהיו עוזדין לאלהות הרבה. יעקב שבעים היו לו, והכחז קורא אותן נפש, לפי שהיו עוזדים לאל אחד: (28) להורות לפניו. כמרגומו, לפנות לו מקום ולהורות היאך יתיישב צה: לפניו. קודם שיגיע לשם. ומדרש אגדה להורות לפניו, לתקן לו בית תלמוד שמשם תלא הוראה:

29	And Joseph made ready his chariot, and went up to meet Israel his father, to Goshen; and he presented himself unto him, and fell on his neck, and wept on his neck a good while.	וַיַּאֲסֵר יוֹסֵף מְרַכְבָּתוֹ וַיַּעַל לִקְרַאת־יִשְׂרָאֵל אָבִיו גִּשְׁשָׁה וַיֵּרָא אֵלָיו וַיִּפֹּל עַל־צַוְאָלָיו וַיִּבֶךְ עַל־צַוְאָרָיו עוֹד:	29
30	And Israel said unto Joseph: 'Now let me die, since I have seen thy face, that thou art yet alive.'	וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל לְיוֹסֵף אֵלֹהֵי אֲנִי אֲמֹתָה תִּפְעֶם אַחֲרַי רְאוּנִי אֶת־פְּנִיךָ כִּי עוֹדֶךָ חַי:	30
31	And Joseph said unto his brethren, and unto his father's house: 'I will go up, and tell Pharaoh, and will say unto him: My brethren, and my father's house, who were in the land of Canaan, are come unto me;	וַיֹּאמֶר יוֹסֵף לְאֶחָיו וּלְבֵית אָבִיו אֵעָלֶה וְאֶגִּידָה לְפַרְעֹה וְאֹמְרָה אֵלָיו אַחֵי וּבֵית־אָבִי אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ־כְּנָעַן בָּאוּ אֵלַי:	31
32	and the men are shepherds, for they have been keepers of cattle; and they have brought their flocks, and their herds, and all that they have.	וְגֹבְרִיא רְעַן עָנָא אַרִי גֹבְרִי מְרִי גִיתִי הָיוּ וְעִנְהוֹן וְתוֹרִיהוֹן וְכָל דִּילְהוֹן אִיתִיאוּ:	32
33	And it shall come to pass, when Pharaoh shall call you, and shall say: What is your occupation?	וְהָיָה כִּי־יִקְרָא לָכֶם פַּרְעֹה וְאָמַר מַה־מַּעֲשֵׂיכֶם:	33
34	that ye shall say: Thy servants have been keepers of cattle from our youth even until now, both we, and our fathers; that ye may dwell in the land of Goshen; for every shepherd is an abomination unto the Egyptians.'	וְתִמְרֹנוּ גֹבְרֵי מְרִי גִיתִי הָיוּ עֲבָדְךָ מִזְעֻרְיָנוּ וְעַד כְּעַן אֲפִי אֲנַחְנָא אֲפִי אֲבַהֲתָנָא בְּדִיל דְּתִתְּבוּן בְּאֶרֶעָא דְּגִשְׁן אַרִי מִרְחֻקִין מִצְרָאִי כָּל רְעִי עָנָא:	34
XLVII	Then Joseph went in and told Pharaoh, and said: 'My father and my brethren, and their flocks, and their herds, and all that they have, are come out of the land of Canaan; and, behold, they are in the land of Goshen.'	וַיָּבֹא יוֹסֵף וַיֵּגֵד לְפַרְעֹה וַיֹּאמֶר אָבִי וְאֶחָי וְצֹאנָם וּבִקְרָם וְכָל־אֲשֶׁר לָהֶם בָּאוּ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן וְהֵנִם בְּאֶרֶץ גִּשְׁן:	XLVII

(29) ויאסר יוסף מרכבתו. הוא עזמו אסר את הסוסים למרכבה, להזדרז לכבוד אביו. יוסף נראה אל אביו: ויבך על צוואריו עוד. לשון הרצות צביה, וכן פי לא על איש ישים עוד (איזו לד, כג), לשון רצוי הוא, אינו שם עליו עליות נוספות על חטאיו, אף כאן הרצה והוסיף צביו יותר על הרגיל, אבל יעקב לא נפל על צוואר יוסף ולא נשקו, ואמרו רבותינו, שהיה קורא את שמע:

(30) אמותה הפעם. פשוטו כחרגומו. ומדרשו, סבור הייתי למות שתי מיתות. בעולם הזה ולעולם הבא, שנסתלקה ממני שכינה, והייתי אומר שיחצוני הקצ"ה מיתתך, עכשיו שעודך חי, לא אמות אלא פעם אחת:

(31) ואמרה אליו אחי וגו'. ועוד אומר לו והאנשים רועי זאן וגו':

(34) בעבור תשבו בארץ גשן. והיא צריכה לכם, שהיא ארץ מרעה, וכשתאמרו לו שאין אתם צקיאין במלאכה אחרת, ירחיקכם מעליו ויושיבכם שם: כי תועבת מצרים כל רעה צאן. לפי שהם להם אלהות:

- 2 And from among his brethren he took five men, and presented them unto Pharaoh. ומקצה אחיו לקח חמשה גויבירין ואקיימנון קדם פרעה: אנשים ויצגם לפני פרעה:
- 3 And Pharaoh said unto his brethren: 'What is your occupation?' And they said unto Pharaoh: 'Thy servants are shepherds, both we, and our fathers.' ויאמר פרעה אל-אחיו מה-מעשיכם ויאמרו אל-פרעה רעה צאן עבדיך גם-אנחנו גם-אבותינו:
- 4 And they said unto Pharaoh: 'To sojourn in the land are we come; for there is no pasture for thy servants' flocks; for the famine is sore in the land of Canaan. Now therefore, we pray thee, let thy servants dwell in the land of Goshen.' ויאמרו אל-פרעה לגור בארץ-באנה ביראין מרעה לצאן אשר לעבדיך כי-כבד הרעב בארץ כנען ועתה ישובו-נא עבדיך בארץ גשן:
- 5 And Pharaoh spoke unto Joseph, saying: 'Thy father and thy brethren are come unto thee; ויאמר פרעה אל-יוסף לאמר אביך ואחיד באו אליך:
- 6 the land of Egypt is before thee; in the best of the land make thy father and thy brethren to dwell; in the land of Goshen let them dwell. And if thou knowest any able men among them, then make them rulers over my cattle.' ארעא דמצרים קדמך היא בדשפיר בארעא אותיב ית אביך וית אחיד יתבון בארעא דגשן ואם ידעת ואית בהון גויבירין דחילא ותמנינון רבני גיחי על דילי:
- 7 And Joseph brought in Jacob his father, and set him before Pharaoh. And Jacob blessed Pharaoh. ויבא יוסף את-יעקב אביו ויעמדהו לפני פרעה ויברך יעקב את-פרעה:
- 8 And Pharaoh said unto Jacob: 'How many are the days of the years of thy life?' ויאמר פרעה אל-יעקב כמה ימי שני חייך:

(2) ומקצה אחיו. מן הפחותים שזהם לגזרה, שאין גוראים גזורים, שאם יראה אותם גזורים, יעשה אותם אנשי מלחמה. ואלה הם, ראובן, שמעון, לוי, יששכר, וזנימין, אותן שלא כפל משה שמותם כשברכן, אבל שמות הגזורים כפל. וזאת ליהודה שמע'ה' קול יהודה, ולגד אמר צרוך מרחיב דג, ולגפסלי אמר גפסלי, ולדן אמר דן, וכן לזבולון, וכן לאשר. זהו לשון בראשית רבה (ה, ד) שהיא אגדת ארץ ישראל, אבל בגמרא צבליה שלנו מנינו, שאותן שכל משה שמותן הם החלשים, ואותן הציא לפני פרעה, ויהודה שהוכפל שמו, לא הוכפל משום חלשות, אלא טעם יש בדבר, כדאיתא צבא קמא (צ.ו). וצבירייתא דספרי שנינו צוואת הצרכה כמו בגמרא שלנו:

(6) אנשי חיל. צקיאין באומנתן לרעות נאן: על אשר לי. על נאן שלי:

(7) ויברך יעקב. היא שאילת שלום, כדרך כל הגוראים לפני המלכים לפרקים שלודי"ר בלע"ז:

<p>And Jacob said unto Pharaoh: 'The days of the years of my sojournings are a hundred and thirty years; few and evil have been the days of the years of my life, and they have not attained unto the days of the years of the life of my fathers in the days of their sojournings.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לַפַּרְעֹה יָמֵי שְׁנֵי מִגּוּרֵי שְׁלָשִׁים וּמֵאֵת שָׁנָה מֵעַט וְרָעִים הָיוּ יָמַי שְׁנֵי חַיִּי וְלֹא הִשְׁיָגוּ אֶת־יָמַי שְׁנֵי חַיֵּי אֲבֹתִי בְיָמֵי מִגּוּרֵיהֶם:</p>	<p>9 וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לַפַּרְעֹה יָמֵי שְׁנֵי מִגּוּרֵי שְׁלָשִׁים וּמֵאֵת שָׁנָה מֵעַט וְרָעִים הָיוּ יָמַי שְׁנֵי חַיִּי וְלֹא הִשְׁיָגוּ אֶת־יָמַי שְׁנֵי חַיֵּי אֲבֹתִי בְיָמֵי מִגּוּרֵיהֶם:</p>
<p>And Jacob blessed Pharaoh, and went out from the presence of Pharaoh.</p>	<p>וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב יֵת פַּרְעֹה וַיֵּצֵא מִן קֶדֶם פַּרְעֹה:</p>	<p>10 וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב אֶת־פַּרְעֹה וַיֵּצֵא מִלִּפְנֵי פַרְעֹה:</p>
<p>And Joseph placed his father and his brethren, and gave them a possession in the land of Egypt, in the best of the land, in the land of Rameses, as Pharaoh had commanded.</p>	<p>וַיֹּשֶׁב יוֹסֵף אֶת־אָבִיו וְאֶת־אֶחָיו וַיֵּתֵן לָהֶם אֲחֻזָּה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּמִטְבַּת הָאָרֶץ בְּאֶרֶץ רַעְמֶסֶס כַּאֲשֶׁר צִוָּה פַּרְעֹה:</p>	<p>סזעי וַיֹּשֶׁב יוֹסֵף אֶת־אָבִיו וְאֶת־אֶחָיו וַיֵּתֵן לָהֶם אֲחֻזָּה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּמִטְבַּת הָאָרֶץ בְּאֶרֶץ רַעְמֶסֶס כַּאֲשֶׁר צִוָּה פַּרְעֹה:</p>
<p>And Joseph sustained his father, and his brethren, and all his father's household, with bread, according to the want of their little ones.</p>	<p>וַיֹּן יוֹסֵף יֵת אֲבֹהֵי וְיֵת אֶחָיו וְיֵת כָּל בֵּית אֲבֹהֵי לַחֲמָא לַפֹּה טַפָּלָא:</p>	<p>12 וַיַּכְלִל יוֹסֵף אֶת־אָבִיו וְאֶת־אֶחָיו וְאֶת כָּל־בֵּית אָבִיו לֶחֶם לִפִּי הַטָּף:</p>
<p>And there was no bread in all the land; for the famine was very sore, so that the land of Egypt and the land of Canaan languished by reason of the famine.</p>	<p>וְלֶחֶם אֵין בְּכָל־הָאָרֶץ כִּי־כָבֵד הָרָעָב מְאֹד וַתֵּלֶה אֶרֶץ מִצְרַיִם וְאֶרֶץ כְּנָעַן מִפְּנֵי הָרָעָב:</p>	<p>13 וְלֶחֶם אֵין בְּכָל־הָאָרֶץ כִּי־כָבֵד הָרָעָב מְאֹד וַתֵּלֶה אֶרֶץ מִצְרַיִם וְאֶרֶץ כְּנָעַן מִפְּנֵי הָרָעָב:</p>
<p>And Joseph gathered up all the money that was found in the land of Egypt, and in the land of Canaan, for the corn which they bought; and Joseph brought the money into Pharaoh's house.</p>	<p>וַיִּלְקֹט יוֹסֵף אֶת־כָּל־הַכֶּסֶף הַנִּמְצָא בְּאֶרֶץ־מִצְרַיִם וּבְאֶרֶץ כְּנָעַן בַּשֹּׁבֵר אֲשֶׁר־הֵם שֹׁבְרִים וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת־הַכֶּסֶף בֵּיתֹהוּ פַרְעֹה:</p>	<p>14 וַיִּלְקֹט יוֹסֵף אֶת־כָּל־הַכֶּסֶף הַנִּמְצָא בְּאֶרֶץ־מִצְרַיִם וּבְאֶרֶץ כְּנָעַן בַּשֹּׁבֵר אֲשֶׁר־הֵם שֹׁבְרִים וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת־הַכֶּסֶף בֵּיתֹהוּ פַרְעֹה:</p>

- (9) שני מגורי. ימי גרותי, כל ימי הייתי גר בארץ: ולא השיגו. בטובה:
- (10) ויברך יעקב. כדרך כל הנפטרים מלפני שרים, מזכרים אותם ונוטלים רשות. ומה זרחה זכרו, שיעלה נילוס לרגליו, לפי שאין ארץ מזרים שמה מי גשמים, אלא נילוס עולה ומשקה, ומזרחתו של יעקב ואילך, היה פרעה זא אל נילוס, והוא עולה לקראתו ומשקה את הארץ (תנחומא ישן נשא כו):
- (11) רעמסס. מארץ גושן היא:
- (12) לפי הטף. לפי הנריך לכל בני ביתם:
- (13) ולחם אין בכל הארץ. חוזר לענין הראשון, לתחלת שני הרעז: ותלה. כמו ותלאה, לשון עיפות כתרומו,
- ודומה לו קמטלהלה היכה זקיס (משלי כו, יח):
- (14) בשבר אשר הם שוברים. נותנין לו את הכסף:

- 15 And when the money was all spent in the land of Egypt, and in the land of Canaan, all the Egyptians came unto Joseph, and said: 'Give us bread; for why should we die in thy presence? for our money faileth.'
- 16 And Joseph said: 'Give your cattle, and I will give you [bread] for your cattle, if money fail.'
- 17 And they brought their cattle unto Joseph. And Joseph gave them bread in exchange for the horses, and for the flocks, and for the herds, and for the asses; and he fed them with bread in exchange for all their cattle for that year.
- 18 And when that year was ended, they came unto him the second year, and said unto him: 'We will not hide from my lord, how that our money is all spent; and the herds of cattle are my lord's; there is nought left in the sight of my lord, but our bodies, and our lands.'
- 19 Wherefore should we die before thine eyes, both we and our land? buy us and our land for bread, and we and our land will be bondmen unto Pharaoh; and give us seed, that we may live, and not die, and that the land be not desolate.'
- וַיָּתֵם הַכֶּסֶף מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּמֵאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ כָל־מִצְרַיִם אֶל־יוֹסֵף לֵאמֹר הִבֵּה לָנוּ לֶחֶם וְלָמָּה נָמוּת נִגְדָּךְ כִּי אָפֶס כֶּסֶף׃
- וַיֹּאמֶר יוֹסֵף הֲבֹו מִקְנֵיכֶם וְאֶתֶּנָּה לָכֶם בְּמִקְנֵיכֶם אִם־אָפֶס כֶּסֶף׃
- וַיָּבִיאוּ אֶת־מִקְנֵיהֶם אֶל־יוֹסֵף וַיִּתֵּן לָהֶם יוֹסֵף לֶחֶם בְּסוּסִים וּבְמִקְנֵה הַצֹּאן וּבְמִקְנֵה הַבָּקָר וּבְחֲמֹרִים וַיִּנְהֵלֵם בַּלֶּחֶם בְּכָל־מִקְנֵיהֶם בַּשָּׁנָה הַהִוא׃
- וַתֵּתֶם הַשָּׁנָה הַהִוא וַיָּבֹאוּ אֵלָיו בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִיָּה וַיֹּאמְרוּ לוֹ לֹא־נִכְתַּד מֵאֲדָנִי כִּי אִם־תָּם הַכֶּסֶף וּמִקְנֵה הַבְּהֵמָה אֶל־אֲדָנִי לֹא נִשְׁאָר לִפְנֵי אֲדָנִי בְלֹתִי אִם־גּוֹיְתָנוּ וְאֶדְמָתָנוּ׃
- לָמָּה נָמוּת לְעֵינֶיךָ גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם־אֶדְמָתָנוּ קָנֶה־אֶתָּנוּ וְאֶת־אֶדְמָתָנוּ בַּלֶּחֶם וְנִהְיָה אֲנַחְנוּ וְאֶדְמָתָנוּ עֲבָדִים לַפַּרְעֹה וְתֵן־זֶרַע וְנַחֲיָה וְלֹא נָמוּת וְהָאֲדָמָה לֹא תִשָּׁם׃
- וַשְּׁלִיִם כֶּסֶף מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּמֵאֶרֶץ כְּנָעַן וַאֲחֹו כָּל מִצְרַיִם לְיוֹסֵף לְמִימַר הֵב לָנוּ לֶחֶם וְלָמָּה נָמוּת לְקַבְּלֶךָ אֲדָנִי שְׁלִיִם כֶּסֶף׃
- וַאֲמַר יוֹסֵף הֲבֹו גִיתִּיכֹן וְאֶתֶּנָּה לָכֹן בְּגִיתִּיכֹן אִם שְׁלִיִם כֶּסֶף׃
- וַאֲתִיאוּ יֵת גִּיתִּיהֹן לְיוֹסֵף וַיִּתֵּב לְהֹן יוֹסֵף לֶחֶם מִסּוּסוֹתָא וּבְגִיתִי עֲנָא וּבְגִיתִי תוֹרִי וּבְחֲמֹרִיָא וְזִנְנוּן בַּלֶּחֶם בְּכָל גִּיתִּיהֹן בְּשִׁתָּא הַהִיא׃
- וַשְּׁלִיִמַת שִׁתָּא הַהִיא וַאֲתֹו לְוִתִּיהָ בְּשִׁתָּא הַנִּיִּיתָא וַאֲמַרֹו לִיהָ לֹא נִכְסִי מִן רַבּוֹנִי אֱלֹהִין שְׁלִיִם כֶּסֶף וּגִיתִי בְּעִירָא לְוִת רַבּוֹנִי לֹא אֶשְׁתָּאר קֶדֶם רַבּוֹנִי אֱלֹהִין גּוֹיְתָנָא וְאֶרְעָנָא׃
- לָמָּה נָמוּת לְעֵינֶיךָ אִף אֲנַחְנָא אִף אֶרְעָנָא קִנִּי יִתְנָא וְיֵת אֶרְעָנָא בַּלֶּחֶם וְנִהְיָ אֲנַחְנָא וְאֶרְעָנָא עֲבָדִין לַפַּרְעֹה וְהֵב פֶּר זֶרַע וְנִחִי וְלֹא נָמוּת וְאֶרְעָא לֹא תִבוֹר׃

(15) אפס. כתרנומו שלים:

(17) וינהלם. כמו וינהגם, ודומה לו אין מנהל לה (ישעיה נא, יח), על מי מנחות ינהלני (תהלים כג, ג):

(18) בשנה השנית. שנית לשני הרעב: כי אם חם הכסף וגו'. כי אשר חם הכסף והמקנה, וכל הכל אל יד אדוני:

בלתי אם גויחנו. כמו אם לא גויחנו (וה"ג ר"ס וכן צדפוס ישן ועיין צג"א מישב גירסא שניה):

(19) ותן זרע. לזרוע האדמה, ואף על פי שאמר יוסף ועוד חמש שנים אשר אין חריש וקציר, מכיון שצא יעקב למצרים,

צאה צרכה לרגליו, והתחילו לזרוע וכלה הרעב, וכן שנינו צתוספתא דסוטה (י, ח): לא תשם. לא תהא שממה, לא תבור, לשון שדה בור, שאינו חרוש:

<p>20 So Joseph bought all the land of Egypt for Pharaoh; for the Egyptians sold every man his field, because the famine was sore upon them; and the land became Pharaoh's.</p>	<p>וַיִּקֶן יוֹסֵף אֶת-כָּל-אֲדָמַת מִצְרַיִם לַפַּרְעֹה כִּי-מָכְרוּ מִצְרַיִם אִישׁ שָׂדֵהוּ כִּי-חָזַק עֲלֵיהֶם הָרָעָב וַתְּהִי הָאָרֶץ לַפַּרְעֹה:</p>	<p>20 וַיִּקֶן יוֹסֵף אֶת-כָּל-אֲדָמַת מִצְרַיִם לַפַּרְעֹה כִּי-מָכְרוּ מִצְרַיִם אִישׁ שָׂדֵהוּ כִּי-חָזַק עֲלֵיהֶם הָרָעָב וַתְּהִי הָאָרֶץ לַפַּרְעֹה:</p>
<p>21 And as for the people, he removed them city by city, from one end of the border of Egypt even to the other end thereof.</p>	<p>וַיַּזְרֵם יוֹסֵף אֶת-הָעָם הָעִבְרִי אֶתֹּו לְעָרִים מִקֶּצֶה גִבּוֹל-מִצְרַיִם וְעַד-קֶצֶה:</p>	<p>21 וַיַּזְרֵם יוֹסֵף אֶת-הָעָם הָעִבְרִי אֶתֹּו לְעָרִים מִקֶּצֶה גִבּוֹל-מִצְרַיִם וְעַד-קֶצֶה:</p>
<p>22 Only the land of the priests bought he not, for the priests had a portion from Pharaoh, and did eat their portion which Pharaoh gave them; wherefore they sold not their land.</p>	<p>לְחֹד אֶרֶץ כֹּהֲנֵי לֹא קָנָא אֲרִי חִילָקָא לְכֹהֲנֵי מִן קֶדֶם פַּרְעֹה וְאָכְלוּ יֵת חִילָקֵהוּן דִּיהֵב לֵהוּן פַּרְעֹה עַל כֵּן לֹא זָבִינוּ יֵת אֶרְעֵהוּן:</p>	<p>22 רַק אֲדָמַת הַכֹּהֲנִים לֹא קָנָה כִּי חֵק לַכֹּהֲנִים מֵאֵת פַּרְעֹה וְאָכְלוּ אֶת-חֶקֶם אֲשֶׁר נָתַן לָהֶם פַּרְעֹה עַל-כֵּן לֹא מָכְרוּ אֶת-אֲדָמָתָם:</p>
<p>23 Then Joseph said unto the people: 'Behold, I have bought you this day and your land for Pharaoh. Lo, here is seed for you, and ye shall sow the land.</p>	<p>וַיֹּאמֶר יוֹסֵף לְעָמָא הָא קִנִּיתִי אֲתָכֶם הַיּוֹם וְאֶת-אֲדָמָתְכֶם לַפַּרְעֹה הָא-לָכֶם זֶרַע וְזָרַעְתֶּם אֶת-הָאֲדָמָה:</p>	<p>23 וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל-הָעָם הֵן קִנִּיתִי אֲתָכֶם הַיּוֹם וְאֶת-אֲדָמָתְכֶם לַפַּרְעֹה הָא-לָכֶם זֶרַע וְזָרַעְתֶּם אֶת-הָאֲדָמָה:</p>
<p>24 And it shall come to pass at the ingatherings, that ye shall give a fifth unto Pharaoh, and four parts shall be your own, for seed of the field, and for your food, and for them of your households, and for food for your little ones.'</p>	<p>וַיְהִי בְּאַעֲוִלִי עַל-לָחֶם וַתִּתְּנוּ חֵד מִן חֶמֶשׁ לַפַּרְעֹה וְאַרְבָּעָא חִילָקִין יְהִי לְכוֹן לִבְר זֶרַע חֶקְלָא וּלְמִיכְלָכוֹן וּלְאַנְשׁ בְּתִיכוֹן וּלְמִיכְל לְטַפְלָכוֹן:</p>	<p>24 וַיְהִי בַתְּבוּאֹת וַנִּתְּנֶם חֲמִישִׁית לַפַּרְעֹה וְאַרְבַּע הַיָּדָת יִהְיֶה לָכֶם לְזֶרַע הַשָּׂדֶה וּלְאֹכְלָכֶם וּלְאֹשֶׁר בְּבֵתֵיכֶם וּלְאֹכְל לְטַפְכֶם:</p>
<p>25 And they said: 'Thou hast saved our lives. Let us find favour in the sight of my lord, and we will be Pharaoh's bondmen.'</p>	<p>וַיֹּאמְרוּ קִיַּיִמָּתָנָא נִשְׁכַּח רַחֲמִין בְּעֵינֵי רַבּוּנֵי וְנָהִי עֲבָדֵי לַפַּרְעֹה:</p>	<p>מפטיר וַיֹּאמְרוּ הַחַיִּיתָנוּ נִמְצָא-חַן בְּעֵינֵי אֲדֹנֵי וַתִּינֵנוּ עֲבָדִים לַפַּרְעֹה:</p>

- (20) ותהי הארץ לפרעה. קנויה לו:
 (21) ואת העם העביר. יוסף, מעיר לעיר, לזכרון שאין להם עוד חלק בארץ, והושיב של עיר זו בצמצמה. ולא הולך הכמוז לכמוז זאת, אלא להודיע שצחו של יוסף, שנמכרו להסיר חרפה מעל אחיו, שלא יהיו קורין אותם גולים (חולין ס:): מקצה גבול מצרים וגו'. כן עשה לכל הערים אשר צמלכות מצרים, מקצה גבולה ועד קצה גבולה:
 (22) הכהנים. הכומרים, כל לשון כהן, משרת לאלהות הוא, חוץ מאותן שהם לשון גדולה, כמו פֶּהַן מִזֵּן, פֶּהַן אֵן: חוק לכהנים. חק, כך וכך לחם ליום:
 (23) הא. כמו הנה, כמו וְגַם אֲנִי הָא דְרַבִּין צְלָאשׁ נִמְטִי (יחזקאל טז, מג):
 (24) לזרע השדה. שצכל שנה: ולאשר בבתיכם. ולאכול העצדים והשפחות אשר צמיתכם: טפכם. צנים קטנים:
 (25) נמצא חן. לעשות לנו זאת כמו שאמרת: והיינו עבדים לפרעה. להעלות לו המס הזה צכל שנה, לחק שלא יעבור:

- 26 And Joseph made it a statute concerning the land of Egypt unto this day, that Pharaoh should have the fifth; only the land of the priests alone became not Pharaoh's.
- 26 וַיַּשֶּׁם אֶת־הַיּוֹסֵף לְחֹק עַד־הַיּוֹם הַזֶּה עַל־אֲדָמַת מִצְרַיִם לַפְּרֵעָה לַחֲמֵשׁ רֶקֶת אֲדָמַת הַכֹּהֲנִים לְבָדָם לֹא הָיְתָה לַפְּרֵעָה:
- 27 And Israel dwelt in the land of Egypt, in the land of Goshen; and they got them possessions therein, and were fruitful, and multiplied exceedingly.
- 27 וַיָּשָׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן וַיֵּצְאוּ לָהֶם נַחֲלָתוֹ בָּהּ וַיִּפְרוּ וַיִּרְבּוּ מְאֹד:
- קו פסוקים

The Haftarah is Ezekiel 37:15 – 37:28 on page 255.

- 28 And Jacob lived in the land of Egypt seventeen years; so the days of Jacob, the years of his life, were a hundred forty and seven years.
- 28 וַיָּחִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם שִׁבְעַת עָשָׂר שָׁנָה וַיְהִי יְמֵי־יַעֲקֹב שְׁנֵי חָמֵשׁ וָשָׁבַע שָׁנִים:
- 29 And the time drew near that Israel must die; and he called his son Joseph, and said unto him: 'If now I have found favour in thy sight, put, I pray thee, thy hand under my thigh, and deal kindly and truly with me; bury me not, I pray thee, in Egypt.
- 29 וַיִּקְרָבוּ יְמֵי־יִשְׂרָאֵל לָמוּת וַיִּקְרָא לְבָנּוֹ לְיוֹסֵף וַיֹּאמֶר לֹא אִם־נָא מִצְאָתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ שִׁים־נָא יָדְךָ תַּחַת יְרֵכִי וְעָשִׂיתָ עִמָּדִי חֶסֶד וָאֱמֶת אֶל־נָא תִקְבְּרֵנִי בְּמִצְרַיִם:
- 30 But when I sleep with my fathers, thou shalt carry me out of Egypt, and bury me in their burying-place.' And he said: 'I will do as thou hast said.'
- 30 וַשְׁכַּבְתִּי עִם־אֲבֹתִי וַנִּשְׂאֲתָנִי מִמִּצְרַיִם וַקְבֵּרְתָּנִי בְּקִבְרֹתָם וַיֹּאמֶר אֲנִי אֵעָשֶׂה כְּדִבְרְךָ:
- 30 וַיִּשְׁכַּב יַעֲקֹב עִם אֲבֹתָיו וַיִּקְרָא לְבָנּוֹ לְיוֹסֵף וַיֹּאמֶר לֹא אִם־נָא מִצְאָתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ שִׁים־נָא יָדְךָ תַּחַת יְרֵכִי וְעָשִׂיתָ עִמָּדִי חֶסֶד וָאֱמֶת אֶל־נָא תִקְבְּרֵנִי בְּמִצְרַיִם

(27) וישב ישראל בארץ מצרים. והיכן צאריך גשן, שהיא מארץ מנרים: ויאחזו בה. לשון אחוזה:
 (28) ויחי יעקב. למה פרשה זו סחומה, לפי שכיון שנפטר יעקב אבינו, נסתמו עיניהם ולבם של ישראל מִקְרַת הַשְּׁעָצוּד, שהתחילו לשעצדם. דבר אחר, שזקש לגלות את הקץ לצניו, ונסתם ממנו (צ"ר לו, א):
 (29) ויקרבו ימי ישראל למוות. כל מי שנאמר בו קריצה למוות, לא הגיע לימי אבותיו (צ"ר שם ג), (יזחק ח ק"פ ויעקב קמ"ז, צדוד נאמר קריצה, אצו חי ת' שנים והוא חי ע'): ויקרא לבנו ליוסף. למי שהיה יכולת צידו לעשות (צ"ר שם ה): שים נא ירך. והשזע: חסד ואמת: חסד שעושין עם המתים הוא חסד של אמת, שאינו מנפה לתשלום גמול: אל נא תקברני במצרים. סופה להיות עפרה כניס (ומקשין תחת גופי), ושאין מתי חוזה לארץ חיים אלא צער גלגול מחילות, ושל א יעשוני מנרים עצודת אלילים, צ"ר (שם):
 (30) ושכבתי עם אבותי. וי"ו מחוצר למעלה לתחלת המקרא, שים נא ירך תחת ירכי והשזע לי, ואני סופי לשכב עם אבותי, ואמת משאני ממנרים, ואין לומר ושכבתי עם אבותי השכיבני עם אבותי צמעה, שהרי כתבי אחריו ונשאתני ממנרים וקברתני בקבורתם, ועוד, מנינו בכל מקום לשון שכיזה עם אבותיו היא הגויעה, ולא הקבורה, כמו וישפץ דוד עם אבדוקיו,

31 And he said: 'Swear unto me.' And he swore unto him. And Israel bowed down upon the bed's head.

וַיֹּאמֶר הַשְׁבָּעָה לִּי וַיִּשָּׁבַע לוֹ וַיִּשְׁתַּחוּ יִשְׂרָאֵל עַל-רֹאשׁ הַמִּטָּה: (פ)

XLVIII And it came to pass after these things, that one said to Joseph: 'Behold, thy father is sick.' And he took with him his two sons, Manasseh and Ephraim.

וַיְהִי אַחֲרַי הַיָּדְבָרִים הָאֵלֶּה וַיֹּאמֶר לְיוֹסֵף הִנֵּה אָבִיךָ חָלָה וַיִּקַּח אֶת-שְׁנֵי בָנָיו עִמּוֹ אֶת-מְנַשֶּׁה וְאֶת-אֶפְרַיִם:

2 And one told Jacob, and said: 'Behold, thy son Joseph cometh unto thee.' And Israel strengthened himself, and sat upon the bed.

וַיַּגִּד לְיַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הִנֵּה בִנְךָ יוֹסֵף בָּא אֵלֶיךָ וַיִּתְחַזַּק יִשְׂרָאֵל וַיָּשָׁב עַל-הַמִּטָּה:

3 And Jacob said unto Joseph: 'God Almighty appeared unto me at Luz in the land of Canaan, and blessed me,

וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל-יוֹסֵף אֵל שְׁדֵי נִרְאָה-אֵלַי בְּלוּז בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיְבָרֶךְ אֹתִי:

4 and said unto me: Behold, I will make thee fruitful, and multiply thee, and I will make of thee a company of peoples; and will give this land to thy seed after thee for an everlasting possession.

וַיֹּאמֶר אֵלַי הַנְּנִי מִפְרֶךָ וְהִרְבִּיתֶךָ וְנִתְּתִיךָ לְקָתָל עַמִּים וְנָתַתִּי אֶת-הָאָרֶץ הַזֹּאת לְזֶרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ אֶחָדָת עוֹלָם:

5 And now thy two sons, who were born unto thee in the land of Egypt before I came unto thee into Egypt, are mine; Ephraim and Manasseh, even as Reuben and Simeon, shall be mine.

וְעַתָּה שְׁנֵי-בָנֶיךָ הַנוֹלָדִים לָךְ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד-בָּאִי אֵלֶיךָ מִצְרַיִמָּה לִי-הֵם אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה כְּרֹאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן יִהְיוּ-לִי:

ואחר כך ויקבר בעיר קדון (מלכים-א ב, י):

(31) וישתחו ישראל. פועל אפעל דגני סגיד ליה: על ראש המטה. הפך עצמו לזד השכינה, מכאן אמרו (שבת יב: נדרים מ.), שהשכינה למעלה מראשותיו של חולה. דבר אחר על ראש המטה, על שהיתה מטתו שלמה ולא היה זה רשע, שהרי יוסף מלך היה, ועוד שנשבע לזין הגויס, והרי הוא עומד בצדקו:

(1) ויאמר ליוסף. אחד מן המגידים, והרי זה מקרא קצר. ויש אומרים אפרים היה רגיל לפני יעקב בצלמוד, וכשחלה יעקב בצרץ גושן, הלך אפרים אלל אציו למצרים להגיד לו: ויקח את שני בניו עמו. כדי שיצרכם יעקב לפני מותו:

(2) ויגד. המגיד ליעקב, ולא פירש מי, והרבה מקראות קצרי לשון: ויתחזק ישראל. אמר, אף על פי שהוא צני, מלך הוא, אחלק לו כבוד, מכאן שחולקין כבוד למלכות. וכן משה חלק כבוד למלכות. ויךדו קל בצדק אלהי (שמות יא, ח), וכן אליהו וישעס מקניו וגו' (מלכים-א יח, מ):

(4) ונתתיך לקהל עמים. צרני שעמידים ללאח ממני עוד קהל ועמים, ואף על פי שאמר לי גוי וקהל גויס, גוי אמר לי על צנימין. קהל גויס, הרי שנים לצד מצנימין, ושז לא נולד לי צן, למדנו שעמיד אחד משצטי ליחלק, ועתה אותה מתנה אני נותן לך:

(5) הנולדים לך וגו' עד בואי אליך. לפני בואי אליך, כלומר שנולדו משפךשך ממני עד שבאתי אללך: לי הם. צמצון שאר צני הם, ליטול חלק בצרץ איס כנגדו:

- 6 And thy issue, that thou begetteth after them, shall be thine; they shall be called after the name of their brethren in their inheritance. וּמוֹלֶדְתְּךָ אֲשֶׁר-הוֹלִידְתָּ וּבְנֵי דְתוֹלִיד בְּתַרְיָהוֹן דִּילָךְ אַחֲרֵיהֶם לְךָ יִהְיוּ עַל שֵׁם אֲחֵיהֶם יִקְרְאוּ בְנֵחֲלָתָם:
- 7 And as for me, when I came from Paddan, Rachel died unto me in the land of Canaan in the way, when there was still some way to come unto Ephrath; and I buried her there in the way to Ephrath—the same is Beth-lehem. וְאֲנִי בִבְאִי מִמֶּדֶן מָתָה עָלַי רָחֵל בְּאֶרֶץ כְּנַעַן בְּדֶרֶךְ בְּעוֹד כְּבֶרֶת-אֶרֶץ לְבָא אֶפְרָתָה וְאֶקְבְּרָהָ שָׁם בְּדֶרֶךְ אֶפְרָת הוּא בֵּית לֶחֶם:
- 8 And Israel beheld Joseph's sons, and said: 'Who are these?' וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת-בְּנֵי יוֹסֵף וַיֹּסֶף וַיֹּאמֶר מִי-אֵלֶּה:
- 9 And Joseph said unto his father: 'They are my sons, whom God hath given me here.' And he said: 'Bring them, I pray thee, unto me, and I will bless them.' וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל-אָבִיו בְּנֵי הֵם אֲשֶׁר-נָתַן-לִי אֱלֹהִים בְּזֶה וַיֹּאמֶר קַח-מִנָּא אֵלַי וּבָרַכְם:
- 10 Now the eyes of Israel were dim for age, so that he could not see. And he brought them near unto him; and he kissed them, and embraced them. וַעֲיַנֵּי יִשְׂרָאֵל כִּבְדּוֹ מִזֶּקֶן לֹא יוּכַל לִרְאוֹת וַיִּגַּשׁ אֹתָם אֵלָיו וַיִּשָּׁק לָהֶם וַיַּחֲבֹק לָהֶם:

(6) וּמוֹלֶדְתְּךָ וגו'. אם תוליד עוד, לא יהיו צמנין בני, אלא בתוך שבטי אפרים ומנשה יהיו נכללים, ולא יהא להם שם בשבטים לענין הנחלה. ואף על פי שנחלקה הארץ למנין גלגלותם, כדכתיב לְרֹצַת סְרָפָה נָחֲלָמוֹ, וכל איש ואיש נטל בשוה חוץ מן הזכורים, מכל מקום לא נקראו שבטים אלא אלו, (להטיל גורל הארץ, למנין שמות השבטים, ונשיא לכל שבט ושבט, ודגלים לזה ולזה):

(7) ואני בבואי ממדין וגו'. ואף על פי שאני מטריח עליך להוליכני להקבר בארץ כנען, ולא כך עשיתי לאמך, שהרי מתה סמוך לבית לחם: כבדת ארץ. מדת ארץ, והם אלפים אמה, כמדת תחום שבת, כדברי ר' משה הדרשן, ולא תאמר שעבדו עלי גשמים מלהוליכה ולקברה בחצרון, עת הגרד היה, שהארץ חלולה ומנוקצת ככברה: ואקברה שם. לא הולכתיה אפילו לבית לחם להכניסה לארץ, וידעתי שיש בלצך עלי, אבל דע לך שעל פי הדיבור קברתיה שם, שחלל לעזרה לבניה, כְּשֶׁיִּגְלָה אותם נצורו אדון והיו עוזרים דרך שם, יאחז רחל על קברה וצוכה ומצקשת עליהם רחמים, שנאמר קול צְרָמָה נִשְׁמָע וגו' (ירמיה לא, יד), והקב"ה משיבה ג' שָׁקָר לַפְעֻלָּתָךְ נָאָם ה' וגו' וְשָׂבוּ צִנִּים לְגִבּוֹלָם. ואונקלוס תרגם פְּרוֹב אֶרְעָא, כדי שיעור חרישת יום (ס"א ארץ), ואומר אני שהיה להם קצב שהיו קורין אותו כדי מחרישה אחת, קוריאד"א בלע"ז, כדאמרין פְּרוֹב וְקָנִי, קָמָה דְּמַסִּיק תְּעֻלָּא מִפִּי פְּרָצָא:

(8) וירא ישראל את בני יוסף. בקש לזכרם ונתחלקה שכניה ממנו, לפי שעמיד ירבעם ואחאז לזאת מאפרים, וַיֵּהוּא ובניו ממנשה: ויאמר מי אלה. מהיכן יאואו אלו שאינן ראויין לזכרה:

(9) בזה. הראה לו שטר אירוסין ושטר כתובה, ובקש יוסף רחמים על הדבר, ונחה עליו רוח הקודש: ויאמר קחם נא אלי ואברכם. זה שאמר הכתוב, וְאֶנְכִי תְּקַלְסִי לְאֶפְרַיִם קָקֵם עַל זְרוּעָתִי (הושע יא, ג), תרגלתי רוחי ביעקב בשביל אפרים, עד שלקחן על זרועותיו:

<p>11 And Israel said unto Joseph: 'I had not thought to see thy face; and, lo, God hath let me see thy seed also.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל-יוֹסֵף רְאֵה פָנֶיךָ לֹא פָלַגְתִּי וְהִנֵּה הָרָאָה אֹתִי אֱלֹהִים גַּם אֶת-זֶרְעִי:</p>	<p>11 וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל-יוֹסֵף רְאֵה פָנֶיךָ לֹא פָלַגְתִּי וְהִנֵּה הָרָאָה אֹתִי אֱלֹהִים גַּם אֶת-זֶרְעִי:</p>
<p>12 And Joseph brought them out from between his knees; and he fell down on his face to the earth.</p>	<p>וַיּוֹצֵא יוֹסֵף אֹתָם מֵעַם בְּרַכּוֹ וַיִּשְׁתַּחוּ לְאַפָּיו אֶרֶצָה:</p>	<p>12 וַיּוֹצֵא יוֹסֵף אֹתָם מֵעַם בְּרַכּוֹ וַיִּשְׁתַּחוּ לְאַפָּיו אֶרֶצָה:</p>
<p>And Joseph took them both, Ephraim in his right hand toward Israel's left hand, and Manasseh in his left hand toward Israel's right hand, and brought them near unto him.</p>	<p>וַיִּקַּח יוֹסֵף אֶת-שְׁנֵיהֶם אֶת-אֶפְרַיִם בְּיָמִינוֹ מִשְׁמָאל יִשְׂרָאֵל וְאֶת-מְנַשֶּׁה בְּשִׁמְאֵלוֹ מִיְמִין יִשְׂרָאֵל וַיַּגֵּשׁ אֵלָיו:</p>	<p>13 וַיִּקַּח יוֹסֵף אֶת-שְׁנֵיהֶם אֶת-אֶפְרַיִם בְּיָמִינוֹ מִשְׁמָאל יִשְׂרָאֵל וְאֶת-מְנַשֶּׁה בְּשִׁמְאֵלוֹ מִיְמִין יִשְׂרָאֵל וַיַּגֵּשׁ אֵלָיו:</p>
<p>14 And Israel stretched out his right hand, and laid it upon Ephraim's head, who was the younger, and his left hand upon Manasseh's head, guiding his hands wittingly; for Manasseh was the first-born.</p>	<p>וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל אֶת-יָמִינוֹ וַיָּשֶׁת עַל-רֹאשׁ אֶפְרַיִם וְהָיָה זַעֲרָא וְנֹת סְמָאֵלִיהָ עַל רֹאשׁ מְנַשֶּׁה שְׁכַל אֶת-יָדָיו כִּי מְנַשֶּׁה הַבְּכוֹר:</p>	<p>14 וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל אֶת-יָמִינוֹ וַיָּשֶׁת עַל-רֹאשׁ אֶפְרַיִם וְהָיָה זַעֲרָא וְנֹת סְמָאֵלִיהָ עַל רֹאשׁ מְנַשֶּׁה שְׁכַל אֶת-יָדָיו כִּי מְנַשֶּׁה הַבְּכוֹר:</p>
<p>15 And he blessed Joseph, and said: 'The God before whom my fathers Abraham and Isaac did walk, the God who hath been my shepherd all my life long unto this day,</p>	<p>וַיְבָרֵךְ יִתְּ יוֹסֵף וַיֹּאמֶר יְיָ דִּפְּלָחוּ אֲבֹתַי קִדְמוֹתֵי אֲבֹתָם וַיִּצְחָק יְיָ דָּוָן יִתִּי מִדְּאִיתָנִי עַד יוֹמָא הַדִּין:</p>	<p>15 וַיְבָרֵךְ יוֹסֵף וַיֹּאמֶר הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר הִתְהַלְכֻּ אֲבוֹתַי לִפְנֵי אֲבֹתָם וַיִּצְחָק הָאֱלֹהִים הָרַעָה אֹתִי מֵעוֹדִי עַד-הַיּוֹם הַזֶּה:</p>
<p>16 the angel who hath redeemed me from all evil, bless the lads; and let my name be named in them, and the name of my fathers Abraham and Isaac; and let them grow into a multitude in the midst of the earth.'</p>	<p>מִלְּאֲכָא דִּפְרַק יִתִּי מִכָּל בִּישָׁא יְבָרֵךְ יִתְ עוֹלָמִיָא וַיִּתְקַרֵּי בְּהוֹן שְׁמִי וְשׁוֹם אֲבֹתֵי אֲבֹתָם וַיִּצְחָק וַיִּכְנֹנִי יוֹמָא יִסְגּוֹן בְּגוֹ בְּנֵי אִנְשָׁא עַל אֶרֶעָא:</p>	<p>16 הַמַּלְאָךְ הַגָּאֵל אֹתִי מִכָּל-רָע יְבָרֵךְ אֶת-הַנְּעָרִים וַיִּקְרָא בָהֶם שְׁמִי וְשֵׁם אֲבוֹתֵי אֲבֹתָם וַיִּצְחָק וַיִּדְגּוּ לָרֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ:</p>

- (11) לא פלגתי. לא מלאני לזי לחסוד מחשבה שאראה פניך עוד. פללתי, לשון מחשבה, כמו דְּבִיא עָהָ עָהָ פְּלִילָה (ישעיה טז, ג);
- (12) ויוצא יוסף אתם. לאחר שנשקס, הוציאם יוסף מעם צרכיו, כדי ליצבם זה לימין וזה לשמאל, לסמוך ידיו עליהם ולזרעם: וישתחו לאפיו. כשחזר לאחוריו מלפני אציו;
- (13) את אפרים בימינו משמאל ישראל. הצא לקראת חצרו, ימינו כנגד שמאל חצרו, וכיון שהוא הצבור מִיָּמִין לזרעה;
- (14) שכל את ידיו. כחגומאִסְקָמִינוֹן, צהשכל וחכמה השכל את ידיו לכך, ומדעת, כי יודע היה כי מנשה הצבור, ואף על פי כן לא שט ימינו עליו;
- (16) המלאך הגואל אותי. מלאך הרגיל להשתלח אלי צרתי, כענין שנאמר ויאמר אלי מלאך הקהלים צְלָלוֹס יַעֲקֹב וגו' אֲנִי הָאֵל צִיתָאֵל: יברך את הנערים. מנשה ואפרים: וידגו. כדגים הללו שִׁפְרִים וְרָבִים ואין עין הרע שולטת בהם:

- 17 And when Joseph saw that his father was laying his right hand upon the head of Ephraim, it displeased him, and he held up his father's hand, to remove it from Ephraim's head unto Manasseh's head.
- 18 And Joseph said unto his father: 'Not so, my father, for this is the first-born; put thy right hand upon his head.'
- 19 And his father refused, and said: 'I know it, my son, I know it; he also shall become a people, and he also shall be great; howbeit his younger brother shall be greater than he, and his seed shall become a multitude of nations.'
- 20 And he blessed them that day, saying: 'By thee shall Israel bless, saying: God make thee as Ephraim and as Manasseh.' And he set Ephraim before Manasseh.
- 21 And Israel said unto Joseph: 'Behold, I die; but God will be with you, and bring you back unto the land of your fathers.'
- 22 Moreover I have given to thee one apportion above thy brethren, which I took out of the hand of the Amorite with my sword and with my bow.'
- וַיֵּרָא יוֹסֵף כִּי־יָשִׁית אָבִיו יָד־יְמִינוֹ עַל־רֹאשׁ אֶפְרַיִם וַיִּרְעַב בְּעֵינָיו וַיִּתְמַךְ יָד־אָבִיו לְהַסִּיר אֹתָהּ מֵעַל רֹאשׁ־אֶפְרַיִם עַל־רֹאשׁ מְנַשֶּׁה:
- וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אָבִיו לֹא־כֵן אָבִי כִּי־זֶה הַבְּכֹר שִׁים יְמִינְךָ עַל־רֹאשׁוֹ:
- וַיִּמָּאֵן אָבִיו וַיֹּאמֶר יָדְעָתִי בְנִי יָדְעָתִי גַם־הוּא יִהְיֶה־לָעָם וְגַם־הוּא יִגְדֹל וְאוֹלָם אָחִיו הַקָּטָן יִגְדֹל מִמֶּנּוּ וְזָרְעוֹ יִהְיֶה מְלֹא־הַגּוֹיִם:
- וַיְבָרֶכֶם בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בְּךָ יִבְרַךְ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר יִשְׁמְךָ אֱלֹהִים כְּאֶפְרַיִם וְכַמְנַשֶּׁה וַיֵּשֶׁם אֶת־אֶפְרַיִם לִפְנֵי מְנַשֶּׁה:
- וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל־יוֹסֵף הִנֵּה אָנֹכִי מֵת וְהָיָה אֱלֹהִים עִמָּכֶם וְהִשִּׁיב אֶתְכֶם אֶל־אֶרֶץ אֲבֹתֵיכֶם:
- וְאֲנִי נָתַתִּי לְךָ שְׂכָם אֶחָד עַל־אֶחָד אֲשֶׁר לְקַחְתִּי מִיַּד הָאֱמֹרִי בַּחֲרָבִי וּבִקְשָׁתִי: (פ)
- וַיֵּרָא יוֹסֵף אֶרֶץ אֲרִי שְׁנֵי אֲבוֹהֵי יָד יְמִינִיה עַל רִישָׁא דְאֶפְרַיִם וּבְאִישׁ בְּעֵינֹהֵי וְסַעְדָּה לִידָא דְאֲבוֹהֵי לְאַעֲדָאָה יְתָה מֵעַל רִישָׁא דְאֶפְרַיִם לְאַנְחוּתָה עַל רִישָׁא דְמְנַשֶּׁה:
- וַאֲמַר יוֹסֵף לְאָבוֹהֵי לֹא כֵן אֲבֹא אֲרִי דִין בּוֹכְרָא שׁוֹ יְמִינְךָ עַל רִישִׁיה:
- וְסָרִיב אָבוֹהֵי וַאֲמַר יָדְעָנָא בְּרִי יָדְעָנָא אִף הוּא יְהִי לְעָם וְאִף הוּא יִסְגִי וּבָרַם אָחוּהֵי זַעֲרָא יִסְגִי מִצִּיה וּבְנוּהֵי יְהוֹן שְׁלֹטִין בְּעַמּוּמָא:
- וּבְרִיכְנוּן בְּיוֹמָא הַהוּא לְמִימַר בְּךָ יִבְרַךְ יִשְׂרָאֵל לְמִימַר יִשְׁוִינְךָ יְיָ כְּאֶפְרַיִם וְכַמְנַשֶּׁה וְשׁוֹי יֵת אֶפְרַיִם קֳדָם מְנַשֶּׁה:
- וַאֲמַר יִשְׂרָאֵל לְיוֹסֵף הֵאֱנָא מָאִית וְיְהִי מִימְרָא דִּי בְּסַעֲדָכוֹן וְיִתִּיב יִתְכוֹן לְאַרְעָ אֲבִתְכוֹן:
- וְאֵנָּא יְהִיבִית לְךָ חוֹלָק חַד יִתִּיר עַל אֶחָד דְּנִסְבִּית מִיָּדָא דְאֱמֹרָאָה בַּחֲרָבִי וּבִקְשָׁתִי:

(17) ויתמך יד אביו. הרימה מעל ראש בנו ותמכה צידו:
 (19) ידעתי בני ידעתי. שהוא הזכור: גם הוא יהיה לעם. ויגדל, שעמיד גדעון לנצח ממנו, שהקצ"ה עושה נס על ידו: ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו. שעמיד יהושע לנצח ממנו, שינחיל את הארץ וילמד תורה לישראל: וזרעו יהיה מלא הגוים. כל העולם יתמלא בנצח שמעו ושמו, כשיעמיד חמה צגצעון וזרע צעמק אילון:
 (20) בך יברך ישראל. הצא לצרך את בניו, יצרכם בצרכתם, ויאמר איש לבנו ישימך כאפרים וכמנשה: וישם את אפרים. בצרכתו לפני מנשה, להקדימו בדגלים ובחוכמת הנשיאים:
 (22) ואני נתתי לך. לפי שאתה טורח להתעסק בצקורת, וגם אני נחתי לך נחלה שתקצר צה, ואיוז, וז שכם, שנאמר ואת עממות יוסף אשר העלו בני ישראל ממזרים קצרו בשכם: שכם אחד על אחיך. שכם מממש, היא תהיה לך חלק אחד יתירה על אחיך: בחרבי ובקשתי. כשהרגו שמעון ולוי את אנשי שכם, נתכנסו כל סביבותיהם להזדווג להם, וקצר יעקב כלי מלחמה כנגדן. דבר אחר שכם אחד, הוא הזכורה, שיעלו בניו שני חלקים, ושכם לשון חלק הוא, כתרומו, והרבה יש לו

<p>XLIX And Jacob called unto his sons, and said: 'Gather yourselves together, that I may tell you that which shall befall you in the end of days.</p>	<p>וַיִּקְרָא יַעֲקֹב לְבָנָיו וַיֹּאמֶר אֲתָפְנֶשׁוּ וְאֶחָיו לְכוּן יַת דִּיעָרַע יִתְכוּן בְּסוֹף יוֹמָיו:</p>	<p>וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶל-בָּנָיו וַיֹּאמֶר הֶאֱסָפּוּ וְאֶנִּידָה לָכֶם אֶת אֲשֶׁר-יִקְרָא אֲתֶכֶם בְּאַחֲרִית הַיָּמִים:</p>
<p>2 Assemble yourselves, and hear, ye sons of Jacob; And hearken unto Israel your father.</p>	<p>אֲתָפְנֶשׁוּ וְשִׁמְעוּ בְנֵי יַעֲקֹב וְקִבְּלוּ אֶלְפָן מִן יִשְׂרָאֵל אֲבוֹכֹן:</p>	<p>2 הִקְבְּצוּ וְשִׁמְעוּ בְנֵי יַעֲקֹב וְשִׁמְעוּ אֶל-יִשְׂרָאֵל אֲבִיכֶם:</p>
<p>3 Reuben, thou art my first-born, My might, and the first-fruits of my strength; The excellency of dignity, and the excellency of power.</p>	<p>רְאוּבֵן בְּכֹרִי אַתָּה חִילִי וְרִישׁ תּוֹקֶפִי לְךָ הָיָה חֲזִיו לְמִסַּב תִּלְתָּא חוּלְקִין בְּכִירוּתָא כְּהוֹנָתָא וּמַלְכוּתָא:</p>	<p>3 רְאוּבֵן בְּכֹרִי אַתָּה כְּחִי וְרֵאשִׁית אוֹנִי יֵתֵר שְׂאת וַיֵּתֵר עָז:</p>
<p>4 Unstable as water, have not thou the excellency; Because thou wentest up to thy father's bed; Then defiledst thou it—he went up to my couch.</p>	<p>עַל דְּאִזְלִית לְקַבִּיל אַפָּךְ הָא כְּמִיָּא בְּרַם לֹא אֲהִינָתָא חוּלַק יֵתִיר לֹא תִסַּב אֲרִי סְלִיקְתָּא בֵּית מִשְׁכְּבִי אֲבוּךָ בְּכִין אֲחִילְתָּא לְשִׁינוּי בְּרִי סְלִיקְתָּא:</p>	<p>4 כָּפַחַ כַּמַּיִם אֶל-תּוֹתֵר כִּי עָלִית מִשְׁכְּבִי אֲבִיךָ אִז חָלַלְתָּ יְצוּעֵי עָלָה: (פ)</p>
<p>5 Simeon and Levi are brethren; Weapons of violence their kinship.</p>	<p>שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אֲחִין גּוֹבְרִין גְּבָרִין בְּאַרְעַ תּוֹתְבוּתְהוֹן עֲבָדוּ גְבוּרָא:</p>	<p>5 שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אֲחִים כָּלִי חַמֵּס מְכַרְתֵּיהֶם:</p>

דומים במקרא, כִּי תִשְׁתַּמֵּךְ אֶת־עַצְמוֹ (תהלים כא, יג), תִּשְׁתַּמֵּךְ שׁוֹנֵאִי לִפְנֵי לַחֲלָקִים, אֶת־לִקְחָהּ אֶת־עַצְמוֹ (שם ס, ח), דָּרָךְ יִרְאֶהוּ אֶת־עַצְמוֹ (הושע ו, ט) אִישׁ חֲלָק, לְעֵבְדוֹ אֶת־עַצְמוֹ (זכריה ג, ט): אֲשֶׁר לִקְחָתִי מִיַּד הָאֲמֹרִי. מִיַּד עָשׂוּ, שְׁעוֹשָׁה מַעֲשֵׂה אֲמֹרִי. דָּבָר אַחֵר, שֶׁהִיא זֶה אֲזַי בְּאֲמֹרֵי פִּי: בַּחֲרָבִי וּבִקְשָׁתִי. הִיא חֲכָמָתִי וּתְפִלָּתִי. (וַעֲיִין בְּרֵאשִׁית ס' כִּבְּרָתִי דִּאֵשֶׁר דָּאִי אֲפִשֶׁר לִפְרֹשׁ עַל חֲרָבִים שֶׁל שְׁמַעוֹן וְלֹאֹי, דֶּהֱאֵל לֹא עָשׂוּ מַדְעָמוֹ, שֶׁהִרִי כַּעַם עֲלֵיהֶם עַל זֶה. וְלַעֲנֹד"ג בְּלֹאֹ הִכִּי אִי אֲפִשֶׁר לִפְרֹשׁ עֲלֵיהֶם, דִּמָּה נִמְכֵּרִים טַעַם יִהְיֶה עַל שְׁמָנוֹ לְיוֹסֵף מִפְּנֵי שֶׁלִּקְחוּהוּ שְׁמַעוֹן וְלֹאִי בַּחֲרָבִים וּבִקְשָׁתִים, וְהֵלֵא אֶדְרָבָה מִזֶּה הַטַּעַם רָאִי שִׁנְתָּן לִשְׁמַעוֹן וְלֹאִי וְלֹא לְיוֹסֵף וְדו"ק):

(1) ואגידה לכם. בקש לגלות את הקץ ונסתלקה ממנו שכינה, והתחיל אומר דברים אחרים (ב"ר נח, ז):
 (2) וראשית אוני. היא טפה ראשונה שלו, שלא ראה קרי מימיו (ב"ר ס ד): אוני. כוחי, כמו מְאֹחֲסִי אוֹן לִי (הושע יב, ט), מְרַב אוֹנִים (ישעיה מ, כו), וְלֹאֲיִן אוֹנִים (שם כט): יתר שאת. ראו היית להיות יתר על אחיך בכהונה, לשון נשיאות כפים: ויתר עז. במלכות, כמו וְיִשָּׁן עֹז לְמִלְכּוֹ (שמואל א ב, י), ומי גרס לך להפסיד כל אלה:
 (3) פחזו כמרים. הפחזו והצהלה אשר מהרת להראות כעסך, כמים הללו הממהרים למרותם. לכך: אל תותר. אל תרצה ליתול כל היתרות הללו שהיו ראויות לך, ומהו הפחזו אשר פָּסַסְךָ: כי עליית משכבי אביך אז חללת. אותו שם שעלה על יצועי, והיא השכינה שהיה דרכה להיות עולה על יצועי: פחזו. שם דבר הוא, לפיכך טעמו למעלה, וכולו נקוד פת"ח, ואלו היה לשון עבר, היה נקוד חציו קמ"ץ וחציו פת"ח, וטעמו למטה: יצועי. לשון משכב, על שם שמציעים אותו על ידי לְבָדִין וסְדִינִין, והרבה דומים לו, אם וְכָרְתִּיךְ עַל יְצוּעֵי (תהלים סג, ז), אם אֲשַׁעֲלֶה עַל עָרְשְׁ יְצוּעֵי (שם קלב, ג):
 (4) שמעון ולוי אחים. בעצה אחת, על שכס ועל יוסף, ויֹאמְרוּ אֵלֶּם אֵל אֱחָיו וגו' וְנִשְׁפָּטוּ לְכֹד וְנִהְיָהוּ, מי הם, אם תאמר ראובן או יהודה, הרי לא הסכימו בהריגתו, אם תאמר בני השפחות, הרי לא היתה שנאתן שלמה, שנאמר והוא נער את בְּנֵי בְלָהָה וְאֵת בְּנֵי וְלֵפָה וגו', ישכר וזבולון לא היו מדברים בפני אחיהם הגדולים מהם, על כרחך שמעון ולוי הם שקראם אביהם אחים: כלי חמס. אומנות זו של רציחה חמס הוא בידכם, מזכרת עָשׂוּ היא, זו אומנות שלו היא, ואתם חמסתם אותה הימנו: מזכרתיהם. לשון כלי זיין, הסייף בלשון יוני מכי"ר (תנחומא ויחי ט). דבר אחר מזכרתיהם, בצרף מגורתם נהגו

<p>Let my soul not come into their council; Unto their assembly let my glory not be not united; For in their anger they slew men, And in their self-will they houghed oxen.</p>	<p>בְּרִיזְהוֹן לֹא הָיָה נַפְשִׁי בְּאַתְכַּפְנוּשִׁיהוֹן לְמִהְדָּה לֹא נִחְתִּית מִן יָקָרִי אֲרִי בְּרוֹגְזוֹהוֹן קָטְלוּ קָטוֹל וּבְרַעוּתוֹהוֹן תָּרְעוּ שׁוֹר סָנְאָה:</p>	<p>בְּסֻדָּם אֶל-תָּבֹא נַפְשִׁי בְּקִהְלָם אֶל-תִּתֵּד כְּבֹדִי כִּי בְּאַפָם תִּרְגּוּ אִישׁ וּבְרִצְנָם עָקְרוּ-שׁוֹר:</p>
<p>Cursed be their anger, for it was fierce, And their wrath, for it was cruel; I will divide them in Jacob, And scatter them in Israel</p>	<p>לִיט רִוְגְזוֹהוֹן אֲרִי תִקֵּף וְחִימַתוֹהוֹן אֲרִי קִשְׂיָא אֶפְלַגְנוֹן בִּיעָקֵב וּבְיִשְׂרָאֵל:</p>	<p>אֲרוּר אַפָּם כִּי עָז וְעִבְרָתָם כִּי קִשְׂתָּהּ אֶחָלָקָם בִּיעָקֵב וּבְיִשְׂרָאֵל (פ)</p>
<p>Judah, thee shall thy brethren praise; Thy hand shall be on the neck of thine enemies; Thy father's sons shall bow down before thee.</p>	<p>יְהוּדָה אַתָּה אוֹדִיתָא וְלֹא בְּחִיתָתָא בְּיָד יוֹדוֹן אֶחָד יָדָה תִּתְקַף עַל בִּעְלֵי דְבִבְדָה יִתְבְּרוּן סָנְאָה יְהוֹן מַחְזִירֵי קָדָל קָדָמָה יְהוֹן מִקְדָּמִין לְמַשְׁאֵל בְּשִׁלְמָה בְּנֵי אָבוֹד:</p>	<p>יְהוּדָה אַתָּה יוֹדִיף אַחִיךָ יִדָּה בְּעֶרְףְּ אִיְבִיךָ יִשְׁתַּחֲוֶי לָךְ בְּנֵי אָבִיךָ:</p>
<p>Judah is a lion's whelp; From the prey, my son, thou art gone up. He stooped down, he couched as a lion, And as a lioness; who shall rouse him up?</p>	<p>שְׁלִטוֹן יְהִי בְּשִׁירוֹיָא וּבְסוּפָא יִתְרַבֵּא מִלְּפָא מִדְּבֵית יְהוּדָה אֲרִי מִדִּין קָטְלָא בְּרִי נַפְשָׁה סְלִיקָתָא יְנוּחַ יִשְׂרִי בְּתִקּוּף כְּאֲרִיָּא וּכְלִיתָא וְלִית מַלְכוּ דְּתַעֲזֻעֵי:</p>	<p>גֹּר אֲרִיָּה יְהוּדָה מִטֶּרֶף בְּנֵי עֲלִית פֶּלַע רַבִּץ כְּאֲרִיָּה וּכְלִיָּא מִי יִקְיָמוּ:</p>

עזמן בכלי חמם, כמו מכורוסיך ומוֹלְדוֹסִיךָ (יחזקאל טז, ג), וזה תרגום של אוגוסטוס:
(6) בסדם אל תבא נפשי. זה מעשה זמרי, כשנתקצו שבטיו של שמעון להציא את המדינית לפני משה, ואמרו לו זו אסורה או מותרת, אם תאמר אסורה, צח יתרו מי התיירה לך, אל יזכר שמי צדצר, שנאמר וְמָרִי בֶן סִלּוּא נָשִׂיא צִית אֶבְרָהָם וְלֹא כַחַד בֶּן יַעֲקֹב (צ"ר טז, ו). בקהלים. כשיקהיל קרח שהוא משבטו של לוי, את כל העדה על משה ועל אהרן: אל תחד כבודי. שם אל יתחד עמהם שמי, שנאמר קרח בֶּן יִזְהָר בֶּן קָהָת בֶּן לֵוִי, ולא נאמר בֶּן יַעֲקֹב, אבל דבצרי הימים (א ו, כב), כשנתיחסו בני קרח על הדוכן, נאמר בֶּן קָהָת בֶּן יִזְהָר בֶּן קָהָת בֶּן לֵוִי בֶּן יִשְׂרָאֵל: אל תחד כבודי. כבוד לשון זכר הוא, ועל כרחק אמה נריך לפרש פְּמִדָּר אל הכבוד, ואומר אמה כבדתי אל תיחד עמהם, כמו לא תִּסְדַּק אֶתְּךָ בְּקִבּוּיָהּ (ישעיה יד, כ): כי באפם הרגו איש. אלו חומר ואנשי שכם, ואינן חשבוין כולם אלא כאיש אחד (שופטים ו, טז), וכן הוא אומר בגדעון, וְהִפִּיט אֶת מִדְּיָן כְּאִישׁ אֶחָד וְכֵן בַּמֶּצְרִים סוּס וְרוֹכְצוֹ רָמָה צִים, זהו מדרשו. ופשוטו, אנשים הרבה קורא איש, כל אחד לעצמו, באפם הרגו כל איש שכעסו עליו, וכן וְיִלְמַד לְטָרֵף טָרֵף אֶתְּכָל (יחזקאל יט, ג): וברצונם עקרו שור. ראו לעקור את יוסף שנקרא שור, שנאמר כְּבוֹר שׁוֹר וְדָרְ לוֹ. עקרו אשרישו"ר בלע"ז, לשון אֶת סוּסִיָּהּ פְּעֻקָה (יהושע יא, כ):
(7) ארור אפם כי עז. אפילו בשעת תוכחה לא קלל אלא את אפם, וזהו שאמר בלעם מִה אֶקְבֵּל לֹא קֶצֶה אֵל: אחלקם ביעקב. אפרידם זה מזה, שלא יהא לוי צמנין השבטים, והרי הם חלוקים. דצר אחר, אין לך עניים וסופרים ומלמדי תינוקות אלא משמעון, כדי שיהיו נפוצים, ושבטו של לוי עָשָׂאוּ מִסָּר על הגרנות לתרומות ולמעשרות, נתן לו תפוחו דרך כבוד:
(8) יהודה אתה יודוך אחיך. לפי שהוכיח את הראשונים בְּקִטְרוּכִים, התחיל יהודה לסוג לאחוריו (צ"ר צח, ה) (שלא יוכיחו על מעשה חמר), וקראו יַעֲקֹב דבצרי רָאוּי, יהודה לא אמה כמותם: ידך בערף איביך. בימי דוד, וְאֶבְרָהָם לִי עֶרֶךְ (שמואל-ב כב, מא): בני אביך. על שם שהיו מנשים הרבה, לא אמר בני אמן, כדרך שאמר יצחק:
(9) גור אריה. על דוד נתנבא בתחלה, גור, בהיות שאל מלך עלינו אמה היית המוציא והמביא את ישראל (שם ה, ז), ולצופק אריה, כשהמליכוהו עליהם. וזהו שתרגם שְׁלֵטוֹן יְהִי בְּשִׁירוֹיָא, בתחלתו: מטרף. ממה שחשדתיך בטרף טרף יוסף

<p>10 The sceptre shall not depart from Judah, Nor the ruler's staff from between his feet, As long as men come to Shiloh; And unto him shall the obedience of the peoples be.</p>	<p>לֹא יֵעָדִי עֲבִיד שׁוֹלֵטָן מִדְּבֵית יְהוּדָה וְסִפְרָא מִבְּנֵי בְנוֹהֵי עַד עֲלָמָא עַד דְּיִיתִי מְשִׁיחָא דְּדִילִיָּה הִיא מְלָכוּתָא וְלִיָּה יִשְׁתַּמְעוּן עַמְמֵיָא:</p>	<p>10 לֹא יֵסֹר שֵׁבֶט מִיְהוּדָה וּמַחְקָק מִבֵּין רַגְלָיו עַד כִּי־יָבֹא שִׁילָה וְלֹו יִקְהָת עַמִּים:</p>
<p>11 Binding his foal unto the vine, And his ass' colt unto the choice vine; He washeth his garments in wine, And his vesture in the blood of grapes;</p>	<p>יִסְחַר יִשְׂרָאֵל לְקֶרְתִּיהָ עֵמָּא יִבְנוּן הִיכְלִיהָ יְהוֹן צְדִיקָא סְחֹור סְחֹור לִיָּה וְעַבְדִּי אוֹרִיתָא בְּאוֹלֶפֶן עֲמִיהָ יְהִי אֶרְגָּוֹן טֵב לְבוּשִׁיהָ וְכִסּוּתִיהָ מִלָּא מִלָּא צָבַע זְהוּרִי וְצִבְעָנִין:</p>	<p>11 אֶסְרִי לַגֶּפֶן עִירְהָ וּלְשֶׁרֶקָה בְּנִי אֲתַנּוּ כַּבֵּס בִּלְיִן לְבָשׁוֹ וּבָדָם־ עֲנָבִים סוּתָהּ:</p>
<p>12 His eyes shall be red with wine, And his teeth white with milk.</p>	<p>יִסְמְקוּן טוּרוֹהֵי בְּכַרְמוֹהֵי יִטּוּפוֹן נַעְוֹהֵי בְּחִמְרֵי יַחְוָרָן בְּקַעֲתִיהָ בַּעֲבוּר וּבְעֵדְרֵי עֲנִיָּה:</p>	<p>12 חֲכָלִילִי עֵינַיִם מִיַּיִן וּלְבָן־שָׁנִים מַחְלָב: (פ)</p>
<p>13 Zebulun shall dwell at the shore of the sea, And he shall be a shore for ships, And his flank shall be upon Zidon.</p>	<p>זְבוּלוֹן עַל סִפְר מְמֵיָא יִשְׂרָי וְהוּא יִכְבִּישׁ מַחְוִזִּין בְּסַפִּינָן וְטוֹב יֵמָא יִיכּוֹל וְתַחְוּמִיהָ יְהִי מְטִי עַד צִידוֹן:</p>	<p>13 זְבוּלוֹן לְחוּף יָמִים יִשְׁכֵּן וְהוּא לְחוּף אֲנִיָּת וְיִרְכָּתוֹ עַל־ צִידוֹן: (פ)</p>

סִיָּה רָעָה אֶקְלָטָהּ, וְזֶהוּ יְהוּדָה שְׁנַמְשַׁל לְאֶרֶץ: בְּנֵי עֲלִית. סְלֶקְסָת עַמְמָא וְאִמְרַת מֶה צָעֵל וְגו', וְכֵן צִהְרִיגַת תַּמְרָה שֶׁהוּדָה צָדָקָה מִמֶּנִּי, לְפִיכָךְ כְּרַע רַבֵּן וְגו', צִמִּי שְׁלֵמָה אִישׁ שְׁסַח גִּפְנוֹ וְגו' (מַלְכִּים־א ה, ה):

(10) לֹא יֵסֹר שֵׁבֶט מִיְהוּדָה. מַדּוּד וְאֵילָךְ אֵלּוּ רֹאשֵׁי גְלוּיֹת שֶׁצִּבְצַל (סְנֵה־דְרִין ה), שְׂרֹודִים אֵת הָעַם צִשְׁצַט, הַמְמוּנִים עַל פִּי הַמְּלָכוֹת: וּמַחְקָק מִבֵּין רַגְלָיו. תַּלְמִידִים, אֵלּוּ נִשְׁיֵאֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל: עַד כִּי יָבֹא שִׁילָה. מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ שֶׁהַמְּלוּכָה שְׁלֹו, וְכֵן תַּרְגּוּמוֹ אוֹנוֹקְלוֹס. וּמִדְּרַשׁ אַגְדָּה, שִׁילֹו, שִׁי לוֹ שְׁנֵאִמֶּר יוֹצִילֹו שִׁי לְמוֹרָא (תַּהֲלִים עו, יז): וְלוֹ יִקְהָת עַמִּים. אִסְפִּית הָעַמִּים, שֶׁהִי"ד עֵיקַר הִיא צִיטוּד, כְּמוֹ יִשְׁעָקָד, וּפַעַמִּים שְׁנוֹפֶלֶת מִמֶּנּוּ, וְכַמָּה אוֹתוֹת מִשְׁמָשׁוֹת צִלְשׁוֹן זֶה, וְהֵם נִקְרָאִים עֵיקַר נּוֹפֵל, כְּגוֹן נֹר"ן שֶׁל נּוֹגֵף, וְשֶׁל נּוֹשֵׁךְ, וְאֵל"ף שֶׁצִּבְצַלְתִּי צִבְצַלְתִּי (אִיוֹצ יג, ז), וְשֶׁצִּבְצַלְתִּי קֶרֶב (יִחְזָקָאֵל כֹּא, כ), (וְהוּא לְשׁוֹן חֶרֶב וּפִירוּשׁ אִימַת חֶרֶב וְהוּא לְשׁוֹן זִינ) וְאֶסְרִי שְׁמֵן (מַלְכִּים־ב ד, ז), אֵף זֶה יִקְהָת עַמִּים, אִסְפִּית עַמִּים, שְׁנֵאִמֶּר אֵלּוּ גּוֹיִם יִדְקָשׁוּ (יִשְׁעִיה יא, י), וְדוּמָה לוֹ עֵין תִּלְעַג לֶאֱכָב וְאֶכָּב לִיקְהָת אֵם (מִשְׁלִי ל, יז), לִקְצוֹץ קַמְטִים שֶׁצִּפְנִיהָ מִפְּנֵי זִקְנָתָהּ, וְצִגְמָרָא דִּיתְצִי וּמִקְהוֹ אֶקְהָתָא צְשׁוּקִי דְּנֶהֱדָעָא [דְּפּוֹמִצְדִּיתָא] צִמְסַכַת צִמְמוֹת (קִי), וְיִכּוֹל הִיא לוֹמַר קִהִיית עַמִּים:

(11) אֶסְרִי לַגֶּפֶן עִירְהָ. נִתְנַצָּא עַל אֶרֶץ יְהוּדָה שֶׁתִּהְיֶה מוֹשְׁכַת יִינ כְּמַעֲיִין, אִישׁ יְהוּדָה יֹאסֹר לִגְפֵן עִיר אֶחָד, וְיִטְעֲנוּ מִגְפֵן אֶחָד, וּמִשׁוֹרֵק אֶחָד צֵן אֶחָד: שְׂרָקָה. זְמֹורָה אֲרוּכָה, קוֹרִי"רָא צִלְע"ז: כִּבְס בִּינ. כֵּל זֶה לְשׁוֹן רְצוּי יִינ: סוּתָהּ. לְשׁוֹן מִין צִגְד הוּא, וְאֵין לוֹ דְּמִיּוֹן צִמְקָרָא: אֶסְרִי. כְּמוֹ אוֹסֶר, דּוּגְמַתוֹ מִקִּימִי מַעְסָר דָּל (תַּהֲלִים קיג, ז), הִלְשָׁצִי צִשְׁמִים (שם קכג, א), וְכֵן צִנִּי אֲחוּנוֹ כְּעִנִּין זֶה. וְאוֹנוֹקְלוֹס תַּרְגֵּם צִמְלָךְ הַמְּשִׁיחַ. גִּפֵּן הֵם יִשְׂרָאֵל, עִירָה זֹו יְרוּשָׁלַיִם, שׁוֹרָקָה אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, וְאֶנְכִּי נְטַעֲמִידָךְ שְׂרָק (יִרְמִיָּה ב, כֹּא): בְּנֵי אֲחֵנוּ. יִצְנוּן הִיכְלִיָּה, לְשׁוֹן שְׁעַר הָאֵיתָן צִסְפֶּר יִחְזָקָאֵל (מ, טו), וְעוֹד תַּרְגּוּמוֹ צִפְנִים אַחֲרִים. גִּפֵּן אֵלּוּ צִדִּיקִים, צִנִּי אֲחוּנוֹ עֲצָדִי אוֹרִיָּתָא צִאֲוִלָפֵן, עַל שֶׁסֶּר לְחַנּוּת לְחוּרוֹת: כִּבְס בִּינ. יָהֵא אֶרְגָּוֹן טֵב לְבוּשִׁיהִי, שֶׁצִּבְעוֹ דּוּמָה לִינ, וְצִבְעוֹנִין הוּא לְשׁוֹן סוּתָהּ, שֶׁהִיא לּוֹצֶשֶׁת, וּמִסִּיתָה צֵן אֵת הַזִּכָּר לִיתֵן עֵינֵי צֶה. וְאֵף רְצוּתִינוּ פִּירוּשׁוֹ צִגְמָרָא, לְשׁוֹן הַסַּת שְׂכָרוֹת, צִמְסַכַת כְּחוּצוֹת (קִיא), וְעַל הֵינ, שְׁמָא תִּאֲמַר אֵינוּ מְקוֹה, תַּלְמוּד לוֹמַר סוּתָהּ:

(12) חֲכָלִילִי. לְשׁוֹן אֹדֶם, כְּתַרְגּוּמוֹ, וְכֵן לְמִי סְקָלְלוֹת עֵינַיִם (מִשְׁלִי כג, כט), שְׁכֵן דֶּרֶךְ שׁוֹתֵי יִינ עֵינֵיהֶם מֵאֵדִימִין: מַחְלָב. מֶרֶז חֲלָב, שִׁיחַ צִאֲרָנוּ מֶרְעָה טוֹב לַעֲדֵרֵי אֵלָן, וְכֵן פִּירוּשׁ הַמִּקְרָא, אִדּוּם עֵינַיִם יָהֵא מֶרֶז יִינ, וְלָצֵן שְׁנִים יָהֵא מֶרֶז חֲלָב. וְלִפִּי תַּרְגּוּמוֹ עֵינַיִם לִי הִרִים שְׁמַם לּוֹפִים לְמֶרְחֹק. וְעוֹד תַּרְגּוּמוֹ צִפְנִים אַחֲרִים, לְשׁוֹן מַעֲנִיּוֹת וּקִילוֹת הַיִּקְצִים, נְעֻוְהִי, יִקְצִים שְׁלֹו, וְלִשׁוֹן אֲרָמִי הוּא צִמְסַכַת עֲבוּדָה זֶה (עד:), נְעֻוְהִי אֲרַחְחוֹ, יִסְוֹרָן צִקְעָתִיהָ תַּרְגֵּם שְׁנִים, לְשׁוֹן שְׁנֵי הַסֵּלִים:

- 14 Issachar is a large-boned ass,
Couching down between the
sheep-folds.
- 15 For he saw a resting-place that it
was good, And the land that it was
pleasant; And he bowed his
shoulder to bear, And became a
servant under task-work
- 16 Dan shall judge his people, As one
of the tribes of Israel.
- 17 Dan shall be a serpent in the way, A
horned snake in the path, That
biteth the horse's heels, So that his
rider falleth backward.
- 18 I wait for Thy salvation, O Lord.
- יִשְׁשַׁכַּר חֲמֹר גָּרָם רֶבֶץ בֵּין
הַמְשָׁפְתִים:
וַיֵּרָא מְנוּחָה כִּי טוֹב וְאֶת־הָאָרֶץ
כִּי נָעֲמָה וַיֵּט שִׁכְמוֹ לְסֹבֵל וַיְהִי
לְמַס־עֲבָד: (ס)
דָּן יִדִּין עַמּוֹ כְּאַחַד שְׁבֵטֵי
יִשְׂרָאֵל:
וַיְהִי־דָן נָחֵשׁ עַל־יֶדְרֹךְ שְׁפִיפָן
עַל־אַרְחַת הַנָּשִׁיךְ עֲקֵב־סוֹס
וַיִּפֹּל רֹכְבוֹ אָחֹר:
לִישׁוּעָתְךָ קִנִּיתִי יְהוָה: (ס)
לְפִוְקֶךָ סִבֵּרִית יי:

(13) זבולון לחוף ימים. על חוף ימים תהיה ארצו, חוף, כתרוממו ספר, מרק"א זלע"ז, והוא יהיה מזוי תדיר אל חוף אניות, במקום הנמל, שאניות מציאות שם פרקמטיא, שהיה זבולון עוסק בפרקמטיא, וממציא מזון לשבט יששכר, והם עוסקים בתורה, הוא שאמר משה צבילן צבאלקף ויששכר צבאלקף (דברים לג, יח), זבולון יוצא בפרקמטיא, ויששכר עוסק בתורה צבאלקף (תנחומא ויחי'א): וירכבו על צידן. סוף גבולו יהיה סמוך לצידון, וירכבו, סופו, כמו וליקצתי המצפן:

(14) יששכר חמור גרם. חמור צעל עצמות, סובל עול תורה כחמור חזק שמטעינין אותו משא כבד: רבץ בין המשפתיים. כחמור המהלך ציוס וצבילה ואין לו לינה צבית, וכשהוא רוצה לנוח, רוצץ בין החומין בתחומי העיירות שהולין שם פרקמטיא:

(15) וירא מנוחה כי טוב. ראה לחלקו ארץ מצורכת וטובה להוציא פירות: ויט שכמו לסבל. עול תורה: ויהי. לכל אחיו ישראל: למס עבד. לפסוק להם הוראות של תורה וסדרי עבדיו, שנאמר ומצני יששכר יודעי צינה לעמים לדעת מה יעשה יאקאל ראשיהם מאתים (דברי הימים"א יב, לג), מאתים ראשי סנהדראות העמיד, וכל אחיהם על פיהם: ויט שכמו. השפיל שכמו, כמו ויט שמים הטו אקניקס. ואונקלס תרגם צפנים אחרים, ויט שכמו לסבול מלחמות, ולכבוש מחוזות, שהם יושבים על הספר, ויהיה האויז כבוש תחתיו למס עובד:

(16) דן ידין עמו. ינקוס נקמת עמו מפלשטים, כמו פי דין ה' עמו: באחד שבטי ישראל. כל ישראל יהיו כאחד עמו, ואת כלם ידין, ועל שמשון נצא נבואה זו. ועוד יש לפרש כאחד שבטי ישראל, כמיוחד שבטנים, הוא דוד שבט מיהודה: (17) שפיפן. הוא נחש, ואומר אני שקראו כן על שם שהוא נושף כמו ואספה פשוטו עקב (בראשית ג, טו): הנושך עקבי סוס. כך דרכו של נחש. ודמהו לנחש הנושך עקבי סוס. ויפל רכבו אחר. שלא נגע בו, ודוגמתו מצינו בשמשון, וילפת וגו' את פני עמודי הפון וגו' (שופטים טז, כט), ושעל הגג ממנו. ואונקלס תרגם פחיו חוקמן, שם מין נחש שאין רפואה לנשיכתו, והוא קפצוני, וקרוי חורמן על שם שעושה הכל חרם, וקפצנא, כמו פתן, יכמון, יארוז:

<p>19 Gad, a troop shall troop upon him; But he shall troop upon their heel.</p>	<p>דְּבִית גָּד מִשְׁרִית מְזִינִין יַעֲבֹרֹן יָת יִרְדָּנָא קֶדָם אַחִיהוֹן לִקְרָבָא וּבְנִכְסִין סְגִיֵּאִין יְתוּבוֹן לְאַרְעֵהוֹן:</p>	<p>גָּד גָּדוֹד יְגוֹדְנוּ וְהוּא יִגָּד עָקֵב: (ס)</p>
<p>20 As for Asher, his bread shall be fat, And he shall yield royal dainties.</p>	<p>דְּאָשֶׁר טָבָא אַרְעִיהּ וְהִיא מְרַבֵּיָא תַּפְנוּקֵי מַלְכִין:</p>	<p>מֵאֲשֶׁר שְׂמִנָהּ לַחֲמוֹ וְהוּא יִתֵּן מִעֲדֵנֵי-מֶלֶךְ: (ס)</p>
<p>21 Naphtali is a hind let loose: He giveth goodly words.</p>	<p>נַפְתָּלִי בְּאַרְעֵ טָבָא יִתְרַמֵּי עַדְבִּיָּה וְאַחֲסִנְתִּיהּ תְּהִי מִעֲבָדָא פִּירִין יְהוֹן מוֹדֵן וּמִבְּרִין עֲלִיהוֹן:</p>	<p>נַפְתָּלִי אֵילָה שְׁלַחַת הַנֶּחֱלָן אִמְרֵי-שֹׁפָר: (ס)</p>
<p>22 Joseph is a fruitful vine, A fruitful vine by a fountain; Its branches run over the wall. .</p>	<p>בְּרִי דְסָגִי יוֹסֵף בְּרִי דְאַתְבָּרָךְ כְּגוֹפֵן דְנֹצִיב עַל עֵינָא דְמִיָּא תְּרִין שְׁבָטִין יַפְקִין מִבְּנוֹהֵי יִקְבְּלוּן חוּלְקָא וְאַחֲסִנְתָּא:</p>	<p>בֶּן פֶּרֶת יוֹסֵף בֶּן פֶּרֶת עַל־עֵין בְּנוֹת צִעְדָה עַל־שׁוּר:</p>

(18) לישועתך קויתי ה'. נתנבא שינקרו פלשתיים את עיניי, וסופו לומר זְכַרְנִי נָא וְסִקְנִי נָא אֵךְ הַפֶּעַם (שם כח):
(19) גד גדוד יגודנו. כולם לשון גדוד הם, וכך חזרו מנחם. ואם תאמר אין גדוד בלא שני דלתי"ן, יש לומר גדוד שם דבר צריך שני דלתי"ן, שכן דרך חביבה בן שתי אותיות להכפל בצופה, ואין יסודה אלא שתי אותיות, וכן אמר פֶּפֶר לְנוֹד (משלי כו, ז), מגורת וּפְעֻשֵׁי נָדָדִים (איוב ז, ד), שם נָפֶל שְׁדוֹד (שופטים ה, כז), מגורת יָשׁוּד לְהָרִים, אף יגוד יגודנו, וגדוד מגורה אחת הם, וכשהוא מדבר בלשון יפעל, אינו כפול, כמו יגוד, יגוד, ירום, יגוד, יגוד, וכשהוא מתפעל או מפעיל אחרים, הוא כפול, כמו יתגודד, יתגודד, יתרום, יתגודד, ובלשון מפעיל יתום וְאֶלְמָנָה יַעֲוֹדֵד (תהלים קמו, ט), לְשׂוֹבֵב יַעֲקֹב אֱלֹוֹ (ישעיה מט, ה), מְשׂוֹבֵב נְטִיבוֹת (שם נח, יז), אף יגודנו האמור כאן אינו לשון שיפעילוהו אחרים, אלא כמו יגוד הימנו, כמו צָנִי וְאֶלְוִי (ירמיה י, כ), יֵאָלוּ מִמֶּנִּי. גד גדוד יגודנו, גדודים יגודו הימנו, שיעברו הירדן עם אחיהם למלחמה כל חלוץ עד שנכבשה הארץ: והוא יגד עקב. כל גדודיו ישובו על עקבם לנחלתם שלקחו בעבר הירדן, ולא יפקד מהם איש: עקב. דרכן ובמסילותם שהלכו ישובו, כמו וַעֲקֹבוּתִיךָ לֹא נִזְדָּעוּ (תהלים עז, כ), וכן בַּעֲקֹבֶיךָ הָאֵלֶּן (שיר השירים א, ח), בלשון לע"ז תרצ"א"ס:

(20) מאשר שמננה לחמו. מאכל הבא מחלקו של אשר יהא שָׁמֶן, שיהיו זיתים מרובים בחלקו, והוא מושך שמן כמעין, וכן ברכו משה וְטוֹבֵל בַּשֶּׁמֶן רָגְלוֹ, כמו ששינו במנחות (פה); פעם אחת הוֹרִכּוּ אֲנָשִׁי לִדְקָא לְשִׁמּוֹן וכו':
(21) אילה שלחה. זו בקעת גינוסר, שהיא קלה לבשל פירותיה, כאילה זו שהיא קלה לרוץ, אילה שלוחה, אילה משולחת לרוץ: הנתן אמרי שפר. כתרוממו. דבר אחר, על מלחמת סיסרא נתנבא, וְלִקְחָם עִמָּךְ עֲשָׂרָת חֲלָפִים אִישׁ מִצְּבִי נִפְסָלִי וְגו' (שופטים ד, ו), והלכו שם בזריזות, וכן נאמר שם לשון שלוח, בַּעֲמֹק שְׁלַח צְרָגָלָיו. הנתן אמרי שפר. על ידס שְׁרוֹד דְּצוּרָה וצרק שירה. ורבותינו דרשוהו על יוס קצורת יעקב, כשערער עָשָׂו על המערה, במסכת סוטה (יג.). ותרוממו יְתִרְמֵי עֲדָה, יפול חבלו, והוא יודה על חלקו אמרים נאים ושנח:

(22) בן פרת. בן חן, והוא לשון ארמי, אפריון נְמִטִיָּה לרבי שמעון, בסוף בבא מציעא (ק"ט): בן פרת עלי עין. חנו' נְטוּי על העין הרואה אותם: בנות צעדה עלי שור. בנות מזרים היו לזעדות על החומה להסתכל ביפוי, ובנות הרבה זעדה כל אחת ואחת במקום שמוכל לראותו משם. (דבר אחר כ"ל, כי לפירוש ראשון הוא שור חומה וק"ל). עלי שור. על ראייתו, כמו חֲשׂוֹרְנוּ וְלֹא קְרוּב. (במדבר כד, יז) ומדרש אגדה יש רבים, וזה נוטה ליישב המקרא. פרת. תי"ו שבו הוא תקון הלשון, כמו על דְּצַרְתָּ צָנִי הָאֵדָם (קהלת ג, יח). שור. כמו לשור. עלי שור, בשביל לשור. ותרוממו של חנוקלום בנות זעדה עלי שור, פָּרִין שְׂבָטִין יַפְקִין מִבְּנוֹהֵי וכו', וכתב בנות, על שם בנות מנשה, בנות זלפחד, שנטלו חלק בשני עברי הירדן. בְּרִי דְסָגִי יוֹסֵף, פורת לשון פריה ורביה. ויש מדרשי אגדה זו המתישבים על הלשון, בשעה שצא עָשָׂו לקראת יעקב, בזולן קדמו האמהות ללכת לפני בניהם להשתחוות, וברחל כתיב נָגַשׁ יוֹסֵף וְרָחֵל וַיִּשְׁתַּחֲוּ, אמר יוסף, רשע הזה עינו רמה, שמא יתן עיניו בזאמי, יֵאָלוּ לַפְנֵיהֶם וְשָׂרְבָב קוֹמָתוֹ לְכַסּוֹתָהּ, והוא שברכו אציו בן פורת, הגדלת ענמן יוסף עלי עין של עָשָׂו, לפיכך זכית

<p>23 The archers have dealt bitterly with him, And shot at him, and hated him;</p>	<p>וַיִּמְרְרוּהוּ וַיִּשְׁטְמוּהוּ בַּעֲלֵי חֲצִים: וַאֲתָמָרְרוּ עִמָּיהּ וַנִּקְמוּהוּ וַאֲעִיקוּ לִיהּ גּוֹבְרִין גְּבִרִין בַּעֲלֵי פִלְגוּתִיהּ:</p>	<p>23 וַיִּמְרְרוּהוּ וַיִּשְׁטְמוּהוּ בַּעֲלֵי חֲצִים: וַאֲתָמָרְרוּ עִמָּיהּ וַנִּקְמוּהוּ וַאֲעִיקוּ לִיהּ גּוֹבְרִין גְּבִרִין בַּעֲלֵי פִלְגוּתִיהּ:</p>
<p>24 But his bow abode firm, And the arms of his hands were made supple, By the hands of the Mighty One of Jacob, From thence, from the Shepherd, the Stone of Israel,</p>	<p>וְתַבַּת בְּהוֹן גְּבוּתִיהּ עַל דְּמִיִּים אוֹרִיתָא בְּסִתְרָא וְשׁוּי תוֹקְפָא רוּחְצָנִיהּ בְּכֹן יִתְרָמָא דְּהַב עַל דְּרַעוּהִי אַחְסִין מְלָכוּתָא וְתַקִּיף דָּא הָנֹת לִיהּ מִן קָדָם אֵל תַּקִּיפָא דְּיַעֲקֹב דְּבִמְיָרִיהּ זֶן אֲבָהֶן וּבְנִין זֶרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל:</p>	<p>24 וַתִּשָּׁב בְּאִיתָן קִשְׁתּוֹ וַיִּפְּזוּ זְרָעֵי יָדָיו מִיַּדִּי אַבִּיר יַעֲקֹב מִשָּׁם רָעָה אָבִן יִשְׂרָאֵל:</p>
<p>25 Even by the God of thy father, who shall help thee, And by the Almighty, who shall bless thee, With blessings of heaven above, Blessings of the deep that coucheth beneath, Blessings of the breasts, and of the womb.</p>	<p>מִיִּמְרָא אֱלֹהָא דְּאֲבוּךָ יְהִי בְּסַעֲדָךָ וְיִתְּ שְׂדֵי וַיְבָרְכֶנָּךְ בְּרָכֹן דְּנַחְתָּן מִשְׁלָא דְּשִׁמְיָא מְלַעִילָא בְּרָכֹן דְּנִגְדָן מִמַּעַמְסֵי אֲרַעָא מְלַרְע בְּרָכְתָּא דְּאֲבוּךָ וְדִאֲמָךְ:</p>	<p>25 מֵאֵל אֲבִיךָ וַיַּעֲזְרֶךָ וְאֵת שְׂדֵי וַיְבָרְכֶךָ בְּרָכַת שָׁמַיִם מֵעַל בְּרָכַת תְּהוֹם רַבְצַת תַּחַת בְּרָכַת שָׂדִים וְרֶחֱם:</p>

לגדולה: בנות צעדה עלי שור. להסתכל בך צלחתך על מזרים. ועוד דרשוהו לענין שלא ישלטו בזרעו עין הרע, ואף כשנך מנשה ואפרים, זרכס כדגים, שאין עין הרע שולטת בהם:

(23) וימררוהו ורבו. וימררוהו אחיו, וימררוהו פוטיפר ואשתו לאסרו, לשון וימררוהו את חציהם: ורבו. נעשו לו אחיו אנשי ריב, ואין הלשון הזה לשון פעלו, שאם כן היה לו לינקד ורבו כמו המה מי מריצה אשר רבו וגו', ואף אם לשון רביית חצים הוא, כן היה לו להנקד, ואינו אלא לשון פועלו, כמו שמו שמים (ירמיה ב, יב), שהוא לשון הושמו, וכן רומז מעט, שהוא לשון הורמו, אלא שלשון הורמו והושמו על ידי אחרים, ולשון שמו, רמו, רבו, מאליהם הוא, משוממים את עצמם, נתרוממו מעצמם, נעשו אנשי ריב, וכן דמו יפגי אי, כמו נדמו. וכן תרגם אוגוסטוס ונקמוהו: בעלי חצים. שלשונם כחך, ותרוממו מרי פלגותא, לשון וקסה המקנה, אותם שהיו ראויים לחלוק עמו נחלה:

(24) ותשב באיתן קשתו. נמישצה בחוזק: קשתו. חזקו: ויפזו זרעי ידיו. זו היא נתינת טבעת על ידו, לשון וקב מופז, זאת היתה לו מידי הקצ"ה שהוא אביר יעקב, ומשם עלה להיות רעה אבן ישראל, עקרון של ישראל, לשון אבן קרש, לשון מלכות, ואוגוסטוס אף הוא כך תרגמו, ומשם. וקצת בהון גביותיה, החלומות אשר חלם להם, על דקס אוזיקתא צסטקרא, מוספת הוא ולא מלשון עצרי שצמקרא, ושיי צמוקפא רוסקנייה, תרגום של צאיתן קשתו, וכך לשון התרגום על העצרי, ומשם נבואתו, שצביל שאיתנו של הקצ"ה היתה לו לקשת ולמצטת. בן יקראם דהב על דרעוהי, לכך ויפזו זרועי ידיו, לשון פז: אבן ישראל. לשון נוטריקון, אב וכן אבן וצנין, יעקב וצנין: ורבותינו דרשו ומשם צאיתן קשתו, על כבישת יצרו באשת אדוניו, וקוראו קשת על שם שהזרע יורה כחך. ויפזו זרועי ידיו. כמו ויפזו, שיאל הזרע מבין אצבעות ידיו. ויפזו זרועי ידיו. כמו ויפזו, שיאל הזרע מבין אצבעות ידיו. מירי אביר יעקב. שנראה לו דמות דיוקנו של אביו וכו', כדאיתא במוטה (לו):

(25) מאל אביך. היתה לך זאת, והוא יעזרך: ואת שדי. ועם הקצ"ה היה לך כשלא שמעת לדברי אדונתך, והוא יצרכך: ברכת שדים ורחם. זרכתא דאזא ודאמא. כלומר יתצרכו המולידים והילודות, שהיו הזכרים מוריעין טיפה הראויה להריון, והנקבות לא ישכלו את רחם שלהן להפיל ועזריהן: שדים. ילה יגרה מתרגמין אישקדאי יפגדאי, אף שדים כאן על שם שהזרע יורה כחך:

26 The blessings of thy father Are mighty beyond the blessings of my progenitors Unto the utmost bound of the everlasting hills; They shall be on the head of Joseph, And on the crown of the head of the prince among his brethren.

בְּרִכַּת אָבִיךָ גְּבֻרָה עַל-בְּרִכַּת הוֹרֵי עַד-תְּאוֹת גְּבֻעַת עוֹלָם תִּהְיֶינָה לְרֹאשׁ יוֹסֵף וּלְקֶדֶד נֹזֵר אֶחָיו: (פ)

עַל בְּרִכַּת אָבִיךָ בְּרִכַּת אֲבֹתַי דְּחַמְדוֹ לְהוֹן רַב־בְּנֵי דָמָן עֲלֵמָא יְהוֹנָן כָּל אֱלִין לְרִישָׁא דְיוֹסֵף גּוֹבְרָא פְּרִישָׁא דְאַחֵיהּ:

26 בְּרִכַּת אָבִיךָ גְּבֻרָה עַל-בְּרִכַּת הוֹרֵי עַד-תְּאוֹת גְּבֻעַת עוֹלָם תִּהְיֶינָה לְרֹאשׁ יוֹסֵף וּלְקֶדֶד נֹזֵר אֶחָיו: (פ)

26

27 Benjamin is a wolf that raventh; In the morning he devoureth the prey, And at even he divideth the spoil.'

בְּנִימִין בְּאֶרְעָה תִּשְׁרִי שְׂכִינָתָא וּבְאַחֲסָנִיתָהּ יִתְבְּנִי מְקַדְשָׁא בְּצַפְרָא וּבְפִנְיָא יְהוֹן מְקַרְבִּין כְּהֵנָּא קוֹדְבָנָא וְלַעֲדָן רַמְשָׁא יְהוֹן מְפַלְגִין מוֹתֵר חוּלְקָהוֹן מְשָׂאָר קוֹדְשִׁיא:

ששי בְּנִימִין זֶאֱבִי יִטְרֹף בְּבֹקֶר וְאֵכֹל עַד וְלַעֲרֵב יַחְלֹק שָׁלָל:

ששי
מג*

28 All these are the twelve tribes of Israel, and this is it that their father spoke unto them and blessed them; every one according to his blessing he blessed them.

כָּל-אֵלֶּה שְׁבֻטֵי יִשְׂרָאֵל שְׁנִים עָשָׂר וְזֹאת אֲשֶׁר-דִּבֶּר לָהֶם אָבִיהֶם וַיְבָרֶךְ אוֹתָם אִישׁ אֲשֶׁר כִּבְרַכְתּוֹ בְּכֹד אוֹתָם:

28 כָּל-אֵלֶּה שְׁבֻטֵי יִשְׂרָאֵל שְׁנִים עָשָׂר וְזֹאת אֲשֶׁר-דִּבֶּר לָהֶם אָבִיהֶם וַיְבָרֶךְ אוֹתָם אִישׁ אֲשֶׁר כִּבְרַכְתּוֹ בְּכֹד אוֹתָם:

28

(26) ברכת אביך גברו וגו'. הזכרות שזכרנו הקצ"ה גצרו והלכו על הזכרות שצריך את הורי: עד תאות גבעת עולם. לפי שהזכרות שלי גצרו עד סוף גצולי גבעות עולם, שנתן לי זכרה פרוצה בלי מנרים, מגעת עד ד' קצות העולם, שנאמר ופרנס ימה וקדמה וגו', מה שלא אמר לאברהם אבינו וליצחק. לאברהם אמר לו שא עיניך וקדמה וגו' פי' את כל הקרץ אשר אספה לך אספננה, ולא הראהו אלא ארץ ישראל בצד. ליצחק אמר לו פי' לך ולקרעך אספן את כל הארצות האלו והקמתי את השבט וגו', זה שאמר ישעיה והכללתיך נחלת יעקב אביך (ישעיה נח, יד), ולא אמר נחלת אברהם: הודי. לשון הריון, שהורוני צמעי אמי, כמו הורה גצר (איוב ג, ג): עד תאות. עד קצות, כמו והתאייסם לך לגבול קדמה (צמדצר לד, י), שתאז לזא טמט (שם ח): תאות. אשמוול"ך, כך חצרו מנחם בן סרוק: תהיין. כולם לראש יוסף: נזיר אחיו. פרישא דאחיו, שנצדל מאחיו, כמו וינצרו מקדשי בני ישראל, קצור אחר. ורבותינו דרשו ותשב באיתן קשתו, על כבישת יצרו באשת אדוניו, וקוראו קשת על שם שהזרע יורה כחך. ויפזו זרועי ידיו. כמו ויפזו, שיאז הזרע מצין אכזעות ידיו. מידי אביר יעקב. שנראה לו דמות דיוקנו של אביו וכו', כדאיתא בסוטה (לו:). ואונקלוס תרגם תאות עולם, לשון תארה וחמדה, וגבעות עולם לשון מלך קרץ, (והם הזכרות) שחמדתן אמו והזיקתו לקבלם:

(27) בנימין זאב יטרף. זאב הוא אשר יטרף. נצא על שיהיה עתידין להיות חטפנין, וחטפסם לך איש אשפו (שופטים כא, כא), בפלגש בגבעה. ונצא על שאלו שיהיה נוצח באיצי סביב, שנאמר ושאול לכד המלוקה וגו' וילקס במואז ובאדום וגו' וכל אשר יקנה יקשיע (שמואל"א יד, מז): בבקר יאכל עד. לשון ביזה ושלל, המתורגם עדא. ועוד יש לו דומה בלשון עברית, קז חלק עד קלל (ישעיה לג, כד). ועל שאלו הוא אומר, שעמד בתחלת צוקין (ס"א פריחתן) וזריחתן של ישראל: ולערב יחלק שלל. אף משתקע שמשן של ישראל, על ידי נצודנצר שיגלם בצלל: יחלק שלל. מרדכי ואסתר שהם מצנימין, יחלקו את שלל המן, שנאמר הנה בית המן נספי לאסתר. ואונקלוס תרגם על שלל הכהנים בקדשי המקדש:

(28) וזאת אשר דבר להם אביהם ויברך אותם. והלא יש מהם שלא זכרם אלא קנטרן, אלא כך פירשו, וזאת אשר דבר להם אביהם מה שנאמר צנין, יכול שלא צרך לראובן שמעון ולוי, תלמוד לומר ויצרך אותם, כולם צממע: איש אשר כבדו. זכרה העמידה לזא על כל אחד ואחד: ברך אותם. לא היה לו לומר אלא איש אשר כבדו ברך אותם, מה תלמוד לומר ברך אותם, לפי שנתן ליהודה גבורת ארי, ולבנימין חטיפתו של זאב, ולנפתלי קלותו של אילה, יכול שלא כללן כולם בכל הזכרות, תלמוד לומר ברך אותם:

<p>29 And be charged them, and said unto them: 'I am to be gathered unto my people; bury me with my fathers in the cave that is in the field of Ephron the Hittite,</p>	<p>וַיִּצְו אוֹתָם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֲנִי נֹאסֵף אֶל-עַמִּי קְבְּרוּ אֹתִי אֶל-הַמְעָרָה אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה עֶפְרֹן הַחִתִּי:</p>	<p>29 וַיִּצְו אוֹתָם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֲנִי נֹאסֵף אֶל-עַמִּי קְבְּרוּ אֹתִי אֶל-הַמְעָרָה אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה עֶפְרֹן הַחִתִּי:</p>
<p>30 in the cave that is in the field of Machpelah, which is before Mamre, in the land of Canaan, which Abraham bought with the field from Ephron the Hittite for a possession of a burying-place.</p>	<p>בַּמְעָרָה אֲשֶׁר הַמְכַפֶּלֶה אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי-מַמְרֵא בְּאֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר קָנָה אַבְרָהָם אֶת-הַשָּׂדֶה מֵאֵת עֶפְרֹן הַחִתִּי לְאַחֲזֹת-קֶבֶר:</p>	<p>30 בַּמְעָרָה אֲשֶׁר הַמְכַפֶּלֶה אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי-מַמְרֵא בְּאֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר קָנָה אַבְרָהָם אֶת-הַשָּׂדֶה מֵאֵת עֶפְרֹן הַחִתִּי לְאַחֲזֹת-קֶבֶר:</p>
<p>31 There they buried Abraham and Sarah his wife; there they buried Isaac and Rebekah his wife; and there I buried Leah.</p>	<p>תָּמָן קְבְּרוּ יֵת אַבְרָהָם וְיֵת שָׂרָה אִתָּתִיהָ תָּמָן קְבְּרוּ יֵת יִצְחָק וְיֵת רִבְקָה אִתָּתִיהָ וְתָמָן קְבַרְתִּי יֵת לֵאָה:</p>	<p>31 שָׁמָּה קְבְּרוּ אֶת-אַבְרָהָם וְאֵת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ שָׁמָּה קְבְּרוּ אֶת-יִצְחָק וְאֵת רִבְקָה אִשְׁתּוֹ וְשָׁמָּה קְבַרְתִּי אֶת-לֵאָה:</p>
<p>32 The field and the cave that is therein, which was purchased from the children of Heth.'</p>	<p>וְכִינִי חָקְלָא וּמַעְרָתָא דְּבִיהִי מִן בְּנֵי חֶתָּא:</p>	<p>32 מִקְנֵה הַשָּׂדֶה וְהַמְעָרָה אֲשֶׁר-בּוֹ מֵאֵת בְּנֵי-חֶת:</p>
<p>33 And when Jacob made an end of charging his sons, he gathered up his feet into the bed, and expired, and was gathered unto his people.</p>	<p>וַשִּׁיבִי יַעֲקֹב לִפְקֹדָא יֵת בְּנוֹהֵי וּכְנֵשׁ רַגְלֵהִי לַעֲרֹסָא וְאַתְּנִיגִיד וְאַתְּכְנִישׁ לְעַמִּיהָ:</p>	<p>33 וַיִּכַּל יַעֲקֹב לְצַנֹּת אֶת-בָּנָיו וַיֹּאסֶף רַגְלָיו אֶל-הַמֶּטֶה וַיָּגוּעַ וַיֹּאסֶף אֶל-עַמּוֹ:</p>
<p>L And Joseph fell upon his father's face, and wept upon him, and kissed him.</p>	<p>וַיִּפֹּל יוֹסֵף עַל אִפֵּי אָבוֹהֵי וּבָכָא עֲלוֹהֵי וַנִּשָּׁק לֵיהּ:</p>	<p>L וַיִּפֹּל יוֹסֵף עַל-פְּנֵי אָבִיו וַיִּבָּךְ עָלָיו וַיִּשָּׁק-לוֹ:</p>
<p>2 And Joseph commanded his servants the physicians to embalm his father. And the physicians embalmed Israel.</p>	<p>וַיִּצְו יוֹסֵף יֵת עַבְדֵּהִי יֵת אֲסוֹתָא לְמַחְנֵט יֵת אָבוֹהֵי וַחֲנֻטוֹ אֲסוֹתָא יֵת יִשְׂרָאֵל:</p>	<p>2 וַיִּצְו יוֹסֵף אֶת-עַבְדָּיו אֶת-הַרְפָּאִים לְחַנֵּט אֶת-אָבִיו וַיַּחֲנֻטוּ הַרְפָּאִים אֶת-יִשְׂרָאֵל:</p>
<p>3 And forty days were fulfilled for him; for so are fulfilled the days of embalming. And the Egyptians wept for him threescore and ten days.</p>	<p>וּשְׁלִימוֹ לֵיהּ אַרְבַּעִין יוֹמִין אַרְי כֹּן שְׁלִמִין יוֹמֵי חֲנִיטָא וּבְכוּ יֵתִיהָ מִצְרָאִי שְׁבַעִין יוֹמִין:</p>	<p>3 וַיִּמָּלְאוּ-לוֹ אַרְבָּעִים יוֹם כִּי כֹן יִמְלָאוּ יְמֵי הַחֲנֻטִּים וַיִּבְכוּ אֹתוֹ מִצְרַיִם שְׁבַעִים יוֹם:</p>

(29) נאסף אל עמי. על שם שמכניסין הנפשות אל מקום גניזתן, שיש חסיפה בלשון עברי שהיא לשון הכנסה, כגון ואין איש מאסף אותם הביתה (שופטים יט, טו), ואספתו אל תוך ביתך (דברים כב, ז), באסף את פדושת הארץ (ויקרא כג, לט), הכנסתם לבית מפני הגשמים, באסף את מעשיכם, וכל חסיפה האמורה במיתה אף היא לשון הכנסה: אל אבתי. עם אבותי:

(33) ויאסף רגליו. הכניס רגליו: ויגוע ויאסף. ומיתה לא נאמרה בו, ואמר רז"ל יעקב אבינו לא מת (תענית ה:):
(2) לחנט את אביו. ענין מרחקת צאמים הוא:

<p>4 And when the days of weeping for him were past, Joseph spoke unto the house of Pharaoh, saying: 'If now I have found favour in your eyes, speak, I pray you, in the ears of Pharaoh, saying:</p>	<p>וַיַּעֲבְרוּ יְמֵי בְּכִיתוֹ וַיַּדְבֵּר יוֹסֵף אֶל-בֵּית פַּרְעֹה לֵאמֹר אִם-נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיכֶם דַּבְּרוּ-נָא בְּאָזְנֵי פַרְעֹה לֵאמֹר:</p>	<p>4 וַיַּעֲבְרוּ יְמֵי בְּכִיתוֹ וַיַּדְבֵּר יוֹסֵף אֶל-בֵּית פַּרְעֹה לֵאמֹר אִם-נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיכֶם דַּבְּרוּ-נָא בְּאָזְנֵי פַרְעֹה לֵאמֹר:</p>
<p>My father made me swear, saying: Lo, I die; in my grave which I have digged for me in the land of Canaan, there shalt thou bury me. Now therefore let me go up, I pray thee, and bury my father, and I will come back.' .</p>	<p>אָבִי הִשְׁבִּיעַנִי לֵאמֹר הִנֵּה אֲנִכִּי מֵת בְּקִבְרִי אֲשֶׁר פָּרִיתִי לִי בְּאֶרֶץ כְּנָעַן שָׁמָּה תִּקְבְּרֵנִי וְעַתָּה אֶעֱלֶה-נָּא וְאֶקְבְּרָה אֶת-אָבִי וְאָשׁוּבָה:</p>	<p>5 אָבִי הִשְׁבִּיעַנִי לֵאמֹר הִנֵּה אֲנִכִּי מֵת בְּקִבְרִי אֲשֶׁר פָּרִיתִי לִי בְּאֶרֶץ כְּנָעַן שָׁמָּה תִּקְבְּרֵנִי וְעַתָּה אֶעֱלֶה-נָּא וְאֶקְבְּרָה אֶת-אָבִי וְאָשׁוּבָה:</p>
<p>6 And Pharaoh said: 'Go up, and bury thy father, according as he made thee swear.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה סֶק וּקְבֹר יֵת אָבִיךָ כְּמַד דָּמִים עָלָךְ:</p>	<p>6 וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה עֲלֶה וּקְבֹר אֶת-אָבִיךָ כְּאֲשֶׁר הִשְׁבִּיעָךְ:</p>
<p>7 And Joseph went up to bury his father; and with him went up all the servants of Pharaoh, the elders of his house, and all the elders of the land of Egypt,</p>	<p>וַיַּעַל יוֹסֵף לִקְבֹּר אֶת-אָבִיו וַיַּעֲלוּ אִתּוֹ כָּל-עֲבָדֵי פַרְעֹה וְכָל זִקְנֵי מִצְרָיִם וְכָל זִקְנֵי אֶרֶץ-מִצְרָיִם:</p>	<p>7 וַיַּעַל יוֹסֵף לִקְבֹּר אֶת-אָבִיו וַיַּעֲלוּ אִתּוֹ כָּל-עֲבָדֵי פַרְעֹה וְכָל זִקְנֵי מִצְרָיִם וְכָל זִקְנֵי אֶרֶץ-מִצְרָיִם:</p>
<p>8 and all the house of Joseph, and his brethren, and his father's house; only their little ones, and their flocks, and their herds, they left in the land of Goshen.</p>	<p>וְכָל בֵּית יוֹסֵף וְכָל בֵּית אָבִיו וְכָל טֶפֶל וְצֹאנָם וּבָקָרָם עָזְבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן:</p>	<p>8 וְכָל בֵּית יוֹסֵף וְכָל בֵּית אָבִיו וְכָל טֶפֶל וְצֹאנָם וּבָקָרָם עָזְבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן:</p>
<p>9 And there went up with him both chariots and horsemen; and it was a very great company.</p>	<p>וַיַּעַל עִמּוֹ גַּם-רֶכֶב גַּם-פָּרָשִׁים וַיְהִי הַמַּחֲנֶה כְּבֹד מְאֹד:</p>	<p>9 וַיַּעַל עִמּוֹ גַּם-רֶכֶב גַּם-פָּרָשִׁים וַיְהִי הַמַּחֲנֶה כְּבֹד מְאֹד:</p>
<p>10 And they came to the threshing-floor of Atad, which is beyond the Jordan, and there they wailed with a very great and sore wailing; and he made a mourning for his father seven days.</p>	<p>וַיָּבֹאוּ עַד-גֶּרֶן הָאֲטָד אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וַיִּסְפְּדוּ-שָׁם מִסְפַּד גָּדוֹל וְכְבֹד מְאֹד וַיַּעַשׂ לְאָבִיו אֵבֶל שִׁבְעַת יָמִים:</p>	<p>10 וַיָּבֹאוּ עַד-גֶּרֶן הָאֲטָד אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וַיִּסְפְּדוּ-שָׁם מִסְפַּד גָּדוֹל וְכְבֹד מְאֹד וַיַּעַשׂ לְאָבִיו אֵבֶל שִׁבְעַת יָמִים:</p>

- (3) וימלאו לו'. השלימו לו ימי חניטתו עד שמלאו לו ארבעים יום: ויבכו אותו וגו'. ארבעים לחניטה ושלשים לזכיה, לפי שזאה להם זכיה לרגלו, שְׁלֹשָׁה הרעצו והיו מי נילוס מתזכרין;
- (5) אשר כריתו לי. כפשוטו, כמו פי יְכַרֶּה אִישׁ (שמות כא, לג). ומדרשו, עוד מתישב על הלשון כמו אשר קניתי, אמר רבי עקיבא כשהלכתי לכרכי הים היו קורין למכירה כירה. ועוד מדרשו לשון פְּרִי, דְּגִיר, שנטל יעקב כל כסף והזב שהביא מצית לזון, ועשה אותו כרי, ואמר לעשו, טול זה בשביל חלקך במערה:
- (6) כאשר השביעך. ואם לא בשביל השבועה לא הייתי מניחך, אצל ירא לומר עבור על השבועה, שלא יאמר אם כן אעבור על שבועה שנשבעתי לך, שלא אגלה על לשון הקודש שאני מכיר עודך על שבעים לשון, ואחא אינך מכיר זו, כדאיחא במסכת סוטה (לו:);
- (10) גרן האטד. מוקף הָטָדִין היה. ורבותינו דרשו (סוטה יג.) על שם המאורע, שבאו כל מלכי כנען ונשיאי ישמעאל

- And when the inhabitants of the land, the Canaanites, saw the mourning in the floor of Atad, they said: 'This is a grievous amourning to the Egyptians.' Wherefore the name of it was called Abel-mizraim, which is beyond the Jordan.
- And his sons did unto him according as he commanded them.
- For his sons carried him into the land of Canaan, and buried him in the cave of the field of Machpelah, which Abraham bought with the field, for a possession of a burying-place, of Ephron the Hittite, in front of Mamre.
- And Joseph returned into Egypt, he, and his brethren, and all that went up with him to bury his father, after he had buried his father.
- And when Joseph's brethren saw that their father was dead, they said: 'It may be that Joseph will hate us, and will fully requite us all the evil which we did unto him.'
- וַיֵּרָא יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַכְּנַעֲנִי אֶת הָאֵבֶל בְּגֵרֹן הָאֲטָד וַיֹּאמְרוּ אֲבֵל-כְּבֹד זֶה לַמִּצְרָיִם עַל-כֵּן קָרָא שְׁמָהּ אֵבֶל מִצְרַיִם אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן:
- וַיַּעֲשׂוּ בָנָיו לּוֹ כִּן כַּאֲשֶׁר צִוָּם: דְּפָקִידָנֹן:
- וַיִּשְׂאוּ אֹתוֹ בָּנָיו אֶרֶצָה כְּנַעַן וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ בַּמְעָרָה שָׁדָה הַמְכֻפְּלָה אֲשֶׁר קָנָה אֲבֹרָהֶם אֶת-הַשָּׂדֶה לְאַחֲזֹת-קֶבֶר מֵאֵת עֶפְרֹן הַחִתִּי עַל-פְּנֵי מַמְרֵא:
- וַיָּשֶׁב יוֹסֵף מִצְרַיִמָּה הוּא וְאָחָיו וְכָל-הָעֲלִיִּם אֹתוֹ לִקְבֹּר אֶת אָבִיו אַחֲרֵי קִבְּרוֹ אֶת-אָבִיו:
- וַיֵּרְאוּ אָחֵי-יוֹסֵף כִּי-מֵת אָבִיהֶם וַיֹּאמְרוּ לוֹ יִשְׁטַמְּנוּ יוֹסֵף וְהַשֵּׁב יִשִּׁיב לָנוּ אֶת כָּל-הַרָעָה אֲשֶׁר גָּמַלְנוּ אֹתוֹ:
- וַחַיָּא יְחִיב אֶרֶע כְּנַעְנָה יֵת אֵבֶלָּא בְּבֵית אֲדָרִי דְּאֲטָד וַאֲמָרוּ אֵבֶל תְּקִיף דִּין לַמִּצְרָאִי עַל כֵּן קָרָא שְׁמָהּ אֵבֶל מִצְרַיִם דְּבַעְבְּרָא דִּי־יַרְדֵּנָא:
- וַנְטִלוּ יִתְיָה בְּנוֹתָי לְאֶרְעָא דְּכְנַעַן וַקְבְּרוּ יִתְיָה בַּמְעָרָה חֲסַל כְּפֻלְתָּא דִּזְבוֹן אֲבֹרָהֶם יֵת חֲקֵלָא לְאַחְסֶנֶת קְבוּרָא מִן עֶפְרֹן חֲתָאָה עַל אֲפִי מַמְרֵא:
- וַתֵּב יוֹסֵף לַמִּצְרַיִם הוּא וְאָחָיו וְכָל דְּסָלִיקוּ עִמָּיה לְמִקְבֹּר יֵת אָבִיוֹהִי בְּתֵר דְּקִבֵּר יֵת אָבִיוֹהִי:
- וַחַזּוּ אָחֵי יוֹסֵף אֶרֶי מֵית אָבִיוֹהֶן וַאֲמָרוּ דְּלִמָּא יִשְׁר לָנָא דְּבָבוּ יוֹסֵף וְאִתְבָּא יְחִיב לָנָא יֵת כָּל בְּשַׁתָּא דְּגַמְלָנָא יִתְיָה:

למלחמה, וכיון שראו כתר של יוסף תלוי בצארונו של יעקב, עמדו כלן ותלו בו כתריהם, והקיפוהו כתרין המוקף סייג של קוויים:

(12) כאשר צום. מהו אשר צום:

(13) וישאו אותו בניו. ולא בני בניו שכך צום, אל ישאו מטתי לא איש מצרי ולא אחד מצריכם שהם מצנות כנען, אלא אחס, וקבע להם מקום, ג' למזרח, וכן לארבע רוחות, וכסדרן למסע מחנה של דגלים נקבעו כאן. לוי לא ישא, שהוא עמיד לשאת את הארון. ויוסף לא ישא, שהוא מלך. מנשה ואפרים יהיו תחתיהם, וזהו איש על דגלו צאות, צאות שמסר להם אציהם לישא מטתו:

(14) הוא ואחיו וכל העולים איתו. בחזרתן כאן הקדים אחיו למצרים העולים איתו, וזה ליתכן הקדים מצרים לאחיו, שנאמר ויעלו איתו כל עדדי פרעה וגו' ואחר כך כל בית יוסף ואחיו, אלא לפי שראו כבוד שעשו מלכי כנען, שחלו כתריהם בצארונו של יעקב, נהגו כהם כבוד:

(15) ויראו אחי יוסף כי מת אביהם. מהו ויראו, הכירו במיתתו אלל יוסף, שהיו רגילים לסעוד על שולחנו של יוסף, והיה מקרבן שציל כבוד אציו, ומשמת יעקב לא קרבן: לו יִשְׁטַמְּנוּ. שמה יִשְׁטַמְּנוּ. לו מתחלק לעניינים הרבה, יש לו משמש בלשון בקשה ולשון הלואי, כגון לו יהי כדכרך, לו שְׁמַעְנוּ, ולו הוֹלֵנִי, לו מְתָנוּ. ויש לו משמש בלשון אס ואלוי, כגון לו סְכָמוּ, לו הקשָׁדָם לְמַזְוָסִי, ולוא אֲנִי שָׁקֵל עַל פִּי. ויש לו משמש בלשון שמה, לו יִשְׁטַמְּנוּ, ואין לו עוד דומה במקרא, והוא לשון אולי, כמו אֲלִי לא תִלָּךְ הָשָׁפָה אַחֲרֵי, לשון שמה הוא. ויש אולי לשון בקשה, כגון אולי יִקָּהֶה ה' צְעִינִי, אולי ישוה ה' אותי, הרי הוא כמו לו יהי כדכרך. ויש אולי לשון אס, אולי יִשְׁטַמְּשִׁים לְדִיקָס:

16	And they sent a message unto Joseph, saying: 'Thy father did command before he died, saying:	וַיִּצְוּ אֶל-יוֹסֵף לֵאמֹר אָבִיךָ צִוָּה לִפְנֵי מוֹתוֹ לֵאמֹר: וּפָקִידוּ לְוֹת יוֹסֵף לְמִימְרֵי אָבִיו פָּקִיד קֶדֶם מוֹתִיהָ לְמִימְרֵי:
17	So shall ye say unto Joseph: Forgive, I pray thee now, the transgression of thy brethren, and their sin, for that they did unto thee evil. And now, we pray thee, forgive the transgression of the servants of the God of thy father.' And Joseph wept when they spoke unto him.	כִּה־תֹאמְרוּ לְיוֹסֵף אֲנָא שְׂא נָא פָּשַׁע אֲחִיךָ וְחַטָּאתָם כִּי־רָעָה גָּמְלוּךָ וַעֲתֵדָה שְׂא נָא לְפָשַׁע עַבְדֵי אֱלֹהֵי אָבִיךָ יִיבֹךְ יוֹסֵף בְּדַבָּרָם אֵלָיו: כִּדִּין תִּמְרֹנוּ לְיוֹסֵף בְּכַעַן שָׁבוּק כַּעַן לְחוּבֵי אֲחִיךָ וְלַחַטְאֵיהֶון אָרִי בַשָּׂתָא גָּמְלוּךָ וַכַּעַן שָׁבוּק כַּעַן לְחוּבֵי עַבְדֵי אֱלֹהָא דְאַבּוּךָ וּבְכָא יוֹסֵף בְּמִלְתָּהון עֲמִיהָ:
18	And his brethren also went and fell down before his face; and they said: 'Behold, we are thy bondmen.'	וַיָּלְכוּ גַם־אֲחָיו וַיִּפְּלוּ לִפְנֵיו וַיֹּאמְרוּ הִנֵּנוּ לְךָ לַעֲבָדִים: נֹאזְלוּ אִף אֲחֹהֵי וַנִּפְּלוּ קֶדְמוּהֵי וַאֲמָרוּ הָא אֲנַחְנָא לְךָ לַעֲבָדִין:
19	And Joseph said unto them: 'Fear not; for am I in the place of God?'	וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף אֶל־תִּירָאוּ כִּי הִתַּחַת אֱלֹהִים אָנִי: וַאֲמָר לָהֶון יוֹסֵף לֹא תִדְחַלּוּן אָרִי דְחַלָּא דִּי אָנָא:
20	And as for you, ye meant evil against me; but God meant it for good, to bring to pass, as it is this day, to save much people alive.	וְאַתֶּם חֲשַׁבְתֶּם עָלַי רָעָה אֱלֹהִים חֲשַׁבָה לְטוֹבָה לְמַעַן עֲשֶׂה כִּיּוֹם הַזֶּה לְהַחְיֹת עַם־ רַב: וְאַתֶּון חֲשַׁבְתֶּון עָלַי בִּישָׂא מִן קֶדֶם יְיָ אֶתְחַשִּׁיבֵת לְטוֹבָא בְּדִיל לְמַעַבְד כִּיּוֹמָא הַדִּין לְקִימָא עִם סִגִּי:
21	Now therefore fear ye not; I will sustain you, and your little ones.' And he comforted them, and spoke kindly unto them.	וְעַתָּה אֶל־תִּירָאוּ אֲנֹכִי אֲכַלְכֵּל אֲתָכֶם וְאַת־טַפְכֶּם וַיְנַחֵם אוֹתָם וַיְדַבֵּר עַל־לִבָּם: וַכַּעַן לֹא תִדְחַלּוּן אָנָא אֲזִין וְיָחֳכוּ וְיִת טַפְלִיכֶון וְנַחִים יִתְהֹן וּמְלִיל תַנְחוּמִין עַל לְבָהון:
22	And Joseph dwelt in Egypt, he, and his father's house; and Joseph lived a hundred and ten years.	וַיָּשָׁב יוֹסֵף בְּמִצְרַיִם הוּא וּבֵית אָבִיו וַיְחִי יוֹסֵף מֵאָה וְעֶשְׂרִי שָׁנִים: וַיִּתֵּיב יוֹסֵף בְּמִצְרַיִם הוּא וּבֵית אָבִיו וַיְחִי יוֹסֵף מֵאָה וְעֶסְרִי שָׁנִין:

(16) ויצו אל יוסף. כמו וינצו אל בני ישראל, וזה, ויצו אל שלוחם, להיות שליח אל יוסף לומר לו כן. ואת מי נז, את בני בלהה, שהיו רגילין אללו, שנאמר והוא נער את צגני בלהה: אביך צוה.

שני דברים מפני השלום, כי לא היה יעקב כן, שלא נחשד יוסף בעיניו (יצמות סה):

(17) שא נא לפשע עבדי אלהי אביך. אם אביך מת אלוהיו קיים, והם עבדיו:

(18) וילכו גם אחיו. מוסף על השליחות:

(19) כי התחת אלהים אני. שמא במקומו אני, בחמיה, אם הייתי רוצה להרע לכם כלום אני יכול, והלא אתם כולכם חשבתם עלי רעה והקציה חשבה לטובה, והיאך אני לצדי יכול להרע לכם:

(21) וידבר על לבם. דברים המתקבלים על הלז, עד שלא ירדחם לכאן, היו מרגישים עלי שאני עבד, ועל ידיכם נודע שאני בן חורין, ואם אני הורג אתכם, מה הצרות אומרות, כח של צהורים ראה, ונשתבח בהם, ואמר אחי הם, ולצפון הרג אותם, יש לך אם שהורג את אחיו. דבר אחר, עשרה נרות לא יכלו לכבות נר אחד כו':

<p>23 And Joseph saw Ephraim's children of the third generation; the children also of Machir the son of Manasseh were born upon Joseph's knees.</p>	<p>וַיֵּרָא יוֹסֵף לְאֶפְרַיִם בְּנֵי שְׁלֹשִׁים גַּם בְּנֵי מָכִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה יִלְדוּ עַל־בְּרֵכֵי יוֹסֵף:</p>	<p>מפטיר וַיֵּרָא יוֹסֵף לְאֶפְרַיִם בְּנֵי שְׁלֹשִׁים גַּם בְּנֵי מָכִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה יִלְדוּ עַל־בְּרֵכֵי יוֹסֵף:</p>
<p>24 And Joseph said unto his brethren: 'I die; but God will surely remember you, and bring you up out of this land unto the land which He swore to Abraham, to Isaac, and to Jacob.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר יוֹסֵף לְאֶחָיו אֲנִי מָוֶת וְאֱלֹהִים יִפְקֹד אֶתְכֶם וְהֵעֲלָה אֶתְכֶם מִן־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלַיַּעֲקֹב:</p>	<p>24 וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו אֲנִי מָוֶת וְאֱלֹהִים יִפְקֹד אֶתְכֶם וְהֵעֲלָה אֶתְכֶם מִן־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלַיַּעֲקֹב:</p>
<p>25 And Joseph took an oath of the children of Israel, saying: 'God will surely remember you, and ye shall carry up my bones from hence.'</p>	<p>וַיִּשָּׁבַע יוֹסֵף אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פֶּקֶד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהֵעֲלֶתֶם אֶת־עַצְמוֹתַי מִזֶּה:</p>	<p>25 וַיִּשָּׁבַע יוֹסֵף אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פֶּקֶד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהֵעֲלֶתֶם אֶת־עַצְמוֹתַי מִזֶּה:</p>
<p>26 So Joseph died, being a hundred and ten years old. And they embalmed him, and he was put in a coffin in Egypt.</p>	<p>וַיָּמָת יוֹסֵף בָּר מאה ועשר שנים וַיִּחַנְטוּ וַיִּתִּיב וַיִּשְׁמוּהוּ בְּאֲרוֹנָא בְּמִצְרַיִם:</p>	<p>פה פסוקים וַיָּמָת יוֹסֵף בֶּן־מֵאָה וָעֶשֶׂר שָׁנִים וַיִּחַנְטוּ אוֹתוֹ וַיִּשְׁמוּ בְּאֲרוֹן בְּמִצְרַיִם:</p>

The Haftarah is I Kings 2:1 - 2:12 on page 257.

(23) על ברכי יוסף. כתרנומו. גדלן צין צרכיו:

וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרָיִמָּה אֶת יַעֲקֹב אִישׁ וּבֵיתוֹ בָּאוּ:	שמות	NOW THESE are the names of the sons of Israel, who came into Egypt with Jacob; every man came with his household:
רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן לֵוִי וַיהוּדָה:	2	Reuben, Simeon, Levi, and Judah;
יִשָּׁשְׁכָר זְבֻלֻן וּבִנְיָמִן:	3	Issachar, Zebulun, and Benjamin;
דָּן וְנַפְתָּלִי גָד וְאַשֶּׁר:	4	Dan and Naphtali, Gad and Asher.
וַיְהִי כָל־נֶפֶשׁ יֹצְאֵי יֶרֶךְ־יַעֲקֹב שִׁבְעִים נֶפֶשׁ וַיֹּסֶף הָיָה בְּמִצְרַיִם:	5	And all the souls that came out of the loins of Jacob were seventy souls; and Joseph was in Egypt already.
וַיָּמָת יוֹסֵף וְכָל־אֶחָיו וְכָל־הַדּוֹר הַהוּא:	6	And Joseph died, and all his brethren, and all that generation.
וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׁרְצוּ וַיִּרְבּוּ וַיִּעָצְמוּ בְּמֵאדָּ מְאֹד וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ אֹתָם: (פ)	7	And the children of Israel were fruitful, and increased abundantly, and multiplied, and waxed exceeding mighty; and the land was filled with them.
וַיָּקָם מֶלֶךְ־חֲדָשׁ עַל־מִצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא־ יָדָע אֶת־יוֹסֵף:	8	Now there arose a new king over Egypt, who knew not Joseph.
וַיֹּאמֶר אֶל־עַמּוֹ הִנֵּה עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רַב וְעֹצְמוֹם מְאֹד:	9	And he said unto his people: 'Behold, the people of the children of Israel are too many and too mighty for us;
הִבֵּה נִתְחַכְמָה לָּו פֶּן־יִרְבֶּה וְהָיָה כִּי־ תִקְרָאנָה מִלְחָמָה וְנוֹסַף גַּם־הוּא עַל־ שִׁנְאֵינוּ וְנִלְחַם־בָּנוּ וְעָלָה מִן־הָאָרֶץ:	10	come, let us deal wisely with them, lest they multiply, and it come to pass, that, when there befalleth us any war, they also join themselves unto our enemies, and fight against us, and get them up out of the land.'
וַיִּשְׁימוּ עָלָיו שָׂרֵי מִסִּים לְמַעַן עֲנֹתוֹ בְּסִבְלָתָם וַיִּבְנוּ עָרֵי מִסְכְּנוֹת לַפַּרְעֹה אֶת־ פִּתּוֹם וְאֶת־רַעַמְסֵס:	11	Therefore they did set over them taskmasters to afflict them with their burdens. And they built for Pharaoh store-cities, Pithom and Raamses.
וְכַאֲשֶׁר יִעֲנֶה אֹתוֹ כֵּן יִרְבֶּה וְכֵן יִפְרֹץ וַיִּקָּצוּ מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:	12	But the more they afflicted them, the more they multiplied and the more they spread abroad. And they were adread because of the children of Israel.
וַיַּעֲבֹדוּ מִצְרַיִם אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּכֹפֶר:	13	And the Egyptians made the children of Israel to serve with rigour.
וַיִּמְרְדּוּ אֶת־חַיֵּיהֶם בַּעֲבֹדָה קָשָׁה בְּחֹמֶר וּבִלְבָּנִים וּבְכָל־עֲבֹדָה בַּשָּׂדֶה אֶת כָּל־ עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר־עָבְדוּ בָהֶם בְּכֹפֶר:	14	And they made their lives bitter with hard service, in mortar and in brick, and in all manner of service in the field; in all their service, wherein they made them serve with rigour.
וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְמִיֻּלְּדוֹת הָעִבְרִית אֲשֶׁר שֵׁם הָאֶחָת שִׁפְרָה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית פּוּאָה:	15	And the king of Egypt spoke to the Hebrew midwives, of whom the name of the one was Shiprah, and the name of the other Puah;

וַיֹּאמֶר בִּלְדָּכָן אֶת־הָעִבְרִיּוֹת וַרְאִיתֶן
עַל־הָאִבְנִים אִם־בֵּן הוּא וְהַמַּתְתֶּן אֹתוֹ
וְאִם־בַּת הִוא וְחִיָּהּ:

וַתִּירָאן הַמִּיֻּלְדֹּת אֶת־הָאֱלֹהִים וְלֹא עָשׂוּ
כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֲלֵיהֶן מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַתַּחְיֶינָן
אֶת־הַיִּלָּדִים:

16 and he said: 'When ye do the office of a midwife to the Hebrew women, ye shall look upon the birthstool: if it be a son, then ye shall kill him; but if it be a daughter, then she shall live.'

17 But the midwives feared God, and did not as the king of Egypt commanded them, but saved the men-children alive.

הפטרות

הפטרת בראשית

The Haftarah is Isaiah 42:5 – 43:10.

כֹּה־אָמַר הָאֵל | יְהוָה בּוֹרֵא הַשָּׁמַיִם
וְנוֹטִיָּהֶם רֶקַע הָאָרֶץ וְצִאֲצִיאָהּ נִתָּן נְשָׁמָה
לָעָם עָלֶיהָ וְרוּחַ לְהִלָּכִים בָּהּ:

XLII:5

Thus saith God the LORD, He that created the heavens, and stretched them forth, He that spread forth the earth and that which cometh out of it, He that giveth breath unto the people upon it, And spirit to them that walk therein:

אֲנִי יְהוָה קָרָאתִיךָ בְּצִדִּיק וְאַחֲזַק בְּיָדְךָ
וְאַצְרִיךָ וְאַתְּנֶנֶךָ לְבְרִית עִם לְאוּר גּוֹיִם:

6

I the LORD have called thee in righteousness, And have taken hold of thy hand, And kept thee, and set thee for a covenant of the people, For a light of the nations;

לִפְקֹחַ עֵינַיִם עוֹרוֹת לְהוֹצִיא מִמְסַגֵּר
אֲסִיר מִבַּיִת כָּלֹא יִשְׁבִּי חֹשֶׁךְ:

7

To open the blind eyes, To bring out the prisoners from the dungeon, And them that sit in darkness out of the prison-house.

אֲנִי יְהוָה הוּא שְׁמִי וְכִבְדִּי לֹא־אֶתֵּן
וְתַהֲלֹתִי לִפְסִילִים:

8

I am the LORD, that is My name; And My glory will I not give to another, Neither My praise to graven images.

הָרָאשֹׁנוֹת הַנֶּחֱבָאוּ וְחֲדָשׁוֹת אֲנִי מְגִיד
בְּטֶרֶם תִּצְמַחְנָה אֲשֻׁמִּיעַ אֶתְכֶם: (פ)

9

Behold, the former things are come to pass, And new things do I declare; Before they spring forth I tell you of them.

שִׁירוּ לַיהוָה שִׁיר חֲדָשׁ תַּהֲלֹתוֹ מִקֶּצֶה
הָאָרֶץ יוֹרְדֵי הַיָּם וּמִלְאוֹ אִיִּם וַיִּשְׁבִּיהֶם:

10

Sing unto the LORD a new song, And His praise from the end of the earth; Ye that go down to the sea, and all that is therein, The isles, and the inhabitants thereof.

יִשְׂאוּ מִדְּבַר וְעָלְיוּ חֲצָרִים תִּשָּׁב קֶדֶר
יִרְנְנוּ יִשְׁבִּי סֹלַע מְרָאשׁ הָרִים יִצְוּחוּ:

11

Let the wilderness and the cities thereof lift up their voice, The villages that Kedar doth inhabit; Let the inhabitants of Sela exult, Let them shout from the top of the mountains.

יְשִׁימוּ לִיהוָה כְּבוֹד וְתַהֲלֹתוֹ בְּאִיִּם יְגִידוּ:

12

Let them give glory unto the LORD, And declare His praise in the islands.

יְהוָה כְּגִבּוֹר יֵצֵא כְּאִישׁ מִלְחָמוֹת
יַעִיר קִנְאָה יִרְעֵל אֶף־יִצְרִיחַ עַל־אֹיְבָיו
יִתְגַּבֵּר: (ס)

13

The LORD will go forth as a mighty man, He will stir up jealousy like a man of war; He will cry, yea, He will shout aloud, He will prove Himself mighty against His enemies.

הַחֲשִׁיתִי מְעוֹלָם אַחֲרִישׁ אֶתְאַפֵּק כִּי־לֹדָה
אֶפְעֶה אֲשֶׁם וְאֶשְׂאֵף יָחַד:

14

I have long time held My peace, I have been still, and refrained Myself; Now will I cry like a travailing woman, Gasping and panting at once.

אַחֲרִיב הָרִים וְגִבְעוֹת וְכָל־עֶשְׂבָם אֹבִישׁ
וְשִׁמְתִּי נְהָרוֹת לְאִיִּם וְאֶגְמִים אֹבִישׁ:

15

I will make waste mountains and hills, And dry up all their herbs; And I will make the rivers islands, And will dry up the pools.

והוֹלֵכְתִּי עֲוֹרִים בְּדֶרֶךְ לֹא יָדְעוּ בְּנִתְּיוֹת
לֹא יָדְעוּ אֲדָרִיכֶם אֲשִׁים מִחֲשָׁד לִפְנֵיהֶם
לְאוֹר וּמַעֲקָשִׁים לְמִשּׁוֹר אֶלֶּה תִּדְבָּרִים
עֲשִׂיתֶם וְלֹא עֲזַבְתֶּם:

16 And I will bring the blind by a way that they knew not, In paths that they knew not will I lead them; I will make darkness light before them, and rugged places plain. These things will I do, And I will not leave them undone.

נִסְגּוּ אַחֲוֹר יִבְשׁוּ בִּשְׁת הַבְּטָחִים בַּפֶּסֶל
הָאֲמָרִים לְמַסְכָּה אַתֶּם אֱלֹהֵינוּ: (פ)

17 They shall be turned back, greatly ashamed, That trust in graven images, That say unto molten images: 'Ye are our gods.'

הַחֲרָשִׁים שָׁמְעוּ וְהַעֲוִרִים הִבִּיטוּ לְרֹאוֹת:

18 Hear, ye deaf, And look, ye blind, that ye may see.

מִי עֹר כִּי אִם-עֲבָדִי וְחֹרֵשׁ כִּמְלֹאכִי
אֶשְׁלַח מִי עֹר כִּמְשָׁלֵם וְעֹר כְּעֶבֶד יִהְיֶה:

19 Who is blind, but My servant? Or deaf, as My messenger that I send? Who is blind as he that is wholehearted, And blind as the LORD'S servant?

(כ' רֹאית) [ק' רֹאוֹת] רַבּוֹת וְלֹא תִשְׁמַר
פִּקּוֹת אֲזִנִּים וְלֹא יִשְׁמַע:

20 Seeing many things, thou observest not; Opening the ears, he heareth not.

יִהְיֶה חֲפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יִגְדִּיל תּוֹרָה
וַיֵּאדָּיר:

21 The LORD was pleased, for His righteousness' sake, To make the teaching great and glorious.

וְהוּא עִם-בְּזוּז וְשֹׁסִי הִפֵּת בַּחֲוִירִים כָּלֶם
וּבְבִתִּי כָלֵאִים הִחַבְּאוּ הֵיוּ לְבוֹ וְאִין מִצִּיל
מִשָּׁסָה וְאִין-אֲמַר הָשֵׁב:

22 But this is a people robbed and spoiled, They are all of them snared in holes, And they are hid in prison-houses; They are for a prey, and none delivereth, For a spoil, and none saith: 'Restore.'

מִי בָכֶם יֵאֲזִין זֹאת יִקְשֹׁב וַיִּשְׁמַע לְאַחֲוֹר:

23 Who among you will give ear to this? Who will hearken and hear for the time to come?

מִי-נָתַן (כ' לַמְּשֹׁסָה) [ק' לְמִשָּׁסָה] יַעֲקֹב
וַיִּשְׂרָאֵל לְבִזּוּזִים תִּלְוֹא יִהְיֶה זֶה חֲטָאֲנוּ
לֹו וְלֹא-אָבּוֹ בְּדֶרֶכֵּי תִלְוָה וְלֹא שָׁמְעוּ
בְּתוֹרָתוֹ:

24 Who gave Jacob for a spoil, and Israel to the robbers? Did not the LORD? He against whom we have sinned, And in whose ways they would not walk, Neither were they obedient unto His law.

וַיִּשְׁפֹּךְ עָלָיו חֲמָה אַפּוֹ וַעֲזָז מִלְחָמָה
וַתִּלְהַטְהוּ מִסָּבִיב וְלֹא יָדַע וַתִּבְעַר-בּוֹ
וְלֹא-יָשִׁים עַל-לֵב:

25 Therefore He poured upon him the fury of His anger, And the strength of battle; And it set him on fire round about, yet he knew not, And it burned him, yet he laid it not to heart.

וַעֲתָה כֹּה-אָמַר יִהְיֶה בְּרָאךְ יַעֲקֹב וַיִּצְרָךְ
יִשְׂרָאֵל אֶל-תִּירָא כִּי גֹאֲלִיךָ קָרָאתִי
בְּשִׁמְךָ לִי-אַתָּה:

XLIII:1 But now thus saith the LORD that created thee, O Jacob, And He that formed thee, O Israel: Fear not, for I have redeemed thee, I have called thee by thy name, thou art Mine.

כִּי-תַעֲבֹר בַּמַּיִם אֶתְּךָ-אֲנִי וּבְנִהְרוֹת לֹא
יִשְׁטָפוּךָ כִּי-תֵלֵךְ בַּמּוֹ-אֵשׁ לֹא תִכְוֶה
וְלֹהֲבָה לֹא תִבְעַר-בָּךְ:

2 When thou passest through the waters, I will be with thee, And through the rivers, they shall not overflow thee; When thou walkest through the fire, thou shalt not be burned, Neither shall the flame kindle upon thee.

כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל מוֹשִׁיעַךָ נָתַתִּי כְפָרְךָ מִצָּרִים כּוֹשׁ וּסְבָא תַּחְתֶּיךָ:	3	For I am the LORD thy God, The Holy One of Israel, thy Saviour; I have given Egypt as thy ransom, Ethiopia and Seba for thee.
מֵאֲשֶׁר יִקְרָת בְּעֵינֵי נִכְבְּדָתָּ וְאֲנִי אֶהְבֶּתִּיךָ וְאֶתֵּן אָדָם תַּחְתֶּיךָ וְלְאֻמִּים תַּחַת נַפְשְׁךָ:	4	Since thou art precious in My sight, and honourable, and I have loved thee; Therefore will I give men for thee, And peoples for thy life.
אִל־תִּירָא כִּי אִתְּךָ־אֲנִי מִמִּזְרָח אָבִיא זֶרַעְךָ וּמִמַּעֲרָב אֶסְבְּבֶךָ:	5	Fear not, for I am with thee; I will bring thy seed from the east, And gather thee from the west;
אֹמַר לְצָפוֹן תָּנִי וּלְתִימָן אִל־תִּכְלָאִי הִבִּיאִי בְנֵי מִרְחֹק וּבְנוֹתַי מִקְצֵה הָאָרֶץ:	6	I will say to the north: 'Give up', And to the south: 'Keep not back, bring My sons from far, and My daughters from the end of the earth;
כָּל הַנִּקְרָא בִשְׁמִי וְלִכְבוֹדִי בִּרְאִיתִי יַצְרֵתִיו אֶף־עָשִׂיתִיו:	7	Every one that is called by My name, and whom I have created for My glory, I have formed him, yea, I have made him.'
הוֹצִיא עִם־עוֹר וְעִינָיִם יֵשׁ וְחֹרָשִׁים וְאָזְנוֹת לָמוֹ:	8	The blind people that have eyes shall be brought forth, and the deaf that have ears.
כָּל־חֲגוּזִים נִקְבְּצוּ יַחְדָּו וַיֵּאסְפוּ לְאֻמִּים מִי בָהֶם יִגִּיד זֹאת וְרֹאשֹׁנוֹת יִשְׁמִיעֵנּוּ וְיִתְּנוּ עֲדִיהֶם וַיִּצְדְּקוּ וַיִּשְׁמְעוּ וַיֹּאמְרוּ אִמְתָּ:	9	All the nations are gathered together, and the peoples are assembled; who among them can declare this, And announce to us former things? Let them bring their witnesses, that they may be justified; And let them hear, and say: 'It is truth.'
אַתֶּם עֲדֵי נְאֻם־יְהוָה וְעַבְדִּי אֲשֶׁר בָּחַרְתִּי לְמַעַן תֵּדָעוּ וְתֵאֱמִינוּ לִי וְתִבְּיִנוּ כִּי־ אֲנִי הוּא לִפְנֵי לֹא־נֹצֵר אֵל וְאַחֲרַי לֹא יִהְיֶה: (ס)	10	Ye are My witnesses, saith the LORD, and My servant whom I have chosen; that ye may know and believe Me, and understand That I am He; before Me there was no God formed, neither shall any be after Me.

הפסרת נח

The Haftarah is Isaiah 54:1 – 55:5. On Rosh Hodesh, read the Maftir and Haftarah on page 259.

רָנִי עֲקָרָה לֹא יָלְדָה פִּצְחִי רִנָּה וְצַהֲלִי לֹא־חָלָה כִּי־רַבִּים בְּנֵי־שׁוֹמֵמָה מִבְּנֵי בְּעוּלָה אָמַר יְהוָה:	LIV:1	Sing, O barren, thou that didst not bear, Break forth into singing, and cry aloud, thou that didst not travail; For more are the children of the desolate Than the children of the married wife, saith the LORD.
הִרְתִּיבִיו מְקוֹם אֹהֶלְךָ וַיִּרְיַעוּ מִשְׁכְּנוֹתֶיךָ וַיִּטּוּ אִל־תַּחֲשָׁכִי הָאֲרִיכִי מִיתְרֶיךָ וַיִּתְּדִתֶּךָ תַּנְקִי:	2	Enlarge the place of thy tent, And let them stretch forth the curtains of thy habitations, spare not; Lengthen thy cords, and strengthen thy stakes.

כִּי־יָמִין וּשְׂמֹאל תִּפְרָצִי וְזָרַעְךָ גִּזְגִּים יִירָשׁ
וְעָרִים נְשֹׁמוֹת יֵוָשְׁבוּ:

3

For thou shalt spread abroad on the right hand and
on the left; And thy seed shall possess the nations,
And make the desolate cities to be inhabited.

אֶל־תִּירָאִי כִּי־לֹא תִבּוֹשִׁי וְאֶל־תִּכְלָמִי כִּי
לֹא תַחֲפִירִי כִּי בָשֶׁת עָלֹמְךָ תִשְׁכַּח
וְחֶרֶפֶת אֶלְמְנוּתְךָ לֹא תִזְכְּרִי־עוֹד:

4

Fear not, for thou shalt not be ashamed. Neither be
thou confounded, for thou shalt not be put to shame;
For thou shalt forget the shame of thy youth, And the
reproach of thy widowhood shalt thou remember no
more.

כִּי בַעֲלִיךָ עֲשִׂיךָ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ וְגֹאֲלֶךָ
קָדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל אֱלֹהֵי כָל־הָאָרֶץ יִקְרָא:

5

For thy Maker is thy husband, The LORD of hosts is
His name; And the Holy One of Israel is thy
Redeemer, The God of the whole earth shall He be
called.

כִּי־כָאִשָּׁה עֲזוּבָה וְעֲצוּבָת רוּחַ קָרָאךָ
יְהוָה וְאִשָּׁת נְעוּרַיִם כִּי תִמָּאֵס אָמַר
אֱלֹהֶיךָ:

6

For the LORD hath called thee As a wife forsaken and
grieved in spirit; And a wife of youth, can she be
rejected? Saith thy God.

בְּרֵגַע קָטָן עֲזַבְתִּיךָ וּבְרַחֲמִים גְּדֹלִים
אֶסְבְּצֶךָ:

7

For a small moment have I forsaken thee; But with
great compassion will I gather thee.

בְּשַׁעֲפָה קָצָף הִסְתַּרְתִּי פָנַי רָגַע מְמֹד
וּבְחֶסֶד עוֹלָם רַחֲמֶיךָ אָמַר גֹּאֲלֶךָ
יְהוָה: (ס)

8

In a little wrath I hid My face from thee for a
moment; But with everlasting kindness will I have
compassion on thee, Saith the LORD thy Redeemer.

כִּי־מֵי נֹחַ זֹאת לִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי מֵעַבְר
מִי־נֹחַ עוֹד עַל־הָאָרֶץ כֵּן נִשְׁבַּעְתִּי מִקֶּצֶף
עָלֶיךָ וּמִגֹּעַר־בֶּדֶךָ:

9

For this is as the waters of Noah unto Me; for as I have
sworn that the waters of Noah should no more go
over the earth, so have I sworn that I would not be
wroth with thee, nor rebuke thee.

כִּי הַהָרִים יִמּוּשׁוּ וְהַגְּבָעוֹת תִּמּוּטֶינָה
וְחֶסֶדִי מֵאַתָּה לֹא־יִמּוּשׁ וּבְרִית שְׁלוֹמִי לֹא
תִמּוּט אָמַר מֵרַחֲמֶיךָ יְהוָה: (ס)

10

For the mountains may depart, and the hills be
removed; but My kindness shall not depart from thee,
neither shall My covenant of peace be removed, saith
the LORD that hath compassion on thee.

עֲנִיָּה סַעְרָה לֹא נִחַמָּה הִנֵּה אֲנֹכִי מֵרַבִּיץ
בַּפּוֹד אֲבִנֶיךָ וְיִסְדֶּיךָ בַּסַּפִּירִים:

11

O thou afflicted, tossed with tempest, and not
comforted, behold, I will set thy stones in fair colours,
And lay thy foundations with sapphires.

וּשְׁמַתִּי כְדָכָד שְׁמִשְׁתִּיךָ וּשְׁעָרֶיךָ לְאַבְנֵי
אֶקְדָּח וְכָל־גְּבוּלֶךָ לְאַבְנֵי־חַפְצִין:

12

And I will make thy pinnacles of rubies, and thy gates
of carbuncles, and all thy border of precious stones.

וְכָל־בְּנֶיךָ לְמוֹדֵי יְהוָה וְרַב שְׁלוֹם בְּנֶיךָ:

13

And all thy children shall be taught of the LORD; and
great shall be the peace of thy children.

בְּצִדְקָה תִּכּוֹנְנִי רַחֲמֵי מַעֲשֶׂיךָ כִּי־לֹא
תִירָאִי וּמִמְחָתָה כִּי לֹא־תִקְרַב אֵלֶיךָ:

14

In righteousness shalt thou be established; be thou far
from oppression, for thou shalt not fear, And from
ruin, for it shall not come near thee.

הֵן גֹּוֹר יִגּוּר אֶפְסֵי מֵאוֹתַי מִי־גֹוֹר אֶתָּה עָלֶיךָ
יִפּוֹל:

15

Behold, they may gather together, but not by Me;
Whosoever shall gather together against thee shall
fall because of thee.

(כ' הן) [ק' הנה] אֲנֹכִי בָרָאתִי חֶרֶשׁ נֶפֶחַ
בְּאֵשׁ פָּחָם וּמוֹצִיא כָּלִי לְמַעֲשָׂהוּ וְאֲנֹכִי
בָרָאתִי מִשְׁחִית לְחַבֵּל:

16 Behold, I have created the smith That bloweth the fire of coals, And bringeth forth a weapon for his work; And I have created the waster to destroy.

כָּל-כְּלִי יוֹצֵר עָלֶיךָ לֹא יִצְלַח וְכָל-
לְשׁוֹן תִּקְוֹם-אֶתְךָ לְמִשְׁפָּט תִּרְשָׁעִי זֹאת
נִחְלַת עַבְדִּי יְהוָה וְצִדְקָתָם מֵאֵתִי נָא-
יְהוָה: (ס)

17 No weapon that is formed against thee shall prosper; And every tongue that shall rise against thee in judgment thou shalt condemn. This is the heritage of the servants of the LORD, And their due reward from Me, saith the LORD.

הוּא כָל-צִמָּא לָכוּ לַמִּים וְאִשֶּׁר אֵין-לוֹ
כֶּסֶף לָכוּ שְׁבֵרוּ וְאָכְלוּ וּלְכוּ שְׁבֵרוּ בְּלוֹא-
כֶּסֶף וּבְלוֹא מַחִיר נֵין וְחָלַב:

LV:1 Ho, every one that thirsteth, come ye for water, And he that hath no money; Come ye, buy, and eat; Yea, come, buy wine and milk Without money and without price.

לָמָּה תִשְׁקְלוּ-כֶסֶף בְּלוֹא-לֶחֶם וַיִּגְיעַכֶּם
בְּלוֹא לְשִׁבְעָה שְׁמֻעוֹ שְׁמֻעַ אֱלֹהִי וְאָכְלוּ-
טוֹב וְתִתְעַנֵּג בְּדָשׁן נִפְשְׁכֶם:

2 Wherefore do ye spend money for that which is not bread? And your gain for that which satisfieth not? Hearken diligently unto Me, and eat ye that which is good, And let your soul delight itself in fatness.

הִטּוּ אָזְנוֹכֶם וּלְכוּ אֵלַי שְׁמֻעוּ וּתְחִי נִפְשְׁכֶם
וְאֶכְרַתְהָ לָּכֶם בְּרִית עוֹלָם חֲסִדֵי דָוִד
הַנֶּאֱמָנִים:

3 Incline your ear, and come unto Me; Hear, and your soul shall live; And I will make an everlasting covenant with you, Even the sure mercies of David.

הֵן עַד לְאוֹמִים נִתְּתִיו נָגִיד וּמִצֻּחַ
לְאֲמִים:

4 Behold, I have given him for a witness to the peoples, A prince and commander to the peoples.

הֵן גֹּי לֹא-תִדְעַל תִּקְרָא וְגֹי לֹא-יִדְעוּךָ
אֱלֹהֶיךָ יִרְצֻנוּ לְמַעַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּלְקִדְוֹשׁ
יִשְׂרָאֵל כִּי בָאָרְךָ: (ס)

5 Behold, thou shalt call a nation that thou knowest not, And a nation that knew not thee shall run unto thee; Because of the LORD thy God, And for the Holy One of Israel, for He hath glorified thee.

הפטרות לך לך

The Haftarah is Isaiah 40:27 – 41:16.

לָמָּה תֹאמַר יַעֲקֹב וּתְדַבֵּר יִשְׂרָאֵל נִסְתָּרָה
דְּרָכִי מִיְּהוָה וּמֵאֱלֹהֵי מִשְׁפָּטִי יַעֲבוֹר:

XL:27 Why sayest thou, O Jacob, and speakest, O Israel: 'My way is hid from the LORD, and my right is passed over from my God?'

הֲלוֹא יָדַעְתָּ אִם-לֹא שְׁמַעְתָּ אֱלֹהֵי עוֹלָם
יְהוָה בּוֹרֵא קִצּוֹת הָאָרֶץ לֹא יִיָּאֵף וְלֹא
יִיָּגַע אֵין חֶקֶר לְתַבּוּנָתוֹ:

28 Hast thou not known? hast thou not heard That the everlasting God, the LORD, The Creator of the ends of the earth, Fainteth not, neither is weary? His discernment is past searching out.

נָתַן לַיָּעִף כֹּחַ וּלְאֵין אֹנִים עֲצָמָה יִרְבֶּה:

29 He giveth power to the faint; And to him that hath no might He increaseth strength.

וַיַּעֲפוּ נְעָרִים וַיִּגָּעוּ וּבְחוּרִים כָּשׁוּל
יִכְשְׁלוּ:

30

Even the youths shall faint and be weary, And the young men shall utterly fall;

וְקוֹנֵי יְהוָה יַחְלִיפוּ כֹחַ יַעֲלוּ אֶבֶר כַּנְּשָׁרִים
יָרוּצוּ וְלֹא יִיָּגְעוּ יֵלְכוּ וְלֹא יִיַּעֲפוּ: (ס)

31

But they that wait for the LORD shall renew their strength; They shall mount up with wings as eagles; They shall run, and not be weary; They shall walk, and not faint.

הַחֲרִישׁוּ אֵלַי אֲיִים וּלְאָמִים יַחְלִיפוּ כֹחַ
וְנָשׁוּ אֲנִי יִדְבְּרוּ יַחְדָּו לְמִשְׁפָּט נִקְרָבָה:

XLII

Keep silence before Me, O islands, And let the peoples renew their strength; Let them draw near, then let them speak; Let us come near together to judgment.

מִי הָעִיר מִמִּזְרַח צָדֵק וְקִרְאָהּ לְרִגְלוֹ יִתֵּן
לְפָנָיו גּוֹיִם וּמַלְכִּים וְרֵד יִתֵּן כַּעֲפֹר תִּרְבּוּ
כַּקֶּשׁ נִדְרָף קִשְׁתּוֹ:

2

Who hath raised up one from the east, At whose steps victory attendeth? He giveth nations before him, And maketh him rule over kings; His sword maketh them as the dust, His bow as the driven stubble.

יִרְדֹּפֶם יַעֲבֹר שָׁלוֹם אַרְחַ בְּרִגְלָיו לֹא
יָבוֹא:

3

He pursueth them, and passeth on safely; The way with his feet he treadeth not.

מִי־פָעַל וַעֲשָׂה קִרְאָהּ הַדְּרוֹת מֶרֶאשׁ אֲנִי
יְהוָה רִאשׁוֹן וְאַתְּ־אַחֲרָנִים אֲנִי־הוּא:

4

Who hath wrought and done it? He that called the generations from the beginning. I, the LORD, who am the first, And with the last am the same.

רָאוּ אֲיִים וַיִּלְאוּ קִצּוֹת הָאָרֶץ יַחֲרָדוּ
קִרְבּוֹ וַיָּאֲתִיּוּ:

5

The isles saw, and feared; The ends of the earth trembled; They drew near, and came.

אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ יַעֲזֹרוּ וּלְאֶחָיו יֹאמַר חֲזֹק:

6

They helped every one his neighbour; And every one said to his brother: 'Be of good courage.'

וַיַּחֲזֵק הַרָשׁ אֶת־צֹרֵף מַחְלִיק פְּטִישׁ אֶת־
הַוֵּלֶם פָּעַם אָמַר לְדֹבֵק טוֹב הוּא וַיַּחֲזִקְהוּ
בַּמַּסְמָרִים לֹא יָמוּט: (ס)

7

So the carpenter encouraged the goldsmith, And he that smootheth with the hammer him that smiteth the anvil, Saying of the soldering: 'It is good'; And he fastened it with nails, that it should not be moved.

וְאַתָּה יִשְׂרָאֵל עַבְדִּי יַעֲקֹב אֲשֶׁר בְּחַרְתִּיךָ
זָרַע אַבְרָהָם אֶהְיֶה:

8

But thou, Israel, My servant, Jacob whom I have chosen, The seed of Abraham My friend;

אֲשֶׁר הִחַזְקַתִּיךָ מִקִּצּוֹת הָאָרֶץ וּמֵאֲצִילֶיךָ
קִרְאתִיךָ וָאָמַר לְךָ עַבְדִּי־אָתָּה בְּחַרְתִּיךָ
וְלֹא מֵאֲסִיתִיךָ:

9

Thou whom I have taken hold of from the ends of the earth, And called thee from the uttermost parts thereof, And said unto thee: 'Thou art My servant, I have chosen thee and not cast thee away';

אֶל־תִּירָא כִּי עִמָּךְ־אֲנִי אֶל־תִּשְׁתַּע כִּי־
אֲנִי אֱלֹהֶיךָ אֲמַצְתִּיךָ אֶף־יַעֲזֹרְתִּיךָ אֶף־
תִּמְכֹּתִיךָ בְּיָמִין צְדָקִי:

10

Fear thou not, for I am with thee, Be not dismayed, for I am thy God; I strengthen thee, yea, I help thee; Yea, I uphold thee with My victorious right hand.

הֵן יִכְשְׁלוּ וַיִּכְלְמוּ כָּל הַנִּנְחָרִים בָּךְ יִהְיוּ
כְּאֵין וַיִּאֲבְדּוּ אֲנָשֵׁי רִיבֶךָ:

11

Behold, all they that were incensed against thee Shall be ashamed and confounded; They that strove with thee Shall be as nothing, and shall perish.

תִּבְקֹשׁוּם וְלֹא תִמְצְאוּם אֲנָשִׁי מִצְתָדָךְ יְהוָה
כִּי־אֵין וְכַאֲפֹס אֲנָשִׁי מִלְחָמָתְךָ:

12 Thou shalt seek them, and shalt not find them, Even them that contended with thee; They that warred against thee Shall be as nothing, and as a thing of nought.

כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִחֲנִיךְ יְמִינְךָ הָאֵמֶר
לֵךְ אֶל-תִּירָא אֲנִי עֲזָרְתִּיךָ: (ס)

13 For I the LORD thy God Hold thy right hand, Who say unto thee: 'Fear not, I help thee.'

אֶל-תִּירָאִי תוֹלַעַת יַעֲקֹב מְתֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי
עֲזָרְתִּיךָ נְאֻם-יְהוָה וְגֹאֲלְךָ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל:

14 Fear not, thou worm Jacob, And ye men of Israel; I help thee, saith the LORD, And thy Redeemer, the Holy One of Israel.

הִנֵּה שֹׁמְתִיךָ לְמוֹרֵג חֲרוּץ חָדָשׁ בְּעַל
פִּיפְיוֹת תִּדְּוֹשׁ הָרִים וְתִדָּק וּגְבָעוֹת כִּמְזֻז
תִּשָּׂים:

15 Behold, I make thee a new threshing-sledge Having sharp teeth; Thou shalt thresh the mountains, and beat them small, And shalt make the hills as chaff.

תִּזְרֹם וְרוּחַ תִּשָּׂאם וּסְעָרָה תִּפְיֵץ אוֹתָם
וְאַתָּה תִּגְלִיל בִּיהוָה בְּקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל
תִּתְהַלֵּל: (ס)

16 Thou shalt fan them, and the wind shall carry them away, And the whirlwind shall scatter them; And thou shalt rejoice in the LORD, Thou shalt glory in the Holy One of Israel.

הפטרות וירא

The Haftarah is II Kings 4:1 - 4:37.

וְאִשָּׁה אַחַת מִנְּשֵׁי בְנֵי-הַנְּבִיאִים צָעָקָה
אֶל-אֵלִישָׁע לֵאמֹר עֲבָדְךָ אִישִׁי מָתָה וְאַתָּה
יָדָעְתָּ כִּי עֲבָדְךָ הָיָה יָרָא אֶת-יְהוָה
וְהַנֶּשֶׁה בָּא לְקַחַת אֶת-שְׁנֵי יָלְדָי לֹא
לְעֲבָדִים:

IV:1 Now there cried a certain woman of the wives of the sons of the prophets unto Elisha, saying: 'Thy servant my husband is dead; and thou knowest that thy servant did fear the LORD; and the creditor is come to take unto him my two children to be bondmen.'

וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ אֵלִישָׁע מָה אֶעֱשֶׂה-לָּךְ
הַגִּידִי לִי מַה-יֵּשֶׁב (כ' לְכִי) [ק' לָךְ] בַּבַּיִת
וְתֹאמְרִי אֵין לְשִׁפְחָתְךָ כֹּל בַּבַּיִת כִּי אִם-
אֶסֹּף שֶׁמֶן:

2 And Elisha said unto her: 'What shall I do for thee? tell me; what hast thou in the house?' And she said: 'Thy handmaid hath not any thing in the house, save a pot of oil.'

וַיֹּאמֶר לְכִי שְׂאֲלִי-לָךְ כֵּלִים מִן-הַחוּץ
מֵאֵת כָּל- (כ' שְׁכֻנְכִי) [ק' שְׁכֻנֶּיךָ] כֵּלִים
רַקִּים אֶל-תִּמְעָטִי:

3 Then he said: 'Go, borrow thee vessels abroad of all thy neighbours, even empty vessels; borrow not a few.

וּבָאת וּסְגַרְתָּ הַדֶּלֶת בְּעַדְךָ וּבְעַד-בְּנֶיךָ
וַיִּצְקֶתָ עַל כָּל-הַכֵּלִים הָאֵלֶּה וְהַמָּלְאָה
תִּסִּיעִי:

4 And thou shalt go in, and shut the door upon thee and upon thy sons, and pour out into all those vessels; and thou shalt set aside that which is full.'

וַתֵּלֶךְ מֵאֵתוֹ וַתְּסַגֵּר הַדֶּלֶת בַּעֲדָהּ וּבָעַד
בְּנֵיהָ הֵם מְגִישִׁים אֵלֶיהָ וְהִיא (כ)
מִיצֶקֶת] (ק' מוֹצֶקֶת):

5 So she went from him, and shut the door upon her
and upon her sons; they brought the vessels to her,
and she poured out.

וַיְהִי כִּמְלֵאת הַכֵּלִים וַתֹּאמֶר אֶל-בְּנֶהָ
הַגִּישָׁה אֵלַי עוֹד כָּלִי וַתֹּאמֶר אֵלֶיהָ אֵין
עוֹד כָּלִי וַיִּעֲמֵד הַשֶּׁמֶן:

6 And it came to pass, when the vessels were full, that
she said unto her son: 'Bring me yet a vessel.' And he
said unto her: 'There is not a vessel more.' And the oil
stayed.

וַתָּבֹא וַתִּגְדַּל לְאִישׁ הָאֱלֹהִים וַיֹּאמֶר
לְכִי מִכְרִי אֶת-הַשֶּׁמֶן וְשַׁלְמִי אֶת- (כ)
נְשִׁיכִי] (ק' נְשִׁיךְ) וְאַתָּה (כ' בְּנִיכִי) (ק'
וּבְנִיךְ) תְּחַיֵּי בְנוֹתֶיךָ: (פ)

7 Then she came and told the man of God. And he said:
'Go, sell the oil, and pay thy debt, and live thou and
thy sons of the rest.'

וַיְהִי הַיּוֹם וַיַּעֲבֹר אֱלִישָׁע אֶל-שׁוּנֵם וְשָׁם
אִשָּׁה גְדוֹלָה וַתִּחְזֹק-בּוֹ לֶאֱכֹל-לֶחֶם וַיְהִי
מִדֵּי עָבְרוֹ יָסַר שָׁמָּה לֶאֱכֹל-לֶחֶם:

8 And it fell on a day, that Elisha passed to Shunem,
where was a great woman; and she constrained him to
eat bread. And so it was, that as oft as he passed by, he
turned in thither to eat bread.

וַתֹּאמֶר אֶל-אִשְׁתָּה הִנֵּה-נָא יֹדְעֵתִי כִּי אִישׁ
אֱלֹהִים קָדוֹשׁ הוּא עֹבֵר עָלֵינוּ תָמִיד:

9 And she said unto her husband: 'Behold now, I
perceive that this is a holy man of God, that passeth
by us continually.

נַעֲשֶׂה-נָא עֲלֵית-קִיר קְטַנָּה וְנִשִּׁים לוֹ שֵׁם
מִטָּה וְשֻׁלְחָן וְכִסֵּא וּמִנּוּרָה וְהָיָה בְּבֹאוֹ
אֵלֵינוּ יָסוּר שָׁמָּה:

10 Let us make, I pray thee, a little chamber on the roof;
and let us set for him there a bed, and a table, and a
stool, and a candlestick; and it shall be, when he
cometh to us, that he shall turn in thither.'

וַיְהִי הַיּוֹם וַיָּבֹא שָׁמָּה וַיָּסֶר אֶל-הָעֲלִיָּה
וַיִּשְׁכַּב-שָׁמָּה:

11 And it fell on a day, that he came thither, and he
turned into the upper chamber and lay there.

וַיֹּאמֶר אֶל-גִּיחֲזִי נַעֲרֹו קְרָא לְשׁוּנַמִּית
הַזֹּאת וַיִּקְרָא-לָהּ וַתַּעֲמֵד לְפָנָיו:

12 And he said to Gehazi his servant: 'Call this
Shunammite.' And when he had called her, she stood
before him.

וַיֹּאמֶר לוֹ אָמַר-נָא אֵלֶיהָ הֲנִה חֲרָדָתִי |
אֵלֵינוּ אֶת-כָּל-הַחֲרָדָה הַזֹּאת מָה לַעֲשׂוֹת
לָךְ הִישָׁ לְדַבֵּר-לָךְ אֶל-הַמֶּלֶךְ אוֹ אֶל-
שָׂר הַצָּבָא וַתֹּאמֶר בְּתוֹךְ עַמִּי אֲנִכִּי יֹשֶׁבֶת:

13 And he said unto him: 'Say now unto her: Behold,
thou hast been careful for us with all this care; what is
to be done for thee? wouldest thou be spoken for to
the king, or to the captain of the host?' And she
answered: 'I dwell among mine own people.'

וַיֹּאמֶר וּמָה לַעֲשׂוֹת לָהּ וַיֹּאמֶר גִּיחֲזִי אַבְל
בֶּן אִין-לָהּ וְאִשְׁתָּה זָקֵן:

14 And he said: 'What then is to be done for her?' And
Gehazi answered: 'Verily she hath no son, and her
husband is old.'

וַיֹּאמֶר קְרָא-לָהּ וַיִּקְרָא-לָהּ וַתַּעֲמֵד
בַּפֶּתַח:

15 And he said: 'Call her.' And when he had called her,
she stood in the door.

וַיֹּאמֶר לְמוֹעֵד הַזֶּה כָּעֵת חֲזִיהַ (כ)
 אַתָּה [ק' אַתָּה] חֲבֵקֶת בֶּן וְתֹאמַר אֶל-אֲדֹנָי
 אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶל-חֲכֹזֵב בְּשַׁחֲתָהּ:

16 And he said: 'At this season, when the time cometh round, thou shalt embrace a son.' And she said: 'Nay, my lord, thou man of God, do not lie unto thy handmaid.'

וַתַּהַר הָאִשָּׁה וַתֵּלֶד בֶּן לְמוֹעֵד הַזֶּה כָּעֵת
 חֲזִיהַ אֲשֶׁר-דִּבֶּר אֵלֶיהָ אֱלִישָׁע:

17 And the woman conceived, and bore a son at that season, when the time came round, as Elisha had said unto her.

וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַיְהִי הַיּוֹם וַיֵּצֵא אֶל-אָבִיו
 אֶל-הַקְּצָרִים:

18 And when the child was grown, it fell on a day, that he went out to his father to the reapers.

וַיֹּאמֶר אֶל-אָבִיו רֹאשִׁי | רֹאשִׁי וַיֹּאמֶר
 אֶל-הַנָּעַר שָׂאֵהוּ אֶל-אִמּוֹ:

19 And he said unto his father: 'My head, my head.' And he said to his servant: 'Carry him to his mother.'

וַיִּשְׂאֵהוּ וַיְבִיֵּאֵהוּ אֶל-אִמּוֹ וַיֵּשֶׁב עָלָהּ
 בְּרַכְיָה עַד-הַצֹּהֲרָיִם וַיָּמָת:

20 And when he had taken him, and brought him to his mother, he sat on her knees till noon, and then died.

וַתֵּלַע וַתִּשְׁכְּבֵהוּ עַל-מִטַּת אִישׁ הָאֱלֹהִים
 וַתִּסְגֹּר בַּעֲדוֹ וַתֵּצֵא:

21 And she went up, and laid him on the bed of the man of God, and shut the door upon him, and went out.

וַתִּקְרָא אֶל-אִשְׁתָּהּ וַתֹּאמֶר שְׁלַחַה נָא לִי
 אֶחָד מִן-הַנְּעָרִים וְאֶחָת מֵהָאֲתֹנֹת וְאֶרְוֶצָה
 עִד-אִישׁ הָאֱלֹהִים וְאֶשׁוּבָה:

22 And she called unto her husband, and said: 'Send me, I pray thee, one of the servants, and one of the asses, that I may run to the man of God, and come back.'

וַיֹּאמֶר מַדּוּעַ (כ') אַתָּה [ק' אַתָּה] (כ)
 הֲלֹכֶת [ק' הֲלֹכֶת] אֵלָיו הַיּוֹם לֹא-חֹדֶשׁ
 וְלֹא שַׁבָּת וְתֹאמַר שָׁלוֹם:

23 And he said: Wherefore wilt thou go to him today? it is neither new moon nor sabbath.' And she said: 'It shall be well.'

וַתַּחְבֹּשׁ הָאֲתוֹן וַתֹּאמֶר אֶל-נַעֲרָהּ נָתַן לָךְ
 אֶל-תַּעֲצֹר-לִי לְרֹכֵב כִּי אִם-אִמְרָתִי לָךְ:

24 Then she saddled an ass, and said to her servant: 'Drive, and go forward; slacken me not the riding, except I bid thee.'

וַתֵּלֶךְ וַתָּבֹא אֶל-אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶל-
 הַר הַכַּרְמֶל וַיְהִי כִּרְאוֹת אִישׁ-הָאֱלֹהִים
 אֹתָהּ מִמֶּגֶד וַיֹּאמֶר אֶל-גִּיחֲזִי נַעֲרוֹ הִנֵּה
 הַשּׁוֹנֵמִית הַלִּז:

25 So she went, and came unto the man of God to mount Carmel. And it came to pass, when the man of God saw her afar off, that he said to Gehazi his servant: 'Behold, yonder is that Shunammite.'

עֲתָה רֹוץ-נָא לִקְרֹאתָהּ וְאָמַר-לָהּ הַשָּׁלוֹם
 לָךְ הַשָּׁלוֹם לְאִשְׁךָ הַשָּׁלוֹם לְיָלְדָהּ וַתֹּאמֶר
 שָׁלוֹם:

26 Run, I pray thee, now to meet her, and say unto her: Is it well with thee? is it well with thy husband? is it well with the child? And she answered: 'It is well.'

וּתָבֹא אֶל-אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶל-הָהָר וַתִּחַזַק
בְּרַגְלָיו וַיִּגָּשׁ גִּיחֲזִי לְהִדָּפָה וַיֹּאמֶר אִישׁ
הָאֱלֹהִים הִרְפָּה-לָּהּ כִּי-נִפְשָׁה מֵרַח-לָהּ
וַיִּהְיֶה הָעֲלִים מִמֶּנִּי וְלֹא הִגִּיד לִי:

וַתֹּאמֶר הַשְׁאֲלֵתִי בֶן מֵאֵת אֲדֹנָי הֲלֹא
אֲמַרְתִּי לֹא תִשְׁלָה אֹתִי:

וַיֹּאמֶר לְגִיחֲזִי חֲגֹר מְתִנִּיךְ וְקַח מִשְׁעֲנֵתִי
בְּיָדְךָ וְלֶךְ כִּי-תִמְצָא אִישׁ לֹא תִבְרַכְנוּ
וְכִי-יִבְרַכְךָ אִישׁ לֹא תַעֲנֶנּוּ וְשִׁמַּת מִשְׁעֲנֵתִי
עַל-פָּנֵי הַנֶּעֱר:

וַתֹּאמֶר אִם תֵּעָר חַי-יְהוָה וְחַי-נִפְשְׁךָ
אִם-אֶעֱזֹבְךָ וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אַחֲרֶיהָ:

וַיִּגְחֲזִי עָבַר לִפְנֵיהֶם וַיִּשֶׂם אֶת-הַמִּשְׁעָנָה
עַל-פָּנֵי הַנֶּעֱר וַאֲיִן קוֹל וַאֲיִן קִשְׁב וַיֵּשֶׁב
לְקִרְאָתוֹ וַיִּגֹּד-לּוֹ לֵאמֹר לֹא הִקִּיץ הַנֶּעֱר:

וַיָּבֹא אֵלִישָׁע הַבֵּיתָה וַהֲגֵה הַנֶּעֱר מֵת
מִשְׁכָּב עַל-מִטָּתוֹ:

וַיָּבֹא וַיִּסְגֹּר הַדֶּלֶת בְּעַד שְׁנֵיהֶם וַיִּתְפַּלֵּל
אֶל-יְהוָה:

וַיַּעַל וַיִּשְׁכַּב עַל-הַיֶּלֶד וַיִּשֶׂם פִּיו עַל-
פִּיו וְעֵינָיו עַל-עֵינָיו וְכַפָּיו עַל-כַּפָּיו וַיִּגְהַר
עָלָיו וַיִּחַם בָּשָׂר הַיֶּלֶד:

וַיֵּשֶׁב וַיֵּלֶךְ בְּבֵית אַחַת הַנָּה וְאַחַת הַנָּה
וַיַּעַל וַיִּגְהַר עָלָיו וַיִּזְוָר הַנֶּעֱר עַד-שִׁבְעַ
פַּעֲמִים וַיִּפְקַח הַנֶּעֱר אֶת-עֵינָיו:

וַיִּקְרָא אֶל-גִּיחֲזִי וַיֹּאמֶר קְרֵא אֶל-הַשְּׁנַמִּית
הַזֹּאת וַיִּקְרָאָהּ וַתָּבֹא אֵלָיו וַיֹּאמֶר שְׂאִי
בִנְךָ:

וַתָּבֹא וַתִּפֹּל עַל-רַגְלָיו וַתִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה
וַתִּשָּׂא אֶת-בְּנָהּ וַתֵּצֵא: (פ)

And when she came to the man of God to the hill,
she caught hold of his feet. And Gehazi came near to
thrust her away; but the man of God said: 'Let her
alone; for her soul is bitter within her; and the LORD
hath hid it from me, and hath not told Me.'

Then she said: 'Did I desire a son of my lord? did I not
say: Do not deceive me?'

Then he said to Gehazi: 'Gird up thy loins, and take
my staff in thy hand, and go thy way; if thou meet any
man, salute him not; and if any salute thee, answer
him not; and lay my staff upon the face of the child.'

And the mother of the child said: 'As the LORD
liveth, and as thy soul liveth, I will not leave thee.'
And he arose, and followed her.

And Gehazi passed on before them, and laid the staff
upon the face of the child; but there was neither voice,
nor hearing. Wherefore he returned to meet him,
and told him, saying: 'The child is not awaked.'

And when Elisha was come into the house, behold,
the child was dead, and laid upon his bed.

He went in therefore, and shut the door upon them
twain, and prayed unto the LORD.

And he went up, and lay upon the child, and put his
mouth upon his mouth, and his eyes upon his eyes,
and his hands upon his hands; and he stretched
himself upon him; and the flesh of the child waxed
warm.

Then he returned, and walked in the house once to
and fro; and went up, and stretched himself upon
him; and the child sneezed seven times, and the child
opened his eyes.

And he called Gehazi, and said: 'Call this
Shunammite.' So he called her. And when she was
come in unto him, he said: 'Take up thy son.'

Then she went in, and fell at his feet, and bowed
down to the ground; and she took up her son, and
went out.

הפטרת חיי שרה

The Haftarah is I Kings 1:1 – 1:31.

והמלך דוד זקן בא בימים ויכסוהו
בבגדים ולא יחם לו:

11 Now King David was old and stricken in years; and they covered him with clothes, but he could get no heat.

ויאמרו לו עבדיו יבקשו לאדני המלך
נערה בתולה ועמדה לפני המלך ותהי-
לו סכנת ושכבה בחיקו ויחם לאדני
המלך:

2 Wherefore his servants said unto him: 'Let there be sought for my lord the king a young virgin; and let her stand before the king, and be a companion unto him; and let her lie in thy bosom, that my lord the king may get heat.'

ויבקשו נערה יפה בכל גבול ישראל
וימצאו את-אבישל השונמית ויבאו אותה
למלך:

3 So they sought for a fair damsel throughout all the borders of Israel, and found Abishag the Shunammite, and brought her to the king.

והנערה יפה עד-מאד ותהי למלך סכנת
ותשרתהו והמלך לא ידעה:

4 And the damsel was very fair; and she became a companion unto the king, and ministered to him; but the king knew her not.

ואדניה בן-חגית מתנשא לאמר אני
אמלך וינעש לו רכב ופרשים וחמשים
איש רצים לפניו:

5 Now Adonijah the son of Haggith exalted himself, saying: 'I will be king'; and he prepared him chariots and horsemen, and fifty men to run before him.

ולא-עצבו אביו מימיו לאמר מדוע ככה
עשית וגם-הוא טוב-תאר מאד ואתו
ילדה אחרי אבשלום:

6 And his father had not grieved him all his life in saying: 'Why hast thou done so?' and he was also a very goodly man; and he was born after Absalom.

ויהיו דבדיו עם יואב בן-צרויה ועם
אביתר הכהן ויעזרו אחרי אדניה:

7 And he conferred with Joab the son of Zeruiah, and with Abiathar the priest; and they following Adonijah helped him.

וצדוק הכהן ובניהו בן-יהוידע ונתן
הנביא ושמעיה ורעי והגבורים אשר לדוד
לא היו עם-אדניהו:

8 But Zadok the priest, and Benaiah the son of Jehoiada, and Nathan the prophet, and Shimei, and Rei, and the mighty men that belonged to David, were not with Adonijah.

ויזבח אדניהו צאן ובקר ומריא עם אבן
הזחלת אשר-אצל עין רגל ויקרא את-
כל-אחיו בני המלך ולכל אנשי יהודה
עבדי המלך:

9 And Adonijah slew sheep and oxen and fatlings by the stone of Zoheleth, which is beside En-rogel; and he called all his brethren the king's sons, and all the men of Judah the king's servants;

ואת-נתן הנביא ובניהו ואת-הגבורים
ואת-שלמה אחיו לא קרא:

10 but Nathan the prophet, and Benaiah, and the mighty men, and Solomon his brother, he called not.

וַיֹּאמֶר נָתָן אֶל-בַּת-שֶׁבַע אִם-שָׁלֹמֹה
לֹאמַר הֲלֹא שָׁמַעְתָּ כִּי מֶלֶךְ אֲדֹנִיָּהוּ בֶן-
חַגִּית וְאֲדֹנִינוּ דָּוִד לֹא יָדָע:

11 Then Nathan spoke unto Bath-sheba the mother of Solomon, saying: 'Hast thou not heard that Adonijah the son of Haggith doth reign, and David our lord knoweth it not?

וְעַתָּה לְכִי אֵעֲצָךְ נָא עֲצָה וּמַלְטִי אֶת-
נַפְשְׁךָ וְאֶת-נַפְשׁ בְּנֶךְךָ שָׁלֹמֹה:

12 Now therefore come, let me, I pray thee, give thee counsel, that thou mayest save thine own life, and the life of thy son Solomon.

לְכִי וּבֹאִי אֶל-הַמֶּלֶךְ דָּוִד וְאָמַרְתְּ אֵלָיו
הֲלֹא-אַתָּה אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲמָתְךָ
לֹאמֹר כִּי-שָׁלֹמֹה בְנִי יִמְלֹךְ אַחֲרַי וְהוּא
יֹשֵׁב עַל-כִּסֵּאִי וּמָדוּעַ מֶלֶךְ אֲדֹנִיָּהוּ:

13 Go and get thee in unto king David, and say unto him: Didst not thou, my lord, O king, swear unto thy handmaid, saying: Assuredly Solomon thy son shall reign after me, and he shall sit upon my throne? why then doth Adonijah reign?

הִנֵּה עוֹדָךְ מְדַבֶּרֶת שָׁם עִם-הַמֶּלֶךְ וְאֲנִי
אָבוֹא אַחֲרֶיךָ וּמִלֵּאתִי אֶת-דְּבָרֶיךָ:

14 Behold, while thou yet talkest there with the king, I also will come in after thee, and confirm thy words.'

וַתָּבֹא בַת-שֶׁבַע אֶל-הַמֶּלֶךְ הַחֲדָרָה
וְהַמֶּלֶךְ זָקֵן מְאֹד וְאַבִּישָׁג הַשְּׁוֹנַמִּית מְשָׁרֵת
אֶת-הַמֶּלֶךְ:

15 And Bath-sheba went in unto the king into the chamber.—Now the king was very old; and Abishag the Shunammite ministered unto the king.—

וַתִּקְדַּבְתְּ שֶׁבַע וַתִּשְׁתַּחֲוֶה לַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר
הַמֶּלֶךְ מַה-לָּךְ:

16 And Bath-sheba bowed, and prostrated herself unto the king. And the king said: 'What wouldest thou?'

וַתֹּאמֶר לוֹ אֲדֹנִי אַתָּה נִשְׁבַּעְתָּ בַּיהוָה
אֱלֹהֶיךָ לַאֲמָתְךָ כִּי-שָׁלֹמֹה בְנֶךָ יִמְלֹךְ
אַחֲרַי וְהוּא יֹשֵׁב עַל-כִּסֵּאִי:

17 And she said unto him: 'My lord, thou didst swear by the LORD thy God unto thy handmaid: Assuredly Solomon thy son shall reign after me, and he shall sit upon my throne.

וְעַתָּה הִנֵּה אֲדֹנִיָּה מֶלֶךְ וְעַתָּה אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ
לֹא יָדָעְתָּ:

18 And now, behold, Adonijah reigneth; and thou, my lord the king, knowest it not.

וַיִּזְבַּח שׁוֹר וּמְרִיא וְצֹאן לָרֹב (פ) וַיִּקְרָא
לְכָל-בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וּלְאַבְיָתָר הַכֹּהֵן וְיֹאב
שַׂר הַצָּבָא וּלְשָׁלֹמֹה עַבְדְּךָ לֹא קָרָא:

19 And he hath slain oxen and fatlings and sheep in abundance, and hath called all the sons of the king, and Abiathar, the priest, and Joab the captain of the host; but Solomon thy servant hath he not called.

וְאַתָּה אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ עֵינֵי כָל-יִשְׂרָאֵל עָלֶיךָ
לְהַגִּיד לָהֶם מִי יֹשֵׁב עַל-כִּסֵּא אֲדֹנִי-
הַמֶּלֶךְ אַחֲרָיו:

20 And thou, my lord the king, the eyes of all Israel are upon thee, that thou shouldest tell them who shall sit on the throne of my lord the king after him.

וְהִנֵּה כְּשֶׁכֶּב אֲדֹנִי-הַמֶּלֶךְ עִם-אֲבֹתָיו
וְהָיִיתִי אֲנִי וּבְנֵי שָׁלֹמֹה חַטָּאִים:

21 Otherwise it will come to pass, when my lord the king shall sleep with his fathers, that I and my son Solomon shall be counted offenders.'

וְהִנֵּה עוֹדָנָה מְדַבֶּרֶת עִם-הַמֶּלֶךְ וְנָתָן
הַנָּבִיא בָּא:

22 And, lo, while she yet talked with the king, Nathan the prophet came in.

וַיִּגִּידוּ לַמֶּלֶךְ לֵאמֹר הִנֵּה נָתַן הַנָּבִיא
וַיִּבֹּא לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וַיִּשְׁתָּחוּ לַמֶּלֶךְ עַל־
אִפְיוֹ אֲרָצָה:

23 And they told the king, saying: 'Behold Nathan the prophet.' And when he was come in before the king, he bowed down before the king with his face to the ground.

וַיֹּאמֶר נָתַן אֲדֹנָי הַמֶּלֶךְ אֵתָּה אֲמַרְתָּ
אֲדֹנִיָּהוּ יִמְלֹךְ אַחֲרָי וְהוּא יֵשֵׁב עַל־כִּסֵּאִי:

24 And Nathan said: 'My lord, O king, hast thou said: Adonijah shall reign after me, and he shall sit upon my throne?

כִּיּו יָרַד הַיּוֹם וַיִּזְבַּח שׁוֹר וּמְרִיא וְצֹאֵן
לָרֶב וַיִּקְרָא לְכָל־בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וְלִשְׂרָי
הַצָּבָא וּלְאַבְיָתָר הַכֹּהֵן וְהַנָּשִׁים אֲכָלִים
וְשָׁתִים לִפְנֵי וַיֹּאמְרוּ יְחִי הַמֶּלֶךְ אֲדֹנִיָּהוּ:

25 For he is gone down this day, and hath slain oxen and fatlings and sheep in abundance, and hath called all the king's sons, and the captains of the host, and Abiathar the priest; and, behold, they eat and drink before him, and say: Long live king Adonijah.

וְלִי אֲנִי־עֲבָדְךָ וְלִצְדָק הַכֹּהֵן וְלִבְנִיָּהוּ
בֶן־יְהוֹיָדָע וְלִשְׁלֹמֹה עֲבָדְךָ לֹא קָרָא:

26 But me, even me thy servant, and Zadok the priest, and Benaiah the son of Jehoiada, and thy servant Solomon hath he not called.

אִם מֵאֵת אֲדֹנָי הַמֶּלֶךְ נִהְיָה הַדָּבָר
הַזֶּה וְלֹא הוּדְעָתָה אֶת־(כ' עֲבָדֶיךָ) וְ
עֲבָדְךָ מִי יֵשֵׁב עַל־כִּסֵּא אֲדֹנִי־הַמֶּלֶךְ
אַחֲרָיו: (ס)

27 Is this thing done by my lord the king, and thou hast not declared unto thy servant who should sit on the throne of my lord the king after him?

וַיַּעַן הַמֶּלֶךְ דָּוִד וַיֹּאמֶר קְרֹאוּ־לִי לְבַת־
שֶׁבַע וַתְּבֹא לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וַתַּעֲמֹד לִפְנֵי
הַמֶּלֶךְ:

28 Then king David answered and said: 'Call me Bath-sheba.' And she came into the king's presence, and stood before the king.

וַיִּשָּׁבַע הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר חַי־יְהוָה אֲשֶׁר־פָּדָה
אֶת־נַפְשִׁי מִכָּל־צָרָה:

29 And the king swore and said: 'As the LORD liveth, who hath redeemed my soul out of all adversity,

כִּי כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לָךְ בֵּיתְהוָה אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר כִּי־שְׁלֹמֹה בְנִי יִמְלֹךְ
אַחֲרָי וְהוּא יֵשֵׁב עַל־כִּסֵּאִי תַחְתָּי כִּי כֵּן
אֶעֱשֶׂה הַיּוֹם הַזֶּה:

30 verily as I swore unto thee by the LORD, the God of Israel, saying: Assuredly Solomon thy son shall reign after me, and he shall sit upon my throne in my stead; verily so will I do this day.'

וַתִּקְדּוּ בַת־שֶׁבַע אַפָּיִם אֲרָץ וַתִּשְׁתָּחוּ
לַמֶּלֶךְ וַתֹּאמֶר יְחִי אֲדֹנָי הַמֶּלֶךְ דָּוִד
לְעֹלָם: (פ)

31 Then Bath-sheba bowed with her face to the earth, and prostrated herself to the king, and said: 'Let my lord king David live for ever.'

הפטרות תולדות

The Haftarah is Malachi 1:1 – 2:7. On Erev Rosh Hodesh, read the Haftarah on page 262.

מִשָּׂא דְּבַר־יְהוָה אֶל־יִשְׂרָאֵל בֶּיַד
מַלְאָכָיו:

1:1 The burden of the word of the LORD to Israel by Malachi.

אֶהְבֵּתִי אֶתְכֶם אָמַר יְהוָה וְאַמַּרְתֶּם בְּמִה
אֶהְבֵּתָנוּ הֲלֹא־אֵח עָשָׂו לְיַעֲקֹב נָאִם־יְהוָה
וְאֶהְבֵּ אֶת־יַעֲקֹב:

2 I have loved you, saith the LORD. Yet ye say: 'Wherein hast Thou loved us?' Was not Esau Jacob's brother? Saith the LORD; Yet I loved Jacob;

וְאֶת־עָשָׂו שָׂנְאִיתִי וְאֶשְׂאִים אֶת־הָרִיו שְׂמִמָּה
וְאֶת־נַחֲלָתוֹ לְתַנּוּת מִדְּבָר:

3 But Esau I hated, And made his mountains a desolation, And gave his heritage to the jackals of the wilderness.

כִּי־תֹאמַר אֲדָוָם רָשָׁשָׁנוּ וְנָשׁוּב וְנִבְנֶה
חֲרֻבוֹת כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת הֵמָּה יִבְנוּ
וְאֲנִי אֶהְרֹס וְקִרְאוּ לָהֶם גְּבוּל רָשָׁעַה
וְהָעָם אֲשֶׁר־זָעַם יְהוָה עַד־עוֹלָם:

4 Whereas Edom saith: 'We are beaten down, But we will return and build the waste places'; Thus saith the LORD of hosts: They shall build, but I will throw down; And they shall be called The border of wickedness, And The people whom the LORD execrateth for ever.

וְעֵינֵיכֶם תִּרְאֶינָה וְאַתֶּם תֹּאמְרוּ יִגְדֵּל
יְהוָה מֵעַל לְגְבוּל יִשְׂרָאֵל:

5 And your eyes shall see, And ye shall say: 'The LORD is great beyond the border of Israel.'

בֶּן יִכְבֵּד אָב וְעֶבֶד אֲדֹנָיו וְאִם־אָב אֲנִי
אֵינִי כְבוֹדִי וְאִם־אֲדֹנִים אֲנִי אֵינִי מוֹרָאִי
אָמְרוּ יְהוָה צְבָאוֹת לָכֶם הִפְתִּינוּ בִּזְיוֹן
שְׁמִי וְאַמַּרְתֶּם בְּמִה בִּזְיוֹנוֹ אֶת־שְׁמִי:

6 A son honoureth his father, And a servant his master; If then I be a father, Where is My honour? And if I be a master, Where is My fear? Saith the LORD of hosts Unto you, O priests, that despise My name. And ye say: 'Wherein have we despised Thy name?'

מְגִישִׁים עַל־מִזְבְּחִי לֶחֶם מְגָל וְאַמַּרְתֶּם
בְּמִה גֵּאלֵנוּךְ בְּאַמְרְכֶם שְׁלַחַן יְהוָה נִבְזָה
הוּא:

7 Ye offer polluted bread upon Mine altar. And ye say: 'Wherein have we polluted thee?' In that ye say: 'The table of the LORD is contemptible.'

וְכִי־תִגִּישׁוּן עֹר לְזִבְחַת אֵין רָע וְכִי תִגִּישׁוּ
פֶסֶח וְחִלָּה אֵין רָע הִקְרִיבְתוּ נָא לְפָחַתְךָ
הִירְצֶה אוֹ הִישָׂא פְנֶיךָ אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת:

8 And when ye offer the blind for sacrifice, is it no evil! And when ye offer the lame and sick, is it no evil! Present it now unto thy governor; will he be pleased with thee? Or will he accept thy person? Saith the LORD of hosts.

וְעַתָּה חֲלוּ־נָא פְנֵי־אֵל וְיִחַנְנוּ מִיָּדְכֶם
הִיתָה זֹאת הִישָׂא מַכֶּם פְּנִים אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת:

9 And now, I pray you, entreat the favour of God That He may be gracious unto us!— This hath been of your doing.— Will He accept any of your persons? Saith the LORD of hosts.

מִי גַם־בְּכֶם וּבְסֹגֵר דְּלֹתִים וְלֹא־תֹאֲרִירו
מִזְבְּחִי חֲנֹם אֵין־לִי חֶפֶץ בְּכֶם אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת וּמִנְחָה לֹא־אֶרְצֶה מִיָּדְכֶם:

10 Oh that there were even one among you that would shut the doors, That ye might not kindle fire on Mine altar in vain! I have no pleasure in you, Saith the LORD of hosts, Neither will I accept an offering at your hand.

כִּי מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ וְעַד־מְבֹאֵי גְדֹל שְׁמִי
בְּגוֹיִם וּבְכָל־מְקוֹם מִקְטֵר מִגֶּשׁ לְשְׁמִי
וּמִנְחָה טְהוֹרָה כִּי־גְדֹל שְׁמִי בְּגוֹיִם אָמַר
יְהוָה צְבָאוֹת:

וְאַתֶּם מְחַלְלִים אוֹתוֹ בְּאַמְרֵיכֶם שְׁלֹתָן
אֲדֹנִי מִגֹּאֲלֵי הוּא וְנִיבֹו נִבְּוֹה אֲכָלוּ:

וְאַמְרֵיכֶם הִנֵּה מִתְלַאֵה וְהַפְחַתֶּם אוֹתוֹ
אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וְהִבֵּאתֶם גָּזוּל וְאַת־
הַפְסַתְוּ וְאַת־הַחֹלִי וְהִבֵּאתֶם אֶת־הַמִּנְחָה
הָאֲרֻצָּה אוֹתָהּ מִיָּדְכֶם אָמַר יְהוָה: (ס)

וְאַרְוֵר נֹכַח וְיֵשׁ בְּעֵדְרוֹ זָכָר וְנָדָר וְזִבְחַ
מִשְׁחָת לְאֲדֹנִי כִּי מִלֶּךְ גְּדֹל אָנִי אָמַר
יְהוָה צְבָאוֹת וְשְׁמִי נִרְאָה בְּגוֹיִם:

וְעַתָּה אֲלִיכֶם הַמִּצְוָה הַזֹּאת הַכֹּהֲנִים:

אִם־לֹא תִשְׁמָעוּ וְאִם־לֹא תִשְׁמָעוּ עַל־לֵב
לִתֵּת כְּבוֹד לְשְׁמִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת
וְשִׁלַּחְתִּי בְכֶם אֶת־הַמְּאֹרָה וְאַרְוֵתִי אֶת־
בְּרִכּוֹתֵיכֶם וְגַם אֲרֻתִיהָ כִּי אֵינְכֶם שְׁמִים
עַל־לֵב:

הִנְנִי גֹעַר לְכֶם אֶת־הַזֶּרַע וְזִרְתִּי פָרֶשׁ
עַל־פְּנֵיכֶם פָּרֶשׁ חֲגִיכֶם וְנִשָּׂא אֶתְכֶם
אֲלֵיו:

וְיַדְעֶתֶם כִּי שִׁלַּחְתִּי אֲלֵיכֶם אֶת הַמִּצְוָה
הַזֹּאת לְהִיּוֹת בְּרִיתִי אֶת־לְוִי אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת:

בְּרִיתִיו הִיְתָה אִתּוֹ חַיִּים וְהַשְׁלוֹם
וְאַתֶּנָּם־לּוֹ מוֹרָא וְיִירָאָנִי וּמִפְּנֵי שְׁמִי נִחַת
הוּא:

תּוֹרַת אֱמֶת הִיְתָה בְּפִיהוּ וְעוֹלָה לֹא־
נִמְצָא בְּשִׁפְתָיו בְּשָׁלוֹם וּבְמִישׁוֹר הִלְךְ
אִתִּי וּרְבִים הָשִׁיב מֵעוֹן:

For from the rising of the sun even unto the going
down of the same My name is great among the
nations; And in every place offerings are presented
unto My name, Even pure oblations; For My name is
great among the nations, Saith the LORD of hosts.

But ye profane it, In that ye say: 'The table of the
LORD is polluted, And the fruit thereof, even the
food thereof, is contemptible.'

Ye say also: 'Behold, what a weariness is it!' And ye
have snuffed at it, Saith the LORD of hosts; And ye
have brought that which was taken by violence, And
the lame, and the sick; Thus ye bring the offering;
Should I accept this of your hand? Saith the LORD.

But cursed be he that dealeth craftily, Whereas he
hath in his flock a male, And voweth, and sacrificeth
unto the Lord a blemished thing; For I am a great
King, Saith the LORD of hosts, And My name is
feared among the nations.

And now, this commandment Is for you, O ye priests.

If ye will not hearken, and if ye will not lay it to heart,
To give glory unto My name, Saith the LORD of hosts,
Then will I send the curse upon you, And I will curse
your blessings; Yea, I curse them, Because ye do not lay
it to heart.

Behold, I will rebuke the seed for your hurt, And will
spread dung upon your faces, Even the dung of your
sacrifices; And ye shall be taken away unto it.

Know then that I have sent This commandment unto
you, That My covenant might be with Levi, Saith the
LORD of hosts.

My covenant was with him Of life and peace, and I
gave them to him, And of fear, and he feared Me,
And was afraid of My name.

The law of truth was in his mouth, And
unrighteousness was not found in his lips; He walked
with Me in peace and uprightness, And did turn many
away from iniquity.

כִּי־שִׁפְתֵי כֹהֵן יִשְׁמְרוּ־דֵעַת וְתוֹרָה יִבְקְשׁוּ
מִפִּיהוּ כִּי מַלְאָךְ יְהוָה־צִבְאוֹת הוּא:

7

For the priest's lips should keep knowledge, And they should seek the law at his mouth; For he is the messenger of the LORD of hosts.

הפטרת ויצא

The Haftarah is Hosea 12:13 – 14:10.

וַיִּבְרַח יַעֲקֹב שָׂדֵה אֲרָם וַיַּעֲבֹד יִשְׂרָאֵל
בְּאִשָּׁה וּבְאִשָּׁה שָׁמַר:

XII:13

And Jacob fled into the field of Aram, And Israel served for a wife, And for a wife he kept sheep.

וּבִנְיָא הֶעֱלָה יְהוָה אֶת־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם
וּבִנְיָא נִשְׁמַר:

14

And by a prophet the LORD brought Israel up out of Egypt, And by a prophet was he kept.

הַכְּעִיס אֶפְרַיִם תַּמְרוּרִים וְדָמָיו עָלָיו
יָפוּשׁ וְחִרְפָּתוֹ יָשִׁיב לוֹ אֲדֹנָיו:

15

Ephraim hath provoked most bitterly; Therefore shall his blood be cast upon him, And his reproach shall his Lord return unto him.

כַּדְבָר אֶפְרַיִם רָתַת נִשָּׂא הוּא בִישְׂרָאֵל
וַיֵּאָשֶׁם בִּבְעַל וַיָּמָת:

XIII:11

When Ephraim spoke, there was trembling, He exalted himself in Israel; But when he became guilty through Baal, he died.

וַעֲתָהּ יוֹסִפוּ לַחֲטֹא וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם מִסֵּכָה
מִכִּסְפָּם כְּתִבּוּנָם עֲצָבִים מַעֲשֵׂה חֲרָשִׁים
כָּלָה לָהֶם תָּם אַמְרִים זִכְתִּי אָדָם עֲגָלִים
יִשְׁקֹון:

2

And now they sin more and more, And have made them molten images of their silver, According to their own understanding, even idols, All of them the work of the craftsmen; Of them they say: 'They that sacrifice men kiss calves.'

לִכֵּן יִהְיוּ כַעֲנַן־בֹּקֶר וְכֹטֵל מִשְׁכִּים הֹלֵךְ
כַּמֶּזֶץ יִסַּעַר מִגֶּרֶן וּכְעָשָׁן מֵאַרְבֶּה:

3

Therefore they shall be as the morning cloud, And as the dew that early passeth away, As the chaff that is driven with the wind out of the threshing-floor, And as the smoke out of the window.

וְאֲנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
וְאֵלֹהִים זֹלָתִי לֹא תִדַּע וּמוֹשִׁיעַ אֲנִי
בְּלִתִּי:

4

Yet I am the LORD thy God From the land of Egypt; And thou knowest no God but Me, And beside Me there is no saviour.

אֲנִי יָדַעְתִּיךָ בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ תְּלָאֲבוֹת:

5

I did know thee in the wilderness, In the land of great drought.

כַּמֶּרְעִיתָם וַיִּשְׂבְּעוּ שָׂבְעוּ וַיִּגְרָם לָבָם עַל־
כֵּן שָׁכַחוּנִי:

6

When they were fed, they became full, They were filled, and their heart was exalted; Therefore have they forgotten Me.

וְאֵתִי לָהֶם כַּמֹּזֶשׁחַל כְּנֹמֶר עַל־דֶּרֶךְ
אֲשׁוּר:

7

Therefore am I become unto them as a lion; As a leopard will I watch by the way;

אֶפְגָּשָׁם כְּדֹב שְׂכוּל וְאֶקְרַע סִגּוֹר לָבָם
וְאֶכְלֵם שֵׁם כָּל־בִּיא חֵית הַשָּׂדֶה תִּבְקָעֵם:

8

I will meet them as a bear that is bereaved of her whelps, And will rend the enclosure of their heart; And there will I devour them like a lioness; The wild beast shall tear them.

שְׁחַתֵּתָּ יִשְׂרָאֵל כִּי־כִי בְעֶזְרְךָ:	9	It is thy destruction, O Israel, That thou art against Me, against thy help.
אֱהִי מִלְכָּךָ אֲפֹא וְיוֹשִׁיעֶךָ בְּכָל־עָרֶיךָ וְשֹׁפְטֶיךָ אֲשֶׁר אָמַרְתָּ תִּנְהֲלֵי מֶלֶךְ וְשָׂרִים:	10	Ho, now, thy king, That he may save thee in all thy cities! And thy judges, of whom thou saidst: 'Give me a king and princes!'
אֶתֶּן־לְךָ מֶלֶךְ בְּאַפִּי וְאֶקַּח בְּעֶבְרָתִי: (פ)	11	I give thee a king in Mine anger, And take him away in My wrath.
צָרוּר עֵץ אֶפְרַיִם צָפוּנָה חֲטָאתוֹ:	12	The iniquity of Ephraim is bound up; His sin is laid up in store.
חֲבִלִי יוֹלֵדָה יָבֹאוּ לוֹ הוּא־בֵן לֹא חָכֵם כִּי־עַתָּה לֹא־יַעֲמִיד בְּמִשְׁפַּח בָּנִים:	13	The throes of a travailing woman shall come upon him; He is an unwise son; For it is time he should not tarry In the place of the breaking forth of children.
מִיָּד שְׂאוּל אֶפְדֵם מִמּוֹת אַנְאֵלִם אֱהִי דְּבָרֶיךָ מוֹת אֱהִי קִטְבְּךָ שְׂאוּל נָחֵם וַיִּסְתַּח מֵעֵינַי:	14	Shall I ransom them from the power of the nether-world? Shall I redeem them from death? Ho, thy plagues, O death! Ho, thy destruction, O netherworld! Repentance be hid from Mine eyes!
כִּי הוּא בֵּין אֲחִים יִפְרִיא יָבֹוא קָדִים רוּחַ יִהְיֶה מִמֶּדְבָּר עָלָה וַיִּבְּשׂ מְקוֹרוֹ וַיִּחַרֶּב מַעֲיָנוֹ הוּא יִשְׁסֶה אוֹצָר כָּל־כְּלֵי חֲמֻדָּה:	15	For though he be fruitful among the reed-plants, An east wind shall come, the wind of the LORD coming up from the wilderness, And his spring shall become dry, and his fountain shall be dried up; He shall spoil the treasure of all precious vessels.
תֵּאשָׁם שְׁמֹרוֹן כִּי מָרְתָה בְּאַלְהֶיהָ בַּחֲרֹב יִפְּלוּ עַל־לִיתָם יִרְטָשׁוּ וְהָרִיתוּ יָבָקָעוּ: (פ)	XIV:1	Samaria shall bear her guilt, For she hath rebelled against her God; They shall fall by the sword; Their infants shall be dashed in pieces, And their women with child shall be ripped up.
שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ כִּי כָשַׁלְתָּ בְּעֶזְרְךָ:	2	Return, O Israel, unto the LORD thy God; For thou hast stumbled in thine iniquity.
קַח עִמָּכֶם דְּבָרִים וּשׁוּבוּ אֶל־יְהוָה אֱמַרוּ אֵלָיו כָּל־תְּשׁוּאָה עוֹן וְקַח־טוֹב וְנִשְׁלָמָה פָּרִים שְׁפָתֵינוּ:	3	Take with you words, And return unto the LORD; Say unto Him: 'Forgive all iniquity, And accept that which is good; So will we render for bullocks the offering of our lips.
אֲשׁוּרוֹ לֹא יוֹשִׁיעֵנו עַל־סוּס לֹא נִרְכָּב וְלֹא־נֹאמַר עוֹד אֱלֹהֵינוּ לְמַעֲשֶׂה יָדֵינוּ אֲשֶׁר־בָּךְ יִרְחַם יְתוֹם:	4	Asshur shall not save us; We will not ride upon horses; Neither will we call any more the work of our hands our gods; For in Thee the fatherless findeth mercy.'
אֲרַפֵּא מְשׁוֹבְתָם אֶהְבֵם נִדְבָה כִּי שָׁב אִפִּי מִמֶּנּוּ:	5	I will heal their backsliding, I will love them freely; For Mine anger is turned away from him.
אֶהְיֶה כְּטֵל לְיִשְׂרָאֵל יִפְרַח כְּשׁוֹשַׁנָּה וַיִּגַּד שְׂרָשָׁיו כְּלִבְנוֹן:	6	I will be as the dew unto Israel; He shall blossom as the lily, And cast forth his roots as Lebanon.

7	His branches shall spread, And his beauty shall be as the olive-tree, And his fragrance as Lebanon.
8	They that dwell under his shadow shall again Make corn to grow, And shall blossom as the vine; The scent thereof shall be as the wine of Lebanon.
9	Ephraim [shall say]: 'What have I to do any more with idols?' As for Me, I respond and look on him; I am like a leafy cypress-tree; From Me is thy fruit found.
10	Whoso is wise, let him understand these things, Whoso is prudent, let him know them. For the ways of the LORD are right, And the just do walk in them; But transgressors do stumble therein.

הפטרת וישלח

The Haftarah is Obadiah 1:1 – 1:21.

1:1	The vision of Obadiah. Thus saith the Lord GOD concerning Edom: We have heard a message from the LORD, And an ambassador is sent among the nations: 'Arise ye, and let us rise up against her in battle.'
2	Behold, I make thee small among the nations; Thou art greatly despised.
3	The pride of thy heart hath beguiled thee, O thou that dwellest in the clefts of the rock, Thy habitation on high; That sayest in thy heart: 'Who shall bring me down to the ground?'
4	Though thou make thy nest as high as the eagle, And though thou set it among the stars, I will bring thee down from thence, saith the LORD.
5	If thieves came to thee, if robbers by night— How art thou cut off!— Would they not steal till they had enough? If grape-gatherers came to thee, Would they not leave some gleaning grapes?
6	How is Esau searched out! How are his hidden places sought out!
7	All the men of thy confederacy Have conducted thee to the border; The men that were at peace with thee Have beguiled thee, and prevailed against thee; They that eat thy bread lay a snare under thee, In whom there is no discernment.

הֲלוֹא בַיּוֹם הַהוּא נֶאֱמַר-יִהְיֶה וְהִאֲבֹדְתִי
חַכְמִים מֵאֶדוֹם וְתִבְנוּנָה מִתֵּר עָשׂוּ:

8

Shall I not in that day, saith the LORD, Destroy the
wise men out of Edom, And discernment out of the
mount of Esau?

וְחֵתּוֹ גְּבוּרֵיָּהּ תִּמְנָן לְמַעַן יִכָּרֶת-אִישׁ מִתֵּר
עָשׂוּ מִקַּטֵּל:

9

And thy mighty men, O Teman, shall be dismayed,
To the end that every one may be cut off from the
mount of Esau by slaughter.

מִחַמַּס אָחִיךָ יַעֲקֹב תִּכְסֶּנָּה בּוֹשָׁה וְנִכְרַתָּ
לְעוֹלָם:

10

For the violence done to thy brother Jacob shame
shall cover thee, And thou shalt be cut off for ever.

בַּיּוֹם עָמַדְתָּ מְנַגֵּד בַּיּוֹם שָׁבוֹת זָרִים חִילוּ
וְנִכְרְאִים בָּאוּ שַׁעְרֹו וְעַל-יְרוּשָׁלַם יָדוּ גּוֹזֵל
גַּם-אֶתָּה כְּאַחַד מֵהֶם:

11

In the day that thou didst stand aloof, In the day that
strangers carried away his substance, And foreigners
entered into his gates, And cast lots upon Jerusalem,
Even thou wast as one of them.

וְאַל-תִּרְאֵה בַּיּוֹם-אָחִיךָ בַּיּוֹם נָכְרוֹ וְאַל-
תִּשְׂמַח לִבְנֵי-יְהוּדָה בַּיּוֹם אָבְדָם וְאַל-
תִּגְדֹּל פִּיךָ בַּיּוֹם צָרָה:

12

But thou shouldest not have gazed on the day of thy
brother In the day of his disaster, Neither shouldest
thou have rejoiced over the children of Judah In the
day of their destruction; Neither shouldest thou have
spoken proudly In the day of distress.

אַל-תִּבּוֹא בְּשַׁעַר-עַמִּי בַּיּוֹם אִידָם אֵל-
תִּרְאֵה גַם-אֶתָּה בְּרַעְתּוֹ בַּיּוֹם אִידֹו וְאַל-
תִּשְׁלַחְנָה בְּחִילוֹ בַּיּוֹם אִידֹו:

13

Thou shouldest not have entered into the gate of My
people In the day of their calamity; Yea, thou
shouldest not have gazed on their affliction In the day
of their calamity, Nor have laid hands on their
substance In the day of their calamity.

וְאַל-תַּעֲמֹד עַל-הַפְּרָק לְהַכְרִית אֶת-
פְּלִיטָיו וְאַל-תִּסְגֹּר שְׂרִידָיו בַּיּוֹם צָרָה:

14

Neither shouldest thou have stood in the crossway, To
cut off those of his that escape; Neither shouldest thou
have delivered up those of his That did remain in the
day of distress.

כִּי-קָרֹב יוֹם-יְהוָה עַל-כָּל-הַגּוֹיִם כַּאֲשֶׁר
עָשִׂיתָ יַעֲשֶׂה לָּךְ גְּמֻלָּה יֵשׁוּב בְּרֹאשְׁךָ:

15

For the day of the LORD is near upon all the nations;
As thou hast done, it shall be done unto thee; Thy
dealing shall return upon thine own head. .

כִּי כַּאֲשֶׁר שָׁתִיתֶם עַל-הַר קָדְשִׁי וַיִּשְׁתּוּ
כָּל-הַגּוֹיִם תִּמְיֹד וַיִּשְׁתּוּ וְלָעוּ וַיְהִיו כְּלוֹא
הָיוּ:

16

For as ye have drunk upon My holy mountain, So
shall all the nations drink continually, Yea, they shall
drink, and swallow down, And shall be as though
they had not been.

וּבְהָר צִיּוֹן תִּהְיֶה פְּלִיטָה וְהָיָה קָדֵשׁ
וְיָרְשׁוּ בֵּית יַעֲקֹב אֶת מוֹרְשֵׁיהֶם:

17

But in mount Zion there shall be those that escape,
And it shall be holy; And the house of Jacob shall
possess their possessions.

וְהָיָה בֵּית-יַעֲקֹב אֵשׁ וּבֵית יוֹסֵף לְחֶהָה
וּבֵית עָשׂוֹ לֶקֶשׁ וְדָלְקוּ בָהֶם וְאָכְלוּם וְלֹא-
יִהְיֶה שְׂרִיד לְבֵית עָשׂוֹ כִּי יְהוָה דִּבֶּר:

18

And the house of Jacob shall be a fire, And the house
of Joseph a flame, And the house of Esau for stubble,
And they shall kindle in them, and devour them;
And there shall not be any remaining of the house of
Esau; For the LORD hath spoken.

וְיָרְשׁוּ הַנֹּגֵב אֶת-הָהָר עָשׂוֹ וְהַשְּׂפֵלָה אֶת-
פְּלִשְׁתִּים וְיָרְשׁוּ אֶת-שָׂדֶה אֶפְרַיִם וְאֶת-
שָׂדֶה שִׁמְרוֹן וּבִנְיָמִן אֶת-הַגִּלְעָד:

19

And they of the South shall possess the mount of Esau,
And they of the Lowland the Philistines; And they
shall possess the field of Ephraim, And the field of
Samaria; And Benjamin shall possess Gilead.

וּגְלַת הַחֲלִיָּה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר-
בְּנִעְנִים עַד-צָרְפָּת וּגְלַת יְרוּשָׁלַם אֲשֶׁר
בְּסִפְרָד יִרְשׁוּ אֶת עָרֵי הַנֶּגֶב:

וְעָלוּ מוֹשָׁעִים בְּתֹר צִיּוֹן לְשֹׁפֵט אֶת-תֹּר
עֲשׂוֹ וְהָיְתָה לִיהוָה הַמְּלוֹכָה:

20 And the captivity of this host of the children of Israel,
That are among the Canaanites, even unto
Zarephath, And the captivity of Jerusalem, that is in
Sepharad, Shall possess the cities of the South.

21 And saviours shall come up on mount Zion To judge
the mount of Esau; And the kingdom shall be the
LORD'S.

הפטרת וישב

The Haftarah is Amos 2:6 – 3:8.

כֹּה אָמַר יְהוָה עַל-שְׁלֹשָׁה פְּשָׁעֵי יִשְׂרָאֵל
וְעַל-אַרְבָּעָה לֹא אֲשִׁיבֵנּוּ עַל-מִכְרָם
בְּכֶסֶף צְדִיק וְאֶבְיוֹן בְּעֶבֶר נַעֲלִים:

הַשֹּׂאפִים עַל-עַפְרָאֲרֵץ בְּרֹאשׁ דָּלִים
וְדָרְדַּר עֲנִוִּים יָטוּ וְאִישׁ וְאָבִיו יֵלְכוּ אַל-
הַנִּעְרָה לְמַעַן חַלֵּל אֶת-שֵׁם קָדְשִׁי:

וְעַל-בְּגָדִים חִבְלִים יָטוּ אֵצֶל כָּל-מִזְבֵּחַ
וַיֵּין עֲנוּשִׁים יִשְׁתּוּ בֵּית אֱלֹהֵיהֶם:

וְאֲנֹכִי הִשְׁמַדְתִּי אֶת-הָאֱמֹרִי מִפְּנֵיהֶם אֲשֶׁר
כְּגִבָּה אֲרָזִים גִּבְהוֹ וְחֹסֶן הוּא כְּאֱלוֹנִים
וְאֲשַׁמֵּד פְּרִיָּו מִמֶּעַל וְשָׂרְשָׁיו מִתַּחַת:

וְאֲנֹכִי הֵעֲלִיתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
וְאֵילָף אֶתְכֶם בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה
לְרֶשֶׁת אֶת-אֶרֶץ הָאֱמֹרִי:

וְאָקִים מִבְּנֵיכֶם לְנָבִיאִים וּמִבְּחֹרֵיכֶם
לְנָזִירִים הֲאֵף אֵין-זֹאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נֹאֲם-
יְהוָה:

וַתִּשְׁקוּ אֶת-הַנָּזִירִים יַיִן וְעַל-הַנָּבִיאִים
צִוִּיתָם לֵאמֹר לֹא תִנְבְּאוּ:

הִנֵּה אֲנֹכִי מַעִיק תַּחְתֵּיכֶם כַּאֲשֶׁר תַּעֲקֶה
הַעֲגֻלָּה הַמְּלֵאָה לָהּ עֲמִיר:

II:6 Thus saith the LORD: For three transgressions of
Israel, Yea, for four, I will not reverse it: Because they
sell the righteous for silver, And the needy for a pair
of shoes;

7 That pant after the dust of the earth on the head of
the poor, And turn aside the way of the humble; And
a man and his father go unto the same maid, To
profane My holy name; .

8 And they lay themselves down beside every altar Upon
clothes taken in pledge, And in the house of their
God they drink The wine of them that have been
fined.

9 Yet destroyed I the Amorite before them, Whose
height was like the height of the cedars, And he was
strong as the oaks; Yet I destroyed his fruit from
above, And his roots from beneath.

10 Also I brought you up out of the land of Egypt, And
led you forty years in the wilderness, To possess the
land of the Amorites.

II And I raised up of your sons for prophets, And of your
young men for Nazirites. Is it not even thus, O ye
children of Israel? Saith the LORD.

12 But ye gave the Nazirites wine to drink; And
commanded the prophets, saying: 'Prophecy not.'

13 Behold, I will make it creak under you, As a cart
creaketh that is full of sheaves.

וְאֶבֶד מְנוּס מִקָּל וְחִזָּק לֹא־יִאֲמָן כָּחַ וְגִבּוֹר לֹא־יִמְלֹט נַפְשׁוֹ:	14	And flight shall fail the swift, And the strong shall not exert his strength, Neither shall the mighty deliver himself;
וְתַפֵּשׁ הַקֶּשֶׁת לֹא יַעֲמֹד וְקַל בְּרַגְלָיו לֹא יִמְלֹט וְרֹכֵב הַסּוּס לֹא יִמְלֹט נַפְשׁוֹ:	15	Neither shall he stand that handleth the bow; And he that is swift of foot shall not deliver himself; Neither shall he that rideth the horse deliver himself;
וְאִמָּץ לְבוֹ בַּגִּבּוֹרִים עָרוֹם יָנוּס בַּיּוֹם־ הַהוּא נֶאֱמַר יְהוָה: (פ)	16	And he that is courageous among the mighty Shall flee away naked in that day, Saith the LORD.
שִׁמְעוּ אֶת־הַדְּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה עֲלֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל כָּל־הַמִּשְׁפָּחָה אֲשֶׁר הֶעֱלִיתִי מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם לֵאמֹר:	III:1	Hear this word that the LORD hath spoken against you, O children of Israel, against the whole family which I brought up out of the land of Egypt, saying:
רַק אַתֶּכֶם יָדַעְתִּי מִכָּל מִשְׁפָּחוֹת הָאֲדָמָה עַל־כֵּן אֶפְקֹד עֲלֵיכֶם אֶת כָּל־עֲוֹנוֹתֵיכֶם:	2	You only have I known of all the families of the earth; Therefore I will visit upon you all your iniquities.
הֵיכֵלְכֵן שְׁנַיִם יַחְדָּו בָּלְתִּי אִם־נֹעְדוּ:	3	Will two walk together, Except they have agreed?
הִישָׁאג אַרְיֵה בַּיַּעַר וְטֶרֶף אֵין לוֹ חַיִּתָּן כִּפִּיר קוֹלוֹ מִמַּעַנְתּוֹ בָּלְתִּי אִם־לָקַד:	4	Will a lion roar in the forest, When he hath no prey? Will a young lion give forth his voice out of his den, If he have taken nothing?
הַתֶּפֶל צָפוּר עַל־פַּח הָאָרֶץ וּמוֹקֵשׁ אֵין לָהּ הִיעֲלֶה־פַח מִן־הָאֲדָמָה וְלָקוֹד לֹא יִלְקוֹד:	5	Will a bird fall in a snare upon the earth, Where there is no lure for it? Will a snare spring up from the ground, And have taken nothing at all?
אִם־יִתְקַע שׁוֹפָר בְּעִיר וְעָם לֹא יִחָרְדוּ אִם־תִּהְיֶה רָעָה בְּעִיר וַיְהִי לֹא עָשָׂה:	6	Shall the horn be blown in a city, And the people not tremble? Shall evil befall a city, And the LORD hath not done it?
כִּי לֹא יַעֲשֶׂה אֲדֹנֵי יְהוָה דְּבָר כִּי אִם־גִּלָּה סוֹדוֹ אֶל־עֲבָדָיו הַנְּבִיאִים:	7	For the Lord GOD will do nothing, But He revealeth His counsel unto His servants the prophets.
אַרְיֵה שָׁאָג מִי לֹא יִירָא אֲדֹנֵי יְהוָה דְּבָר מִי לֹא יִנְבֵּא:	8	The lion hath roared, Who will not fear? The Lord GOD hath spoken, Who can but prophesy?

הפסרת מקץ

The Haftarah is I Kings 3:15 – 4:1.

וַיִּקֶּץ שְׁלֹמֹה וְהִנֵּה חֲלוֹם וַיָּבֹא יְרוּשָׁלַם
וַיַּעֲמֵד לִפְנֵי אָרוֹן בְּרִית־אֲדֹנָי וַיַּעַל
עֹלוֹת וַיַּעַשׂ שְׁלָמִים וַיַּעַשׂ מִשְׁתָּה לְכָל־
עַבְדָּיו: (פ)

III:15

And Solomon awoke, and, behold, it was a dream; and he came to Jerusalem, and stood before the ark of the covenant of the LORD, and offered up burnt-offerings, and offered peace-offerings, and made a feast to all his servants.

אָז תְּבֹאנָה שְׁתֵּים נָשִׁים זָנוֹת אֶל־הַמֶּלֶךְ
וְתַעֲמִדְנָה לִפְנָיו:

16

Then came there two women, that were harlots, unto the king, and stood before him.

וְתֹאמַר הָאִשָּׁה הָאֶחָת בִּי אֲדֹנָי אֲנִי וְהָאִשָּׁה
הַזֹּאת יָשְׁבֹת בְּבֵית אֶחָד וְאֶלֶד עִמָּה
בְּבֵית:

17

And the one woman said: 'Oh, my lord, I and this woman dwell in one house; and I was delivered of a child with her in the house.

וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי לְלִדְתִּי וְתֵלֵד גַּם־
הָאִשָּׁה הַזֹּאת וַאֲנַחְנוּ יַחְדָּו אֵין־זָר אֶתֵּנָה
בְּבֵית זֹולָתִי שְׁתֵּים־אֲנַחְנוּ בְּבֵית:

18

And it came to pass the third day after I was delivered, that this woman was delivered also; and we were together; there was no stranger with us in the house, save we two in the house.

וַיָּמָת בֶּן־הָאִשָּׁה הַזֹּאת לַיְלָה אֲשֶׁר שָׁכְבָה
עָלָיו:

19

And this woman's child died in the night; because she overlay it.

וְתָקַם בְּתוֹךְ הַלַּיְלָה וַתִּקַּח אֶת־בְּנִי
מֵאֲצְלִי וַאֲמַתָּה יָשְׁנָה וַתִּשְׁכַּיְבֶהוּ בְּחִיקָה
וְאֶת־בְּנֵה הַמָּת הַשְּׁכִיבָה בְּחִיקִי:

20

And she arose at midnight, and took my son from beside me, while thy handmaid slept, and laid it in her bosom, and laid her dead child in my bosom.

וְאָקַם בַּבֹּקֶר לְהֵינִיק אֶת־בְּנִי וְהִנֵּה־מָת
וְאֶת־בּוֹנֵן אֵלָיו בַּבֹּקֶר וְהִנֵּה לֹא־הָיָה בְּנִי
אֲשֶׁר יָלַדְתִּי:

21

And when I rose in the morning to give my child suck, behold, it was dead; but when I had looked well at it in the morning, behold, it was not my son, whom I did bear.'

וְתֹאמַר הָאִשָּׁה הָאֶחָרֶת לֹא כִּי בְנִי הֵחִי
וּבְנֵךְ הַמָּת וְזֹאת אֲמַרְתְּ לֹא כִּי בְנֵךְ הַמָּת
וּבְנִי הֵחִי וְתַדְבֵּרְנָה לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ:

22

And the other woman said: 'Nay; but the living is my son, and the dead is thy son.' And this said: 'No; but the dead is thy son, and the living is my son.' Thus they spoke before the king.

וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ זֹאת אֲמַרְתְּ וְהַבְנִי הֵחִי
וּבְנֵךְ הַמָּת וְזֹאת אֲמַרְתְּ לֹא כִּי בְנֵךְ הַמָּת
וּבְנִי הֵחִי: (פ)

23

Then said the king: 'The one saith: This is my son that liveth, and thy son is the dead; and the other saith: Nay; but thy son is the dead, and my son is the living.'

וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ קָחוּ לִי־חֶרֶב וַיָּבֹאוּ הַחֶרֶב
לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ:

24

And the king said: 'Fetch me a sword.' And they brought a sword before the king.

וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ גְּזְרוּ אֶת־הַיֶּלֶד הַחִי לְשְׁנַיִם
וְתֵנוּ אֶת־הַחֲצִי לְאֶחָת וְאֶת־הַחֲצִי לְאֶחָת:

25

And the king said: 'Divide the living child in two, and give half to the one, and half to the other.'

וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֲשֶׁר-בְּנָהּ חַיִּי אֶל-הַמֶּלֶךְ
כִּי-נִכְמְרוּ רַחֲמֶיהָ עַל-בְּנָהּ וַתֹּאמֶר בִּי
אֲדֹנָי תִּנּוּ-לָהּ אֶת-הַיָּלֹד חַיִּי וְהָמַת אֶל-
תְּמִיתָהּ וְזֹאת אֲמַרְתָּ גַם-לִי גַם-לָךְ לֹא
יִהְיֶה גְזֹרוֹ:

26

Then spoke the woman whose the living child was
unto the king, for her heart yearned upon her son,
and she said: 'Oh, my lord, give her the living child,
and in no wise slay it.' But the other said: 'It shall be
neither mine nor thine; divide it.'

וַיַּעַן הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר תִּנּוּ-לָהּ אֶת-הַיָּלֹד
חַיִּי וְהָמַת לֹא תִמְיֹתָהּ הִיא אִמּוֹ: (ס)

27

Then the king answered and said: 'Give her the living
child, and in no wise slay it: she is the mother
thereof.'

וַיִּשְׁמְעוּ כָל-יִשְׂרָאֵל אֶת-הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר
שָׁפַט הַמֶּלֶךְ וַיִּירָאוּ מִפְּנֵי הַמֶּלֶךְ כִּי
רָאוּ כִּי-חֲכָמַת אֱלֹהִים בְּקֶרְבוֹ לַעֲשׂוֹת
מִשְׁפָּט: (ס)

28

And all Israel heard of the judgment which the king
had judged; and they feared the king; for they saw
that the wisdom of God was in him, to do justice.

וַיְהִי הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה מֶלֶךְ עַל-כָּל-
יִשְׂרָאֵל: (ס)

IV:1

And king Solomon was king over all Israel.

הפסרת ויגש

The Haftarah is Ezekiel 37:15 – 37:28.

וַיְהִי דְבַר-יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר:

XXXVII:15

And the word of the LORD came unto me, saying:

וְאַתָּה בֶן-אָדָם קַח-לָךְ עֵץ אֶחָד וּכְתֹב
עָלָיו לַיהוּדָה וּלְבָנֵי יִשְׂרָאֵל חֲבֵרֹו וּלְקַח
עֵץ אֶחָד וּכְתֹוב עָלָיו לְיוֹסֵף עֵץ אֶפְרַיִם
וְכָל-בֵּית יִשְׂרָאֵל חֲבֵרֹו:

16

'And thou, son of man, take thee one stick, and write
upon it: For Judah, and for the children of Israel his
companions; then take another stick, and write upon
it: For Joseph, the stick of Ephraim, and of all the
house of Israel his companions;

וּקְרֵב אֹתָם אֶחָד אֶל-אֶחָד לָךְ לַעֲץ אֶחָד
וְהָיוּ לְאַחָדִים בְּיָדְךָ:

17

and join them for thee one to another into one stick,
that they may become one in thy hand.

וּכְאֲשֶׁר יֹאמְרוּ אֵלָיךְ בְּנֵי עַמְּךָ לֵאמֹר
הֲלוֹא-תִגִּיד לָנוּ מִה-אֵלֶּה לָּךְ:

18

And when the children of thy people shall speak unto
thee, saying: Wilt thou not tell us what thou meanest
by these?

וַיֹּכַח אֲלֵהֶם כֹּה-אָמַר אֲדֹנָי יְהוָה הִנֵּה
אֲנִי לֹקֵחַ אֶת-עֵץ יוֹסֵף אֲשֶׁר בְּיַד-אֶפְרַיִם
וּשְׂבָטֵי יִשְׂרָאֵל חֲבֵרֹו וְנָתַתִּי אוֹתָם עָלָיו
אֶת-עֵץ יְהוּדָה וַעֲשִׂיתֶם לָעֵץ אֶחָד וְהָיוּ
אֶחָד בְּיָדִי:

19

say into them: Thus saith the Lord GOD: Behold, I
will take the stick of Joseph, which is in the hand of
Ephraim, and the tribes of Israel his companions; and
I will put them unto him together with the stick of
Judah, and make them one stick, and they shall be
one in My hand.

והיו העצים אשר תכתב עליהם בידך
לעניהם:

20

And the sticks whereon thou writest shall be in thy hand before their eyes.

ודבר אליהם כה אמר אדני יהוה הנה
אני לקח את בני ישראל מבין הגוים
אשר הלכו שם וקבצתי אתם מסביב
והבאתי אותם אל אדמתם:

21

And say unto them: Thus saith the Lord GOD: Behold, I will take the children of Israel from among the nations, whither they are gone, and will gather them on every side, and bring them into their own land;

ועשיתי אתם לגוי אחד בארץ בהרי
ישראל ומלך אחד יהיה לכלם למלך
ולא (כ יהיה) [ק יהיו] לשני גוים ולא
יחצו עוד לשתי ממלכות עוד:

22

and I will make them one nation in the land, upon the mountains of Israel, and one king shall be king to them all; and they shall be no more two nations, neither shall they be divided into two kingdoms any more at all;

ולא יטמאו עוד בגלוליהם ובשקוציהם
ובכל פשעיהם והושעתי אתם מפל
מושבתיהם אשר חטאו בהם וטהרתי
אותם והיו לי לעם ואני אהיה להם
לאלהים:

23

neither shall they defile themselves any more with their idols, nor with their detestable things, nor with any of their transgressions; but I will save them out of all their dwelling-places, wherein they have sinned, and will cleanse them; so shall they be My people, and I will be their God.

ועבדי דוד מלך עליהם ורועה אחד
יהיה לכלם ובמשפטי ילכו וחקותי
ישמרו ועשו אותם:

24

And My servant David shall be king over them, and they all shall have one shepherd; they shall also walk in Mine ordinances, and observe My statutes, and do them.

וישבו על הארץ אשר נתתי לעבדי
ליעקב אשר ישבו בה אבותיכם וישבו
עליה המה ובניהם ובני בניהם עד-עולם
ודוד עבדי נשיא להם לעולם:

25

And they shall dwell in the land that I have given unto Jacob My servant, wherein your fathers dwelt; and they shall dwell therein, they, and their children, and their children's children, for ever; and David My servant shall be their prince for ever.

וכרתי להם ברית שלום ברית עולם
יהיה אותם ונתתים והרביתי אותם ונתתי
את מקדשי בתוכם לעולם:

26

Moreover I will make a covenant of peace with them—it shall be an everlasting covenant with them; and I will establish them, and multiply them, and will set My sanctuary in the midst of them for ever.

והיה משכני עליהם והייתי להם
לאלהים והמה יהיו לי לעם:

27

My dwelling-place also shall be over them; and I will be their God, and they shall be My people.

וידעו הגוים כי אני יהוה מקדש
את ישראל בהיות מקדשי בתוכם
לעולם: (פ)

28

And the nations shall know that I am the LORD that sanctify Israel, when My sanctuary shall be in the midst of them for ever.

הפסרת ויחי

The Haftarah is I Kings 2:1 – 2:12.

וַיִּקְרָבוּ יְמֵי-דָוִד לָמוּת וַיִּצֹו אֶת-שְׁלֹמֹה
בְּנוֹ לֵאמֹר:

II:1 Now the days of David drew nigh that he should die;
and he charged Solomon his son, saying:

אֲנִכִּי הִלֵּךְ בְּדֶרֶךְ כָּל-הָאָרֶץ וְחִזַּקְתָּ
וְהָיִיתָ לְאִישׁ:

2 'I go the way of all the earth; be thou strong therefore,
and show thyself a man;

וּשְׁמַרְתָּ אֶת-מִשְׁמֶרְתּוֹ וְיָהוָה אֱלֹהֶיךָ לִלְכֹּת
בְּדַרְכָּיו לְשֹׁמֵר חֻקָּתָיו מִצְוָתָיו וּמִשְׁפָּטָיו
וּמִדֹּתָיו כַּכְתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה לְמַעַן
תִּשְׁכִּיל אֶת כָּל-אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה וְאֵת כָּל-
אֲשֶׁר תִּפְנֶה שָׁם:

3 and keep the charge of the LORD thy God, to walk in
His ways, to keep His statutes, and His
commandments, and His ordinances, and His
testimonies, according to that which is written in the
law of Moses, that thou mayest prosper in all that
thou doest, and whithersoever thou turnest thyself;

לְמַעַן יָקִים יְהוָה אֶת-דְּבָרֹו אֲשֶׁר דִּבֶּר
עָלַי לֵאמֹר אִם-יִשְׁמְרוּ בְנֵיךָ אֶת-דִּרְכָּם
לִלְכֹּת לִפְנֵי בְּאֵמַת בְּכָל-לִבָּם וּבְכָל-
נַפְשָׁם לֵאמֹר לֹא-יִכָּרֵת לִי אִישׁ מֵעַל
כִּסֵּא יִשְׂרָאֵל:

4 that the LORD may establish His word which He
spoke concerning me, saying: If thy children take
heed to their way, to walk before Me in truth with all
their heart and with all their soul, there shall not fail
thee, said He, a man on the throne of Israel.

וְגַם אַתָּה יָדַעְתָּ אֵת אֲשֶׁר-עָשָׂה לִי יוֹאָב
בֶּן-צְרוּיָה אֲשֶׁר עָשָׂה לִשְׁנֵי-שָׂרֵי צְבָאוֹת
יִשְׂרָאֵל לְאֲבִנָּר בֶּן-נֵר וּלְעַמָּשָׂא בֶן-
יִתָּר וַיַּהַרְגֵם וַיָּשֶׂם דְּמֵי-מַלְחָמָה בְּשָׁלֹם
וַיִּתֵּן דְּמֵי מַלְחָמָה בַּחֲגֹרְתּוֹ אֲשֶׁר בְּמַתְנָיו
וּבִנְעָלוֹ אֲשֶׁר בְּרַגְלָיו:

5 Moreover thou knowest also what Joab the son of
Zeruiah did unto me, even what he did to the two
captains of the hosts of Israel, unto Abner the son of
Ner and unto Amasa the son of Jether, whom he slew,
and shed the blood of war in peace, and put the blood
of war upon his girdle that was about his loins, and in
his shoes that were on his feet.

וַעֲשִׂיתָ כְּחִכְמָתְךָ וְלֹא-תוֹרַד שִׁיבְתָּ
בְּשָׁלֹם שְׂאֵל:

6 Do therefore according to thy wisdom, and let not
his hoar head go down to the grave in peace.

וּלְבָנֵי בְרוּזַי הַגִּלְעָדִי תַעֲשֶׂה-חֶסֶד וְחַיִּי
בְּאֲכָלֵי שֶׁלֶחֶן כִּי-כֵן קָרְבוּ אֵלַי בְּבָרְחִי
מִפְּנֵי אֲבִשָׁלוֹם אֲחִיךָ:

7 But show kindness unto the sons of Barzillai the
Gileadite, and let them be of those that eat at thy
table; for so they drew nigh unto me when I fled from
Absalom thy brother.

וְהִנֵּה עִמָּךְ שִׁמְעִי בֶן-גֵּרָא בֶן-הַיְּמִינִי
מִבְּחָרִים וְהוּא קָלָלָנִי קָלִלָה נִמְרָצָת בְּיוֹם
לְכֹתִי מִחֲנַיִם וְהוּא יָרַד לִקְרֹאתִי הַיַּרְדֵּן
וְאֶשְׁבַּע לוֹ בַּיהוָה לֵאמֹר אִם-אֶמְוֶתְךָ
בַּחֶרֶב:

8 And, behold, there is with thee Shimei the son of
Gera, the Benjamite, of Bahurim, who cursed me
with a grievous curse in the day when I went to
Mahanaim; but he came down to meet me at the
Jordan, and I swore to him by the LORD, saying: I
will not put thee to death with the sword.

וְעַתָּה אֵל-תִּנְקְהוּ כִּי אִישׁ חָכָם אַתָּה
וְיָדַעְתָּ אֵת אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה-לּוֹ וְהוֹרֵדְתָּ אֹת-
שִׁיבָתוֹ בְּדָם שְׂאוֹל:

וַיִּשְׁכַּב דָּוִד עִם-אֲבֹתָיו וַיִּקָּבֶר בְּעִיר
דָּוִד: (פ)

וְהַיָּמִים אֲשֶׁר מָלַךְ דָּוִד עַל-יִשְׂרָאֵל
אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּחֶבְרוֹן מָלַךְ שִׁבְעַת שָׁנִים
וּבִירוּשָׁלַם מָלַךְ שְׁלֹשִׁים וּשְׁלֹשׁ שָׁנִים:

וּשְׁלֹמֹה יָשָׁב עַל-כִּסֵּא דָּוִד אָבִיו וְתִכְּן
מַלְכָּתוֹ מֵאָדָּה: (ס)

9 Now therefore hold him not guiltless, for thou art a wise man; and thou wilt know what thou oughtest to do unto him, and thou shalt bring his hoar head down to the grave with blood.'

10 And David slept with his fathers, and was buried in the city of David.

11 And the days that David reigned over Israel were forty years: seven years reigned he in Hebron, and thirty and three years reigned he in Jerusalem.

12 And Solomon sat upon the throne of David his father; and his kingdom was established firmly.

מפטיר לשבת ראש חודש

The Maftir for Shabbat Rosh Hodesh is Numbers 28:9 – 15.

וביום השַׁבָּת שְׁנֵי־כִבְשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה
תָּמִימִם וּשְׁנֵי עֶשְׂרִים סֵלֹת מִנְחָה בְּלוּלָה
בְּשֶׁמֶן וְנִסְכּוֹ:

XXVIII:9

And on the sabbath day two he-lambs of the first year without blemish, and two tenth parts of an ephah of fine flour for a meal-offering, mingled with oil, and the drink-offering thereof.

עֹלֹת שַׁבָּת בְּשַׁבְּתוֹ עַל־עֹלֹת הַתָּמִיד
וְנִסְכָּה: (פ)

10

This is the burnt-offering of every sabbath, beside the continual burnt-offering, and the drink-offering thereof.

וּבְרֵאשֵׁי חֲדָשֵׁיכֶם תִּקְרִיבוּ עֹלָה לַיהוָה
פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנַיִם וְאַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים
בְּנֵי־שָׁנָה שִׁבְעָה תָּמִימִם:

11

And in your new moons ye shall present a burnt-offering unto the LORD: two young bullocks, and one ram, seven he-lambs of the first year without blemish;

וּשְׁלֹשָׁה עֶשְׂרִים סֵלֹת מִנְחָה בְּלוּלָה
בְּשֶׁמֶן לַפָּר הָאֶחָד וּשְׁנֵי עֶשְׂרִים סֵלֹת
מִנְחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְאַיִל הָאֶחָד:

12

and three tenth parts of an ephah of fine flour for a meal-offering, mingled with oil, for each bullock; and two tenth parts of fine flour for a meal-offering, mingled with oil, for the one ram;

וְעֶשְׂרֵן עֶשְׂרִים סֵלֹת מִנְחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן
לְכֶבֶשׂ הָאֶחָד עֹלָה רֵיחַ נִיחֹחַ אֲשֶׁה
לַיהוָה:

13

and a several tenth part of fine flour mingled with oil for a meal-offering unto every lamb; for a burnt-offering of a sweet savour, an offering made by fire unto the LORD.

וְנִסְכֵיהֶם חֲצִי תֵהֵן וְיֵהֵא לַפָּר וּשְׁלִישֵׁת
תֵהֵן לְאַיִל וּרְבִיעֵת תֵהֵן לְכֶבֶשׂ יֵין זֹאת
עֹלֹת חֹדֶשׁ בְּחֹדְשׁוֹ לְחֹדֶשִׁי הַשָּׁנָה:

14

And their drink-offerings shall be half a hin of wine for a bullock, and the third part of a hin for the ram, and the fourth part of a hin for a lamb. This is the burnt-offering of every new moon throughout the months of the year.

וּשְׁעִיר עִזִּים אֶחָד לַחֲטָאת לַיהוָה
עַל־עֹלֹת הַתָּמִיד יַעֲשֶׂה וְנִסְכּוֹ: (ס)

15

And one he-goat for a sin-offering unto the LORD; it shall be offered beside the continual burnt-offering, and the drink-offering thereof.

הפטרת שבת ראש חודש

The Haftarah for Shabbat Rosh Hodesh is Isaiah 66:1 – 24.

כֹּה אָמַר יְהוָה הַשָּׁמַיִם כִּסֵּאִי וְהָאָרֶץ תַּחֲמִי
רַגְלִי אֵי־זֶה בֵּית אֲשֶׁר תִּבְנוּ־לִי וְאֵי־זֶה
מָקוֹם מְנוּחָתִי:

LXVI:1

Thus saith the LORD: The heaven is My throne, and the earth is My footstool; where is the house that ye may build unto Me? And where is the place that may be My resting-place?

וְאֵת־כָּל־אֲלֹהֵי יָדַי עֲשֵׂתָה וַיְהִיו כָּל־אֲלֹהֵי
נֶאֱמַר־יְהוָה וְאֵל־זֶה אֶפְשִׁי אֶל־עָנִי
וְנִכְחֵ־רוּחַ וְחִרָד עַל־דְּבָרִי:

2

For all these things hath My hand made, and so all these things came to be, saith the LORD; but on this man will I look, even on him that is poor and of a contrite spirit, and trembleth at My word.

שׁוֹחֵט הַשּׁוֹר מִכֶּה-אִישׁ זֹבֵחַ הַשֶּׁה עֶרְפָּה
כָּלֵב מַעֲלָה מִנְחַח דָּם-חֲזִיר מִזְכִּיר לְבָנָה
מִבְרָךְ אֲנֹן גַּם-הִמָּה בָּחֲרוּ בְּדַרְכֵיהֶם
וּבִשְׁקוּצֵיהֶם נַפְשָׁם חִפְצָה:

He that killeth an ox is as if he slew a man; he that sacrificeth a lamb, as if he broke a dog's neck; He that offereth a meal-offering, as if he offered swine's blood; he that maketh a memorial-offering of frankincense, as if he blessed an idol; according as they have chosen their own ways, and their soul delighteth in their abominations;

גַּם-אֲנִי אֶבְחַר בַּתְּעֲלָלֵיהֶם וּמִגִּוֹרָתָם
אָבִיא לָהֶם יָעַן קְרָאתִי וְאִין עֹנָה דְּבַרְתִּי
וְלֹא שָׁמְעוּ וַיַּעֲשׂוּ הָרַע בְּעֵינַי וּבִאֲשֶׁר
לֹא-חִפְצָתִי בָּחֲרוּ: (ס)

Even so I will choose their mockings, And will bring their fears upon them; Because when I called, none did answer; When I spoke, they did not hear, But they did that which was evil in Mine eyes, And chose that in which I delighted not.

שָׁמְעוּ דְּבַר-יְהוָה הַחֲרָדִים אֶל-דְּבָרוֹ
אָמְרוּ אֲחֵיכֶם שְׂנֵאִיכֶם מִנְדִּיכֶם לְמַעַן שְׁמִי
יִכְבֹּד יְהוָה וְנִרְאָה בְּשִׂמְחַתְכֶם וְהֵם יִבְשׁוּ:

Hear the word of the LORD, Ye that tremble at His word: Your brethren that hate you, that cast you out for My name's sake, have said: 'Let the LORD be glorified, That we may gaze upon your joy', But they shall be ashamed.

קוֹל שָׁאוֹן מֵעִיר קוֹל מִהֵיכָל קוֹל יְהוָה
מִשְׁלֵם גְּמוּל לְאִיבָיו:

Hark! an uproar from the city, Hark! it cometh from the temple, Hark! the LORD rendereth recompense to His enemies.

בְּטָרֶם תַּחֲלִיל יִלְדָה בְּטָרֶם יָבּוּא תֵּבֵל לָהּ
וְהַמְלִיטָה זָכָר:

Before she travailed, she brought forth; Before her pain came, She was delivered of a man-child.

מִי-שָׁמַע כְּזֹאת מִי רָאָה כְּאֵלֶּה הַיּוֹחֵל
אֶרֶץ בְּנוֹם אֶחָד אִם-יּוֹלֵד גּוֹי פַּעַם אַחַת
כִּי-תֵלֶּה גַם-יִלְדָה צִיּוֹן אֶת-בָּנֶיהָ:

Who hath heard such a thing? Who hath seen such things? Is a land born in one day? Is a nation brought forth at once? For as soon as Zion travailed, She brought forth her children.

הֲאֲנִי אֲשַׁבֵּיר וְלֹא אוֹלִיד יֹאמֶר יְהוָה
אִם-אֲנִי הַמּוֹלִיד וְעַצְרֹתִי אָמַר אֱלֹהֶיךָ: (ס)

Shall I bring to the birth, and not cause to bring forth? Saith the LORD; Shall I that cause to bring forth shut the womb? Saith thy God.

שִׂמְחוּ אֶת-יְרוּשָׁלַם וְגִילוּ בָּהּ כָּל-אֲהֻבֶיהָ
שִׂישׂוּ אִתָּהּ מְשׁוֹשׁ כָּל-הַמְתַּאבְּלִים עָלֶיהָ:

Rejoice ye with Jerusalem, And be glad with her, all ye that love her; Rejoice for joy with her, All ye that mourn for her;

לְמַעַן תִּינָקוּ וּשְׂבַעְתֶּם מִשָּׁד תִּנְחַמֶּיהָ
לְמַעַן תִּמְצְוּ וְהִתְעַנְּגַתֶּם מִזֵּי כְבוֹדָהּ: (ס)

That ye may suck, and be satisfied With the breast of her consolations; That ye may drink deeply with delight Of the abundance of her glory.

כִּי-כֵּן אָמַר יְהוָה הִנְנִי נֹתֶה אֶלֶיָּהּ כְּנָחַר
שְׁלוֹם וּכְנָחַל שׁוֹטֵף כְּבוֹד גּוֹיִם וַיִּנְקַתֶּם
עַל-צֶדֶד תִּנְשְׂאוּ וְעַל-בְּרָכִים תִּשְׁעֲשְׂעוּ:

For thus saith the LORD: Behold, I will extend peace to her like a river. And the wealth of the nations like an overflowing stream, and ye shall suck thereof: Ye shall be borne upon the side, and shall be dandled upon the knees.

כְּאִישׁ אֲשֶׁר אָמַר תִּנְחַמְנוּ כֵּן אֲנִכִּי אֲנַחֲמָכֶם
וּבִירוּשָׁלַם תִּנְחַמוּ:

As one whom his mother comforteth, So will I comfort you; and ye shall be comforted in Jerusalem.

וּרְאִיתֶם וְשֵׁשׁ לִבְכֶּם וְעֲצְמוֹתֵיכֶם כִּדְשָׁא
תִּפְרַחְנָה וְנוֹדַעַה יְד־יְהוָה אֶת־עַבְדּוֹ
וְזַעַם אֶת־אֹיְבָיו: (ס)

14 And when ye see this, your heart shall rejoice, and your bones shall flourish like young grass; and the hand of the LORD shall be known toward His servants, and He will have indignation against His enemies.

כִּי־הִנֵּה יְהוָה בָּאֵשׁ יָבוֹא וְכִסּוּפָה
מִרְכַּבְתָּיו לְהָשִׁיב בְּחִמָּה אָפּוֹ וְגַעְרָתוֹ
בְּלֹה־בִיאֵשׁ:

15 For, behold, the LORD will come in fire, And His chariots shall be like the whirlwind; to render His anger with fury, And His rebuke with flames of fire.

כִּי בָאֵשׁ יְהוָה נִשְׁפָּט וּבְחֶרְבוֹ
אֶת־כָּל־בָּשָׂר וְרַבּוֹ חָלָלִי יְהוָה:

16 For by fire will the LORD contend, And by His sword with all flesh; And the slain of the LORD shall be many.

הַמְתַּקְדָּשִׁים וְהַמְטַהֲרִים אֶל־הַגְּנוֹת אַחֵר
(כ' אַחֵר) [ק' אַחֵת] בְּתוֹךְ אֲכָלִי בָשָׂר
הַחֲזִיר וְהַשֶּׁקֶץ וְהָעֶכְבֵּר יַחְדָּו יִסָּפוּ
נָא־יְהוָה:

17 They that sanctify themselves and purify themselves to go unto the gardens, behind one in the midst, Eating swine's flesh, and the detestable thing, and the mouse, Shall be consumed together, saith the LORD.

וְאֶנֶכִּי מַעֲשֵׂיהֶם וּמַחְשְׁבֹתֵיהֶם בָּאָה לְקַבֵּץ
אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם וְהַלְשֹׁנוֹת וּבָאוּ וְרָאוּ
אֶת־כְּבוֹדִי:

18 For I [know] their works and their thoughts; [the time] cometh, that I will gather all nations and tongues; and they shall come, and shall see My glory.

וְשִׁמְתִּי בָהֶם אוֹת וְשַׁלַּחְתִּי מֵהֶם וּפְלִיטִים
אֶל־הַגּוֹיִם תַּרְשִׁישׁ פּוּל וְלֹד וְלֹד וְלֹד מִשְׁכֵּי קֶשֶׁת
תִּבְלֵ וַיּוֹן הָאֵיִם הָרְחָקִים אֲשֶׁר לֹא־שָׁמְעוּ
אֶת־שִׁמְעִי וְלֹא־רָאוּ אֶת־כְּבוֹדִי וְהִגִּידוּ
אֶת־כְּבוֹדִי בְּגוֹיִם:

19 And I will work a sign among them, and I will send such as escape of them unto the nations, to Tarshish, Pul and Lud, that draw the bow, to Tubal and Javan, to the isles afar off, that have not heard My fame, neither have seen My glory; and they shall declare My glory among the nations.

וְהִבִּיאוּ אֶת־כָּל־אֲחֵיכֶם מִכָּל־הַגּוֹיִם
מִנְחָה לַיהוָה בַּסּוּסִים וּבַרְכָב וּבַצִּבִּיִּם
וּבַפָּרָדִּים וּבַכֶּרְפוֹת עַל הָר קָדְשִׁי
יְרוּשָׁלַם אָמַר יְהוָה כֹּאֲשֶׁר יָבִיאוּ בְנֵי
יִשְׂרָאֵל אֶת־הַמִּנְחָה בְּכֵלִי טָהוֹר בֵּית
יְהוָה:

20 And they shall bring all your brethren out of all the nations for an offering unto the LORD, upon horses, and in chariots, and in fitters, and upon mules, and upon swift beasts, to My holy mountain Jerusalem, saith the LORD, as the children of Israel bring their offering in a clean vessel into the house of the LORD.

וְגַם־מֵהֶם אֶקַּח לַכֹּהֲנִים לְלוֹיִם אָמַר
יְהוָה:

21 And of them also will I take for the priests and for the Levites, saith the LORD.

כִּי כֹאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ
הַחֲדָשָׁה אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה עִמָּדִים לִפְנֵי
נָא־יְהוָה כֵּן יַעֲמֵד זֶרְעֲכֶם וְשִׁמְכֶם:

22 For as the new heavens and the new earth, which I will make, shall remain before Me, saith the LORD, so shall your seed and your name remain.

וְהָיָה מְדֵי-חֹדֶשׁ בְּחֹדְשׁוֹ וּמְדֵי שַׁבָּת
בְּשַׁבְּתוֹ יָבוֹא כָּל-בָּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֹת לִפְנֵי
אֲמַר יְהוָה:

23 And it shall come to pass, that from one new moon to another, and from one sabbath to another, shall all flesh come to worship before Me, Saith the LORD.

וַיֵּצְאוּ וַרְאוּ בַּפְּגְרֵי הָאֲנָשִׁים הַפְּשָׁעִים בִּי
כִּי תוֹלַעְתָּם לֹא תָמוּת וְאִשָּׁם לֹא תִכָּבֵּה
וְהָיוּ דְרָאוֹן לְכָל-בָּשָׂר: וְהָיָה מְדֵי חֹדֶשׁ
בְּחֹדְשׁוֹ וּמְדֵי שַׁבָּת בְּשַׁבְּתוֹ יָבוֹא כָּל בָּשָׂר
לְהִשְׁתַּחֲוֹת לִפְנֵי יְהוָה

24 And they shall go forth, and look Upon the carcasses of the men that have rebelled against Me; For their worm shall not die, Neither shall their fire be quenched; And they shall be an abhorring unto all flesh.

הפטרת שבת מחר חודש

The Haftarah for Shabbat Maḥar Ḥodesh is I Samuel 20:18 – 42.

וַיֹּאמֶר-לּוֹ יְהוֹנָתָן מָחָר חֹדֶשׁ וּנִפְקְדָתָ כִּי
יִפְקֹד מוֹשְׁבֶךָ:

XX:18 And Jonathan said unto him: 'To-morrow is the new moon; and thou wilt be missed, thy seat will be empty.

וְשַׁלַּשְׁתָּ תִּהְיֶה מָאֹד וּבֵאתָ אֶל-הַמָּקוֹם
אֲשֶׁר-נִסְתַּרְתָּ שָׁם בְּיוֹם הַמַּעֲשֶׂה וַיִּשְׁבֶּתָ
אֶצֶּל הָאֶבֶן הָאֵזֶל:

19 And in the third day thou shalt hide thyself well, and come to the place where thou didst hide thyself in the day of work, and shalt remain by the stone Ezel.

וְאֲנִי שְׁלַשְׁתָּ הַחֲצִים צָדָה אֹרֶחַ
לְשַׁלַּח-לִי לַמַּטְרָה:

20 And I will shoot three arrows to the side-ward, as though I shot at a mark.

וְהִנֵּה אֲשַׁלַּח אֶת-הַנָּעַר לְךָ מֵצָא
אֶת-הַחֲצִים אִם-אָמַרְתָּ אֲמַר לַנָּעַר הִנֵּה
הַחֲצִים מִמֶּנִּי וְהִנֵּה קָחְנִי וּנְבָאָה כִּי-שָׁלוֹם
לָךְ וְאִין דְּבַר חַי־יְהוָה:

21 And, behold, I will send the lad: Go, find the arrows. If I say unto the lad: Behold, the arrows are on this side of thee; take them, and come; for there is peace to thee and no hurt, as the LORD liveth.

וְאִם-כֹּה אָמַר לְעֵלָם הִנֵּה הַחֲצִים מִמֶּנִּי
וְהִלָּאָה לָךְ כִּי שָׁלַחְךָ יְהוָה:

22 But if I say thus unto the boy: Behold, the arrows are beyond thee; go thy way; for the LORD hath sent thee away.

וְהַדְּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ אֲנִי וְאַתָּה הִנֵּה יְהוָה
בֵּינִי וּבֵינֶךָ עַד-עוֹלָם: (ס)

23 And as touching the matter which I and thou have spoken of, behold, the LORD is between me and thee for ever.'

וַיִּסְתֵּר דָּוִד בַּשָּׂדֶה וַיְהִי הַחֹדֶשׁ וַיֵּשֶׁב
הַמֶּלֶךְ (כ' על) [ק' אֶל-] לֶאֱכֹל:

24 So David hid himself in the field; and when the new moon was come, the king sat him down to the meal to eat.

וַיֵּשֶׁב הַמֶּלֶךְ עַל-מוֹשְׁבּוֹ כַּפְּעָם בַּפְּעָם
אֶל-מוֹשֵׁב הַקִּיר וַיִּקָּם יְהוֹנָתָן וַיֵּשֶׁב אַבְנֵר
מִצַּד שְׂאוּל וַיִּפְקֹד מְקוֹם דָּוִד:

25 And the king sat upon his seat, as at other times, even upon the seat by the wall; and Jonathan stood up, and Abner sat by Saul's side; but David's place was empty.

וְלֹא־דָבַר שְׁאוּל מֵאוֹמְהָ בַּיּוֹם הַהוּא כִּי
אָמַר מִקֶּרֶה הוּא בְּלִתי טָהוֹר הוּא כִּי־לֹא
טָהוֹר: (ס)

26 Nevertheless Saul spoke not any thing that day; for he thought: 'Something hath befallen him, he is unclean; surely he is not clean.'

וַיְהִי מִמָּחָרֶת הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי וַיִּפָּקֶד מְקוֹם
דָּוִד (פ) וַיֹּאמֶר שְׁאוּל אֶל־יְהוֹנָתָן בְּנוֹ
מִדָּוִעַ לֹא־בָא בֶן־יִשִׁי גַם־תָּמוּל גַּם־חַיּוֹם
אֶל־הַלֶּחֶם:

27 And it came to pass on the morrow after the new moon, which was the second day, that David's place was empty; and Saul said unto Jonathan his son: 'Wherefore cometh not the son of Jesse to the meal, neither yesterday, nor to-day?'

וַיַּעַן יְהוֹנָתָן אֶת־שְׁאוּל נִשְׁאֹל נִשְׁאֹל דָּוִד
יִמְעָמְדִי עַד־בֵּית לָחֶם:

28 And Jonathan answered Saul: 'David earnestly asked leave of me to go to Beth-lehem;

וַיֹּאמֶר שְׁלַחֲנִי נָא כִּי זָבַחַ מִשְׁפָּחָה
לָנוּ בְעִיר וְהוּא צָוָה־לִּי אָחִי וְעַתָּה
אִם־מָצָאתִי חַן בְּעֵינֶיךָ אִמְלֹטָה נָא וְאֶרְאֶה
אֶת־אָחִי עַל־כֵּן לֹא־בָא אֶל־שֻׁלְחַן
הַמֶּלֶךְ: (ס)

29 and he said: Let me go, I pray thee; for our family hath a sacrifice in the city; and my brother, he hath commanded me; and now, if I have found favour in thine eyes, let me get away, I pray thee, and see my brethren. Therefore he is not come unto the king's table.'

וַיַּחַר־אַף שְׁאוּל בִּיהוֹנָתָן וַיֹּאמֶר לוֹ
בֶּן־נַעֲוֹת הַמֶּרְדּוֹת הֲלוֹא יָדַעְתִּי כִּי־בָחַר
אֶתָּה לְבֶן־יִשִׁי לְבָשֶׁתְּךָ וּלְבָשֶׁת עֶרְוַת
אִמִּי:

30 Then Saul's anger was kindled against Jonathan, and he said unto him: 'Thou son of perverse rebellion, do not I know that thou hast chosen the son of Jesse to thine own shame, and unto the shame of thy mother's nakedness?

כִּי כָל־הַיָּמִים אֲשֶׁר בֶּן־יִשִׁי חַי
עַל־הָאָדָמָה לֹא תִכּוֹן אֶתָּה וּמַלְכוּתְךָ
וְעַתָּה שְׁלַח וְקַח אֹתוֹ אֵלַי כִּי בֶן־מָוֶת
הוּא: (ס)

31 For as long as the son of Jesse liveth upon the earth, thou shalt not be established, nor thy kingdom. Wherefore now send and fetch him unto me, for he deserveth to die.'

וַיַּעַן יְהוֹנָתָן אֶת־שְׁאוּל אָבִיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו
לָמָּה יוֹמַת מָה עָשָׂה:

32 And Jonathan answered Saul his father, and said unto him: 'Wherefore should he be put to death? what hath he done?'

וַיִּטֵּל שְׁאוּל אֶת־הַחֲנִית עָלָיו לְהַכּוֹתוֹ וַיַּדַּע
יְהוֹנָתָן כִּי־כָלָה הָיָא מֵעַם אָבִיו לְהָמִית
אֶת־דָּוִד: (ס)

33 And Saul cast his spear at him to smite him; whereby Jonathan knew that it was determined of his father to put David to death.

וַיָּקָם יְהוֹנָתָן מֵעַם הַשְּׁלָחַן בְּחַר־יָאָף
וְלֹא־אָכַל בַּיּוֹם־הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי לָחֶם כִּי
נִעְצַב אֶל־דָּוִד כִּי הִכְלִמוֹ אָבִיו: (ס)

34 So Jonathan arose from the table in fierce anger, and did eat no food the second day of the month; for he was grieved for David, and because his father had put him to shame.

וַיְהִי בַּבֹּקֶר וַיֵּצֵא יְהוֹנָתָן הַשָּׂדֶה לְמוֹעֵד
דָּוִד וְנָעַר קָטָן עִמּוֹ:

35 And it came to pass in the morning, that Jonathan went out into the field at the time appointed with David, and a little lad with him.

וַיֹּאמֶר לְנַעֲרוֹ רֵץ מֵצֵא נָא אֶת־תַּחֲצִים
אֲשֶׁר אֲנִי מוֹרֶה הַנָּעַר רֵץ וְהוּא־יָרָה
הַחֲצִי לְהַעֲבֹרוֹ:

36 And he said unto his lad: 'Run, find now the arrows which I shoot.' And as the lad ran, he shot an arrow beyond him.

וַיָּבֹא הַנָּעַר עַד־מְקוֹם הַחֲצִי אֲשֶׁר יָרָה
יְהוֹנָתָן וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן אַחֲרֵי הַנָּעַר וַיֹּאמֶר
הֲלוֹא הַחֲצִי מִמֶּנּוּ וְהִלָּאָה:

37 And when the lad was come to the place of the arrow which Jonathan had shot, Jonathan cried after the lad, and said: 'Is not the arrow beyond thee?'

וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן אַחֲרֵי הַנָּעַר מִהֵרָה חֲוָשָׁה
אֶל־תַּעֲמֹד וַיִּלָּקֵט נֶעַר יְהוֹנָתָן אֶת־
(כ) הַחֲצִי (ק' תַּחֲצִים) וַיָּבֹא אֶל־אֲדֹנָיו:

38 And Jonathan cried after the lad: 'Make speed, hasten, stay not.' And Jonathan's lad gathered up the arrows, and came to his master.

וְהַנָּעַר לֹא־יָדָע מְאוּמָה אֵד יְהוֹנָתָן וְדָוִד
יָדְעוּ אֶת־הַדָּבָר: (ס)

39 But the lad knew not any thing; only Jonathan and David knew the matter.

וַיִּתֵּן יְהוֹנָתָן אֶת־כְּלָיו אֶל־הַנָּעַר אֲשֶׁר־לוֹ
וַיֹּאמֶר לוֹ לֵךְ הִבֵּא הָעִיר:

40 And Jonathan gave his weapons unto his lad, and said unto him: 'Go, carry them to the city.'

הַנָּעַר בָּא וְדָוִד קָם מֵאֲצֹל הַגִּבּוֹב וַיִּפֹּל
לְאַפּוֹ אַרְצָה וַיִּשְׁתַּחוּ שְׁלֹשׁ פְּעָמִים
וַיִּשְׁקֻם אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ וַיִּבְכּוּ אִישׁ
אֶת־רֵעֵהוּ עַד־דָּוִד הִגְדִּיל:

41 And as soon as the lad was gone, David arose out of a place toward the South, and fell on his face to the ground, and bowed down three times; and they kissed one another, and wept one with another, until David exceeded.

וַיֹּאמֶר יְהוֹנָתָן לְדָוִד לֵךְ לְשָׁלוֹם אֲשֶׁר
נִשְׁבַּעְנוּ שְׁנֵינוּ אֲנַחְנוּ בְּשֵׁם יְהוָה לֵאמֹר
יְהוָה יִהְיֶה בֵּינִי וּבֵינְךָ וּבֵין זֶרְעִי וּבֵין
זֶרְעֶךָ עַד־עוֹלָם: (פ)

42 And Jonathan said to David: 'Go in peace, forasmuch as we have sworn both of us in the name of the LORD, saying: The LORD shall be between me and thee, and Between my seed and thy seed, for ever.'

הפטרת פרשת שקלים

The Maftir on Shabbat Shekalim is Exodus 30:11 – 16. The Haftarah is II Kings 12:1 – 17.

בֶּן־שֶׁבַע שָׁנִים יְהוֹאָשׁ בְּמָלְכוֹ: (פ)

XII:1 Jehoash was seven years old when he began to reign.

בְּשֶׁנֶת־שֶׁבַע לַיהוּא מָלַךְ יְהוֹאָשׁ וְאַרְבַּעִים
שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלַם וְשֵׁם אִמּוֹ צִבְיָה
מִבְּאֵר שֶׁבַע:

2 In the seventh year of Jehu began Jehoash to reign; and he reigned forty years in Jerusalem; and his mother's name was Zibiah of Beer-sheba.

וַיַּעַשׂ יְהוֹאָשׁ הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה כָּל־יָמָיו
אֲשֶׁר הוֹרָהוּ יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן:

3 And Jehoash did that which was right in the eyes of the LORD all his days wherein Jehoiada the priest instructed him.

רק הבמות לא־סרו עוד העם מזבחים
ומקטרים בבמות:

4

Howbeit the high places were not taken away; the people still sacrificed and offered in the high places.

ויאמר יהואש אל־הכהנים כל־כסף
הקדשים אשר־יובא בית־יהוה כסף
עוֹבֵר אִישׁ כֶּסֶף נַפְשׁוֹת עֲרָכּוֹ כָּל־כֶּסֶף
אֲשֶׁר יַעֲלֶה עַל לִב־אִישׁ לְהָבִיא בֵּית
יְהוָה:

5

And Jehoash said to the priests: 'All the money of the hallowed things that is brought into the house of the LORD, in current money, the money of the persons for whom each man is rated, all the money that cometh into any man's heart to bring into the house of the LORD,

יקחו להם הכהנים איש מאת מקרו והם
יחזקו את־בֶּדֶק הבית לכל אשר־ימצא
שם בֶּדֶק: (פ)

6

let the priests take it to them, every man from him that bestoweth it upon him; and they shall repair the breaches of the house, wheresoever any breach shall be found.'

ויהי בשנת עשרים ושלוש שנה למלך
יהואש לא־חזקו הכהנים את־בֶּדֶק
הבית:

7

But it was so, that in the three and twentieth year of king Jehoash the priests had not repaired the breaches of the house.

ויקרא המלך יהואש ליהויָדָע הכהן
ולכהנים ויאמר אליהם מדוע אינכם
מחזקים את־בֶּדֶק הבית ועתה
אל־תקחו־כֶּסֶף מאת מקריכם כִּי־לִבְדֶּק
הבית תתננו:

8

Then king Jehoash called for Jehoiada the priest, and for the other priests, and said unto them: 'Why repair ye not the breaches of the house? now therefore take no longer money from them that bestow it upon you, but deliver it for the breaches of the house.'

ויאתו הכהנים לבלתי קחת־כֶּסֶף מאת
העם ולבלתי חזק את־בֶּדֶק הבית:

9

And the priests consented that they should take no longer money from the people, neither repair the breaches of the house.

ויקח יהויָדָע הכהן ארון אחד ויקב
חר בדלתו ויתן אתו אצל המזבח
(כ' בימין) [ק' מזמין] בבוא־איש בית
יהוה ונתנו־שָׁמָּה הכהנים שִׁמְרֵי הַסֵּף
את־כָּל־הַכֶּסֶף הַמֻּבָּא בֵּית־יְהוָה:

10

And Jehoiada the priest took a chest, and bored a hole in the lid of it, and set it beside the altar, on the right side as one cometh into the house of the LORD; and the priests that kept the threshold put therein all the money that was brought into the house of the LORD.

ויהי כראותם כִּי־רַב הַכֶּסֶף בָּאֲרוֹן ויעל
סֹפֵר הַמֶּלֶךְ וְהַכֹּהֵן הַגָּדוֹל ויצרו וימנו
את־הַכֶּסֶף הַנִּמְצָא בֵּית־יְהוָה:

11

And it was so, when they saw that there was much money in the chest, that the king's scribe and the high priest came up, and they put up in bags and counted the money that was found in the house of the LORD.

ונתנו את־הַכֶּסֶף הַמִּתְּכָן עַל־ (כ' יד) [ק'
יד] עֲשֵׂי הַמְּלָאכָה (כ' הפקדים) [ק'
המפקדים] בֵּית יְהוָה ויוציאו לחרשי
הָעֵץ וְלַבָּנִים הָעֹשִׂים בֵּית יְהוָה:

12

And they gave the money that was weighed out into the hands of them that did the work, that had the oversight of the house of the LORD; and they paid it out to the carpenters and the builders, that wrought upon the house of the LORD,

וּלְגִדְרֵי־וָאֶבֶן וְלִחְצֵבֵי הָאֶבֶן וְלִקְנֹת עֲצִים
וְאֶבְנֵי מַחְצָב לְחַזֵּק אֶת־פֶּדֶק בֵּית־יְהוָה
וְלִכְלֹל אֲשֶׁר־יֵצֵא עַל־הַבַּיִת לְחֻזְקָה:

13 and to the masons and the hewers of stone, and for
buying timber and hewn stone to repair the breaches
of the house of the LORD, and for all that was laid out
for the house to repair it.

אֲךָ לֹא יַעֲשֶׂה בֵּית יְהוָה סְפוֹת כֶּסֶף
מִזְמָרוֹת מְזֻרְקוֹת חֲצָצְרוֹת כָּל־כְּלֵי זָהָב
וְכָל־כֶּסֶף מִן־הַכֶּסֶף הַמּוּבָא בֵּית־יְהוָה:

14 But there were not made for the house of the LORD
cups of silver, snuffers, basins, trumpets, any vessels of
gold, or vessels of silver, of the money that was
brought into the house of the LORD;

כִּי־לַעֲשֵׂי הַמְּלָאכָה יִתְּנֻהוּ וַחֲזָקוֹ־בּוֹ
אֶת־בֵּית יְהוָה:

15 for they gave that to them that did the work, and
repaired therewith the house of the LORD.

וְלֹא יַחֲשִׁבוּ אֶת־הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר יִתְּנוּ
אֶת־הַכֶּסֶף עַל־יָדָם לַתָּת לַעֲשֵׂי הַמְּלָאכָה
כִּי בְאֵמֻנָה הֵם עֹשִׂים:

16 Moreover they reckoned not with the men, into
whose hand they delivered the money to give to them
that did the work; for they dealt faithfully.

כֶּסֶף אֲשֶׁם וְכֶסֶף חַטָּאוֹת לֹא יוּבָא בֵּית
יְהוָה לְכֹהֲנִים יְהוּי: (פ)

17 The forfeit money, and the sin money, was not
brought into the house of the LORD; it was the priests.

מפטיר לשבת חנוכה

The Maftir for Shabbat Hanukka corresponds to the day of Hanukka...